

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ**
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών:
«Ιστορία, Τοπική Ιστορία: Έρευνα και Διδακτική»**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

**Η δράση των Αξιωματικών στη Δυτική Μακεδονία την περίοδο της Κατοχής,
μέσα από τα αρχεία της Υπηρεσίας Στρατιωτικών Αρχείων (Υ.Σ.Α.)**

του

Μυλωνά Γεωργίου

**Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Σοφία Ηλιάδου – Τάχου, Καθηγήτρια
Εξεταστές: Ανδρέου Ανδρέας, Καθηγητής
Μπέτσας Ιωάννης, Επίκουρος Καθηγητής**

Αμύνταιο, Μάρτιος 2018

Πίνακας περιεχομένων

Συντμήσεις	XIII
Περίληψη	XV
Αιτιολόγηση του Θέματος.....	XVI
Υπάρχουσα Βιβλιογραφία	XVI
Σκοπός	XVII
Στόχοι	XVIII
Μεθοδολογία.....	XVIII
Περιγραφή των πηγών	XX
Περιγραφή του δείγματος	XXII
Κεφάλαιο 1 ^ο	1
1.1. Ιστορικό Πλαίσιο.....	1
1.1.1. Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος	1
1.1.2. Εμπλοκή της Ελλάδος	4
1.1.3. Δυτική Μακεδονία	8
1.2. Εξωτερικοί Κίνδυνοι.....	10
1.2.1. Βουλγαρικός Επεκτατισμός.....	10
1.2.2. Ιταλο - Ρουμανική Προπαγάνδα	12
1.3. Οργανώσεις.....	15
1.3.1. Γενικά.....	15
1.3.2. Υπερασπισταί Βορείου Ελλάδος (Υ.Β.Ε.) – Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωση (Π.Α.Ο.).....	15
1.3.3. Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (Ε.Α.Μ.)	20
1.3.3.1. Ίδρυση	20
1.3.3.2. Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (Ε.Λ.Α.Σ.).....	21
1.3.4. Εθνική Κοινωνική Άμυνα (Ε.Κ.Α.).....	23
1.3.5. Αγγλοελληνική Οργάνωση Αντιστασέως	25
1.3.6. Εθνικός Ελληνικός Στρατός (Ε.Ε.Σ.)	26
1.4. Ο Αγγλικός παράγοντας	26
1.4.1. Σύμφωνο των «Εθνικών Ομάδων».....	30
Κεφάλαιο 2 ^ο	33
2.1 Στατιστική Ανάλυση.....	33
2.2 Καταγωγή.....	33
2.3. Διαμονή	35

2.4. Οργάνωση Δράσης.....	36
2.5. Βαθμός.....	40
Κεφάλαιο 3ο.....	44
3.1. Η Κατοχή στη Δυτική Μακεδονία.....	44
3.1.1. Νομός Φλώρινας.....	44
3.1.1.1. Βουλγαρική Κατοχή στην πόλη της Φλώρινας.....	50
3.1.1.2. Διχόνοια στους κόλπους των Αξιωματικών της Φλώρινας.....	52
3.1.2. Νομός Κοζάνης.....	55
3.2. Η Αντίσταση στη Δυτική Μακεδονία.....	58
3.2.1. Γεγονότα.....	58
1941.....	58
1942.....	66
1943.....	70
1944.....	82
3.2.2. Έξοδος των Αξιωματικών στο Βουνό.....	87
3.2.2.1. Αξιωματικοί Φρουράς Κοζάνης.....	87
3.2.2.2. Αξιωματικοί Φρουράς Φλωρίνης.....	88
3.2.2.3. Αξιωματικοί Φρουράς Θεσσαλονίκης – Γιαννιτσών.....	89
3.2.2.4. Αξιωματικοί Φρουράς Εδέσσης.....	92
3.2.3. «Απελευθέρωση».....	94
3.2.3.1. Φλώρινα.....	95
3.2.4. Εμφύλιες Συγκρούσεις.....	97
3.2.4.1. Αυγερινός και Μελάνθιο.....	97
3.2.4.2. Στασιαστικά Κινήματα Αξιωματικών στους κόλπους του Ε.Λ.Α.Σ.	102
3.2.4.3. Η καταστολή της ανταρσίας του ΙΙ/28 Τάγματος του ΕΛΑΣ.....	104
Κεφάλαιο 4ο.....	109
4.1. Η στάση των Αξιωματικών σε σχέση με την κατοχική κυβέρνηση και η συμμετοχή τους σε αυτήν.....	109
4.2. Προσδιορισμός των αιτιών και του χρόνου εξόδου στο βουνό.....	112
4.2.1. Π.Α.Ο.....	112
4.2.2. Ε.Λ.Α.Σ.....	112
4.2.3. Ε.Κ.Α.....	113
4.3. Κατανομή των Αξιωματικών στις Οργανώσεις.....	114
4.3.1. Συμμετοχή των Αξιωματικών στον Ε.Λ.Α.Σ.....	117

4.3.1.1. Παραμονή Αξιωματικών στο Ε.Α.Μ. / Ε.Λ.Α.Σ.....	119
4.3.2. Συμμετοχή των Αξιωματικών στην Εθνική και Κοινωνική Άμυνα (Ε.Κ.Α.)	123
4.3.3. Συμμετοχή των Αξιωματικών στον Εθνικό Ελληνικό Στρατό (Ε.Ε.Σ.)	124
4.4. Λόγοι μετακίνησης μεταξύ των Οργανώσεων	127
4.5. Πεσόντες – Συλληφθέντες – Εκτελεσθέντες	128
4.5.1. Πεσόντες	128
4.5.1.1. Σε μάχη με τους Γερμανούς	128
4.5.1.2. Σε εμφύλια σύγκρουση	128
4.5.1.3. Λοιποί.....	128
4.5.2. Συλληφθέντες	129
4.5.2.1. Από τις κατοχικές δυνάμεις	129
4.5.2.2. Από τον Ε.Λ.Α.Σ.....	129
4.5.3. Εκτελεσθέντες	131
4.5.3.1. Από τις κατοχικές δυνάμεις	131
4.5.3.2. Από τον Ε.Λ.Α.Σ.....	131
4.5.4. Στατιστική Ανάλυση	133
4.6. Η εξέλιξη των Αξιωματικών στη μεταβαρκιζιανή περίοδο	137
Συμπεράσματα	140
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	143
Παράρτημα «Α»	144
Αρμοδιότης Διοικήσεως Αξιωματικών	144
Παράρτημα «Β»	146
Ενέργειαι Βουλγαρικής Προπαγάνδας εν Μακεδονία.....	146
Παράρτημα «Γ»	147
Το υποβληθέν υπόμνημα του Αλκιβιάδη Διαμάντη προς τον Κατοχικό Πρωθυπουργό Στρατηγό Τσολάκογλου	147
Παράρτημα «Δ»	150
Το Σύμφωνο «Εθνικών Ομάδων»	150
Παράρτημα «Ε»	152
Προσωρινό Συμφωνητικό ΠΑΟ – ΕΛΑΣ.....	152
Παράρτημα «ΣΤ»	153
Αναφορά οπλαρχηγού Λέοντος Ποντίου προς την Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωση στις 03/09/1943	153
Παράρτημα «Ζ»	154

Πίνακας του ΙΙΙ Γραφείου του Γενικού Επιτελείου Στρατού με την οργάνωση και σύνθεση των μονάδων του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου - Ελληνικού Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού κατά τον Αύγουστο 1944.....	154
Παράρτημα «Η»	155
Επιστολή του Ανθυπολοχαγού (ΠΖ) Κουταλίδη Αγαθόνικου «Περί της τραγικής καταστάσεως οικογενείας του εν Ιταλία αιχμαλώτου διατελούντος στρατιώτου».....	155
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Θ»	157
Αξιωματικοί Φρουράς Φλωρίνης	157
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Ι»	159
Αξιωματικοί Φρουράς Καστοριάς.....	159
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΙΑ»	160
Αξιωματικοί Φρουράς Κοζάνης.....	160
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΙΒ»	162
Αξιωματικοί Φρουράς Γρεβενών	162
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΙΓ»	163
Συγκρότηση ΙΧ Μεραρχίας Ε.Λ.Α.Σ.....	163
27 Σύνταγμα Ε.Λ.Α.Σ.....	165
28 Σύνταγμα Ε.Λ.Α.Σ.....	165
53 Σύνταγμα Ε.Λ.Α.Σ.....	166
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΙΔ»	169
Έκθεση Καταλήψεως Φλώρινας Διοικητή 27 Συντάγματος Ε.Λ.Α.Σ.....	169
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΙΕ»	172
Κατάσταση (ονομαστική) του Γενικού Επιτελείου Στρατού με τα ονόματα των Συμμάχων Αξιωματικών Συνδέσμων με τις ελληνικές αντάρτικες ομάδες.....	172
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΙΣΤ»	174
Διαταγή της Σ.Σ.Α της 06/11/1943 προς ΙΧ Μεραρχία του Ε.Λ.Α.Σ.....	174
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΙΖ» - ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ	175
Αλεξίου Λάμπρος του Βασιλείου, Ανθυπασπιστής (ΠΖ) (ΑΜ:19609).....	175
Αντώνιος Λεωνίδα, Αξιωματικός Π. Δ.	176
Αποστολίδης Αθανάσιος του Λαζάρου, Υπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:23314)	176
Ασκαρίδης Χρήστος του Αλεξάνδρου, Λοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:18395).....	176
Βαλεργάκης, Αξιωματικός.....	177
Βασιλειάδης Δημήτριος του Αντωνίου, Λοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:20193)	177
Βενέτης Κωνσταντίνος του Σπυρίδωνος, Λοχαγός (ΠΒ) (ΑΜ:17657)	178

Βενιέρης Κίμων, Υπολοχαγός (ΠΖ)	178
Βίμπλης Λεωνίδα, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ)	179
Βισού, Υπολοχαγός (ΥΙ) - Υπίατρος	179
Βλαχάκης Ι., Ταγματάρχης (ΠΒ)	179
Βλαχόπουλος Άγγελος, Αντισυνταγματάρχης (ΠΖ) (ΑΜ:4348).....	179
Βογιατζόγλου Απόστολος, Υπολοχαγός (ΠΖ)	180
Βράκας Βασίλειος του Σταύρου, Λοχαγός (ΠΖ)	180
Βρέτζιος Στέργιος του Δημητρίου, Ανθυπολοχαγός πεζικού (ΠΖ).....	180
Γερεουδάκης Ιωάννης, Λοχαγός	180
Γεροντίδης Χαράλαμπος του Κων/νου, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ: 27083)	181
Γερούκης Γρηγόριος του Γεωργίου, Λοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:19246)	181
Γεωργαλής Ιωάννης, Ταγματάρχης (ΜΧ)	182
Γεωργαντάς Κωνσταντίνος, Συνταγματάρχης (ΠΖ)	183
Γιαμπουράς Εμμανουήλ, Ανθυπασπιστής	183
Γκαντώνας Νικόλας του Κωνσταντίνου, Ανθυπολοχαγός	184
Γκαρέτσος Γεώργιος, Αξιωματικός ε.α.	184
Γκάτζουρας Βενιζέλος, Λοχαγός.....	184
Γρηγορίου Επαμεινώνδας του Στεφάνου, Εύελπις - Ανθλγός.....	184
Δάγκας Πέτρος, Ανθυπολοχαγός Δικαιοσύνης.....	185
Δασκαλάκης, Ανθυπασπιστής.....	186
Δασκαλόπουλος Ιωάννης Λοχαγός.....	186
Δατσέρης Εμμανουήλ, Ανθυπασπιστής.....	186
Δελαγραμμάτικας, Επίλαρχος.....	186
Δεμίρης Βασίλειος, Λοχαγός (ΠΖ)	186
Δεμίρης Γεώργιος, Ανθυπολοχαγός (ΕΜ)	187
Δημάρατος Σωκράτης, Συνταγματάρχης (ΙΠ).....	187
Διαμαντής Κωνσταντίνος, Υπαξιωματικός.....	188
Διαμαντόπουλος Ιωάννης, Αξιωματικός.....	188
Δράκος Ιωάννης, Υπολοχαγός Ελέγχου.....	188
Δρακωτός Αντώνιος, Ταγματάρχης.....	188
Δώδος Χαρίλαος, Υπολοχαγός Στρατολογίας	188
Ελευθεριάδης Αριστείδης του Ελευθερίου, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:21571)	188
Ελευθεριάδης Γεώργιος του Ευστρατίου, Υπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:27080)	189
Ελευθεριάδης Ευστάθιος του Ελευθερίου, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ).....	190

Εφραιμίδης Θεόδωρος, Υπολοχαγός (ΠΖ)	191
Ζαχαρόπουλος Κωνσταντίνος του Ζαχαρία, Λοχαγός (ΠΖ) (AM:18156)	191
Ζιώγας Θωμάς του Αποστόλου, Λοχαγός (ΠΒ) (AM:18621)	193
Ζώτος Θεολ. Υπολοχαγός (ΠΖ)	193
Ηλιάδης Παντελής του Θωμά, Ανθυπασπιστής (ΠΖ)	194
Θωμαΐδης Θωμάς, Λοχαγός (ΥΙ)	194
Θώμος Κων/νος, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ)	194
Ιωαννίδης Θεμιστοκλής του Ιωάννου, Ανθυπολοχαγός (AM:20348).....	195
Ιωαννίδης Λεωνίδα, Ανθυπολοχαγός – «Λέων ο Πόντιος»	195
Καζίας Σταύρος του Στεργίου, Επίλαρχος	196
Καλαϊτζής Ανδρέας, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ)	196
Καλαμπαλίκης Ευάγγελος, Συνταγματάρχης (ΠΖ)	196
Καλοβυρνάς Ιωάννης, Ανθυπολοχαγός	197
Καναβάς Ιωάννης, Ανθυπολοχαγός	197
Κανέλλος Ρήγας του Θεοδώρου, Υπολοχαγός (ΠΖ)	197
Καραγεωργίου Ηρακλής του Παναγιώτη, Υπολοχαγός (ΠΖ)	198
Καραγιάννης Ιωάννης, Συνταγματάρχης (ΜΧ).....	199
Καραθάνος Δημήτριος, Ταγματάρχης.....	199
Καραθάνος ή Καραθανάσης, Λοχαγός.....	199
Καραμπέρης Στέφανος του Ευαγγέλου, Εύελπις - Ανθυπολοχαγός	199
Καρατάσσοσ Ευστράτιος του Ιγνατίου, Ίλαρχος (AM:19402)	200
Καράτζος Απόστολος ή Διονύσιος, Αντισυνταγματάρχης (ΠΖ) – «Μελάς».....	200
Καραχισαρίδης Μιχαήλ του Βασιλείου, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ) (AM:21827)	201
Καρβέλλας Βασίλειος, Ίλαρχος	201
Καριάκας Χρυσόστομος, Ανθυπολοχαγός	201
Καριάκας Πολύδωρος, Ανθυπασπιστής.....	201
Καρμής Κωνσταντίνος του Γεωργίου, Λοχαγός (ΠΖ) (AM:19415)	202
Κατσίμπας, Υπολοχαγός.....	202
Κατσόγιαννος Στυλιανός, Ανθυπολοχαγός - «Γιάγκοβας»	202
Κερατζόπουλος Γεώργιος, Αντισυνταγματάρχης ε.α.....	203
Κήφισσας Κωνσταντίνος, Λοχαγός (ΠΖ).....	203
Κικιλίτζας Ευάγγελος του Γεωργίου, Λοχαγός (ΠΖ) (AM:18427)	203
Κοζάρης Ευάγγελος Ανθυπολοχαγός.....	204
Κοΐδης Ανδρέας του Πέτρου, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ)	204

Κοκκινίδης Γεώργιος, Λοχαγός (ΥΙ)	205
Κοκοτός Στέφανος, Λοχαγός Στρατολογίας	205
Κοντονάσιος Ιωάννης του Σιδέρη, Ταγματάρχης (ΠΖ)	205
Κορίννας Αναστάσιος, Λοχαγός (ΠΖ)	205
Κουλούρης Τιμόθεος, Υπολοχαγός (ΠΖ)	206
Κουρούκλης Κωνσταντίνος, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ).....	206
Κουταλίδης Αγαθόνικος του Ιωάννου, Λοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:17946).....	206
Κυριακίδης Σταύρος, Υπολοχαγός	207
Κωνσταντινίδης Σπυρίδων, Ανθυπολοχαγός (ΥΙ)	207
Λαζαρίδης Χρήστος του Νέστωρα, Επίλαρχος (ΑΜ:15347)	207
Λαλόπουλος Ανδρέας , Ταγματάρχης (ΜΧ)	209
Λάτσιος Παναγιώτης, Ανθυπολοχαγός Π.Δ.	210
Λιάνης Κωνσταντίνος, Υπολοχαγός (ΠΖ)	210
Λούκαρης Νικόλαος του Αποστόλου, Αντισυνταγματάρχης ε.α.	210
Λυριτζής Γεώργιος του Θεοδώρου, Ταγματάρχης Στρατολογίας.....	210
Λυτρίδης Χριστόδουλος του Νικολάου, Υπολοχαγός (ΠΖ)	210
Μαγνησάλης Διονύσιος, Ίλαρχος.....	211
Μακρυγιάννης, Ανθυπασπιστής	211
Μάντζαρης Γρηγόριος, Ανθυπασπιστής	211
Μάντζιος Λάζαρος, Ταγματάρχης (ΠΒ) – «Σουλιώτης»	211
Μανωλέσος Νικόλαος, Λοχαγός (ΠΖ)	212
Μαρωνίδης Γεώργιος, Ταγματάρχης (ΜΧ)	212
Ματράκας Γεώργιος, Λοχαγός (ΠΖ)	212
Ματράκης Αθανάσιος, Αντισυνταγματάρχης (ΜΧ)	213
Μεσάικος Ηλίας, Αντισυνταγματάρχης ε.α.	213
Μήρτσος Ηλίας, Υπολοχαγός (ΠΖ)	213
Μίχας Παντελής, Ανθυπολοχαγός	213
Μοσχοβίτης, Αντισυνταγματάρχης (ΠΖ)	213
Μουμουζάς Ιωάννης, Λοχαγός (ΜΧ)	214
Μουτάκης Δημήτριος, Ανθυπολοχαγός.....	214
Μπαλλάς Άγγελος, Λοχαγός (ΠΒ)	214
Μπάμπας Ιωάννης, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ).....	214
Μπάρμπας Θωμάς, Ταγματάρχης (ΠΖ).....	214
Μπασκάκης Εμμανουήλ ή Βασίλειος Ανθυπασπιστής (ΠΖ)	215

Μπατίστας Αδαμάντιος του Παντελή, Υπολοχαγός (ΠΖ)	215
Μπέρτας, Ταγματάρχης	215
Μπέφας Θεόδωρος, Ανθυπολοχαγός.....	215
Μπολούλης, Υπολοχαγός (ΜΧ)	215
Μπομπορίδης Ηλίας, Ταγματάρχης.....	216
Μπόνης Κωνσταντίνος, Αντισυνταγματάρχης (ΠΒ) ε.α.	216
Μπουλογιάννης Κοσμάς, Υπολοχαγός (ΠΖ).....	216
Ναθαναήλ Αριστείδης, Ανθυπολοχαγός (ΠΒ).....	216
Νάστος Αθανάσιος του Αλεξίου, Εύελπης - Ανθυπολοχαγός.....	216
Νικολαΐδης Νικόλαος του Ιωάννη, Λοχαγός (ΜΧ) (ΑΜ:20151).....	217
Νικολούδης Εμμανουήλ του Ιωάννου, Υπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:21164).....	217
Νούλας Αντώνιος, Ανθυπολοχαγός	218
Νταβίτης Ιωάννης του Γρηγορίου, Λοχαγός (ΑΜ:20903)	218
Παλάσκας Ιωάννης του Αθανασίου, Λοχαγός (ΠΖ) - «Σταυραετός»	219
Παναγιωτίδης Δημήτριος, Ταγματάρχης (ΠΖ)	219
Παναγιωτόπουλος Ιωάννης, Ανθυπολοχαγός (ΔΒ).....	219
Πανάς Μιχαήλ του Σταύρου, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:22670)	219
Πάντσας, Λοχαγός.....	220
Παπαβασιλείου Χρήστος, Ταγματάρχης (ΠΖ)	220
Παπαγιαννόπουλος Μιχαήλ του Δημητρίου, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ)	221
Παπαδιαμαντόπουλος Γεώργιος, Ανθυπολοχαγός	222
Παπαδόπουλος Γεώργιος, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ).....	222
Παπαδόπουλος Κωνσταντίνος του Αριστομένη, Ανθυπίλαρχος (ΑΜ:19980).....	222
Παπαζήσης Μιχαήλ του Γεράσιμου, Ταγματάρχης (ΠΖ)	223
Παπαθανασίου Νικόλαος, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ).....	223
Παπαϊωάννου, Ανθυπολοχαγός.....	224
Παπαλαζάρου Ηλίας, Λοχαγός.....	224
Παπαλαζάρου Παντελής του Λάζαρου, Λοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ: 18869)	224
Παπαμιχαήλ Κωνσταντίνος, Ανθυπολοχαγός	225
Παπανικολάου Στράτος, Υπολοχαγός (ΠΖ)	225
Παπαπέτρου Ιωάννης του Πέτρου, Συνταγματάρχης (ΠΖ)	225
Παπαργυρίου Πέτρος, Υπολοχαγός	227
Παπασάββας Γεώργιος, Αξιωματικός	227
Παπατέρπος Αλέξανδρος του Μέλλιου, Υπολοχαγός (ΠΒ) (ΑΜ:20642)	227

Παπαχρίστου Χρήστος, Ταγματάρχης.....	227
Πεχλιβάνης Γ. Ανθυπασπιστής.....	227
Πολυζόπουλος Αστέριος ή Στέργιος, Λοχαγός (ΜΧ).....	227
Πόρτης Μιλτιάδης, Ταγματάρχης (ΠΒ)	228
Πόρτης Σταύρος, Υπολοχαγός (ΠΖ)	228
Πούλας Αντώνιος, Υπαξιωματικός	229
Πυλαρινός Πέτρος του Ιωάννη, Υπολοχαγός (ΠΖ)	229
Ριζογιάννης Γρηγόριος του Ηλία, Ανθυπολοχαγός Στρατολογίας (ΑΜ:22456).....	230
Σάββας Ιωάννης του Γεωργίου, Λοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:16168).....	230
Σακελλάρης Ιωάννης, Ανθυπολοχαγός Στρατολογίας	230
Σακελλαρίδης Αναστάσιος, Λοχαγός (ΠΖ).....	230
Σαμαράς Κωνσταντίνος, Ανθυπολοχαγός (ΥΙ).....	231
Σιακαβάρας Γεώργιος, Υπολοχαγός (ΠΖ)	231
Σιακαβάρας Δημήτριος του Νικολάου, Ταγματάρχης (ΠΖ) (ΑΜ:15757)	231
Σιάπκας Αστέριος, Υπολοχαγός Αρχιτεχνίτης	232
Σιδηρόπουλος Θεμιστοκλής, Εύελπις - Ανθυπολοχαγός.....	232
Σιδηρόπουλος Παύλος, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ)	232
Σταθόπουλος Αθανάσιος Υπολοχαγός (ΦΡ)	233
Σταματίου Σταμάτης, Λοχαγός (ΥΙ)	233
Στεφανίδης Δημήτριος, Ανθυπολοχαγός.....	233
Στυλιάδης Ηλίας, του Βασιλείου, Υπολοχαγός (ΠΒ)	233
Τζανάτος Γεράσιμος. Ταγματάρχης (ΠΖ) (ΑΜ:15901)	234
Τζιότζιος Βασίλειος, Συνταγματάρχης (ΠΖ).....	234
Τζουρελλάς Κοσμάς, Υπολοχαγός (ΠΖ)	234
Τζώτζης Αναστάσιος του Δημητρίου, Λοχαγός (ΠΖ)	235
Τόλιος Χρήστος, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ) – «Προμηθέας»	235
Τρωιάνος Ιερώνυμος του Γερασίμου, Υπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:19873) – «Καρατζάς Αντώνιος».....	235
Τσάμης Παύλος του Λαζάρου, Υπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:20031).....	236
Τσαμπουράς Δημήτριος του Ιωάννη, Ταγματάρχης (ΠΖ) (ΑΜ:16263).....	236
Τσανίδης Γεώργιος, Υπαξιωματικός.....	237
Τσένος Παναγιώτης, Υπολοχαγός (ΤΧ).....	237
Τσιώρης Δημοσθένης του Αριστείδου, Επιλοχίας (ΠΖ) (ΑΜ:25240)	238
Τσιούκρας Μάρκος, Ανθυπασπιστής.....	238

Τσούρος Ιωάννης του Κυριάκου, Λοχαγός (ΠΒ) (ΑΜ:1631) – «Δίπλας»	238
Χαρίσης Βίκτωρ του Αθανασίου, Υπολοχαγός.....	239
Χατζηϊωάννου Ιωάννης του Μάρκου, Συνταγματάρχης (ΜΧ).....	239
Χατζηλάμπρου Πέτρος, Ανθυπασπιστής	239
Χατζής Δημήτριος του Ιωάννη, Ταγματάρχης (ΠΖ).....	239
Χρυσικός Δημήτριος του Γεωργίου, Συνταγματάρχης (ΠΖ).....	241
Χρυσοστομίδης, Ανθυπολοχαγός	242
Χρυσοστόμου, Ανθυπασπιστής	242
Χωραφόπουλος Συμεών του Κων/νου, Λοχαγός (ΠΒ) (ΑΜ:17766).....	242
Ψαλτόπουλος Γαβριήλ του Αχιλλέα, Υπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:21197).....	242
Αρχειακές Πηγές	243
Εφημερίδες.....	246
Έργα που αναφέρονται.....	246

Πίνακας Εικόνων

Εικόνα 1 Υπογραφή Συμφώνου Ρίμπεντροπ -Μολότοφ.....	2
Εικόνα 2 Ο Βασιλιάς της Βουλγαρίας Μπόρις Γ' με τον Αδόλφο Χίτλερ	4
Εικόνα 3 Η ζώνες της τριπλής κατοχής 1941 - 1943	8
Εικόνα 4 Η Μεγάλη Βουλγαρία της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου	10
Εικόνα 5 Το Πρακτικό ιδρύσεως της Υ.Β.Ε.	17
Εικόνα 6 Το Επιτελείο της ΙΧ Μεραρχίας του Ε.Λ.Α.Σ.	23
Εικόνα 7 Γρεβενιώτες αιχμάλωτοι στην Ιταλία. Αριστερά καθισμένος ο Ζήσης Νίκζας	25
Εικόνα 16 Απόδειξη παραλαβής υλικών (άρβυλα).....	28
Εικόνα 17 Μέλη της Σ.Σ.Α. στον Πεντάλοφο. Πρώτο δεξιά διακρίνουμε τον Έλληνα Αξιωματικό Ζώτο.	30
Εικόνα 8 Αναφορά της Διοίκησης Χωροφυλακής Καστοριάς προς το Γενικό Επιτελείο Στρατού «Περί παροχής στοιχείων με τους κατακτητάς δια την περίοδον 1941-1944».	45
Εικόνα 9 Υπολοχαγός Ραβάλι Τζιοβάνι	45
Εικόνα 11 Αναφορά της Διοίκησης Χωροφυλακής Γρεβενών προς το Γενικό Επιτελείο Στρατού «Περί ακριβείας των ημερομηνιών εισόδου και αποχωρήσεως των κατακτητών»... 56	56
Εικόνα 10 Αναφορά της Διοίκησης Χωροφυλακής Κοζάνης προς το Γενικό Επιτελείο Στρατού «Περί των χρονολογιών εισόδου και αποχωρήσεως των κατακτητών εις την περίοδον 1941-1944».....	56
Εικόνα 12 Η Κεντρική πλατεία της Κοζάνης κατά τη διάρκεια της κατοχής. Δεξιά το κτήριο όπου στον όροφο στεγαζόταν η περιφερειακή διοίκηση (Kreis Kommandatur). Το γραφείο του Διοικητή ήταν το άκρο αριστερά. Στο χαμηλό κτήριο στο κέντρο στεγαζόταν η Γερμανική αστυνομία με τους «πεταλάδες» , οι οποίοι ήταν υπεύθυνοι για την τήρηση της τάξης.	57
Εικόνα 13 Μέλη της Π.Α.Ο. Καστοριάς	65
Εικόνα 14 Σχεδιάγραμμα της περιοχής του Φαρδύκαμπου.....	75
Εικόνα 15 Μετά τη μάχη του Φαρδύκαμπου.	76
Εικόνα 18 Συμμετοχή Αξιωματικών Φρουράς Κοζάνης στην Ε.Κ.Α.	123
Εικόνα 19 Συμμετοχή Αξκών Φρουράς Κοζάνης στον Ε.Ε.Σ.....	124
Εικόνα 20 Έκθεση Δράσης Ανθστή Ηλιάδη Παντελή κατά την κατοχή	194
Εικόνα 21 Έγγραφο από το οποίο προκύπτει ότι ο Επίλαρχος Λαζαρίδης το φθινόπωρο του 1942 διέμενε στο Αμύνταιο	208
Εικόνα 22 Διαταγή ανακλήσεως στην ενεργώ Υπηρεσία των Αξιωματικών Λαζαρίδη και Καρβέλλα	209
Εικόνα 23 Επιστολή του Λγού Παπαγιαννόπουλου Μιχαήλ στον Σχη Κοντονάσιο, επικεφαλής της μάχης του Φαρδύκαμπου.....	221
Εικόνα 24 Το Πρωτόκολλο παράδοσης της Κορυτσάς	241

Πίνακας Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1 Τόπος Καταγωγής	34
Διάγραμμα 2 Τόπος Καταγωγής %.....	34
Διάγραμμα 3	34
Διάγραμμα 4 Τόπος Διαμονής	35
Διάγραμμα 5 Τόπος Διαμονής %	35
Διάγραμμα 6 Κατανομή με βάση την Οργάνωση συμμετοχής 1941-1943	36
Διάγραμμα 7 Κατανομή με βάση την Οργάνωση συμμετοχής 1941-1943%	37
Διάγραμμα 8 Κατανομή με βάση την Οργάνωση συμμετοχής 1943-1945	38
Διάγραμμα 9 Κατανομή με βάση την Οργάνωση συμμετοχής 1943-1945 %	38
Διάγραμμα 10 Κατανομή με βάση την Οργάνωση συμμετοχής 1941-1945	39
Διάγραμμα 11 Κατανομή με βάση την Οργάνωση συμμετοχής 1941-1945 %	39
Διάγραμμα 12 Κατανομή με βάση το βαθμό	40
Διάγραμμα 13 Κατανομή ανά βαθμίδα	40
Διάγραμμα 14 Ποσοστιαία κατανομή ανά βαθμίδα %	41
Διάγραμμα 15	42
Διάγραμμα 16 Κατανομή βαθμών εντός των Οργανώσεων.....	43
Διάγραμμα 17	43
Διάγραμμα 18 Αξιωματικοί που υπηρετούν στη Δυτ. Μακεδονία και συμμετέχουν στην κατοχική κυβέρνηση	109
Διάγραμμα 19 Καθήκοντα Αξιωματικών που συμμετέχουν στην κατοχική κυβέρνηση.....	110
Διάγραμμα 20 Καθήκοντα Αξιωματικών που συμμετέχουν στην κατοχική κυβέρνηση %.....	110
Διάγραμμα 21 Προσχώρηση στον Ε.Λ.Α.Σ.	113
Διάγραμμα 22 Αξιωματικοί Υ.Β.Ε./Π.Α.Ο.....	114
Διάγραμμα 23 Αξιωματικοί Ε.Α.Μ./ Ε.Λ.Α.Σ.	114
Διάγραμμα 24 Αξιωματικοί Ε.Ε.Σ.	115
Διάγραμμα 25 Κατανομή Αξιωματικών στις Οργανώσεις	115
Διάγραμμα 26 Κατανομή Αξιωματικών στις οργανώσεις %.....	116
Διάγραμμα 27 Συμμετοχή των Αξιωματικών στον Ε.Λ.Α.Σ.	118
Διάγραμμα 28 Κατανομή βαθμών στον Ε.Λ.Α.Σ.	118
Διάγραμμα 29 Κατανομή βαθμών στον Ε.Λ.Α.Σ %.....	119
Διάγραμμα 30 Παραμονή Αξιωματικών στο Ε.Α.Μ./ Ε.Λ.Α.Σ.	120
Διάγραμμα 31 Παραμονή Αξιωματικών στο Ε.Α.Μ./ Ε.Λ.Α.Σ. %	120
Διάγραμμα 32 Ποσοστό απωλειών % σε σχέση με το σύνολο των Αξιωματικών.....	134
Διάγραμμα 33 Ανάλυση απωλειών	134
Διάγραμμα 34 Ανάλυση Ποσοστού % των απωλειών σε σχέση με το σύνολο των Αξιωματικών	136
Διάγραμμα 35 Κατανομή Απωλειών %.....	136
Διάγραμμα 36 Εξέλιξη Αξιωματικών.....	137
Διάγραμμα 37 Εξέλιξη Αξιωματικών %.....	137
Διάγραμμα 38 Τύχη Αξιωματικών Πίνακα Β'	138
Διάγραμμα 39 Τύχη Αξιωματικών Πίνακα Β'%'	138

Συντμήσεις

Ανθλός	Ανθυπολοχαγός
Ανθλός	Ανθυπίλαρχος
Ανθστής	Ανθυπασπιστής
Αρχης	Αντισυνταγματάρχης
Α.Κ.Ε.	Αγροτικό Κόμμα Ελλάδος
Α.Σ.Υ.Ε.	Ανωτάτη Στρατιωτική Υγειονομική Επιτροπή
Β.Σ.Α.	Βρετανική Συμμαχική Αποστολή
ΓΕΣ	Γενικό Επιτελείο Στρατού
ΔΒ	Διαβιβάσεων
Ε.Α.Μ.	Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο
Ε.Δ.Ε.Σ.	Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος
Ε.Δ.Υ.Ε.Θ.Α.	Εγκύκλιος Διαταγή Υπουργού Εθνικής Άμυνας
Ε.Δ.Υ.Σ.	Εγκύκλιος Διαταγή Υπουργού Στρατιωτικών
Ε.Ε.Σ.	Εθνικός Ελληνικός Στρατός
Ε.Κ.Α.	Ένωση Κοινωνικής Αμύνης
Ε.Κ.Κ.Α.	Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωση
Ε.Λ.Α.Σ.	Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός
Ε.Λ.Δ.	Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας
ΕΜ	Εφοδιασμού Μεταφορών
Ε.Σ.	Ελληνικός Στρατός
Ιλχος	Ιλαρχος
ΙΠ	Ιππικού
Κ.Ε.	Κεντρική Επιτροπή
Κ.Κ.Ε.	Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος
Λγος	Λοχαγός
ΜΧ	Μηχανικού
Ο.Π.Λ.Α.	Ομάδα Προστασίας Λαϊκών Αγωνιστών
Ο.Σ.Σ.	Office of Strategic Services.
Π.Α.Ο.	Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωση
ΠΒ	Πυροβολικού
Π.Δ.	Πολεμικής Διαθεσιμότητας

ΠΖ	Πεζικού
Σ.Ε.Κ.	Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα
Σ.Κ.Ε.	Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδος
Σ.Ν.Ο.Φ.	Σλαβομακεδονικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο
Σ.Σ.Α.	Συμμαχικής Στρατιωτικής Αποστολής
Σ.Π.	Σύνταγμα Πεζικού
Σχης	Συνταγματάρχης
Σ.Ο.Ε.	Special Operations Executive
ΤΘ	Τεθωρακισμένων
Τ.Σ.Δ.Μ.	Τακτικό Συγκρότημα Δυτικής Μακεδονίας
ΤΧ	Τεχνικού
Τχης	Ταγματάρχης
Υ.Β.Ε.	Υπερασπισταί Βορείου Ελλάδος
ΥΙ	Υγειονομικού Ιατρός
ΥΠ	Υλικού Πολέμου
Υπλγός	Υπολοχαγός
Υπλχος	Υπίλαρχος
ΦΡ	Φροντιστής

Περίληψη

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος αποτέλεσε τη μεγαλύτερη στρατιωτική σύρραξη, με απώλειες που ξεπέρασαν τα 60 εκατομμύρια, στρατιώτες και άμαχοι, καθιστώντας τον, τον πιο αιματηρό πόλεμο όλων των εποχών. Από τη δύνη του πολέμου δεν ξέφυγε ούτε η Ελλάδα, η οποία ηττηθείσα από τη Γερμανία τίθεται υπό τριπλή Κατοχή. Η Δυτική Μακεδονία τριχοτομείται. Οι επεκτατικές βλέψεις της Ιταλίας και της Βουλγαρίας καταπιέζουν τον πληθυσμό, σε μια προσπάθεια προσάρτησης εδαφών. Ο Αλκιβιάδης Διαμάντης στα Γρεβενά, το βουλγαρικό κομιτάτο στην Καστοριά, Βούλγαροι Αξιωματικοί Σύνδεσμοι στη Φλώρινα επιβουλεύονται τα εδάφη της Μακεδονίας. Οι δύσκολες συνθήκες που επικρατούν δραστηριοποιούν τους Αξιωματικούς στην αντιμετώπιση της ιταλο-ρουμάνικης και βουλγαρικής προπαγάνδας. Ιδρύονται οργανώσεις με αποστολή την ενίσχυση του φρονήματος του πληθυσμού, την συλλογή πληροφοριών και τον ένοπλο αγώνα. Η παρούσα εργασία αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια παρακολούθησης, καταγραφής και μελέτης της δράσης των Αξιωματικών κατά τη διάρκεια της Κατοχής στη Δυτική Μακεδονία. Πέραν του ιστορικού αφηγήματος προσπαθεί να εξετάσει μια σειρά παραγόντων και πώς αυτοί επηρεάζουν την συμπεριφορά, τη δράση και την εξέλιξη των Αξιωματικών.

Abstract

World War II was the largest military conflict, with losses exceeding 60 million soldiers and civilians, making it the bloodiest war of all time. Greece was defeated by Germany and muscled in a triple occupation. The Western Macedonia was trisected. The expansive aspirations of Italy and Bulgaria oppress the population to annex land. Alcibiades Diamantis in Grevena, the Bulgarian comitato in Kastoria, Bulgarian Officers in Florina are pursuing the lands of Macedonia. The difficult conditions pushed the Army Officers to act and deal with the Italian-Romanian and Bulgarian propaganda. Resistance Organizations are set up with the task of enhancing public opinion, gathering information and armed struggle. The present work is a first attempt to monitor, record and study the actions of the Army Officers during Axis Occupation in Western Macedonia. Beyond the historical narrative, it tries to look at a number of factors and how they affect the behavior, action and upgrowth of Officers.

Αιτιολόγηση του Θέματος

Η παρούσα μελέτη πραγματεύεται την δράση των Αξιωματικών στη Δυτική Μακεδονία την περίοδο της Κατοχής. Αποτελεί μια πρώτη απόπειρα καταγραφής των γεγονότων που έλαβαν χώρα στη Δυτική Μακεδονία την πολυτάραχη περίοδο της Κατοχής και στα οποία εμπλέκονται οι Αξιωματικοί, προσπαθώντας να αποδώσει με αντικειμενικότητα¹ τα διαδραματισθέντα και να εξηγήσει συμπεριφορές και ενέργειες που καθόρισαν το μέλλον της Ελλάδος.

Υπάρχουσα Βιβλιογραφία

Η υπάρχουσα βιβλιογραφία περιλαμβάνει απομνημονεύματα Μονίμων και Εφέδρων Αξιωματικών και ανταρτών του Ε.Λ.Α.Σ. που έδρασαν στη Δυτική Μακεδονία την περίοδο της κατοχής. Μελετήθηκαν τα βιβλία των Γιαγγιώργου Κίτσου, *Σκιαγράφηση της Εθνικής Αντίστασης στη Φλώρινα, χ.ε.*, Αθήνα 1990, Γκαντώνα Αθανασίου, *1940-1950, Πόλεμος – Κατοχή και η Εφιαλτική συνέχεια*, Εκδόσεις Πελασγός, Έκδοση Α΄, Αθήνα 2014, Δρόσου Ζαχαρία, *Φαρδύκαμπος, η Δυτική Μακεδονία στ' άρματα, το χρονικό και τα επακόλουθα της μεγάλης μάχης, χ.ε.*, Αθήνα 1984, Ζυγούρα Δημητρίου [Παλαιολόγος], *Ένα μεγάλο ταξίδι, Εθνική αντίσταση, εμφύλιος πόλεμος, πολιτική προσφυγιά*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2012, Θεοδοσιάδη Σταύρου, *Η Πίνδος ομιλεί, Η Εθνική Αντίστασις, 1941-1944*, Εκδόσεις Ινστιτούτου βιβλίου και ανάγνωσης, Κοζάνη 2000, Καραμπέρη Στέφανου, *Οι αναμνήσεις μου από την δράσιν μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο. Η διαδρομή μου από το μέτωπο της Αλβανίας προς τη Μ. Ανατολή*, ά έκδ. Εκδόσεις Πελασγός, 2010, Κυρατζόπουλου Δημητρίου – Φωτεινού, *Δυτική Μακεδονία. Η Ελεύθερη Ελλάδα της Κατοχής. Απομνημονεύματα Εθνικής Αντίστασης 1940-1944*, Εκδόσεις Κώδικας, Θεσσαλονίκη 2004, Κωνσταντινίδη Σ.Μ., *Η Φλώρινα εις τας φλόγας. Συμβολή εις την ιστορίαν της Δυτικής Μακεδονίας*, Εκδόσεις Εφημερίδος «ΕΘΝΟΣ», Φλώρινα 1957, Κωστόπουλου Τάκη, *Με τους αντάρτες στη Δυτική Μακεδονία. Αναμνήσεις από Κατοχή, Εμφύλιο, Τασκένδη*, Εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2006, Μόδη Γεωργίου, *Αναμνήσεις*, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2004, Μπόνη Κωνσταντίνου, *Η Φλώρινα κατά την Κατοχή, 1941-1944, χ.ε.*, Θεσσαλονίκη 1982, Νταϊλιάνη Βασίλη, *Το αντάρτικο στη Δυτική Μακεδονία. Αυτοβιογραφία. Με τους μαστόρους στο Θεσσαλικό Κάμπο. Στον*

¹ Ο όρος της αντικειμενικότητας αναφέρεται στον τρόπο χειρισμού των πηγών, για τις οποίες δεν μπορούμε να γνωρίζουμε την αμεροληψία - αντικειμενικότητά τους.

ελληνοϊταλικό πόλεμο. Στην Εθνική Αντίσταση. Στον Εμφύλιο, Εκδόσεις Κώδικας, Θεσσαλονίκη 1995, Πριόβολου Γιάννη (επιμ), *Άχρους στρατιώτης. Ημερολόγιο – Απομνημονεύματα Εμμανουήλ Νικολούδη (υπολοχαγού πεζικού)*, υπό έκδοση, Αθήνα. Ρόσιου Αλέξη (Υψηλάντης), *Στα φτερά του οράματος. Εθνική Αντίσταση. Διωγμοί μετά τη Βάρκιζα. Εμφύλιος 1946-1949. Πολιτική προσφυγιά, β' έκδ.*, Εκδόσεις Κώδικας, Θεσσαλονίκη 2001, Σακκαλή Αλέκου, *Μνήμες*, Εκδόσεις Ινστιτούτου βιβλίου και ανάγνωσης, Κοζάνη 1997. Τσακαλίδη – Χατζηνικολάου Βάσσου, *Ο αγών του βουνού κάτω από το ζυγό του Κ.Κ.Ε.*, Εκδόσεις Ενώσεως Πολεμιστών Αντιστάσεως Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη 1947, Τσιούμης Κωνσταντίνος, *Ιστορία της αντίστασης στη Δυτική Μακεδονία, χ.ε., χ.τ., χ.χ.*

Επιπλέον υπάρχει το βιβλίο του Γιάννη Πριόβολου με θέμα *Αντιπαραθέσεις και διαμάχες στην κατεχόμενη Μακεδονία (1941 – 1944). Μόνιμοι Αξιωματικοί στον ΕΛΑΣ Μακεδονίας. Αρχειακά τεκμήρια*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2013, στο οποίο παρατίθενται τμήματα του αρχειακού υλικού που αφορά την παρούσα έρευνα. Η ιδιαιτερότητα και πρωτοτυπία του εγχειρήματος έγκειται αφενός στο γεγονός ότι για πρώτη φορά γίνεται προσπάθεια μελέτης του συνόλου των Αξιωματικών και καταγραφής της δράσης των μέσα από τα αρχεία της Υπηρεσίας Στρατιωτικών Αρχείων, αφετέρου στην ομαδοποίηση διαφόρων παραγόντων και χαρακτηριστικών μέσα από τους ατομικούς φακέλους των Αξιωματικών με τη μέθοδο της ποσοτικής ανάλυσης και την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Τέλος για πρώτη φορά έρχονται στο φως πτυχές της αντιστάσεως μέσα από το βιβλίο του Παύλου Τσάμη, *Η καλύβα του Παντελή*, Θεσσαλονίκη 1965 (ανέκδοτο).

Σκοπός

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η παρουσίαση της πολυποίκιλης συμμετοχής και δράσης των Αξιωματικών κατά τη διάρκεια της Κατοχής στη Δυτική Μακεδονία, από μια οπτική διευρυμένη και αποστασιοποιημένη από τη τοπική – σημειακή οπτική.

Η δράση των Αξιωματικών κατά τη διάρκεια της Κατοχής είναι πολυδιάστατη, σε πολλές περιοχές, πολλές οργανώσεις διαφορετικών σκοπών και στόχων, με ποικίλες μεθόδους και ποικίλα μέσα, ανάλογα με τον κίνδυνο που κάθε φορά ελλοχεύει και τον εχθρό τον οποίο αντιμάχεται. Ειδικότερα, σε μια περίοδο που η Δ. Μακεδονία τελεί υπό τριπλή Κατοχή, Γερμανία, Ιταλία, Βουλγαρία, με τους δύο τελευταίους να προσπαθούν να επικρατήσουν εδαφικά, επεκτείνοντας την επικράτειά τους σε βάρος της Ελλάδας, η δράση και αντίδραση

του Αξιωματικού, προσαρμόζεται κατά τρόπο τέτοιο ώστε να επιτευχθεί η εξασφάλιση της εδαφικής κυριαρχίας και κοινωνικής ευημερίας των Ελλήνων των υπό διωγμό περιοχών.

Στόχοι

Στόχοι της παρούσας εργασίας είναι:

- Να μελετηθεί η στάση των Αξιωματικών σε σχέση με την κατοχική κυβέρνηση και τη συμμετοχή τους σε αυτήν.
- Να προσδιοριστούν τα αίτια, ο χρόνος και οι προϋποθέσεις προσχώρησης των Αξιωματικών στον Ε.Λ.Α.Σ.
- Να μελετηθεί η ένταξη των Αξιωματικών στις αντιστασιακές οργανώσεις και η πορεία που ακολουθούν κατά την μετακίνηση μεταξύ των οργανώσεων και από ποια αιτία.
- Να αναφερθεί η δράση που παρουσιάζουν, σε ποιες μάχες παίρνουν μέρος, πότε αποχωρούν ή γιατί μένουν στον ΕΛΑΣ, πότε και γιατί συγκρούονται με τον ΕΛΑΣ, πόσο εκτελούνται, συλλαμβάνονται ή σκοτώνονται.
- Να εξεταστεί η εξέλιξή τους στην μεταβαρκιζιανή περίοδο.

Μεθοδολογία

Η παρούσα μελέτη είναι αποτέλεσμα ιστορικής ερμηνείας. Η ιστορική ερμηνεία αποτελεί την τεχνική και την κατευθυντήρια γραμμή με την οποία ο ερευνητής χρησιμοποιεί πρωτογενείς πηγές και τεκμήρια για την περιγραφική συγγραφή του παρελθόντος.

Η ερευνητική διαδικασία ακολούθησε τα εξής στάδια:

1. Προσδιορισμός του προβλήματος

Διατυπώσαμε το ζητούμενο και το κατανοήσαμε. Στη συνέχεια διατυπώσαμε τα ερευνητικά ερωτήματα, που στην ουσία δεν είναι άλλα από τους επιμέρους στόχους που διατυπώθηκαν παραπάνω. Αποσαφηνίσαμε δηλαδή το τι είναι αυτό που θέλουμε να ερευνήσουμε, ποιες πτυχές, αν όχι όλες και σε σχέση με ποιους όρους.

2. Επισκόπηση της βιβλιογραφίας

Έχοντας πλέον κατανοήσει πλήρως το ζητούμενο ελέγξαμε για την διαθέσιμη βιβλιογραφία, τα διαθέσιμα ιστορικά τεκμήρια και τον τρόπο πρόσβασης σε αυτά.²

² Υπάρχουν τέσσερις διακριτές κατηγορίες γραπτών τεκμηρίων: α) Τα κρατικά αρχεία και τα επίσημα τεκμήρια, β) Ο τύπος, γ) Τα ιδιωτικά αρχεία και δ) τα έμμεσα τεκμήρια.

3. Συγκέντρωση του υλικού

Η ιδιαιτερότητα που παρουσιάζει η παρούσα μελέτη είναι ότι το δείγμα - σύνολο που μελετάμε δεν είναι γνωστό, προκαθορισμένο, αλλά προκύπτει μετά από βιβλιογραφική έρευνα για τον προσδιορισμό των ατόμων που το απαρτίζουν και εν συνεχεία προβαίνουμε στην αναζήτηση του αρχειακού υλικού που αναφέρεται στο θέμα της έρευνας. Όπως γίνεται κατανοητό, το δείγμα – σύνολο που προκύπτει δεν μπορούμε να εξασφαλίσουμε ότι είναι πλήρες, καθιστώντας το έτσι ικανό ανά πάσα χρονική στιγμή για περαιτέρω έρευνα και συμπλήρωση. Πρέπει να διευκρινίσουμε ότι η αναζήτηση και διάθεση του αρχειακού υλικού, το οποίο κυρίως προέρχεται από την Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων, ήταν αρκετά δύσκολη διότι οι γραφειοκρατικές διαδικασίες του στρατού δυσχέραιναν την έρευνα και δεν μας παρείχαν, μέχρι αυτή τη στιγμή, των όγκο των αρχείων που προέκυψαν από την βιβλιογραφική έρευνα. Παρόλα αυτά η παρούσα μελέτη μπορεί να λειτουργήσει ως μία πρώτη προσέγγιση στο συγκεκριμένο θέμα, η οποία μπορεί αργότερα να δώσει το έναυσμα σε άλλους ερευνητές να μελετήσουν το θέμα με επιπρόσθετες αρχειακές διαθεσιμότητες που ενδεχομένως θα μπορούσαν να επιβεβαιώσουν τα δικά μας ευρήματα ή να αναιρέσουν κάποιες από τις υποθέσεις μας.

4. Σύνθεση των δεδομένων

Στη συνέχεια με βάση τα διαθέσιμα ιστορικά τεκμήρια και τη βιβλιογραφία προβήκαμε στην καταγραφή των βιογραφικών σημειωμάτων των Αξιωματικών τα οποία παρατίθενται στην παρούσα εργασία ως Παράρτημα. Στους ατομικούς φακέλους δεν υπάρχει πλήρες βιογραφικό αλλά προκύπτει από τα παρατιθέμενα σε αυτούς στοιχεία. Στο μέτρο του δυνατού δεν παραλείπονται ή αποσιωπώνται στοιχεία της περιόδου που εξετάζουμε. Η σύνθεσή τους, λοιπόν, είναι αποτέλεσμα προσωπικής καταγραφής. Όπου γίνεται χρήση φρασεολογίας των ατομικών φακέλων διατυπώνεται εντός εισαγωγικών.

Μετά την σύνθεση των βιογραφικών προβήκαμε στην στατιστικά ανάλυση των στοιχείων και παραγόντων τα οποία δύναται να ομαδοποιηθούν και να αναλυθούν. Σε πρώτο χρόνο παρατίθενται δημογραφικά στοιχεία ενός συνόλου 104 Αξιωματικών για τους οποίους έχουμε μια πλήρη εικόνα σχετικά με την καταγωγή, τη διαμονή, την συμμετοχή στις οργανώσεις, σε όλη τη διάρκεια της κατοχής, τον βαθμό, και τον βαθμό σε σχέση με την οργάνωση δράσης.

Στη συνέχεια μελετάτε ένα δείγμα 124 Αξιωματικών οι οποίοι διαμένουν – υπηρετούν στην Δυτική Μακεδονία και στο οποίο παρατηρούμε την συμμετοχή τους στην Κατοχική Κυβέρνηση. Ακολούθως μελετάτε το σύνολο του δείγματος των 186 Αξιωματικών. Οι παράγοντες που εξετάζονται είναι α) τα αίτια εξόδου στο βουνό, β) η συμμετοχή, παραμονή

και μετακίνηση μεταξύ των οργανώσεων στη Δυτ. Μακεδονία, γ) η συμμετοχή τους στον Ε.Λ.Α.Σ., δ) οι απώλειες των Αξιωματικών, ε) η παραμονή των Αξιωματικών στο Ε.Α.Μ. / Ε.Λ.Α.Σ. και στ) η εξέλιξή τους μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας.

5. Προετοιμασία της αφήγησης

Τέλος διαμορφώσαμε την τελική μορφή της εργασίας η οποία διαρθρώνεται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο, αναφέρεται το ιστορικό πλαίσιο, από το παγκόσμιο προς το τοπικό. Στη συνέχεια του πρώτου μέρους αναλύονται οι εξωτερικοί κίνδυνοι που απειλούν την Ελλάδα, ποιες οργανώσεις ιδρύονται, πότε και πώς δραστηριοποιούνται καθώς και ο ρόλος του Αγγλικού παράγοντα. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα δημογραφικά στοιχεία ενός συνόλου 104 Αξιωματικών. Το τρίτο κεφάλαιο αποτελεί το θεωρητικό μέρος της παρούσας έρευνας στο οποίο αναφέρονται τα γεγονότα της Κατοχής και της Αντίστασης στη Δυτική Μακεδονία στα οποία εμπλέκονται οι Αξιωματικοί. Τέλος στο τέταρτο κεφάλαιο παρατίθενται και αναλύονται τα αποτελέσματα της έρευνας, με εξαγωγή συμπερασμάτων.

Περιγραφή των πηγών

Οι Αρχειακές πηγές που χρησιμοποιήθηκαν είναι:

- Τα ατομικά έγγραφα των Αξιωματικών, τα οποία παραχωρήθηκαν κατόπιν αιτήσεώς μου από την Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων (Υ.Σ.Α.).

Περιέχουν πληροφορίες για κάθε Αξιωματικό από την ονομασία του ως Ανθυπολοχαγός μέχρι την Αποστρατεία του. Περιέχονται αναλυτικά τα καθήκοντα που εκτέλεσαν καθ' όλη τη διάρκεια της Στρατιωτικής τους Σταδιοδρομίας, οι διαδοχικές κρίσεις των προϊσταμένων τους, η κατάσταση υγείας, ηθικές αμοιβές, μετάλλια, ποινές και τέλος μια σειρά εγγράφων προσωπικών θεμάτων τα οποία απασχόλησαν την Υπηρεσία. Αυτά τα έγγραφα αποτελούν τη κύρια δική μου πηγή, τα οποία στην περίπτωσή μας είναι κυρίως οι δικογραφίες Ανακριτικών συμβουλίων μέσα από τις καταθέσεις των μαρτύρων, τις απολογίες των κατηγορουμένων και τα πορίσματα από τα οποία λαμβάνουμε σημαντικές πληροφορίες.

Πρέπει εδώ να επισημάνουμε ότι από το 1941 μέχρι το Φεβρουάριο του 1945 υπάρχουν σπάνια «διαδοχικές σημειώσεις» λόγω της διάλυσης του στρατού. Το κενό αυτό καλύπτεται από προσωπικές αναφορές της δράσης των Αξιωματικών κυρίως αυτών που έδρασαν στον Ε.Λ.Α.Σ. Αντιλαμβάνεται λοιπόν κανείς ότι η αναζήτηση είναι δύσκολη και αμφίβολη σε σχέση με το αναμενόμενο, ότι δηλαδή ο στρατός τηρεί αναλυτικό και πλήρες αρχείο.

- Αρχεία από το King's College του Βρετανού Αξιωματικού Patrick H. Evans, ο οποίος ήταν ο Σύνδεσμος της Βρετανικής Συμμαχικής Αποστολής με τον Ε.Λ.Α.Σ. στην περιοχή δράσης της ΙΧ Μεραρχίας του Ε.Λ.Α.Σ., το διάστημα 1943-1944.

Το αρχείο περιέχει ημερήσιες αναφορές των τμημάτων του Ε.Λ.Α.Σ. προς τον ίδιο, σημειώσεις επιχειρήσεων, αναφορές και διαταγές του Ε.Λ.Α.Σ. καθώς και προσωπικά σημειωματάρια με αφηγήσεις τύπου ημερολογίου.

- Έγγραφα από το αρχείο «Βουλγαρικής κατοχής στη Μακεδονία και Θράκη», από το ίδρυμα Ε.Λ.Ι.Α – Μ.Ι.Ε.Τ. της Θεσσαλονίκης.

Αποτελούν έγγραφα της Γενικής Διοίκησης Νομαρχιών Μακεδονίας προς και από τις Νομαρχίες σχετιζόμενα κυρίως με θέματα δράσης και αντιμετώπισης της Βουλγαρικής και Ρουμάνικης προπαγάνδας.

- Προσωπικά αρχεία

Πρόκειται για αρχεία συγγενών των αξιωματικών που κατάγονταν ή έδρασαν στην περιοχή κατά την κατοχή και αρχεία ανωτέρων διοικητικών υπαλλήλων της Νομαρχίας Φλώρινας. Συγκεκριμένα, πρόκειται για το αρχείο του Αλέξανδρου Παπαπέτρου, γιου του Συνταγματάρχη (ΠΖ) Παπαπέτρου Ιωάννη, από το Ξινό νερό, το αρχείο του Βράκα Ιωάννη, γιου του τέως ανωτέρου νομαρχιακού υπαλλήλου Βράκα Θωμά, από το Βογατσικό και το αρχείο της Αντιγόνης Τσάμη, αδελφής του Ταξιάρχου Τσάμη Παύλου, από το Πισοδέρι.

Το αρχείο του κ. Παπαπέτρου ήταν συσκευασμένο σε μπαούλα στο πατρικό του σπίτι, μαζί με μια πληθώρα άλλων βιβλίων, σημειώσεων και ρούχων στο Ξινό Νερό Αμυνταίου. Μετά από αρκετές επισκέψεις και αναζητήσεις βρέθηκε ένα αξιόλογο αρχείο το οποίο περιλαμβάνει διαταγές, αναφορές, εκθέσεις, και άλλα στρατιωτικά έγγραφα που αναφέρονται στη ζωή και δράση του Συνταγματάρχη από την Μικρασιατική Εκστρατεία μέχρι και την Κατοχή.

Το αρχείο του κ. Βράκα περιλαμβάνει ένα μέρος του αρχείου της Νομαρχίας Φλωρίνης, το οποίο διέσωσε ο πατέρας του την περίοδο του Εμφυλίου. Πρόκειται για εκθέσεις και αναφορές προς την κρατική διοίκηση, διοικητικά έγγραφα κ.α., κυρίως της περιόδου της Κατοχής.

Το αρχείο της Αντιγόνης Τσάμη περιλαμβάνει δύο ανέκδοτα βιβλία του αδελφού της Ταξιάρχου Παύλου Τσάμη. Στο πρώτο του βιβλίο εξιστορεί υπό μορφή διηγήματος τα γεγονότα κατά τη συμμετοχή του στον ΕΛΑΣ ως υπολοχαγός, από τον Αύγουστο του 1944 μέχρι την απελευθέρωση της Φλώρινας. Στο δεύτερο βιβλίο του αναφέρεται σε γεγονότα του Εμφυλίου. Επισκέφθηκα την Αντιγόνη Τσάμη στο σπίτι της και της ζήτησα τα βιβλία αυτά καθώς επίσης και να μου μιλήσει για τον αδελφό της και την Κατοχή. Δυστυχώς η κατάσταση

της υγείας της δεν ήταν καλή. Τελικά μου εμπιστεύτηκε το δύο αυτά βιβλία λίγο πριν αποδημήσει εις Κύριον. Ο Θεός να την αναπαύει.

- Αρχεία της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού τα οποία παραχωρήθηκαν κατόπιν αιτήσεώς μου. Πρόκειται για στρατιωτικά έγγραφα, υπηρεσιακές και προσωπικές αναφορές, επιστολές και εκθέσεις Αξιωματικών προς την υπηρεσία σχετικά με τη δράση τους κατά τη διάρκεια της Κατοχής.

Περιγραφή του δείγματος

Το δείγμα που μελετάτε είναι ένα σύνολο 186 Αξιωματικών. Οι 124 διαμένουν ή υπηρετούν στη Δυτική Μακεδονία. Οι υπόλοιποι 62 δραστηριοποιούνται στην περιοχή ερχόμενοι εξαιτίας παραγόντων που αναλύονται στη παρούσα μελέτη (βίαια προσχώρηση στον Ε.Λ.Α.Σ., διορισμός από την κατοχική κυβέρνηση κ.α.). Τέλος για την παρουσίαση δημογραφικών στοιχείων, το δείγμα περιορίζεται σε 104 Αξιωματικούς, επειδή δεν υπάρχουν πλήρη στοιχεία και για τους 186.

Κεφάλαιο 1^ο

1.1. Ιστορικό Πλαίσιο

1.1.1. Β' Παγκόσμιος Πόλεμος

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος ξεκίνησε την 1^η Σεπτεμβρίου 1939 και έληξε τη 2 Σεπτεμβρίου 1945. Αποτέλεσε τη μεγαλύτερη στρατιωτική σύρραξη, στην οποία συμμετείχαν τα περισσότερα κράτη του κόσμου, με απώλειες που ξεπέρασαν τα 60 εκατομμύρια, στρατιώτες και άμαχοι, καθιστώντας τον, τον πιο αιματηρό πόλεμο όλων των εποχών. Τα γεγονότα που οδήγησαν στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

Η Γερμανία ως μεγάλη ηττημένη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου αναγκάστηκε να υπογράψει την Συνθήκη των Βερσαλλιών, χάνοντας έτσι το 13% του εδάφους της, με αποτέλεσμα να αποκοπεί από τις αποικίες της και να της απαγορευθεί η προσάρτηση άλλων χωρών.

Επιπλέον, ήταν υποχρεωμένη να πληρώνει τεράστια ποσά κάθε χρόνο, ως αποζημιώσεις για τις καταστροφές που προκάλεσε σε άλλες χώρες κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

Ο εμφύλιος πόλεμος στη Ρωσία οδήγησε στη δημιουργία της Σοβιετικής Ένωσης υπό τον έλεγχο του Βλαντίμιρ Ιλίτς Λένιν.

Στην Ιταλία, ο Μπενίτο Μουσολίνι ως δικτάτορας κέρδιζε δύναμη, υποσχόμενος την δημιουργία μιας νέας Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας

Το 1931 το στρατιωτικό καθεστώς της Αυτοκρατορίας της Ιαπωνίας, επιτέθηκε στη Μαντζουρία και προσάρτησε σε αυτήν δύο επαρχίες της Κίνας.

Ο Αδόλφος Χίτλερ, μετά από μια ανεπιτυχή απόπειρα ανατροπής της Γερμανικής κυβέρνησης το 1923, έγινε καγκελάριος της Γερμανίας το 1933. Κατήργησε τη δημοκρατία, οραματιζόμενος έναν άλλο κόσμο βασιζόμενο στο ρατσισμό και οργάνωσε τον επανεξοπλισμό της Γερμανίας. Αδιαφορώντας για τη Συνθήκη των Βερσαλλιών ξεκίνησε τη στρατολόγηση του έθνους, ενώ το 1936 στρατιωτικοποίησε ξανά την περιοχή του Ρήνου.

Η Σοβιετική Ένωση, ανησυχώντας για τις βλέψεις της Γερμανίας στην Ανατολική Ευρώπη, υπέγραψε συμφωνία αμοιβαίας βοήθειας με τη Γαλλία.

Εν τω μεταξύ, η Ιταλία τον Οκτώβριο του 1935 εισέβαλε στην Αυτοκρατορική Αβησσυνία (Αιθιοπία). Ήταν ένοπλη σύγκρουση με το χαρακτήρα αποικιοκρατικού πολέμου. Τερματίστηκε το Μάιο του 1936 με τη στρατιωτική κατάληψη της Αιθιοπίας από τα ιταλικά

στρατεύματα και τη μετατροπή της χώρας σε ιταλική αποικία, που μαζί με τη Γαλλική Σομαλία και την Ερυθραία αποτέλεσε την «Ιταλική Ανατολική Αφρική». Η Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία υπέγραψαν μυστική συμφωνία με την Ιταλία για να δώσουν τα δύο τρίτα της Αβησσυνίας.

Η ιταλική νίκη συνέπεσε χρονικά με το ζενίθ της διεθνούς δημοτικότητας του δικτάτορα Μπενίτο Μουσολίνι, σε μια φάση που ονομάζεται «εποχή της συναίνεσης». Όταν αυτές οι πληροφορίες διέρρευσαν στο κοινό της Μεγάλης Βρετανίας και της Γαλλίας, οι κυβερνήσεις τους κατέρρευσαν από το σκάνδαλο. Ο Μουσολίνι συνειδητοποίησε ότι η «εποχή της συναίνεσης» έπαψε.

Την 1 Νοεμβρίου 1936, η Γερμανία και η Ιταλία ανακοίνωσαν τη δημιουργία του Άξονα Ρώμης-Βερολίνου μία εβδομάδα μετά την υπογραφή συμφώνου φιλίας. Στις 25 Νοεμβρίου 1936, η Ναζιστική Γερμανία και η ιμπεριαλιστική Ιαπωνία υπέγραψαν το λεγόμενο Σύμφωνο κατά της Κομμουνιστικής Διεθνούς (Anti - Comintern Pact) που στρεφόταν κατά της Σοβιετικής Ένωσης.

Η Ιταλία προσχώρησε στο Σύμφωνο κατά της Κομμουνιστικής Διεθνούς στις 6 Νοεμβρίου 1937. Στις 22 Μαΐου 1939, η Γερμανία και η Ιταλία υπέγραψαν το λεγόμενο Χαλύβδινο Σύμφωνο, επισημοποιώντας τη Συμμαχία του Άξονα με διατάξεις επί στρατιωτικών θεμάτων.

Από το 1938 φάνηκαν και οι επεκτατικές τάσεις του Χίτλερ, προοιωνίζοντας τον επερχόμενο πόλεμο. Η προσάρτηση της Αυστρίας στη Γερμανία το 1938, της Σουηδίας το 1938 και ολόκληρης της Τσεχοσλοβακίας το 1939, δημιούργησαν αναστάτωση και ανησυχία σε όλη την Ευρώπη. Πολιτικές και στρατιωτικές συμφωνίες υπογράφονταν μεταξύ των χωρών, οι οποίες προσπαθούσαν με διάφορες συμμαχίες να προστατευθούν.

Εικόνα 1 Υπογραφή Συμφώνου Ρίμπεντροπ -Μολότοφ

Σημαντικό ρόλο έπαιξε το Σύμφωνο Μολότοφ - Ρίμπεντροπ³ την 23 Αυγούστου 1939 όταν ο Γιοάχιμ φον Ρίμπεντροπ υπουργός εξωτερικών της Γερμανίας και ο Βιατσεσλάβ Μολότοφ υπουργός εξωτερικών της ΕΣΣΔ στη Μόσχα υπογράφουν παρουσία του Στάλιν το Γερμανο-Σοβιετικό σύμφωνο μη επιθέσεως. Έτσι, η Γερμανία εξασφάλιζε την ουδετερότητα της Σοβιετικής Ένωσης καλύπτοντας με αυτόν τον τρόπο τα νώτα της κατά τις σχεδιαζόμενες επιχειρήσεις στη Δύση.

Τέλος, στις 27 Σεπτεμβρίου 1940 η Γερμανία, η Ιταλία και η Ιαπωνία υπέγραψαν την Τριμερή Συνθήκη του Βερολίνου, που έγινε γνωστή ως η Συμμαχία του Άξονα.

Η αρχή έγινε με την εισβολή των Γερμανών στη Πολωνία και τις ακολουθούμενες κηρύξεις πολέμων στη Γερμανία από την Μεγάλη Βρετανία και την Γαλλία, δύο μέρες αργότερα. Πολλές χώρες βρίσκονταν αυτή την εποχή ήδη σε πόλεμο, όπως η Αιθιοπία με την Ιταλία και η Κίνα με την Ιαπωνία. Αρκετές χώρες που δεν συμμετείχαν αρχικά, ενεπλάκησαν αργότερα, ανησυχώντας για την ροή του πολέμου, με αφορμή σημαντικά γεγονότα όπως η εισβολή των Γερμανών στη Σοβιετική Ένωση, οι επιθέσεις στο Περλ Χάρμπορ και η κήρυξη του πολέμου στην Ιαπωνία από την Αμερική.

Στις 17 Σεπτεμβρίου 1939, σοβιετικές δυνάμεις εισβάλλουν στη Πολωνία από ανατολικά και στις 28, η Βαρσοβία παραδίνεται. Η Πολωνία χωρίζεται στα δύο από τις δύο δυνάμεις (Γερμανία, Ε.Σ.Σ.Δ.), ενώ οι Σοβιετικοί τον Νοέμβριο του ίδιου έτους εισβάλλουν στη Φιλανδία. Τον Μάρτιο του 1940 οι Φιλανδοί συνθηκολογούν, παραχωρώντας τμήματα της χώρας στους Σοβιετικούς.

Τον Απρίλιο του 1940 οι Γερμανοί εισβάλλουν και καταλαμβάνουν χωρίς αντίσταση, Δανία και Νορβηγία. Τον Μάιο βομβαρδίζουν και ξεκινούν επιχειρήσεις σε Ολλανδία, Βέλγιο και Γαλλία. Η Ολλανδία παραδίνεται μόλις σε 4 ημέρες, ενώ μέχρι το τέλος του ίδιου μήνα, οι Γερμανοί καταλαμβάνουν Βέλγιο και Λουξεμβούργο.

Ταυτόχρονα, ξεκινά η Μάχη της Γαλλίας. Οι Γερμανοί καταφέρνουν ταχύτατα να εισβάλλουν στη χώρα και στις 14 Ιουνίου καταλαμβάνουν το Παρίσι. Η Γαλλία παραδίνεται και παράλληλα ο Μουσολίνι, βλέποντας την επικράτηση της Γερμανίας στην Ευρώπη, κηρύσσει τον πόλεμο στους Συμμάχους.

Η Μεγάλη Βρετανία μένει μόνη της στην Ευρώπη και ο Χίτλερ ξεκινά τον Αύγουστο, τον βομβαρδισμό της χώρας, ο οποίος κράτησε πάνω από δύο μήνες. Η Βρετανική αεροπορία

³<https://kokkonis.wordpress.com/%CF%80%CE%B7%CE%B3%CE%B5%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1%CF%82/%CF%83%CF%8D%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%BF-%CF%81%CE%AF%CE%BC%CF%80%CE%B5%CE%BD%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%80-%CE%BC%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CF%84%CE%BF%CF%86-1939/>

[ανακτήθηκε 10:57μμ 30/4/2017]

ωστόσο αποδείχθηκε αποτελεσματική και στο τέλος του Σεπτεμβρίου, η Γερμανία έχοντας μεγάλες απώλειες στον αέρα, εγκαταλείπει τις αεροπορικές επιθέσεις.

Τον Φεβρουάριο του 1941, ο Χίτλερ στέλνει στη Βόρειο Αφρική τον Ρόμελ, ο οποίος γνωρίζει μεγάλες νίκες ενάντια στους Βρετανούς. Τον Μάρτιο του 1941, ο Ρούζβελτ καταφέρνει να περάσει στο αμερικανικό κοινοβούλιο ψήφισμα για οικονομική βοήθεια προς τους Συμμάχους, ενώ οι Γερμανοί κάνουν συνεχώς επιχειρήσεις ενάντια στον εμπορικό συμμαχικό στόλο στον Ατλαντικό (Μάχη του Ατλαντικού), κυρίως με επιθέσεις των υποβρυχίων τους σε νηοπομπές που μετέφεραν εφόδια στην Ευρώπη.

1.1.2. Εμπλοκή της Ελλάδος

Η Ελλάδα εισέρχεται αναγκαστικά στον Πόλεμο τα χαράματα της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940, μετά από το τελεσίγραφο που παρέδωσε περί την 3^η πρωινή ώρα ο Ιταλός Πρόξενος Γκράτσι, στον Πρωθυπουργό Ιωάννη Μεταξά.

Ακολούθησε μια σειρά επιτυχιών στα βουνά της Πίνδου, οι οποίες οδήγησαν τον Χίτλερ

Εικόνα 2 Ο Βασιλιάς της Βουλγαρίας Μπόρις Γ' με τον Αδόλφο Χίτλερ

να στραφεί κατά της Ελλάδος. Για πρώτη φορά τότε ο Χίτλερ, δεν ακολούθησε την τακτική του Κεραυνοβόλου Πολέμου.⁴ Αντίθετα, από τον Φεβρουάριο 1941 συγκέντρωνε δυνάμεις στη Βουλγαρία, με την οποία την 8 Φεβρουαρίου⁵ καταρτίστηκε πρόγραμμα Γερμανο-Βουλγαρικής Φιλίας⁶ μεταξύ του Γερμανού Στρατάρχη Φον Λιστ και

⁴ Ο όρος κεραυνοβόλος πόλεμος αναφέρεται σε πολεμική τακτική, την οποία επινόησε και εφάρμοσε ο Γερμανός στρατηγός Χάιντς Γκουντέρμαν κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ονομάστηκε έτσι επειδή περιλάμβανε αιφνιδιαστικές επιθέσεις, ταχύτατες προωθήσεις δυνάμεων στην εχθρική περιοχή με συντονισμένη ισχυρή υποστήριξη από αεροπορικές δυνάμεις, που κτυπούσαν και αιφνιδίαζαν τον εχθρό όπως ακριβώς θα έκανε ένας κεραυνός. Οι Γερμανικές δυνάμεις όφειλαν πολλές από τις νίκες τους στην τακτική αυτή: Η κατάληψη της Πολωνίας, η Εισβολή και κατάληψη της Γαλλίας – 1940, οι αρχικές επιτυχίες στην Εισβολή στη Σοβιετική Ένωση ήταν αποτέλεσμα αυτής ακριβώς της τακτικής.

⁵ Ο Γ.Α.Λ., *Η κατά της Μακεδονίας επιβουλή*, Έκδοσης β', χ.ε., Αθήνα 1966, σ. 188, αναφέρει ότι την 18 Φεβρουαρίου υπογράφηκε «μυστικόν Στρατιωτικόν πρωτόκολλον», μετά από υπογραφή συμφώνου μη επιθέσεως με την Τουρκία, την 17 Φεβρουαρίου, προκειμένου «να εξασφαλίσει τα πλευρά της κατά την εναντίον της Ελλάδος επίθεσίν της».

⁶ Χρυσοχόου Αθανάσιος, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίον 5^ο. Οι Γερμανοί εν Μακεδονία (1941-1944)*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 8.

αντιπροσώπου του Βουλγαρικού Επιτελείου. Τη 1^η Μαρτίου η Βουλγαρία προσχώρησε στις δυνάμεις του Άξονα.⁷ Ως αντάλλαγμα θα ελάμβανε, όπως και έγινε, ολόκληρη την Ανατολική Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη.⁸

Έτσι την 6 Απριλίου του 1941, η Γερμανία κινήθηκε κατά της Ελλάδος πάνω από τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα στα οχυρά της γραμμής Μεταξά.

Χαράματα, 6 Απριλίου του 1941, το τηλέφωνο χτυπούσε στο σπίτι του πρωθυπουργού Αλέξανδρου Κορυζή.⁹ Ο πρεσβευτής της Γερμανίας, Έρμπαχ φον Σέμπεργκ, ζήτησε να τον δει επειγόντως. Το ραντεβού κλείστηκε για τις 5.15'. Η ατέλειωτη σε έκταση διακοίνωση που ο φον Σέμπεργκ ενεχείρισε, σήμαινε ότι ο Χίτλερ κήρυσσε τον πόλεμο κατά της Ελλάδας με το επιχείρημα ότι στο έδαφός της σταθμεύανε αγγλικά στρατεύματα. Η χώρα βρισκόταν σε πόλεμο με τους δυο μεγαλύτερους στρατούς στον κόσμο.

Η επίθεση στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα εκδηλώθηκε ταυτόχρονα με τη γερμανική εισβολή στη Γιουγκοσλαβία. Οι τρεις μεραρχίες που έκαναν επίθεση στον Νέστο, υποχρεώθηκαν να σταματήσουν. Στο στενό του Ρούπελ, η 5η ορεινή μεραρχία γνώρισε αιματηρή αποτυχία και η 6η προχώρησε με κόπο πάνω στις κορυφογραμμές, δυτικά του Στρυμόνα. Επί τρεις ημέρες, η γραμμή Μεταξά δεχόταν σφοδρές επιθέσεις από την ξηρά κι από τον αέρα αλλά δε διασπάστηκε σε κανένα σημείο.

Οι Γερμανοί βρήκαν τη λύση περνώντας μέσα από τη Γιουγκοσλαβία, που κατέρρεε. Η 2η μεραρχία Πάντσερ¹⁰ πέρασε τα σύνορα κι έφτασε στη Θεσσαλονίκη την 9^η Απριλίου¹¹. Την 10^η πρωινή στο Γερμανικό προξενείο της Θεσσαλονίκης υπογράφηκε πρωτόκολλο συνθηκολόγησης μεταξύ του Γερμανού Στρατηγού φον Φάιλε και του Διοικητού του Τακτικού Συγκροτήματος Ανατολικής Μακεδονίας, Αντιστράτηγου Κωνσταντίνου Μπακόπουλου.¹² Στα οχυρά πολεμούσαν ακόμη. Η διαταγή να σταματήσουν έφτασε την άλλη μέρα. Οι εισβολείς αντίκριζαν έκπληκτοι τους μαχητές να βγαίνουν από τις στοές τσακισμένοι. Σε πολλές περιπτώσεις, απέδωσαν και τιμές.

Η σύμπτυξη του στρατού στο αλβανικό μέτωπο ξεκίνησε στις 13 Απριλίου. Την 18^η καθώς το μέτωπο κατέρρεε, αυτοκτόνησε ο πρωθυπουργός Αλέξανδρος Κορυζής.

⁷ <http://bnr.bg/el/post/100438760/80-ronia-se-80-evdjomadjes-1941-i-voulgaria-kai-o-v-pagkosmios-polemos> [ανακτήθηκε 11:05μμ 30/4/2017]

⁸ Γ.Α.Λ., *ό.π.*, σ. 188.

⁹ Ο Ιωάννης Μεταξάς πέθανε την 29 Ιανουαρίου 1941 και ανέλαβε Πρωθυπουργός ο Διοικητής της Εθνικής Τραπέζης Ελλάδος Αλέξανδρος Κορυζής.

¹⁰ Είδος αρμάτων μάχης.

¹¹ ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944)*, τόμος 2, Φ.918/Δ/222, ανατύπωση 2006, Έκδοση Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998, σ.369

¹² Αθανάσιος Χρυσόχου, *ό.π.*, σ. 16.

Οι Γερμανοί τηρώντας τους όρους της συνθηκολόγησης της 9 Απριλίου, αναγνώρισαν τις Ελληνικές Τοπικές Πολιτικές Αρχές και Αστυνομικές Αρχές, όπου υφίστανται, και την 19 Απριλίου διορίστηκε Γενικός Διοικητής Μακεδονίας ο Στρατηγός Ν. Ραγκαβής.¹³

Τα παραδοθέντα Ελληνικά Στρατεύματα, κατά παράβαση των όρων της συνθηκολόγησης της 10 Απριλίου από τον φον Φάιλε, συγκεντρώθηκαν ως αιχμάλωτοι πολέμου στον στραώνα του Πεδίου του Άρεως στη Θεσσαλονίκη.

Ο Αντιστράτηγος Γεώργιος Τσολάκογλου, Διοικητής Γ' Σώματος Στρατού, βλέποντας τον κίνδυνο που παραμόνευε λόγω της κυκλώσεως των Ελληνικών Δυνάμεων στο μέτωπο της Αλβανίας από τις Ιταλικές δυνάμεις στα βόρεια και τις Γερμανικές Δυνάμεις στα νοτιοανατολικά, έλαβε μια τολμηρή απόφαση. Αφού συνεννοήθηκε με τον Αντιστράτηγο Παναγιώτη Δεμέστιχα, Διοικητή Α' Σώματος Στρατού και τον Αντιστράτηγο Γεώργιο Μπάκο, Διοικητή Β' Σώματος Στρατού, έστειλε την 18/19 Απριλίου 1941 τον επιτελάρχη του, Συνταγματάρχη Χρυσόχου Αθανάσιο στην Αθήνα με σκοπό να μεταπείσει τον Αρχιστράτηγο Παπάγο και δεχθεί την παράδοση του Ελληνικού Στρατού. Ο Χρυσόχου αφού δεν κατάφερε να μεταπείσει τον Παπάγο, την 19 Απριλίου ενημέρωσε τον Τσολάκογλου για την έκβαση.

Σε αντίδραση, ο Τσολάκογλου, κατήργησε πραξικοπηματικά τον Διοικητή Στρατιάς Ηπείρου, Αντιστράτηγο Ιωάννη Πιτσιάκα και ανέλαβε ο ίδιος την Διοίκηση της Στρατιάς και προέβη στη συνθηκολόγηση του Ελληνικού Στρατού.

Την 20 Απριλίου υπογράφηκε το πρώτο πρωτόκολλο ανακωχής μεταξύ του Τσολάκογλου και του Διοικητή της 1^{ης} Μηχανοκίνητης Μεραρχίας Ες - Ες, υποστράτηγο Γιόζεφ Ζεπ Ντίντριχ, στο Βοτονόσι Μετσόβου.¹⁴

Την επομένη υπογράφηκε δεύτερο πρωτόκολλο στη Λάρισα, «υπό το κράτος βίας». Το δεύτερο πρωτόκολλο υπογράφηκε μεταξύ του Τσολάκογλου, ως Διοικητού Στρατιάς Ηπείρου και Μακεδονίας και του επιτελάρχη της 12^{ης} Στρατιάς Γερμανού Υποστρατήγου φον Γκραϊφφρενμπεργκ, ενώ το πρωτόκολλο αναφερόταν πλέον σε άνευ όρων παράδοση του Ελληνικού Στρατού.¹⁵

Κατόπιν πιέσεως των Ιταλών υπογράφηκε στη Θεσσαλονίκη και τρίτο πρωτόκολλο, στις 23 του μήνα, μεταξύ των Τσολάκογλου, Γερμανού Στρατηγού Αλφρεντ Γιοντλ και Ιταλού Στρατηγού Αλμπέρτο Φερρέρο, έπειτα από απαίτηση του Μουσολίνι να παρίστανται και οι Ιταλοί στην παράδοση. Την ίδια μέρα, ο βασιλιάς και η κυβέρνηση αποχώρησε από την

¹³ Αθανάσιος Χρυσόχου, *ό.π.*, σ. 18.

¹⁴ Σπύρος Γασπαρινάτος, *Οι Ελληνικές Κατοχικές κυβερνήσεις, δίκες κατοχικών δοσιλόγων και εγκληματιών πολέμου*, Εκδόσεις Βιβλιοπωλείου της ΕΣΤΙΑΣ, έκδοση β', Αθήνα 2015, σ. 44-45.

¹⁵ Γεώργιος Τσολάκογλου, *Απομνημονεύματα*, Εκδόσεις Ακροπόλεως, Αθήνα, 1959, σ. 142, και Σπύρος Γασπαρινάτος, *ό.π.*, σ. 45-46.

ελληνική πρωτεύουσα, αρχικά για την Κρήτη, όπου ο αγώνας συνεχιζόταν και αργότερα για την Αίγυπτο.

Τα υπό αιχμαλωσία Ελληνικά Στρατεύματα απελευθερώθηκαν τέλη Απριλίου, μετά τον σχηματισμό της Κατοχικής Κυβερνήσεως και έπειτα από τηλεγραφική παρέμβαση του Χίτλερ.¹⁶

Οι Γερμανοί μπήκαν στην Αθήνα στις 27 Απριλίου του 1941.

Όταν συνθηκολόγησε ο ελληνικός στρατός τον Απρίλιο του 1941, υπήρχαν 4.390 εν ενεργεία μόνιμοι αξιωματικοί και περίπου 8.700 έφεδροι, οι οποίοι αποστρατεύτηκαν αφού με τη συνθηκολόγηση ο Στρατός διαλύθηκε. Η κατοχική κυβέρνηση βρέθηκε μπροστά στο πρόβλημα διαχείρισης του παροπλισμένου αυτού «μηχανισμού».

Ήδη από το Μάιο του 1941, η κυβέρνηση Τσολάκογλου προσπάθησε να χρησιμοποιήσει το σώμα των αξιωματικών διορίζοντάς τους σε διάφορες υπηρεσίες, ευνοώντας παράλληλα και την κατάταξή τους στη Χωροφυλακή. Επίσης, ένας μεγάλος αριθμός αξιωματικών τοποθετήθηκε σε πολιτικές επιτροπές συσσιτίων και οργανισμούς πρόνοιας «επιβλέποντας τη διανομή των τροφίμων, των φαρμάκων, του ρουχισμού».¹⁷

Ένα μέρος των Αξιωματικών, το οποίο δεν ήθελε να συνεργαστεί με την Κατοχική κυβέρνηση διέφυγε στη Μέση Ανατολή. Η λύση αυτή ήταν ευνοϊκή για τους αξιωματικούς αλλά η μετάβασή τους ήταν προβληματική. Τον Οκτώβριο του 1941, η 1η Ελληνική Ταξιαρχία περιλάμβανε 6.000 άνδρες από τους οποίους οι 400 ήταν αξιωματικοί. Η αναλογία αυτή ανατράπηκε λόγω της συνεχούς άφιξης αξιωματικών από την κατεχόμενη Ελλάδα. Μέχρι το 1943, περίπου 2.500 αξιωματικοί υπηρετούσαν στο στρατό εκτός Ελλάδος.¹⁸ Οι υπόλοιποι Αξιωματικοί επέστρεψαν στους τόπους κατοικίας ή καταγωγής τους.

Μετά την όρκιση της κατοχικής Κυβέρνησης την 30 Απριλίου 1941, με πρωθυπουργό τον Στρατηγό Γεώργιο Τσολάκογλου, άρχισε η αποκατάσταση των Ελληνικών Αρχών όπου αυτές είχαν διαλυθεί.¹⁹ Επιπλέον, για την αναδιοργάνωση και την αντιμετώπιση της παθητικής στάσης του σώματος των Αξιωματικών, ο Υπουργός Εθνικής Αμύνης, Υποστράτηγος Μπάκος Γεώργιος, εξέδωσε την εγκύκλιο Διαταγή Υ.Ε.Α. υπ' αριθμ. 274/1941 σύμφωνα με την οποία

Άπαντες οι μόνιμοι Αξιωματικοί οπουδήποτε και αν διαμένωσιν και οιανδήποτε

¹⁶ Αθανάσιος Χρυσόχου, *ό.π.*, σ.18.

¹⁷ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων (Υ.Σ.Α.) χ.ε. Καρτάτσου Ευστράτιου, Κορίννα Αναστασίου.

¹⁸ Andre Gerolymatos, «Ο ρόλος των αξιωματικών του ελληνικού στρατού στην Αντίσταση», στο Χάγκεν Φ. – Σβορώνος Ν. (επιμ.), *Η Ελλάδα 1936-44, Δικτατορία Κατοχή Αντίσταση, Πρακτικά του διεθνούς ιστορικού συνεδρίου*, Εκδόσεις Μορφωτικού Ινστιτούτου ΑΤΕ, β' έκδ., Αθήνα 1989, σ.293.

¹⁹ Αθανάσιος Χρυσόχου, *ό.π.*, σ. 43.

υπηρεσίαν και αν εκτελούσιν υπάγονται από απόψεως τάξεως και πειθαρχίας υπό τας Διαταγάς του ανωτέρου και αρχαιοτέρου τούτων Αξιωματικού[...]²⁰

Με την ανωτέρω εγκύκλιο δημιουργούνται στις Νομαρχίες οι Στρατιωτικές Διοικήσεις στις οποίες υπάγονται όλοι οι Αξιωματικοί των Νομών, με Ανώτατο Διοικητή τον αρχαιότερο των υπηρετούντων. Σύμφωνα με τη διαταγή του Υπουργού Εθνικής Άμυνας, ο Ανώτατος Διοικητής Φρουράς ασκούσε τον έλεγχο σε θέματα τάξεως και πειθαρχίας, ενώ τα καθήκοντα κάθε Αξιωματικού θα καθορίζονταν από τον Νομόρχη.

1.1.3. Δυτική Μακεδονία

Η κατάληψη της Δυτικής Μακεδονίας ξεκινάει από τη Φλώρινα με την είσοδο των Γερμανικών Δυνάμεων την 10 Απριλίου 1941.²¹ Την επομένη οι Γερμανοί, στα στενά του Πισοδερίου, επιτέθηκαν κατά της Μεραρχίας Ιππικού η οποία κάλυπτε τα πλευρά του ΤΣΔΜ που μάχονταν στην Ήπειρο.²² Η Μεραρχία Ιππικού αναχαίτισε την Γερμανική επίθεση.

Άλλα γερμανικά τμήματα κατέλαβαν την Βεύη και την Κέλλη και κινήθηκαν προς τα στενά του Κλειδίου.

Στην περιοχή του Κλειδίου ήταν εγκατεστημένο το Ελληνο-Βρετανικό συγκρότημα W με επικεφαλής τον Βρετανό Στρατηγό Wilson. Το Συγκρότημα Wilson αποτελούνταν από την 1^η Τεθωρακισμένη Βρετανική Ταξιαρχία, το 2^ο Αυστραλιανό Σύνταγμα, το 64^ο Σύνταγμα Μέσου Αυστραλιανού Πυροβολικού, το Σύνταγμα Δωδεκανησίων και το 88^ο Σύνταγμα πεζικού, υπό τον Αντισυνταγματάρχη Χονδρό Γρηγόριο.

Εικόνα 3 Η ζώνες της τριπλής κατοχής 1941 -

Πτολεμαΐδας την 13 Απριλίου τα ελληνικά τμήματα διαλύθηκαν. Τα γερμανικά στρατεύματα

²⁰ Αρχείο κ. Παπαπέτρου Αλέξανδρου, «Αρμοδιότης Διοικήσεως Αξιωματικών», Αθήνα 29 Αυγούστου 1942. Το πλήρες κείμενο παρατίθεται στο Παράρτημα «Α».

²¹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, ό.π., σ.368.

²² Αθανάσιος Χρυσόχου, ό.π., σ. 16.

την 14 Απριλίου κινήθηκαν από την διάβαση της Κλεισούρας προς το Άργος Ορεστικό και έφτασαν στην Καστοριά.²³

Την 14 Απριλίου, λοιπόν, καταλήφθηκε η Καστοριά και η Πτολεμαΐδα. Οι αρχές της Καστοριάς διαλύθηκαν μετά την υποχώρηση του Ελληνικού Στρατού.²⁴

Εν αντιθέσει με τη Φλώρινα, η Καστοριά παραχωρήθηκε στους Ιταλούς τον Ιούλιο του ίδιου έτους, 12 Ιουλίου 1941.²⁵

Ακολούθησαν η Κοζάνη και τα Γρεβενά την 16 Απριλίου 1941.²⁶ Οι Γερμανοί διατήρησαν την Κοζάνη ενώ τα Γρεβενά και την περιοχή του Βοΐου τα παραχώρησαν ομοίως στους Ιταλούς την 13 Ιουνίου 1941.²⁷

Στα πλαίσια, λοιπόν της αποκατάστασης των Ελληνικών Αρχών διορίστηκαν στη Δυτική Μακεδονία Νομάρχες. Στην Κοζάνη ο Συνταγματάρχης ε.α. Γεωργαντάς Κωνσταντίνος και στη Φλώρινα ο Αντισυνταγματάρχης ε.α. Μπόνης Κωνσταντίνος. Στο δε νομό Κοζάνης,²⁸ διορίστηκαν Πρόεδροι Κοινοτήτων, «Επαρχοί», οι Αξιωματικοί Λοχαγός Ασκαρίδης Χρήστος²⁹ στα Γρεβενά, Ταγματάρχης Παπαζήσης Μιχαήλ στην Πτολεμαΐδα, Λοχαγός Σάββας Ι. στο Τσοτύλι,³⁰ Λοχαγός Βενέτης Κωνσταντίνος στη Σιάτιστα, Λοχαγός Δεμίρης Βασίλειος στα Σέρβια και Λοχαγός Χωραφόπουλος στο Βελβενδό.³¹

²³ Παναγιώτης Δραγουμάνος, *Η άμυνα της τοποθεσίας του Κλειδίου. (Περιοχής Φλωρίνης την 12^η Απριλίου 1941). Ιστορικά σημειώσεις και ατομικά αναμνήσεις, χ.ε.*, Θεσσαλονίκη 1966, σ. 10-35.

²⁴ KCLMA GB 0099, EVANS Mj Patrick Hutchinson, 6/5, «Έκθεσις των από της καταρρεύσεως μέχρι σήμερα διαδραματισθέντων εν τω Νομώ Καστοριάς και περιφέρειας Βοΐου γεγονότων», Αθήνα 25 Μαΐου 1944. Στην έκθεση αναφέρεται ότι μετά από ένα μήνα και πλέον αποκαταστάθηκαν οι Τοπικές Αρχές μετά από παρέμβαση του Μητροπολίτου Καστοριάς Νικηφόρου, ο οποίος κατέβηκε για το λόγο αυτό στην Αθήνα.

²⁵ ΓΕΣ/ ΔΙΣ, ό.π., σ. 368-369.

²⁶ ΓΕΣ/ ΔΙΣ, ό.π., σ. 369.

²⁷ Ο Woodhouse C.M., *Ο Αγώνας για την Ελλάδα 1941-1949*, Εκδόσεις τουρική, Αθήνα 2013, σ. 47, αναφερόμενος στην κατανομή των εδαφών της κατεχόμενης Ελλάδος, μεταξύ των δυνάμεων του Άξονα, ισχυρίζεται ότι έγινε με βάση τις συνθήκες της στιγμής. Εδώ θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι η κατανομή έγινε με τέτοιο τρόπο, ώστε να αποφευχθούν και οι συγκρούσεις μεταξύ των δυνάμεων του Άξονα, αλλά και με άλλες χώρες ουδέτερες, οι οποίες είχαν βλέψεις σε Ελληνικά εδάφη. Για το λόγο αυτό έδωσαν τα εδάφη της Ηπείρου στους Ιταλούς καθώς και ένα τμήμα της Δ. Μακεδονίας μέχρι τον Αλιάκμονα και την Καστοριά, διατήρησαν περιοχές οικονομικού και στρατιωτικού ενδιαφέροντος για τους ίδιους στη Δ. Μακεδονία, διατήρησαν την Κεντρική Μακεδονία και παραχώρησαν στους Βουλγάρους την Ανατολική Μακεδονία, ανατολικά του Στρυμόνα ποταμού και τη Βαρντάσκα, νότιο Σερβία (Περιοχή ΠΓΔΜ). Καθ' αυτόν τον τρόπο παρεμβάλλονταν μεταξύ των συμμάχων τους για τη τήρηση της τάξης, από τις επεκτατικές εδαφικές διεκδικήσεις τους. Τέλος διατήρησαν τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και το τρίγωνο Έβρου (Φέρρες – Σουφλί – Διδυμότειχο – Ορεστιάδα), προς αποφυγή δημιουργίας προβλημάτων από την ουδέτερη Τουρκία.

²⁸ Επισημαίνεται ότι ο Νομός Κοζάνης συμπεριλάμβανε και τις περιοχές του σημερινού Νομού Γρεβενών, ο οποίος δεν υφίστατο τότε. Αντίστοιχη περίπτωση αποτελεί ο Νομός Φλώρινας, ο οποίος περιλάμβανε και την περιοχή της Καστοριάς.

²⁹ Βήττος Χρήστος, *Τα Γρεβενά στην Κατοχή και στο το Αντάρτικο. Ιστορική μελέτη δεκαετίας 1940-1950*, Εκδόσεις Art of Text, Θεσσαλονίκη 2000, σ. 93.

³⁰ Δημήτριος Κυρατζόπουλος – Φωτεινός, *Δυτική Μακεδονία. Η Ελεύθερη Ελλάδα της Κατοχής. Απομνημονεύματα Εθνικής Αντίστασης 1940-1944*, Εκδόσεις Κώδικας, Θεσσαλονίκη:2004, σ. 253.

³¹ Γιάννης Πριόβολος, *Αντιπαραθέσεις και διαμάχες στην Κατεχόμενη Μακεδονία (1941-1944). Μόνημοι Αξιωματικοί στον ΕΛΑΣ Μακεδονίας, α' έκδ.*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2013, σ. 49.

1.2. Εξωτερικοί Κίνδυνοι

1.2.1. Βουλγαρικός Επεκτατισμός

Η Βουλγαρία, ως μέλος των δυνάμεων του Άξονα και έχοντας πάντα ως στόχο τη δημιουργία της Μεγάλης Βουλγαρίας της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου,³² από τις πρώτες κιόλας μέρες της Κατοχής, έθεσε ως πρωταρχικό στόχο να παρουσιάσει την Μακεδονία ως κατοικούμενη κατά πλειοψηφία από Βούλγαρους.

Για τον σκοπό αυτό δημιουργήθηκε στο Μοναστήρι, το οποίο μαζί με όλη τη σερβική

Μακεδονία είχε παραχωρηθεί στη Βουλγαρία,³³ ειδικό Γραφείο για τον συντονισμό της βουλγαρικής κίνησης στη Δυτική Μακεδονία.³⁴

Η Αν. Μακεδονία και η Δ. Θράκη παραχωρήθηκαν από την Γερμανία στα πλαίσια της Στρατιωτικής Συμφωνίας της 18^{ης} Φεβρουαρίου, με επίσημη πράξη προσάρτησης την 14

Εικόνα 4 Η Μεγάλη Βουλγαρία της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου

³² Υπογράφηκε ανάμεσα στη Ρωσία και την Τουρκία στις 3 Μαρτίου του 1878 στο προάστιο της Κωνσταντινούπολης, Άγιο Στέφανο (τουρκ. Γεσίλκιοϊ) και σημείωσε το τέλος του ρωσοτουρκικού πολέμου του 1877-1878. Στο 6ο άρθρο της καθόριζε την ίδρυση της μεγάλης αυτόνομης ηγεμονίας της Βουλγαρίας, που θα εκτεινόταν από το Δούναβη και τον Εύξεινο Πόντο ως το Αιγαίο. Η ηγεμονία αυτή θα περιλάμβανε όλη την περιοχή μεταξύ Δούναβη και Αίμου, την Ανατολική Ρωμυλία και ολόκληρη σχεδόν τη Μακεδονία, με την ευρύτερη γεωγραφική έννοια του όρου, εκτός από τη Θεσσαλονίκη και τη Χαλκιδική. Η υπό ίδρυση ηγεμονία της Βουλγαρίας θα βρισκόταν κάτω από τη ρωσική επιρροή και το γεγονός συνιστούσε έμμεση επέκταση της Ρωσίας στο χώρο της Βαλκανικής, πράγμα που έθιγε τα συμφέροντα των άλλων Δυνάμεων (ιδιαίτερα της Αυστρίας), που αντέδρασαν. Μπροστά στη γενική κατακραυγή η Ρωσία αναγκάστηκε να υποχωρήσει και να δεχτεί αναθεώρηση της συνθήκης, που έγινε τον Ιούνιο του 1878 στο Συνέδριο του Βερολίνου. Εκτός από τις άλλες μεταβολές, αντί της μεγάλης Βουλγαρίας του Αγίου Στεφάνου, ιδρύθηκε μια μικρή αυτόνομη ηγεμονία, φόρου υποτελής στο σουλτάνο, που τα όριά της περιορίζονταν ανάμεσα στο Δούναβη και στον Αίμο.

³³ Εμμανουήλ Γρηγορίου, *Το Βουλγαρικό όργιο αίματος στη Δυτική Μακεδονία*, Εκδόσεις Πυρσού, Αθήνα 1947, σ. 11.

³⁴ Γ.Α.Λ., *ό.π.*, σ. 205. Σύμφωνα με τον Σπύρο Γασπαρινάτο, *ό.π.*, σ. 59, τον Ιούλιο 1943, λόγω της επικείμενης παράδοσης της Ιταλίας στους συμμάχους και προς εξοικονόμησης δυνάμεων, οι Γερμανοί αποφάσισαν να παραχωρήσουν στην 7^η Βουλγαρική Μεραρχία την περιοχή μεταξύ Αξιού και Στρυμόνα (πλην της Θεσσαλονίκης) και ένα μεγάλο μέρος της Δυτικής Μακεδονίας (Εδεσσα, Φλώρινα). Αυτό προκάλεσε παλλαϊκές αντιδράσεις σε όλη την Ελλάδα και οι γερμανικές αρχές αναγκάστηκαν να ακυρώσουν την απόφασή τους.

Μαΐου 1941.³⁵ Στο στόχαστρο λοιπόν της Βουλγαρίας βρέθηκε η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία.

Για τη προώθηση αυτής της πολιτικής εγκαθίστανται Βούλγαροι Αξιωματικοί και Βούλγαροι πράκτορες παρά των Γερμανικών Στρατιωτικών αρχών και Φρουραρχείων, ως διερμηνείς και σύνδεσμοι, ενώ παράλληλα ιδρύεται στη Θεσσαλονίκη Γραφείο Βουλγάρων Συνδέσμων παρά την Γερμανική Στρατιωτική Διοίκηση και στο οποίο υπάγονται όλοι οι Βούλγαροι σύνδεσμοι των Γερμανικών Φρουραρχείων. Πληθώρα ένστολων Βουλγάρων Αξιωματικών διατρέχει τις επαρχίες της Δυτικής Μακεδονίας, διαδίδοντας την έλευση του Βουλγαρικού στρατού και την απελευθέρωση των σλαβόφωνων από τον Ελληνικό ζυγό.³⁶

Για την ενίσχυση του έργου αυτού δημιουργήθηκε στη Θεσσαλονίκη, στην οδό Κομνηνών 6, από τις πρώτες μέρες της Κατοχής, η «Βουλγαρική Λέσχη» ή «Λέσχη Βουλγάρων Θεσσαλονικέων».³⁷

Τον Ιούλιο του 1941 εγκαταστάθηκε Βούλγαρος Αξιωματικός ως στρατιωτικός σύνδεσμος στη Βουλγαρική Λέσχη, μετά από έγκριση του Γερμανού Στρατιωτικού Διοικητού Θεσσαλονίκης, Στρατηγού Κρένσκυ, με το πρόσχημα λειτουργίας της λέσχης ως κέντρο ψυχαγωγίας και παροχής ευκολιών στους διερχόμενους Βούλγαρους στρατιωτικούς.³⁸

Επίσημα νομιμοποιήθηκε την 26 Οκτωβρίου 1941, μετά από αίτηση του Νεδέλκο Α. Τσαούσεφ η οποία υποβλήθηκε την 10 Σεπτεμβρίου 1941 στην Γενική Διοίκηση Θεσσαλονίκης, μαζί με το καταστατικό της Λέσχης, το πρακτικό της ίδρυσής της και τον πίνακα με τα ονοματεπώνυμα των ιδρυτών και των μελών.³⁹

Η Βουλγαρική, λοιπόν, Λέσχη επίσημα πλέον αναπτύσσει την αναγραφόμενη στο καταστατικό της δράση. Εφοδιάζει τα μέλη της με βουλγαρικό δελτίο ταυτότητας,⁴⁰ την αποκαλούμενη και Λίσνα ή Λίτσνα Κάρτα,⁴¹ αλλά κυρίως επιδίδεται σε δραστηριότητες ενίσχυσης της Βουλγαρικής προπαγάνδας, προς αύξηση του αριθμού των μελών της.

³⁵ Σπύρος Γασπαρινάτος, *ό.π.*, σ. 56.

³⁶ Αθανάσιος Χρυσοχόου, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίου 1^ο. Η δράσις του Κ.Κ.Ε.*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών σπουδών, Θεσσαλονίκη 1949, σ.36.

³⁷ Χρήστος Καρδάρης, *Η Βουλγαρική προπαγάνδα στη Γερμανοκρατούμενη Μακεδονία. Βουλγαρική Λέσχη Θεσσαλονίκης (1941-1944)*. Εκδόσεις επικαιρότητα, Αθήνα, 1997, σ. 21 και Αθανάσιος Χρυσοχόου, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίου 1^ο. Η δράσις του Κ.Κ.Ε.*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών σπουδών, Θεσσαλονίκη 1949, σ.28-29.

³⁸ Γ.Α.Λ., *ό.π.*, σ. 208.

³⁹ Χρήστος Καρδάρης, *ό.π.*, σ. 23.

⁴⁰ Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, Βουλγαρική Κατοχή στη Μακεδονία και Θράκη, κωδικός αναγνώρισης: αρ. comp. 47, Φ.1.1, «Ενέργειες Βουλγαρικής Προπαγάνδας εν Μακεδονία, Α' Εν Θεσσαλονίκη».

⁴¹ Κωνσταντίνος Αντωνίου, *Η Σλαυική και κομμουνιστική επιβουλή και η αντίστασις των Μακεδόνων*, χ.ε., Αθήνα 1949, σ.63.

Παράλληλα προσπαθεί να πάρει στους κόλπους της τον πληθυσμό που διακατέχονταν από αυτονομιστικές τάσεις, ενώ με βιαιότητες των οργάνων της, στις περιοχές Φλωρίνης, Πέλλας και Καστοριάς πίεζε τους κατοίκους προς την αυτήν κατεύθυνση, αλλά και ξεσηκώνοντας τους σλαβόφωνους πληθυσμούς κατά του Ελληνικού κράτους.⁴² Ταυτόχρονα γίνονταν και προσπάθειες για τη λειτουργία Βουλγαρικών σχολείων και εκκλησιών.⁴³

Επιπλέον παρά την ρητή απαγόρευση από τον έκτο όρο του καταστατικού της⁴⁴ προέβαινε στην είτε εις είδος οικονομική ενίσχυση των μελών της, είτε εις χρήμα.⁴⁵

Τέλος, για τον προσηλυτισμό στη βουλγαρική ιδεολογία, εφάρμοζε σε περιόδους μεγάλης πείνας κυρίως, την τακτική ενός ειρηνικού παιδομαζώματος. Μάζευε παιδιά ανεξαρτήτως εθνικού φρονήματος και γλώσσας και τα έστελνε για εκπαίδευση στη Σόφια, ενώ χρημάτιζε τα παιδιά αλλά και τις οικογένειες τους με τα ποσά των 1000 και 2000 Λέβα αντίστοιχα.

1.2.2. Ιταλο - Ρουμανική Προπαγάνδα

Από τις πρώτες κιόλας μέρες της εγκατάστασης των Ιταλικών δυνάμεων κατοχής στις περιφέρειες Γρεβενών και Καστοριάς (Ιούλιος 1941), κάνει την εμφάνιση του στα βλαχοχώρια των Γρεβενών, ο Αλκιβιάδης Διαμάντης.⁴⁶ Διατείνεται ότι η καταγωγή των βλαχοφώνων είναι ρωμαϊκή και ότι οι σημερινοί βλάχοι της Ελλάδος και της Αλβανίας είναι απόγονοι αρχαίων Ρωμαίων στρατιωτών, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν κατά μήκος της Εγνατίας οδού και των

⁴² Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, Βουλγαρική Κατοχή στη Μακεδονία και Θράκη, κωδικός αναγνώρισης: αρ. comp. 47, βλέπε και Κωνσταντίνος Αντωνίου, *ό.π.*, σ. 63.

⁴³ Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, *ό.π.*

⁴⁴ Αθανάσιος Χρυσόχου, *ό.π.*, σ. 33, «...6. Η παροχή οικονομικών ωφελημάτων εις τα μέλη της απαγορεύεται...».

⁴⁵ Αθανάσιος Χρυσόχου, *ό.π.*, σ.45.

⁴⁶ Γεννήθηκε στη Σαμαρίνα Γρεβενών το 1894. Αποφοίτησε από το γυμνάσιο Σιατίστης. Υπηρέτησε κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο τα έτη 1916-1918, ως εθελοντής λοχίας στον ελληνικό στρατό της εθνικής αμύνης. Μετά την ένωση του κράτους διακρίθηκε για τον κομματικό φανατισμό, καταδιώκοντας τους βασιλόφρονες συμπατριώτες του και πολιτικούς του αντιπάλους, αποτελώντας έτσι το φόβητρο της περιοχής. Μετά τον πόλεμο μετέβηκε στη Ρουμανία όπου κατάφερε να αναπτύξει δεσμούς και να εξασφαλίσει οικονομική ενίσχυση για την προώθηση της Ρουμανικής προπαγάνδα στην Ελλάδα, όπως και έπραξε. Ασχολούμενος με την υλοτομία και την τυροκομία κατάφερε να αποκτήσει οικονομική άνεση. Στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στην Αλβανία, όπου παρουσιάστηκε και έδρασε σαν παράγοντας της κουτσοβλαχικής κινήσεως, ενώ του απονεμήθηκε και ο τίτλος του πρόξενου της Ρουμανίας στην Αυλώνα. Λίγο πριν την κήρυξη του Ελληνο-Ιταλικού πολέμου μετέβηκε στην Ιταλία όπου κατάφερε να προσελκύσει την προσοχή του φασιστικού κόμματος και να αποκτήσει κύρος τους κόλπους του Υπουργείου Εξωτερικών της Ιταλία. Έπεσε σε δυσμένεια και εγκατέλειψε τη Ελλάδα το 1942.

διαβάσεων στο Ελληνικό έδαφος κατά τους επεκτατικούς πολέμους τη Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.⁴⁷

Οι θεωρίες του αυτές βρίσκουν απήχηση στους Ιταλούς κατακτητές, με πρωτεργάτη τον υπηρετούντα στο 2^ο Γραφείο του φρουραρχείου Καστοριάς Υπολοχαγό Τζιοβάνι Ραβάλι.⁴⁸

Στα πλαίσια αυτά, ο Ραβάλι επιτρέπει την ίδρυση δύο Ρουμανικών σχολείων στην Κλεισούρα και στο Άργος Ορεστικό. Επιθεωρητής των σχολείων αυτών αναλαμβάνει ο Στέφανος Δεληβάσης.⁴⁹

Ο Διαμάντης παρουσιάζεται τον Ιούλιο του 1941 στη Σαμαρίνα. Με μια σειρά αυθαίρετων πράξεων κλείνει τα ελληνικά σχολεία, ασκεί βία στους δασκάλους, καταργεί τις τοπικές αρχές και τις αντικαθιστά από οπαδούς του.⁵⁰ Αυτή τη συμπεριφορά και δράση εφάρμοσε σε όλη την επαρχία Γρεβενών και Βοΐου υποστηρίζοντας ότι είναι ο αναγνωρισμένος αρχηγός των ρουμανιζόντων στην Ελλάδα.⁵¹

Με τις «ευλογίες» λοιπόν του Μουσολίνι, προσπαθεί να επανιδρύσει το «Πριγκιπάτο της Πίνδου»⁵², την διακυβέρνηση του οποίου θα αναλάμβανε ο ίδιος με τον τίτλο «Πρίγκιπας της Πίνδου».⁵³ Μέχρι επιτεύξεως αυτού του σκοπού, κατά τις περιόδους του στα χωριά της Πίνδου παρουσιαζόταν ως «Γενικός Διοικητής Ηπείρου - Μακεδονίας».⁵⁴

Ως όργανο, για την επιβολή της πολιτικής του, χρησιμοποιούσε την, νεοσύστατη υπ' αυτόν αποκαλούμενη, Λεγεώνα των Βλάχων ή αλλιώς 5^η Ρωμαϊκή Λεγεώνα. Διοικητής της

⁴⁷ Αθανάσιος Χρυσόχου, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίον 3^ο. Η δράσις της ιταλορουμάνικης προπαγάνδας*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1951, σ. 18-19.

⁴⁸ Έφεδρος Ιταλός Αξιωματικός, δικηγόρος στο επάγγελμα. Ο Γ.Α.Λ., ό.π., σ. 212 τον περιγράφει ως φανατικό μισέλληνα και φιλοβούλγαρο. Ευφυής, γνώστης της Ελληνικής αλλά ταυτόχρονα και εγκληματική φυσιογνωμία. Μέλος του Φασιστικού κόμματος του Μουσολίνι, γεγονός που του έδωσε μεγάλη δύναμη και ελευθερία κινήσεων.

⁴⁹ Εμμανουήλ Γρηγορίου, ό.π., σ. 17.

⁵⁰ Ιωάννης Κολιόπουλος, *Ληλασία Φρονημάτων, Η κατοχή και ο εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία, 1941-1944*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2015, σ.48.

⁵¹ Αθανάσιος Χρυσόχου, ό.π., σ. 19.

⁵² Οι Αθανάσιος Τσόγκας, Ιωάννα Μηλιαράκη (επιμ.), *Η Πίνδος στον Αγώνα, Πόλεμος – Κατοχή – Ιταλία – Μ. Ανατολή – απελευθέρωσις*, Εκδόσεις συλλόγου Μακεδόνων ομήρων καταδικών Ιταλίας «Η ΠΙΝΔΟΣ» διαδόχου «ΑΓΓΛΟΕΛΛΗΝΙΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ», Θεσσαλονίκη 1948, σ.21, αναφέρουν ότι το ψήφισμα του αυτόνομου κράτους της Πίνδου περιλάμβανε και τις εξής αποφάσεις: 1) Να απαγορευθεί η ελληνική γλώσσα και να ομιλείται μόνο η Ρουμανική. Πας δε ομιλών την ελληνική να τιμωρείται αυστηρώς. 2) Να οργανωθούν ένοπλα τμήματα υπό τον τίτλο «5^η Ρωμαϊκή Λεγεώνα».[..]

⁵³ Το Πριγκιπάτο της Πίνδου δημιουργήθηκε για πρώτη φορά, ύστερα από ενέργειες του Αλκιβιάδη Διαμάντη με τη συνδρομή των Ιταλών το 1917. Με την άμεση όμως αντίδραση διαμαρτυρίας της Ελληνικής Κυβέρνησης προς τις δυνάμεις της Αντάτ, οι οποίες επέτρεψαν την εισβολή των Ιταλών στην περιοχή της Πίνδου, διαλύθηκε. Σταύρος Παπαγιάννης, *Τα παιδιά της Λύκαινας, οι «επίγονοι» της 5^{ης} Ρωμαϊκής Λεγεώνας κατά την διάρκεια της Κατοχής, (1941-1944)*, Εκδόσεις Σοκόλη, β' έκδ., Αθήνα 2004, σ.35.

⁵⁴ Αθανάσιος Χρυσόχου, ό.π., σ. 23.

Λεγεώνας ήταν ο Νικόλαος Ματούσης.⁵⁵ Η Λεγεώνα συγκροτήθηκε σε ένα μεγάλο μέρος της από πρώην καταδίκους και καιροσκόπους. Οι επισιτιστικές ανάγκες του πληθυσμού και οι υποσχέσεις του Διαμάντη καθώς και το άνοιγμα των φυλακών από την παρέμβαση του ιδίου στις Ιταλικές αρχές, ώθησαν ένα μεγάλο μέρος του «υποκόσμου» να ενσωματωθεί στη Λεγεώνα, καθιστώντας την ένα ισχυρό όπλο στα χέρια του.⁵⁶

Τέλη Αυγούστου 1941, ιδρύει στα Γρεβενά την «Ένωσιν Ρουμανικών Κοινοτήτων» και παρουσιάζεται στις Ιταλικές αρχές ως αντιπρόσωπός της. Η Ένωση είχε ως έμβλημα την Λύκαινα η οποία θήλαζε τον Ρωμύλο και το Ρένο.⁵⁷

Για την προώθηση των βλέψεών του αυτών προσεγγίζει και Αξιωματικούς. Κατά την περιοδεία του, προσπαθώντας να ιδρύσει ρωμαϊκές κοινότητες,⁵⁸ έρχεται σε επαφή στην Κοζάνη με τους Αξιωματικούς Τχη (ΠΖ) Παπαζήση Μιχαήλ, ο οποίος ήταν και συγγενής του και τον Λγο Στέργιο Κοτσούρα, συντοπίτη του. Υποστηρίζει ότι η προσπάθειά του ήταν συμφέρουσα για την Ελλάδα, αφού οι Γερμανοί θα επικρατούσαν στο πόλεμο και για αυτό οι εθνικόφρονες Έλληνες πρέπει να συνδράμουν. Χαρακτηριστικά υποστήριξε «Μόνον όσοι Έλληνες περιμένουν ακόμη την νίκη της Αγγλίας δέον να με θεωρήσωσιν εχθρόν τους».⁵⁹

Τέλη Σεπτεμβρίου 1941, επισκέπτεται στην Αθήνα τον Κατοχικό Πρωθυπουργό Τσολάκογλου και του καταθέτει υπόμνημα με το οποίο προσπαθεί να επιτύχει την αναγνώριση της Βλάχικης μειονότητας.⁶⁰ Το πλήρες κείμενο παρατίθεται στο Παράρτημα «Γ».

Ήδη από τα μέσα Σεπτεμβρίου και κυρίως μετά την αρνητική απάντηση του Πρωθυπουργού Τσολάκογλου, ο Διαμάντης εντατικοποιεί την δράση της Ρωμαϊκής Λεγεώνας, καταδυναστεύοντας τον τοπικό πληθυσμό, με αποκορύφωμα την ένταξη της Λεγεώνας στην Ιταλική καραμπινιέρα και την συμμετοχή της στα Ιταλικά «Τάγματα ερεύνης».⁶¹

⁵⁵ Έλληνας βλαχόφωνος δικηγόρος και πολιτικός στενός συνεργάτης του Διαμάντη. Μετά την αναχώρηση του τελευταίου από την Ελλάδα τα μέσα του 1942, ανέλαβε αρχηγός της Λεγεώνας μέχρι που και ο ίδιος, ένα χρόνο αργότερα, το 1943 έφυγε για τη Ρουμανία

⁵⁶ Σταύρος Παπαγιάννης, *ό.π.*, σ.47.

⁵⁷ Σταύρος Παπαγιάννης, *ό.π.*, σ.41.

⁵⁸ Ευάγγελος Αβέρωφ Τσιτσάς, *Η πολιτική του κουστοβλαχικού ζητήματος*, Εκδόσεις Αφοί Σταμούλη, δ'έκδ., Θεσσαλονίκη 2016, σ. 97.

⁵⁹ Αθανάσιος Χρυσόχου, *ό.π.*, σ. 42.

⁶⁰ Σταύρος Παπαγιάννης, *ό.π.*, σ. 67. Ο Παπαγιάννης κάνει αναφορά και στο βιβλίο του Δημήτριου Ανέστη, *Το κουστοβλαχικό Ζήτημα*, σ. 72 στο οποίο η συνάντηση Διαμάντη – Τσολάκογλου, δεν περιγράφεται όπως στο υπόμνημα αλλά βίαιη και απότομη διότι ο Τσολάκογλου δεν δέχθηκε σε καμία περίπτωση να συζητήσει για την υποστηριζόμενη από τον Διαμάντη, ξένη καταγωγή των Κουτσόβλαχων.

⁶¹ Σταύρος Παπαγιάννης, *ό.π.*, σ.78.

1.3. Οργανώσεις

1.3.1. Γενικά

Στον Ελλαδικό χώρο δημιουργούνται διάφορες οργανώσεις με διαφορετικούς σκοπούς: αντίσταση κατά των Γερμανών, καταπολέμηση Βουλγαρικής προπαγάνδας, καταπολέμηση Ρουμανικής προπαγάνδας, συλλογή πληροφοριών, κ.α. Οι οργανώσεις αυτές έχουν, είτε πανελλαδικό, είτε τοπικό χαρακτήρα. Στην παρούσα μελέτη θα παρατεθούν στοιχεία των κυριότερων πανελλαδικών οργανώσεων που έδρασαν στη Δυτική Μακεδονία καθώς και μικρότερων τοπικών της περιοχής. Για την επιλογή των οργανώσεων που θα αναλυθούν απαραίτητη προϋπόθεση είναι η συμμετοχή των Αξιωματικών σε αυτές.

1.3.2. Υπερασπισταί Βορείου Ελλάδος (Υ.Β.Ε.) - Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωση (Π.Α.Ο.)

Η οργάνωση ιδρύθηκε στον Ιερό Ναό του Αγίου Ελευθερίου⁶² στη Θεσσαλονίκη, την 10 Ιουλίου⁶³ 1941 από τέσσερις Αξιωματικούς, τον Τχη Παπαθανασίου Ιωάννη, τον Τχη Δόρτα Ευάγγελο, τον Τχη Μπάρμπα Θωμά και τον Λγο Σακελλαρίδης Αναστάσιος, με αρχική ονομασία Υπερασπισταί Βορείου Ελλάδος (Υ.Β.Ε.).⁶⁴

Το πρακτικό της οργανώσεως διατυπώνεται σε 8 άρθρα. Στο άρθρο 2 καθορίζονταν ως σκοπός η :

- α) Εξουδετέρωσις πάσις ξενικής προπαγάνδας αποβλεπούσης εις την απόσπασιν Βορείων Επαρχιών της Ελλάδος «Ηπείρου–Μακεδονίας–Θράκης».
- β) Διατήρησης και εξύψωσης του Ελληνικού Εθνικού φρονήματος

⁶² Θωμάς Βαφειάδης, *Ολίγα τινά περί της Πανελληνίου Απελευθερωτικής Οργανώσεως (Π.Α.Ο.), η ηγεσία του Κομμουνιστικού κόμματος Ελλάδος (Κ.Κ.Ε) ως ηγεσία του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ, ο κίνδυνος εκ της κατασκευής υπό των σλαύων κράτους δήθεν Μακεδονικού, χ.ε.*, Θεσσαλονίκη 1972, σ.5.

⁶³ Παπαθανασίου Παρμενίων (επιμ.), *Για τον ελληνικό βορρά. Μακεδονία 1941-1944, Αντίσταση και Τραγωδία. Το ανέκδοτο αρχείο-ημερολόγιο του (τότε) Ταγματάρχη Γιάννη Παπαθανασίου*, Τόμος 1, Αθήνα 1988, σ. 29. Ο Αθανάσιος Φροντιστής, *Π.Α.Ο., Πανελλήνιος Απελευθερωτική Οργάνωση, Ιστορία και προσφορά της εις την Εθνική Αντίστασιν, 1941-1945, χ.ε.*, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 16, αναφέρει σαν ημερομηνία ιδρύσεως την 18 Ιουλίου, ενώ ο Αθανάσιος Χρυσόχου στα βιβλία του, *Η Κατοχή εν Μακεδονία*, 1^ο σ. 71 και στο 5^ο σ. 238 αναφέρει ότι η Υ.Β.Ε. ιδρύεται το Φθινόπωρο του 1941.

⁶⁴ Ο Αθανάσιος Χρυσόχου, *ό.π.*, σ. 64 ισχυρίζεται ότι η οργάνωση Υ.Β.Ε. διακατέχονταν από το τοπικιστικό πνεύμα των Μακεδόνων Αξιωματικών, απορρίπτοντας τους μη καταγόμενους εκ Μακεδονίας Αξιωματικούς, θεωρώντας την (ο Χρυσόχου) «εκδήλωση υποκρίπτουσα εθνικήν διάσπασιν». Ο Παρμενίων Παπαθανασίου, *ό.π.*, σ. 41 υποστηρίζει ότι η άποψη αυτή ήταν αποτέλεσμα συκοφαντίας από το ΕΑΜ – ΕΛΑΣ «παντοιοτρόπως», στην Δυτική δε Μακεδονία ακόμα και με τοιχοκολλήσεις χαρακτηρίζοντας τους εταίρους της Υ.Β.Ε ως «αυτονομιστάς της Μακεδονίας».

- γ) Σθεναρά αντιδράσεις κατά πάσις ενεργείας ή προπαγάνδας, οποθενδήποτε προερχομένης και τεινούσης εις την αφάιρεσιν τμήματος της λοιπής Ελλάδος.
- δ) Προσπάθεια επεκτάσεως των ορίων της Ελλάδος προς τας ιστορικάς της κατευθύνσεις.

Τα μέλη της οργανώσεως αποκαλούνταν «εταίροι», ορκίζονταν και ελάμβαναν αριθμό ταυτότητας, με βασικές υποχρεώσεις την απόλυτη εχεμύθεια και πειθαρχία μέχρι τα όρια της αυτοθυσίας για την εκπλήρωση της αποστολής.

Την 17 Οκτωβρίου του 1941 αποστέλλεται υπόμνημα στην Ελληνική εξόριστη Κυβέρνηση με τίτλο «Έκθεσις γενικής καταστάσεως εν Βορείω Ελλάδι από της κατοχής μέχρι σήμερα». ⁶⁵ Η Εξόριστη Κυβέρνηση αναγνώρισε την οργάνωση και της έστειλε υπόμνημα με τη δράση των νοτίων οργανώσεων για τον μεταξύ συντονισμό τους. Αργότερα, το 1943, απέστειλε το ποσό των 5.000 περίπου λυρών, προς ενίσχυση του αγώνα. ⁶⁶

Σταδιακά η οργάνωση συμπεριέλαβε στους κόλπους της το σύνολο των Μονίμων και εφεδρων Αξιωματικών της Βορείου Ελλάδος καθώς και πολίτες εθνικών φρονημάτων. Έτσι από πολύ νωρίς, σχεδόν αμέσως, μυσούνται στελέχη αρχαιότερα των ιδρυτών, επιβάλλοντας τον σχεδιασμό μιας οργανωτικής δομής κατά τα στρατιωτικά πρότυπα. Η οργάνωση δεν είχε αρχηγό αλλά διοικούνταν συλλογικά από την Διοικούσα Επιτροπή ή αλλιώς αποκαλούμενη και ως «Ανωτάτη Επιτροπή Αγώνος» (Α.Ε.Α.). ⁶⁷ Την Α.Ε.Α. αποτελούσαν η Κεντρική Επιτροπή, η Ανώτατη Στρατιωτική Επιτροπή Αγώνος και ο Επιτελάρχης. Επιτελάρχης ανέλαβε ο Συνταγματάρχης Ι. Μουστεράκης. ⁶⁸ Η Ανωτάτη Επιτροπή Αγώνα ⁶⁹ αποτελούνταν σε πρώτο χρόνο από τους κάτωθι:

- α. Σχης (ΠΒ) Παπαγεωργίου Γεώργιος, ⁷⁰ μέχρι τα τέλη του 1943
- β. Σχης (ΠΒ) Βίμπλης Μιλτιάδης

⁶⁵ Δημήτριος Κουτσούρης, *Οι Εθνικιστικές Αντιστασιακές Οργανώσεις στην Μακεδονία την περίοδο της Κατοχής (1941-1944): Η περίπτωση της οργάνωσης «Υπερασπισταί Βορείου Ελλάδος» - «Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωσις»*, αδημοσίευτη μεταπτυχιακή διατριβή, Παντείου Πανεπιστημίου, τμήματος πολιτικής επιστήμης και ιστορίας, Αθήνα 2012, σ. 12.

⁶⁶ ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944)*, τόμος 5, Φ.909/Β/1β, Έκθεση για τη κατάσταση στη Μακεδονία και για τη δράση στην περιοχή των Ανταρτικών Ομάδων την περίοδο της Κατοχής, ανατύπωση 2006, Έκδοση Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998.

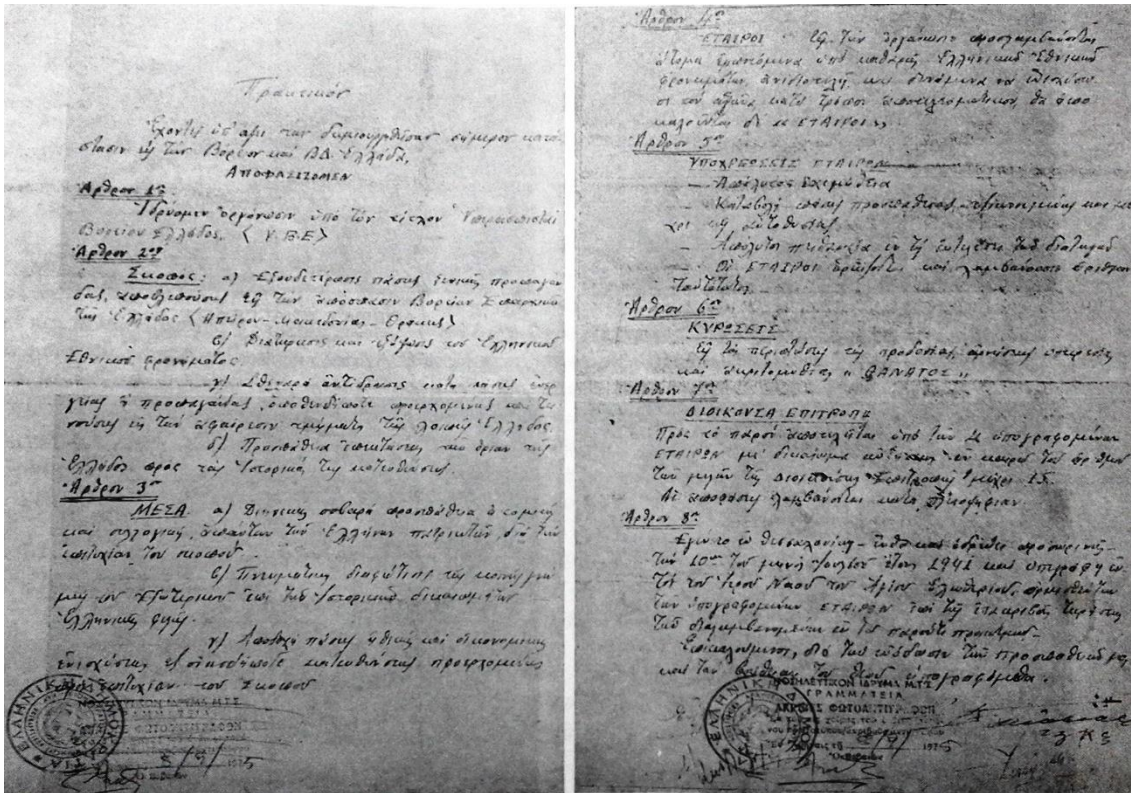
⁶⁷ Παπαθανασίου Παρμενίων (επιμ.), *ό.π.*, σ.48.

⁶⁸ Μετά τη σύλληψη του Μουστεράκη από τον Ε.Λ.Α.Σ. επιτελάρχης ανέλαβε ο Αντισυνταγματάρχης (ΜΧ) Αργυρόπουλος Αρχιμήδης.

⁶⁹ Δημήτριος Κουτσούρης, *ό.π.*, σ. 13.

⁷⁰ Ο Σχης Παπαγεωργίου το Σεπτέμβριο του 1944 στάλθηκε στην Θεσσαλονίκη ως εκπρόσωπος της εξόριστης κυβέρνησης, υπό τον τίτλο του Στρατιωτικού Διοικητή, Βάιος Καλογριάς, «Αντίσταση και συνεργασία. Η περίπτωση του συνταγματάρχη Αθανασίου Χρυσόχου 1941-1944» στο Ιάκωβος Μιχαηλίδης (επιμ.), *«Εχθρός» εντός των τειχών, όψεις του Δωσιλογισμού στην Ελλάδα της Κατοχής*, Εκδόσεις Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 2006, σ. 225.

- γ. Σχης (ΠΖ) Μουστεράκης Ι.
- δ. Σχης (ΠΒ) Κιτσικόπουλος Πελ.
- ε. Ανχης (ΠΒ) Αβδελάς Βασίλειος
- στ. Ανχης (ΜΧ) Αργυρόπουλος Αρχιμήδης
- ζ. Αρχίατρος Καραγεωργίου Δημήτριος
- η. Τχης (ΠΖ) Παπαθανασίου Ιωάννης

Εικόνα 5 Το Πρακτικό ιδρύσεως της Υ.Β.Ε.

Αργότερα προστέθηκαν στην Διοικούσα Επιτροπή οι Στγός Λιούμπας Νικόλαος, Σχης (ΠΖ) Γούλας Παναγιώτης, Ανχης (ΠΖ) Πολυχρονιάδης Κωνσταντίνος, Ανχης (ΠΒ) Δεληβογιατζής Χρήστος, Τχης (ΠΖ) Βεζονιαράκης Γεώργιος, Λγος (ΠΒ) Παπανικολόπουλος Δημήτριος.⁷¹ Επιπλέον αυτών, ο Πάνος Βουδούρης⁷² αναφέρει τους Σχη (ΠΖ) Παπαπέτρου Ιωάννη,⁷³ Τχη (ΠΖ) Χονδρόπουλο Κωνσταντίνο, Λγο Διάφα Ευάγγελο.

Η διαδικασία μύησης – στρατολόγησης μελών ακολουθούσε τις πρακτικές της φιλικής εταιρίας με απόλυτη εχεμύθεια και μυστικότητα.⁷⁴

⁷¹ Παπαθανασίου Παρμενίων (επιμ.), ό.π., σ.55.

⁷² Πάνος Βουδούρης, *Υπό το φως της αλήθειας, Οι οργανώσεις αντιστάσεως Βορείου Ελλάδος*, Εκδόσεις Λεγεώνας Εφεδρικών Πολεμικών Οργανώσεων Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 12.

⁷³ Διατέλεσε Πρόεδρος της Διοικούσης Επιτροπής της Π.Α.Ο., από τον Ιανουάριο του 1944 μέχρι του θανάτου του. Θεόδωρος Μυλωνάς, *Σχης Παπαπέτρου Ιωάννης. Συμμετοχή στους πολεμικούς αγώνες του έθνους και στην Εθνική Αντίσταση 1941-1944*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αμύνταιο 2010, σ. 114.

⁷⁴ Θεόδωρος Μυλωνάς, ό.π., σ. 110.

Παρόλο που υπάρχουν μαρτυρίες⁷⁵ για συγκρότηση ενόπλων τμημάτων, τόσο από τον Παπαθανασίου,⁷⁶ όσο και από μέλη της Υ.Β.Ε. – Π.Α.Ο. οι οποίοι φέρονται ως αρχηγοί των τμημάτων αυτών, τόσο το Foreign Office όσο τα γερμανικά αρχεία δεν παρουσιάζουν σχετικές αναφορές ένοπλης δράσης.

Η Υ.Β.Ε., όπως αργότερα και η Π.Α.Ο. δεν ασχολήθηκε με το Πολιτειακό Ζήτημα. Υποστήριζε ότι πρώτα έπρεπε να επιτευχθεί η απελευθέρωση και μετά το δίλλημα μοναρχία ή δημοκρατία, αποφεύγοντας έτσι τις εσωτερικές διενέξεις.⁷⁷ Το γεγονός αυτό ήταν και η αιτία που τελικά δεν συνεργάστηκαν Υ.Β.Ε. – Π.Α.Ο. με τον Ε.Δ.Ε.Σ. Ο Γεώργιος Μόδης αναφέρει⁷⁸

...Υπήρχαν τότε στη Θεσσαλονίκη δύο μυστικές εθνικές οργανώσεις, η Π.Α.Ο. τέως Υ.Β.Ε. που την αποτελούσαν κυρίως εντόπιοι αξιωματικοί και η Ε.Δ.Ε.Σ. (του Ζέρβα), που δεν εννοούσαν να συνεργασθούν. Ορίσθηκα μεσολαβητής. Συνεδριάσαμε δύο φορές στο σπίτι του Πέτρου Λεβαντή, αντιπροσώπου του Ε.Δ.Ε.Σ. Εκπρόσωπος της Π.Α.Ο. παρουσιάστηκε ο συνταγματάρχης Αρχιμήδης Αργυρόπουλος... Θυσιάσαμε πολλές ώρες και πολλά λόγια χωρίς θετικών αποτελέσματα. Ο Λεβάντης ζητούσε με ανένδοτη επιμονή ν' αποκηρύξει η Π.Α.Ο. απροκάλυπτα το Γεώργιο (Βασιλέα) και να κηρυχθεί αναφανδόν υπέρ της δημοκρατίας... Η Π.Α.Ο.- Υ.Β.Ε. είχε αναγράψει στο πρόγραμμά της ότι το καθεστωτικό ζήτημα θα το έλυne μετά ο λαός με δημοψήφισμαΚαι μηδέν η συνεννόησις!

Το μέσα του 1942 μια σειρά γεγονότων οδήγησε στην μετονομασία της Υ.Β.Ε. σε Π.Α.Ο. (Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωση).⁷⁹ Τα γεγονότα αυτά μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

α. Η μύηση μεγάλου αριθμού νέων στελεχών και Αξιωματικών μεγαλύτερου βαθμού από τους ιδρυτές επέφερε αλλαγές στη διοικούσα επιτροπή.

⁷⁵ Παπαθανασίου Παρμενίων (επιμ.), *ό.π.*, σ. 98, 115, 207, 240, 850, *Στάθης Θ. Κωνσταντινίδης Χασιλάς, Ένας αλλιώτικος καπετάνιος. Η Κατοχή και ο "Εμφύλιος Πόλεμος" στη Δυτική Μακεδονία*, Εκδόσεις Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2010, σ. 75 και Στέφανος Καραμπέρης, *Οι αναμνήσεις μου από την δράσιν μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο. Η διαδρομή μου από το μέτωπο της Αλβανίας προς τη Μ. Ανατολή*, ά έκδ., Εκδόσεις Πελασγός, 2010, σ.16-17.

⁷⁶ Χάγκεν Φλάισερ, *Στέμμα και Σβάστικα, η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης*, τόμ. Β', Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995, σ. 117.

⁷⁷ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ.181.

⁷⁸ Γεώργιος Μόδης, *Αναμνήσεις*, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2004, σ. 411.

⁷⁹ Σύμφωνα με τον Παρμενίων Παπαθανασίου, *ό.π.*, σ. 41, την ονομασία αυτή υπέβαλε στην επιτροπή ο Συνταγματάρχης Μουστεράκης.

β. Πολλά εκ των νέων μελών κατάγονταν πλέον από όλη την Ελλάδα και όχι μόνο από τη Βόρεια Ελλάδα.⁸⁰

γ. Το Ε.Α.Μ. με συκοφαντικές ενέργειες αμαύρωνε την δράση και την εικόνα της Υ.Β.Ε.⁸¹

δ. Η Υ.Β.Ε. έγινε αντιληπτή από τους Γερμανούς λόγω «ασυνέτων εκδηλώσεων» ορισμένων μελών της, με αποτέλεσμα οι Γερμανοί να ξεκινήσουν έρευνες και ανακρίσεις.⁸²

Έτσι το καλοκαίρι του 1942,⁸³ η Υ.Β.Ε. μετονομάζεται σε Π.Α.Ο.

Ο σκοπός της διαμορφώθηκε ως εξής:

- Απελευθέρωση της Πατρίδος και δημιουργία Ελλάδος μεγαλύτερας, σύμφωνα με τα εθνικοϊστορικά της δίκαια, προς τα οποία συμπίπτουν αι ανάγκαι ασφαλείας και οικονομικής υπάρξεώς της.
- Εξασφάλισης της Εθνικής συνοχής και Ενότητας της ΠΡΟΣ ΕΠΙΤΕΥΞΙΝ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΑΥΤΟΥ...⁸⁴

Η Π.Α.Ο. αποτέλεσε την πρώτη οργάνωση της Θεσσαλονίκης η οποία εξασφάλισε στη Σ.Ο.Ε. Καΐρου ένα αξιόλογο δίκτυο πληροφοριών.⁸⁵

Το Ιούλιο του 1943 και μετά από την αποτυχημένη συνάντηση για συνεργασία εκπροσώπων των τριών οργανώσεων, Π.Α.Ο., Ε.Δ.Ε.Σ. και Ε.Λ.Α.Σ., υπό του Άγγλου Αντισυνταγματάρχη Eggs στη Θεσσαλονίκη, η Π.Α.Ο. διέταξε την έξοδο ενόπλων τμημάτων στις περιοχές Πάικου, Πιερίων, Βερμίου, Κιλίκις και Νιγρίτας.⁸⁶ Τα αρχεία του Foreign Office επιβεβαιώνουν την συγκρότηση των ομάδων αυτών.⁸⁷

⁸⁰ Αθανάσιος Φροντιστής, *Π.Α.Ο. Πανελλήνιος Απελευθερωτική Οργάνωση. Ιστορία και προσφορά της εις την Εθνικήν Αντίστασιν 1941-1945*, Εκδόσεις Μ. Τριανταφύλλου Υιοί, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 22.

⁸¹ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 41, 139.

⁸² Αθανάσιος Χρυσόχου, *ό.π.*, σ. 239. Από τις έρευνες που διενεργήθηκαν ορισμένα μέλη της οργανώσεως αναγκάστηκαν να διαφύγουν την Μέση Ανατολή.

⁸³ Στέφανος Καραμπέρης, *Οι αναμνήσεις μου από την δράσιν μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο. Η διαδρομή μου από το μέτωπο της Αλβανίας προς τη Μ. Ανατολή*, ά έκδ. Εκδόσεις Πελασγός, 2010, σ. 22. Παρόλα αυτά οι αναφορές για τον μετασχηματισμό της Υ.Β.Ε. σε Π.Α.Ο. ποικίλουν. Ο Χρυσόχου σε επιστολή του στην εφημερίδα «Βήμα», τον Αύγουστο του 1963 αναφέρει ότι έγινε τον Μάρτιο του 1943, Ενεπεκίδης Πολυχρόνης, *Η Ελληνική Αντίστασις, 1941-1944, όπως αποκαλύπτεται από τα μυστικά αρχεία της Βέρμαχτ εις την Ελλάδα, μια νεοελληνική τραγωδία*, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 1964, σ. 249. Ο Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ 22, αναφέρει ότι έγινε τους πρώτους μήνες του 1942. Σύμφωνα με τον Χάγκεν Φλάισερ οφείλουμε να δεχθούμε την μαρτυρία του Παπαθανασίου, ο οποίος θεωρείται, κατά τον Φλάισερ, η πιο αξιόπιστη πηγή για την Π.Α.Ο. Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 41.

⁸⁴ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 42.

⁸⁵ C.M. Woodhouse, *Το μήλον της έριδος, Η Ελληνική Αντίστασις και η πολιτική των μεγάλων δυνάμεων*, Εκδόσεις Εξάντας, μετάφραση Μ.Κ., χ.τ. 1976, σ. 146.

⁸⁶ Πάνος Βουδούρης, *ό.π.*, σ.13.

⁸⁷ Χάγκεν Φλάισερ, *ό.π.*, σ. 123.

Οι παράγοντες που επέβαλαν την συγκρότηση των ενόπλων τμημάτων τη δεδομένη χρονική στιγμή ήταν:

α. Ο φόβος εγκατάστασης Βουλγαρικών δυνάμεων στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία, εξαιτίας έντονης φημολογίας του γεγονότος την περίοδο εκείνη.

β. Η υπόδειξη του Βρετανού Τχη Eggs ότι πρέπει να δυναμώσουν τα τμήματα της Π.Α.Ο. για επικείμενες επιχειρήσεις κατά των κατακτητών, επιτυγχάνοντας προηγουμένως ανεφοδιασμό από τους Άγγλους σε υλικά.⁸⁸

Τον Αύγουστο του 1943, η Π.Α.Ο. εξέδωσε προκήρυξη με την οποία ανήγγειλε στον Ελληνικό Λαό ότι σε συνεργασία με τους συμμάχους διεξάγει αγώνα τόσο κατά των κατακτητών και Βουλγάρων, όσο και κατά οποιουδήποτε άλλου ξένου επιβουλεύα ή διεθνιστή, ο οποίος εναντιώνεται στο σκοπό της, ενώ μετά την απελευθέρωση θα τηρήσει «την τάξιν και την εθνικήν συνοχήν εξουδετερούσα πάσαν εκδήλωσιν αναρχίας [...]»

Προς πραγμάτωση των σκοπών τούτων, η Π.Α.Ο. συνεκρότησε τον στρατό της, ο οποίος τιτλοφορείται Ελληνικός Στρατός – Ε.Σ. [...], διοικείται υπό των φύσει και θέσει αρχηγών του, έχει δε ο στρατός ούτος έναν και μόνον σκοπόν, την απελευθέρωσιν και δεν αναμιγνύεται εις πολιτειακά και πολιτικά ζητήματα...

Σύμφωνα με την αναφορά του Ταγματάρχη Θωμά Μπάρμπα, προς τον Πρόεδρο της Κυβερνήσεως στο Κάιρο, την 28 Οκτωβρίου 1943, η Π.Α.Ο. αριθμεί 1800 και πλέον μόνιμους και έφεδρους Αξιωματικούς στα Βουνά της Μακεδονίας.⁸⁹

1.3.3. Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (Ε.Α.Μ.)

1.3.3.1. Ίδρυση

Ιδρύθηκε την 27 Σεπτεμβρίου 1941 σε μια μικρή οικία στο τέρμα της οδού Ιπποκράτους στην Αθήνα. Το καταστατικό της ιδρυθείσας οργανώσεως υπογράφεται από τους αντιπροσώπους τεσσάρων κομμάτων, Χρήστο Χωμενίδη, του Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδος (Σ.Κ.Ε.), Απόστολο Βογιατζή, του Αγροτικού Κόμματος Ελλάδος (Α.Κ.Ε.), Ηλία Τσιριμώκο, της Ένωσης Λαϊκής Δημοκρατίας (Ε.Λ.Δ.) και του Λευτέρη Αποστόλου, του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος (Κ.Κ.Ε.)

Ο σκοπός της οργανώσεως καθορίζεται ως εξής:

⁸⁸ Παρμενίων Παπαθανασίου, (επιμ.), *ό.π.*, σ. 364.

⁸⁹ Πάνος Βουδούρης, *ό.π.*, σ.27.

- α) Η απελευθέρωση του Έθνους μας από τον σημερινόν ξένον ζυγόν και η απόκτησις της πλήρους ανεξαρτησίας της χώρας.
- β) Ο σχηματισμός προσωρινής κυβερνήσεως του ΕΑΜ, αμέσως μετά την εκδίωξιν των ξένων κατακτητών, μοναδικός σκοπός της οποίας θα είναι η προκήρυξις εκλογών διά συντακτικήν εθνοσυνέλευσιν με βάση την αναλογικήν, ίνα ο λαός αποφανθή κυριαρχικώς επί του τρόπου της διακυβερνήσεώς του.
- γ) Η κατοχύρωσις του κυριαρχικού τούτου δικαιώματος του Ελληνικού Λαού, όπως αποφανθεί περί του τρόπου διακυβερνήσεώς του, από πάσαν αντιδραστικήν απόπειραν, ήτις θα τείνη να επιβάλη εις το λαόν λύσεις αντιθέτους προς τας επιθυμίας του που το αποτελούν, πάσης τοιαύτης απόπειρας.⁹⁰

Επιπλέον μέσα στο καταστατικό οριζόταν σαφώς ότι «Εις το ΕΑΜ γίνεται ισοτίμως δεκτόν παν άλλο κόμμα ή Οργάνωση που δέχεται τας αρχάς του παρόντος Ιδρυτικού, ως και να εργασθεί διά την επιτυχίαν των σκοπών του ΕΑΜ...». Προσχώρησαν λοιπόν και άλλα μικρά κόμματα, όπως το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα (Σ.Ε.Κ.), η Σοσιαλιστική Ένωση, η Δημοκρατική Ένωση και οι Σοσιαλιστές Δημοκράτες.⁹¹

Πρώτος Γενικός Γραμματέας του Ε.Α.Μ. εξελέγη ο Αθανάσιος Χατζής, από το Αμύνταιο Φλώρινας.

1.3.3.2. Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (Ε.Λ.Α.Σ.)

Στις αρχές του 1942 λαμβάνεται η απόφαση συγκρότησης στρατιωτικού σκέλους του Ε.Α.Μ. από την Κεντρική Στρατιωτική Επιτροπή, την οποία αποτελούσαν ο Γεώργιος Σάντος, ως υπεύθυνος και οι εκπρόσωποι των κομμάτων: Λγος Φοίβος Γρηγοριάδης του Κ.Κ.Ε., Τχης Μάρκος Κλαδάκης του Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδας (Σ.Κ.Ε.), Λγος Γεώργιος Καλιανέσης της Ένωσης Λαϊκής Δημοκρατίας (Ε.Λ.Δ.), Υπλγός Ιερώνυμος Τρωιάνος του «Δημοκράτη» και Ανθλγός Κεχρμπάρης του Δημοκρατικού Κόμματος Ελλάδας. Πολιτικός αντιπρόσωπος της επιτροπής ήταν ο γραμματέας του Ε.Α.Μ. Θανάσης Χατζής.⁹² Το λοχαγό Καλιανέση και τον υπολοχαγό Τρωιάνο (Καρατζά) τους «δάνεισε» το Κ.Κ.Ε. στα μικρά κόμματα, για να μπορέσουν να εκπροσωπηθούν.⁹³

⁹⁰ Χάγκεν Φλάισερ, *ό.π.*, σ. 148 και -, -, *Κείμενα Εθνικής Αντιστάσεως, τόμος 1^{ος}*, Εκδόσεις ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ, Αθήνα 1981, σ. 16-17.

⁹¹ Χρήστος Βήττος, *ό.π.*, σ.129.

⁹² Χρήστος Βήττος, *ό.π.*, σ. 134.

⁹³ Σόλων Γρηγοριάδης, *Συνοπτική ιστορία της Εθνικής Αντίστασης 1941-44*, Αθήνα 1986, σ.133.

Έτσι την 16 Φεβρουαρίου 1942 ιδρύεται ο Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (Ε.Λ.Α.Σ.), με γενικό αρχηγό τον Αθανάσιο Κλάρα, ευρέως γνωστό με το ψευδώνυμο Άρης Βελουχιώτης.

Αρχικά οργανώνεται σε αρχηγεία και υπαρχηγεία, όμως ελλείπει Μονίμων Αξιωματικών, η γενικότερη οργάνωση και διοίκηση είναι προβληματική. Για τον λόγο αυτό και με τη βοήθεια των Άγγλων Αξιωματικών συνδέσμων της S.O.E. γίνεται προσπάθεια στρατολόγησης μονίμων Αξιωματικών στον Ε.Λ.Α.Σ. Ήδη το Ε.Α.Μ. με το διάγγελμα της 10 Οκτωβρίου 1941, μεταξύ πολλών, προσκαλεί και τους Αξιωματικούς να προσφέρουν τις γνώσεις τους, την πείρα και την τόλμη τους στην οργάνωση των «εθνικών δυνάμεων».⁹⁴

Αρχές του 1943 εφαρμόζεται οριστικά η τριμελής διοίκηση αποτελούμενη από τον στρατιωτικό αρχηγό, τον καπετάνιο και τον πολιτικό επίτροπο, οι οποίοι συνυπάρχουν με ίσα δικαιώματα.⁹⁵ Με τον τρόπο αυτό το Ε.Α.Μ εξασφάλιζε την πολιτική γραμμή, έτσι ώστε να μην παρεκκλίνει το τμήμα από την ιδεολογία του κόμματος μετά την ένταξη των Αξιωματικών, τους οποίους και δεν εμπιστευόταν, βλέποντάς τους ως κατάλοιπα ή συνεχιστές της Μεταξικής περιόδου.

Τον Μάιο του 1943 συλλαμβάνεται από τον Ε.Λ.Α.Σ ο Συνταγματάρχης Στέφανος Σαράφης και προσχωρεί σε αυτόν αναλαμβάνοντας την Στρατιωτική Αρχηγία του Γενικού Στρατηγείου⁹⁶ πλαισιωμένος από τους Άρη Βελουχιώτη ως Καπετάνιο και Ανδρέα Τζήμα, ως πολιτικό επίτροπο. Ένα μήνα αργότερα, σε ανώτατο στρατιωτικό συμβούλιο, αποφασίζεται η οργάνωση του Ε.Λ.Α.Σ. κατά το σύστημα του τακτικού στρατού και η μετονομασία των στρατηγείων, αρχηγείων και υπαρχηγείων του σε αντίστοιχες μονάδες (μεραρχίες, συντάγματα, τάγματα) με την ίδια κατά τόπους ονομασία του ελληνικού στρατού. Έτσι δημιουργούνται η I Μεραρχία Θεσσαλίας, η VIII Μεραρχία Ηπείρου, η IX Μεραρχία Δυτικής Μακεδονίας, η X Μεραρχία Κεντρικής Μακεδονίας, η XIII Μεραρχία Στερεάς Ελλάδας, η XVI Μεραρχία Ανατολικής Θεσσαλίας, η III Μεραρχία Πελοποννήσου και η V Ταξιαρχία Αττικοβοιωτίας καθώς και η Σχολή Εφέδρων Αξιωματικών.

Επίσης καθιερώνονται ορισμένοι στρατιωτικοί κανονισμοί καθώς και η στολή του ελληνικού στρατού με δίκοχο αντί για πηλήκιο και για σήμα το εθνόσημο με τη λέξη ΕΛΑΣ από πάνω αντί για στέμμα. Αυτή η «στρατιωτικοποίηση» του ΕΛΑΣ ήταν φυσικό να εμπνεύσει

⁹⁴ -, *Κείμενα Εθνικής Αντιστάσεως*, ό.π., σ. 19.

⁹⁵ Χάγκεν Φλάισερ, ό.π., σ.250. Σύμφωνα με τον Βάσο Τσακαλίδη – Χατζηνικολάου, *Ο αγών του βουνού κάτω από το ζυγό του Κ.Κ.Ε.*, Εκδόσεις Ενώσεως Πολεμιστών Αντιστάσεως Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη 1947, σ.13, αλλά και την ένορκη κατάθεση επί Ε.Δ.Ε. του Ιλχου Καρατάσσου Ευστρατίου (ατ. έ Καρατάσσου), ο πολιτικός επίτροπος αργότερα καταργήθηκε, τον ρόλο του οποίου ανέλαβε ο Καπετάνιος.

⁹⁶ -, *Κείμενα Εθνικής Αντιστάσεως*, ό.π., σ. 32.

μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στους αξιωματικούς καθώς ερχόταν πιο κοντά στην εικόνα που είχαν οι ίδιοι για το στράτευμα.

Περί τα τέλη του 1943, ο Ε.Λ.Α.Σ. περιλάμβανε 600 μόνιμους και 1.250 έφεδρους εκ μονίμων αξιωματικούς, και έναν μεγάλο αριθμό εφέδρων, περίπου 2.000. Σύμφωνα με τον André Gerolymatos οι αριθμοί αυτοί εκπροσωπούσαν το 31% των αξιωματικών που παρέμεναν στην Ελλάδα και το 21% του συνόλου του αξιωματικών.⁹⁷

Εικόνα 6 Το Επιτελείο της ΙΧ Μεραρχίας του Ε.Λ.Α.Σ.

1.3.4. Εθνική Κοινωνική Άμυνα (Ε.Κ.Α.)

Ιδρύθηκε το Φθινόπωρο του 1942 από τον Τχη Παπαβασιλείου Χρήστο. Η οργάνωση είχε τοπικό χαρακτήρα και παρουσιάζεται ως παρακλάδι της Υ.Β.Ε. στην Κοζάνη.⁹⁸ Σύμφωνα με τον Καλλιανιώτη⁹⁹ η Ε.Κ.Α. παρουσιάζεται για πρώτη φορά ως *Εθνική Κοινωνική Άμυνα*

⁹⁷ Γιάννης (Ζαν Μαρί) Σκαλιδάκης, «Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης (1944), Ένας τύπος επαναστατικής εξουσίας, Πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές παράμετροι», ανέκδοτη διδακτορική διατριβή του τμήματος πολιτικών επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2012, σ. 579.

⁹⁸ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 200.

⁹⁹ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, «Οι πρόσφυγες στη Δυτική Μακεδονία (1941-1946)», ανέκδοτη διδακτορική διατριβή, Τομέας Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας και Λαογραφίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2007, σ. 155.

τον Φεβρουάριο του 1943 στην Εφημερίδα «Νίκη» (15.2.43) και τον Μάιο του ίδιου έτους ως *Ένωσις Κοινωνικής Αμύνης* στην Εφημερίδα «Ελευθερία» (10.5.43).¹⁰⁰ Σκοπός της οργάνωσης ήταν η διαφύλαξη της κοινωνικής ευταξίας.¹⁰¹

Πολλοί Αξιωματικοί της Υ.Β.Ε. ήταν και μέλη της Ε.Κ.Α. όπως οι Τχες Λαλόπουλος Ανδρέας, Χατζής Δημήτριος, Μάντζιος Λάζαρος, Μαρωνίδης Γεώργιος. Η ιδιαιτερότητα που παρουσίαζε η Ε.Κ.Α. και λόγω του σκοπού της, ήταν ότι υποστηρίζονταν από τους εμπόρους της περιοχής, ενώ αναφέρονται ως συνιδρυτές οι Νικόλαος και Κωνσταντίνος Γκέκας και ο δικηγόρος της Κοζάνης Αλέκος Βαζάκας. Κατά τον Καλογρηά, πολιτική κεφαλή της οργάνωσης ήταν ο Βαζάκας, ενώ κατά τον Καλλιανιώτη ο Νικόλαος Γκέκας.

Ο Καλλιανιώτης παρουσιάζει την Ε.Κ.Α. σαν το μέσο υλοποίησης του ένοπλου αγώνα της Υ.Β.Ε. στην Δ. Μακεδονία. Επειδή η Υ.Β.Ε. δεν προέβλεπε από το καταστατικό της ένοπλο αγώνα, ενώ οι Αξιωματικοί επιθυμούσαν αυτή τη λύση, έρχεται η Ε.Κ.Α. του Παπαβασιλείου να γεμίσει αυτό το κενό. Σύμφωνα πάντα με τον Καλλιανιώτη τα Εθνικιστικά τμήματα των Τχη Παπαβασιλείου, Τχη Πόρτη Μιλτιάδη και Υπλγού Πόρτη Σταύρου, του Ανθλγού Ελευθεριάδη Αριστεΐδη και του Υπλγού Μπουλογιάννη έδρασαν ως τμήματα της Ε.Κ.Α.¹⁰²

Μετά τα γεγονότα του Αυγερινού και του Μελανθίου, την Άνοιξη του 1943 και τη φυγή των Αξιωματικών στα μεγάλα αστικά κέντρα διαλύθηκε και η Ε.Κ.Α. Άλλωστε η μετασχηματισθείσα Υ.Β.Ε. σε Π.Α.Ο. όριζε πλέον ότι στρατιωτικό όργανό της ήταν ο Ελληνικός Στρατός (Ε.Σ.). Άρα εξαλείφθηκαν οι λόγοι υπάρξεως της Ε.Κ.Α.

¹⁰⁰ Ο Καλλιανιώτης υποστηρίζει ότι η ορθότερη ονομασία είναι η *Εθνική Κοινωνική Άμυνα*, αλλά ο Τύπος άλλαξε την ονομασία σε *Ένωσις Κοινωνικής Αμύνης*, έτσι ώστε το επίθετο εθνικός να ανήκει μόνο στο Ε.Α.Μ. Ο Καλογρηάς παραθέτει την ονομασία *Ένωσις* κάνοντας ταυτόχρονα αναφορά και σε άλλες αναλύσεις του αρκτικόλεξου Ε.Κ.Α., όπως *Εθνική Κοινωνική Απελευθέρωση*, *Εθνική Κοινωνική Άμυνα*, *Εθνικός Κοινωνικός Αγώνας*, αναλύσεις οι οποίες προκύπτουν από την διατιθέμενη βιβλιογραφία, χωρίς όμως να προβαίνει σε κάποιο σχολιασμό. Ο Θανάσης Χατζής, *Η νικηφόρα επανάσταση που χάθηκε, τόμος Α΄*, β' έκδ., Εκδόσεις Δωρικός, Αθήνα 1983, σ. 24, την αναφέρει ως Εθνική Κοινωνική Άμυνα, ομοίως και ο Βασίλης Γκανάτσιος, «Αλβανικός πόλεμος – Κατοχή – Αντίσταση στη Δυτ. Μακεδονία», στο Νίκος Καλογερόπουλος (επιμ.), *Η δεκαετία 1940-1950 στη Δυτική Μακεδονία*, Εκδόσεις Εταιρίας Μελετών Άνω Βοΐου, Θεσσαλονίκη 1998, σ.169.

¹⁰¹ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 200. Ο Καλλιανιώτης υποστηρίζει ότι η δημιουργία της Ε.Κ.Α. ήταν «άμεσο αποτέλεσμα της δυναμικής εμφάνισης οπλοφόρων στα όρη της περιοχής, η οποία στενοχωρούσε (διότι τους έπληττε οικονομικά) τους εμπόρους της Κοζάνης και ερέθιζε τους επαγγελματίες του πολέμου Αξιωματικούς». Αν τα τμήματα αυτά ήταν τμήματα ληστών, ή τμήματα του Ε.Α.Μ. δεν έχει διευκρινιστεί διότι οι πηγές συγκρούονται. Ένα σίγουρο όμως περιστατικό στο οποίο αναφέρονται και ο Καλογρηάς και ο Καλλιανιώτης είναι η περίπτωση του Μιχαήλ Παπαδόπουλου ή Μιχάλαγα, ευκατάστατου ζωέμπορα από τον Πόντο, ο οποίος ως φιλελεύθερος υποστήριζε και ενίσχυε το Ε.Α.Μ. μέχρι τη στιγμή που κατασχέθηκε από τον Ε.Λ.Α.Σ. το κοπάδι του (800 πρόβατα). Οπότε προκειμένου να υπερασπίσει και να εξασφαλίσει την περιουσία του εντάχθηκε στην Ε.Κ.Α.

¹⁰² Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 162 – 172.

1.3.5. Αγγλοελληνική Οργάνωση Αντιστάσεως

Η Οργάνωση αυτή έδρασε στην οροσειρά της Πίνδου για την αντιμετώπιση της απειλής του Αλκιβιάδη Διαμάντη και των Λεγεωνάριών του.

Συγκροτήθηκε αρχικά από μια διμοιρία Άγγλων στρατιωτών υπό την ηγεσία του Άγγλου Ταγματάρχη Τζακ Πρέστον. Στην διμοιρία αυτή υπηρετούσε και ο Κύπριος Επιλοχίας του Αγγλικού στρατού Τηλέμαχος Παπαγεωργίου, οποίος θα αποτελέσει αργότερα σύνδεσμο του Συμμαχικού Στρατηγείου με τις δυνάμεις του Ε.Λ.Α.Σ., ως μέλος των συμμαχικών αποστολών.

Σε μια από τις μυστικές συσκέψεις των κατοίκων της Σαμαρίνας, όπου έλαβε μέρος και ο Τχης Τζακ Πρέστον με τον Επχία Παπαγεωργίου, αποφασίστηκε να συγκροτηθεί μια επιτροπή η οποία θα μετέβαινε στη Θεσσαλονίκη όπου θα συναντούσε τον Ζήση Νίκζα, στον οποίο είχε ανατεθεί η συγκρότηση ενόπλου τμήματος για την αντιμετώπιση του Αλκιβιάδη Διαμάντη.

Οι Πρέστον και Παπαγεωργίου εφοδιασμένοι από τον Ιωάννη Τζίμα με πιστοποιητικό κωφαλαλίας και το επάγγελμα του κτίστη μετέβηκαν στη Θεσσαλονίκη όπου πραγματοποιήθηκε σύσκεψη στο υπόγειο του επί της οδού Γεωργίου Σταύρου 4 ακινήτου, απέναντι από κτήριο που χρησιμοποιούνταν ως Γερμανικό Νοσοκομείο.

Σε μία από τις συσκέψεις αποφασίστηκε η ίδρυση Αγγλοελληνικής οργανώσεως αντίστασης υπό την Αρχηγεία του Τχη Τζακ Πρέστον,¹⁰³ με Επιτελάρχη τον, εκ Πενταλόφου καταγόμενο, Τχη (ΠΒ) Μιλτιάδη Πόρτη και Υπασπιστή τον Επχία Παπαγεωργίου Τηλέμαχο.¹⁰⁴

Σκοπός της οργανώσεως ήταν η συνέχιση της αντιστάσεως κατά του εχθρού, ενέργειες σαμποτάζ, συγκέντρωση πολεμικού υλικού και ένοπλη αντίδραση κατά της Ρωμαϊκής Λεγεώνας του Διαμάντη.

Εικόνα 7 Γρεβενιώτες αιχμάλωτοι στην Ιταλία. Αριστερά καθισμένος ο Ζήσης Νίκζας

¹⁰³ Ο Τχης Τζακ Πρέστον δολοφονήθηκε το χειμώνα του 1941 στην Αθήνα, επί της οδού Ακομινάτου, όπου και βρέθηκε για να παραστεί σε σύσκεψη με τον Σχη Κων/νο Καρδαρά, αρχηγό των ανταρτικών Εθνικών ομάδων Πελοποννήσου.

¹⁰⁴ Αθανάσιος Τσόγκας, (επιμ.), *Η Πίνδος στον Αγώνα, Πόλεμος – Κατοχή – Ιταλία – Μ. Ανατολή – απευθέρωσις*, Εκδόσεις συλλόγου Μακεδόνων ομήρων καταδίκων Ιταλίας «Η ΠΙΝΔΟΣ» διαδόχου «ΑΓΓΛΟΕΛΛΗΝΙΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ», Θεσσαλονίκη 1948, σ. 23-26.

Συγκροτήθηκε και ένοπλο τμήμα αποτελούμενο από 113 αποσπάσματα, με γενικό αρχηγό τον Ζήση Νίκζα, κατόπιν αποφάσεως του Τχη Τζακ Πρέστον. Το ένοπλο αντάρτικο σώμα πήρε την επωνυμία «1^ο Μακεδονοηπειρώτικον αντάρτικον σώμα Ελευθέρων Ελλήνων».

Η Οργάνωση δεν κατάφερε να επιδείξει μεγάλο έργο στη Δ. Μακεδονία, διότι μετά από προδοσία, κάποια από τα ηγετικά στελέχη συνελήφθησαν το Φθινόπωρο του 1941 και μετά από βασανιστήρια στάλθηκαν σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως στην Ιταλία.

1.3.6. Εθνικός Ελληνικός Στρατός (Ε.Ε.Σ.)

Αποτέλεσε μια Εθνικιστική οργάνωση η οποία συγκροτήθηκε τέλη Δεκεμβρίου 1943 – αρχές Ιανουαρίου 1944 από κατοίκους ποντιακής καταγωγής κυρίως, στην Δυτική και Κεντρική Μακεδονία, με την συμμετοχή μικρού αριθμού Αξιωματικών. Ο σκοπός της οργανώσεως ήταν να κρατήσει το Ε.Α.Μ. έξω από τα χωριά των περιοχών αυτών και να αποφευχθούν Γερμανικά αντίποινα.¹⁰⁵

1.4. Ο Αγγλικός παράγοντας

Η Βρετανική συμμαχική αποστολή φτάνει στην Ελλάδα αρχές του 1943. Επικεφαλής της αποστολής ήταν ο Ταξίαρχος Έντι Μάγιερς με υπαρχηγό τον Τχη Κρις Μόντι Γουντχάουζ.¹⁰⁶ Αρχηγός της Συμμαχικής Στρατιωτικής Αποστολής στην Μακεδονία ανέλαβε ο έφεδρος Αξιωματικός Nicholas Hammond και στην περιοχή της Δ. Μακεδονίας ο Λγος Patrick H. Evans με έδρα τον Πεντάλοφο.¹⁰⁷

Από τον Μάρτιο του 1943 ξεκίνησαν οι προσπάθειες συνεργασίας των αντιστασιακών οργανώσεων οι οποίες ολοκληρώθηκαν με την υπογραφή του συμφώνου «Εθνικών Ομάδων» την 5 Ιουλίου 1943 (αναλύεται αμέσως παρακάτω). Ο Ε.Λ.Α.Σ. με την υπογραφή του συμφώνου πέτυχε την οικονομική ενίσχυση των ανταρτών, των οικογενειών τους αλλά και των τμημάτων, σε οπλισμό, πυρομαχικά και ιματισμό.

¹⁰⁵ Μαρία Σπηλιωτοπούλου – Προκόπης Παπαστρατής (συντ.), «Boxshall προς Laskey, Αριθ. EGB/GR/ 7978, 15 Οκτ 1944. F.O.371/43694/R16803» στο *Χρονολόγιο γεγονότων 1940 – 1944, από τα αρχεία του Βρετανικού Υπουργείου των Εξωτερικών Foreign Office 371*, τόμ. Β', Εκδόσεις Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 2004, σ. 701.

¹⁰⁶ Nicholas Hammond, *Με τους Αντάρτες 1943-1944*, Εκδόσεις ελληνική ευρωεκδοτική, Αθήνα χ.χ., σ. 37.

¹⁰⁷ Στη Σ.Σ.Α. στη Δ. Μακεδονία υπηρετούν οι Έλληνες Αξιωματικοί Υπλγός (ΠΖ) Καραγεωργίου Ηρακλής, Υπλγός (ΠΖ) Ζώτος, ο Υπλγός (ΠΖ) Πολυζόπουλος Αστέριος και ο Αξκός Διαμαντόπουλος Ιωάννης. Στο Παράρτημα «ΙΕ» παρατίθεται κατάλογος συνδέσμων Αξιωματικών Συμμαχικής Αποστολής.

Μετά την πρώτη εκστρατεία του Ε.Λ.Α.Σ. κατά των τμημάτων του Ε.Δ.Ε.Σ. στην Ήπειρο το Φθινόπωρο του 1943, οι Άγγλοι αρνούνται πλέον την οικονομική ενίσχυση. Χαρακτηριστικά ο Νικολούδης αναφέρει¹⁰⁸

Η επίθεσις (του Ε.Λ.Α.Σ.) κατά του Ζέρβα το στέρησε της μεγαλύτερας βοήθειας των Συμμάχων σε λύρες και τρόφιμα. Προ του Οκτωβρίου η λίρα χρυσή έρεε παντού και ο αντάρτης έτρωγε μέλη και βούτυρο ½ οκά κρέας μερίδα. Ύστερα όμως άρχισε η γκρίνια μεταξύ διοικήσεως ΕΑΜ και Άγγλων οίτινες διέμενον ως διασυμμαχική αποστολή...

Ο Κρις με μια σειρά αναφορών προς την ΙΧ Μεραρχία προσπαθεί να τους «συνετίσει» ώστε να τηρήσουν τους όρους του Συμφώνου των Εθνικών Ομάδων. Μία εξ αυτών παρατίθεται στο Παράρτημα «ΙΣΤ».

Πέραν όμως του οικονομικού ρόλου, οι Άγγλοι επηρέασαν και τη επιχειρησιακό σκέλος του Ε.Λ.Α.Σ. Εκπαίδευαν αντάρτες σε διάφορα αντικείμενα, κυρίως καταστροφές και δολιοφθορές, ενώ συντόνιζαν και επιχειρήσεις σαμποτάζ.

Ο Παύλος Τσάμης περιγράφει χαρακτηριστικά την ιλαρότητα με την οποία οι Άγγλοι αντιμετώπιζαν τις καταστάσεις, όταν συναντήθηκε με τμήμα της Σ.Σ.Α. κατά τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των Γερμανών¹⁰⁹

...Ήταν εκεί σταματημένα άλλα τμήματα που δεν χόρταιναν όσο νερό κι αν έπιναν και γυναικόπαιδα που ακολουθούσαν, καθώς και πολιτικοί και ανάμεσα τους σαν παραφωνία, μέσα στην γενική εικόνα της αταξίας και της ταραχής που επικρατούσε στη Συμμαχική Στρατιωτική Αποστολή Βίτσιου, με τους φλεγματικούς Άγγλους Αξιωματικούς και οπλίτες να καπνίζουν ξαπλωμένοι στις φτέρνες της πλαγιάς, αδιάφοροι κι ατάραχοι την πίπα τους και να συζητούν, όπως συζητούν στο διάλειμμα κάποιας ασκήσεως. Ο Υπολοχαγός Κόλλιντς, ο ίδιος ο Αρχηγός της Αποστολής ανασηκώθηκαν για να χαιρετήσουν τον Αρχηγό του Αποσπάσματος...
...Όχι, όχι εκείνοι θα μείνουν εκεί. Θα κρύβονταν στις σπηλιές του Όρλιακα κι αν τους ανακάλυπταν οι Γερμανοί, θα ξόδευαν και το τελευταίο τους φυσίγγιο και μετά θα παραδίδονταν. Αυτούς τους προστάτεψε το Διεθνές Δίκαιο, γιατί θεωρούνταν αιχμάλωτοι πολέμου. Άλλο πράγμα οι αντάρτες. Εκείνοι ήσαν εκτός Νόμου.

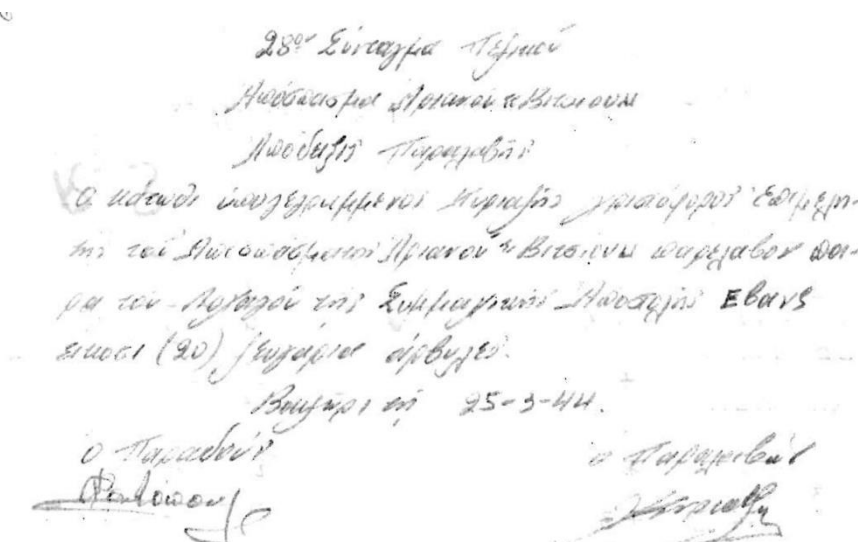
¹⁰⁸ Γιάννης Πριόβολος, *Άχρους στρατιώτης, ό.π.*, σ. 38.

¹⁰⁹ Πάυλος Τσάμης, *ό.π.*, σ. 24.

Στη Δ. Μακεδονία, ο Λγος Evans φαίνεται, μέσα από τα αρχεία και τη βιβλιογραφία, ότι διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων. Μετά τη συμφωνία της Πλάκας,¹¹⁰ αναλαμβάνει σύνδεσμος του Αποσπάσματος Βιτσίου, με έδρα το χ. Βαγώρι. Μελετώντας μέρος του αρχείου του¹¹¹ διαπιστώθηκε ότι ενίσχυε συστηματικά το Απόσπασμα Βιτσίου. Μάλιστα εκτός από την ενίσχυση σε πολεμοφόδια και όπλα, λάμβανε συνεχώς επιστολές

ακόμα και ανταρτών οι οποίοι του ζητούσαν τσιγάρα ή κάτι αντίστοιχο.

Ο Σπυρίδων Σφετάς¹¹² αναπαράγει την άποψη του Μάρκου Βαφειάδη, την οποία καταθέτει ο τελευταίος στα απομνημονεύματά του και σύμφωνα με την οποία τις αποσχιστικές

Εικόνα 8 Απόδειξη παραλαβής υλικών (άρβυλα)

τάσεις του Γκότσε¹¹³ ενίσχυε και ο Άγγλος Λοχαγός Evans. Όπως διατυπώνει «...ο Γκότσε βλεπόταν με τον Άγγλο Λοχαγό Evans, είχε πια μαθευτεί και ύστερα από λίγο διαπιστώθηκε ότι ανάμεσα Έβανς – Γκότσε έγινε συμφωνία χρηματική, όπλα, πυρομαχικά, με ρίψεις ανεφοδιασμού του τάγματος, με σκοπό, μαζί με το άλλο τμήμα του Πάικου, να καταλάβει τη Θεσσαλονίκη...».¹¹⁴

Ο Ζαφειρόπουλος¹¹⁵ αναφέρει με κάποια επιφύλαξη την ίδια άποψη για τον ρόλο του Evans «...ο οποίος διαγνώσας τας προθέσεις του ΕΛΑΣ της μη απολύτου συμμορφώσεώς του

¹¹⁰ Η Συμφωνία της Πλάκας υπογράφηκε στις 29 Φεβρουαρίου 1944 μεταξύ των αντιστασιακών οργανώσεων της κατεχόμενης Ελλάδας, (Ε.Α.Μ./ Ε.Λ.Α.Σ. -Ε.Δ.Ε.Σ. – Ε.Δ.Ε.Σ.) και με τη παρουσία του Βρετανού Αξιωματικού Μοντι Γουντχάουζ, ως αντιπροσώπου των Συμμάχων και της ελληνικής στρατιωτικής διοίκησης στο Κάιρο, στη Γέφυρα της Πλάκας στην Ήπειρο, με σκοπό τον τερματισμό των εμφυλίων συγκρούσεων μεταξύ των οργανώσεων. Τον ΕΛΑΣ εκπροσώπησε ο Στέφανος Σαράφης, τον ΕΔΕΣ ο Κομνηνός Πυρομάγλου και το ΕΚΚΑ ο Γεώργιος Καρτάλης.

¹¹¹ Kings College Military Archives GB 0099, EVANS Mj Patrick Hutchinson

¹¹² Σπυρίδων Σφετάς, *ό.π.*, σ. 123.

¹¹³ Περιγραφή του στασιαστικού κινήματος ακολουθεί σε άλλο κεφάλαιο της παρούσης.

¹¹⁴ Βέβαια προχωρώντας στην εισήγησή του ο Σφετάς δικαιολογεί ότι αυτή η άποψη του Βαφειάδη είναι αποτέλεσμα της πολιτικής προκατάληψης του τελευταίου για τον ρόλο των Άγγλων.

¹¹⁵ Δημήτρης Ζαφειρόπουλος, *ό.π.*, σ. 96.

προς το σχέδιον «Κιβωτός» επεδίωξεν ου μόνον να αντιδράση αλλά και να υπονομεύση τας ενέργειάς του».

Επιπλέον, οι Άγγλοι αποτέλεσαν έναν από τους κυριότερους παράγοντες για την προσχώρηση των Αξιωματικών στον Ε.Λ.Α.Σ. αλλά και την παραμονή τους σε αυτόν.¹¹⁶ Ο Νικολούδης αναφέρει

Τόσον άρχισαν να με πικραίνουν οι υπεύθυνοι του κόμματος με ποικιλόμορφες ενέργειές τους, που μια μέρα βγήκα στη μεραρχία με τα νεύρα μου και είπα ότι αν δεν μ' απολύσουν θα φύγω. Επειδή εις την ίδιαν κατάσταση ευρίσκοντο και οι λοιποί αξιωματικοί, και ιδίως ο Μανωλέσσος, σηκώθηκε ο Λγος Κήφισσας και πήγε στους Άγγλους και τους ρώτησε τι να κάνομε γιατί με την επίθεση κατά του Ζέρβα θολώθηκαν πολύ τα νερά και δεν ξέραμε αν η θέσις μας ήτο εκεί ή να είμαστε αδρανείς. Οι Άγγλοι απάντησαν ότι πρέπει να παραμείνομε στις θέσεις μας.¹¹⁷

Ο Ιλχος Καρατάσος γράφει «...Με την παρέλευσιν του χρόνου (1943) ο αγών εγένετο εκ του εμφανούς πλέον κομματικός, οι δε μόνιμοι αξιωματικοί ουδεμίας απήλανον εμπιστοσύνης». Συνεχίζοντας την εξιστόρηση των γεγονότων στην αναφορά του διαβάζουμε

Τον Ιανουάριο του 1944 ο ταγμ. του πεζικού Κήφισσας¹¹⁸ Κων. ανέφερεν εις τον Άγγλον Ταγματάρχην κ. Πρέντις της Αγγλικής συμμαχικής αποστολής ότι η κατάστασις εις την είχαν περιέλθει οι μόνικοι αξ/κοι ήτο δεινή διότι ο αγών ελάμβανε κομματικό χαρακτήρα και τον ερώτησε ποιάν στάσιν έπρεπε ούτοι να τηρήσουν. Ο Ανωτέρω αξιωματικός κατόπιν συνεννοήσεως με το Στρατηγείον Μέσης Ανατολής του ανεκοίνωσε μετά του μον. Αν/γου Ζώτου Θ. ελθόντος εκ Καΐρου και υπηρετούντος εις την Αγγλικήν Αποστολήν ότι έπρεπε να παραμείνωμεν εις τας θέσεις μας.

Όπως θα εξετάσουμε και σε επόμενη παράγραφο της παρούσης, το κίνημα που έγινε εντός του Ε.Λ.Α.Σ., για την ανατροπή της Κομμουνιστικής ηγεσίας ρυθμιζόταν από τους Άγγλους Συνδέσμους μέσω των Ελλήνων Αξιωματικών που υπηρετούσαν στην Β.Σ.Α.

¹¹⁶ Η υπογραφή του συμφώνου των «Εθνικών Ομάδων», το οποίο αναλύεται αμέσως παρακάτω ήταν αποτέλεσμα ενεργειών των Άγγλων.

¹¹⁷ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 40.

¹¹⁸ Ο Τχης Κήφισσας τον Ιούνιο του 1944 αντικαταστάθηκε από III Γραφείο και Επιτελάρχης λόγω των συνεχόμενων διενέξεων του με τους πολιτικούς της Μεραρχίας. Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.] ατ. έ Καρατάσσου Ευστρατίου.

Τέλος ο Κυρατζόπουλος αναφέρει ότι κατά το Δεκεμβριανό κίνημα ο Καλαμπαλίκης και ο Ζαχαρόπουλος ζήτησαν να αποχωρήσουν. Συνεχίζοντας στην αφήγησή του γράφει ότι αναχώρησαν όχι διότι διαφωνούσαν με την τακτική και τα γεγονότα αλλά διότι «ήταν δυσαρεστημένοι απ' την μέχρι τώρα μεταχείριση κι έπεσαν κάτω από την επιρροή των Άγγλων, και με υπόδειξη των Άγγλων αποχώρησαν από τις διοικήσεις, για να προκαλέσουν σύγχυση».¹¹⁹

Διαπιστώνουμε λοιπόν, ότι η Σ.Σ.Α. εμπλέκετε σε όλες τις πτυχές του Ε.Λ.Α.Σ. προσπαθώντας στην ουσία να τον ελέγξει.

Εικόνα 9 Μέλη της Σ.Σ.Α. στον Πεντάλοφο. Πρώτο δεξιά διακρίνουμε τον Έλληνα Αξιωματικό Ζώτο.

1.4.1. Σύμφωνο των «Εθνικών Ομάδων»

Τον Ιούνιο του 1943,¹²⁰ οι Δκτές της Συμμαχικής Στρατιωτικής Αποστολής (Σ.Σ.Α.) διατάχθηκαν να προκαλέσουν επιθέσεις κατά των γερμανικών και ιταλικών γραμμών επικοινωνίας σε συγκεκριμένες ημερομηνίες ενώ οι τελευταίες εξ αυτών θα γίνονταν στην

¹¹⁹ Δημήτρης Κυρατζόπουλος, *ό.π.*, σ. 648.

¹²⁰ Hammond N.G.L., *Δυτική Μακεδονία: Αντίσταση και συμμαχική στρατιωτική αποστολή 1943-44*, μετάφρ. Π. Παπαθανασίου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα χ.χ., σ.21.

Μακεδονία. Ο σκοπός αυτών των επιθέσεων δεν τους αποκαλύφθηκε αλλά οι ίδιοι συμπεράνανε ότι αφορούσε κάποια επιχείρηση απόβασης των συμμάχων στη Θεσσαλονίκη.

Οι συντονισμένες αυτές επιθέσεις που γίνονται τέλη Ιουνίου αρχές Ιουλίου 1943, εντάσσονταν στα πλαίσια της Επιχείρησης «ΖΩΑ» (Animals),¹²¹ η οποία είχε ως σκοπό την παραπλάνηση του Χίτλερ για ενδεχόμενη απόβαση των Βρετανών στη Θεσσαλονίκη ώστε να «στρέψει το βλέμμα» του και το ενδιαφέρον του στην Ελλάδα προκειμένου οι Βρετανοί να αποβιβαστούν στην Σικελία.

Για την συμμετοχή και τον συντονισμό των Ελληνικών Ανταρτικών τμημάτων στην Επιχείρηση «ΖΩΑ», στην οποία και δεν γνώριζαν ότι συμμετέχουν οι Ελληνικές Οργανώσεις,¹²² έγιναν προσπάθειες ένωσης όλων των ελληνικών οργανώσεων από την Βρετανική Συμμαχική Αποστολή (Β.Σ.Α.), οι οποίες ξεκίνησαν τον Μάρτιο και ολοκληρώθηκαν στις 5 Ιουλίου 1943 με την υπογραφή μεταξύ των Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ, Ε.Κ.Κ.Α και Ε.Δ.Ε.Σ. του Συμφώνου των «Εθνικών Ομάδων».¹²³

Στο Σύμφωνο καθορίζονταν ότι όλες οι ανωτέρω αντιστασιακές οργανώσεις τίθονταν υπό το Γενικό Αρχηγείο Μέσης Ανατολής¹²⁴ ενώ στα Ελληνικά βουνά εγκαθίσταντο ένα Κοινό Γενικό Αρχηγείο με έδρα το Περτούλι¹²⁵ της Δυτικής Θεσσαλίας.¹²⁶ Αργότερα υπογράφηκε το Συμφωνητικό και από εκπρόσωπο της Π.Α.Ο.¹²⁷

Αποτέλεσμα του Συμφώνου ήταν η αθρόα κατάταξη ανταρτών στον Ε.Λ.Α.Σ. σε σημείο, που δεν είχε στολές να τους ντύσει, οπότε εκδόθηκε διαταγή από το Γενικό Στρατηγείο του Ε.Λ.Α.Σ., η οποία όριζε

όπως συστήσετε εις τους επιθυμούντες να καταταγώσιν εις τα αντάρτικα σώματα, όπως φέρουσι μαζί των στολίν χακί, κουβέρτα, караβάνα και σακκίδιο...¹²⁸

Παράλληλα την ίδια περίοδο, ο Hammond, γνωρίζοντας ότι η βασική αδυναμία του Ε.Λ.Α.Σ. ήταν η έλλειψη Αξιοματικών, γεγονός το οποίο αποδεχόταν και προβληματίζε και

¹²¹ Woodhouse C.M., *ό.π.*, σ. 42.

¹²² Μπορούμε να το συμπεράνουμε αυτό, από το γεγονός ότι ούτε τα μέλη της Σ.Σ.Α. γνώριζαν για την επιχείρηση, Hammond N.G.L., *ό.π.*, σ. 21.

¹²³ ΓΕΣ/ΔΙΣ,ΤΜΗΜΑ 5, Φ.928/40/Α/8, «Συμφωνητικών, Θεσσαλικά Βουνά», 5 Ιουλίου 1943.

¹²⁴ Woodhouse C.M., *Το μήλο της Έριδος. Η Ελληνική Αντίσταση και η πολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων*, μετάφρ. Μ.Κ., Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 1976, σ.220-228.

¹²⁵ Εκεί όπου βρισκόταν το Γενικό Αρχηγείο του Ε.Λ.Α.Σ.

¹²⁶ Ο Woodhouse C.M. στο βιβλίο του *Ο Αγώνας για την Ελλάδα 1941-1949*, *ό.π.*, σ. 47, αναφέρει ότι ο Σαράφης κατάφερε να πετύχει την χρηματοδότηση των ανταρτών με μία λύρα Αγγλίας για τον κάθε ανάρτη και μία λύρα για την συντήρηση της οικογενείας του μηνιαίως, βλέπε και Ιωάννης Κολιόπουλος, *Ληλασία Φρονημάτων. Η κατοχή και ο Εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία 1941-1949*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2015, σ. 99.

¹²⁷ Woodhouse C.M., *ό.π.*, σ. 443.

¹²⁸ KCLMA GB 0099, EVANS Mj Patrick Hutchinson, 6/5

την ηγεσία του Ε.Λ.Α.Σ.,¹²⁹ ζήτησε από το Στρατηγείο του Ε.Λ.Α.Σ. να τον μεταφέρουν στην κατεχόμενη Θεσσαλονίκη, ώστε να προσπαθήσει να στρατολογήσει Αξιωματικούς.¹³⁰

Το αποτέλεσμα ήταν θετικό και μια μερίδα Αξιωματικών προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. μεταξύ των οποίων και ο Σχης (ΙΙΙ) Δημάρατος Σωκράτης, οποίος ανέλαβε Διοικητής της ΙΧ Μεραρχίας του Ε.Λ.Α.Σ.¹³¹ Επιπλέον επετεύχθη η υπογραφή συμφωνητικού, το οποίο συνέταξε ο ίδιος ο Hammond, από τους αντιπροσώπους του Ε.Α.Μ., Ε.Δ.Ε.Σ. και Π.Α.Ο. στη Θεσσαλονίκη, το οποίο αφορούσε στην συνεργασία των στο πεδίο της μάχης υπό τις διαταγές του Γενικού Στρατηγείου Μέσης Ανατολής.¹³²

Σκοπός του Hammond ήταν η ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του Ε.Λ.Α.Σ., με τη πεποίθηση ότι οι αναλαμβάνοντες Διοικητές των τμημάτων Αξιωματικοί, θα κατάφερναν να διατηρήσουν τον Ε.Λ.Α.Σ. μακριά από πολιτικό χρωματισμό.

¹²⁹ -, *Κείμενα Εθνικής Αντιστάσεως*, ό.π., σ. 215. Η ΚΕ του ΕΛΑΣ γνωρίζοντας ότι είναι απαραίτητη η στελέχωση του ΕΛΑΣ με Αξιωματικούς πραγματοποιεί μέσω της εφημερίδας «Ο Απελευθερωτής» έκκληση προς τους Αξιωματικούς να ενταχθούν στον ΕΛΑΣ την 25 Ιουνίου 1943, «παραμονές» της υπογραφής του Συμφώνου των Εθνικών Ομάδων.

¹³⁰ Hammond N.G.L, ό.π., σ. 22

¹³¹ Hammond N.G.L, ό.π., σ. 26

¹³² Hammond N.G.L, ό.π., σ. 23

Κεφάλαιο 2^ο

Δημογραφικά Χαρακτηριστικά:

Δείγμα 104 Αξιωματικών

2.1 Στατιστική Ανάλυση

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια μελέτης ενός δείγματος 104 Αξιωματικών ως προς τον τόπο καταγωγής και τόπο διαμονής σε σχέση με τον τόπο δράσης, δηλαδή τη Δυτική Μακεδονία. Επιπλέον θα μελετηθεί σε ποιες οργανώσεις συμμετέχουν, σε ενδιάμεσες περιόδους της Κατοχής καθώς και σε όλη την περίοδο προσπαθώντας να εξακριβώσουμε τον τρόπο που κινούνται ανάμεσα στις οργανώσεις. Τέλος θα εξεταστούν οι βαθμοί των Αξιωματικών στο σύνολό τους αλλά και σε κάθε οργάνωση ξεχωριστά.

Για την ορθότερη εξαγωγή συμπερασμάτων λαμβάνονται υπόψη κάποια χρονικά σημεία καμπής, στα οποία πολιτικά ή στρατιωτικά γεγονότα και αποφάσεις μεταβάλλουν ή δείχνουν ότι μεταβάλλουν την φύση αντιστασιακών οργανώσεων, με αποτέλεσμα να έχουμε την ίδρυση ή την διάλυση οργανώσεων, την προσχώρηση, μεταστροφή ή φυγή των Αξιωματικών.

2.2 Καταγωγή

Αρχικά θα εξετάσουμε την καταγωγή τους σε σχέση με το χώρο δράσης (Δ. Μακεδονία). Η ομαδοποίηση γίνεται με βάση το γεωγραφικό διαμέρισμα καταγωγής των, χωρίζοντας την Μακεδονία σε τρία κομμάτια, Δυτική, Κεντρική και Ανατολική, ενώ οι υπόλοιπες περιοχές παρατίθενται ως έχουν:

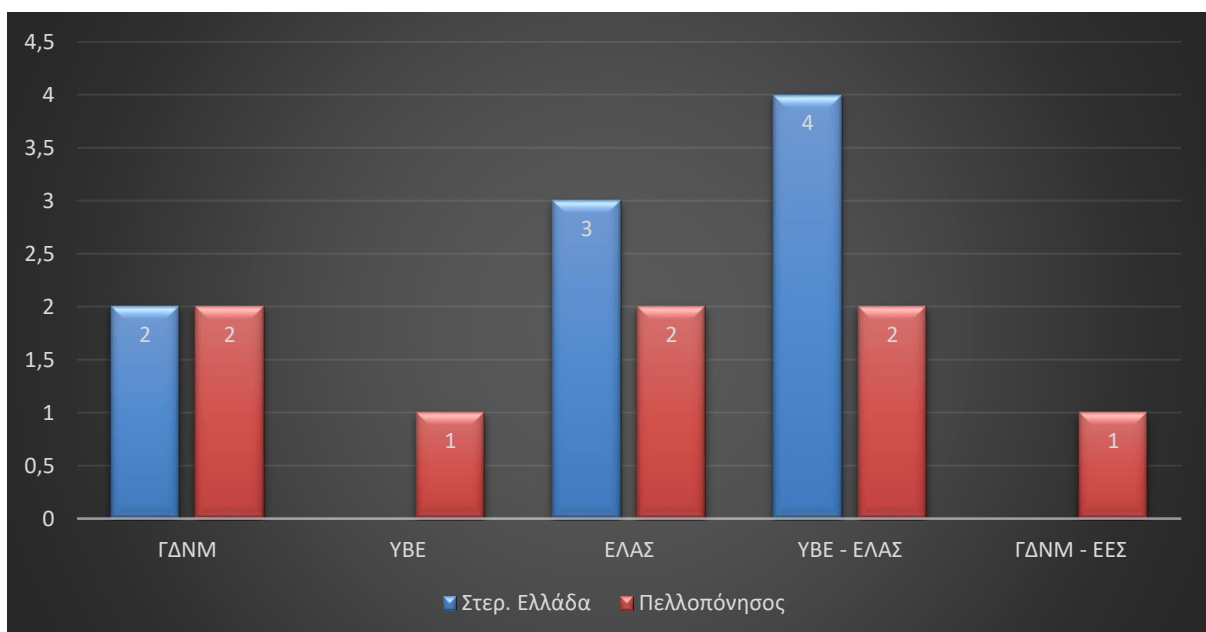

Διάγραμμα 1 Τόπος Καταγωγής

Διάγραμμα 2 Τόπος Καταγωγής %

Παρατηρούμε ότι το 58% ή σε σύνολο 104 Αξιωματικών οι 60 κατάγονται από την Δυτική Μακεδονία. Γεγονός αναμενόμενο και απολύτως φυσιολογικό. Οι υπόλοιπες περιοχές παρουσιάζουν από έναν έως το πολύ εννέα Αξιωματικούς. Αυτό όμως που προκαλεί το ενδιαφέρον είναι οι καταγόμενοι από την Στερεά Ελλάδα και την Πελοπόννησο που παρουσιάζουν 9 και 8 Αξιωματικούς αντίστοιχα. Παρουσιάζει ενδιαφέρον λόγω της απόστασης από την κατεχόμενη Μακεδονία. Θα μπορούσαμε να αναζητήσουμε τα αίτια ίσως στην οργάνωση στην οποία έδρασαν.

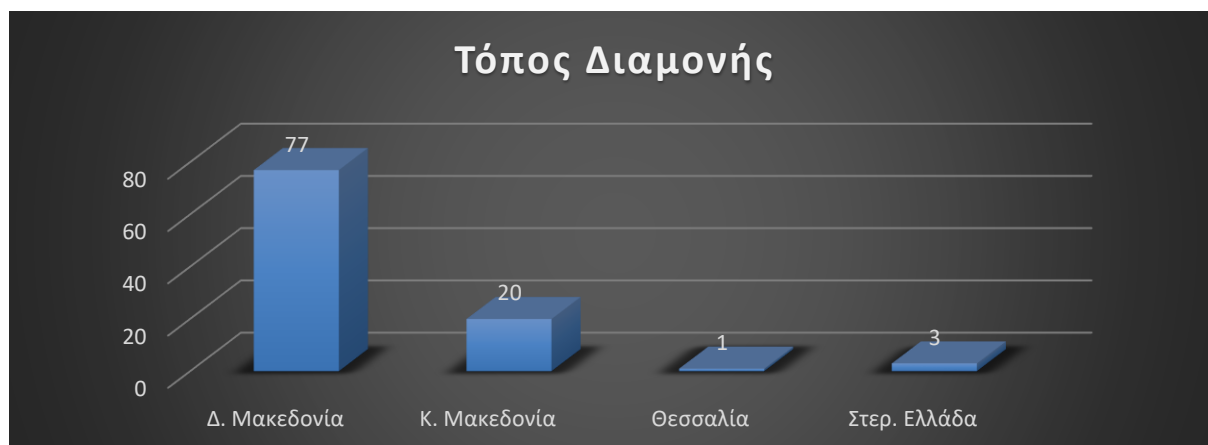

Διάγραμμα 3

Παρατηρούμε ότι η Στερεά Ελλάδα παρουσιάζει μεγαλύτερη συμμετοχή στον Ε.Λ.Α.Σ. ενώ η Πελοπόννησος αν και έχει ένα σημαντικό ποσοστό συμμετοχής στον Ε.Λ.Α.Σ. παρόλα συμμετέχει και σε εθνικιστικές οργανώσεις, που δεν συναντούμε στη Στερεά (Ε.Ε.Σ. και αποκλειστικά στην Υ.Β.Ε.). Παρόλα αυτά δεν μπορούμε να καταλήξουμε σε κάποιο ασφαλές συμπέρασμα.

2.3. Διαμονή

Κρίνεται απαραίτητο να εξετάσουμε και τον χώρο δράσης με βάση τον τόπο διαμονής τους και να δούμε πώς μεταβάλλονται τα ποσοστά. Ενδεικτικά αναφέρω τις περιπτώσεις του Υπλγού Πυλαρινού με καταγωγή από την Αθήνα αλλά διαμονή, ως γαμπρός, στην Φλώρινα, όπως και του Ανχη Χρυσικού από την Λάρισα με μόνιμη διαμονή από το 1929 στη Φλώρινα.¹³³ Παρατίθενται τα διαγράμματα.

Διάγραμμα 4 Τόπος Διαμονής

Διάγραμμα 5 Τόπος Διαμονής %

¹³³ Οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι το δείγμα σχετικά με τη διαμονή ελλείπει στοιχείων περιορίζεται στα 101 άτομα.

Παρατηρούμε ότι το ποσοστό της Δυτικής Μακεδονίας αυξήθηκε κατά 18% ενώ το ποσοστό της Κεντρικής Μακεδονίας από το 4 στο 20%. Επιπλέον παρατηρούμε ότι οι περισσότερες περιοχές δεν παρουσιάζονται πλέον στο γράφημα, ενδεικτικό του κατά πόσο η απόσταση επηρεάζει το χώρο δράσης. Οφείλουμε να επισημάνουμε ότι παρόλη τη μεγάλη απόσταση η Στερεά εμφανίζεται με ένα πολύ μικρό ποσοστό 3 %.

2.4. Οργάνωση Δράσης

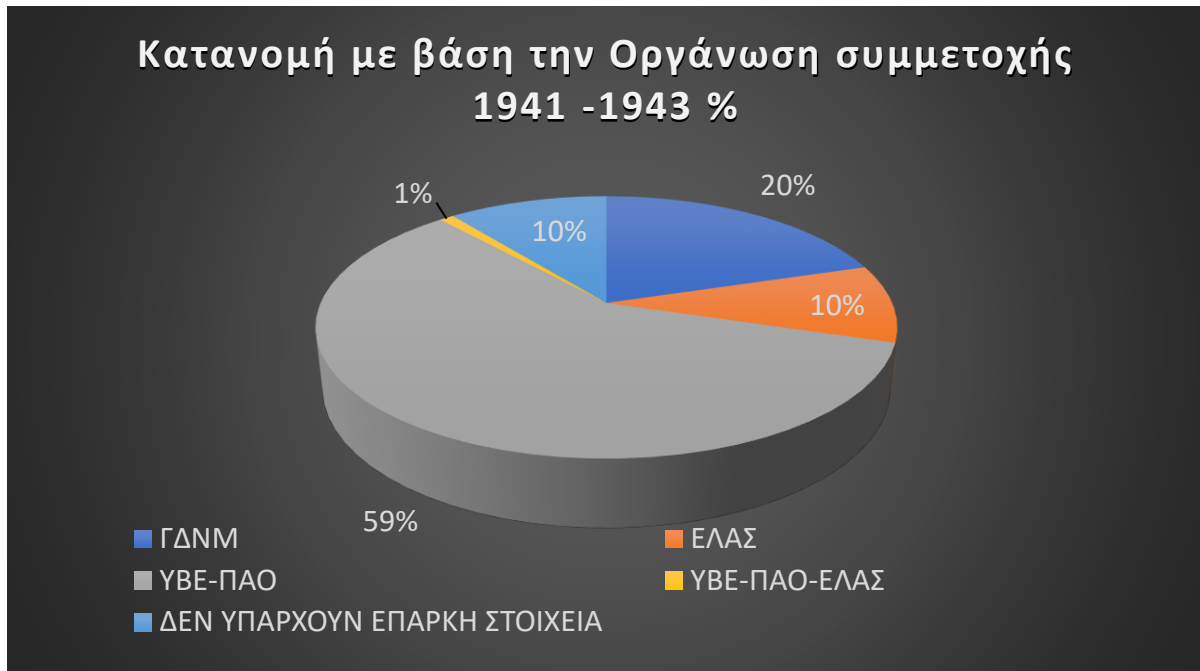
Στη συνέχεια θα εξετάσουμε την κατανομή στις οργανώσεις. Θα διακρίνουμε τρεις περιπτώσεις. Από το Ιούνιο του 1941 έως τον Ιούνιο του 1943, από το Ιούλιο του 1943 μέχρι τη Συμφωνία της Βάρκιζας και από τον Ιούνιο του 1941 μέχρι την Συμφωνία της Βάρκιζας.

Στο διάστημα Ιούνιος 1941 – Ιούνιος 1943 πρέπει να σχολιάσουμε μερικά πολιτικά και στρατιωτικά γεγονότα. Στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας η πρώτη οργάνωση που παρουσιάζεται από τον Ιούνιο του 1941 είναι οι Υπερασπιστές Βορείου Ελλάδος (Υ.Β.Ε.) ενώ μικρότερες οργανώσεις της περιόδου αυτής λειτουργούν σαν παρακλάδια της Υ.Β.Ε. Το Ε.Α.Μ. παρουσιάζεται στα μέσα του 1942 και αργότερα συγκροτείται ο Ε.Λ.Α.Σ. Τον Ιανουάριο του 1943 κατόπιν μεσολάβησης και πίεσεως της Συμμαχικής Αποστολής υπό τον Σχη EGGS, προσχωρεί μια ομάδα αξιωματικών στον Ε.Λ.Α.Σ. για την στελέχωση των τμημάτων του.

Το διάστημα αυτό αξίζει να σημειώσουμε ότι οι αντιστασιακές οργανώσεις Ε.Λ.Α.Σ. και Υ.Β.Ε., η οποία μετονομάστηκε σε Πανελλήνια Αντιστασιακή Οργάνωση (Π.Α.Ο.), συνεργάστηκαν και κατάφεραν ίσως την μεγαλύτερη επιτυχία απέναντι στις δυνάμεις κατοχής. Πρόκειται για τη μάχη του Φαρδύκαμπου 4-6 Μαρτίου 1943.

Διάγραμμα 6 Κατανομή με βάση την Οργάνωση συμμετοχής 1941-1943

Διάγραμμα 7 Κατανομή με βάση την Οργάνωση συμμετοχής 1941-1943%

Παρατηρούμε ότι ο κύριος όγκος των Αξιωματικών, 59%, είναι οργανωμένοι στην Υ.Β.Ε., μετέπειτα Π.Α.Ο. Υπάρχει μια αρκετά σημαντική μερίδα που απέχει, 20% και μόλις το 10% οργανώνεται στον Ε.Λ.Α.Σ.¹³⁴

Αξίζει να σχολιάσουμε δύο σημεία. Το πρώτο αφορά στο 20% που υπάγεται στην Γενική Διοίκηση Νομαρχιών Μακεδονίας (Γ.Δ.Ν.Μ.). Παρατηρούμε ότι το ποσοστό είναι αρκετά υψηλό, δηλαδή ένας στους πέντε Αξιωματικούς. Σχετικά με αυτούς τους Αξιωματικούς, ο Σχης Χρυσόχου ισχυρίζεται στα βιβλία του ότι οι Αξιωματικοί της ΓΔΝΜ χρησιμοποιήθηκαν για την αντιμετώπιση της βουλγαρικής και ρουμάνικης προπαγάνδας, ως νόμιμα όργανα στη Κατοχική Κυβέρνηση.

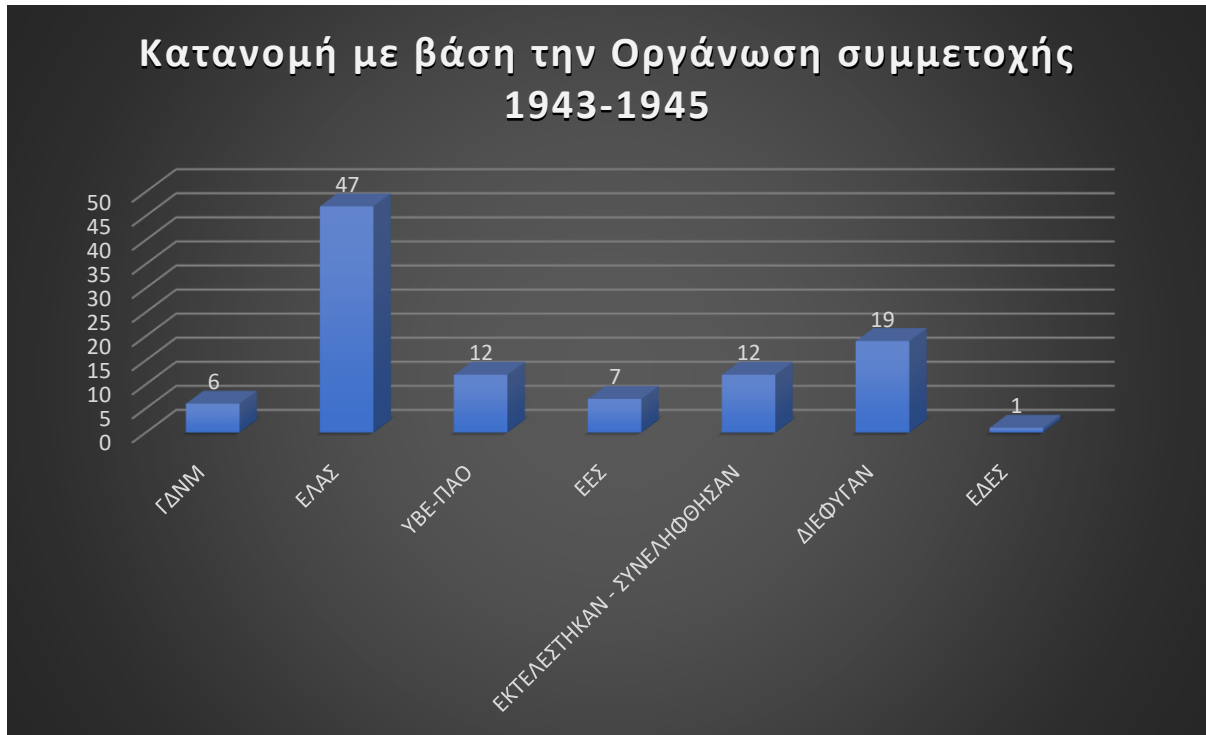
Το δεύτερο σημείο αφορά στο χαμηλό ποσοστό συμμετοχής στον Ε.Λ.Α.Σ., το οποίο αν δεχθούμε αρχικά τις αγνές προθέσεις του Ε.Α.Μ., οφείλεται στην καθυστερημένη συγκρότηση του Ε.Α.Μ. – Ε.Λ.Α.Σ. σε σχέση με τους Υ.Β.Ε.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το 1% Π.Α.Ο.-Υ.Β.Ε.-Ε.Λ.Α.Σ. αναφέρεται στον Σχη Ιππικού Δημάρατο Σωκράτη, βιογραφικό σημείωμα του οποίου παρατίθεται στο Παράρτημα «ΙΖ».

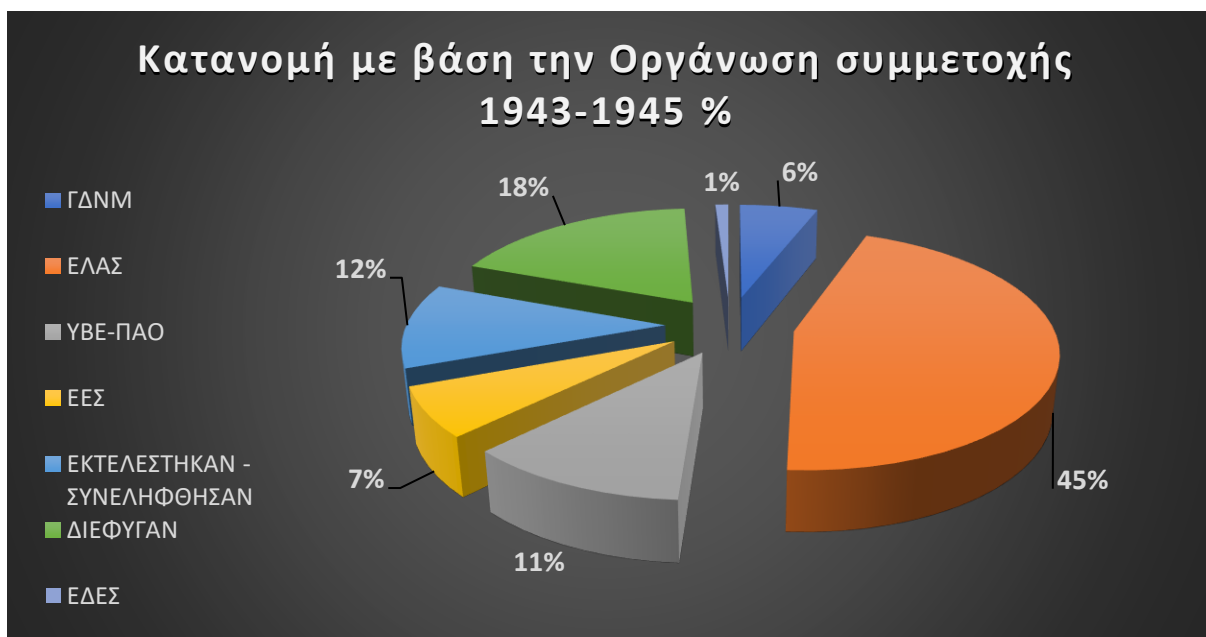
Εξετάζοντας την περίοδο Ιούλιος 1943 – Συμφωνία της Βάρκιζας θα κάνουμε μικρή αναφορά στις πολιτικές εξελίξεις για να μπορέσουμε να ερμηνεύσουμε τα αποτελέσματα, γνωρίζοντας καλύτερα το πλαίσιο.

¹³⁴ Υπάρχει και ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό για το οποίο δεν έχουμε επαρκή στοιχεία την πρώτη περίοδο της Κατοχής.

Το καλοκαίρι του 1943 ακολουθεί η συμφωνία του Ε.Λ.Α.Σ. με το Αρχηγείο της Μέσης Ανατολής και την υπαγωγή του σ' αυτό. Μια μερίδα Αξιωματικών προσχωρεί στον Ε.Λ.Α.Σ. αφού πλέον δρα υπό το Αρχηγείο της Μέσης Ανατολής. Τον Σεπτέμβριο του 1944 υπογράφεται η Συμφωνία της Καζέρτας με την οποία αναγνωρίζεται ο Ε.Λ.Α.Σ. από την Κυβέρνηση Παπανδρέου. Ακολουθεί πάλι ένα ρεύμα προσχώρησης των Αξιωματικών στον Ε.Λ.Α.Σ.

Διάγραμμα 8 Κατανομή με βάση την Οργάνωση συμμετοχής 1943-1945

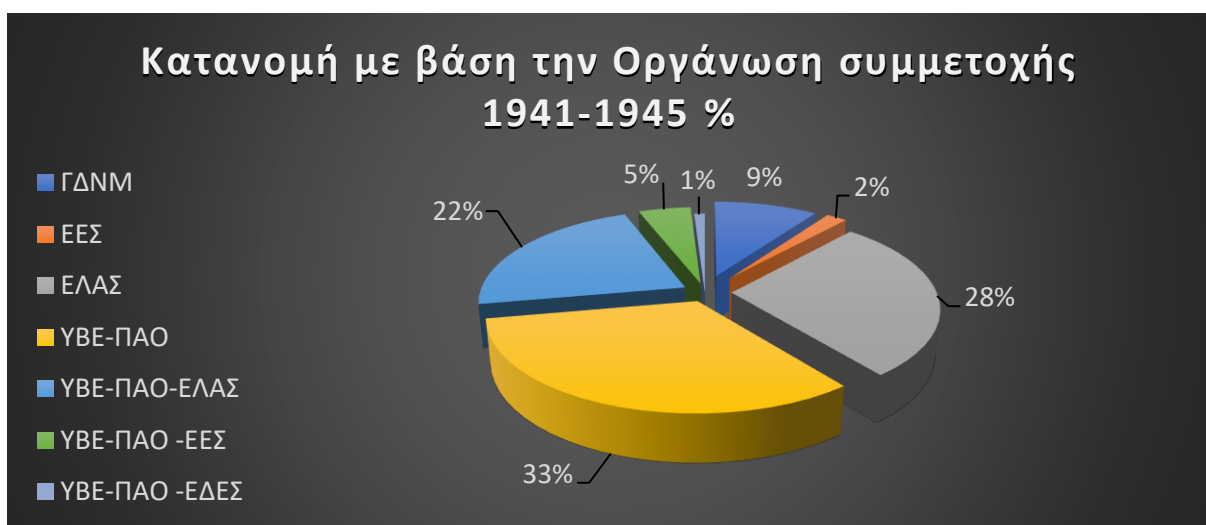
Διάγραμμα 9 Κατανομή με βάση την Οργάνωση συμμετοχής 1943-1945 %

Παρατηρούμε ότι οι πολιτικές εξελίξεις έχουν επηρεάσει τις τάσεις και τα ποσοστά έχουν αναστραφεί. Η Π.Α.Ο. φτάνοντας προς το τέλος της, αριθμεί μόλις 12 Αξιωματικούς, ενώ στον Ε.Λ.Α.Σ. οι 10 Αξιωματικοί έγιναν 47, ποσοστό 45%, δηλαδή περίπου ένας στους δύο Αξιωματικούς ήταν οργανωμένος στον Ε.Λ.Α.Σ. Ένα ποσοστό 18%, διέφυγε στα μεγάλα αστικά κέντρα ή στη Μέση Ανατολή ενώ το 12% συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. και εκτελέστηκε.

Τέλος παραθέτουμε ένα πίνακα της συνολικής περιόδου για την αποκόμιση μιας σφαιρικότερης άποψης, αλλά και για την κατανόηση της συγχύσεως της περιόδου, όπου όπως προαναφέραμε οι ταυτότητες ήταν ρευστές και ευμετάβλητες.

Διάγραμμα 10 Κατανομή με βάση την Οργάνωση συμμετοχής 1941-1945

Διάγραμμα 11 Κατανομή με βάση την Οργάνωση συμμετοχής 1941-1945 %

Εν κατακλείδι παρατηρούμε ότι από 58%, που ήταν το αρχικό ποσοστό συμμετοχής στην Π.Α.Ο., παρέμεινε σε αυτή μέχρι τη διάλυσή της το 33%. Στο 33% υπολογίζονται και αυτοί

που εκτελέστηκαν από τον Ε.Λ.Α.Σ. Το 22% μεταπήδησε στον Ε.Λ.Α.Σ., 1% διέφυγε στον Ε.Δ.Ε.Σ., ενώ το 5% στις αρχές του 1944 συγκρότησε τον Εθνικό Ελληνικό Στρατό (Ε.Ε.Σ.). Από την Γ.Δ.Ν.Μ., το 10% προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. και μόλις το 1% στον Ε.Ε.Σ.

2.5. Βαθμός

Τέλος θα εξετάσουμε την κατανομή με βάση το βαθμό και τον βαθμό με βάση την αντιστασιακή οργάνωση.

Διάγραμμα 12 Κατανομή με βάση το βαθμό

Παρατηρούμε ότι την μεγαλύτερη συχνότητα παρουσιάζει η βαθμίδα των κατώτερων Αξιωματικών. Ομαδοποιώντας τις βαθμίδες του στρατού το διάγραμμα διαμορφώνεται ως εξής:

Διάγραμμα 13 Κατανομή ανά βαθμίδα

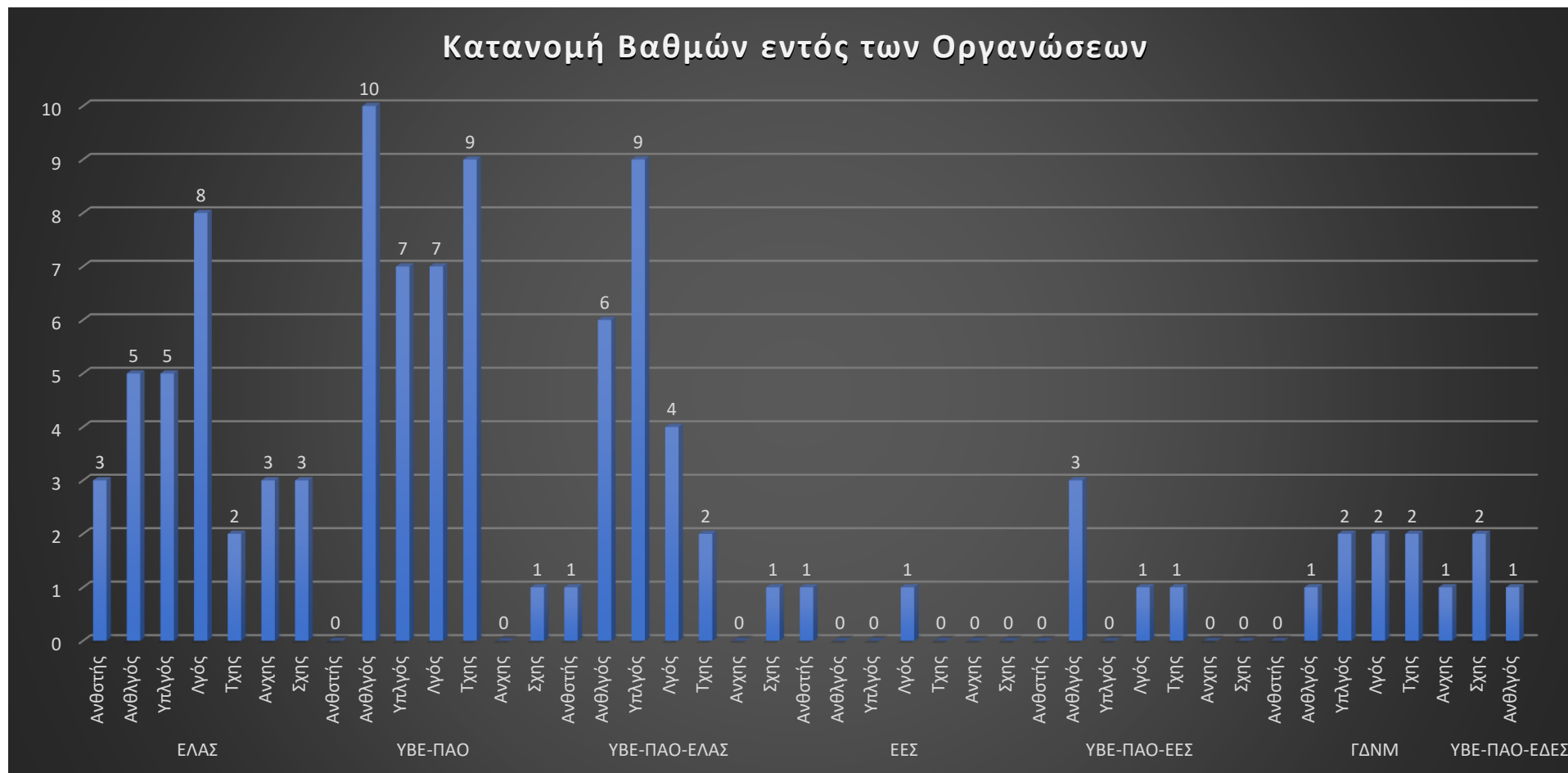
Διάγραμμα 14 Ποσοστιαία κατανομή ανά βαθμίδα %

Με την ομαδοποίηση είναι πλέον πασιφανές. Οι κατώτεροι Αξιωματικοί αποτελούν το 69% εν αντιθέσει με τους ανώτερους οι οποίοι φτάνουν στο 27%. Ενώ η βαθμίδα των Ανώτατων Αξιωματικών (Ταξίαρχος, Υποστράτηγος, Αντιστράτηγος), δεν εμφανίζεται καθόλου. Βέβαια αυτό είναι φυσιολογικό για δύο λόγους:

- ✓ Οι κατώτεροι βαθμοί είναι πιο νεαροί σε ηλικία, μερικές φορές και χωρίς οικογένεια, οπότε εκτός από το θάρρος και την αποφασιστικότητα έχουν και την σωματική δύναμη και αντοχή.
- ✓ Ο δεύτερος λόγος σχετίζεται με την δομή του στρατού. Δεν υπάρχουν πολλοί Ανώτατοι βαθμοί, καθώς ο στρατός είναι λιγότερος από ότι σήμερα και δεν δικαιολογούσε πολλούς Ανώτατους Αξιωματικούς και επιπλέον δεν υπήρχαν Ταξιαρχίες αλλά Συντάγματα.

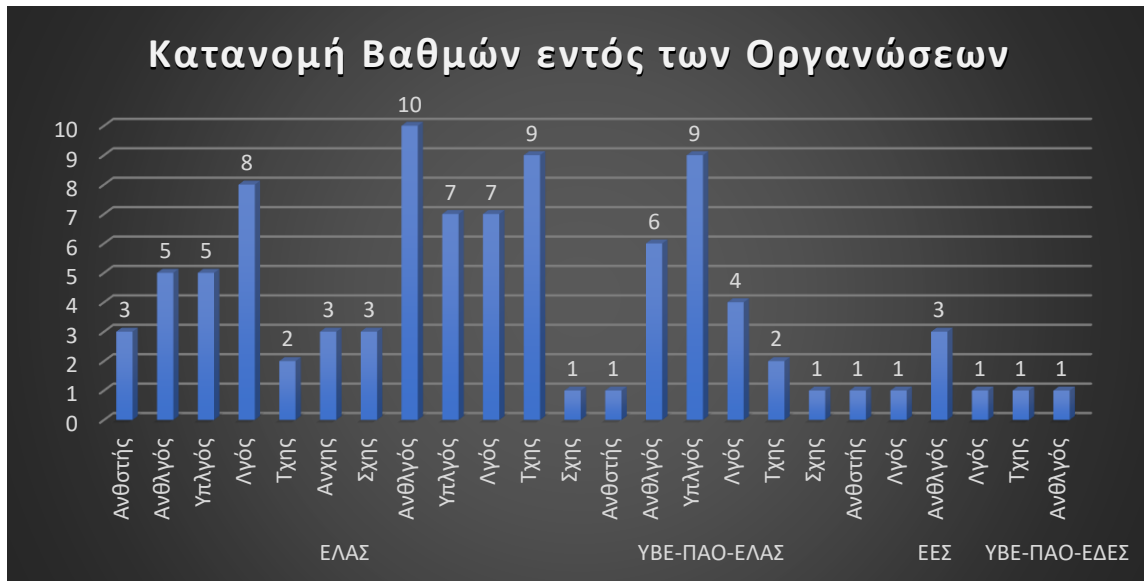
Επιπρόσθετα παρατηρούμε ότι από τους 27 ανώτερους Αξιωματικούς οι 16 είναι Ταγματάρχες. Αυτό συμβαίνει γιατί είναι οι πιο μικροί σε ηλικία από τους Ανώτερους αξιωματικούς και πιο κοντά στην ηλικία των Λοχαγών.

Τέλος μένει να παρατηρήσουμε την κατανομή των βαθμών στις αντιστασιακές οργανώσεις. Παρακάτω παρατίθεται ένα συγκεντρωτικό διάγραμμα κατανομής στις οργανώσεις στο οποίο φαίνονται και οι μετακινήσεις μεταξύ των οργανώσεων.

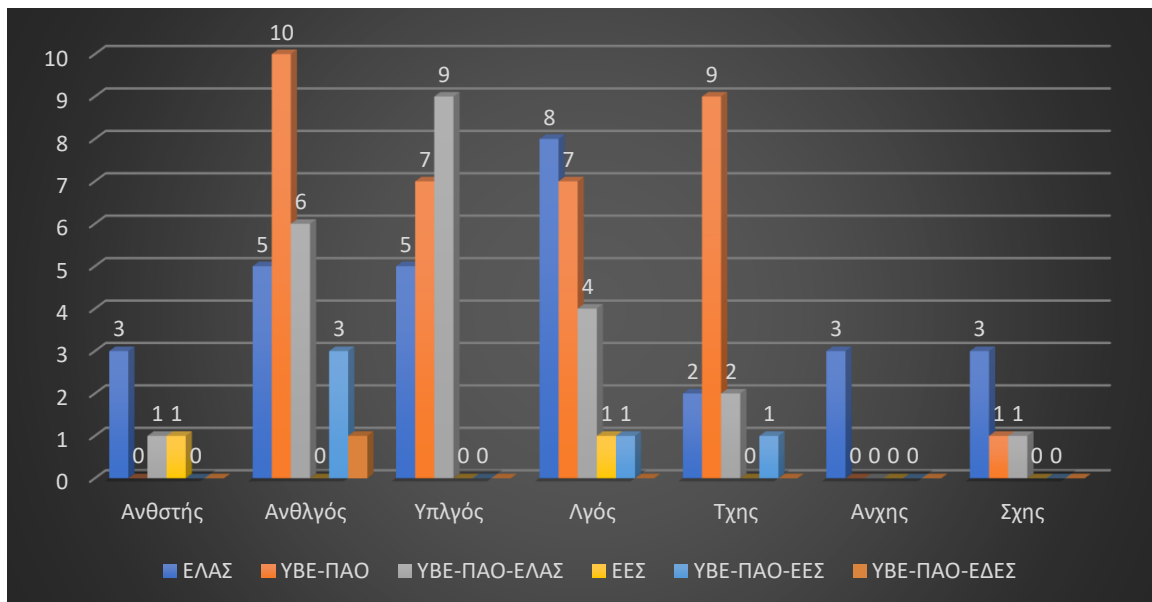

Διάγραμμα 15

Για να γίνει πιο ευανάγνωστο θα αφαιρέσουμε τη Γενική Διοίκηση Νομαρχιών (Γ.Δ.Ν.Μ.), η οποία δεν αποτελεί έτσι και αλλιώς αντιστασιακή οργάνωση καθώς και τους βαθμούς με μηδενική συμμετοχή.

Διάγραμμα 16 Κατανομή βαθμών εντός των Οργανώσεων

Διάγραμμα 17

Παρατηρούμε ότι υπάρχει συμμετοχή όλων των βαθμών σε όλες τις οργανώσεις και πως η διασπορά είναι τέτοια που να μην οδηγεί σε κάποιο συμπέρασμα. Ίσως το μόνο που θα μπορούσαμε να σχολιάσουμε, όπως έχει γίνει ήδη αντιληπτό και από τα ανωτέρω διαγράμματα, αλλά εδώ έγινε πιο εμφανές, είναι η σχεδόν μηδενική η συμμετοχή των Αξιωματικών στον Ε.Ε.Σ. Επιπλέον παρατηρούμε ότι οι μετακινήσεις προς τον Ε.Δ.Ε.Σ. είναι μηδενικές, συνεπεία δύο γεγονότων: Δεν μπόρεσαν να οργανωθούν τμήματα του Ζέρβα στη Δυτική Μακεδονία και ήταν δύσκολη η μετάβαση από τα Ε.Α.Μ.οκρατούμενη εδάφη της Δ. Μακεδονίας προς την Ήπειρο. Τέλος παρατηρούμε ότι οι μετακινήσεις ήταν μάλλον άσχετες του βαθμού και γι' αυτό τα διαγράμματα δεν μας προσφέρουν στοιχεία προς παρατήρηση, παρά μόνο αριθμητικά στοιχεία.

Κεφάλαιο 3ο

Θεωρητικό Μέρος:

Η Κατοχή και η Αντίσταση στη Δυτική Μακεδονία

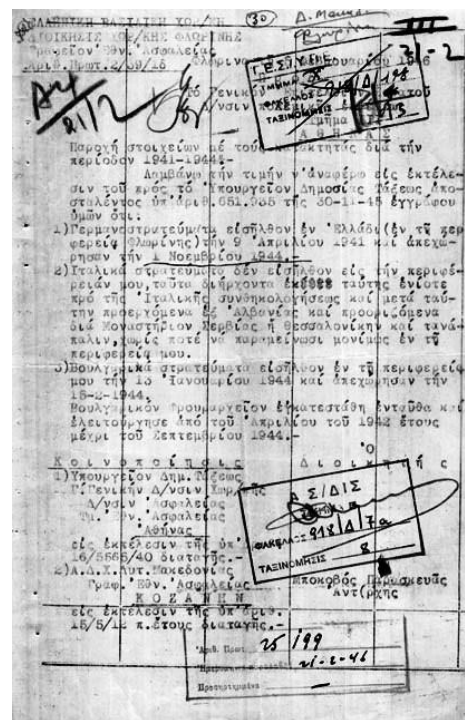
3.1. Η Κατοχή στη Δυτική Μακεδονία

3.1.1. Νομός Φλώρινας

Ο Γερμανικός στρατός εισήλθε στο Νομό την 10^η Απριλίου καταλαμβάνοντας την Φλώρινα.¹³⁵

Από την προηγούμενη όταν έγινε γνωστό ότι μεγάλος αριθμός Γερμανικών Δυνάμεων, κατέλαβε το Μοναστήρι, ένα μέρος των πολιτικών αρχών και οι αστυνομικές αρχές¹³⁶ εγκατέλειψαν την πόλη.¹³⁷ Πρώτος Διοικητής της πόλης, κατά την κατάληψή της, ήταν ο Συνταγματάρχης Γκαίρνερ,¹³⁸ τον οποίο υποδέχθηκαν ο Μητροπολίτης Βασίλειος, ο Δήμαρχος της πόλεως Νικόλαος Χάσος, ο τ. Βουλευτής Χρήστος Σιάκος και άλλοι παράγοντες.¹³⁹ Ο Γκαίρνερ εγκαταστάθηκε στο κτήριο της Μητροπόλεως. Στη συνέχεια Φρούραρχος τοποθετήθηκε ο εφεδρος Λοχαγός Γκριζέ.¹⁴⁰

Κατά τη άφιξή του, ο Γερμανικός στρατός, ζήτησε τον ανεφοδιασμό του σε τρόφιμα από τον κ. Χάσο. Ο Χάσος είχε μεριμνήσει και είχε παραλάβει ο ίδιος από τα υποχωρούντα ελληνικά τμήματα τα κλειδιά από τις αποθήκες αλεύρων και τροφίμων του Κέντρου ανεφοδιασμού των Ελληνικών δυνάμεων του

Εικόνα 7 Αναφορά της Διοίκησης Χωροφυλακής Φλωρίνης προς το Γενικό Επιτελείο Στρατού «Περί παροχής στοιχείων με τους κατακτητάς δια την περίοδον 1941-1944».

¹³⁵ Στη Φλώρινα έδρευε η XV Μερραρχία με Μέραρχο τον Στρατηγό Αγαμέμνων Μεταξά και Επιτελάρχη τον Αντισυνταγματάρχη Αργυρόπουλο Αρχιμήδη, Γεώργιος Μόδης, *Αναμνήσεις*, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2004, σ. 391.

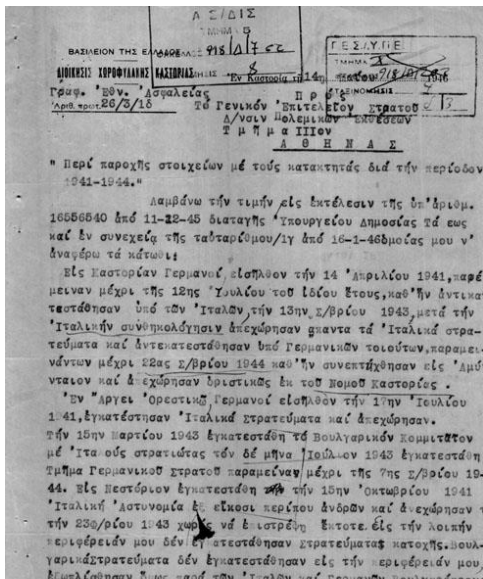
¹³⁶ Η χωροφυλακή αποκαταστάθηκε στη Φλώρινα την 12 Μαΐου 1941.

¹³⁷ Αθανάσιος Χρυσόχου, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίον 5^ο. Οι Γερμανοί εν Μακεδονία (1941-1944)*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 8.

¹³⁸ Σ.Μ. Κωνσταντινίδης, *Η Φλώρινα εις τας φλόγας. Συμβολή εις την ιστορίαν της Δυτικής Μακεδονίας*, Εκδόσεις Εφημερίδος «ΕΘΝΟΣ», Φλώρινα: 1957, σ. 19.

¹³⁹ Κίτσος Γιαγγιώργος, *Σκιαγράφηση της Εθνικής Αντίστασης στη Φλώρινα*, χ.ε., Αθήνα 1990, σ. 11.

¹⁴⁰ Κωνσταντίνος Μπόνης, *Η Φλώρινα κατά την Κατοχή, 1941-1944*, χ.ε., Θεσσαλονίκη 1982, σ. 12.

Εικόνα 10 Αναφορά της Διοίκησης Χωροφυλακής Καστοριάς προς το Γενικό Επιτελείο Στρατού «Περί παροχής στοιχείων με τους κατακτητάς δια την περίοδον 1941-1944».

Σύνταγμα Ελαφρού ορεινού Πυροβολικού εισήλθαν στην πόλη της Καστοριάς.¹⁴⁴

Οι τρεις κατά σειρά Φρούραρχοι ήταν οι: Συνταγματάρχης Φεράρα, ο οποίος είχε και σύζυγο Ελληνίδα, Συνταγματάρχης Τζιοβάνι Ντελ Τζιούντισε,¹⁴⁵ ο οποίος διετέλεσε Φρούραρχος τα έτη 1942-1943 και Συνταγματάρχης Άλτο Βενιέρι.

Αξιωματικός Πληροφοριών στο 2^ο Γραφείο του Φρουραρχείου καθ' όλη τη διάρκεια της Ιταλικής Κατοχής ήταν ο Υπολοχαγός Τζιοβάνι Ραβάλι. Ο τελευταίος αποτέλεσε τον κύριο υποστηρικτή της βουλγαρικής προπαγάνδας.¹⁴⁶

Όπως και στη Φλώρινα, ομοίως και στην Καστοριά, ο υποχωρών Ελληνικός Στρατός διέταξε το Δήμο να διανέμει τα άλευρα των στρατιωτικών αποθηκών στους κατοίκους. Ο Δήμος ολιγόρησε με αποτέλεσμα τα άλευρα και τρόφιμα να κατασχεθούν αργότερα από τις Ιταλικές δυνάμεις κατοχής και να επιβληθούν και κυρώσεις σε μέλη του δημοτικού συμβουλίου για ατασθαλίες.¹⁴⁷

Εικόνα 11 Υπολοχαγός Ραβάλι Τζιοβάνι

μετώπου της Βορείου Ηπείρου, το οποίο βρισκόταν στη Φλώρινα. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να μπορέσει να ικανοποιήσει άμεσα τις απαιτήσεις των Γερμανικών δυνάμεων, χωρίς την επιβάρυνση του πληθυσμού και επιπλέον αποκρύπτοντας την ύπαρξη αυτών των αποθηκών από τους Γερμανούς, να εξασφαλίσει μια καλή ποσότητα βασικών ειδών, για την κάλυψη των επισιτιστικών αναγκών του πληθυσμού.¹⁴¹

Η Καστοριά¹⁴² κατελήφθη την 14^η Απριλίου.¹⁴³

Οι Γερμανικές δυνάμεις παραχώρησαν την περιφέρεια Καστοριάς και τα Κορέστια στις Ιταλικές κατοχικές δυνάμεις. Έτσι την 12 Ιουλίου 1941 το 13^ο Σύνταγμα Πεζικού της μεραρχίας Πινερόλο και το 18^ο

¹⁴¹ Αθανάσιος Χρυσόχοου, *ό.π.*, σ. 22.

¹⁴² Ο νομός Φλωρίνης χωρίστηκε σε Φλωρίνης και Καστοριάς το Φεβρουάριο του 1943. Μέχρι τότε Νομαρχών στην Καστοριά ήταν ο Πέτροβας.

¹⁴³ Η Καστοριά και η περιφέρειά της υπαγόταν στο Νομό Φλώρινας.

¹⁴⁴ Λυκούργος Συνόπουλος, *Απομνημονεύματα ενός καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957)*, χ.ε., Καστοριά 1998, σ. 66.

¹⁴⁵ Ο Λυκούργος Συνόπουλος, *ό.π.*, σ.67 τον αναφέρει ως Τζιοβάνι Ντελ Τζιούττσι.

¹⁴⁶ Εμμανουήλ Γρηγορίου, *Το Βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτική Μακεδονία, 1941-1944*, Εκδόσεις Πυρσού, Αθήνα 1949, σ. 18, 19 και Πάνος Κρίκης, *ό.π.*, σ. 196-197.

¹⁴⁷ Αθανάσιος Χρυσόχοου, *ό.π.*, σ. 22.

Με την εγκατάσταση των γερμανικών δυνάμεων κατοχής, ταυτόχρονα εγκαθίστανται και Βούλγαροι Αξιωματικοί ως σύνδεσμοι και διερμηνείς στην περιοχή, με αποστολή την ενίσχυση του Βουλγαρόφρονος στοιχείου. Απώτερος σκοπός ήταν η παρουσίαση της Δ. Μακεδονίας ως περιοχή με μεγαλύτερο ποσοστό Βούλγαρων, έναντι των Ελλήνων, ώστε να προσαρτηθεί στη Βουλγαρία.

Βούλγαροι Αξιωματικοί με στολή κυκλοφορούν σε ολόκληρο το Νομό και διαμηνύουν ότι «ούμπρε μάρκο», η Ελλάδα πέθανε, και ήρθε η ώρα της απελευθέρωσης από τον Ελληνικό ζυγό. Δημιούργησαν μάλιστα την εντύπωση ότι σύντομα θα εγκαθίστατο στην περιοχή Βουλγαρικός στρατός.¹⁴⁸

Στην Φλώρινα τοποθετήθηκε τον Ιούνιο του 1941,¹⁴⁹ ως σύνδεσμος ο Υποσμηναγός Μπλαντένωφ και στη Καστοριά, ως διερμηνέας, ο έφεδρος Υπολοχαγός και καθηγητής Αρχαιολογίας Δάτσεφ¹⁵⁰ Ιβάν.¹⁵¹

Στην Καστοριά οι βουλγαρίζοντες,¹⁵² από τις πρώτες κιόλας μέρες ανάρτησαν στα χωριά τους Βουλγαρικές σημαίες και φωτογραφίες του Βασιλέα της Βουλγαρίας Μπόρις Γ΄ σε αφίδες κατασκευασμένες για αυτό τον σκοπό.

Μέσω των βουλγαρικών συνδέσμων και των γερμανικών Αρχών, κατόπιν υποδείξεως των βουλγαρικών πρακτόρων, κατασχέθηκαν φάκελοι βουλγαροφρόνων από τα αρχεία των αστυνομικών αρχών. Στους φακέλους περιέχονταν ονομαστικές καταστάσεις των υπόπτων και των χαρακτηρισμένων ως «Βούλγαροι». Με τις ονομαστικές αυτές καταστάσεις, ως αποδείξεις του έντονου βουλγαρικού στοιχείου, ζητούσαν την λειτουργία βουλγαρικών σχολείων και εκκλησιών από τις Γερμανικές Αρχές. Ο δε Μπλαντένωφ περιόδευε στα χωριά και άλλοτε δια της βίας, άλλοτε υποσχόμενος σίτιση¹⁵³ υποχρέωνε τους κατοίκους να δηλώσουν βουλγαρικό φρόνημα και να εγγραφούν στις καταστάσεις Βουλγαριζόντων.¹⁵⁴

¹⁴⁸ Απόστολος Δασκαλάκης, *Ιστορία της Ελληνικής Χωροφυλακής*, Εκδόσεις Γ. & Α. Τσιβεριώτη, Αθήνα 1973, σ. 268.

¹⁴⁹ Κωνσταντίνος Μπόνης, *Η Φλώρινα κατά την Κατοχή, 1941-1944*, χ.ε., Θεσσαλονίκη 1982, σ. 36.

¹⁵⁰ Ο Γ.Α.Λ., *ό.π.*, σ. 206, τον αναφέρει ως Στουτσέφ Ιβάν.

¹⁵¹ Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, Βουλγαρική Κατοχή στη Μακεδονία και Θράκη, κωδικός αναγνώρισης: αρ. συμπ. 47, Φ.1.1 «Εισηγητικών Σημείωμαν. Δράσις Βουλγαρικής προπαγάνδας εν Μακεδονία γενικώς», Αθήνα, 11 Αυγούστου 1941.

¹⁵² Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, Βουλγαρική Κατοχή στη Μακεδονία και Θράκη, κωδικός αναγνώρισης: αρ. συμπ. 47, Φ. 1.1 «Εισηγητικών Σημείωμα. Ενέργειαι Βουλγαρικής προπαγάνδας εν Μακεδονία. Εν Καστορία», Έκθεση μηνός Μαΐου 1941, Επάρχου Καστοριάς.

¹⁵³ Τα τρόφιμα που διαθέτονταν ήταν 3-4 οκάδες αραβόσιτο κατ' άτομο, το οποίο χορηγούνταν άπαξ και λίγη ζάχαρη.

¹⁵⁴ Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, Βουλγαρική Κατοχή στη Μακεδονία και Θράκη, κωδικός αναγνώρισης: αρ. συμπ. 47, Φ. 1.1 «Εισηγητικών Σημείωμα. Ενέργειαι Βουλγαρικής προπαγάνδας εν Μακεδονία. Φλώρινα», Δελτίο πληροφοριών μηνός Ιουνίου της Δ.Χ. Φλώρινας, Φλώρινα 3 Ιουλίου 1941. Παρατίθεται στο Παράρτημα «Β». Ο Γεώργιος Μόδης, *ό.π.*, σ. 393, αναφέρεται με σκληρότερα λόγια κατά της αποχωρούσας χωροφυλακής

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του σταθμού χωροφυλακής χ. Αγίου Παντελεήμωνος όπου κατόπιν παροτρύνσεως του Υποσημηναγού Μπλαντένωφ, Γερμανός Αξιωματικός πήρε από το αρχείο του σταθμού το φάκελο των Βουλγαριζόντων και αντεθνικών ενεργούντων Σλαβοφώνων και τον παρέδωσε στο Μπλαντένωφ.¹⁵⁵

Οι Βουλγαρόφρονες εκμεταλλευόμενοι τις συνθήκες, αν και μειοψηφία, υπό την αιγίδα του Μπλαντένωφ, κατήγησαν στα χωριά τις τοπικές κοινότητες, αντικαθιστώντας τις από Βουλγαρόφρονες, υπό τη ανέχεια του Γερμανού Φρουράρχου.

Την 29 Μαΐου ανέλαβε Νομάρχης Φλώρινας ο Αντισυνταγματάρχης ε.α. Μπόνης Κωνσταντίνος, τ. Νομάρχης Σερρών. Για την αποκατάσταση των τοπικών κοινοτήτων και την καταπολέμηση της Βουλγαρικής προπαγάνδας, προέβη σε ανασυγκρότηση όλων των κοινοτικών συμβουλίων εκμεταλλευόμενος διαταγή του Φρουράρχου Γκρίζε, της 2^{ας} Ιουλίου 1941, η οποία προέβλεπε και τον αφοπλισμό όλων των ενόπλων αρχών, πολιτοφύλακες, αγροφύλακες, δασοφύλακες,. Η διαταγή του Γκρίζε προέβλεπε

...Οι κάτοικοι θα καταρτίσωσι κατάστασιν εκ δέκα αντιπροσώπων της Κοινότητας την οποίαν θα υποβάλωσι εις τον κ. Νομάρχην. Εκ τούτων ο κ. Νομάρχης θα ορίσει τον Πρόεδρον, αντιπρόεδρον και τα μέλη. Η εκτέλεσις της ανασυγκροτήσεως των Συμβουλίων θα κοινοποιηθεί εις το Φρουραρχείον μέχρι της 1^{ης} Αυγούστου.¹⁵⁶

Ο Γκρίζε, ως άνθρωπος των παθών, με επιρρέπεια στο ποτό, χειραγωγούνταν εύκολα από τον Μπλαντένωφ. Έπρεπε λοιπόν να απομακρυνθεί από την Φλώρινα. Η ευκαιρία δόθηκε όταν απουσίαζε με άδεια στη Γερμανία τον Ιούλιο του 1941. Ο Μπόνης κατάφερε να επιτύχει τη μεταφορά της έδρας του Φρουραρχείου στην Έδεσσα, την 14 Αυγούστου 1941.¹⁵⁷ Με τον τρόπο αυτό περιόρισε την επιρροή του Μπλαντένωφ στο νομό. Η τοπική διοίκηση της Φλώρινας παραχωρήθηκε στον Διοικητή της Μονάδος Πυροβολικού που στάθμευε στη Φλώρινα, Ταγματάρχη Ασενμπρένερ.¹⁵⁸

οι διοικήσεις της οποίας «...άφησαν έκθετα και τα εμπιστευτικά τους αρχεία. Δεν θέλησαν να εξοδεύσουν και ένα σπίρτο και να τους βάλουν φωτιά. Και οι πράκτορες του Κομιτάτου τα πήραν και έδειχναν σ' ένα διστακτικόν ή και σταθερόν ιδικό μας την σελίδαν όπου χαρακτηριζόταν «ύποπτος», «επικίνδυνος», «φανατικός Βούλγαρος» κτλ...».

¹⁵⁵ Αρχείο κ. Βράκα Ιωάννη, «Κατάσταση Νομού Φλωρίνης, κατά χρονολογικήν σειράν από της καταρρεύσεως του Αλβανικού μετώπου και της επακολουθησάσης εισβολής των Γερμανών και Ιταλών μέχρι σήμερα», Φλώρινα 12 Φεβρουαρίου 1946, σ. 16.

¹⁵⁶ Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, Βουλγαρική Κατοχή στη Μακεδονία και Θράκη, κωδικός αναγνώρισης: αρ. συμπ. 47, Φ.1.1, «Ελληνική Πολιτεία, Νομαρχία Φλωρίνης, αρ. πρ. 3.000, Αριθ. Εγκ. 32, Προς όλας τας Κοινότητας Νομού Φλωρίνης υπό Γερμανική Κατοχή».

¹⁵⁷ Κωνσταντίνος Μπόνης, *ό.π.*, σ. 14.

¹⁵⁸ Τον Οκτώβριο του 1941 ο Ασενμπρένερ αντικαταστάθηκε από τον Λοχαγό Κάιζερ, Διοικητή του πεδινού πυροβολικού. Τέλη 1941, αρχές 1942 αποχώρησε και η μονάδα του πυροβολικού από την Φλώρινα με αποτέλεσμα να υπαχθεί στη δικαιοδοσία απευθείας του Φρουραρχείου Εδέσσης στο οποίο Φρούραρχος είχε

Η περίοδος μεταφοράς του Φρουραρχείου στην Έδεσσα συμπίπτει με την άφιξη του Βούλγαρου έφεδρου Υπολοχαγού Αντόν Κάλτσεφ¹⁵⁹ την 12 Αυγούστου 1941, αρχικά στη Θεσσαλονίκη και στη συνέχεια την 12 Σεπτεμβρίου 1941 ως συνδέσμου στο Φρουραρχείο Εδέσσης με διευρυμένη δικαιοδοσία σε Πέλλα, Φλώρινα και Καστοριά.¹⁶⁰ Ο Μπλαντένωφ απομακρύνθηκε από τη Φλώρινα και τοποθετήθηκε στη Θεσσαλονίκη.

Παράλληλα στην Καστοριά ο Ραβάλι προωθεί το ζήτημα προσάρτησης της Καστοριάς στην Αλβανία. Ισχυρίζεται ότι η περιοχή αυτή παλαιότερα ονομαζόταν Κωστούρ και κατοικούνταν αποκλειστικά από Αλβανούς, οι οποίοι κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα φοβούμενοι από τους Έλληνες και τους Βούλγαρους αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την περιοχή και να μεταναστεύσουν στην Τουρκία.¹⁶¹ Μάλιστα για να ισχυροποιήσει το αίτημά του χρηματίζει κόσμο με σκοπό να παρουσιάσουν τους εαυτούς τους ως Αλβανούς, να συντάξουν και να υπογράψουν υπομνήματα για να τα στείλουν στο Μουσολίνι, ζητώντας την προσάρτηση της Καστοριάς στην Αλβανία.

Τον Νοέμβριο του 1941 κάνει την εμφάνισή του στην Καστοριά ο Κάλτσεφ και βγάζει λόγους σε διάφορα χωριά ξεσηκώνοντας τους βουλγαρίζοντες. Από τις αρχές του 1942, εξοπλίζει Βουλγαρόφρονες χωρικούς και δημιουργεί την οργάνωση «Οχράνα» και τις «Γκρούπες», τα ένοπλα δηλαδή τμήματα της οργάνωσης.

Εφαρμόζει στο Νομό την τακτική του παιδομαζώματος με την μορφή της δωρεάν φοιτήσεως σε οικοτροφεία του Μοναστηρίου και της Βουλγαρίας.¹⁶² Παρόλα αυτά υπήρξαν αντιδράσεις και από τις αρχές αλλά και από κατοίκους. Στην αναφορά του Διευθυντού του Δημοτικού σχολείου Ασπρογείων διαβάζουμε:

αναλάβει ο εφ. Λοχαγός Έντλερ και στη Φλώρινα είχε μείνει ένα υπαξιωματικός ως σύνδεσμος. Περί τα μέσα Απριλίου και λόγω αυθαιρεσιών από πλευράς του Μπλαντένωφ, στάλθηκε ένα λόχος στη Φλώρινα και επανασυστάθηκε το τοπικό Φρουραρχείο με Φρούραρχο τον Λοχαγό Κίρσνικ, Κωνσταντίνος Μπόνης, *ό.π.*, σ.30-32.

¹⁵⁹ Ο Αντόν Κάλτσεφ γεννήθηκε το 1910 στο χωριό Ζούζελτσι (Σπήλαιο) Καστοριάς. Οι γονείς του ήταν Βούλγαροι με καταγωγή από την πόλη Πόλτσι της βόρειας Βουλγαρίας. Μετά την προσάρτηση της Μακεδονίας στην Ελλάδα, μετά του Βαλκανικούς Πολέμους, ο πατέρας του επέστρεψε στο Πόλτσι ενώ η υπόλοιπη οικογένειά του μετοίκησε στη Βουλγαρία μετά το 1920. Ο Κάλτσεφ σπούδασε στο Πανεπιστήμιο της Λειψίας και αργότερα ειδικεύτηκε στα Μακεδονικά στη Σόφια. Ήταν υφηγητής του Πανεπιστημίου Κύριλλος και Μεθόδιος της Βουλγαρίας και αποτέλεσε προσωπική επιλογή του Τσάρου της Βουλγαρίας Μπόρις Γ', για τον εκβουλαρισμό των Δυτικομακεδόνων.

¹⁶⁰ Γ.Α.Λ., *ό.π.*, σ. 207, Ο Εμμανουήλ Γρηγορίου, *ό.π.*, σ. 12, αναφέρει ότι τον Αύγουστο του 1941, έφτασε στην Φλώρινα από τη Σόφια, σε αντικατάσταση του Αξιωματικού συνδέσμου Φλωρίνης, Μπλαντένωφ ενώ τον Νοέμβριο του ίδιου έτους έκανε για πρώτη φορά την εμφάνιση του στην Καστοριά, βγάζοντας λόγους σε διάφορα χωριά για την εμπύχωση του ηθικού των Βουλγαροφρόνων.

¹⁶¹ Εμμανουήλ Γρηγορίου, *ό.π.*, σ. 16-17.

¹⁶² Αρχείο κ. Βράκα Ιωάννη, *ό.π.*, σ. 15.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΑΣΠΡΟΓΕΙΩΝ

ΑΡΙΘ ΠΡΩΤ. 64

Εν Ασπρογείοις τη 15/6/1943

Προς

Τον κ. Επιθεωρητήν των δημοτικών σχολείων

Εκπαιδ. Περιφέρειας Αμυνταίου

Εις Αμύνταιον

Κατά τον παρελθόντα Οκτώβριο υπήρχον εις Ασπρόγεια γονείς επιθυμούντες να στείλωσι τα τέκνα των εις εν εκ των Οικοτοφείων και επειδή η Βουλγαρική Προπαγάνδα είχε δημιουργήσει ρεύμα με την εις Μοναστήριον αποστολήν μαθητών δια να φοιτήσωσιν εκκινήθησαν δια την εγγραφή των. Κατόπιν όμως τεχνικής επεμβάσεώς μας εματαιώθη η αποστολή αυτή. Επειδή τυγχάνουσι τέκνα ορφανά μη έχοντα πόρον ζωής ακόμα προσεπάθησα να αποσπάσω αιτήσεις των δια την εις το Ορφανοτροφείον Φλωρίνης, εγγραφή των. [...]

Όθεν λαμβάνω την τιμήν να παρακαλέσω Υμάς όπως ευαρεστούμενοι ενεργήσητε και ληφθώσι σοβαρώς υπ' όψιν οι λόγοι αυτοί και υιοθετηθώσι αι υποβληθείσαι αιτήσεις Ασπρογείων, ώστε να επιτευχθή η εισαγωγή των.

Ευπειθέστατος

Ο Διευθυντής του σχολείου

Παναγιώτης Νικολαΐδης

Από τη όλη αυτή προσπάθεια των Βουλγάρων¹⁶³ τελικά έφυγαν σε Βουλγαρικά Οικοτροφεία 250 παιδιά από τη Φλώρινα και ένας αριθμός παιδιών από το Βαρικό, τη Βασιλειάδα, το Σκλήθρο, το Μελισσότοπο κ.α.¹⁶⁴

Τέλος, το Βουλγαρικό Κομιτάτο το 1942 μετέφερε από την Σόφια εκατοντάδες βουλγαρικά βιβλία για την διδασκαλία της βουλγαρικής Γλώσσας.¹⁶⁵

¹⁶³ Τα αρχείο της Βουλγαρικής Κατοχής στη Μακεδονία, του Ιδρύματος Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, περιέχει μια σειρά αναφορών των Νομαρχιών Μακεδονίας προς την Γενική Διοίκηση Νομαρχιών και αναφορών της τελευταίας προς την κατοχική Κυβέρνηση, στις οποίες καταγράφεται η Βουλγαρική κίνηση προσάρτησης της Δυτικής Μακεδονίας και γενικότερα της Μακεδονίας. Τέλος η Νομαρχία Φλωρίνης με την υπ' αριθμ. 681/30 - 12-1945 έκθεσιν περί βουλγαρικών ωμοτήτων, προς το Υπουργείο Εσωτερικών, αναλύει με λεπτομέρειες την κατάσταση στην Φλώρινα και τα χωριά του Νομού.

¹⁶⁴ Γ.Α.Λ., ό.π., 209.

¹⁶⁵ Δημήτρης Ζαφειρόπουλος, ό.π., σ. 114.

Από το νομό δεν λείπει και η Ρουμάνικη προπαγάνδα. Στην περιφέρεια της Φλώρινας εκδηλώθηκαν φιλορουμανικές τάσεις στα βλαχοχώρια Κλεισούρα, Νυμφαίο και στο Άργος Ορεστικό.

Κύριος πράκτορας της Ρουμανικής Προπαγάνδας αλλά και υποκινητής αναρχικών σκηνών στην Κλεισούρα ήταν ο Ρουμανοδιδάσκαλος Κρασιάς, Ιωάννης Κωνσταντίνου Μπαρτζούμας. Αναφέρεται μάλιστα περιστατικό από τον Γενικό Επιθεωρητή Νομαρχιών Αθανάσιο Χρυσόχου, σύμφωνα με το οποίο το Φεβρουάριο του 1942, ο Κρασιάς, απελευθέρωσε βιαίως ρουμανίζοντα κρατούμενο από την ελληνική αστυνομία, λέγοντας «Εσύ είσαι Ρουμάνος. Δεν μπορούν να σε κρατούν αι ελληνικάί αρχαί...».¹⁶⁶

Ένας άλλος ένθερμος ρουμανόφιλος στη Κλεισούρα ήταν ο ρουμανοδιδάσκαλος στο ρουμανικό σχολείο Κλεισούρας, Στέφανος Δελήμπασης, από το Μέτσοβο. Την 27 Ιανουαρίου 1942, με υπόδειξή του στο Ιταλικό Φρουραρχείο Καστοριάς, Ιταλοί στρατιώτες του φυλακίου Βέργας κακοποίησαν, ως αγγλόφιλους τον διευθυντή του Ελληνικού Δημοτικού σχολείου και τον πρόεδρο της σχολικής εφορίας. Επιπροσθέτως με έγγραφες εκβιαστικές προσκλήσεις ανάγκαζε τους κατοίκους να εγγράφουν τα παιδιά τους στο ρουμάνικο σχολείο. Με την προπαγάνδα που εκτελούσε και τις απειλές, ανάγκασε τελικά τους κατοίκους της Κλεισούρας να εκδηλωθούν υπέρ της Λεγεώνας.¹⁶⁷

Στο Νυμφαίο αρχηγός της Ρουμανικής προπαγάνδας και διώκτης κάθε Ελληνικού στοιχείου, ήταν ο συνταξιούχος ρουμανοδιδάσκαλος Γεώργιος Τσανάκας. Κατάφερε και έγραψε το 80% των συγχωριανών του στη Ρουμανική κοινότητα, ενώ διετέλεσε με το γιό του, Δημήτριο Τσανάκα, συνεργάτης και πράκτορας των Κατοχικών δυνάμεων, μεταφέροντας κρυφά μηνύματα σε κούφια μπαστούνια.¹⁶⁸

3.1.1.1. Βουλγαρική Κατοχή στην πόλη της Φλώρινας

Τον Ιανουάριο του 1944 και για ένα μήνα περίπου εγκαταστάθηκε βουλγαρικός στρατός στην πόλη και στην ευρύτερη περιοχή της Φλώρινας, ως δύναμη κατοχής. Από την πολυσέλιδη

¹⁶⁶ Σταύρος Παπαγιάννης, *Τα παιδιά της Λύκαινας, οι «επίγονοι» της 5^{ης} Ρωμαϊκής Λεγεώνας κατά την διάρκεια της Κατοχής, (1941-1944)*, Εκδόσεις Σοκόλη, έκδοση Β', Αθήνα 2004, σ. 99.

¹⁶⁷ Σταύρος Παπαγιάννης, *ό.π.*, σ. 226.

¹⁶⁸ Σταύρος Παπαγιάννης, *ό.π.*, σ. 212, 233.

έκθεση του Νομάρχη Φλωρίνης Ζ. Ξηροτύρη προς το Υπουργείο Εσωτερικών, την 12 Φεβρουαρίου 1946 πληροφορούμαστε¹⁶⁹

[...]Ο βουλγαρικός στρατός συνολικής δυνάμεως τριών περίπου Ταγμάτων εισήλθεν εις τον Νομό Φλώρινας την 16 Ιανουαρίου¹⁷⁰ 1944. Τ' ανωτέρω τάγματα απετέλουν το 53^{ον} Σύνταγμα ούτινος διοικητής ήτο ο Συνταγματάρχης Πεζικού Τάνες Αλέξανδρος. Δύο Τμήματα του ανωτέρω Συντάγματος εισήλθον διά των χωρίων Νίκη και Αγία Παρασκευή το εν, τω δε έτερον διά του χωρίου Εθνικού. Δύο δε μικρότερα αριθμητικώς το εν δια του χωρίου Λαιμού – Πρεσπών, το δε έτερον διά του χωρίου Αχλάδα. Εκ των ανωτέρω τα δύο πρώτα τμήματα εστάθμευσαν επί ημέρας εις τα χωρία

Ιτιά, Αμμοχώρι, Αρμενοχώρι, Άνω Κλειναί και Κάτω Κλειναί, άτινα χρησιμοποιούντο ως ορμητήρια, μετέβησαν εις τα χωρία Μαρίνα, Άλωνα, Σκοπιά, Τροπαιούχος, Τρίβουνον και συνοικισμούς Καλύβια και Καλογερίτσα, Μεσονήσι, Παλαίστρα, Πέρασμα, Μεσοχώρι, Μεσόκαμπος, Κάτω Καλληνίκη, Παπαγιάννη, Αγία Παρασκευή, Άνω Καλληνίκη, Κλαδοράχη, Παρώρι, Πολυπλάτανος, Πρώτη, Μπούφι, Κρατερόν, Πολυπόταμος, Ατραπός, Τριανταφυλλιά, Κάτω Υδρούσα, Άνω Υδρούσα, Νέος Καύκασος, Νίκη, Βεύη, Κλειδί, Λόφοι, Κέλλη, Σιταριά, Σ.Σ. Βεύης, Φλάμπουρον, Άγιος Βαρθολομαίος, Λεπτοκαρυαί, Νεοχωράκι, Τριπόταμα, εις τα οποία προέβησαν εις παντοειδείς ωμότητες και δηλώσεις εις βάρος του Ελληνικού στοιχείου [...]

Την 18 Ιανουαρίου 1944 ίδρυσαν στρατόπεδο συγκεντρώσεως στην πόλη της Φλώρινας στο οποίο συγκέντρωσαν 300 περίπου εθνικόφρονες άνδρες από την Φλώρινα και τα γύρω χωριά, καθώς και άνδρες από τον Νομό Πέλλας.

Αμέσως μετά την ίδρυση του στρατοπέδου συγκεντρώσεως, δύο υπάλληλοι της Νομαρχίας, ως εκπρόσωποι αυτής και του Ερυθρού Σταυρού, πήραν έγκριση από τις Γερμανικές αρχές και ανέλαβαν την σίτιση και την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των κρατουμένων, παρά τις αντιρρήσεις των Βουλγάρων.

¹⁶⁹ Αρχείο κ. Βράκα Ιωάννη, «Κατάσταση Νομού Φλωρίνης, κατά χρονολογικήν σειράν από της καταρρέυσεως του Αλβανικού μετώπου και της επακολουθησάσης εισβολής των Γερμανών και Ιταλών μέχρι σήμερα», Φλώρινα 12 Φεβρουαρίου 1946, σ. 17-20.

¹⁷⁰ Σύμφωνα με ΓΕΣ/ΔΙΣ, Φ.918/Δ/14^α-14β/8, «Πίνακας της Διευθύνσεως Ιστορίας Στρατού του Γενικού Επιτελείου Στρατού με τις ημερομηνίες εισόδου και αποχωρήσεως από την Ελλάδα των γερμανικών, ιταλικών και βουλγαρικών στρατευμάτων κατά τα έτη 1941-1944», η Φλώρινα τέλεσε υπό Βουλγαρική κατοχή από την 13 Ιανουαρίου. Ο Ξηροτύρης αναφέρει την 16 Ιανουαρίου προφανώς σαν ημερομηνία αφίξεως της Διοίκησης του 53 Συντάγματος στη πόλη της Φλώρινας.

Μετά από 20 ημέρες οι περισσότεροι αφέθηκαν ελεύθεροι, ενώ οι υπόλοιποι μεταφέρθηκαν από του Γερμανούς στο Στρατόπεδο Παύλου Μελά στη Θεσσαλονίκη και σε αντίστοιχο στρατόπεδο στη Λαμία, όπου και χρησιμοποιήθηκαν για έξι μήνες ως εργάτες σε Λατομεία και σε λοιπές στρατιωτικές εργασίες, χωρίς να εκτελεστεί κανένας.

Την 15 Φεβρουαρίου, ο βουλγαρικός στρατός αποχώρησε από το σταθμό του Αρμενοχωρίου, αφού την προηγούμενη υπό την απειλή των όπλων πήραν είδη ιματισμού, εξαρτύσεις και είδη εστίασεως των ανδρών του σταθμού και κακοποίησαν τον Αστυνομικό Σταθμάρχη Ανθυπασπιστή Εμμανουήλ Λαγουβάρδο, ο οποίος μεταφέρθηκε άμεσα στο Νοσοκομείο Φλώρινας, όμως μετά από δύο μέρες εξέπνευσε.¹⁷¹ Παρέμεινε όμως για άγνωστους λόγους ένα μικρό τμήμα στις Άνω Κλεινές¹⁷² και ένα τμήμα στο χωριό Ιτέα.

Τα Βουλγαρικά στρατεύματα από το χωριό Ιτιά αποχώρησαν για το Μοναστήρι τέλη Μαρτίου 1944. Κατά την αποχώρησή τους ο στρατιωτικός διοικητής του τμήματος, βαθμού Ταγματάρχη, έβγαλε λόγο στον οποίο δήλωνε ότι αναχωρεί ο στρατός, διότι θα έλθει βουλγαρική αστυνομία για την προάσπιση των συμφερόντων των βουλγαροφρόνων.¹⁷³

3.1.1.2. Διχόνοια στους κόλπους των Αξιωματικών της Φλώρινας

Τον Δεκέμβριο του 1941 στάλθηκαν στη Φλώρινα με διαταγή του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας οι Υπλγός Κανέλλος, Λγος Μαρτίνος¹⁷⁴ και Ανθστής Γιαμπουράς, «δια την αντιβουλγαρικήν προπαγάνδαν ενταύθα».

Σύμφωνα με την κατάθεση επί Ε.Δ.Ε. του Υπλγού Κανέλλου μια μερίδα Αξιωματικών είδε με καχυποψία την αποστολή των 3 Αξιωματικών. Σύμφωνα με τον Κανέλλο, οι Αξιωματικοί της Φλώρινας διατείνονταν ότι «ήσαν ικανοί και αρκετοί οι εκ Μακεδονίας Αξκοί να προσφέρουσι την υπηρεσίαν ταύτην. Τούτο εξεδήλωσε κατ' επανάληψιν ο Παπαλαζάρου».¹⁷⁵

¹⁷¹ Αρχείο κ. Βράκα Ιωάννη, ό.π.

¹⁷² Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, Βουλγαρική Κατοχή στη Μακεδονία και Θράκη, κωδικός αναγνώρισης: αρ. συμπ. 47, Φ. 2.3. «Αναχώρησις του βουλγαρικού στρατού από της περιφέρειας Φλωρίνης», Ελληνική Πολιτεία, Διοίκησις Χωροφυλακής Φλωρίνης, Γραφ. Ειδ. Ασφαλείας, Αριθ. Πρωτ. 3/48/2ζ, Φλώρινα 16 Φεβρουαρίου 1944.

¹⁷³ Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, Βουλγαρική Κατοχή στη Μακεδονία και Θράκη, κωδικός αναγνώρισης: αρ. συμπ. 47, Φ. 2.3. «Αναχώρησις του εν Ιτιά βουλγαρικού στρατού», Ελληνική Πολιτεία, Διοίκησις Χωροφυλακής Φλωρίνης, Γραφ. Ειδ. Ασφαλείας, Αριθ. Πρωτ. 3/48/15ιε, Φλώρινα 24 Απριλίου 1944.

¹⁷⁴ Δεν αναφέρεται στους Αξιωματικούς Φρουράς, διότι μετά από αναζήτηση στην Υ.Σ.Α των ατομικών του εγγράφων, δεν βρέθηκε τίποτα. Πρόκειται περί εφέδρου Αξιωματικού.

¹⁷⁵ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κανέλλου Ρήγα.

Όσα ισχυρίζεται ο Υπλόγος Κανέλλος υποστηρίζει και ο Λγος Καρμής, σχετικά με τη στάση των Μακεδόνων Αξιωματικών. Νεοτοποθετηθείς στην Αυτόνομη Υπηρεσία Επισιτισμού Μακεδονίας (ΑΥΕΜ), ανέλαβε επόπτης επισιτισμού Αμυνταίου, με βοηθό τον Ανθυπασπιστή Σακκέτα Βασίλειο.

Στην απολογία του επί ενόρκου προανακρίσεως ως κατηγορούμενος ο Καρμής, αναφέρει ότι ορισμένοι Αξιωματικοί, καταγόμενοι από την Μακεδονία, ήταν καχύποπτοι περί της αξιοπιστίας των Αξιωματικών προερχόμενων εκ της νοτίου Ελλάδος. Χαρακτηριστικά αναφέρει:

α)[...]Ομιλεί ο ανθυπολοχαγός Παπαμιχαήλ Κων/νος από την Κλεισούρα, «Σεις οι Παλιοελαδίτες κλείσατε τα πνευματικά ιδρύματα στους Μακεδόνες». β) Υπίατρος Βισού απ' το Νεστράμι παρουσία του εμπόρου Αμυνταίου Ρίρη (Ραρρή) «Όταν πηγαίνουν τραυματία Μακεδόνες να τους εξετάσουν δεν τους δίνουν πολλούς βαθμούς αναπηρίας γιατί οι γιατροί είναι Παλιοελαδίτες»[...] γ) Λοχαγός Ζώγας Θ. (Θωμάς), απ' τη Φλώρινα, μου λέγει εις την Φλώριναν, «Ήρθες από την Παλιά Ελλάδα να φας το ψωμί της Μακεδονίας;» Παρών λοχαγός Παπαλαζάρου, από το Αρμένσκο Φλωρίνης. Μου το έλεγεν αυτό εις το Νομαρχιακόν κατάστημα Φλωρίνης ένθα ήτο εγκατεστημένο και Επισιτιστικόν Γραφείον υπό την ηγεσίαν του κ. Παπαλαζάρου.¹⁷⁶

Την καχυποψία στο πρόσωπο του Κανέλλου δικαιολογεί ο Παπαθανασίου¹⁷⁷ αναφέροντας

Απεκλείσθη της οργανώσεως ο μόνιμος Ανθυπολοχαγός Πεζικού Κανέλλος Ρήγας τη ομοφώνω απαίτηση όλων των αξιωματικών λόγω μιας περιέργου τακτικής του την οποία έδειξε ευθύς μετά την άφιξή του στην Φλώρινα, εφοδιασμένος με κάτι χαρτιά από τους αξιωματικούς που υπηρετούσαν στο ΥΕΑ της Κατοχικής Κυβερνήσεως, για δήθεν εμπιστευτικές αποστολές, όχι μόνο δεν ησχολήθει με αυτές αλλά επιπόλαια διέδιδε για ποιο σκοπό ήλθε στη Φλώρινα και προ παντός ήσαν περισσότερο περιέργες οι συναναστροφές του και όλη η στάσις του.

Οι σχέσεις των Αξιωματικών Κανέλλου και Παπαλαζάρου ψυχράνθηκαν ακόμα περισσότερο όταν ο Κανέλλος εισηγήθηκε στον Παπαλαζάρου να διακόψει τις σχέσεις του με την αδελφή του, ο άνδρας της οποίας ήταν αρχηγός των Βουλγαριζόντων στη Φλώρινα.

¹⁷⁶ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 220.

¹⁷⁷ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ.313.

Επιπλέον, σχετικά με τον Παπαλαζάρου και την εκτέλεση των καθηκόντων του ως επόπτης επισιτισμού στη Φλώρινα, ο Παύλος Τσάμης αναφέρει σε μαρτυρική κατάθεσή του επί Ε.Δ.Ε. ότι «η κοινωνία εβόα εις βάρος του δια καταχρήσεις». Ο Κανέλλος αναφέρει

Ο ειρημένος λοχαγός ανέλαβε την υπηρεσίαν του Διευθυντού του επισιτισμού Φλωρίνης κατά το έτος 1941 ήτις του ανετέθη παρά της Νομαρχίας Φλωρίνης. Δεν παρήλθε πολύ χρονικόν διάστημα οπότε ο λαός της πόλεως ήρχισε σχολιάζων δυσμενέστατα τον εν λόγω λοχαγόν, αποκαλών αυτόν, κλέπτην και λωβητουραντζήν. Τα σχόλια ταύτα έλαβαν σοβαράν έκτασιν εις βάρος της τιμής και αξιοπρεπείας του ονόματος των αξιωματικών. Εξηναγκάσθησαν ούτω πολλοί αξιωματικοί π.χ. λοχαγός Τσάμης Παύλος, λοχαγός Κορίννας Αναστάσιος, λοχαγός Τζώρτζης Αναστάσιος και πολλοί άλλοι να τον παρακαλέσουν κατ' αρχήν και να απαιτήσουν αργότερον απ' αυτόν εφ' όσον η παράκλησις των δεν ελήφθη υπ' όψιν, όπως παραδώση την υπηρεσίαν του Διευθυντού επισιτισμού εις άλλον κατά την κρίσιν της Νομαρχίας και ει δυνατόν εις μη στρατιωτικόν, και η απαιτήσις δεν ελήφθη υπ' όψιν. ... Εις ζαχαροπλαστείον «Ολύμπια», ενώπιον του λοχαγού Κορίνος και Βισάλη και πολλών άλλων εις ιατρός της πόλεως απεκάλεσεν και ούτος τον Παπαλαζάρου εις τον ανθυπολοχαγόν Πυλαρινόν κλέπτην. Ο λοχαγός Κορίννας υπέβαλεν αναφορά εις το Στρ. Τμήμα της Νομαρχίας και επέμεινε να διενεργηθώσι τα δέοντα. Η υπόθεσις ήχθη εις τα δικαστήρια κατόπιν μηνύσεως ην ηναγκάσθη να υποβάλη ο Πυλαρινός¹⁷⁸ εναντίον του ιατρού επί δυσφημίσει εξ ης, εκδικασθείσης, απεδείχθη το βάσιμον του ισχυρισμού του ιατρού, δεχθέντος του δικαστηρίου ότι πράγματι ο πενθερός του μηνυτού Πυλαρινού έλαβεν από τον επισιτισμόν Φλωρίνης διατακτικάς φέρουσας την υπογραφή του Παπαλαζάρου 300 οκάδας άλευρα και 200 οκάδας περίπου άλατος δια ιδίαν του χρήσιν. Τούτο έδωσεν αφορμήν εις τον δικηγόρον υπερασπίσεως Μόδην να καυτηριάση δριμύτατα δια βαρέων φράσεων ενώπιον πολυπληθούς ακροατηρίου τους ανωτέρω αξιωματικούς οίτινες στερούνται του αισθήματος της τιμής και αξιοπρεπείας ήτις εκ παραδόσεως διέπει το σώμα των Ελλήνων Αξιωματικών. Τα γεγονότα ταύτα κυρίως ηνάγκασαν τον επίλαρχον Καζίαν και τους λοχαγούς Τζώρτζην Αναστάσιον και Ζιώγαν Θωμάν να μεταβώσιν εις τον Νομάρχην και να απαιτήσωσιν την αντικατάστασιν

¹⁷⁸ Ο Υπολοχαγός Πυλαρινός ήταν βοηθός του Παπαλαζάρου στον επισιτισμό.

του Παπαλαζάρου δεδομένου ότι ούτος παρακλήθη και πάλιν όπως παραιτηθή και επίσης ηρνήθη...

Τέλος την επικρατούσα κατάσταση με τον επισιτισμό αναφέρει και ο Κίτσος Γιαγγιώργος¹⁷⁹

Η διοίκηση της χωροφυλακής είχε οργανώσει πρατήριο τροφίμων για να εξασφαλίσει τρόφιμα στους χωροφύλακες και στις οικογένειές τους, στην πείνα του 1942. Οι αξιωματικοί διαχειριστές όμως το 'χαν μετατρέψει σε κέντρο μαύρης αγοράς. Οι χωροφύλακες πεινούσαν.

Αποστρατεύτηκε το 1952 με το βαθμό του του Ταγματάρχη μεταξύ άλλων και «δι' ασυμβίβαστον προς το στρατιωτικό επάγγελμα του Αξ/κου διαγωγήν κατά την περίοδο της εχθρικής κατοχής».

Ένας άλλος Αξιωματικός που απασχόλησε τόσο τον πληθυσμό όσο και τους Αξιωματικούς της Φλώρινας είναι ο Λγος Κικιλίτζας Ευάγγελος. Σύμφωνα με πόρισμα ανακριτικού συμβουλίου του Γ' ΣΣ

...υπηρετών εν Φλωρίνη ως Ταμίας Χρηματικής διαχείρισεως κατά το από 27-4-4... [δυσανάγνωστο ψηφίο] έως 22-2-43 χρονικόν διάστημα προέβαινον 1/ εις διαφόρους κρατήσεις εις βάρος της μισθοδοσίας των Αξ/κών άνευ ουδενός δικαιώματος 2/ εκράτη διάφορα ποσά επίσης εκ του μισθού δια την μισθοδοσίαν ιδιωτικού υπαλλήλου ον δεν δικαιούτο να διατηρεί και 3/ ότι καθυστέρησε την καταβολή των αποδοχών των Αξ/κων του Ν.Δ. 1504/42.

Με το ως άνω αιτιολογικό παραπέμφθηκε σε Ανώτατο Στρατιωτικό συμβούλιο με το ερώτημα της απόταξης το 1947. Τελικά δεν αποτάχθηκε. Τον Δεκέμβριο του 1949 συνεπεία της 26/50 Ε.Δ.Υ.Σ., αποστρατεύθηκε με το βαθμό του Ταγματάρχη.

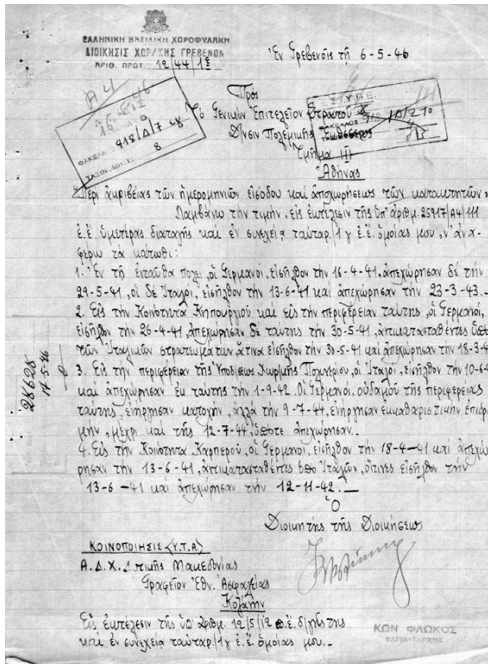
3.1.2. Νομός Κοζάνης

Ο νομός Κοζάνης περιλάμβανε τις περιφέρειες Κοζάνης και Γρεβενών.

Η Κοζάνη, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω κατελήφθη από τους Γερμανούς την 16 Απριλίου, ομοίως και τα Γρεβενά.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Κίτσος Γιαγγιώργος, *ό.π.*, σ. 57.

¹⁸⁰ Τα Γρεβενά και η περιφέρεια τους υπάγονταν στο Νομό Κοζάνης.

Εικόνα 12 Αναφορά της Διοίκησης Χωροφυλακῆς Γρεβενῶν πρὸς τὸ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο Στρατοῦ «Περὶ ακριβείας τῶν ημερομηνιῶν εἰσόδου καὶ ἀποχωρήσεως τῶν κατακτητῶν».

ἐξω ἀπὸ τὰ Γρεβενά, κοντὰ στο μύλο τοῦ Μπούσιου, ἓνα ἰταλικὸ Τάγμα με ὅλες τις βοηθητικὲς υπηρεσίες ἐνὸς το Φρουραρχεῖο, ἡ Καραμπινιέρα καὶ ἡ Διοίκηση τοῦ Τάγματος ἐγκαταστάθηκε μέσα στη πόλη γύρω ἀπὸ τὴ πλατεία.¹⁸² Πρῶτος Φρούραρχος Γρεβενῶν ἦταν ὁ Ἰταλὸς Τχης Γκαραβίνα, ὁ ὁποῖος ἀρχικὰ βοήθησε τὸν Ἀλκιβιάδη Διαμαντή γιὰ τὴν ἰδρυση τοῦ «Πριγκιπάτου τῆς Πίνδου».¹⁸³

Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1941 τοποθετήθηκε Ἐπαρχος Γρεβενῶν ὁ Λγος Ἀσκαρίδης Χρήστος.¹⁸⁴

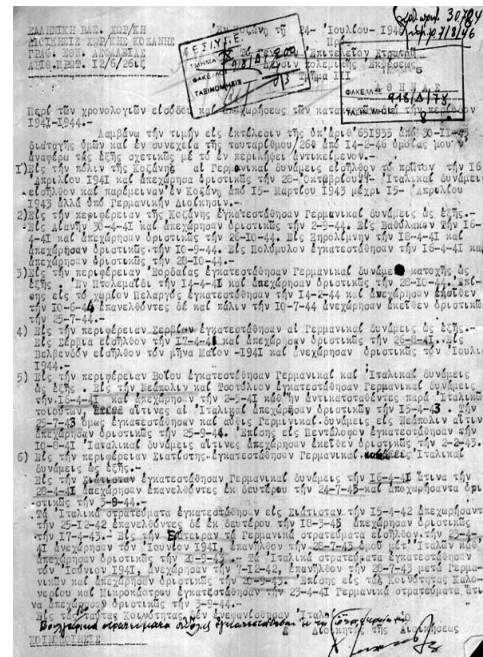
Ἐν ἀντιθέσει με τοὺς Γερμανοὺς, οἱ Ἰταλοὶ διέλυσαν τις ἀρχές, ἐκλείσαν τὰ σχολεῖα καὶ ἐπιδίδονταν σε μὴ τακτικὴ καταπίεσης τοῦ λαοῦ με

Τις προηγούμενες ἡμέρες ἡ πόλη βομβαρδίστηκε ἀπὸ Γερμανικὰ αεροπλάνα, ἐνῶ οἱ Γερμανοὶ κατὰ τὴν εἰσὸδὸ τοῦ ἐπιδόθηκαν σε μὴ σειρά καταστροφῶν καὶ υφάρπαγῶν.¹⁸¹

Ἡ Πτολεμαῖδα κατελήφθη τὴν 14 Ἀπριλίου τοῦ 1941. Κατὰ τὴν κίνηση τῶν Γερμανικῶν στρατευμάτων πρὸς τὸ νότο Φρούραρχος ὀρίστηκε ἓνας Λοχίας ὀνόματι Φριτς, με ἓνα δάσκαλο Γερμανὸ Δεκανέα.

Ἐνῶ ἡ πόλη τῆς Κοζάνης παρέμεινε ὑπὸ Γερμανικὴ κατοχή, ἡ περιοχὴ τοῦ Βοῖου καὶ ἡ περιοχὴ δυτικὰ τοῦ Ἀλιάκμονα παραχωρήθηκαν στοὺς Ἰταλοὺς.

Μετά τὴν παραχώρηση τῶν Γρεβενῶν στοὺς Ἰταλοὺς, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1941, στρατοπέδευσε

Εικόνα 13 Αναφορά της Διοίκησης Χωροφυλακῆς Κοζάνης πρὸς τὸ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο Στρατοῦ «Περὶ τῶν χρονολογιῶν εἰσόδου καὶ ἀποχωρήσεως τῶν κατακτητῶν εἰς τὴν περίοδο 1941-1944».

¹⁸¹ Ἀλέκος Σακκαλῆς, *Μνήμες*, Ἐκδόσεις Ἰνστιτούτου βιβλίου καὶ ἀνάγνωσης, Κοζάνη 1997, σ.37 καὶ Σταύρος Θεοδοσιάδης, *Ἡ Πίνδος ομιλεῖ, Ἡ Ἐθνικὴ Ἀντίσταση, 1941-1944*, Ἐκδόσεις Ἰνστιτούτου βιβλίου καὶ ἀνάγνωσης, Κοζάνη 2000, σ.98, 100-101.

¹⁸² Ἀνδρέας Τσιάτας, *Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν Ἀντίσταση, 1941-1944*, Γρεβενά – Βόιο – Βέρμιο, Ἐκδόσεις Ζητῆ, Θεσσαλονικὴ 2009, σ. 41.

¹⁸³ Βήττος Χρήστος, *ὄ.π.*, σ. 89

¹⁸⁴ Βήττος Χρήστος, *ὄ.π.*, σ. 93.

υφαρπαγές και βασανιστήρια δίνοντας έδαφος στον βουλγαρικό και ρουμανικό επεκτατισμό. Η στάση αυτή ώθησε τον κόσμο να οργανωθεί είτε στον Ε.Α.Μ. είτε στην Υ.Β.Ε. – Π.Α.Ο.¹⁸⁵

Εικόνα 14 Η Κεντρική πλατεία της Κοζάνης κατά τη διάρκεια της κατοχής. Δεξιά το κτήριο όπου στον όροφο στεγαζόταν η περιφερειακή διοίκηση (Kreis Kommandatur). Το γραφείο του Διοικητή ήταν το άκρο αριστερά. Στο χαμηλό κτήριο στο κέντρο στεγαζόταν η Γερμανική αστυνομία με τους «πεταλάδες», οι οποίοι ήταν υπεύθυνοι για την τήρηση της τάξης.

¹⁸⁵ Αθανάσιος Γκαντώνας, *1940-1950, Πόλεμος – Κατοχή και η Εφιαλτική συνέχεια*, α' έκδ., Εκδόσεις Πελασγός, Αθήνα 2014, σ. 57.

3.2. Η Αντίσταση στη Δυτική Μακεδονία

Στην Δυτική Μακεδονία δραστηριοποιήθηκαν οι κάτωθι οργανώσεις:

- α. Υπερασπισταί Βορείου Ελλάδος (Υ.Β.Ε.). Από το φθινόπωρο του 1941 μέχρι καλοκαίρι 1942. (Φλώρινα - Σεπτέμβριος και Κοζάνη - Οκτώβριος του 1941, Καστοριά - Δεκέμβριο του 1941.)
- β. Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωση. Από το καλοκαίρι 1942 (ως συνέχεια της Υ.Β.Ε.) μέχρι τον Νοέμβριο του 1943.
- γ. Αγγλοελληνική Οργάνωση Αντιστάσεως. Από το καλοκαίρι του 1941 μέχρι την άνοιξη του 1942.
- δ. Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο. Από την άνοιξη του 1942 και εξής.
- ε. Εθνική και Κοινωνική Άμυνα (Ε.Κ.Α.). Από το φθινόπωρο του 1942 μέχρι τον Απρίλιο του 1943.
- στ. Εθνικός Ελληνικός Στρατός (Ε.Ε.Σ.). Από τον Ιανουάριο μέχρι τον Νοέμβριο του 1944.¹⁸⁶

3.2.1. Γεγονότα

1941

Από τους πρώτους κιόλας μήνες της Κατοχής οι Αξιωματικοί άρχισαν να δραστηριοποιούνται. Τον Ιούλιο του 1941 σε συγκέντρωση στο Τσοτύλι, ο Νομάρχης Κοζάνης, Συνταγματάρχης ε.α. Γεωργαντάς έβγαλε έναν πατριωτικό και ενθουσιώδη λόγο. Επιτέθηκε δριμύτατα κατά των κατακτητών, κυρίως των Γερμανών τους οποίους χαρακτήρισε βάρβαρους και Ούνους.¹⁸⁷

¹⁸⁶ Στα ατομικά έγγραφα του Λγού Δεμίρη Βασιλείου, υπάρχει έκθεση περί της δράσης του τελευταίου(2/1944 -11/1944), από τον Τχη Γεωργαλή Ιωάννη, ο οποίος φαίνεται να υπογράφει σε έγγραφο του Ε.Ε.Σ. ως «Ο Διοικητής του Ε.Δ.Ε.Σ. Δυτ. Μακεδονίας», με σφραγίδα με την ένδειξη «Εθνικές Ομάδες Δυτικής Μακεδονίας». Το γεγονός προκαλεί ενδιαφέρον διότι γνωρίζουμε μεν ότι γίναν προσπάθειες συνεργασίας του Ε.Ε.Σ. το καλοκαίρι του 1944 για την συνεργασία των οργανώσεων, όμως δεν γνωρίζουμε αν όντως επετεύχθη ποτέ ο σκοπός. Το ανωτέρω έγγραφο δηλώνει ότι κάτι όντως πραγματοποιήθηκε. Βέβαια είναι άξιο απορίας το γεγονός ότι ο Ανθυπολοχαγός Ιωαννίδης Λεωνίδας, σύμφωνα με τον Καλογρηά, *ό.π.*, σ. 390, έχασε τη ζωή του τον Νοέμβριο του 1944 κατά τις διαπραγματεύσεις με το Ζέρβα.

¹⁸⁷ Κυρατζόπουλος Δημήτριος – Φωτεινός, *Δυτική Μακεδονία. Η Ελεύθερη Ελλάδα της Κατοχής. Απομνημονεύματα Εθνικής Αντίστασης 1940-1944*, Εκδόσεις Κώδικας, Θεσσαλονίκη:2004, σ. 234.

Το καλοκαίρι του 1941 ιδρύεται και η πρώτη Εθνικιστική οργάνωση στα Γρεβενά, από τον Έπαρχο Γρεβενών, Λγο Ασκαρίδη, σε συνεργασία με το Διοικητή της Υποδιοίκησης Χωροφυλακής, Υπομοίραρχο Γεράσιμο Μαζαράκη, τον Διοικητή του Αστυνομικού Τμήματος, Ανθυπομοίραρχο Χριστόπουλο Ιωάννη και τον υπασπιστή της Υποδιοίκησης Χωροφυλακής, Ανθυπομοίραρχο Γεωργακόπουλο Παναγιώτη. Τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους αφίχθηκε στα Γρεβενά ο Πρωτοδίκης Καραγιάννης Ιωάννης, ο οποίος μυείται και αυτός στην ανωτέρω οργάνωση.

Σκοπός της οργανώσεως ήταν η καταπολέμηση της Ρουμανικής Προπαγάνδας και η ενίσχυση του ηθικού των Ελλήνων. Διακήρυτταν την Ελληνικότητα της περιοχής από την Αρχαιότητα και δρούσαν σαν ανασταλτικός παράγοντας στα σχέδια του Αλκιβιάδη Διαμάντη. Η οργάνωση δεν παρουσίαζε ένοπλη δράση.

Ταυτόχρονα σχεδόν, την 2 Αυγούστου κάνει την εμφάνισή του στη Σαμαρίνα ένοπλο τμήμα της Αγγλοελληνικής οργάνωσης.

Τον ίδιο μήνα ο Ανθλόγος (ΠΖ) Ελευθεριάδης Ευστάθιος μεταβαίνει από το Κλείτο στην Θεσσαλονίκη, όπου και μυείται στην Υ.Β.Ε. από τον Τχη (ΠΖ) Παπαθανασίου Ιωάννη, διεκδικώντας τον τίτλο το πρώτου αντάρτη στο Βέρμιο και την Εορδαία.¹⁸⁸ Την ίδια περίοδο μυείται στην Υ.Β.Ε. και ο Εύελπης – Ανθλόγος Καραμπέρης Στέφανος από την Κλεισώρεια Κοζάνης του Δ.Δ. Τσοτυλίου.¹⁸⁹ Γυρνώντας στο Κλείτο ο Ελευθεριάδης μυεί στην Υ.Β.Ε. τον Υπλό (ΠΖ) Μπουλογιάννη Κοσμά και συγκροτούν ο καθένας το δικό του απόσπασμα. Το τμήμα του Ελευθεριάδη αποτελεί τον πυρήνα του 27 Συντάγματος της Υ.Β.Ε. στο Βέρμιο και την Εορδαία και αριθμεί 11 αντάρτες,¹⁹⁰ ενώ το τμήμα του Μπουλογιάννη¹⁹¹ δραστηριοποιείται στην περιοχή του Τσοτυλίου, από όπου ήταν και η καταγωγή του, αριθμώντας 17 αντάρτες.¹⁹² Δημιουργείται κατ' αυτόν τον τρόπο η 27 ομάδα της Υ.Β.Ε. στην περιοχή της Κοζάνης, η οποία αριθμεί 28 άνδρες σε δύο τμήματα, Ελευθεριάδη και Μπουλογιάννη.¹⁹³ Μέχρι το τέλος του

¹⁸⁸ Κωνσταντίνος Κωνσταντινίδης, *Στάθης Θ. Κωνσταντινίδης Χασιλάς, Ένας αλλιώτικος καπετάνιος. Η Κατοχή και ο "Εμφύλιος Πόλεμος" στη Δυτική Μακεδονία*, Εκδόσεις Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2010, σ. 75.

¹⁸⁹ Στέφανος Καραμπέρης, *Οι αναμνήσεις μου από την δράσιν μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο. Η διαδρομή μου από το μέτωπο της Αλβανίας προς τη Μ. Ανατολή*, ά έκδ. Εκδόσεις Πελασγός, 2010, σ.16-17.

¹⁹⁰ Παρμενίων Παπαθανασίου, *ό.π.*, σ. 274.

¹⁹¹ Ο Αντωνίου, *Η Σλαυική και κομμουνιστική επιβουλή και η αντίστασις των Μακεδόνων*, χ.ε., Αθήνα 1949, σ.92, αναφέρει ότι ο Μπουλογιάννης ήταν οργανωμένος στο Ε.Α.Μ. Ανάλογες αναφορές υπάρχουν και για άλλους Αξιωματικούς, οι οποίοι παρουσιάζονται να δρουν και στις δύο οργανώσεις Ε.Α.Μ. και Υ.Β.Ε. Επισημαίνεται ότι από τις αναφορές στα βιβλία των αγωνιστών του Ε.Λ.Α.Σ. χαρακτηρίζονται ως τμήματα εθνικιστών.

¹⁹² Κωνσταντίνος Κωνσταντινίδης, *ό.π.*, σ.74-75.

¹⁹³ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 124.

1941 αριθμεί 300 αντάρτες εκ των οποίων 120 ενεργός δύναμη και 180 ως εφεδρεία στα χωριά τους.¹⁹⁴

Τον Αύγουστο του 1941 περιοδεύει στο νομό Κοζάνης και ο Τχης (ΠΖ) Μπάρμπας Θωμάς για την μύηση Αξιωματικών και υπαλλήλων στην ΥΒΕ.¹⁹⁵ Αποτέλεσμα της προσπάθειας αυτής ήταν να μνηθούν στην οργάνωση οι Τχες Λαλόπουλος, Χατζής, Σιακαβάρας, Λγος (ΜΧ) Μουμουζάς Ιωάννης¹⁹⁶ και Υπλγός (ΠΖ) Σιακαβάρας Γεώργιος.¹⁹⁷ Ιδρύεται έτσι το Κέντρο Αντιστάσεως Κοζάνης με Διοικητή το Τχη (ΜΧ) Λαλόπουλο Ανδρέα αρχικώς και εν συνεχεία τον Τχη (ΠΖ) Χατζή Δημήτριο.¹⁹⁸ Παράλληλα δημιουργούνται αποθήκες πολεμικού υλικού στα χωριά Ίμερα, Άγιος Δημήτριος και Νεάπολη.¹⁹⁹

Ο Καραμπέρης, σε αντίθεση με τον Ελευθεριάδη, δεν επέστρεψε αμέσως στην Κλεισώρεια αλλά παρέμεινε στη Θεσσαλονίκη μέχρι την παραμονή των Χριστουγέννων, οπότε και αποφάσισε να επιστρέψει. Αφού ενημέρωσε την οργάνωση έλαβε από τον Τχη Παπαθανασίου οδηγίες για μύηση νέων μελών στην περιοχή του Τσοτυλίου, εξεύρεση και συντήρηση οπλισμού, εξύψωση ηθικού των κατοίκων της υπαίθρου.²⁰⁰

Παράλληλα, αμέσως μετά την συγκρότηση της Υ.Β.Ε., μνείται στην οργάνωση ο Λγος (ΠΖ) Κορίννας Αναστάσιος, ο οποίος καλείται από τον Λγο Μήτσιου Αλέξανδρο στη Θεσσαλονίκη για να ενημερωθεί για την οργάνωση και τους σκοπούς της. Αποτέλεσε τον πυρήνα του Κέντρου αντιστάσεως Αμυνταίου.²⁰¹ Λίγο αργότερα μνήθηκε στην Οργάνωση και ο Υπολοχαγός Πεζικού Κων/νος Λιάνης²⁰² μαζί με τα αδέρφια του.

Στη Φλώρινα ιδρύεται Κέντρο αντιστάσεως με επικεφαλής τον Λγο (ΠΖ) Κικιλίτζα Ευάγγελο, ο οποίος μνήθηκε μετά από κάλεσμά του στην Θεσσαλονίκη από τους Τχες

¹⁹⁴ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 307.

¹⁹⁵ Βάιος Καλογριάς, *ό.π.*, σ.190. Ο Δημήτριος Κυρατζόπουλος – Φωτεινός, *ό.π.* σ. 254, αναφέρει ότι η περιοδεία του Μπάρμπα για την ίδρυση της οργάνωσης έγινε τους μήνες Νοέμβριο και Δεκέμβριο.

¹⁹⁶ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 276.

¹⁹⁷ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ.199.

¹⁹⁸ Παπαθανασίου Παρμενίων (επιμ.), *ό.π.*, σ. 59.

¹⁹⁹ Παπαθανασίου Παρμενίων (επιμ.), *ό.π.*, σ.117.

²⁰⁰ Στέφανος Καραμπέρης, *ό.π.*, σ. 17.

²⁰¹ Στον Λοχαγό Κορίννα οφείλεται εξ ολοκλήρου η θεμελίωση των Αρχών της ΥΒΕ/ΠΑΟ στην περιοχή Αμυνταίου. Συνεργάστηκε στενά με τα Κέντρα Αντιστάσεως Κοζάνης, Φλώρινας και Εδέσσης και αντέδρασε σε κάθε ανθελληνική κίνηση των Βουλγάρων πρακτόρων και βουλγαριζόντων αυτονομιστών. Αργότερα διέφυγε στη Μέση Ανατολή και εντάχθηκε στα Τμήματα του οργανωθέντος εκεί Ελληνικού Στρατού. Κατά το Κουμμουνιστικό Κίνημα του 1943 υπήρξε εκ των πρωταγωνιστών καταστολής του κινήματος αυτού, Θεόδωρος Μυλωνάς, *ό.π.*, σ. 113-114.

²⁰² Η συμβολή του συνέτεινε αποτελεσματικά στην επιτυχία των σκοπών της Υ.Β.Ε. στην ευαίσθητη περιοχή της Λεκάνης του Αμυνταίου κατά τον πρώτο χρόνο της κατοχής. Διέφυγε αργότερα στη Μέση Ανατολή και υπηρέτησε στη III Ελληνική Ταξιαρχία στη Βόρειο Αφρική. Διετέλεσε υπασπιστής του Δκτου της Ταξιαρχίας και συμμετείχε στη μάχη κατάληψης της Ιταλικής Πόλεως Ρίμινι. Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 308.

Παπαθανασίου και Μπάρμπα. Ο Κικιλίτζας επιστρέψας στη Φλώρινα μεί στην οργάνωση τους Λγους Τζώρτζη Αναστάσιο, Ζιώγα Θωμά, Παπαλαζάρου Παντελή και τον Υπλό Τσάμη Παύλο. Στη συνέχεια μυήθηκε και ο Νομάρχης, Ανχης ε.α. Μπόνης Κωνσταντίνος από το Σχη Παπαγεωργίου Γεώργιο στη Θεσσαλονίκη. Σταδιακά δημιουργούνται αποθήκες πολεμικού υλικού στα χωριά Ανταρτικό, Πρώτη, Κρατερό, Εθνικό και Αμύνταιο.²⁰³

Τον Οκτώβριο του 1941 ξεκινάει μια περιοδεία στη Δυτική Μακεδονία του Τχη Ιωάννη Παπαθανασίου, ενός εκ των τεσσάρων ιδρυτών της Υ.Β.Ε. Ο σκοπός της περιοδείας, σύμφωνα με τον Παπαθανασίου ήταν διπλός. Αφ' ενός η μύηση νέων μελών προς συγκρότηση τμημάτων και αφ' ετέρου η οργάνωση και καθοδήγηση των υφισταμένων τμημάτων τα οποία αδρανούν.²⁰⁴

Διερχόμενος από τη Κοζάνη πραγματοποίησε σύσκεψη στη Γαλατινή στο σπίτι του Τχη Χατζή, στην οποία παραβρέθηκαν και οι Ταγματάρχες Λαλόπουλος, Σιακαβάρας, Παπαβασιλείου, Λοχαγός Μουμουζάς, μόνιμοι και έφεδροι αξιωματικοί της Κοζάνης και ο εκδότης Σταύρος Θεοδοσιάδης.²⁰⁵

Συνεχίζοντας την περιοδεία στην περιοχή της Φλώρινας μύησε στο σπίτι του Λοχαγού Κορίννα τον Σχη (ΠΖ) Παπαπέτρου Ιωάννη. Ο Ι. Παπαθανασίου στην έκθεση²⁰⁶ που υπέβαλε στην Κεντρική Επιτροπή της ΥΒΕ περιέγραψε με λεπτομέρειες τις συνθήκες μύησεως του:

...από τον Λοχαγό Αν. Κορίννα που τον συναναστρέφεται καθημερινώς και τον Λοχαγό Μήτσιου Αλ. που ήταν υπασπιστής του κατά τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο, είχα κατατοπισθή πλήρως για την διάθεση του κ. Παπαπέτρου να βοηθήσει εις τον αναληφθέντα αγώνα ως ηγετικό στέλεχος της Δυτικής Μακεδονίας. Δεν εδυσκολέφθην να τον μύησω διότι ήτο ήδη προπαρασκευασμένος ψυχικά. Ανέφερα ότι μου ανετέθη από την οργάνωσιν να του κοινοποιήσω τας δι' αυτόν

²⁰³ Παρμενίων Παπαθανασίου, (επιμ.), *ό.π.*, σ. 117.

²⁰⁴ Ο Παρμενίων Παπαθανασίου, (επιμ.), *ό.π.*, σ. 275, αναφέρει ότι η αδράνεια των τμημάτων οφειλόταν στην κακή επιλογή του τοπικού ηγέτη στην Κοζάνη. Χαρακτηριστικά αναφέρει «[...] Αιτία ο Θεοδοσιάδης και διότι ο Ταγματάρχης Μπάρμπα με την μετάβασίν του εκεί μόνο στον Θεοδοσιάδη μίλησε καθαρά για τους σκοπούς της οργανώσεως και πολύ ακαδημαϊκά στους Αξκούς. Έβλαψε δηλαδή η μεγάλη συνωμοτικότητα στις ενέργειες του Μπάρμπα και η κακή επιλογή του τοπικού ηγέτη». Αιτία της στάσης αυτής του Θεοδοσιάδη, σύμφωνα πάντα με τον Παπαθανασίου, ήταν η άρνηση του Παπαθανασίου να φροντίσει μέσω της οργανώσεως και των διασυνδέσεών του να τοποθετήσει τον Θεοδοσιάδη Έπαρχο Εορδαίας. Ο Θεοδοσιάδης, *ό.π.*, σ.149-150, ισχυρίζεται ότι στις συσκέψεις της Υ.Β.Ε. δεν δίνονταν σαφείς οδηγίες παρά μόνο διατυπώνονταν αερολογίες και ασάφειες χωρίς να επικεντρώνονται στην διενέργεια ενόπλου αγώνα. Ίσως η άποψη του Θεοδοσιάδη να έχει κάποια βάση δεδομένου ότι η Υ.Β.Ε. δεν προέβλεπε στον σκοπό της ένοπλο αγώνα. Παρόλα αυτά η συγκρότηση ενόπλων τμημάτων, η συγκέντρωση όπλων και πυρομαχικών ήταν επιβεβλημένη για την διασφάλιση της δημοσίας τάξης κατά την απελευθέρωση και τη διατήρηση του πολιτεύματος, σε συνδυασμό με την συνεχώς αυξανόμενη δυναμική του Κ.Κ.Ε. μέσω του Ε.Α.Μ.

²⁰⁵ Παρμενίων Παπαθανασίου, (επιμ.), *ό.π.*, σ. 276.

²⁰⁶ Παρμενίων Παπαθανασίου, (επιμ.), *ό.π.*, σ. 309.

αποφάσεις της και εντολάς, εφ' όσον δεχθή να εισέλθη εις τας τάξεις των συναγωνιστών μας.

Παρακολουθούσα τας κινήσεις και ψυχικάς διακυμάνσεις που εξεδηλούντο με τας συσπάσεις του προσώπου του. Εις την προσπάθειάν μου εδέχθην απότομους ερωτήσεις.»

— Φθάνει, μου φαίνεται ότι ο Κορίννας και ο Μήτσιου αρκετά ενωρίς προηγήθησαν. Ένα θέλω να μάθω. Ποια η πρώτη υποχρέωση των εισεσχομένων στην Οργάνωση;

— Ο Όρκος Συνταγματάρχα μου, επί του οποίου η Οργάνωση επιμένει, ανεξαρτήτως του αν κι εμείς οι αξιωματικοί τον έχουμε ήδη δώσει προ πολλού.

— Ορκίζομαι εις την Οργάνωση, ότι θα εκτελέσω το καθήκον μου, αλλά πως τιτλοφορείται η οργάνωσή μας;

— Υ.Β.Ε. Συνταγματάρχα μου, δηλαδή Υπερασπισταί Βορείου Ελλάδος.

— Να μεταφέρεται σας παρακαλώ στην ηγεσία της Οργανώσεως την απόφασή μου να πεθάνω για την Ελλάδα και την ιδιαίτεραν απόφασή μου να πεθάνω δύο φορές ή και περισσότερες υπερασπιζόμενος τη Βόρειο Ελλάδα...

— Να διακηρυχτεί σ' όλους τους Έλληνας ότι εδώ επάνω, στην Ήπειρο, στη Μακεδονία και τη Θράκη θα κριθεί η τύχη ολοκλήρου της Ελλάδος και να προσκληθούν όλοι οι Αξιωματικοί να έρθουν στη Βόρειο Ελλάδα...

Από την στιγμή εκείνη ο Σχης Παπαπέτρου ορίστηκε υπεύθυνος της Υ.Β.Ε. Δυτικής Μακεδονίας από την Γραμμή Βερμίου – Καϊμακτσαλάν και Δυτικώς, ενώ τα Κέντρα Αντιστάσεως Κοζάνης, Γρεβενών, Καστορίας, Φλώρινας και Αμυνταίου τέθηκαν υπό τας διαταγάς του. Επιπλέον ορίστηκε μέλος της Διοικούσας επιτροπής της Υ.Β.Ε.

Το τμήμα του Ανθλογού Ελευθεριάδη μετακινήθηκε στο βορειοδυτικό Βέρμιο και την περιοχή Άρνισσας. Εκεί με ορμητήρια τις περιοχές αυτές, έθεσε σε εφαρμογή σχέδιο δράσεως κατά των Βουλγαριζόντων και των Γερμανοϊταλών. Αρχικά συνεργάστηκε στενά με τον Ταγματάρχη του κέντρου αντιστάσεως Κοζάνης Χρήστο Παπαβασιλείου, ο οποίος με την ιδιότητα του εμπόρου τροφίμων μετακινείτο μεταξύ Αμυνταίου (Παπαπέτρου) - Κοζάνης και ανταρτών Ελευθεριάδη.

Ο Παπαπέτρου σε σύντομο χρονικό διάστημα οργανώνει δίκτυο πληροφοριών και επικοινωνεί με όλα τα Κέντρα Αντιστάσεως Δυτικής Μακεδονίας. Χρησιμοποιεί το κατάστημα τροφίμων του Χρήστου Βερκούκη, γνωστού εμπόρου τροφίμων στο Αμύνταιο, ως χώρο συναντήσεως με τα όργανά του. Καθορίζει τους στόχους που πρέπει να χτυπηθούν (Βουλγαριζόντων και Ιταλών), αρχικά από τα τμήματα του Ανθλογού Ελευθεριάδη και

αργότερα από τον Τχη Παπαβασιλείου, όταν το 27^ο Σύνταγμα ανταρτών θα γιγαντωθεί σε δύναμη πλαισιωμένο με μονίμους Αξικούς και Υπαξιωματικούς, όπως και Εφέδρους, απ' τα Κέντρα Αντιστάσεως Κοζάνης και Θεσ/νίκης.²⁰⁷

Πρώτο στόχο αποτέλεσε ο Βουλγαρικός Σύνδεσμος, Υπλγός Μπλαντένωφ. Αποτέλεσμα της συνεργασίας Παπαπέτρου και Μπόνη ήταν να περιοριστεί σταδιακά η δραστηριότητά του και τέλος να αντικατασταθεί.

Ο Αθανάσιος Φροντιστής, βασικό στέλεχος ης ΠΑΟ και μετέπειτα αρχηγός ΓΕΣ και ΓΕΕΘΑ στο βιβλίο του αναφέρει.²⁰⁸

...Ο Συνταγματάρχης Παπαπέτρου παραμένων εν μέσω μυρίων κινδύνων μονίμως εις περιοχήν Αμυνταίου είχε κατορθώσει να οργανώσει ολίγας ομάδας ενόπλων παλιών αγωνιστών του Αλβανικού Έπους, σημαντικότεροι των οποίων υπήρξαν αι του εκ Ροδόνας Πέτρου Κωνσταντινίδη και των Φλωρινιωτών εφέδρων Αξικών Λάμπρου Ι. Πείου, Βίκτωρος Χαρίση και Περικλή Ζυγομάνη... Αι ομάδες αποφεύγουσαι την φανεράν αποκάλυψιν εξεδήλωνον εκάστοτε καταλλήλως την ύπαρξιν των προς ενίσχυσιν του ηθικού των καταπιεζομένων Ελλήνων, με το κήρυγμα, ότι η νίκη ανήκει εις την Συμμαχικήν παράταξιν, ότι ο Ελληνισμός θα επανέλθη με μέγα γόητρον και ότι ουδείς πλέον υπούλως ενεργών εναντίον του εις τας δυσκόλους ταύτας στιγμάς θα έχη θέσιν εις την μεγαλωμένην Ελλάδα.

Οι Βουλγαρίζοντες καταγγέλου τον Παπαπέτρου ως Αρχηγόν της ομάδος ενόπλων και καλείται πολλάκις εις το Γερμανικόν Φρουραρχείον. Του υποδεικνύεται να εγκαταλείψει την περιοχήν. Αλλά ούτος αρνείται διακηρύττων ότι, ως Έλλην Αξικός και ως μέλος οικογενείας θυσιασθείσης δια τα Ελληνικά ιδεώδη, δεν δέχεται να μείνει αδρανής εναντίον των αθλίων ενεργειών ενός Έθνους, το οποίον χωρίς να πολεμήσει παρουσιάζεται ως Νικητής και κατακτητής...».

Μέχρι λοιπόν τα τέλη Οκτωβρίου 1941 στη Δυτική Μακεδονία είχαν οργανωθεί από Αξιωματικούς οι παρακάτω ομάδες αντιστάσεως:

27^η ομάδα

Δύναμη : 28 άνδρες σε δύο τμήματα.
Περιοχή Δράσης : Κοζάνη.

²⁰⁷ Θεόδωρος Μυλωνάς, *ό.π.*, σ. 117.

²⁰⁸ Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ. 164.

Επικεφαλής : Ανθλγός Ελευθεριάδης, Βέρμιο
 : Υπλγός Μπουλογιάννης, Βόιο

28^η ομάδα

Δύναμη : 43 άνδρες σε τρία τμήματα.
 Περιοχή Δράσης : Φλώρινα – Καστοριά.
 Επικεφαλής : Υπλγός Κουλούρης Τιμόθεος
 Ανθλγός Μπάμπας Ιωάννης
 Ανθλγός Μίχας παντελής

53^η ομάδα

Δύναμη : 30 άνδρες σε δύο τμήματα.
 Περιοχή Δράσης : Γρεβενά – Κοζάνη.
 Επικεφαλής : Εφ. Ανθλγός Ευαγγελόπουλος
 Εφ. Ανθλγός Σιδηρόπουλος

Την 28 Οκτωβρίου 1941 συγκροτείται ο Πατριωτικός Στρατιωτικός Σύνδεσμος (Π.Σ.Σ.) από τον Υπολοχαγό (ΠΖ) Ελευθεριάδη Γεώργιο. Ο τελευταίος μνείται αργότερα στην Υ.Β.Ε. και τα έτη 1941 και 1942 αναλαμβάνει ως αποστολή να διεισδύσει στο ΕΑΜ ως κατάσκοπος και να δίνει πληροφορίες στην Υ.Β.Ε.²⁰⁹ Παρουσιάζεται λοιπόν ως δάσκαλος Σπηλιάς Εορδαίας και σταδιακά προσχωρεί στο Ε.Α.Μ.

Τέλη του 1941 εμφανίζεται και στην Καστοριά η οργάνωση Υ.Β.Ε. Είναι η πρώτη οργάνωση που εμφανίζεται στην περιοχή. Το Ε.Α.Μ. κάνει την εμφάνισή του στα μέσα του 1942.²¹⁰ Υπεύθυνος για τη οργάνωση της Υ.Β.Ε. είναι ο Λγος Αναστάσιος Σακελλαρίδης από την Κορησό.²¹¹

²⁰⁹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], α. .ε. Ελευθεριάδη Γεωργίου. Κατάφερε να διεισδύσει στον ΕΛΑΣ όπου και παρέμεινε, ως κατάσκοπος, μέχρι το Πάσχα του 1943, οπότε ανακαλύφθηκε και συνελήφθη στο χωριό Άγιος Χριστόφορος. Δικάστηκε από την ολομέλεια και καταδικάστηκε σε θάνατο. Η μαχητική του ικανότητα όμως και η ευρεία αναγνώρισή του τον γλίτωσαν από την εκτέλεση. Κατόπιν πιέσεων ανέλαβε επικεφαλής 12 δεκαρχιών του ΕΛΑΣ. Σε μια μεγάλη επιχείρηση του ΕΛΑΣ κατάφερε να δραπετεύσει και διέφυγε στη Θεσσαλονίκη την Άνοιξη του 1943.

²¹⁰ Πάνος Κρίκης, *Ο Αντιστασιακός αγώνας των Καστοριανών 1941-1944, Συλλογή από άρθρα, μελέτες Εθνικών, Πολιτικών, Κοινωνικών, Ηθοπλαστικών και Τοπικών θεμάτων*, Εκδόσεις Κουλτούρα, Καστοριά 2006, σ.227-228.

²¹¹ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, 196. Ο Παναγιώτης Γυιόκας, *Καιροί εθνικής δοκιμασίας, χ.ε.*, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 57, αναφέρει ότι όταν το 1942 μετέβηκε στη Κλεισούρα ο Κιουρτσινιάδης «μετά του εκ Γερμάς κομμουνιστού Ευαγγέλου Υφαντή παρεσύρθησαν και προσεχώρησαν στο Ε.Α.Μ.» μία ομάδα εθνικιστών μεταξύ των οποίων και οι Υπλγός Τσένος, Υπλγός Κουλούρης, ο Κολλάρας κ.α. Αναφορικά με τον Τσένο, γνωρίζουμε ότι εκτελέστηκε από το Ε.Α.Μ. το 1943. Δεν αποκλείεται βέβαια να προσχώρησε αναγνωριστικά στο Ε.Α.Μ., αφού το 1942 δεν είχε εκδηλωθεί ακόμα φανερά το Κ.Κ.Ε. και να αποχώρησε στη συνέχεια. Σύμφωνα με τον Παπαθανασίου τα τμήματα του Κιουρτσινιάδη, Ζήση, Στεφανίδη και Πατσούρα συνεργάστηκαν στην αρχή με το Ε.Α.Μ. ενώ ο Πατσούρας αργότερα προσχώρησε σε αυτό, *ό.π.*, σ. 327-328.

Η Διοικούσα επιτροπή αποτελούνταν από τους:

Πρόεδρος: Σταύρος Πέτροβας, Διευθυντής Νομαρχίας Καστοριάς, Νομαρχών.

Γενικός γραμματέας: Λγος Παπαλαζάρου Ηλίας²¹²

Επίτιμος Αρχηγός: Στρατηγός ε.α. Φιλόλαος Πηχεών

Αρχηγός: Μοίραρχος Αντωνίου Δ.²¹³

Στρατιωτικό σκέλος: Ταγματάρχης Χωροφυλακής Λάιος Βασίλειος

Λοχαγός (ΥΙ) Σταματίου Σταμάτης

Λγος Γερεουδάκης Ιωάννης

Υπλγός Αποστολίδης Αθανάσιος

Υπλγός Παπαργυρίου Πέτρος ή Δημήτριο

Υπλγός (ΠΒ) Παπατέρπος Αλέξανδρος

Ανθλγός Καλοβυρνάς Ιωάννης

Ανθλγός Παπαδιαμαντόπουλος Γεώργιος

Αξκός αεροπορίας Θωμόπουλος Λάζαρος

Αξκός αεροπορίας Ζήκος Γρηγόριος

Ιδρυτικό μέλος της Υ.Β.Ε. ήταν και ο Μητροπολίτης Καστοριάς Νικηφόρος καθώς και ο ιατρός και μετά Δήμαρχος Σαράντης Τσεμάνης.²¹⁴

Εικόνα 15 Μέλη της Π.Α.Ο. Καστοριάς

Παράλληλα, ορισμένοι έφεδροι Αξιωματικοί μεταξύ αυτών και ο έφεδρος Υπλγός Κιουρτσιδάκης Άγγελος και έφεδρος Αξκός Ζήσης Κωνσταντίνος αναλαμβάνουν την συγκέντρωση όπλων.²¹⁵ Έτσι δημιουργούνται αποθήκες πολεμικού υλικού στα χωριά Νεστόριο, Μεσοποταμία, Λέχωβο.²¹⁶

²¹² Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ. 169.

²¹³ Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ. 169.

²¹⁴ Λυκούργος Συνόπουλος, *Απομνημονεύματα ενός καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957)*, χ.ε., Καστοριά 1998, σ.149.

²¹⁵ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, 196.

²¹⁶ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 117.

1942

Στην περιοχή του Ρυακίου αρχές του 1942 εμφανίζεται ο Τχης Παπαβασιλείου, με τους Ανθγλούς Παπαδόπουλο Γεώργιο, Ελευθεριάδη Ευστάθιο και Ελευθεριάδη Αριστεΐδη και μεί μεγάλο ποσοστό των κατοίκων στην οργάνωση Υ.Β.Ε.²¹⁷

Στην περιοχή της Κοζάνης δραστηριοποιείται και ο Λγος (ΠΖ) Δεμίρης Βασίλειος, ο οποίος προσπαθεί να στρατολογήσει Αξιωματικούς για τη συγκρότηση τμημάτων του Ε.Δ.Ε.Σ. στη Δυτική Μακεδονία, χωρίς όμως επιτυχία.²¹⁸

Μετά την αναδιάταξη των τμημάτων και την υπαγωγή του Ελευθεριάδη υπό τας διαταγές του Παπαπέτρου και εξαιτίας της σταδιακής εμφανίσεως του Ε.Α.Μ. δημιουργείται το Αρχηγείο Βοΐου, με αρχηγό τον Ταγματάρχη Πόρτη και υπαρχηγό τον Ταγματάρχη Μάντζιο, ενώ επικεφαλής των τμημάτων ήταν οι Έφ. Υπλγός Σιδηρόπουλος με έδρα το χωριό Βροντή και ο Ανθλγός Καραμπέρης Στέφανος με περιοχή δράσης τα Καστανοχώρια.²¹⁹

Την ίδια περίοδο ο Τχης Παπαθανασίου με τον Υπλγό (ΜΧ) Πολυζόπουλο Στέργιο, εφοδιασμένοι με χαρτιά του Ιταλικού Προξενείου Θεσσαλονίκης επισκέφτηκαν την Καστοριά, για την ενίσχυση του αγώνα και τον συντονισμό της τοπικής οργανώσεως. Στην Καστοριά και ενώ παρουσιάστηκαν στην Ιταλική Αστυνομία, υποβλήθηκαν σε ανάκριση. Τελικά τους επιτράπηκε η παραμονή με την προϋπόθεση ότι θα παρουσιάζονται δις, πρωί και απόγευμα στην αστυνομία και ότι δεν θα αναχωρούσαν έξω από την πόλη της Καστοριάς χωρίς άδεια.

Τελικά δόθηκε η ευκαιρία και στη Νομαρχία συνάντησαν τους Υπολοχαγούς Γερεουδάκη και Παπατέρπο, μέλη της οργανώσεως και κατόπιν προφορικής αναφοράς των τελευταίων δόθηκαν κάποιες οδηγίες.²²⁰

Στην Καστοριά δραστηριοποιούνταν ο Υπλγός Εφραιμίδης και Ανθλγός Χωροφυλακής Μανδάρπουλος, Ανθστής Χωροφυλακής Μπασκάκης Βασίλειος με περιοχή δράσης το Νεστόριο, οι εφ. Αζκοί Ζήσης και Κιουρτσιδάκης με περιοχή δράσης το Άργος Ορεστικό. Τα τμήματα αυτά, λόγω δυσκολίας στην επικοινωνία με τη Κ.Ε. της Π.Α.Ο. στη Θεσσαλονίκη, συνεργάζονταν με τα ένοπλα τμήματα του Ε.Α.Μ.²²¹

²¹⁷ ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944)*, τόμος 5, ανατύπωση 2006, «Φ.909/Β/9 1-6-1958. Κυριάκος Ιορδανίδης προς ΓΕΣ, Η Εθνική Αντίσταση Δ. Μακεδονίας στην περίοδο της Κατοχής». Έκδοση Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998, σ.298.

²¹⁸ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 357.

²¹⁹ Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ. 178. Τα δύο τμήματα αρχικά ήταν υπό τη ενιαία διοίκηση του Υπλγού Μπουλογιάννη Κοσμά.

²²⁰ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 324-327.

²²¹ Ο Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ 196, αναφέρει ότι τα ένοπλα αυτά τμήματα συγκροτήθηκαν τέλη 1942 αρχές 1943. Επιπλέον αναφέρει και τον Υπλγό Τιμόθεο Κουλούρη, ως έναν εκ των επικεφαλής.

Την άνοιξη ο Παπαθανασίου επισκέφθηκε τη Φλώρινα με τον Επίσκοπο Ολύμπου και μετέπειτα Μητροπολίτη Κασσανδρείας Καλλίνικο. Η υποδοχή που έτυχαν από τον Μητροπολίτη Φλωρίνης, Βασίλειο, ήταν πολύ συγκρατημένη έως εχθρική. Το πρόσχημα της επισκέψεως ήταν η επέκταση της οργανώσεως «Φίλοι του χωριού», ενώ ο Παπαθανασίου δεν αποκάλυψε την ταυτότητά του φοβούμενος τους ξένους πράκτορες. Την επομένη ημέρα, επανήλθαν στη Μητρόπολη, όπου ο Μητροπολίτης συνέχισε να τηρεί την ίδια στάση. Στο μέσο της συζήτησης των Μητροπολιτών ο Παπαθανασίου παρενέβη λέγοντας:

Ο σκοπός μας Σεβασμιότατε είναι γνωστός. Πρέπει να πρωτοστατήσετε. Είμαι Ταγματάρχης του Ελληνικού Στρατού και έχω σκοπό και εντολή να σας υποδείξω το καθήκον σας στις σημερινές περιστάσεις. Επαναλαμβάνω είμαι αξιωματικός και σαν τέτοιος παρουσιάζομαι εδώ μαζί με τον Άγιο Ολύμπου. Η τυχόν άρνησίς σας θα αναφερθεί...²²²

Μετά την παρέμβαση αυτή του Παπαθανασίου, έδωσε ο Μητροπολίτης την άδεια να γίνει την επομένη μια συγκέντρωση στη Μητρόπολη για την προώθηση και το συντονισμό του αγώνα στη Φλώρινα.

Στην Καστοριά οι βιαιότητες των Ιταλών συνεχίζονταν. Κατά τα τέλη Απριλίου κάτοικοι από το Άργος Ορεστικό, με επικεφαλής τον φαρμακοποιό Λιάκο, αδελφός του Γυμνασιάρχου Φλωρίνης κατά την περίοδο εκείνη, ζήτησαν τη βοήθεια των Αξκών μεταβαίνοντας στη Θεσ/νίκη. Το Γραφείο Επιχειρήσεων της Κεντρικής Διοίκησης της Υ.Β.Ε. συνέταξε Σχέδιο Αντιμετώπισης – Καταστροφής των τμημάτων του Ραβάλι.

Ακολούθως ο Σχης Παπαπέτρου μετέβη στην περιοχή του Σινιάτσικου για το συντονισμό των επιχειρήσεων.²²³ Την 16^η Μαΐου συγκεντρώθηκαν οι αρχηγοί των Ενόπλων Τμημάτων της περιοχής, οι οποίοι ενισχύθηκαν προσωρινά από αντάρτες των περιοχών Αμυνταίου – Πτολεμαΐδας- Φλωρίνης και τέθηκαν υπό τας διαταγές της Υ.Β.Ε. Το όλο σχέδιο προέβλεπε συντονισμένες αιφνιδιαστικές επιθέσεις, σε προκαθορισθέντα σημεία και στόχους.²²⁴

— Την 28^η Μαΐου 1942: Προσβάλλονται μία διμοιρία κυνηγών και τμήματα Βουλγαριζόντων στο χωριό Βύτιστα, συνολικής δύναμης 30 ανδρών. Σκοτώθηκαν 11 Ιταλοί και 41 Βουλγαρίζοντες. Πιάστηκαν αιχμάλωτοι 22 άνδρες. Συγχρόνως επιτίθενται στο χωριό Στενά όπου σκοτώθηκαν 17 Ιταλοί.

²²² Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 334-335.

²²³ Θεόδωρος Μυλωνάς, *ό.π.*, σ. 118.

²²⁴ Ο Ένοπλος αγώνας κατά των Γερμανών ήταν κυρίως αμυντικός, λόγω των ισχυρών Στρατιωτικών Δυνάμενων που στάθμευαν στη Φλώρινα και Πτολεμαΐδα, αλλά και εξαιτίας του φόβου των αντιποίνων στον άμαχο πληθυσμό.

- Την 22^α Μαΐου 1942 προσβάλλεται Λόχος Τάγματος Επαναφοράς στο χωριό Γραφιά και εκτελούνται Βουλγαρίζοντες και Ρουμανίζοντες.
- Την 3^η Ιουνίου στη θέση «Νταούλι» του χωριού Κλεισούρα προσβάλλεται φάλαγγα Ιταλικών οχημάτων που μετέφερε πυρομαχικά εφόδια και ιματισμό. Εξοντώθηκαν Ιταλοί και Βουλγαρίζοντες, παρελήφθησαν τα φορτία και τα οχήματα κατεστράφησαν δια πυράς.
- Την 4^η & 5^η Ιουνίου έγινε ταυτόχρονη προσβολή Τμημάτων Ιταλών και Βουλγαριζόντων στο χωριό Γάβρος και Λόχου Ιταλών κυνηγών στο δάσος Σκαλοχωρίου.
- Την 20^η Ιουνίου 1942 στην ίδια περιοχή επανήλθαν οι Ιταλοί ενισχυθέντες και με πυροβόλα όπλα με στόχο την κατάληψη των λημεριών, χωρίς επιτυχία.²²⁵

Το καλοκαίρι του 1942 στάλθηκαν από την Αθήνα στη Δ. Μακεδονία επιτροπές Ελλήνων Αξιωματικών για επισιτιστικές υπηρεσίες και αγορά τροφίμων για την Αθήνα (Φασόλια, φακές, σιτάρι κ.α.). Μια ομάδα εξ αυτών εγκαταστάθηκε για 10-15 μέρες στο Τσοτύλι. Επικεφαλής ήταν ένας Υπλγός Πυροβολικού και ένα από τα μέλη της ο Ανθλγός Λαμπρόπουλος Στέργιος με καταγωγή από την Κορυφή Βοΐου.²²⁶

Το Καλοκαίρι του 1942 Ιταλικά τμήματα εκτελούν εφόδους στα χωριά του Βοΐου και συλλαμβάνουν τους Αξιωματικούς.²²⁷

Σύμφωνα με τον Καραμπέρη, το καλοκαίρι του 1942, μετά από μετάβασή του στη Θεσσαλονίκη για να ενημερώσει την οργάνωση για τη δράση του Ε.Α.Μ. στην περιοχή του Βοΐου, πληροφορείτε την μετονομασία της οργανώσεως σε Π.Α.Ο. και λαμβάνει την εντολή ενημέρωσης της μετονομασίας και της προετοιμασίας για έξοδο στο βουνό προς συγκρότηση ενόπλων τμημάτων, των λοιπών εταίρων της περιοχής.²²⁸

Το φθινόπωρο ιδρύεται και η Εθνική Κοινωνική Άμυνα (Ε.Κ.Α.)²²⁹ από τον Τχη Παπαβασιλείου Χρήστο.²³⁰ Η Ε.Κ.Α. ως παρακλάδι της οργανώσεως Υ.Β.Ε. θα αποτελέσει το μέσο διεξαγωγής του ένοπλου αγώνα στη Δυτική Μακεδονία. Η διστακτικότητα και οι

²²⁵ -, *Η Εθνική Αντίσταση των Ελλήνων, 1941-1945, Ιστορικές μαρτυρίες*, Εκδόσεις Πανελλήνια Συνομοσπονδία Εθνικών Αντιστασιακών Οργανώσεων, χ.τ. 2001, σ. 148.

²²⁶ Κυρατζόπουλος Δημήτριος – Φωτεινός, *ό.π.* σ. 266-267. Ο Κυρατζόπουλος επιπλέον αναφέρει ότι απώτερος σκοπός τους ήταν η συλλογή πληροφοριών σχετικά με το ΕΑΜ και να μηΐσουν άτομα στην οργάνωσή τους χωρίς όμως να αναφέρει σε ποια οργάνωση.

²²⁷ Αθανάσιος Γκαντώνας, *ό.π.*, σ. 28.

²²⁸ Στέφανος Καραμπέρης, *ό.π.*, σ. 22.

²²⁹ Θανάσης Καλλιανιώτης, «ΠΑΟ – ΕΛΑΣ: Ο εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία», Νίκος Καλογερόπουλος, Αρχέλαος Κουτσούρης (επιμ.), *Η δεκαετία 1940 – 1950 στη Δυτική Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη 1998.

²³⁰ Δημήτρης Φυλαχτός, *Θυμάται!..., βιογραφικό χρονικό, (1907 ως τα σήμερα)*, χ.ε., χ.τ. 1988, σ. 117, αναφέρει ότι χρηματοδότης της Ε.Κ.Α. ήταν ο Κοζανίτης μεγαλέμπορος Γκέκας.

λανθασμένες κινήσεις της Υ.Β.Ε. στην Κοζάνη,²³¹ ξεπερνιούνται με την ίδρυση της Ε.Κ.Α. Λεπτομέρειες για το πως συγκροτήθηκε η Ε.Κ.Α. μας δίνει ο Καλλιανιώτης:²³²

...Η δημιουργία της Ε.Κ.Α. ήταν λοιπόν άμεσο αποτέλεσμα της δυναμικής εμφάνισης οπλοφόρων στα όρη της περιοχής(Όλυμπος, Πιέρια, Καμβούνια), η οποία στεναχωρούσε τους εμπόρους της περιοχής κι ερέθιζε τους επαγγελματίες του πολέμου Αξιωματικούς. [...]

[...] Για μια λοιπόν επιτόπια επίσκεψη στο χώρο του Ολύμπου προσφέρθηκαν τρία μέλη της Υ.Β.Ε. Κοζάνης, ο Ιωάννης Νταβίτης από το Βόλο, Ανθστής ΠΖ και απόφοιτος Διδασκαλείου, και οι αδελφοί Ευστάθιος και Αριστείδης Ελευθεριάδης (ψευδ. Περδίκας) από το προσφυγικό Κλείτο, μόνιμοι ανθυπολοχαγοί...επιστρέφοντας στην Κοζάνη έφεραν μαζί τους έναν ένοπλο του Σώματος Ολύμπου που συστήθηκε στην Επιτροπή της Υ.Β.Ε. Κοζάνης ως Μιχαήλ Τζανακάκης ή «Χάρος» στο ψευδώνυμο.[...]

[...] Ο Χάρος ήταν ένα απρόσμενο δώρο στους αξιωματικούς της Υ.Β.Ε. Κοζάνης. Επιτέλους όσοι είχαν βαρεθεί τη στατική θεωρία της «Λαϊκής Διαφωτίσεως» και ζητούσαν εντονότερη δράση θα την είχαν στο πρόσωπο των ενόπλων της Ε.Κ.Α.[...]

[...] Η πρώτη επίσημη εμφάνιση του Χάρου ως στρατολόγου της Ε.Κ.Α. έλαβε χώρα την 23^η Οκτωβρίου 1942 στην Οινόη της Κοζάνης...²³³

Στις αρχές Νοεμβρίου ιδρύεται η Επαρχιακή Επιτροπή του ΕΑΜ στο Βόιο. Ο Λοχαγός Βράκας Βασίλειος αναλαμβάνει επικεφαλής της Επιτροπής.²³⁴ Η προσχώρησή του στο ΕΑΜ και η εκλογή στη θέση του Προέδρου είχε μεγάλη επιρροή στο λαό της περιοχής.²³⁵

Την ίδια περίοδο ο Λοχαγός (ΠΖ) Κουταλίδης Αγαθόνικος, ποντιακής καταγωγής, δραστηριοποιείται για την συγκρότηση εθνικιστικών ανταρτικών τμημάτων που θα δραστηριοποιούνται στην περιοχή Κοζάνης – Φλωρίνης με την ονομασία Εθνική Προσφυγική Οργάνωση (Ε.Π.Ο.).²³⁶ Δεν βρέθηκε κάποια δράση της οργανώσεως.

²³¹ Βλέπε ανωτέρω για Θεοδοσιάδη.

²³² Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 158,159,160.

²³³ Ο Σταύρος Θεοδοσιάδης, *ό.π.*, σ.150-151, αναφέρεται στο περιστατικό σχετικά με την ύπαρξη ενόπλου τμήματος στον Όλυμπο, καθώς και στην αποστολή ανδρών για την επιβεβαίωση των πληροφοριών. Δεν κάνει όμως καμία αναφορά στον «Χάρο» ή στη ίδρυση της Ε.Κ.Α.

²³⁴ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 51.

²³⁵ Μετά τα γεγονότα του Αυγερινού, διαχώρισε τη θέση του από τον ΕΛΑΣ και έφυγε στην Αθήνα.

²³⁶ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 50.

1943

Την πρώτη εβδομάδα του 1943 βρίσκονται στα βουνά τα ένοπλα τμήματα της Π.Α.Ο:

- Στην περιοχή του Πενταλόφου το τμήμα του Υπλγού Μπουλογιάννη.
- Στην περιοχή του Τσοτυλίου το τμήμα του εφ. Ανθλγού Σιδηρόπουλου Θεόδωρου
- Στην περιοχή της Νεαπόλεως το τμήμα του εφ. Ανθλγού Ευαγγελόπουλου και
- Στην περιοχή των Καστανοχωρίων το τμήμα του Ανθλγού Καραμπέρη.²³⁷

Υπήρχε ήδη οργανωμένο ένα υποτυπώδες Αρχηγείο στον Πεντάλοφο, το Αρχηγείο Βοΐου υπό τον Τχη (ΠΒ) Πόρτη Μιλτιάδη και Τχη Μάντζιο και ένα Υπαρχηγείο στη Δαμασκηνιά υπό τον Τχη πολεμικής διαθεσιμότητας Παναγιωτίδη Δημήτριο.

Το τμήμα του Καραμπέρη αριθμούσε 100 άνδρες και εγκαταστάθηκε επί της γραμμής των υψωμάτων: περιοχής Χρούπιστας (Άργος Ορεστικό), Αμμουδάρας, παράλληλα προς τον ρου του Αλιάκμονα με αποστολή την απαγόρευση εισόδου Ιταλικών στρατευμάτων στην περιοχή των Καστανοχωρίων και την προστασία της περιοχής από τμήματα Κομιτατζήδων.

Η έντονη δραστηριότητα της Υ.Β.Ε./ Π.Α.Ο. σε συνδυασμό με την έλλειψη Αξιωματικών από τα ένοπλα τμήματα του ΕΑΜ στην περιφέρεια της Κοζάνης «ανησύχησε» το ΕΑΜ, το οποίο έβλεπε να χάνει έδαφος.

Ταυτόχρονα το πρώτο δεκαήμερο του Ιανουαρίου ο Μητροπολίτης Κοζάνης Ιωακείμ, πνευματικός ηγέτης του Ε.Α.Μ. άρχισε να πιέζει τους Αξιωματικούς της Κοζάνης να προσχωρήσουν σε αυτό προς ενίσχυση του «Εθνικού» Αγώνα. Ο Τχης Λαλόπουλος, ως αρχαιότερος των Αξιωματικών Κοζάνης ζήτησε προθεσμία πριν απαντήσει στον Ιωακείμ, έτσι ώστε να επικοινωνήσει με την διοίκηση στη Θεσσαλονίκη. Ο Μητροπολίτης καυτηρίασε τη παθητική αυτή στάση των Αξιωματικών από άμβωνος.²³⁸

Σχετικά με τη στάση της διοικήσεως στη Θεσσαλονίκη οι μαρτυρίες συγκρούονται. Ο Χρυσοχόου²³⁹ αναφέρει ότι «το δίλλημα, εις το οποίον ευρέθησαν οι αξιωματικοί της Κοζάνης μετά την ανακοίνωσιν του Λαλόπουλου της αντιθέσεως των εν Θεσσαλονίκη ηγητόρων των, ήτο μέγα». Ο Καλογρηάς²⁴⁰ αναφέρει ότι «...και η ΚΕ των Υ.Β.Ε. στη Θεσσαλονίκη έμεινε ικανοποιημένη από αυτή τη συμφωνία». Ο Θεοδοσιάδης ισχυρίζεται ότι η Κ.Ε. της Υ.Β.Ε.

²³⁷ Στέφανος Καραμπέρης, *ό.π.*, σ. 22.

²³⁸ Αθανάσιος Χρυσοχόου, *ό.π.*, σ. 303-304.

²³⁹ Αθανάσιος Χρυσοχόου, *ό.π.*, σ. 304.

²⁴⁰ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 202.

έδωσε την έγκρισή της για την συμμετοχή των Αξιωματικών στα ένοπλα τμήματα του Ε.Α.Μ.²⁴¹

Τελικά στα μέσα Ιανουαρίου²⁴² πραγματοποιήθηκε σύσκεψη στη Μητρόπολη όπου παραβρέθηκαν σχεδόν όλοι οι Ταγματάρχες της Φρουράς Κοζάνης, ο Μιχαήλ Σουμελίδης, ως εκπρόσωπος του Κ.Κ.Ε. Κοζάνης, ο πρωτοδίκης Δομπόγιας, ο εισαγγελέας Σκρέκας και τα πρώην μέλη της Υ.Β.Ε. Δημήτριος Μανέντας και Σταύρος Θεοδοσιάδης.²⁴³

Στη σύσκεψη αποφασίστηκε η συνεργασία ορισμένων Αξιωματικών της Φρουράς Κοζάνης με το Ε.Α.Μ., όχι της Υ.Β.Ε./Ε.Κ.Α. Για το σκοπό αυτό υπογράφηκε ένα «πρωτόκολλο συνεργασίας». Σε αρκετά βιβλία αγωνιστών του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. αναφέρεται ως «συμβόλαιο τιμής».²⁴⁴

Ο Θεοδοσιάδης το παραθέτει εν περιλήψει στη σελίδα 156 του βιβλίου του:

Οι κάτωθι υπογεγραμμένοι Μιχαήλ Σουμελίδης, ως εκπροσωπών το Κ.Κ.Ε. Ν. Κοζάνης Ανδρέας Λαλόπουλος, Διοικητής του Τμήματος Αξιωματικών Κοζάνης και ο Σταύρος Θεοδοσιάδης της Γραμματείας του Ε.Α.Μ. Κοζάνης εις εκτέλεσιν αποφάσεως κατά την σύσκεψιν της 15/1/1943 εις τα γραφεία της Ιεράς Μητροπόλεως Κοζάνης περί συνεργασίας των αξιωματικών μετά του Ε.Α.Μ., συμφωνούμεν και αποφασίζομεν τα κάτωθι:

Οι αξιωματικοί αναλαμβάνουν την υποχρέωσιν να συνεργασθούν ειλικρινά και ολόψυχα μετά της Πανελληνίου Οργανώσεως Ε.Α.Μ. τιθέμενοι προθύμως εις την διάθεσιν της ηγεσίας των ενόπλων δυνάμεων του Ε.Α.Μ. διά την Διοίκησιν των Αρχηγών και των Τμημάτων του.

Να συνεργασθούν ειλικρινά προς ομόφωνον αντιμετώπισιν των εκάστοτε αναφουομένων ζητημάτων αφορώντων την ζωήν και τας ανάγκας του Λαού ληστευομένου υπό των κατακτητών και των συνεργατών αυτών εθνοπροδοτών. Η επιβίωσις του Λαού αποτελεί ένα εκ των πρωταρχικών σκοπών του Εαμικού αγώνος.

Να ειδοποιήσωμεν εγκαίρως αμφοτέρα τα συμβαλλόμενα μέρη, τους ανά την Επαρχίαν πυρήνας και οπαδούς μας περί της αποφασισθείσης ταύτης συνεργασίας, προς συμμόρφωσιν και συντονισμόν των σκέψεων και των

²⁴¹ Σταύρος Θεοδοσιάδης, *ό.π.*, σ.152.

²⁴² Σταύρος Θεοδοσιάδης, *ό.π.*, σ. 151.

²⁴³ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 202, Σταύρος Θεοδοσιάδης, *ό.π.*, σ. 152 και Κυρατζόπουλος Δημήτριος – Φωτεινός, *ό.π.* σ. 314-5.

²⁴⁴ Βασίλης Νταϊλιάνης, *Το αντάρτικο στη Δυτική Μακεδονία. Αυτοβιογραφία. Με τους μαστόρους στο Θεσσαλικό Κάμπο. Στον ελληνοϊταλικό πόλεμο. Στην Εθνική Αντίσταση. Στον Εμφύλιο*, Εκδόσεις Κώδικας, Θεσσαλονίκη 1995, σ.79.

ενεργειών των υπέρ του αγώνος ως και την από κοινού αντιμετώπισιν πάσης τυχόν αντιπατριωτικής και αντιλαϊκής κινήσεως οποθενδήποτε προερχομένης.

Προς πληρεστέραν και καλλιτέραν συνεργασίαν ένας ανώτερος αξιωματικός θα συμμετέχη του Δ. Συμβουλίου του Ε.Α.Μ., ένας δε εκπρόσωπος τούτου θα συμμετέχει του Δ. Συμβουλίου των αξιωματικών.

Αμφότερα τα μέρη αναλαμβάνομεν την υποχρέωσιν να μην ανακινήσωμεν ζήτημα Καθεστωτικόν καθ' όλην την διάρκειαν του Απελευθερωτικού Αγώνος αφιεμένου τούτου εις την ελευθέραν κρίσιν του ελληνικού Λαού μετά την απελευθέρωσιν.

Εγένετο και υπεγράφη την 25 Ιανουαρίου 1943

Οι συμφωνήσαντες Εκπρόσωποι

- 1) Μιχαήλ Σουμελίδης
- 2) Ανδρέας Λαλόπουλος
- 3) Σταύρος Θεοδοσιάδης

Το Πρωτόκολλο συνεργασίας από πλευράς των Αξιωματικών υπέγραψαν οι Ταγματάρχες Λαλόπουλος, Χατζής, Μάντζιος, Κοντονάσιος, Πόρτης, Παπαβασιλείου, Παναγιωτίδης, Μαρωνίδης και Τσαμπουράς.

Ο Λαλόπουλος ανέλαβε επικεφαλής όλων των τμημάτων του Ε.Λ.Α.Σ. στη Κοζάνη και οι Ταγματάρχες Μάντζιος, Χατζής και Μαρωνίδης ανέλαβαν την ηγεσία των τμημάτων σε Μπούρινο, Σινιάτσικο και Πιέρια.²⁴⁵

Το Φεβρουάριο του 1943 πραγματοποιείται σύσκεψη στο Τσοτύλι, στο Μέγαρο Μπαντή, με θέμα τη συνεργασία των οργανώσεων Π.Α.Ο. – Ε.Α.Μ. Στη σύσκεψη αποφασίστηκε η μεταφορά των αρχηγείων στον Πεντάλοφο για τον καλύτερο συντονισμό των ενεργειών των δύο οργανώσεων.²⁴⁶

Τον ίδιο μήνα τα τμήματα του εφ. Υπλγού Κιουρτσιδάκη, Υπλγού Κουλούρη, εφ. Ανθλγού Γιαννούλη, Επχία Πατσιούρα και Κολλάρα χτύπησαν την Ιταλική Φρουρά του Άργους Ορεστικού, αναγκάζοντας τους Ιταλούς να «κλειστούν» στη Καστοριά.²⁴⁷

²⁴⁵ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 202, Σταύρος Θεοδοσιάδης, *ό.π.*, σ. 160. Ο Αθανάσιος Χρυσόχου, *ό.π.*, σ. 305 αναφέρει ότι ο Λαλόπουλος αναγνωρίστηκε αρχηγός του Ε.Λ.Α.Σ. Δυτικής Μακεδονίας.

²⁴⁶ Στέφανος Καραμπέρης, *ό.π.*, σ. 27, Κωνσταντίνος Τσιούμης, *ό.π.*, σ. 12.

²⁴⁷ Κυρατζόπουλος Δημήτριος – Φωτεινός, *ό.π.* σ. 312.

Την 3 Μαρτίου²⁴⁸ 1943 ανταρτική ομάδα ηγούμενη από στελέχη του Ε.Α.Μ. επιτέθηκαν σε Ιταλική φάλαγγα 9 οχημάτων,²⁴⁹ κινούμενη εξ Αμυνταίου μέσω Κοζάνης προς Καστοριά στη περιοχή του Μπουγαζίου Σιατίστης. Αποτέλεσμα της προσβολής²⁵⁰ ήταν η σύλληψη 118 Ιταλών²⁵¹ και η κυρίευση των 8 οχημάτων, ενώ το 9^ο διέφυγε στη Κοζάνη, όπου ανέφερε τηλεφωνικώς το περιστατικό στην Ιταλική Στρατιωτική Διοίκηση.²⁵²

Διοικητής του Ιταλικού Λόχου που συνελήφθη στο Μπουγάζι ήταν ο Ιταλός Υπλγός Απρίλε ή Αυρήλιος, ο οποίος είχε πρωτοστατήσει στους ξυλοδαρμούς και τα βασανιστήρια της Επαρχίας, ως Φρούραρχος Νεαπόλεως, ο οποίος και εκτελέστηκε επιτόπου.²⁵³

Η Ιταλική Στρατιωτική Διοίκηση κινητοποίησε ένα Τάγμα²⁵⁴ από τα Γρεβενά με σκοπό την καταστροφή της Σιάτιστας, ως αντίποινα για την προσβολή της εφοδιοπομπής αλλά και για παραδειγματισμό.

Την 4^η Μαρτίου, μεταξύ 2 και 3 το μεσημέρι, ξεκίνησε η προέλαση του Τάγματος που αριθμούσε πλέον των 600 ανδρών από τα Γρεβενά, σε πορεία με δρομολόγιο Γέφυρα Πασά - Σιάτιστα, ενώ αεροπορία βομβάρδιζε εντός της Σιάτιστας.²⁵⁵ Πριν το ηλιοβασίλεμα βρισκόταν στα υψώματα του χωριού Ταξιάρχης, όπου και στρατοπέδευσε.²⁵⁶

Υπό την Ιταλική απειλή οι δυνάμεις της Π.Α.Ο. και του Ε.Α.Μ. πραγματοποίησαν σύσκεψη για τον τρόπο αντιμετώπισης του κοινού εχθρού. Η τοπική ηγεσία του Ε.Α.Μ., η

²⁴⁸ Η ημερομηνία 3 Μαρτίου αναφέρεται στην έκθεση του επικεφαλής της μάχης του Φαρδύκαμπου, Ανχη Κοντονάσιου Ιωάννη προς το ΓΕΣ την 28 Δεκεμβρίου 1970. Υπάρχουν και άλλες αναφορές για την προσβολή της φάλαγγας με ημερομηνίες 4 Μαρτίου (Ζαχαρίας Δρόσος, *Φαρδύκαμπος, η Δυτική Μακεδονία στ' άρματα, το χρονικό και τα επακόλουθα της μεγάλης μάχης*, χ.ε., Αθήνα 1984, σ. 106) και 5 Μαρτίου (Δημήτρης Φυλαχτός, *Εθνική Αντίσταση, 1941-1944, αναμνήσεις από τα Βελβεντό*, χ.ε., Αθήνα 1977, σ. 66). Κρίνεται όμως σκόπιμο να αναφέρουμε την 3^η Μαρτίου διότι η έκθεση του Κοντονάσιου είναι δημοσιευμένη από το τη ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944)*, τόμος 5, ανατύπωση 2006, Έκδοση Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998, σ. 322.

²⁴⁹ Ομοίως με ανωτέρω ο αριθμός των οχημάτων κυμαίνεται μέσα από βιβλιογραφία από 9 έως 12, επομένως με το ίδιο σκεπτικό αναφέρεται ο αριθμός της εκθέσεως του Κοντονάσιου.

²⁵⁰ Ένας εκ των επικεφαλής ήταν και ο Ανθλγός Κατσόγιαννος Στυλιανός.

²⁵¹ Ιωάννης Ζηκόπουλος, «Η μάχη του Φαρδύκαμπου Σιατίστης», στο Νικόλαος Καλογερόπουλος – Αρχέλαος Κουτσούρης (επίμ.), *Η δεκαετία 1940-1950 στη Δυτική Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη 1998, σ.132. Επιπλέον ο Ζηκόπουλος αναφέρει ότι τους 118 συλληφθέντες Ιταλούς επί τρεις ημέρες τους τάιζε γυρίζοντας στα χωριά Τσοτύλι, Ομαλή, Ανθούσα, Αγ. Θεόδωροι, Αγίασμα, Γλυκοκερασιά, όπου τους παρέδωσε σε άλλον Αξιωματικό.

²⁵² ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944)*, τόμος 5, Φ.909/Β/11β/28-12-1970, Συνταγματάρχης (ΠΖ) Ιωάννης Κοντονάσιος προς Αρχηγείο Στρατού, ανατύπωση 2006, Έκδοση Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998, σ.323.

²⁵³ Χρίστος Καλύβας, «Μαρτυρίες από τη ζωή στο Τσοτύλι στη Δεκαετία του '40», στο Νίκος Καλογερόπουλος (επιμ.), *ό.π.*, σ. 83. Ο Αλέξης Ρόσιος, «Η μάχη της Βίγλας 4-3-1943», στο Νίκος Καλογερόπουλος, *ό.π.*, σ. 111, αναφέρει ότι εκτελέστηκε την ίδια μέρα στο Παλαιόκαστρο.

²⁵⁴ ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *ό.π.*, σ. 323, το τάγμα διέθετε και τρία ορειβατικά πυροβόλα 9,7'.

²⁵⁵ Ιωάννης Ζηκόπουλος, «Η μάχη του Φαρδύκαμπου Σιατίστης», στο Νίκος Καλογερόπουλος – Αρχέλαος Κουτσούρης (επίμ.), *Η δεκαετία 1940-1950 στη Δυτική Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη 1998, σ.125.

²⁵⁶ Ζαχαρίας Δρόσος, *Φαρδύκαμπος, η Δυτική Μακεδονία στ' άρματα, το χρονικό και τα επακόλουθα της μεγάλης μάχης*, χ.ε., Αθήνα 1984, σ. 106.

οποία ήταν εγκατεστημένη στο τηλεγραφείο Σιατίστης, εισηγήθηκε να μην συγκρουστούν με τους Ιταλούς. Οι Αξιωματικοί υποστήριξαν ότι έπρεπε να οργανώσουν τον τοπικό πληθυσμό και να αμυνθούν της τοποθεσίας. Οι καπετάνιοι του Ε.Α.Μ. Καραϊσκάκης και Γιαννούλης αντέδρασαν στην εισήγηση της επιτροπής του Ε.Α.Μ. και ανακοίνωσαν ότι με τα τμήματά τους θα συνεργαστούν με τους Αξιωματικούς για την σωτηρία της Σιάτιστας, συμπαρασύροντας με τη δήλωσή τους και τα υπόλοιπα στελέχη του Ε.Α.Μ. Αποφασίστηκε λοιπόν η συνεργασία Π.Α.Ο. – Ε.Λ.Α.Σ. Καλύτερη τοποθεσία για την άμυνα αποφασίστηκε ότι ήταν ο Φαρδύκαμπος.²⁵⁷ Επικεφαλής της επιχείρησης ανέλαβε ο Ταγματάρχης πολεμικής διαθεσιμότητας Κοντονάσιος Ιωάννης.

Παραμονές της μάχης κατόπιν διαταγής του Κοντονάσιου, σύμφωνα με την οποία Ιταλικά τμήματα κινούνταν σε δύο κατευθύνσεις: Γρεβενά – Νεάπολη και Καστοριά – Άργος -Τσοτύλι, προς απομόνωση της περιοχής του Βοΐου και εξόντωση των ανταρτικών τμημάτων, ο Ανθλόγος Καραμπέρης, που δραστηριοποιούνταν στην περιοχή των Καστανοχωρίων, έστειλε ένα μικρό τμήμα με επικεφαλής βαθμοφόρο για την κάλυψη της διαβάσεως Βογατσικού. Η ομάδα ενισχύθηκε από εθελοντές του Βογατσικού και του Κωσταραζίου, ανεξαρτήτως φρονημάτων.²⁵⁸

Το βράδυ οι Ιταλοί έκαψαν το Άργος Ορεστικό και ξημερώματα της επομένης έλαβαν επαφή με τα τμήματα που αμύνονταν τόσο στη Γραμμή του Αλιάκμονα, όσο και στη διάβαση του Βογατσικού.

Παράλληλά, στην Μονή Μικροκάστρου εγκαταστάθηκε το αρχηγείο με επιτελείς – βοηθούς του Κοντονάσιου τους ΕΛΑΣίτες καπετάνιους Φωτεινό και Σκοτίδα. Για την επαφή

²⁵⁷ Η τοποθεσία Φαρδύκαμπου βρίσκεται 4 χιλιόμετρα Νότια-Νοτιοδυτικά της Σιάτιστας. Είναι περίπου πεδινή με μικρές διακυμάνσεις του εδάφους και διατέμνεται από μικρές χαραδρώσεις χειμάρρων, που σε κάποιο βαθμό βοηθούν την προσέγγιση ατάκτων και την αιφνιδιαστική προσβολή. Δυτικά και από Βορρά προς Νότο ρέει ο Αλιάκμονας ποταμός με απότομες όχθες, ο οποίος από το φθινόπωρο μέχρι την άνοιξη παραμένει αδιάβατος. Επομένως ανάπτυξη ανταρτικών τμημάτων για επίθεση από την πλευρά αυτή ήταν αδύνατη. Η μόνη επιχειρησιακή δυνατότητα των ανταρτών στη δυτική όχθη του Αλιάκμονα ήταν να εγκατασταθούν αμυντικά στα υψώματα της Κοκκινιάς, για να εμποδίσουν εχθρικές κινήσεις από τα Γρεβενά προς τη γέφυρα Γιαγκόβου, που εφάπτεται σχεδόν στην τοποθεσία Φαρδύκαμπου.

Στην ανατολική πλευρά βρίσκεται η στενωπός Μπουγαζίου - Σιάτιστας, μήκους 9 χιλιομέτρων, η οποία επανδρωμένη με μικρές δυνάμεις ανταρτών μπορούσε να εμποδίσει την άφιξη εχθρικών ενισχύσεων από την Κοζάνη. Μια άλλη τοποθεσία, στην οποία μπορούσαν να αναχαιτισθούν οι ενισχύσεις που θα έσπευδαν από την Καστοριά στο Φαρδύκαμπο, ήταν η μικρή στενωπός που υπάρχει κατά μήκος του δρομολογίου Κωσταραζί - Βογατσικό. Οι κατέχοντες τα βραχώδη υψώματα της Σιάτιστας, που υπέρκεινται της πεδινής έκτασης του Φαρδύκαμπου, είχαν το πλεονέκτημα της καλής παρατήρησης και πεδίων βολής, αλλά είχαν το μειονέκτημα της δύσκολης απόκρυψης και κάλυψης από τα εχθρικά πυρά του πυροβολικού και των όλμων, γιατί ο χρόνος που είχαν στη διάθεσή τους ήταν εξαιρετικά μικρός για αποτελεσματική οργάνωση του εδάφους.

²⁵⁸ Ιωάννης Ζηκόπουλος, *ό.π.*, σ. 127 και Στέφανος Καραμπέρης, *ό.π.*, σ.34.

με τα μαχόμενα τμήματα είχε σύνδεσμο τον αυτοκινητιστή με Ford αυτοκίνητο Ι.Δ. Τσίκαρο.²⁵⁹ Επιπλέον την ασφάλεια του αρχηγείου ανέλαβε η ομάδα αστραπή του Ε.Α.Μ. ενώ υπήρχαν και έφιπποι ως σύνδεσμοι και αγγελιοφόροι.²⁶⁰

Εικόνα 16 Σχεδιάγραμμα της περιοχής του Φαρδύκαμπου

Συντονιστής των επιχειρήσεων ανέλαβε ο Τχης (ΠΖ) Χατζής Ιωάννης ενώ οι Τχης Τσαμπουράς και Πόρτης ανέλαβαν την προώθηση των τμημάτων προς Αμμουδάραν και πέραν της Δαμασκηνιάς για την αμυντική οργάνωση της στενωπού της Σιατίστης.²⁶¹

Οι Ανθλγοί Γκαντώνας, Παπαϊωάννου και Δεμίρης ανέλαβαν την ενεργοποίηση των μελών της Π.Α.Ο. στην περιοχή Σιατίστης. Ο Τχης Μάντζιος με ένα τμήμα ανέλαβε την πεδινή περιοχή Νεαπόλεως προς Κοζάνη.

Πρέπει να εξάρουμε τη γενναιότητα των κατοίκων της περιοχής του Βοΐου οι οποίοι έσπευσαν να αντιμετωπίσουν την απειλή. Τα ένοπλα τμήματα του ΕΑΜ στην περιοχή δεν

²⁵⁹ Ιωάννης Ζηκόπουλος, *ό.π.*, σ.132. Ο Χρίστος Παπαδημητρίου, «Δημήτρη Κυρατζόπουλου – Φωτεινού. Απομνημονεύματα του Εθνικοαπελευθερωτικού πολέμου και της Εθνικής Αντίστασης στην Ελλάδα 1940-1941», στο Νικόλαος Καλογερόπουλος – Αρχέλαος Κουτσούρης (επίμ.), *Η δεκαετία 1940-1950 στη Δυτική Μακεδονία*, Εκδόσεις Εταιρίας Μελετών Άνω Βοΐου, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 144, αναφέρει ότι επικεφαλής της μάχης του Φαρδύκαμπου ήταν ο Δημήτριος Κυρατζόπουλος (Φωτεινός), ο Κοντονάσιος ήταν Επιτελάρχης και 3^ο Γραφείο, ο Πόρτης 1^ο και 4^ο Γραφείο με βοηθό τον Ανδρέα Κωτόπουλο στρατιωτικό υπεύθυνο του Ε.Α.Μ. Βοΐου. Ο Ανδρέας Τσιάτας, «Οι πρώτες οργανώσεις και ανταρτικές ομάδες στο Βόιο και στα Γρεβενά», στο Νίκος Καλογερόπουλος, *ό.π.*, σ. 154, αναφέρει ότι μέλος του επιτελείου της μάχης του Φαρδύκαμπου ήταν και ο μόνιμος Ανθλγός Κατσόγιαννος. Από την βιβλιογραφία έχει παρατηρηθεί ότι όσοι αγωνιστές του Ε.Α.Μ. αναφέρονται στα γεγονότα του Φαρδύκαμπου περιγράφουν διαφορετικές ιστορίες, με διαφορετικούς επικεφαλείς της όλης επιχείρησης, ενώ στα βιβλία των αγωνιστών της Π.Α.Ο. τα βασικά στοιχεία ταυτίζονται ενώ οι αφηγήσεις αλληλοσυμπληρώνονται ή ταυτίζονται.

²⁶⁰ Ιωάννης Ζηκόπουλος, *ό.π.*, σ. 126.

²⁶¹ Αθανάσιος Γκαντώνας, *ό.π.*, σ. 61 και Ιωάννης Ζηκόπουλος, *ό.π.*, σ. 127

ξεπερνούσαν τις 18 - 20 δεκαρχίες, ενώ τα τμήματα της ΠΑΟ έφτασαν του 350. Δεν επαρκούσαν όμως για να απωθήσουν τον εχθρό, ο οποίος είχε στη διάθεσή του αεροπορία, πυροβολικό και σαφώς ανώτερο οπλισμό. Έτσι οι κάτοικοι του Βοΐου διεξήγαγαν έναν αγώνα υπέρ βωμών και εστιών.

Οι Ανθλγοι Γκαντώνας και Δεμίρης με ένοπλους χωρικούς αναχώρησαν για την φύλαξη των ορεινών διαβάσεων Κοζάνης – Γαλατινής, οι οποίες υπερκερούσαν την στενωπό της Σιατίστης.²⁶²

Καθοριστικό ρόλο για την έκβαση της μάχης έπαιξε η πρωτοβουλία του έφεδρου τότε Ανθλγού Μιχάλη Παπαγιαννόπουλου,²⁶³ ο οποίος με ένα τμήμα 25 συγχοριανών του πέρασε κολυμπώντας τον Αλιάκμονα και ανέτρεψε την οπισθοφυλακή των Ιταλών η οποία δια πυρών εμπόδιζε τη διάβαση της Γέφυρας της Γιάγκοβας.

Το Ιταλικό Τάγμα παραδόθηκε την 6 Μαρτίου.

Στη μάχη του Φαρδύκαμπου συμμετείχαν οι Αξιωματικοί Τχης Κοντονάσιος, Τχης Χατζής Δημήτριος, Ανθλγός Καραμπέρης Στέφανος, Ανθλγός Δεμίρης Γεώργιος, Ανθλγός Γκαντώνας Νικόλαος, Ανθλγός Καναβάς Νικόλας, Ανθλγός Κατσόγιαννος Στυλιανός, Ανθλγός Κυριακίδης Σταύρος, Τχης Μάντζιος Λάζαρος, Υπλγός Μπουλογιάννης Κοσμάς, Ανθλγός Νούλας Αντώνιος, Τχης Τσαμπουράς, Ανθλγός Παναγιωτόπουλος Ιωάννης, Ανθλγός Παπαγιαννόπουλος, Ανθλγός Παπαθανασίου Νικόλαος, Ανθλγός Παπαϊωάννου, Τχης Πόρτης Μιλτιάδης, Υπλγός Πόρτης Σταύρος, Υπλγός Τζουρελλάς Κοσμάς, Εύελπης Γρηγορίου Επαμεινώνδας.

Εικόνα 17 Μετά τη μάχη του Φαρδύκαμπου.

Την επομένη, 7 του Μάρτη, πραγματοποιήθηκε στη Σιάτιστα σύσκεψη στην οποία συμμετείχαν οι αρχηγοί των τμημάτων του Ε.Α.Μ., πολιτικοί επίτροποι (Τερπόφσκυ, Φίλος Γ) και οι Αξιωματικοί Κοντονάσιος, Μπουλογιάννης, Χατζής και Τσαμπουράς. Αποφασίστηκε η συνέχιση του ενόπλου αγώνα με

²⁶² Αθανάσιος Γκαντώνας, *ό.π.*, σ. 62.

²⁶³ Ο Παπαγιαννόπουλος το 1948 εξ ανδραγαθίας μονιμοποιήθηκε και σταδιοδρόμησε στον Ελληνικό Στρατό.

την προσβολή της εναπομένουσας ιταλικής φρουράς στα Γρεβενά.²⁶⁴ Συγκροτήθηκαν λοιπόν τέσσερα Αρχηγεία με διμελείς «μικτές» διοικήσεις:

- A. Αρχηγείο Μπούρινου με αρχηγούς τον Τχη Μάντζιο και τον Σλομπόντα.
- B. Αρχηγείο Σινιάτσικου με αρχηγούς τον Τχη Χατζή και Αλέξη Ρόσιο (Υψηλάντη).
- Γ. Αρχηγείο Γρεβενών με αρχηγό τον Βασίλειο Γκανάτσιο (Χείμαρρο) και
- Δ. Αρχηγείο Πιερίων με αρχηγό τον Τχη Μαρωνίδα.²⁶⁵

Οι Ιταλοί, για να εξαλείψουν τη ντροπή από την ήττα του Φαρδουκάμπου και για να απεγκλωβίσουν τα υπολείμματα του ιταλικού τάγματος, τους караμπινιέρους και τους λεγεωνάριους, που είχαν πολιορκηθεί σε ύψωμα της πόλεως Γρεβενών, έστειλαν μια Μεραρχία από τη Λάρισα με διοικητή το στρατηγό Del Giudice, για να αντιμετωπίσει τους αντάρτες στη Δυτική Μακεδονία.²⁶⁶

Οι Αξιωματικοί δεν επιθυμούσαν μια εκτεταμένη σύγκρουση με τις ιταλικές δυνάμεις, φοβούμενοι τα αντίποινα στον άμαχο πληθυσμό.²⁶⁷ Άλλωστε οι Ιταλικές δυνάμεις ήταν υπέρογκες σε σχέση με τα ανταρτικά τμήματα.²⁶⁸ Σε μια κοινή σύσκεψη, στις 12 Μάρτη στο Τσοτούλι για ίδρυση Αρχηγείου Βοΐου, χωρίς αποτέλεσμα, οι συμμετέχοντες διαπληκτίστηκαν μεταξύ τους.

Παρόλα αυτά και προκειμένου να διατηρηθεί η συνοχή της αντιστάσεως συμφώνησαν να αμυνθούν των Ιταλικών δυνάμεων. Πρότειναν η γραμμή άμυνας εναντίον του ερχόμενου από τα Σέρβια συντάγματος να χαραχτεί στη ΝΔ όχθη του Αλιάκμονα. Οι ηγέτες του Ε.Α.Μ. πρότειναν έως πρώτη τοποθεσία άμυνας την γέφυρα των Σερβίων κι έπειτα το Μπουγάτσι.

Η Μεραρχία προέλασε επί του δρομολογίου Λάρισα- Ελασσόνα- Σέρβια- Κοζάνη. Οι αντάρτες από την Π.Α.Ο. και τον Ε.Λ.Α.Σ. με επικεφαλής τον Τχη Μάντζιο της ΠΑΟ, παρατάχθηκαν Νότια - ΝΔ των Σερβίων και προσπάθησαν να ανακόψουν την προέλαση.

Στη Β. όχθη του Αλιάκμονα, απέναντι από τα Σέρβια είχαν συγκεντρωθεί υπό την ηγεσία των Αρχηγείων Μπούρινου και Σινιάτσικου τμήματα ενόπλων. Δεκαρχίες από τα Βέντζια και

²⁶⁴ Ο Αθανάσιος Χρυσόχου, *ό.π.*, σ. 53 ισχυρίζεται ότι στο συνέδριο ακυρώθηκε το «πρωτόκολλο συνεργασίας» των Αξιωματικών με το Ε.Α.Μ. διότι δεν υπήρχε προγενέστερη σύμφωνη γνώμη από την Κ.Ε. Ο Δημήτριος Κυρατζόπουλος – Φωτεινός, *ό.π.* σ. 348, αναφέρει ότι στη σύσκεψη συμμετείχαν οι Τχες Χατζής και Τσάμπουρας από τη μία πλευρά και Φωτεινός και Κοντονάσιος από την άλλη. Ο Χατζής είχε ύφος υπεροπτικό και μετά από έντονες συζητήσεις δεν κατέληξαν σε καμιά συγκεκριμένη απόφαση.

²⁶⁵ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ.95.

²⁶⁶ Χρήστος Βήττος, *ό.π.*, σ.241.

²⁶⁷ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 203.

²⁶⁸ Ο Κυρατζόπουλος Δημήτριος – Φωτεινός, *ό.π.* σ. 364 και 369, ισχυρίζεται ότι οι Πόρτης, Κοντονάσιος και Μπουλογιάννης πρότειναν την συνθηκολόγηση με τον εχθρό (Ιταλούς) και την εγκατάλειψη του αγώνα κατά των κατακτητών. Μάλιστα αναφέρει ότι οι Χατζής και Τσάμπουρας ήλθαν σε συνεννόηση με τους Ιταλούς, πρόδωσαν την αντίσταση διαλύοντας το τμήμα του Σινιάτσικου και διέφυγαν στην Κοζάνη.

τον Τσιαρτσιαμπά, ομάδες της Ε.Κ.Α. με τους Ανθλγούς Ευστάθιο Ελευθεριάδη και Γεώργιο Παπαδόπουλο και αντάρτες από το Σινιάτσικο με τον Τχη Χατζή.²⁶⁹

Το Αρχηγείο Μπούρινου, μάλλον εν αγνοία του Μάντζιου, κοινοποίησε διαταγές επιστράτευσης όλων των κατοίκων ηλικίας 20 ως 40 χρονών κι όλων των αξιωματικών της περιοχής.²⁷⁰ Ο Τχης Μάντζιος αντιδρώντας διέλυσε τις δεκαρχίες και ειδοποίησε τους ΕΛΑΣίτες να αποσυρθούν.²⁷¹

Στο χωριό του Μπούρινου Έξαρχος οι ένοπλοι του Ε.Λ.Α.Σ. και της Ε.Κ.Α. διχογνώμησαν και λίγο έλειψε να συγκρουστούν με τα όπλα.²⁷²

Την 23-24 Μαρτίου λαμβάνει χώρα άλλη μια κοινή σύσκεψη Αξκών και στελεχών του Ε.Α.Μ. στο Τσοτύλι, στην περιοχή Αμπέλια.²⁷³ Στη σύσκεψη έλαβαν μέρος οι Πόρτης, Μπουλογιάννης, εφ. Ανθλγός Σιδηρόπουλος και άλλοι. Σύμφωνα με την εφημερίδα «Ελευθερία», στη σύσκεψη αυτή έλαβαν μέρος 40 μόνιμοι κι έφεδροι αξιωματικοί, εκ των οποίων «οι μισοί ήταν οργανωμένοι στην ΕΚΑ».²⁷⁴ Θέμα της συσκέψεως ήταν η ίδρυση Αρχηγείου Πίνδου, στο οποίο θα υπάγονταν τα υπαρχηγεία Βοΐου, Γρεβενών και Σινιάτσικου. Τελικά δεν επήλθε συμφωνία.

Με αυτά τα δεδομένα οι Αξκοί αποφασίζουν την ίδρυση του «Εθνικού Αρχηγείου Πίνδου».²⁷⁵

Επικεφαλής αρχικά τέθηκε ο εφ. Ανθλγός Σιδηρόπουλος Θεόδωρος.²⁷⁶ Ο Σιδηρόπουλος έχοντας συγκεντρώσει μια σημαντική δύναμη επικοινωνήσε μέσω αγγελιοφόρου με την Κοζάνη ζητώντας να παραδώσει την διοίκηση σε ανώτερο Αξιωματικό.

²⁶⁹ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 87.

²⁷⁰ Αθανάσιος Χρυσόχοου, *ό.π.*, 1^{ος} τόμος, σ. 55.

²⁷¹ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 89.

²⁷² Ο Στράτος Κέντρος, «Χρονικό της Εθνικής Αντίστασης στη Δυτική Μακεδονία (1941-1944)», στο Νίκος Καλογερόπουλος, *ό.π.*, σ. 307-308 ισχυρίζεται ότι βρήκαν ένα γράμμα πάνω στον Παπαβασιλείου από το οποίο προκύπτει ότι αυτός ήταν ο γενικός καθοδηγητής της αντίστασης. Και συνεχίζοντας την εισήγησή του υποστηρίζει ότι ο Παπαβασιλείου είχε γιάφκα στο χωριό Μπλάτσι (Βλάστη), με υπεύθυνο τον Μακεδονομάχο – Οπλαρχηγό του Παύλου Μελά, Κούντουρα. Ο τελευταίος, σύμφωνα πάντα με τον Κέντρο είχε επαφές με παλαιούς μακεδονομάχους, όπως και με τον Καπετάν Στέφο Γρηγορίου. Για το λόγω αυτό συνελήφθησαν και εκτελέστηκαν. Για τη δολοφονία του Καπετάν Στέφου δεξ και Μέρος ΙΙΙ της παρούσης.

²⁷³ Παρμενίων Παπαθανασίου, *ό.π.*, σ. 157.

²⁷⁴ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 98. Ο Αθανάσιος Χρυσόχοου, *Η Κατοχή εν Μακεδονία, βιβλίον 1^ο, Η δράσις του Κ.Κ.Ε.*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1949, σ. 58 αναφέρει ότι οι Αξιωματικοί ήταν 55.

²⁷⁵ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 203. Ο Παρμενίων Παπαθανασίου, *ό.π.*, σ. 157 το χαρακτηρίζει ως Εθνικό Αρχηγείο Βοΐου.

²⁷⁶ Ο Θεόδωρος Σιδηρόπουλος ήταν έφεδρος Αξιωματικός, από τη Βροντή, ποντιακής καταγωγής, ο οποίος λόγω του θάρρους και της ανδρείας του, ασκούσε μεγάλη επιρροή στο ποντιακό και όχι μόνο, στοιχείο της περιοχής. Την περίοδο εκείνη διοικούσε μόνος του τμήμα 250-300 ανδρών. Δυστυχώς όμως του έλλειπε η εμπειρία. Για το λόγω αυτό και σύμφωνα με τον Τσιούμη σ. 18-20, ζήτησε την βοήθεια των Παπαβασιλείου και Λαλόπουλου. Σύμφωνα πάντα με τον Τσιούμη, ο Λαλόπουλος τις πρώτες μέρες του Απριλίου, αφού ειδοποιήθηκε με

Ακολουθούν τα γεγονότα του Αυγερινού και του Μελανθίου στα οποία η Π.Α.Ο. διαλύεται. Περιγράφονται σε κεφάλαιο που ακολουθεί και πραγματεύεται τις εμφύλιες συγκρούσεις.

Μετά τα γεγονότα του Αυγερινού και Μελανθίου, οι Αξιωματικοί υπό την απειλή του Ε.Λ.Α.Σ. κρύβονταν μέχρι να διαφύγουν, κυρίως στη Θεσσαλονίκη.

Παρόλα αυτά η συλλογή πληροφοριών παραμένει βασική δραστηριότητά τους. Μέσα Απριλίου ο Τχης Χατζής έστειλε, χωρίς επιτυχία, έναν σύνδεσμο στον Τχη Κοντονάσιο, ο οποίος διέμενε στον Πεντάλοφο, για να συλλέξει πληροφορίες σχετικά με τις δυνάμεις των ανταρτών, τη στάση του πληθυσμού και για ορισμένα πρόσωπα, τα οποία ενδιέφεραν την Π.Α.Ο.²⁷⁷

Οι αδελφοί Ελευθεριάδη διέφυγαν τις πρώτες μέρες του Πάσχα του 1943 μεταμφιεσμένοι ως χωρικοί.²⁷⁸

Πριν αναχωρήσουν οι Αξικοί της Κοζάνης για τη Θεσσαλονίκη την Κυριακή των Βαΐων, πραγματοποιήθηκε σύσκεψη στα γραφεία της Στρατιωτικής διοίκησης Κοζάνης μεταξύ αντιπροσώπων της περιοχής Μπουτζακίων και των Αξιωματικών Λαλόπουλου Ανδρέα, Παπαβασιλείου Χρήστου, Χατζή Δημητρίου, Σιακαβάρα Δημητρίου, Δρακωτού, Μουμουζά Ιωάννη, Γκάτζουρα Βενιζέλου και άλλων κατώτερων Αξιωματικών.

Οι κάτοικοι των Μπουτζακίων ζητούσαν την βοήθεια των Αξιωματικών για την συγκρότηση ενόπλων τμημάτων. Ο Χατζής λαμβάνοντας πρώτος το λόγο είπε «Να αναλάβετε μόνοι σας να οργανωθείτε και όταν θα έχετε αξιόλογον ένοπλον δύναμιν να μας ειδοποιήσετε να στείλωμεν αξιωματικούς».

Ακολούθησε παρέμβαση του Παπαβασιλείου, ο οποίος διατύπωσε την ερώτηση: «Εάν θα στείλωμεν αξιωματικούς θα είσθε εις θέσιν να θέσητε εις την διάθεσιν τουλάχιστον εκατό ενόπλους;».²⁷⁹

Τελικά δεν φαίνεται να συμφωνήθηκε κάτι συγκεκριμένο στη σύσκεψη. Παρόλα αυτά τον Μάιο εμφανίζεται στην περιοχή των Μπουτζακίων ο Τχης Παπαβασιλείου και στρατολογεί κόσμο για την επάνδρωση του Αρχηγείου Χάδοβας.²⁸⁰ Μυείται ο Ανθλγός Γεροντίδης

αγγελιοφόρο από τον Σιδηρόπουλο ξεκίνησε αφού πρώτα αποχαιρέτησε την οικογένειά του για να μεταβεί στο Βόιο. Δεν πρόλαβε να τεθεί επικεφαλής του τμήματος επειδή τον πρόλαβαν οι εξελίξεις. Μετά τον Αυγερινό διέφυγε στη Θεσσαλονίκη.

²⁷⁷ Βασίλης Γκανάτσιος, «Αλβανικός Πόλεμος – Κατοχή – Αντίσταση στη Δυτική Μακεδονία», στο Νίκος Καλογερόπουλος (επιμ.), *ό.π.*, σ. 179-180.

²⁷⁸ Κωνσταντίνος Κωνσταντινίδης, *ό.π.*, σ.114.

²⁷⁹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντιστάσεως*, *ό.π.*, σ. 302.

²⁸⁰ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Γεροντίδη Χαράλαμπου.

Χαράλαμπος και άλλοι και σταδιακά οργανώνονται ένοπλα τμήματα «εις την ορεινήν περιοχὴν των παραφυάδων του Βερμίου (Σκάφη)».

Παράλληλα, μετά την αναδιοργάνωση των ενόπλων τμημάτων του Ε.Λ.Α.Σ. σε Μεραρχίες, Μάιος 1943, η έλλειψη των Αξιωματικών αποτελούσε σοβαρό πρόβλημα για τον Ε.Λ.Α.Σ. Άρχισαν λοιπόν να εκδηλώνονται εντονότερα προσπάθειες ένταξης στρατιωτικών στον Ε.Λ.Α.Σ. για την στελέχωσή του. Μερικοί εξ αυτών που προσέγγισε το Ε.Α.Μ. στο Καταφύγι Κοζάνης ήταν οι Σχης (ΜΧ) Χατζηϊωάννου Ιωάννης,²⁸¹ Αντισμήναρχος Γουλιτίδης Γεώργιος, Ευέλπιδες Τσούφλιας Ιωάννης και Τζίτσας Γεώργιος, Μ. Επχίας Τσιώρης Δημοσθένης. Τελικά προσχώρησε στον ΕΛΑΣ μόνο ο Τσούφλιας Ιωάννης ενώ ο Τσιώρης, πιθανόν φοβούμενος, ενώ υποσχέθηκε να ανεβεί στο βουνό, την ίδια νύχτα διέφυγε στην Κοζάνη και μνήθηκε στην ΠΑΟ.²⁸²

Ο Ιορδανίδης αναφέρει στην έκθεσή του ότι τον Ιούνιο πραγματοποιήθηκε σύσκεψη στην Θεσσαλονίκη, με αξιωματικούς από τις περιοχές της Κοζάνης και του Κιλκίς, υπό την Προεδρία του Σχη Αθανασίου Χρυσόχου στην οποία αποφασίστηκε η επανίδρυση της Π.Α.Ο.²⁸³ Στην πραγματικότητα αναφέρεται στην απόφαση της Π.Α.Ο. να βγάλει ένοπλα τμήματα στο Πάικο και στο Βέρμιο, όπως αναλύθηκε στο κεφάλαιο «Υπερασπισταί Βορείου Ελλάδος» του παρόντος.

Την 7 Ιουλίου οργανώνεται το Αρχηγείο Χάδοβας. Αρχική θέση Λεπιανά Κοζάνης. Επικεφαλής ορίστηκε ο Τχης Παπαβασιλείου.²⁸⁴ Επικεφαλής των τμημάτων ήταν ο Μιχάλης Παπαδόπουλος, με έδρα τη Ζαρκαδόπετρα και δύναμη 60 ανδρών σε Ίμερα – Σκάφη – Λευκάδια, Ανθλόγος Δεμίρης Γεώργιος, με δύναμη 50 ανδρών στην περιοχή της Γαλατινής, Ανθστής Χρυσοστόμου, με δύναμη 20 ανδρών στο Κλείτο και Καραφωτιάς, με δύναμη 10 ανδρών στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης. Υπεύθυνος του ανεφοδιασμού του αρχηγείου ανέλαβε, με διαταγή του Τχη Λαλόπουλου, ο Ανθλόγος Γκαντώνας Νικόλαος.²⁸⁵

Τον Αύγουστο το τμήμα αριθμοί 110 άνδρες. Επικεφαλής παραμένει πάντα ο Παπαβασιλείου ενώ αξιωματικοί που στελεχώνουν τα τμήματα, πέραν το προαναφερομένων

²⁸¹ Δημήτρης Φυλακτός, *Εθνική Αντίσταση, 1941-1944, αναμνήσεις από τα Βελθεντό*, χ.ε., Αθήνα 1977, σ. 54.

²⁸² Δημήτρης Φυλακτός, *ό.π.*, σ. 60-61.

²⁸³ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντιστάσεως*, *ό.π.*, σ. 303-304. Όπως δηλώνει ο Ιορδανίδης, δεν παραβρέθηκε ο ίδιος στη σύσκεψη αλλά πληροφορήθηκε τα τεκτενόμενα από τον Λαλόπουλο, ο οποίος βρισκόταν στη Θεσσαλονίκη. Παρόλα αυτά και ο Παπαθανασίου και ο Φροντιστής αναφέρουν ρητά ότι ο Χρυσόχου δεν ήταν ποτέ μέλος της Π.Α.Ο. Οι αναφορές βέβαια του Χρυσόχου αλληλοαναιρούνται αφού στα βιβλία του αναφέρει ότι δεν ήταν μέλος της Υ.Β.Ε./Π.Α.Ο. αλλά σε επιστολή του που παραθέτει ο Ενεπεκίδης στο βιβλίο του δηλώνει ότι διετέλεσε αρχηγός της Π.Α.Ο.

²⁸⁴ Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ. 198.

²⁸⁵ Αθανάσιος Γκαντώνας, *ό.π.*, σ. 92. Αναφέρει ότι το Αρχηγείο Χάδοβας επανδρώθηκε τέλη Σεπτεμβρίου του 1943, στο όρος Σκοπός.

είναι και οι Ανθλόγος Παπαδόπουλος Γεώργιος, Ανθλόγος Ελευθεριάδης Ευστάθιος, Ανθλόγος Παπαγεωργίου, Ανθστής Σακελλαρίου.²⁸⁶

Τον μήνα Σεπτέμβριο κλιμακώνονται οι διώξεις των τμημάτων της Π.Α.Ο. από τον Ε.Λ.Α.Σ. Ο Ανθλόγος Γεροντίδης αναφέρει:²⁸⁷

Όταν κατά το μήνα Σεπτέμβριο, μετέβην ...εις Σοφουλάρ (Καπνοχώρι), ινά παρωτρύνωμεν και άλλους πατριώτας ν' ακολουθήσουν τα ένοπλα τμήματα της Π.Α.Ο., περιεκυκλώθημεν υπό ισχυράς δυνάμεις κομμουνιστών, συνελήφθημεν και οδηγήθημεν εις Πιέρρια όπου εκρατήθημεν επί 3 μήνας...²⁸⁸

Την 2 Οκτωβρίου ο Τχης Λαλόπουλος μεταβαίνει στο Σταθμό Διοικήσεως και μεταδίδει μία πληροφορία ότι 400 ΕΛΑΣίτες με ισχυρό οπλισμό βρίσκονται στην Γαλατινή και ετοιμάζονται να χτυπήσουν το Αρχηγείο. Τη ίδια πληροφορία μετέφερε και ο Ανθλόγος πολεμικής διαθεσιμότητας Λάτσιος Παναγιώτης, ο οποίος αναχώρησε κρυφά το ίδιο βράδυ από τη Γαλατινή. Μετά από σύσκεψη διατάζεται η μετακίνηση του σταθμού, προς αποφυγή συγκρούσεως με τον Ε.Λ.Α.Σ. στο Βέρμιο.²⁸⁹

Ο Παπαβασιλείου με το τμήμα του κινήθηκε κατόπιν διαταγή²⁹⁰ προς το Βέρμιο, για να ενωθεί με τα τμήματα Σαρρή και Γουλγουτζή. Τα τμήματά αυτά διωκόμενα από τους Γερμανούς αλλά και τον Ε.Λ.Α.Σ., σε διαφορετικά μέτωπα, διέφυγαν προς την Χαλκιδική. Τελικά κατέληξαν στα Κρούσια Κιλκίς, όπου ενώθηκαν με το τμήματα Μήτσιου – Τζαμαλούκα. Την 11 Οκτωβρίου διεξήχθει σφοδρή μάχη με τα τμήματα του Ε.Λ.Α.Σ. Κεντρικής Μακεδονίας. Μετά τη μάχη επήλθε ρήξη μεταξύ των Αξιωματικών και των Οπλαρχηγών. Αποτέλεσμα της ρήξης ήταν πολλοί Αξιωματικοί, μεταξύ των οποίων και ο Παπαβασιλείου,²⁹¹ να εγκαταλείψουν τα τμήματα και να διαφύγουν στη Θεσσαλονίκη τον Νοεμβρίου 1943.²⁹²

²⁸⁶ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντιστάσεως*, ό.π., σ. 304.

²⁸⁷ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Γεροντίδη Χαράλαμπου, «Περί της δράσεώς μου κατά τη διάρκεια της Κατοχής» και ΓΕΣ/ΔΙΣ, ό.π., σ. 304.

²⁸⁸ Ο Γεροντίδης και άλλοι 30 εκτελέστηκαν την 18 Δεκεμβρίου 1943 στην περιοχή Άνω Μηλιά. Τελικά δέχθηκε σφαίρα στη ράχη και κρυβόμενος ανάμεσα στα πτώματα κατάφερε να επιβιώσει.

²⁸⁹ Αθανάσιος Φροντιστής, ό.π., σ. 201.

²⁹⁰ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντιστάσεως*, ό.π., σ.305. Ο Ιορδανίδης στην ίδια πάντα αναφορά, ισχυρίζεται ότι Ο Τχης Λαλόπουλος διέταξε την κίνηση του Αρχηγείου Χάδοβας προς το Βέρμιο, όχι εξαιτίας της κίνησης του Ε.Λ.Α.Σ. κατά του αρχηγείου, αλλά λόγω επικείμενης εκκαθαριστικής επιχειρήσεως των Γερμανών. Επιπλέον αναφέρει ότι την επομένη ο Λαλόπουλος με τον Ανθλόγο Σιακαβάρα Γεώργιο προσπάθησαν να διαφύγουν στην Ήπειρο, στα ένοπλα τμήματα του Ζέρβα αλλά συνελήφθησαν από τον Ε.Λ.Α.Σ. Συνεχίζοντας την αφήγηση ο Ιορδανίδης ισχυρίζεται ότι ο Λαλόπουλος το είχε προσχεδιάσει να προσχωρήσει στον Ε.Λ.Α.Σ. και μόλις αντιλήφθηκε την πλεκτάνη ο Σιακαβάρας, στην προσπάθεια να δραπετεύσει, τον σκοτώσανε.

²⁹¹ Εκτελέστηκε από την Ο.Π.Λ.Α. Θεσσαλονίκης το 1944.

²⁹² ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντιστάσεως*, ό.π., σ. 306 και Αθανάσιος Γκαντώνας, ό.π., σ. 95.

Ο Σχης Παπαπέτρου επικηρυγμένος τόσο από τις κατοχικές δυνάμεις όσο και από τον Ε.Λ.Α.Σ. αναγκάζεται να κρυφθεί την ύπαιθρο. Ο Δημήτριος Κιάνας αναφέρει:²⁹³

... Με το Γιάννη γνωριζόμαστε από παλιά, έχουμε κουμπαριά. Ο πεθερός του, Αλέξης Χατζής, αρχηγός του Ελληνικού Κομιτάτου κατά τα έτη 1904-1908 στεφάνωσε τον αδερφό μου Στέργιο. Ένα καλοκαίρι πριν την κατοχή, φιλοξενήσαμε στο χωριό τον Θανάση Χατζή, οδοντίατρο, αδελφό της γυναίκας του Ιωαν. Παπαπέτρου. Είχε φέρει μαζί του ένα φορτίο με κουμμουνιστικά έντυπα, προπαγάνδιζε όλη την ημέρα, πήρε πολλούς στο λαιμό του. Αρχές Νοεμβρίου 1943 ο Γιάννης ήρθε στο Βάλτο, έμεινε δύο μήνες. Την Πρωτοχρονιά την περάσαμε μαζί...

Το ίδιο μήνα ο Ανθλγός Ιωαννίδης Λεωνίδας στέλνει μια επιστολή στη Διοικούσα επιτροπή της Π.Α.Ο. ζητώντας οπλισμό για την συγκρότηση τμημάτων στην περιοχή των Μπουτζακίων, με σκοπό να προστατευθούν από τον Ε.Λ.Α.Σ.²⁹⁴

Η οργάνωση δεν δέχθηκε να δώσει όπλα, ενώ τα κτυπήματα του Ε.Λ.Α.Σ. στην περιοχή συνεχίζονταν. Η απροθυμία των Αξιωματικών της Κοζάνης να ενισχύσουν τον αγώνα των κατοίκων των Μπουτζακίων οδήγησε στην δημιουργία μιας νέας οργάνωσης, του Ελληνικού Εθνικού Στρατού (Ε.Ε.Σ.).

1944

Αρχές, λοιπόν, Ιανουαρίου πραγματοποιείται στην Κοζάνη, στο σπίτι του Λοχαγού Ελευθεριάδη Γεωργίου, σύσκεψη στην οποία έλαβαν μέρος οι Ανθλγός Λεωνίδας Ιωαννίδης, κάτοικος Βατολάκου, ο εφ. Ανθλγός Θεόδωρος Αδαμόπουλος, από το Τσοτύλι, ο Δικηγόρος Χαρίσιος Τανής, ο Ανθλγός χωροφυλακής Γεώργιος Μουσούρης, ο Δικηγόρος Παναγιώτης Δαδούλης, ο ιατρός Σαρρής Γεώργιος, ο Κυριάκος Ιορδανίδης, ο Ιωάννης Παρχαρίδης και άλλοι.

Στη σύσκεψη αυτή ελήφθη η απόφαση ο Μιχάλης Παπαδόπουλος (Μιχαήλ Αγάς) να επικοινωνήσει, μέσω τρίτων με τις Γερμανικές Αρχές «και να τους αναπτύξει την απόφασιν ημών, ότι ο Γερμανικός Στρατός ή ούτως ή άλλως εφόσον θα φύγη από την Ελλάδα, και διά να μην μείνη ο τόπος έρμαιον πλέον εις χείρας των κομμουνιστών τους οποίους και αυτοί

²⁹³ Θεόδωρος Μυλωνάς, *ό.π.*, σ. 136-137.

²⁹⁴ Η επιστολή παραθέτετε στο Παράρτημα «ΣΤ».

πολεμούν, να μας αφήσουν ελεύθερους εκ μέρους των διά να μπορέσωμεν να αντιμετωπίσωμεν τους κομμουνιστάς».²⁹⁵

Ο Μιχάλης Παπαδόπουλος μέσω ενός εμπόρου από την Θεσσαλονίκη ονόματι Φωτιάδη, επικοινωνήσε με τον Διοικητή του Αιγαίου Στράκ. Ο τελευταίος δέχθηκε την πρόταση του Φωτιάδη, με τον όρο ότι στην περιοχή δράσης των ομάδων Ε.Ε.Σ. δεν θα προσβαλλόταν κανένας Γερμανός.

Η Σύνθεση, λοιπόν, της Οργανώσεως ήταν η κάτωθι :

- 1) Γενικός Αρχηγός Μιχαήλ Παπαδόπουλος (Μιχαήλ Αγάς)
- 2) Στρατιωτικός Διοικητής Δεμίρης Βασίλειος Λοχαγός
- 3) Στρατιωτικός Υποδιοικητής Ιωαννίδης Λεωνίδα Ανθλγός
- 4) Υπαρχηγός Λγος Γεώργιος Ελευθεριάδης
- 5) Διευθυντής του Β'. Γραφείου Θεόδωρος Αδαμόπουλος
- 6) Πολιτικοί Σύμβουλοι: 1) Χαρίσιος Τανής, Δικηγόρος, 2) Παναγιώτης Δαδούλης, Δικηγόρος, 3) Παύλος Τσακιρίδης, 4) Ιωάννης Σταμπουλίδης καθώς και ο Δντής του Τύπου η «Πατρίς».

Οπλαρχηγοί από την Διοίκηση ορίστηκαν προσωρινά οι κάτωθι:

- 1) Γεωργιάδης Πρόδρομος εκ Βαθυλάκου, στην περιοχή Βαθυλάκου.
- 2) Ιορδάνης Κασιερίης (Καπετάν Χασερίης) με τμήματα προσερχόμενα ως επί το πλείστον εκ της περιοχής Δράμας και τοιαύτα της περιοχής Σπάρτης και Λευκάρων.
- 3) Ευστάθιος Κωνσταντινίδης εξ Ιμέρων, εις την περιοχή Ιμέρων.
- 4) Μιχαήλ Πεχλιβανίδης εις την περιοχή Σκάφης - Αυλίας - Σοφουλάρ και Τετραλόφου.
- 5) Αχιλλεύς Τριανταφυλλίδης εκ Κοιλιάδος εις την περιοχή Καραγιαννίων με στρατιωτικό διοικητή τον Ανθλγό (ΠΒ) Μίχα Παντελή.²⁹⁶
- 6) Κυριάκος Ιορδανίδης εκ του χωρίου Ρυακίου, εις την περιοχή Ρυακίου, Αγίου Δημητρίου, Ακρινής και Κλείτου, με Στρατιωτικό Διοικητή τον Ανθλγό Νταβίτη Ιωάννη.²⁹⁷
- 7) Παντελής Κυριακόπουλος (Καπετάν Παντελής) εις την περιοχή Δρεπάνου, Μελισσίων, Κοίλων και Μαυροδενδρίου.²⁹⁸

²⁹⁵ ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944)*, τόμος 5, ανατύπωση 2006, «Φ.909/Β/9 1-6-1958. Κυριάκος Ιορδανίδης προς ΓΕΣ, Η Εθνική Αντίσταση Δ. Μακεδονίας στην περίοδο της Κατοχής». Έκδοση Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998, σ.311.

²⁹⁶ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 367.

²⁹⁷ Αργότερα αντικαταστάθηκε από τον Ανθστή (ΠΖ) Τσανίδη Γεώργιο και ο ίδιος μετακινήθηκε στο αντίστοιχο στην Εορδαία.

²⁹⁸ ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *ό.π.*, σ.311-312.

Στις 16 Ιανουαρίου Βουλγαρικές δυνάμεις εισέβαλαν στη Μακεδονία και τη Γευγελή. Ο Βουλγαρικός στρατός λεηλάτησε τα χωριά Κέλλη, Μελίτη, Ιτέα, Τριπόταμο, Παπαγιάννη, Αμμοχώρι, Άγιο Βαρθολομαίο, Σιταριά Παλαίστρα, Ν. Κάκασο, Βεύη, Μεσόκαμπο, Μελισοχώρι κ.α.²⁹⁹

Η Π.Α.Ο. βρέθηκε σε δίλημμα, να συνεχίσει τον αγώνα ή να διαλυθεί; Τα πυρομαχικά τελείωσαν, οι προσπάθειες ανεφοδιασμού από την Αγγλική αποστολή απέτυχαν και από τα ένοπλα τμήματα της παρέμειναν μόνο μικρές διάσπαρτες ομάδες Δυτικά του Στρυμόνα. Σε σύσκεψη της Διοικούσης Επιτροπής της, ο Στρατηγός Λιούμπας, ως Πρόεδρος και οι Σχες Παπαγεωργίου και Βιμπλής, πρότειναν τη διάλυση της οργάνωσης. Τα υπόλοιπα μέλη διαφώνησαν.

Ο Πρόεδρος και οι Σχες παραιτήθηκαν. Ακολούθησε ανασυγκρότηση της Διοικούσης Επιτροπής και η προεδρία της οργάνωσης ανατέθηκε στο Σχη Παπαπέτρου. Σε διαδοχικές συσκέψεις και πολλές προσπάθειες ενίσχυσης της οργάνωσης, η ανασυγκροτηθείσα επιτροπή αποφασίζει όπως, όλα τα στελέχη του, να βγούνε στα βουνά. Αρχικά θα έβγαινε ο Ανχης Αβδελάς, επιτελάρχης της ΠΑΟ και ο Τχης Παπαθανασίου, επιτελής Επιχειρήσεων, για να συγκροτήσουν Διοίκηση και Επιτελείο και στη συνέχεια θα καλούνταν ο Σχης Παπαπέτρου, ως γενικός αρχηγός.³⁰⁰

Την 12 Φεβρουαρίου η Γερμανική αντικατασκοπία αναφέρει ότι στο Τσοτύλι βρίσκεται σχηματισμός του ΕΛΑΣ 500 ανδρών υπό τον Σχη Χρήστο Χρησιτιάδη εκ Θεσσαλονίκης. Επιπλέον υπήρχε και σταθμός ασυρμάτου του ΕΑΜ τον οποίο χειρίζεται Έλληνας ασυρματιστής για την επικοινωνία με Σερβία και Βουλγαρία.³⁰¹

Την άνοιξη, φτάνει στο Κάιρο, ο Γεώργιος Παπανδρέου και σχηματίζει την Ελευθέρα Ελληνική Κυβέρνηση. Ο Παπανδρέου, μετά τον Κανελλόπουλο, παρακολουθεί τον αγώνα της Π.Α.Ο. και ενδιαφέρεται για τη δράση της. Με την προτροπή, λοιπόν της κυβέρνησης και την μεσολάβηση Αγγλικής Αποστολής στην Ελλάδα επανέρχεται η συμφωνία συνεργασίας Π.Α.Ο. και Ε.Λ.Α.Σ. για κοινή δράση εναντίον των κατακτητών.³⁰²

Μεταξύ άλλων αποφασίστηκε η συγκρότηση Εθνικού Στρατού στη Μακεδονία. Θα συγκροτούνταν το Γ' Σώμα Στρατού ή η Ομάδα Μεραρχιών με διοικητή το Στρατηγό Μπακιρτζή από τον Ε.Λ.Α.Σ. και Επιτελάρχη ανώτερο Αξιωματικό από την Π.Α.Ο. Επίσης θα συγκροτούνταν 4 Μεραρχίες:

²⁹⁹ Θεόδωρος Μυλωνάς, *ό.π.*, σ. 137.

³⁰⁰ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 617,618.

³⁰¹ Πολυχρόνης Ενεπεκίδης, *Η Ελληνική Αντίσταση, 1941-1944, όπως αποκαλύπτεται από τα μυστικά αρχεία της Βέρμαχτ εις την Ελλάδα, μια νεοελληνική τραγωδία*, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 1964, σ. 85.

³⁰² Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 620.

- VI Μεραρχία Αν. Μακεδονίας και Θράκης, με Δκτὴ τον Σχη Παπαπέτρου της Π.Α.Ο.,
- IX Μεραρχία Δ. Μακεδονίας, με Δκτὴ τον Σχη Μουστεράκη του Ε.Λ.Α.Σ.,
- X Μεραρχία Κ. Μακεδονίας, με Δκτὴ τον Σχη Καλαμπαλίκη του Ε.Λ.Α.Σ. και
- XI Μεραρχία Κ. Μακεδονίας, με Δκτὴ τον Σχη Βίμπλη της Π.Α.Ο.

Δυστυχώς η συμφωνία δεν εφαρμόστηκε ποτέ.³⁰³

Οι Γερμανοί βλέποντας τις διεθνείς εξελίξεις και αξιολογώντας την κατάσταση έβλεπαν προς η αποχώρηση από τη Ελλάδα θα συνοδευόταν από την ήττα. Βρήκαν, λοιπόν, στο «πρόσωπο» του Ε.Ε.Σ. ένα σύμμαχο που θα διευκόλυνε την απομάκρυνσή τους από τη Μακεδονία. Ενίσχυναν λοιπόν με οπλισμό και πυρομαχικά την οργάνωση στον αγώνα της κατά του Ε.Λ.Α.Σ. αναγκάζοντας τα τμήματα του τελευταίου να περιορίσουν τη δράση τους.

Εν τω μεταξύ την ηγεσία του Ε.Ε.Σ. ανέλαβε ο Τχης Μαρωνίδης, ενώ ο Λγος Δεμίρης ανέλαβε τη θέση του υπασπιστή.³⁰⁴

Την 27 Ιουλίου 1944, το ΥΠΕΘΑ³⁰⁵ κάλεσε με εγκύκλιό του τις Διοικήσεις Αξιωματικών των Νομαρχιών, να διαθέσουν Αξιωματικούς για την στελέχωση των αντικομμουνιστικών οργανώσεων. Οι οπλαρχηγοί του Ε.Ε.Σ. ζήτησαν από το Φρουραρχείο Θεσσαλονίκης την αποστολή Αξιωματικών για την στελέχωση των ομάδων του.³⁰⁶ Στη συνέχεια η εγκύκλιος τροποποιήθηκε και η συμμετοχή των Αξιωματικών στις αντικομμουνιστικές οργανώσεις από υποχρεωτική έγινε προαιρετική.³⁰⁷

Το καλοκαίρι του 1944, σύμφωνα με γερμανικά έγγραφα της μυστικής στρατιωτικής αστυνομίας και του Αρχηγού «της Ασφαλείας και της Ειδικής Ασφαλείας δια την Ελλάδα» του παραρτήματος Θεσσαλονίκης, Αντισυνταγματάρχου των S.S. ο Λγος (ΠΖ) Δεμίρης Βασίλειος στάλθηκε στην Αθήνα για την υπογραφή συμφώνου με τον Ε.Δ.Ε.Σ., ώστε να

³⁰³ Θεόδωρος Μυλωνάς, *ό.π.*, σ. 138-139.

³⁰⁴ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 368.

³⁰⁵ Η Κυβέρνηση Ράλλη είχε αναθέσει στον Ανώτατο Επόπτη Αξιωματικών Θεσσαλονίκης, Σχη ε.α. Σπανόπουλο Ανδρέα, την συγκρότηση δύο Ταγμάτων Ασφαλείας στη Θεσσαλονίκη, σύμφωνα με τη διαταγή του ΥΠΕΘΑ της 18 Μαΐου 1943. Αποστολή των Ταγμάτων, τα οποία θα τα πλαισίωναν Αξιωματικοί θα ήταν η ενίσχυση της Χωροφυλακής για την τήρηση της τάξεως στην πόλη. Παρά τις ενέργειες του Σπανόπουλου, οι κατοχικές αρχές δεν επέτρεψαν την συγκρότηση των τμημάτων αυτών, επειδή, όπως ισχυρίζεται ο Χρυσόχου, δεν εμπιστεύονταν τους Έλληνες Αξιωματικούς και δεν ήθελαν να προκαλέσουν βουλγαρικές αντιδράσεις. Ένας άλλος λόγος που οδήγησε στη ματαίωση δημιουργίας των Ταγμάτων ήταν η εμφάνιση του Εθνικού Ελληνικού Στρατού (Ε.Ε.Σ.) καθώς και η ίδρυση των ενόπλων σχηματισμών Δάγκουλα και Βήχου στην Θεσσαλονίκη. Ο Ε.Ε.Σ. αποτελούνταν από ένοπλες αντικομμουνιστικές ομάδες χωρικών. Βάιος Καλογριάς, «Η περίπτωση του συνταγματάρχη Αθανασίου Χρυσόχου», στο Ιάκωβος Μιχαηλίδης (επιμ.), *«Εχθρός» εντός των τειχών, όψεις του δωσιλιγισμού στην Ελλάδα της Κατοχής*, Εκδόσεις Ελληνική γράμματα, Αθήνα 2006, σ. 221.

³⁰⁶ Βάιος Καλογριάς, *ό.π.*, σ. 222.

³⁰⁷ Ο Χρυσόχου αναφέρει ότι αρχικά διατέθηκαν Αξιωματικοί. Μετά την τροποποίηση της εγκυκλίου, δύο μέρες αργότερα, μόνο δύο έκαναν χρήση του Φύλλου Μεταβάσεως τους.

«καταπολεμήσουν από κοινού τας κομμουνιστικές συμμορίας». Την ίδια περίοδο ο Ανθλόγος Ιωαννίδης Λεωνίδα, έφερε από την Θεσσαλονίκη στην Κοζάνη προκηρύξεις και προπαγανδιστικό υλικό του Ζέρβα για να τα μοιράσει.³⁰⁸

Τον Σεπτέμβριο ο Μαρωνίδης μετέβη στη Θεσσαλονίκη να διαπραγματευτεί με το Ε.Α.Μ. την παράδοση του Ε.Ε.Σ. Στην επιστροφή έπεσε σε ενέδρα από τους αντάρτες και εκτελέστηκε. Την αρχηγεία του Ε.Ε.Σ. ανέλαβε ο Τχης Φιλίπιδης Θρασύβουλος από το Αϊβαλί της Μικράς Ασίας, αλλά σε σύντομο χρονικό διάστημα φονεύθηκε κατά την επίθεση του Ε.Λ.Α.Σ. στην Κοζάνη την 22 Σεπτεμβρίου.³⁰⁹

Την 2 Οκτωβρίου και κατόπιν πίεσεως των Γερμανών ανέλαβε επικεφαλής του Ε.Ε.Σ. ο Τχης Μουμτζής Αναστάσιος, ο οποίος εκτελούσε και χρέη επικεφαλούς της Διοίκησης Αξιωματικών Κοζάνης μετά την αποχώρηση των λοιπών ανώτερων Αξιωματικών.³¹⁰

Εν όψη της επικείμενης αναχώρησης των Γερμανών, οι Άγγλοι ήθελαν, σε συνεργασία με τον Ε.Λ.Α.Σ., να καταλάβουν τα δεσπόζοντα υψώματα στον κάμπο της Κοζάνης, και ιδιαίτερα τον λόφο του προφήτη Ηλία, διότι από εκεί ήταν υποχρεωμένοι να περάσουν οι Γερμανοί.³¹¹

Για να πραγματοποιηθεί όμως αυτό το σχέδιο έπρεπε να λυθούν οι διαφορές μεταξύ Ε.Λ.Α.Σ. και Ε.Ε.Σ. Τελικά οι διαπραγματεύσεις δεν επέφεραν κανένα αποτέλεσμα διότι ο Ε.Ε.Σ. ήταν πρόθυμος να παραδώσει τον οπλισμό του στους Βρετανούς, αλλά όχι στον Ε.Λ.Α.Σ., τον οποίο δεν εμπιστευόταν, ενώ ο Ε.Λ.Α.Σ. επέμενε στην παράδοση του οπλισμού τον ίδιο.³¹²

Την 28 Οκτωβρίου οι Γερμανοί αποχώρησαν από την Κοζάνη δεχόμενοι τα πυρά των Άγγλων, ενώ τα τμήματα της ΙΧ του Ε.Λ.Α.Σ. υπό τον Καπετάνιο Καρατζά, δεν ενεπλάκησαν στη μάχη, έχοντας σαν αποστολή την κάλυψη των πλευρών των Αγγλικών δυνάμεων.³¹³

Μετά την απελευθέρωση της Κοζάνης, ο Ε.Ε.Σ. συμπύχθηκε στην περιοχή Βαθυλάκου – Ζαρκαδόπετρα, με σταθμό Διοικήσεως στο χωριό Πετρανά επί της Δημοσίας οδού Κοζάνης - Σερβίων. Ο Ε.Ε.Σ. ανέμενε οδηγίες από την Κυβέρνηση Παπανδρέου για τον αφοπλισμό ο

³⁰⁸ Πολυχρόνης Ενεπεκίδης, *Η Ελληνική Αντίσταση, 1941-1944, όπως αποκαλύπτεται από τα μυστικά αρχεία της Βέρμαχτ εις την Ελλάδα, μια νεοελληνική τραγωδία*, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 1964, σ. 101-102.

³⁰⁹ Αχιλλέας Τριανταφυλλίδης, «Από τη δράση της Π.Α.Ο. στην περιοχή Κοζάνης», στο Νίκος Καλογερόπουλος, *ό.π.*, σ.244.

³¹⁰ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 370.

³¹¹ Geoffry Chandler, *Διχασμένη χώρα, μια Αγγλο-Ελληνική Τραγωδία*, Εκδόσεις Παρατηρητής, επιμέλεια Ιωάννης Κολιόπουλος, έκδοσης α', Θεσσαλονίκη 2000, σ.66.

³¹² Geoffry Chandler, *ό.π.*, σ. 67.

³¹³ Geoffry Chandler, *ό.π.*, σ. 68 και ΓΕΣ/ΔΙΣ, *ό.π.*, σ 315.

οποίος είχε καθοριστεί για την 10 Δεκεμβρίου. Η οργάνωση αριθμούσε 5.000 περίπου άνδρες.³¹⁴

Το πρώτο δεκαήμερο του Νοεμβρίου πραγματοποιήθηκε σύσκεψη στο Αρχηγείο στα Πετρανά. Στη σύσκεψη παρευρέθηκαν και ο Υπλόγος Παπαλαζάρου Ηλίας, ως εκπρόσωπος της Κυβέρνησης και ο Άγγλος συνταγματάρχης Τζέλικο. Ο τελευταίος διέταξε τους Αξιωματικούς να εγκαταλείψουν τα τμήματα και να επιβιβαστούν στα Αγγλικά οχήματα. Η ανωτέρω διαταγή ισχυρίστηκε ότι ήταν διαταγή της συμμαχικής στρατιωτικής αποστολής και της κυβέρνησης.³¹⁵ Έτσι, με πλήρη μυστικότητα παρέλαβε όλους τους Αξιωματικούς και Υπαξιωματικούς και μέσω Καλαμπάκας τους μετέφερε στην Αθήνα, όπου και τους φυλάκισαν στις φυλακές Αβέρωφ. Εκεί κρατήθηκαν υπό Βρετανική φρουρά μέχρι να δικαστούνε από την Ελληνική Κυβέρνηση. Οι μόνοι που δεν ακολούθησαν ήταν οι αδερφοί Καριάκα και ο Πεχλιβάνης.³¹⁶ Οι τελευταίοι συνελήφθησαν από τον Ε.Λ.Α.Σ. και εκτελέστηκαν μετά από πολύμηνη ομηρία στον Πεντάλοφο.³¹⁷

Με την απομάκρυνση των Αξιωματικών από τους Άγγλους στην ουσία σταματάει και η δράση των Αξιωματικών.

3.2.2. Έξοδος των Αξιωματικών στο Βουνό

3.2.2.1. Αξιωματικοί Φρουράς Κοζάνης

Στην περιοχή της Κοζάνης δεν παρατηρείτε κάποιο άλλο ιδιαίτερο γεγονός που να ωθεί τους Αξιωματικούς να εξέλθουν στο Βουνό πλην των ήδη αναφερομένων στην παράγραφο 1.4. της παρούσης μελέτης. Θα μπορούσαμε συνοψίζοντας να αναφέρουμε τα γεγονότα:

α. Οργάνωση των πρώτων τμημάτων της Υ.Β.Ε./ Ε.Κ.Α. υπό του Παπαβασιλείου και των νεαρών (σε βαθμό και ηλικία) Αξιωματικών Ελευθεριάδη και Μπουλογιάννη, χωρίς την καθολική συμμετοχή όμως του σώματος των Αξιωματικών.

β. Η υπογραφή του «Πρωτόκολλο συνεργασίας» Αξιωματικών Φρουράς Κοζάνης και Ε.Α.Μ. τον Ιανουάριο του 1943, το οποίο οδήγησε στη νικηφόρα μάχη του Φαρδύκαμπου.

³¹⁴ ΓΕΣ/ΔΙΣ, ό.π., σ. 315.

³¹⁵ Αχιλλέας Τριανταφυλλίδης, ό.π., σ. 246.

³¹⁶ ΓΕΣ/ΔΙΣ, ό.π., σ. 316. Ο Καλογρηάς, ό.π., σ. 393,394, αναφέρει ότι η παράδοση των Αξιωματικών έγινε το δεύτερο δεκαήμερο του Νοεμβρίου, κατόπιν διαπραγματεύσεων και μετά τη σύμφωνη γνώμη του Ε.Λ.Α.Σ.

³¹⁷ Σύμφωνα με άλλες μαρτυρίες εκτελέστηκαν παραμονές Χριστουγέννων 1944.

γ. Η συγκρότηση του Αρχηγείου Χάδοβα, της Π.Α.Ο. την 7 Ιουλίου 1943, συνεπεία της παραχωρήσεως στις βουλγαρικές δυνάμεις κατοχής, της περιοχής δυτικά του Στρυμόνα και μέχρι τον Αξιό πλην της Θεσσαλονίκης, με την φημολογία ότι και στους νομούς Πέλλας και Φλωρίνης θα εγκαθίσταντο βουλγαρικές δυνάμεις κατοχής.

δ. Η συγκρότηση του Ε.Ε.Σ. για την αντιμετώπιση του Ε.Λ.Α.Σ. στην περιοχή των Μπουτζακίων από το ποντιακό στοιχείο της περιοχής και μιας μερίδας Αξιωματικών.

3.2.2.2. Αξιωματικοί Φρουράς Φλώρινης

Στις 22 Αυγούστου προσβλήθηκε από τμήμα του Ε.Λ.Α.Σ., μεταξύ χωρίων Βεύης και Κέλλης, φάλαγγα διερχομένων οχημάτων στα οποία επέβαιναν Γερμανοί και Ιταλοί στρατιώτες. Αποτέλεσμα της προσβολής, ήταν ο θάνατος επτά Γερμανών και ενός Ιταλού στρατιώτου. Το αποτέλεσμα ήταν ότι «εξαπολύθη τρομοκρατία εκ μέρους των Γερμανών εις την Φλώρινα, οίτινες συνελάμβανον και εξετέλουν αδιακρίτως φρονημάτων Έλληνας πολίτες».³¹⁸ Την 23 Αυγούστου 1944 συνελήφθησαν και εκτελέστηκαν 20 άτομα ως αντίποινα.³¹⁹ Όπως αναφέρει στην Έκθεση εξέτασης μάρτυρα επί ΕΔΕ, ο Ανθστής Ηλιάδης Παντελής, είχε καταρτιστεί λίστα 100 ονομάτων για εκτέλεση, γεγονός που το πληροφορήθηκε από τον Μοίραρχο της χωροφυλακής Μπακογιαννάκη.³²⁰

Υπό την απειλή αυτή, τις τελευταίες μέρες του Αυγούστου, μεγάλος αριθμός ανδρών μεταξύ των οποίων και το σύνολο των Αξιωματικών της Φλώρινας είτε διέφυγε στο βουνό και προσχώρησε στον ΕΛΑΣ είτε έφυγε στη Θεσσαλονίκη.

Το κύμα αυτό τρομοκρατίας από τους Γερμανούς και η φυγή των ανδρών που επικρατούσε στη Φλώρινα, επιβεβαιώνεται και από τις μαρτυρικές καταθέσεις του Υπολοχαγού Παύλου Τσάμη και του Υπαξιωματικού Γιαμπουρά Εμμανουήλ, όπως και από την απολογία του Υπολοχαγού Κανέλλου Ρήγα, ενώ ο Υπλόγος (ΠΒ) Στυλιάδης Ηλίας υπήρξε

³¹⁸ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων (ΥΣΑ), ατ. έ. Κανέλλου Ρήγα, «Έκθεσης Εξέτασης Μάρτυρα Ηλιάδη Παντελή», 1 Φεβρουαρίου 1947. (σ. 213)

³¹⁹ Στράτος Δορδανάς, «Τα αντίποινα των γερμανικών αρχών Κατοχής στο νομό Φλώρινας: Η εκτέλεση της 23 Αυγούστου 1944», στο Ανδρέας Ανδρέου (επιμ.), στο *Πρακτικά συνεδρίου, Φλώρινα 1912 -2002, Ιστορία και Πολιτισμός*, Εκδόσεις Κεσόπουλος, Φλώρινα 2004, σ. 342. Την 19 Αυγούστου 1941 είχε εκδοθεί διαταγή από τη γερμανική διοίκηση Φλώρινας σύμφωνα με την οποία:

1. Πας μη υπακούων εις τας διαταγάς του Γερμανικού Στρατού θα τουφεκίζεται [...]

2. Εάν τραυματισθή ή φονευθή Γερμανός αξιωματικός, Υπ/κός ή στρατιώτης, αμέσως αντί ενός θα τουφεκισθώσι 50 Μακεδόνες άνευ δικαστικής διαδικασίας [...].

³²⁰ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων (ΥΣΑ), ατ. έ. Ηλιάδη Παντελή.

μάρτυρας μιας τέτοιας μαζικής φυγής στο βουνό την οποία καταθέτει στην απολογία, ως κατηγορούμενος για την προσχώρησή του στον ΕΛΑΣ:³²¹

Εισ τον ΕΛΑΣ οικειοθελώς δεν προσεχώρησα [...] Παρεβρέθη εις το Φυτόριον Φλωρίνης την 25.8.44 την στιγμήν κατά την οποία ανεχώρουν διάφοροι καταζητούμενοι δι' εκτέλεσιν υπό των Γερμανών. Αυτούς παρέλαβεν ένοπλος με πολιτικής περιβολήν. Λόγω δε του ότι παρεβρέθη εις την θέσιν ταύτη εξηγείται ότι το ότι είχαν κτήμα (Λαχανόκηπον). Παρελήφθην δε υπό των ενόπλων λόγω του ότι εφοβήθησαν μήπως καταδώσω τους παρευρισκόμενους και εκείνους οι οποίοι παρέμειναν καθ' ότι εθεωρούμην επικίνδυνος δι' αυτούς.

Τις τελευταίες αυτές μέρες του Αυγούστου έφυγαν στα βουνά και προσχώρησαν στον ΕΛΑΣ οι κάτωθι:

1. Υπλγός (ΠΖ) Κανέλλος Ρήγας
2. Υπλγός (ΠΖ) Μήρτσος Ηλίας,
3. Υπλγός (ΠΒ) Στυλιάδης Ηλίας.
4. Υπλγός (ΠΖ) Τσάμης Παύλος
5. Ανθστής Γιάμπουρας Εμμανουήλ
6. Ανθλγός (ΠΖ) Κοϊδης Ανδρέας,
7. Ανθστής Δατσέρης Εμμανουήλ,
8. Ανθστής (ΠΖ) Ηλιάδης Παντελής
9. Ανθστής Χατζηλάμπρου Πέτρος³²²

Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν και οι περιπτώσεις εξόδου στο βουνό των Αξιωματικών Φρουρών Γιαννιτσών και Εδέσσης γιατί θα αποτελέσουν τον βασικό κορμό του Ε.Λ.Α.Σ. Δυτικής Μακεδονίας (ΙΧ Μεραρχία).

3.2.2.3. Αξιωματικοί Φρουράς Θεσσαλονίκης – Γιαννιτσών

Το Ιούλιο του 1943, υπό τη φήμη ότι στις περιοχές Φλωρίνης και Πέλλας θα εγκαθίσταντο βουλγαρικές δυνάμεις κατοχής, η Π.Α.Ο. διέταξε την έξοδο ενόπλων τμημάτων

³²¹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων (ΥΣΑ), ατ. έ. Κανέλλου Ρήγα, «Απολογία Κατηγορουμένου Στυλιάδη Ηλία», Θεσσαλονίκη, 7.10.49. (σ. 261)

³²² Μια άλλη μερίδα Αξιωματικών αναχώρησε για τα μεγάλα αστικά κέντρα. Αυτοί ήταν οι Επχος Καζίας Σταύρος, Λγος (ΠΖ) Κικιλίτζας Ευάγγελος, Λγος (ΠΖ) Παπαλαζάρου Παντελής, Λγος (ΠΖ) Τζώτζης Αναστάσιος και Υπλγός (ΠΖ) Πυλαρινός Πέτρος

στις περιοχές Πάικου, Πιερών και Βερμίου. Εστάλησαν λοιπόν Αξιωματικοί από την Θεσσαλονίκη στα Γιαννιτσά, με σκοπό τον συντονισμό με τους εκεί Αξιωματικούς και την έξοδό τους στο Πάικο προς συγκρότηση του 65 Συντάγματος της Π.Α.Ο.³²³ Ο Υπλγός Νικολούδης Εμμανουήλ περιγράφει³²⁴

Την 6^η Ιουλίου ερχόμεθα εις επαφήν με συναδέλφους και εις μίαν ταβέρναν μου δίδει ο Ταγματάρχης Κατάκης Γ. ένα εκατομμύριο δραχμές για την οικογένειά μου και με διατάσσει την επομένην να ευρεθώ στα Γιαννιτσά απ' όπου συναντώμενοι θα βγαίναμε στο βουνό Πάικο.

Την 10 Ιουλίου συγκεντρώθηκε στο Ελευθεροχώρι Γιαννιτσών ένα τμήμα 30 περίπου ανδρών εκ των οποίων 10 μόνιμοι Αξιωματικοί. Μέχρι τα τέλη Ιουλίου η δύναμη αυξήθηκε στα 100 περίπου άτομα εκ των οποίων 20 Αξιωματικοί, οι περισσότεροι μόνιμοι.³²⁵ Οι μόνιμοι Αξιωματικοί ήταν Τχης Κατάκης Γεώργιος, ως επικεφαλής, Λγος Συνανίδης Λέανδρος, Λγος Μαυραγάνης, Λγος Κοσμίδης, Υπίλαρχος Καρατάσος Ευστράτιος, Υπλγός Κάκαρης, Υπλγός Νικολούδης Εμμανουήλ, Υπλγός Βίμπλης Λεωνίδα, Υπλγός Ψαλτόπουλος Γαβριήλ, Υπλγός Μιχαηλίδης Ιπποκράτης, Εύελπις – Ανθλγός Καραμπέρης Στέφανος, Εύελπις – Ανθλγός Οικονόμου, Υπλγός Βενιέρης Κίμων, Υπλγός Μαμουλής Γεώργιος, Ανθλγός Ναθαναήλ Αριστείδης, Λγος Μαλαγανδρής Δρ., Λγος Πλουμίδης, Ανθστής Βρανάκης Γ., Υπξκος Λαϊνάκης Αντώνιος.

Ο Λγος Καρατάσος στην αναφορά του με τίτλο «Περί των συνθηκών της προσχωρήσεως μου εις τον Ε.Λ.Α.Σ., της εν αυτώ δράσεως μου και της αποστρατεύσεώς μου εξ αυτού», προς το Φρουραρχείο Θεσσαλονίκης, την 17 Μαρτίου 1945, αναφέρει ότι

Προς της εξόδου μας, μας ανακοινώθη ότι είχαν επέλθει συμφωνία μετά του Ε.Α.Μ. – Ε.Λ.Α.Σ. και ότι το Πάικον είχε καθορισθεί δια την δράσιν ομάδων της Π.Α.Ο... Το Ε.Λ.Α.Σ πληροφορηθέν την έξοδόν μας έστειλε και αυτό τμήματα ιδικά του εις Πάικον ίνα διεκδικήσουν προτεραιότητα επ' αυτού.³²⁶

³²³ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Καρατάσος Ευστράτιου.

³²⁴ Πριόβολος Γιάννης (επιμ), *Άχρους στρατιώτης. Ημερολόγιο – Απομνημονεύματα Εμμανουήλ Νικολούδη (υπολοχαγού πεζικού)*, υπό έκδοση, Αθήνα, σ. 24.

³²⁵ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων (ΥΣΑ), α. έ. Καρατάσος Ευστράτιου, Μιχαηλίδη Ιπποκράτη, Νικολούδη Εμμανουήλ, Σινανίδη Λέανδρου.

³²⁶ Παρόλα αυτό ο Λγος Συνανίδης Λέανδρος, υποδιοικητής του υπό συγκρότηση 65 Συντάγματος της Π.Α.Ο. γράφει στην αναφορά του με τίτλο «Περί των συνθηκών εισόδου μου εις τον ΕΛΑΣ...» «Ο νομάρχης (Πέλλης, Θέμελης)...μου ε γνώρισε ότι αι συνεννοήσεις δεν κατέληξαν εις τίποτε το θετικόν και ότι το ΕΑΜ επιμένει επί της συγχωνεύσεως και απορρίπτει την ιδέαν της συνεργασίας. Με παρακάλεσε δε όπως την επομένην μεταβώ ομού εις Θεσσαλονίκη ίνα λάβομεν οδηγίας από το κέντρον». Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Συνανίδη Λέανδρου.

Συναφώς με αυτά που αναφέρει ο Καρατάσος, ο Καραμπέρης περιγράφει στο βιβλίο του

Προϊόντος του χρόνου ενεφανίσθησαν και τα πρώτα τμήματα του ΕΛΑΣ εις το ΠΑΪΚΟΝ... Το συγκρότημα του ΕΛΑΣ εγκαταστάθη εις τα υψώματα του Πάικου εγγύς των ιδικών μας τμημάτων. Το πρώτον δεκαήμερον από της αφίξεως του συγκροτήματος του ΕΛΑΣ ουδέν επεισόδιον εσημειώθη.

Τα τμήματα της Π.Α.Ο. ανέμεναν την ενίσχυση δια ρίψεως από αέρος των Άγγλων. Με την πάροδο των ημερών το τμήμα δεν δέχθηκε καμία ενίσχυση, αλλά ούτε ενημέρωση υπήρχε σχετικά με τις εξελίξεις, ενώ είχε χαθεί και η επαφή με την κεντρική επιτροπή στη Θεσσαλονίκη και τα εφόδια τελείωναν.³²⁷

Σταδιακά ο Ε.Λ.Α.Σ. άρχισε τις παρενοχλήσεις και τις πιέσεις ένταξης των Αξιωματικών σε αυτόν. Την 31 Ιουλίου συνέλαβε δύο Αξιωματικούς με τους οποίους έστειλε μήνυμα στον Κατάκη για παράδοση και ενσωμάτωση των Αξιωματικών στα τμήματα του Ε.Λ.Α.Σ. Σε συνέλευση των Αξιωματικών που ακολούθησε προτάθηκαν από τον Κατάκη τρεις λύσεις: α. η προσχώρηση, β. η σύγκρουση και γ. η διάλυση. Η πρώτη απορρίφθηκε ομόφωνα πλην ενός Ανθστού. Η δεύτερη «απεκλείσθη διότι η υπεροχή για μένα του τμήματος του Ελάς ήτο μεγάλη, αφ' ετέρου δε οι άνδρες μας ήταν αδοκίμαστοι». Αποφασίστηκε να επιστρέψουν στην Θεσσαλονίκη ώστε να πληροφορήσουν τα γεγονότα και να πάρουν νέες οδηγίες.³²⁸

Χωρίστηκαν σε τρία τμήματα. Το ένα παρέμεινε στο Πάικο με επικεφαλής τον Υπλό Νικολούδη αναμένοντας την άφιξη του τμήματος Μήτσιου εκ Κιλκίς.³²⁹ Τα άλλα δύο κινήθηκαν προς Θεσσαλονίκη. Το ένα, με επικεφαλής τον Κατάκη κατάφερε και έφθασε στη

³²⁷ Στέφανος Καραμπέρης, *ό.π.*, σ. 44.

³²⁸ Ο Στέφανος Καραμπέρης, *ό.π.*, σ. 45, αναφέρει ότι στη συγκέντρωση που έγινε ο Κατάκης είπε εν περιλήψει «Σας συγκέντρωσα εδώ για να σας ενημερώσω σχετικά με την κατάσταση και να αποφασίσωμε τι θα πράξωμε εις το μέλλον... η ΠΑΟ μας εγκατέλειψε, οι δε υποσχέσεις των Άγγλων, μέχρι στιγμής τουλάχιστον διεψεύσθησαν... Κατόπιν τούτου προτείνω όπως προσχωρήσουμε στον ΕΛΑΣ... Επειδή δεν επιθυμώ να λάβω μόνος μου μίαν τοιαύτην απόφασιν, θα ερωτήσω έναν έκαστον Αξ/κον αρχής γενομένης από του αρχαιότερου». Συνεχίζοντας την αφήγηση ο Καραμπέρης αναφέρει ότι όλοι απάντησαν θετικά πλην του ιδίου ο οποίος δήλωσε «Έχω πικράν πείραν από τη σφαγή του Αυγερινού. Δεν πρέπει ούτε να ξεχνούμε ούτε και να παραπλανώμεθα. Εάν προσχωρήσωμε εις τον ΕΛΑΣ αργά ή γρήγορα θα έχομε την ίδια τύχην εάν δεν υποκύψομε εις τας επιταγάς του ΚΚΕ». Στη συνέχεια άλλαξε την πρότασή του ο Κατάκης και αποφασίστηκε η επιστροφή στη Θεσσαλονίκη. Ο Καραμπέρης είχε την εντύπωση ότι ήταν καταδικασμένος σε θάνατο, λόγω της συμμετοχής του στον Αυγερινό, από το ανταρτοδικείο που καταδίκασε τον Μπουλογιάννη. Δεν μπορούσε άλλωστε να γνωρίζει ότι κατόπιν παρεμβάσεως του Σταύρου Θεοδοσιάδη, *ό.π.*, σ. 195, απαλλάχθηκε (με βάση πάντα όσα περιγράφει ο Θεοδοσιάδης στο βιβλίο του).

³²⁹ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 29, αναφέρει ότι το τμήμα του Πάικου ανέμενε ενίσχυση 40 ανδρών υπό τον Υπομοίραρχο Μήτσιο από το Κιλκίς. Επιπλέον ο Καραμπέρης αναφέρει ότι προ της συσκέψεως των Αξιωματικών στάλθηκαν δύο Αξιωματικοί, οι Ανθλγοι Ψαλτόπουλος και Μιχαηλίδης προς αναζήτηση του τμήματος του Μήτσιου, αλλά γύρισαν άπραγοι, *ό.π.*, σ. 45.

Θεσσαλονίκη, το άλλο με επικεφαλής τον Λγο Σινανίδη Λέανδρο συνελήφθη από ισχυρές δυνάμεις του εφεδρικού Ε.Λ.Α.Σ. Γιαννιτσών έξω από το χωριό Λιτοβόϊ. Την τύχη του Σινανίδη είχε και το τμήμα του Νικολούδη.

Μέχρι την 2 Σεπτεμβρίου παρέμειναν υπό αυστηρά επιτήρηση στην περιοχή Πάικο – Καϊμακτσαλάν, χωρίς να τους ανατεθεί κάποια υπηρεσία. Την 3^η Σεπτεμβρίου αναχώρησαν για τον Πεντάλοφο όπου έφτασαν την 25 Σεπτεμβρίου. Ο Καρατάσος αναφέρει ότι «από της ημέρας εκείνης παύσαμε να παρακολουθούμεθα τουλάχιστον εκ του εμφανούς... Μετ' ολίγας ημέρας κατανεμήθημεν εις τας ΙΧ και Χ Μεραρχίας».

3.2.2.4. Αξιωματικοί Φρουράς Εδέσσης

Υπό τις συνθήκες που αναφέρθηκαν στα Γιαννιτσά, η Π.Α.Ο. έδωσε εντολή συγκροτήσεως ανταρτικού τμήματος και στο Βέρμιο υπό τον Τχη Σαρρή Δημήτριο.³³⁰

Ο Ανθστής Αλεξίου Λάμπρος αναφέρει³³¹

Άμα τη καταρρεύση του Αλβανικού μετώπου, εγκαταστάθην εις Έδεσσα και παρέμεινα εν αυτή μέχρι του θέρους του 1943 ότε ο Βουλγαρικός στρατός κατέλαβε του Νομούς Θεσσαλονίκης και Χαλκιδικής, επειδή δε διεδίδετο ότι θα κατελάμβανον και τους Νομούς Πέλλης και Φλωρίνης μαζί με άλλους Αξιωματικούς δεν ηδυνάμην να παραμείνω υπό Βουλγαρικήν κατοχήν. Ούτω την 7^{ην} Ιουλίου 1943 εγκατέλειψα την Έδεσσαν και μετέβη εις τα πλησίον της Εδέσσης Όρη όπου συνεκροτούντο τμήματα αντάρτικα υπό την Διοίκησην του Συνταγματάρχου Τζιότζιου (εις Χ Μεραρχίας Μακεδονίας).³³²

Η ιδιαιτερότητα που παρουσιάζει η Φρουρά της Έδεσσας είναι ότι μια ομάδα Αξιωματικών εξήλθε στο βουνό την νύχτα 6 προς 7 Ιουλίου και προσχώρησε οικειοθελώς στον Ε.Λ.Α.Σ. ενώ τα τμήματα της Π.Α.Ο. εξήλθαν την επομένη, 7 Ιουλίου 1943 και συνελήφθησαν αμέσως από τον Ε.Λ.Α.Σ.

Σχετικά με την προσχώρηση στο Ε.Λ.Α.Σ. των Αξιωματικών που εξήλθαν την 6 προς 7 Ιουλίου 1943, ένας εξ αυτών, ο Ανθλόγος Ριζογιάννης Γρηγόριος αναφέρει³³³

³³⁰ Καταγόταν από την Τρίπολη Αρκαδίας αλλά διέμενε στη Βέροια από όπου καταγόταν η γυναίκα του. Απόφοιτος της Σχολής Μονίμων Υπαξιωματικών ΣΜΥ 1928 ή 1929.³³⁰ Αρχηγός Αρχηγείου Βερμίου ΠΑΟ 110 δύναμη (19 Αξικοί). Τρίπολη Αρκαδίας αλλά διέμενε στη Βέροια από όπου κατάγονταν η γυναίκα του.³³⁰

³³¹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.] ατ. έ. Αλεξίου Λάμπρου, αναφορά προς το Υπουργείο Στρατιωτικών της 18 Σεπτεμβρίου 1945.

³³² Στην πραγματικότητα αναφέρεται στην ΙΧ Μεραρχία της οποίας ο πρώτος Μέραρχος ήταν ο Σχης Τζιότζιος.

³³³ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Ριζογιάννη Γρηγορίου.

Την 5^η Ιουλίου 1943 συνέβησαν τα εξής: Η Μακεδονία ανεκυρήχθει εις Γερμανικόν Προτεκτοράτο. Η Βουλγαρική Κατοχή επεξετέθη από του Στρυμόνος μέχρι του Αξιού ποταμού (πλην Θεσσαλονίκης). Και οι Βουλγαρόφιλοι εκ των Σλαβοφώνων της Εδέσσης ητοίμαζον γλυκίσματα και ανθοδέσμας δια την υποδοχήν του Βουλγαρικού στρατού... Την επομένη 6^η Ιουλίου, ομάς εξ ένδεκα³³⁴ μονίμων και είκοσι εφέδρων Αξιωματικών εξ Εδέσσης, εξηρχόμεθα εις το πλησίον Βέρμιον. Το Βέρμιον ήλεγchon τμήματα του ΕΛΑΣ υπαγόμενα υπό το «Στρατηγείον Δυτικής Μακεδονίας»...

Περί της εξόδου των Αξιωματικών την 7^η Ιουλίου μας πληροφορεί ο Ανθλγός Καραχισαρίδης Μιχαήλ³³⁵

Όταν ο κ. Θέμελης³³⁶ ευρίσκετο εις Θεσσαλονίκην, το πρώτο δεκαήμερον Ιουλίου... άγνωστον πώς εδόθει το σύνθημα εξόδου των Αξιωματικών εν πλήρη μεσημβρία εκ της ΝΑ πλευράς της Εδέσσης με κατεύθυνση Πολλά Νερά Ναούσης.[...] Η συγκέντρωση εγένετο εν πλήρη τάξει εις κεκαλυμμένην θέσιν μεταξύ της θέσεως Πολλά Νερά και Κοινότητας Ριζοχωρίου.

Πραγματοποιήθηκε σύσκεψη για την εκτίμηση της καταστάσεως και την λήψη αποφάσεων. Σύμφωνα με τον Καραχισαρίδη η εσπευσμένη έξοδος οφείλονταν στις « διαδόσεις περί επεκτάσεως της Βουλγαρικής Κατοχής εφ' ολοκλήρου της Κεντρικής Μακεδονίας», στην έξοδο στο βουνό των 11 Αξιωματικών την προηγούμενη νύκτα και στις διαδόσεις ότι θα συλληφθούν Αξιωματικοί διότι «εξεδήλωσαν αντιαξονικάς διαθέσεις».³³⁷

Στην θέση εκείνη το βράδυ της 7^{ης} προς 8^η Ιουλίου συνελήφθησαν από τον Ε.Λ.Α.Σ.³³⁸

³³⁴ Εντοπίστηκαν οι 8 από τους 11 Αξιωματικούς. Αυτοί ήταν οι Λγος (ΠΖ) Κομφόπουλος Ιωάννης, Υπλγός (ΠΒ) Ιωσηφίδης Κων/νος, Υπλγός (ΠΖ) Κατωπόδης Χαράλαμπος, Υπλγός (ΠΖ) Λυτρίδης Χριστόδουλος, Υπλγός (ΠΖ) Πασσιάς Ιωάννης, Ανθλγός (ΠΖ) Πανάς Μιχαήλ, Ανθλγός Στρατολογίας Ριζογιάννης Γρηγόριος και Ανθστής (ΠΖ) Αλεξίου Λάμπρος.

³³⁵ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ.127-129.

³³⁶ Σμήναρχος Γεώργιος Θέμελης. Διορισμένος Νομάρχης στην Πέλλας επί κατοχής, όπως ο Μπόνης στην Φλώρινα. Ήταν μνημένος στην Υ.Β.Ε./Π.Α.Ο.

³³⁷ Είχε διασπαρθεί μια φήμη ότι στη Νάουσα συλλαμβάνονταν Αξιωματικοί με τις οικογένειες τους και στέλνονταν στην Θεσσαλονίκη και οι ενέργειες αυτές θα λάμβαναν χώρα και στην Έδεσσα. Σε επικοινωνία του Νομάρχη Θέμελη με τον τοπικό αρχηγό της Π.Α.Ο. στη Νάουσα, διαπιστώθηκε ότι δεν συντρέχουν λόγοι ανησυχίας και ότι δεν ίσχυε κάτι τέτοιο. Παρόλα αυτά ο Θέμελης είχε δώσει εντολή για ετοιμότητα εξόδου στο βουνό το βραδύτερον εντός 48 ωρών. Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 122-123.

³³⁸ Σύμφωνα με την έκθεση Καραχισαρίδη, μαζί με τους 32 μόνιμους Αξιωματικούς, εξήλθαν και 20 έφεδροι μεταξύ των οποίων υπήρχαν και κατάσκοποι του Ε.Α.Μ. οι οποίοι πρόδωσαν τις προθέσεις και πράξεις των Αξιωματικών της Π.Α.Ο. για αυτό και η σύλληψη έγινε αμέσως.

3.2.3. «Απελευθέρωση»

Ήδη από τα μέσα του 1943 τα Γρεβενά αποτελούσαν μέρος της «Ελεύθερης Ελλάδας». Η υπόλοιπη όμως Δυτ. Μακεδονία απελευθερώθηκε το φθινόπωρο του 1944.

Η Καστοριά απελευθερώθηκε την 3 Σεπτεμβρίου 1944. Δεν βρέθηκαν στοιχεία δράσης Αξιωματικών κατά την απελευθέρωση.³³⁹

Η Κοζάνη απελευθερώθηκε την 28 Οκτωβρίου 1944. Ήδη από τις 26 Οκτωβρίου οι Γερμανοί είχαν αρχίσει να την εκκενώνουν. Ο Άγγλος Ταγματάρχης Ντουγκντέιλ σε σήμα του προς τη Συμμαχικές Δυνάμεις στη Ρώμη αναφέρει

Από υψηλό σημείο παρατηρήσεως παρακολούθησα Γερμανούς φυγάδες να βαδίζουν τον ίδιο δρόμο δύο μίλια μπροστά υπό τα Βρετανικά και ανταρτικά πυρά πολυβόλων. Οι Γερμανοί εκάλυψαν ικανοποιητικά την υποχώρησή τους και με όλμους και αντιαρματικά όπλα συνεκράτησαν τα Βρετανικά τεθωρακισμένα αυτοκίνητα. Η απελευθέρωση της Κοζάνης έγινε στις 3 μ.μ.³⁴⁰

Σε άλλη αναφορά βρετανού Αξιωματικού διαβάζουμε

...Μετά από σύντομη μάχη στα υψώματα δυτικώς της πόλεως χθες, η οποία εκόστισε στους Γερμανούς 20 νεκρούς, τεθωρακισμένα οχήματα και τζιπ το πρωϊνό της 28^{ης} Οκτωβρίου επετέθησαν κατά της πόλεως μετά σύντομο αγώνα. Περίπου στις 14:30 Ω σημαντική δύναμη ανταρτών επετέθησαν και οι Γερμανοί απεσύρθηκαν εκτός. Φθάσαμε μισή ώρα μετά και τύχαμε υποδοχής με ζητωκραυγές, λουλούδια και κρασί όπως ταίριαζε και στην Ελληνική επέτειο του πολέμου (CHEVIOT 10/29 Οκτωβρ.)³⁴¹

Η Φλώρινα απελευθερώθηκε την 1 Νοεμβρίου 1944. Δεν βρέθηκαν στοιχεία για τη δράση Αξιωματικών κατά την απελευθέρωση της Κοζάνης και αποτελεί αντικείμενο περαιτέρω έρευνας, όμως για την Φλώρινα μαθαίνουμε τα γεγονότα από τα απομνημονεύματα των Αξιωματικών Υπλγού Νικολούδη Εμμανουήλ, Υπλγού Τσάμη Παύλου και του Υπασπιστή του Διοικητή του 27 Συντάγματος Ε.Λ.Α.Σ., το οποίο Σύνταγμα ανέλαβε την επιχείρηση απελευθερώσεως της Φλώρινας, Βάσσου Τσακαλίδη – Χατζηνικολάου.

³³⁹ Αν υπήρχαν ίσως να αποφεύγονταν οι επιγραφές στους τοίχους των σπιτιών 1821 – 1903 στην Ελληνική και Βουλγαρική.

³⁴⁰ Nicholas Hammond, *ό.π.*, σ. 254.

³⁴¹ Nicholas Hammond, *ό.π.*, σ. 254.

3.2.3.1. Φλώρινα

Μετά την μετακίνηση του Γκότσε στο Μοναστήρι, εν αναμονή απελευθέρωσης της Φλώρινας και υπό τον φόβο κατάληψής της από το Τάγμα Γκότσε³⁴² σχεδιάστηκε από την ΙΧ Μεραρχία η κατάληψη της Φλώρινας από τον ΕΛΑΣ, με την υποστήριξη Αγγλικών τμημάτων τα οποία έφτασαν στο χ. Ξηρολίμνη Κοζάνης και θα κινούνταν προς υποστήριξη της επιχειρήσεως.³⁴³

Το 27 Σύνταγμα, την 8^η πρωινή, εξέδωσε διαταγή ενεργείας εντός της πόλεως ενώ το Ι/28 Τάγμα, υπό τον Υπολοχαγό Τσάμη, θα εξασφάλιζε τις διαβάσεις και διόδους διαφυγής των Γερμανών προς χ. Αγ. Παρασκευή και χ. Νίκη.³⁴⁴ Ο Τσάμης πριν ξεκινήσουν για την επιχείρηση απελευθέρωσης της Φλώρινας, συγκέντρωσε το τμήμα του και τους είπε τα παρακάτω:

Συμπολεμιστές μου,

Ύστερα από τόσους αγώνες, τόσους ηρωισμούς και θυσίες που είχαμε σε τούτη δω την περιοχή, φεύγουμε οριστικά. Κυνηγημένοι οι κατακτητές έχουν αδειάσει την όμορφη Χώρα μας, εκτός από την πόλη μας, που την κρατούν ακόμα κάτ' από την βρώμικη ανάσα τους. Εκεί πηγαίνωμε. Εμείς θα έχωμε την τιμή και την χαρά να δώσουμε την τελευταία κλωτσιά τους Ούνους και να ελευθερώσουμε και την τελευταία γωνιά, που στενάζει, ακόμα κάτω από τον βάρβαρο ζυγό...Πριν ξεκινήσωμε για την τελευταία μας αποστολή και πριν αφήσωμεν την ιερή τούτη για μας περιοχή, σας παρακαλώ να τιμήσωμε τους ηρωϊκούς νεκρούς...»

Και δίνοντας το παράγγελμα της προσοχής στο τμήμα του, τήρησε σιγή για τους νεκρούς.

Την επιχείρηση ανέλαβε να εκτελέσει ο Διοικητής του ΙΙΙ/27 Τάγματος με τον 9^ο Λόχο, μειωμένης δυνάμεως κατά μία διμοιρία. Όπως περιγράφει ο Υπολοχαγός Νικολούδης στα απομνημονεύματά του³⁴⁵

[...] Ετέθην επικεφαλής της μιας διμοιρίας, κατόπιν εντολής εις πολυβόλα και όλμον και εις ετέραν διμοιρίαν, και κρυφίως εισερχόμεθα εις την Φλώριναν την 12

³⁴² Το Τάγμα Γκότσε αριθμούσε 2500 άνδρες, βλέπε Ευάγγελος Κωφός, *ό.π.* Επιπλέον ο καπετάν Χείμαρρος (Γκανάτσιος), σε συνέντευξή του αναφερόμενος στην απελευθέρωση της Φλώρινας σημειώνει ότι από την 31 Οκτωβρίου 1944 ο Γκότσε είχε συγκεντρώσει το τμήμα του στο χ. Πρώτη της Φλώρινας, ώστε με την αποχώρηση των Γερμανών να καταλάβει την Φλώρινα.

³⁴³ Βάσος Τσακαλίδης – Χατζηνικολάου, *ό.π.*, σ. 38.

³⁴⁴ Παύλος Τσάμης, *ό.π.*, σ. 226-231.

³⁴⁵ Γιάννης Πριόβολος (επιμ.), *ό.π.*, σ. 71-72.

μεσημβριαν. Οι Γερμανοί ανίδεοι συνεπτύσσοντο βραδέως και έκαμνον εδώ κι εκεί ανατινάξεις.[...]

Σύμφωνα με τον Κωνσταντινίδη³⁴⁶ τμήματα του ΕΛΑΣ που είχαν καταλάβει το Υψ. του Αγίου Παντελεήμωνος, έστειλαν εμπιστευτικό μήνυμα στον Μητροπολίτη Βασίλειο, να ειδοποιήσει τους Γερμανούς να παραδοθούν, αλλιώς θα καταλάμβαναν την πόλη με τα όπλα. Ο Μητροπολίτης Βασίλειος, φοβούμενος τα αντίποινα στην πόλη της Φλώρινας, έπεισε τους Γερμανούς να επισπεύσουν την αναχώρησή τους. Στα απομνημονεύματά του, ο Νικολούδης δεν αναφέρει κάτι αντίστοιχο. Αναφέρει³⁴⁷ όμως ότι οι Γερμανοί είχαν συγκεντρώσει μια δύναμη 4500 Βουλγάρων στο γήπεδο, με σκοπό να τους εξοπλίσουν για να καλύψουν την φυγή τους. «Διατί δεν εξοπλίσθησαν δεν γνωρίζω» αναφέρει χαρακτηριστικά, ενισχύοντας την άποψη που διατυπώνει ο Κωνσταντινίδης.

Το τμήμα του Νικολούδη³⁴⁸ για να μη γίνει αντιληπτό έφερε πολιτική περιβολή κρύφτηκε σε σπίτια των κατοίκων σε καίριες θέσεις.³⁴⁹

Η μάχη ξέσπασε την 14^η μεσημβρινή, όταν πήρε φωτιά αποθήκη πυρομαχικών, ενώ κορυφώθηκε την 16^η μεσημβρινή όταν τα πολυβολεία από τις παρυφές της πόλεως χτυπούσαν τις φάλαγγες των Γερμανών που έφευγαν προς το Μοναστήρι.³⁵⁰ Περί την 16:30 ενεπλάκησαν και τα Συμμαχικά Τμήματα των Άγγλων, τα οποία εκτελούσαν βολές πυροβολικού από το χ. Κλειδί, όπου είχαν φτάσει,³⁵¹ προκαλώντας για διάστημα 30' σύγχυση στα τμήματα του ΕΛΑΣ, μη γνωρίζοντας ποιος και κατά ποιου ρίχνει.³⁵²

Η μάχη, στην πόλη, έληξε περί την 5^η απογευματινή ώρα, ενώ οι συμπλοκές στην γύρω περιοχή έπαυσαν οριστικά όταν σκοτείνιασε με τις τελευταίες μάχες να δίνονται από Λόχο του 1/28 Τάγματος στην περιοχή της Αγ. Παρασκευής, με την τελευταία Γερμανική φάλαγγα.³⁵³ Η έκθεση των επιχειρήσεων του 27 Συντάγματος ΕΛΑΣ παρατίθεται στο Παράρτημα «ΙΔ».

³⁴⁶ Σ.Μ. Κωνσταντινίδης, *Η Φλώρινα εις τας φλόγας. Συμβολή εις την ιστορία της Δυτικής Μακεδονίας*, Εκδόσεις Εφημερίδος ΕΘΝΟΣ, Φλώρινα 1957, σ. 46,47.

³⁴⁷ Γιάννης Πριόβολος (επιμ.), *ό.π.*, σ. 71

³⁴⁸ Κατά τη διάρκεια της μάχης τραυματίστηκε στον αριστερό ώμο.

³⁴⁹ Βάσος Τσακαλίδη – Χατζηνικολάου, *ό.π.*, σ. 38, και Γιάννης Πριόβολος (επιμ.), *ό.π.*, σ. 71.

³⁵⁰ Γιάννης Πριόβολος (επιμ.), *ό.π.*, σ. 72

³⁵¹ Βάσος Τσακαλίδη – Χατζηνικολάου, *ό.π.*, σ. 38.

³⁵² Γιάννης Πριόβολος (επιμ.), *ό.π.*, σ. 72

³⁵³ Παύλος Τσάμης, *ό.π.*, σ. 230.

3.2.4. Εμφύλιες Συγκρούσεις

3.2.4.1. Αυγερινός και Μελάνθιο

Μετά τη μάχη του Φαρδύκαμπου, το Ε.Α.Μ. βλέποντας τις κινήσεις των Αξιωματικών και την απήχηση που έχουν στο λαό, φοβούμενοι ότι θα στραφούν εναντίον του, ενεργεί για τη διάλυση των τμημάτων των Εθνικοφρόνων.

Την πρώτη εβδομάδα του Απριλίου του 1943 συλλαμβάνονται ο Τχης Πόρτης Μιλτιάδης³⁵⁴ στον Πεντάλοφο και τον Τχης Μάτζιος Λάζαρος στον Κρόκο Κοζάνης.³⁵⁵

Στις 5-6 Απριλίου συγκεντρώνονται στη Βροντή τμήματα της Π.Α.Ο. Εκεί ήταν ο Τχης Παναγιωτίδης Δημήτριος, Υπλγός Μπουλογιάννης Κοσμάς, εφ. Ανθλγός Σιδηρόπουλος Θεόδωρος, εφ. Ανθλγός Ευαγγελόπουλος Νικόλαος, Ανθλγός Παναγιωτόπουλος Ιωάννης, Λοχαγός Νικολαΐδης Νικόλαος, Ανθλγός Παπαδόπουλος Βασίλειος και άλλοι.

Οι Αξιωματικοί σε μια μακρά σύσκεψη, αποφασίζουν να κινηθούν στον Αυγερινό, πλησίον του Πενταλόφου, ώστε αφού εξακριβώσουν τι συμβαίνει με τη σύλληψη των Αξιωματικών Πόρτη και Μάντζιου να έχουν τη δυνατότητα άμεσης επέμβασης, αν χρειαστεί.

Ο Καραμπέρης περιγράφει την κίνηση στον Αυγερινό καθώς και τις εκεί πρώτες ενέργειες:³⁵⁶

...Πράγματι κινηθήκαμε την ιδίαν ημέραν και μετά από μίαν στάσιν εις Λικνάδες και μίαν εις τους Αγίους Αναργύρους, εφθάσαμεν εις Αυγερινόν τας απογευματινάς ώρας της ίδιας ημέρας. Εις Αυγερινόν αφού ελάβαμε ορισμένα μέτρα ασφαλείας δια της καταλήψεως ζωτικών υψωμάτων, συγκεντρώσαμε τα υπόλοιπα τμήματα εις το Δημοτικόν Σχολείον του Αυγερινού δι' ανάπαυσιν. Κλιμάκιον Αξ/κών μετέβη εις το Τηλεγραφείον του χωριού όπου υπήρχεν και τηλέφωνον δια να επικοινωνήσωμεν με τον Πεντάλοφον.

Στην επικοινωνία που πραγματοποιήθηκε με τον Πεντάλοφο, ο Καραμπέρης αναφέρει ότι μίλησε ο Τχης Παναγιωτίδης. Ο Τσιούμης³⁵⁷ αναφέρει ότι μίλησε ο εφ. Ανθλγός Σιδηρόπουλος με τον Αριστοτέλη Χουτούρα (Αρριανό), με τον οποίον ήταν φίλοι. Ο Βασίλης

³⁵⁴ Ενώ ο Κωνσταντίνος Τσιούμης, *ό.π.*, σ. 18-20 ισχυρίζεται ότι ο Ανδρέας Λ. θα αναλάμβανε το Εθνικό Αρχηγείο Πίνδου, ο Χρήστος Βήττος, *ό.π.*, σ. 252 αναφέρει ότι η σύλληψη του Μιλτιάδη Π. έγινε διότι θα αναλάμβανε αρχηγός του Εθνικού Αρχηγείου Πίνδου. Άλλωστε μην ξεχνάμε ότι ο Μιλτιάδης Π. ήταν Αρχηγός του Αρχηγείου Βοΐου της Π.Α.Ο. με υπαρχηγό τον Λάζαρο Μ.. Επομένως ήταν απολύτως λογικό οι δύο αυτοί αξιωματικοί να αποτελέσουν τον πρώτο στόχο.

³⁵⁵ Αθανάσιος Χρυσοχόου, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίον 1^ο. Η δράσις του Κ.Κ.Ε.*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών σπουδών, Θεσσαλονίκη 1949, σ.45.

³⁵⁶ Στέφανος Καραμπέρης, *ό.π.*, σ.33.

³⁵⁷ Κωνσταντίνος Τσιούμης, *ό.π.*, σ. 22.

Νταϊλιάνης³⁵⁸ επαληθεύει το γεγονός ότι μίλησαν ο Σιδηρόπουλος και ο Αρριανός. Στην μεταξύ τους συζήτηση ο Αρριανός διαβεβαίωσε τον Σιδηρόπουλο ότι η σύλληψη των Ταγματάρχων ήταν παρεξήγηση και αν θέλει να στείλει μια αντιπροσωπεία στον Πεντάλοφο για να διαπιστώσει τι πραγματικά συμβαίνει και να συμφιλιωθούν. Μάλιστα συνεχίζοντας την συζήτηση ο Αρριανός είπε στον Σιδηρόπουλο, «εμείς αύριο θα έρθουμε στον Αυγερινό, να ετοιμάσεις φαΐ να φάμε». Ο Νταϊλιάνης ισχυρίζεται ότι η απάντηση του Σιδηρόπουλου ήταν «άμα θα 'ρθείτε αύριο... δεν θα γυρίσετε ζωντανοί».³⁵⁹

Στάλθηκε τότε από τον επικεφαλής των δυνάμεων της ΠΑΟ, Τχη Παναγιωτίδη μια αντιπροσωπεία αποτελούμενη από τους Λγο Νικολαΐδη Νικόλαο, Ιερέα παπά – Στέφανο Πούλιο, εφ. Αζκό Παπαδόπουλο Βασίλειο για να συζητήσουν τους όρους της συμφιλίωσης, προκειμένου να αντιμετωπίσουν από κοινού τις ιταλικές δυνάμεις που κινούνταν από τα Τρίκαλα και τη Λάρισα προς την περιοχή Βοΐου. Μόλις τα μέλη της επιτροπής έφθασαν στον Πεντάλοφο, συνελήφθησαν και με την απειλή περιστροφού εξαναγκάστηκαν να τηλεφωνήσουν στον Αυγερινό και να αναφέρουν ότι επήλθε η συμφιλίωση, ότι όλα τακτοποιήθηκαν και την επομένη έπρεπε να είναι έτοιμοι να υποδεχτούν τους ΕΛΑΣίτες, για να γιορτάσουν το γεγονός.³⁶⁰ Ο Σιδηρόπουλος πιστεύοντας τις διαβεβαιώσεις του Αρριανού απέσυρε τα φυλάκια από τα περίξ του χωριού υψώματα, παρά τις αντιρρήσεις κάποιων Αξιωματικών.³⁶¹

Ο Νταϊλιάνης αναφέρει³⁶² ότι η Π.Α.Ο. δεν απέσυρε τα φυλάκια και ότι διεξήχθη σκληρή μάχη το βράδυ και από τις δύο πλευρές στα γύρω υψώματα. Γνωρίζουμε από τις μαρτυρίες και των δύο πλευρών ότι το βράδυ τα τμήματα της Π.Α.Ο. κοιμήθηκαν στο σχολείο του χωριού, ενώ το άλλο πρωί με το εγερτήριο διατάχθηκε σύνταξη στο προαύλιο του σχολείου. Κάθε στρατιωτικός γνωρίζει ότι σε περίπτωση έντασης, κρίσης ή πολέμου, λαμβάνονται πάντα μέτρα ασφαλείας και επιπλέον σε περίπτωση που ακούγονται πυροβολισμοί αυτόματα εγείρεται το τμήμα για την αυτασφάλειά του και την εξακρίβωση της απειλής. Είναι λοιπόν μαθηματικά βέβαιο ότι δεν μπορεί να έγιναν συγκρούσεις του Ε.Λ.Α.Σ. με τμήματα της Π.Α.Ο. πλησίον του Αυγερινού και οι υπόλοιποι να έπεσαν για ύπνο αμέριμοι. Άλλωστε οι παρόντες Αξιωματικοί Παναγιωτίδης, Μπουλογιάννης, Νικολαΐδης ήταν εμπειροπόλεμοι Αξιωματικοί,

³⁵⁸ Νίκος Καλογερόπουλος(επιμ.), *ό.π.*, σ. 230.

³⁵⁹ Νίκος Καλογερόπουλος (επιμ.), *ό.π.*, σ. 230.

³⁶⁰ Χρήστος Βήττος, *ό.π.*, σ. 253, Δημήτρης Ζαφειρόπουλος, *ό.π.*, σ. 39.

³⁶¹ Κωνσταντίνος Τσιούμης, *ό.π.*, σ. 23 και Νίκος Καλογερόπουλος (επιμ.), *ό.π.*, σ. 216.

³⁶² Νίκος Καλογερόπουλος (επιμ.), *ό.π.*, σ. 230.

οι οποίοι σίγουρα δεν θα προέβαιναν σε αντίστοιχες ενέργειες ελάττωσης της ασφαλείας του τμήματος, αν δεν ήταν βέβαιοι ότι δεν συντρέχει κανένας κίνδυνος.

Ο Καραμπέρης περιγράφει στο βιβλίο του ως αυτόπτης μάρτυρας τα γεγονότα του πρωινού:³⁶³

Το επόμενο πρωί με την έγερση του τμήματος την 8^η πρωινήν της ίδιας ημέρας, εσήμανεν η σάλπιγγα προσκλητήριο δια την συγκέντρωσιν των Δυνάμεών μας εις τον αυλόγυρον του Σχολείου αφ' ενός δια το πρωινόν προσκλητήριο και αναφοράν και αφ' ετέρου δια την ενημέρωσιν πάντων επί της επιτευχθείσης συμφωνίας μετά του ΕΛΑΣ.

Και εκείνην την ιεράν στιγμήν εδέχθημεν καταγισμόν πυρών από τα γύρω υψώματα τα οποία είχε καταλάβει ο ΕΛΑΣ κατά την διάρκειαν της νυκτός και μετά την σύμπτυξιν των ημετέρων τμημάτων... Διετάξαμεν όλους να εισέλθουν εις το Σχολείο ινά προφυλαχθούν από τα πυρά... Βλέποντας ότι όλα τελείωσαν και δια να αποφύγω τας περαιτέρω απωλείας, διέταξα τους εκτός του Σχολείου να βγάλουν το πιο λευκό πανί από ένα παράθυρο του Σχολείου και να παραδοθούν. Τινές εξ' ημών κινηθήκαμε προς την παρακειμένην του Σχολείου, χαράδρα αφ' ενός δια να προφυλαχθώμεν από τα πυρά και αφ' ετέρω να αποφασίσωμεν δια τα περαιτέρω.³⁶⁴

Έτσι εις την χαράδραν βρεθήκαμε: ο Μπουλογιάννης, ο Σιδηρόπουλος, ο δικηγόρος Βαζάκας Αλέξανδρος κι' εγώ.

Συζητήσαμε διάφορες λύσεις. Ο Σιδηρόπουλος επρότεινεν να κινηθώμεν επί των αντερεισμάτων των οδηγούντων προς Αγ. Αναργύρους, να συγκεντρώσουμε δυνάμεις εις το χωριόν και να αντεπιτεθώμιν. Η πρότασις του Σιδηρόπουλου απερρίφθη διότι τα αντερείσματα που είπε ήσαν εντελώς γυμνά και ευρίσκοντο υπό τα πυρά των Ελασιτών των ευρισκόμενων εις τα υψώματα αλλά και εκείνων οι οποίοι είχαν εισέλθει εις τον Αυγερινόν.

Ο Σιδηρόπουλος δεν ήκουσεν την συμβουλήν μας και μαζί με τον αντάρτην ακόλουθον που είχε από το χωριό Διχείμαρον, επεχείρησεν να κινηθεί επί των αντερεισμάτων. Μόλις εξήλθεν από την χαράδραν, εις την αρχήν των αντερεισμάτων, ριπή πολυβόλου εκ της κατευθύνσεως του Αυγερινού εθέρισεν και τον Σιδηρόπουλον και τον αντάρτην.

³⁶³ Στέφανος Καραμπέρης, *ό.π.*, σ. 35. Από τη μελέτη της βιβλιογραφίας σχετικά με τα γεγονότα του Αυγερινού διαπιστώθηκε ότι οι αφηγήσεις των αγωνιστών του Ε.Α.Μ. έχουν αρκετά μεγάλες αποκλίσεις και ανακρίβειες μεταξύ τους, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις δεν γίνεται καθόλου αναφορά στο γεγονός, ενώ οι αφηγήσεις των αγωνιστών της Π.Α.Ο. αλληλοσυμπληρώνονται και επαληθεύονται.

³⁶⁴ Ο Παρμενίων Παπαθανασίου, «Πρωτογενή στοιχεία για τη διάσπαση της Εθνικής Αντίστασης μετά τη μάχη του Φαρδύκαμπου», στο Νίκος Καλογερόπουλος, *ό.π.*, σ. 158, αναφέρει τη σύλληψη των Μπουλογιάννη και Βαζάκα στη Χαράδρα, επιβεβαιώνοντας τη μαρτυρία του Καραμπέρη.

Μετά ταύτα εγώ επρότεινα να ακολουθήσωμεν τη χαράδρα όπου η κίνησις μας θα ήτο ασφαλής και έφ' όσον θα γλιτώναμε να αποφασίζαμε διά τα περαιτέρω. Ο Μπουλογιάννης δεν εδέχθη την πρότασίν μου ειπών: «Δεν είναι λύσις αυτή. Να πάμε στο Σχολείο, να συναντήσωμε τους Αρχηγούς του ΕΛΑΣ και να τους ρωτήσωμε τί θέλουν τέλος πάντων. Στο κάτω-κάτω Έλληνες είναι δεν είναι Βούλγαροι».

Ο Βαζάκας συνεφώνησε με τον Μπουλογιάννην. Πήγαν εις τον Αυγερινόν και συνελήφθησαν. Εγώ διαφωνήσας, ηκολούθησα την χαράδραν και κατόρθωσα να φτάσω εις τους Αγίους Αναργύρους. Ο Αυγερινός ήδη είχε καταληφθή και οι αντάρτες μας και Αξκοί μας συνελήφθησαν. Δεν γνωρίζω πόσοι ήσαν νεκροί. Ο πρώτος νεκρός από τα πυρά των Ελασιτών ήτο ο Κώστας Μπουϊκίδης ένας λεβέντης από τους Αγίους Ανάργυρους.

Συνελήφθησαν οι αξιωματικοί Της Παναγιωτίδης, Υπλγός Μπουλογιάννης, εφ. Ανθλγός Παναγιωτόπουλος, Ανθστής Χωροφυλακής Αγγελόπουλο και ο δικηγόρος Αλέξανδρος Βαζάκας τους οποίους, αφού κακοποίησαν, πέρασαν από έκτακτο ανταρτοδικείο στο χωριό Βουχωρίνα. Ανταρτοδίκες ήταν ο Στράτος Κέντρος, γνωστός με το ψευδώνυμο Σλομπόντας, ως πρόεδρος και μέλη ο Φίλος Γ, ο Φωτεινός και ο Σκοτίδας.³⁶⁵

Το ανταρτοδικείο καταδίκασε σε θάνατο τους Πόρτη, Μπουλογιάννη και τον Αγγελόπουλο και απάλλαξε τους υπόλοιπους. Το ίδιο ανταρτοδικείο καταδίκασε σε θάνατο και τον Τχη Μάντζιο γιατί, ως αρχηγός του Αρχηγείου Μπούρινου, θεωρήθηκε υπεύθυνος για τη διάλυση του Αρχηγείου στο Μπουγάζι και για την εγκατάλειψη των τριών πυροβόλων, τα οποία έπεσαν στα χέρια του εχθρού.³⁶⁶

Ο Σταύρος Θεοδοσιάδης περιγράφει ως αυτόπτης μάρτυρας:³⁶⁷

...Αλλά περιδιαβαίνοντας στους δρόμους η τύχη το έφερε να περάσουμε κοντά από το Ανταρτοδικείον. Άκουσα ξεφωνητά δερομένου ανθρώπου μέσα στο Ανταρτοδικείο. Σταμάτησα. ...Με επλησίασε ένας γνωστός μου από την Ανθούσα, ο Θωμάς Παναγιωτόπουλος, άριστος φίλος και οικογενειάρχης. Ρίχνεται επάνω μου κλαίων. Με παρακάλεσε να μεσολαβήσω να σωθή ο υιός του.

³⁶⁵ Ζαχαρίας Δρόσος, *ό.π.*, σ. 185. Σύμφωνα με τον Παρμενίων Παπαθανασίου, «Πρωτογενή στοιχεία για τη διάσπαση της εθνικής Αντίστασης μετά την ένδοξη μάχη του Φαρδύκαμπου», *ό.π.*, σ. 160, παρόντες στη Βουχωρίνα κατά τη μεταφορά των συλληφθέντων ήταν οι Θωμάς Ιωαννίδης (Φίλος Γ), Σταύρος Θεοδοσιάδης, Μιχάλης Σουμελίδης, Κων/νος Παπαγεωργίου, Ανδρέας Παπαδόπουλος, Λάζαρος Ζησιιάδης (Τερπόφσκυ), Χρυσάφοπουλος ή Κερασιδής Σίμος και Στράτος Κέντρος (Σλομπόντας).

³⁶⁶ Βήττος Χρήστος, *ό.π.*, σ. 256.

³⁶⁷ Σταύρος Θεοδοσιάδης, *ό.π.*, σ.194-200,

Συνεκινήθην. Αφήνω κατά μέρος τας εαμικάς μου επιφυλάξεις και τον Μιχάλην. Εισορμό μέσα στην αίθουσα του Ανταρτοδικείου, όπου εδικάζετο, ανεκρίνετο ο Ιωάννης Παναγιωτόπουλος, έφεδρος αξιωματικός...

... - Τον γνωρίζετε, φίλε Θεοδοσιάδη, τον Αξιωματικόν αυτόν, ρωτά ο Βαγγέλης.

- Τον γνωρίζω, απαντώ...

... Τον είπαν να σηκωθεί από κάτω. Εδοκίμασε άλλα δεν μπόρεσε να σηκωθεί. Τον πονούσαν τα πέλματα των ποδιών του από το ξύλο. Το δικαστήριο διακόπτει. Εν τω μεταξύ φωνάζω τον δύστυχο πατέρα, ο οποίος τον σηκώνει, τον παίρνει έξω, τον φορτώνει στο ζώο και εξαφανίζεται...

Παράλληλα στην περιοχή της Καστοριάς υπήρξαν διαφωνίες μεταξύ των εθνικιστικών ομάδων του εφ Υπλγού Κιουρτσιδάκη και εφ Ανθλγού Ζήση, με τους επικεφαλείς των τμημάτων του Ε.Α.Μ. τόσο σε θέματα διοικήσεως, όσο και σε θέματα αντιμετώπισης των Κομιτατζήδων που ήταν συγκεντρωμένοι στο Καλοχώρι.³⁶⁸

Ο εφ. Ανθλγός Γιαννούλης,³⁶⁹ αντιλαμβανόμενος τον κίνδυνο, έσπευσε να ενημερώσει τον Κιουρτσιδάκη συμβουλευοντάς τον να αναχωρήσουν για το Βόιο και να ενωθούν με τα εκεί τμήματα της Π.Α.Ο.

Ενώ ο Κιουρτσιδάκης αναχώρησε για Βόιο, την 3 Απριλίου ο Ζήσης επέστρεψε στο Γλυκονέρι και κατόπιν συνεννοήσεως με τα τμήματα του Υπλγού Εφραιμίδα την 9 Απριλίου αποφάσισαν να μεταβούν στο Νεστόριο.

Πληροφορηθέντες τα γεγονότα του Αυγερινού δεν μετέβηκαν στο Νεστόριο αλλά πραγματοποίησαν συγκέντρωση των Εθνικιστικών τμημάτων Μελανθίου και Λάγγας στον Μελάνθιο, ώστε συντονιζόμενοι να «χτυπήσουν» τα τμήματα των Ε.Α.Μ.ιών Πατσούρα και Λευτέρη στο Νεστόριο. Συγκεντρώθηκαν λοιπόν τα τμήματα των εφ. Υπλγού Κιουρτσιδάκη, Υπλγού Εφραιμίδα, εφ. Ανθλγού Ζήση, Ανθστής Χωροφυλακής Μπασκάκης και Ανθστής Μανδαρόπουλος.

Τελικά την νύκτα της 11 Απριλίου προσβλήθηκαν από τμήματα του Ε.Α.Μ. και συνελήφθησαν οι επικεφαλείς. Οδηγήθηκαν στο Νεστόριο όπου μετά από βασανιστήρια καταδικάστηκαν σε θάνατο από ανταρτοδικείο. Εκτελέστηκαν την 17 Απριλίου άπαντες πλην του Υπλγού Εφραιμίδα Θεοδώρου, τον αδελφό του οποίου είχαν εκτελέσει οι Ιταλοί.

³⁶⁸ Ο Τερπόφσκυ πρότεινε ότι είναι εφικτή μια αναίμακτη παράδοση τους. Για το σκοπό αυτό εκδίδει μια προκήρυξη με την οποία τους αποκαλεί «αδέλφια» και τους υπόσχεται ισοτιμία. Δημήτρης Ζαφειρόπουλος, *ό.π.*, σ. 35.

³⁶⁹ Καταγόταν από το Επταχώρι. Ήταν αρχηγός ενόπλου τμήματος του Ε.Α.Μ. και αργότερα εξελίχθηκε σε Ταξίαρχο του Δ.Σ.Ε. Εκτελέστηκε κατόπιν διαταγής του Ζαχαριάδη το 1948.

3.2.4.2. Στασιαστικά Κινήματα Αξιωματικών στους κόλπους του Ε.Λ.Α.Σ.

Τον Μάρτιο του 1944 συνελήφθη μία ομάδα Αξιωματικών, οι οποίοι βλέποντας την κομμουνιστική ιδεολογία να υπερισχύει στα τμήματά τους, προσπάθησαν να ανατρέψουν την κομμουνιστική ηγεσία της ΙΧ Μεραρχίας και να αναλάβουν την διοίκηση.³⁷⁰ Κατηγορήθηκαν ως κινηματίες. Μερικοί εκ των Αξιωματικών αυτών ήταν οι κάτωθι:

1. Επχος Λαζαρίδης Χρήστος, ως επικεφαλής
2. Λγος (ΠΖ) Κήφισσας Κωνσταντίνος
3. Ιλχος Μαγνησάλης Διονύσιος
4. Υπλγός (ΠΖ) Εφραιμίδης Θεόδωρος
5. Υπλγός Στρατολογίας Δώδος Χαρίλαος
6. Υπλγός Κατσίμπας
7. Υπλγός (ΠΖ) Τζουρελλάς Κοσμάς
8. Ανθλγός Δικαιοσύνης Δάγκας Πέτρος
9. Ανθλγός (ΠΒ) Ναθαναήλ Αριστείδης
10. Ανθλγός (ΥΙ) Σαμαράς Κωνσταντίνος

Με τους ανωτέρω Αξιωματικούς κατηγορήθηκαν και οι Αξιωματικοί σύνδεσμοι της Βρετανικής Συμμαχικής Αποστολής Υπλγοί (ΠΖ) Καραγεωργίου Ηρακλής και Ζώτος Θεολ. Κατόπιν όμως μεσολάβησης των Βρετανών δεν συνελήφθησαν.

Οι «κινηματίες» παραπέμφθηκαν σε λαϊκό δικαστήριο που διήρκησε από την 25 Ιουνίου μέχρι την 3 Ιουλίου. Πρόεδρος του δικαστηρίου ήταν ο τέως Πρόεδρος Πρωτοδικών Θεσσαλονίκης, Παλάσκας, ενώ στην σύνθεσή του ήταν και οι Μον. Αξιωματικοί Λγος (ΠΒ) Τσουρός Ιωάννης και ο Λγος (ΠΖ) Καρμής Κωνσταντίνος.

Το δικαστήριο τους έκρινε ενόχους και επέβαλε τη ποινή του θανάτου στους Επχό Λαζαρίδη, Υπλγό Τζουρελλά, Υπλγό Εφραιμίδα, Ιατρό Σαμαρά, Ανθλγό Δώδο και τη ποινή

³⁷⁰ Ο Δημήτριος Ζαφειρόπουλος, *ό.π.*, σ. 104-110, αναφέρει ότι το κίνημα είχε γίνει αντιληπτό από τον Ιανουάριο. Συνελήφθη ο Υπλγός Εφραιμίδης, ο οποίος σύμφωνα με την Έκθεση της Ομάδος Μεραρχιών Μακεδονίας φαίνεται ότι στην ανάκριση ομολόγησε ότι οι Υπλγοί Καραγεωργίου και Ζώτος τον Δεκέμβριο του 1943 στο Πεντάλοφο όπου παραβρέθηκαν οι Λαζαρίδης, Σαμαράς και Δώδος και τους είπαν «Οι Άγγλοι ευνοούν μια τέτοια κίνηση και είμαστε εξουσιοδοτημένοι να σας το πούμε. Πρέπει να καταστρώσετε ένα σχέδιο εξόντωσης των κομμουνιστών αξιωματικών και καπεταναίων και να γίνετε κύριοι του Συντάγματος. Ακόμα θα πρέπει να δημιουργηθούν ίδιοι πυρήνες και στο 27ο και 53ο Σύνταγμα και στο επιτελείο της Μεραρχίας. Σε περίπτωση αποτυχίας να φτιάξετε χωριστές ομάδες και να τραβήξετε να ενωθείτε με το Ζερβά. Θα σας ειδοποιήσουμε πότε πρέπει να εκδηλωθείτε». Σύμφωνα με τον Ζαφειρόπουλο επειδή εμπλέκονταν υψηλόβαθμα και ικανά στελέχη του Επιτελείου, η σύλληψη των οποίων θα έπληττε την Μεραρχία, η ηγεσία του Ε.Λ.Α.Σ. φρόντισε πρώτα να επιτύχει τη μετάθεσή τους από τη ΙΧ Μεραρχία στην Ομάδα Μεραρχιών Μακεδονίας και στη συνέχεια να προβεί σε συλλήψεις.

ισοβίας καθείρξεως στους υπόλοιπους.³⁷¹ Οι εκτελέσεις ανεστάλησαν ενώ μετά από παρέμβαση την Βρετανικής Συμμαχικής Αποστολής μετατράπηκε η ποινή του θανάτου σε ισόβια κάθειρξη.³⁷²

Ο Επχος Λαζαρίδης από το εδώλιο του κατηγορουμένου φώναξε
 Δεν είδον πουθενά εις τας εκδηλώσεις την λέξιν ΕΛΛΑΣ. Δεν είδον ουδέποτε και εις ουδέν μέρος να κυματίζει η Ελληνική σημαία... Είδον εις το Τσοτύλιον Πετροπουλάκι Βολγαρικής και Αυτονομιστικής σημαίας... Ήκουσα βουλγαρικά τραγούδια, αντήχησαν εις τα αυτιά μου επευφημίας δια τον Τσακαλάρωφ... Επιτρέψατε εις τον Τέμπο να ομιλή περί μειονοτήτων και αυτονομίσεως της Μακεδονίας... Εδημιουργήσατε στην ΣΝΟΦ... Αμνηστεύσατε τους Βούλγαρους... Δεν κάνετε Εθνικόν Αγώνα... Εμπορεύεσθε την Ελλάδα...³⁷³
 Επαναστάτησα κατά του Κ.Κ.Ε. διότι αγωνίζεται δια την παράδοση της Μακεδονίας στη Σόφια. Κατηγορώ το Κ.Κ.Ε. διότι μετέβαλε το εθνικό κεφάλαιο της Εθνικής Αντίστασης εις εσχάτην προδοσία. Το Ε.Α.Μ. διοικείται από κοινούς δολοφόνους, από ψευτοπροσωπικότητες, από ομάδα επαγγελματιών της προδοσίας του Κ.Κ.Ε. Σκοτώστε με. Ως αξιωματικός βροντοφωνώ: Η ΕΛΛΑΔΑ ΠΟΤΕ ΔΕΝ ΠΕΘΑΙΝΕΙ.³⁷⁴

Ομοίως ο Υπλγός Εφραιμίδης δήλωσε
 Μου είναι αδιάφορος ο θάνατος. Σκοτώστε με. Δε μπορείτε όμως να φονεύσετε ένα λαό ολόκληρο. Η Ελλάς δεν θα γίνει ποτέ αποικία των Μουζίκων της Μόσχας.³⁷⁵

³⁷¹ Δημήτρης Ζαφειρόπουλος, *ό.π.*, σ. 109.

³⁷² Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Εφραιμίδη Θεόδωρου. Σύμφωνα με μια αναφορά του Τχη Σινανίδη Λέανδρου (13-7-1947), η ποινή του θανάτου δεν εκτελέστηκε αλλά δόθηκε σιωπηρά αναστολή. Συνεχίζοντας ο Σινανίδης ισχυρίζεται ότι «κατά τα τότε φημολογούμενα, αποτέλεσε τρόπον τινά εκβιασμόν δια την Κυβέρνησιν του Καΐρου η οποία είχεν ωσαύτως κατά την ίδιαν εποχή αναστείλει την εκτέλεσίν των εις θάνατον καταδικασθέντων στασιαστών Αξιωματικών του στρατού Μέσης Ανατολής».

³⁷³ Δημήτρης Ζαφειρόπουλος, *ό.π.*, σ. 109.

³⁷⁴ Χρήστος Καραγιάννης, *Η προδομένη αντίστασις*, Εκδόσεις Εθνικού Συνδέσμου ΕΛΑΣιτών Μακεδονίας – Θράκης 1941-45, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 64.

³⁷⁵ Χρήστος Καραγιάννης, *ό.π.*, σ. 65.

3.2.4.3. Η καταστολή της ανταρσίας του Π/28 Τάγματος του ΕΛΑΣ.

Στρατιωτικός Διοικητής του Π/28 Τάγματος³⁷⁶ της ΙΧ Μεραρχίας του ΕΛΑΣ ήταν ο Έφεδρος Ανθυπολοχαγός Κοσμάς Σπανός,³⁷⁷ ο οποίος έφερε το ψευδώνυμο Καπετάν Αμύντας, με καταγωγή από το χ. Λέχωβο Φλωρίνης, Καπετάνιος ήταν ο Ηλίας Δημάκης, ο οποίος έφερε το ψευδώνυμο Γκότσε Ντέλστεφ, με καταγωγή από το χ. Μελάς της Καστοριάς και πολιτικός επίτροπος³⁷⁸ ο Χρήστος Κόκκινος.³⁷⁹

Ο Δημάκης από τον Ιούνιο του 1944,³⁸⁰ συγκέντρωνε στο Τάγμα του σλαβομακεδόνες ή προσκείμενους προς τον σλαβισμό καθώς και Σλαβόφωνους και Βλαχόφωνους.³⁸¹ Τέλη Σεπτεμβρίου του 1944 το «Τάγμα Γκότσε», όπως το αποκαλούσαν, έφτασε τα 800 άτομα. Οι πλείστοι των ανδρών φορούσαν στολές του Βουλγαρικού στρατού, οι οποίες τους χορηγούνταν από τους παρτιζάνους της σερβικής Μακεδονίας, έφεραν επάνω τους τα βουλγαρικά διακριτικά, ενώ χρησιμοποιούσαν ακόμα και βουλγαρικά στρατιωτικά παραγγέλματα.³⁸²

Οι Αξιωματικοί του Ε.Λ.Α.Σ. προσπαθούν να αποτρέψουν ένα τέτοιο γεγονός. Ο Διοικητής του 28 Συντάγματος ΕΛΑΣ Ταγματάρχης Τζανάτος Γεράσιμος σε μια προσπάθειά του να τον «συνετίσει» την 6 Οκτωβρίου 1944 του έστειλε μία επιστολή στην οποία μεταξύ άλλων ανέφερε:

³⁷⁶ Διοικητής του 28 Συντάγματος ΕΛΑΣ, από τον Ιούνιο του 1944, ήταν ο Ταγματάρχης Τζανάτος Γεράσιμος.

³⁷⁷ Σταύρος Κωστόπουλος, *Η Εθνική Αντίσταση στη Δυτική Μακεδονία*, αδημοσίευτο δακτυλογραφημένο κείμενο, χ.ε., Σόφια 1981, σ. 185.

³⁷⁸ Spyridon Sfetas, *Autonomist Movements of the Slavophones in 1944: The Attitude of the Communist Party of Greece and the Protection of the Greek-Yugoslav Border*, *Balkan Studies*, 36/2 (1995), 297-317. Διατυπώνεται με μικρή επιφύλαξη ο πολιτικός επίτροπος διότι σύμφωνα με τον Βάσο Τσακαλίδη – Χατζηνικολάου, *Ο Αγών του βουνού κάτω από το ζυγό του ΚΚΕ*, Εκδόσεις Ενώσεως Πολεμιστών Αντιστασίας Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη, 1947, σ. 13, ο πολιτικός επίτροπος των τμημάτων του ΕΛΑΣ καταργήθηκε με πράξη της ΠΕΕΑ και επιπλέον στο Αρχιβ на Македонија, *Егејска Македонија во НОБ 1944-1945*, τόμος 1^{ος}, Скопје. 1971, σ.467, σε διαταγή του 28 Συντάγματος προς τα Τάγματα και τον καθορισμό των διοικήσεων, δεν γίνεται αναφορά σε πολιτικούς επιτρόπους.

³⁷⁹ Κοσμάς Σπανός, *Εθνική Αντίσταση. Εμφύλιος Πόλεμος. Αναμνήσεις ενός Καπετάνιου*, Εκδόσεις Φιλολογική – Μπίμπης, Θεσσαλονίκη χ.χ., σ. 113, πρόκειται για τον Χρήστο Κολεύτση από τον Φλώρινα, ο οποίος έφερε το ψευδώνυμο Κόκκινος. Ο Σπυρίδων Σφετάς, «Αυτονομιστικές κινήσεις Σλαβοφώνων κατά το 1944», στο -, *Μακεδονία και Θράκη, 1941-1944, Κατοχή – Αντίσταση – Απελευθέρωση, Διεθνές Συνέδριο*, Εκδόσεις Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 115 αναφέρει ότι το Τάγμα Γκότσε υπήχθη στο «Απόσπασμα Βίτσι» την 10 Σεπτεμβρίου 1944 και ο Γκότσε από στρατιωτικός Διοικητής υποβιβάστηκε σε Καπετάνιο. Τον Χρήστο Κόκκινο τον αναφέρει και στα σλαβικά ως Kolencev.

³⁸⁰ Για περισσότερες λεπτομέρειες βλέπε Δημήτριος Ζαφειρόπουλος, *Το ΚΚΕ και η Μακεδονία*, χ.ε ανατύπωση, Αθήνα 1994, σ. 72-98.

³⁸¹ Ευάγγελος Κωφός, *Η Βαλκανική διάσταση του Μακεδονικού Ζητήματος στα χρόνια της κατοχής και στην αντίσταση*, Εκδόσεις Δωδώνη, 1989, σ. 57-65. Η έκθεση βρίσκεται στο αρχείο του Δρ Κωφού.

³⁸² Ευάγγελος Κωφός, *ό.π.*

[...] Η κατάσταση στη χώρα μας βαίνει σε μία συνεργασία με όλα τα κόμματα που μέχρι χθες ακολουθούσαν την λεγόμενη αντίδραση. Έχεις πικρή πείρα από το παρελθόν πως τα κόμματα αυτά μεταχειρίστηκαν στο παρελθόν τους Σλαυομακεδόνες. Τώρα συ με τη στάση σου αυτή δίνεις την ευκαιρία να συνεχισθεί με μεγαλύτερη λύσσα η αντισλαυομακεδονική δράση των παλαιών κομμάτων. Δεν θέλεις να καταλάβεις ότι τώρα ακριβώς είναι η στιγμή που πρέπει περισσότερο από κάθε άλλη φορά να σφίξουμε τα χέρια όσοι ανήκουμε πρωτοπόροι στις τάξεις του ΕΑΜ να αποτελέσουν μια συμπαγή μάζα απρόσβλητη από επιθέσεις υπόπτων συνεργαζομένων τώρα μαζί μας. [...] Δίνεις την καλλίτερη ευκαιρία στους αντιπάλους μας να στραφούν εναντίον μας και να θελήσουν να μας εκμηδενίσουν[...]³⁸³

Δεν κατάφερε όμως με την επιστολή του αυτή να αποτρέψει την αποσχιστική κίνηση. Αναγκάστηκαν τότε οι Αξιωματικοί να λάβουν δραστικά μέτρα για την εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας της Μακεδονίας.³⁸⁴

Πρωτοστάτης ο Υπλόγος Τσάμης Παύλος, Διοικητή του I/28 Τάγματος ΕΛΑΣ, του καλουμένου και ως Απόσπασμα Βιτισίου. Την προηγούμενη περιήλθε στα χέρια του επιστολή, από το περιεχόμενο της οποίας προέκυπτε ότι το Τάγμα Γκότσε «επρόκειτο να στασιάσει, κηρύσσει την αυτονομία της Μακεδονίας».³⁸⁵ Στην επιστολή διατασσόταν μία διλοχία του Τάγματος Γκότσε, δυνάμει 200 ανδρών, να κινηθεί από την περιοχή Σφήκας προς τα Κορέστια για να ενωθεί με το υπόλοιπο Τάγμα.

Ο Υπολοχαγός Τσάμης, «χωρίς να έχει σχετική τινά οδηγία»,³⁸⁶ κινητοποίησε αμέσως το τάγμα του, το οποίο βρισκόταν στην περιοχή των Πρεσπών. Το πρωί της 6^{ης} Οκτωβρίου 1944, κινούμενες οι Διμοιρίες του I Τάγματος από διαφορετικές κατευθύνσεις εγκλώβισαν την Διλοχία, ενώ ο Υπολοχαγός Τσάμης με ένα μικρό απόσπασμα εισήλθε στο χ. Σφήκα. Προς αποφυγή ένοπλης σύρραξης και επειδή η κύκλωση της περιοχής δεν είχε ολοκληρωθεί, προσπάθησε να παραπλανήσει τον διοικητή της Διλοχίας, Βασίλειον Μακρή, παρουσιάζοντάς του πλαστή διαταγή, σύμφωνα με την οποία τίθονταν υποδιοίκηση του Αποσπάσματος Βίτσι για την προσβολή Γερμανικών φαλαγγών.

³⁸³ Архив на Македонија, *Егејска Македонија во НОБ 1944-1945*, τόμος 1^{ος}, Скопје. 1971, σ.164.

³⁸⁴ Ο Κοσμάς Σπανός (καπετάν Αμύντας), στενός συνεργάτης και φίλος του Γκότσε, αναφέρει ότι συνάντησε ο ίδιος τον Γκότσε για να τον μετεπείσει για αυτή του την ενέργεια χωρίς αποτέλεσμα, Κοσμάς Σπανός, *ό.π.*, σ. 116.

³⁸⁵ Ευάγγελος Κωφός, *ό.π.*

³⁸⁶ Ευάγγελος Κωφός, *ό.π.*

Ο Μακρής ισχυριζόμενος ότι είχε διαφορετικές διαταγές από τον Διοικητή του, Γκότσε, ζήτησε την αποστολή αγγελιοφόρου στα Κορέστια, στο Τάγμα Γκότσε, για την επαλήθευση της διαταγής, μετά από σύντομη σύσκεψη που πραγματοποίησε με τους βαθμοφόρους του. Στο μεσοδιάστημα ο Υπολοχαγός Τσάμης ενημερώθηκε ότι η κύκλωση της περιοχής είχε ολοκληρωθεί.

Όταν ο Μακρής αντιλήφθηκε ότι η διλοχία ήταν περικυκλωμένη, ζήτησε νέα σύσκεψη με του βαθμοφόρους του, για να αποφασίσουν από κοινού τι επρόκειτο να γίνει. Κατά τη διάρκεια της συσκέψεως παρουσιάστηκαν άνδρες της διλοχίας στον Τσάμη και του γνωστοποίησαν ότι προγραμματιζόταν κίνηση για τα Κορέστια την νύχτα της 6/7 Οκτωβρίου, προς συνένωση με την κυρία δύναμη του Τάγματος και επιπλέον ότι στη δύναμη της διλοχίας υπήρχαν και μερικοί μη σλαβομακεδόνες, καθώς και σλαβόφωνοι, οι οποίοι αν χρειαζόταν θα χτυπούσαν την διλοχία εκ των έσω.

Αντιλαμβανόμενος ο Τσάμης, με τα νέα πλέον δεδομένα ότι ο Μακρής προσπαθεί να κερδίσει απλά χρόνο, έστειλε αγγελιοφόρο δίνοντας προθεσμία μισής ώρας να συγκεντρωθεί η διλοχία στην πλατεία, ειδάλως θα τους ανάγκαζε διά της βίας.

Ο Μακρής συμμορφωθείς διέταξε την συγκέντρωση όλων των ανδρών της διλοχίας. Ακολούθησε μια μικροσυμπλοκή στα νοτιοδυτικά δασωμένα υψώματα από τμήμα της διλοχίας που δεν δέχθηκε να παραδοθεί, προκαλώντας τον τραυματισμό ανδρών της διλοχίας, ενώ ορισμένοι κατάφεραν αν διαφύγουν.

Την 9^η και 14^η Οκτωβρίου έλαβαν εντολή το Ι³⁸⁷ και το ΙΙΙ³⁸⁸ Τάγμα του 27 Συντάγματος του ΕΛΑΣ, στρατιωτικός Διοικητής του οποίου ήταν ο Ίλαρχος Καρατάσος Ευστράτιος,³⁸⁹ να κινηθούν από την περιοχή της Κοζάνης στα Κορέστια και την Πρέσπα, για την καταστολή του στασιαστικού κινήματος του Γκότσε.³⁹⁰

Την 19 Οκτωβρίου το 27 Σύνταγμα έφτασε στη Χαλάρα όπου εξέδωσε τις επόμενες ημέρες την ακόλουθη διαταγή³⁹¹

³⁸⁷ Βάσος Τσακαλίδη – Χατζηνικολάου, *Ο Αγών του βουνού κάτω από το ζυγό του ΚΚΕ*, Εκδόσεις Ενώσεως Πολεμιστών Αντιστασεως Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη, 1947, σ. 29, «Προς Ι/27 Τάγμα. Εν συνεχεία προς τη υπ' αριθ. 73/9-10-44 Διαταγήν μας, κινηθείτε αμέσως ολόκληρον και με πλήρη εξοπλισμόν δια Βασιλειάδα – Κλεισούρας, ένθα αναμείνατε Διαταγής Μεραρχίας [...] Καρατάσος Στρατής Ίλαρχος».

³⁸⁸ Βάσος Τσακαλίδη – Χατζηνικολάου, *ό.π.*, σ. 30, «Προς ΙΙΙ/27 Τάγμα. Το Τάγμα σας, ευθύς μετά την αντικατάσταση του Λόχου Προφυλακών, υπό Λόχου του 53^{ου} Συντάγματος, να τεθεί αμέσως εν πορεία δια κλεισούραν, ένθα θα ευρίσκεται και η διοίκησης του Συντάγματος. [...] Καρατάσος Στρατής Ίλαρχος».

³⁸⁹ Βάσος Τσακαλίδη – Χατζηνικολάου, *ό.π.*, σ. 28,29.

³⁹⁰ Στο Γιάννης Πριόβολος (επιμ), *Άχρους στρατιώτης*, *ό.π.*, σ. 68, αναφέρει ο Υπολοχαγός Νικολούδης, Διοικητής του ΙΙΙ/27 Τάγματος, ότι «Η κίνησης του Συντάγματος ήρξατο την 14/10 χωρίς όμως εις ουδένα να λεχθεί η αιτία της προς Φλώριναν πορείας μας.»

³⁹¹ Βάσος Τσακαλίδη – Χατζηνικολάου, *ό.π.*, σ. 33-35.

ΕΛΛΑΣ
 ΙΧ ΜΕΡΑΡΧΙΑ
 27^{ον} ΣΥΝΤΑΓΜΑ
 Αρ. Α. Π. 9

Διαταγή Επιχειρήσεων
 υπ' αριθμ. 5

I. Αποστολή Συντάγματος. Δια της Ε.Π. 1355/19/10/74 Διαταγής της ΙΧ Μεραρχίας, το Σύνταγμα διατάσσεται να κλιμακώσει τα Τάγματά του (I και III συν τμήμα Αμύντα) κατά μήκος οδού Φλώρινας – Κορυτσάς με αποστολή την προσβολήν κινουμένων εχθρικών φαλαγγών μαζικώς. Την απαγόρευση εισόδου από Σερβίας συγκροτημένων Τμημάτων του αποστάτου Γκότσε, τον αφοπλισμό των τυχόν διαρρεόντων εις το Ελληνικό έδαφος ομάδων του Γκότσε αφ' ενός, και αφ' ετέρου το Σύνταγμα να είναι έτοιμον προς κατάληψιν της πόλεως Φλωρίνης εν καταλλήλω χρόνω[...].

IV. Αποστολαί Ταγμάτων. Εντός των καθοριζομένων εις αυτά ζωνών ενεργείας να προσβάλλουσιν κινουμένας εχθρικής φάλαγγας κατά μήκος της οδού Φλώρινας – Κορυτσάς [...]

Ομοίως τα τάγματα να είναι εις θέσιν να κινηθούν βορείως της οδού Φλωρίνης – Κορυτσάς προς απαγόρευσιν εισόδου από Σερβίας τμημάτων του Γκότσε[...]

Παρατηρήσεις [...]

3^{ον} Η δια πρώτην φοράν ενέργεια του Συντάγματος εις τον τομέα αυτόν όπου μετά την αποστασίαν του Γκότσε τα πνεύματα των Σλαβομακεδόνων κατοίκων παρουσιάζονται κάπως εξημμένα, προσέτι δε το γεγονός ότι το Σύνταγμα ανέλαβε τομέα χωρίς να υπάρχη το προκάτοχον τμήμα δια την παροχή των απαραίτητων πληροφοριών, τόσον σχετικώς με την κίνησιν του εχθρού κατά μήκος της οδού Φλωρίνης - Κορυτσάς, όσον και δια την παρακολούθησιν πρακτόρων του Γκότσε και ματαίωσιν των προσπαθειών των εις την δημιουργίαν πνεύματος αντιθέτου προς τας αρχάς του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνος που διεξάγει σήμερον ο Ε.Λ.Α.Σ.

Τ.Τ. 309' τη 21 – 10 – 44

Ο

Διοικητής του Συντάγματος
 ΚΑΡΑΤΑΣΣΟΣ ΣΤΡΑΤΗΣ

Ιλχος

Κατά τη κίνησή του το 27 Σύνταγμα αντιμετώπισε ελαφρά αντίσταση από τμήματα οπισθοφυλακής του Τάγματος Γκότσε, ενώ ο Γκότσε πληροφορούμενος τις ενέργειες του ΕΛΑΣ για την καταστολή του, μετακινήθηκε από την περιοχή των Κορεστίων στην περιοχή των παραμεθόριων χωριών Αγία Παρασκευή και Πολυπλάτανος ώστε να μπορεί να διαφύγει αν χρειαστεί σε Σερβικό έδαφος.³⁹²

Το Απόσπασμα Βίτσι έδωσε μάχη με τα τελευταία τμήματα του Γκότσε στην περιοχή του χ. Γάβρος, ενώ το III/27 Τάγμα³⁹³ ενεπλάκη με τμήματα της οπισθοφυλακής του Γκότσε στην περιοχή Βατοχωρίου – Κρυσταλλοπηγής, κατά την οποία σκοτώθηκε ο υπηρέτων στο 27 Σύνταγμα³⁹⁴ ΕΛΑΣ, Μ. Επιλοχίας Δατσέρης Εμμανουήλ.³⁹⁵

Τις ημέρες που ακολούθησαν το I/27 Τάγμα περικύκλωσε στο χ. Αγία Παρασκευή τους Γκότσε, Πέγιο, Τουρούνζα και Κοροβέση με ένα μέρος του Τάγματος. Κατόπιν επεμβάσεως του αντιπροσώπου της Π.Ε. του ΚΚΕ Φλωρίνης ματαιώθηκε η σύλληψη και ο αφοπλισμός.³⁹⁶

Στη συνέχεια το Τάγμα Γκότσε³⁹⁷ διέφυγε σε Σερβικό έδαφος και συγκεντρώθηκε στο χ. Λουμπόινο. Μεταφέρθηκε στον Τομέα του Μοναστηρίου και επιχείρησε να εισχωρήσει στο Ελληνικό έδαφος από την κατεύθυνση Αγίας Παρασκευής – Εθνικού.

³⁹² Δημήτριος Ζαφειρόπουλος, *ό.π.*, σ. 86.

³⁹³ Γιάννης Πριόβολος (επιμ), *ό.π.*, σ. σ. 69: Το III/27 Τάγμα του ΕΛΑΣ την περίοδο αυτή συγκροτείται από τους 9^ο, 10^ο και 11^ο Λόχους. Διοικητής του 9^{ου} Λόχου ήταν ο Μ. Ανθυπολοχαγός Κουκκίδης, του 10^{ου} Λόχου ο έφεδρος Ανθυπίαρχος Τζώνος Χρ. εκ Σιατίστης και του 11^{ου} Λόχου ο Μ. Ανθυπασπιστής Γιαμπουράς Εμμανουήλ.

³⁹⁴ Επισημαίνεται ότι εκτός από την καταστολή του στασιαστικού κινήματος του Γκότσε, είχε και σαν δευτερεύουσα αποστολή να αποκόψουν την σύμπτυξη των Γερμανών επί της οδού Φλώρινα – Κρυσταλλοπηγή, αποστολή την οποία ανέλαβε το III/27 Τάγμα υπό τον Υπολοχαγό Νικολούδη Εμμανουήλ, Γιάννης Πριόβολος (επιμ), *ό.π.*, σ. 69-71 και Βάσος Τσακαλίδη – Χατζηνικολάου, *ό.π.* σ.32,35.

³⁹⁵ Ευάγγελος Κωφός, *ό.π.*

³⁹⁶ Βάσος Τσακαλίδη – Χατζηνικολάου, *ό.π.*, σ. 32. Ο ίδιος στη σελίδα 36 παραθέτει ένα έγγραφο του 27 Συντάγματος προς το 28 Σύνταγμα, στο οποίο ενημερώνει το τελευταίο για τη διάταξη των δυνάμεών τους, στο τέλος του οποίου αναφέρεται στον Γκότσε: «[...] γ) Επί Γκότσε. Τελευταία πληροφορία της 30 τρέχοντος [Οκτωβρίου] αναφέρουν ότι δυνάμεις περί τους 800 με 30 όπλ/λα με τον Γκότσε ευρίσκονται εις Αγ. Παρασκευή – Πολυπλάτανον. Ετέρα δύναμις ευρίσκεται εντός της Σερβίας. Αφοπλισμός τμημάτων Γκότσε εματαιώθη χάριν εις ενέργειες αντιπροσώπων Περιφερειακής Επιτροπής Κ.Κ.Ε. Φλωρίνης [...]».

³⁹⁷ Ο Ηλίας Δημάκης αποκαταστάθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση την 15 Ιουνίου 1984 με το ΦΕΚ 392/1984 τεύχος Β', σελίδα 3548.

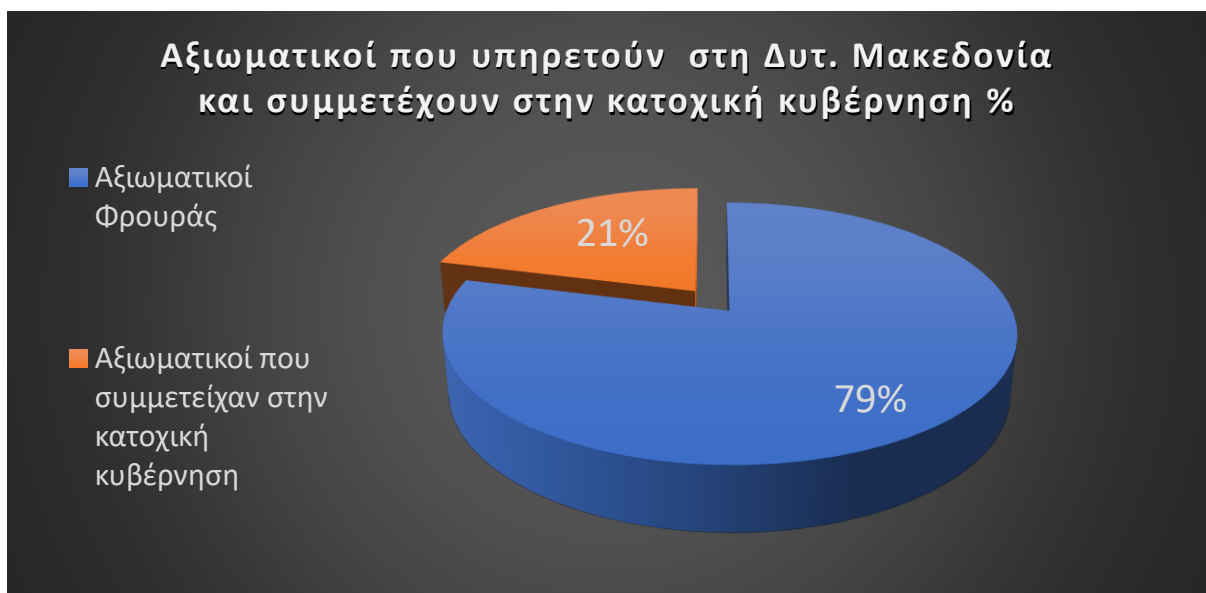
Κεφάλαιο 4ο

Αποτελέσματα της έρευνας:

Δείγμα 124 Αξιωματικοί

4.1. Η στάση των Αξιωματικών σε σχέση με την κατοχική κυβέρνηση και η συμμετοχή τους σε αυτήν.

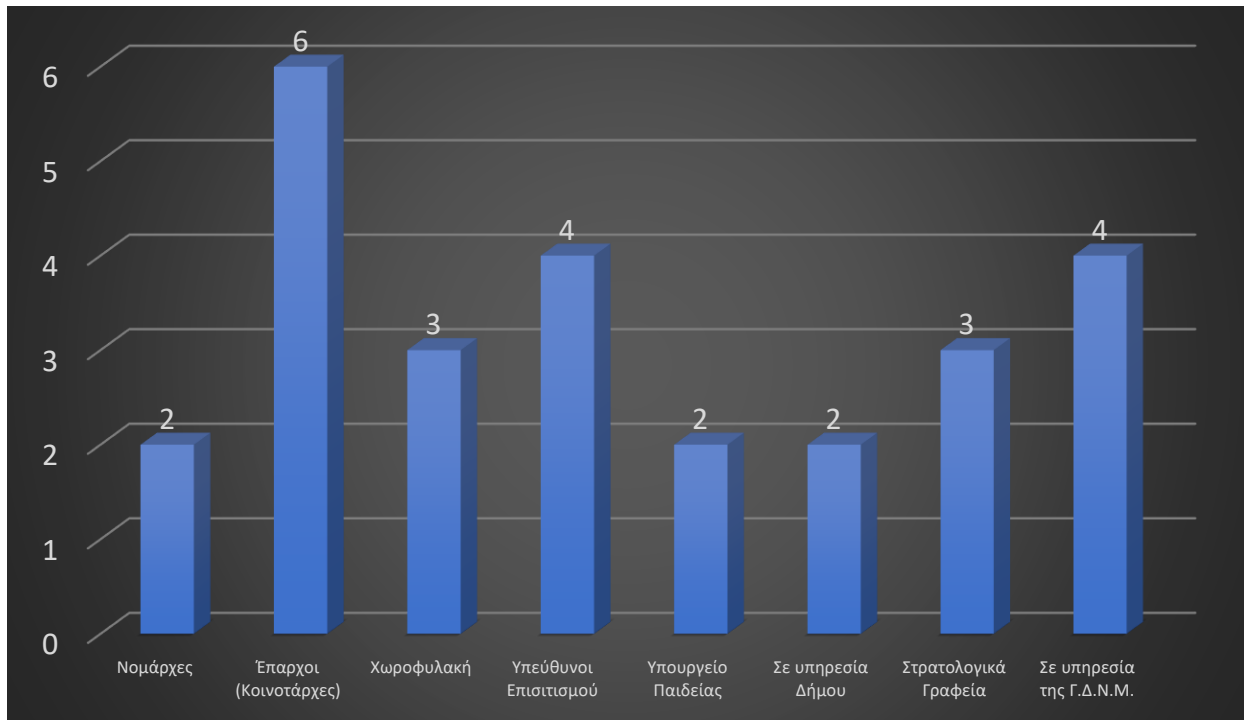
Από το σύνολο των 124 Αξιωματικών, στην επάνδρωση του κρατικού μηχανισμού της Κατοχικής Κυβέρνησης, χρησιμοποιήθηκαν 26 Αξιωματικοί. Διαγραμματικά απεικονίζεται όπως παρακάτω:

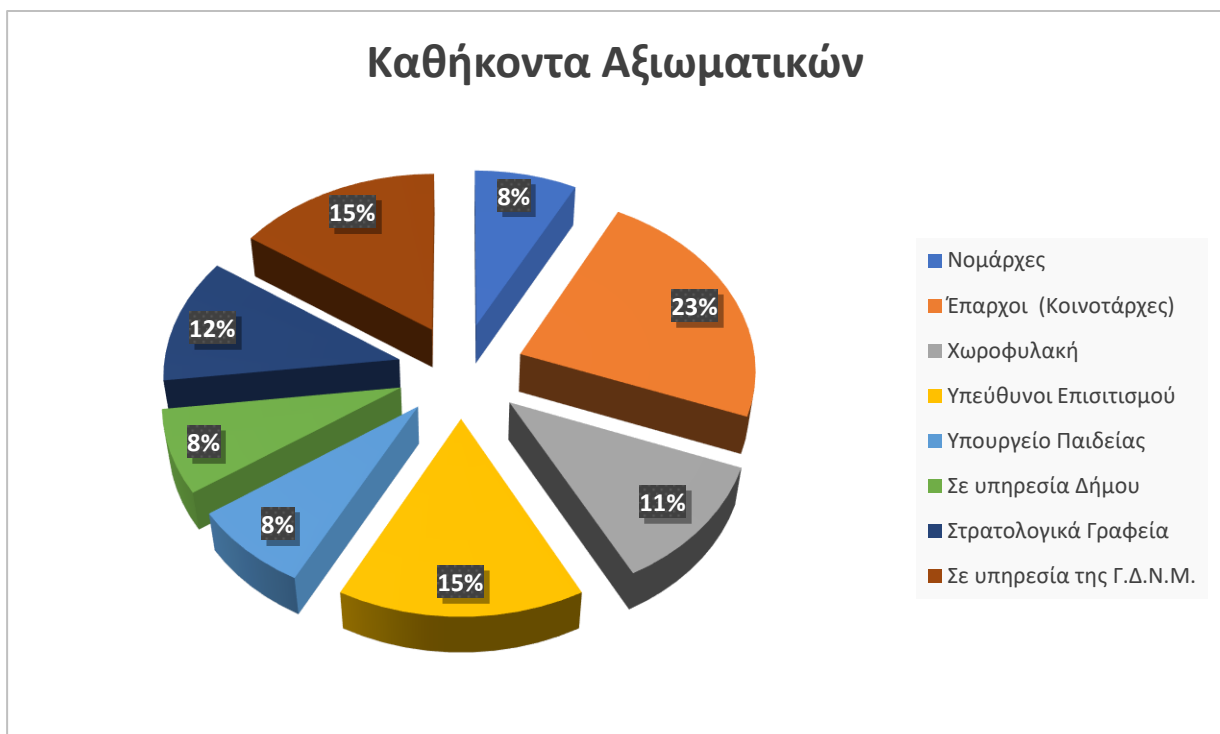
Διάγραμμα 18 Αξιωματικοί που υπηρετούν στη Δυτ. Μακεδονία και συμμετέχουν στην κατοχική κυβέρνηση

Παρατηρούμε ότι 1 στους 5 Αξιωματικούς χρησιμοποιείται για την επάνδρωση του κρατικού μηχανισμού. Η διαπίστωση αυτή επαληθεύει όσα διατυπώθηκαν στο πρώτο μέρος της παρούσας μελέτης, σχετικά με τη χρήση του σώματος των Αξιωματικών από τον κατοχικό Πρωθυπουργό Τσολάκογλου (βλέπε σελίδα 7). Παρόλα αυτά παρατηρούμε ότι η συμμετοχή στον κρατικό μηχανισμό είναι μικρή.

Τέλος, παρατηρούμε το πώς συμμετέχουν αυτοί οι 26 Αξιωματικοί στον κατοχικό κρατικό μηχανισμό:

Διάγραμμα 19 Καθήκοντα Αξιωματικών που συμμετέχουν στην κατοχική κυβέρνηση

Διάγραμμα 20 Καθήκοντα Αξιωματικών που συμμετέχουν στην κατοχική κυβέρνηση %

Διαπιστώνουμε από το διάγραμμα ότι οι Αξιωματικοί χρησιμοποιούνται σε πολλές πτυχές του κρατικού μηχανισμού, από την διοίκηση των Νομαρχιών και την χωροφυλακή μέχρι σε θέσεις της επιθεώρησης εκπαίδευσης.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι μια μερίδα Αξιωματικών, για λόγους που δεν μπόρεσαν να αποσαφηνιστούν και αποτελούν αντικείμενο περαιτέρω έρευνας, δεν ασχολούνταν με καμία

υπηρεσία ή ασχολία ενώ λαμβάνανε μισθό. Χαρακτηριστικά ο Σχης Παπαπέτρου απαντώντας σε υπηρεσιακό έγγραφο του Σχη Δημάρατου Σωκράτη, ο οποίος υπηρετούσε στο Φρουραρχείο Θεσσαλονίκης, σχετικά με τη διαμονή και ασχολία του Λαζαρίδη, αναφέρει για τους Επχους Λαζαρίδη και Δελαγραμμάτικα, ότι διαμένουν στο Αμύνταιο, το έτος 1942, χωρίς να ασχολούνται με κάποια εργασία.³⁹⁸

Παρόλα αυτά κρίνεται απαραίτητη η περαιτέρω έρευνα διότι σχετικά με το παράδειγμα του Λαζαρίδη, ο τελευταίος μετέβηκε στη συνέχεια στη Θεσσαλονίκη για να αναλάβει αποστολή από την Π.Α.Ο. ως αρχηγός του 19 Συντάγματος της Π.Α.Ο.

³⁹⁸ Αρχείο κ. Παπαπέτρου Αλέξανδρου.

Αποτελέσματα της έρευνας:

Δείγμα 186 Αξιωματικοί

4.2. Προσδιορισμός των αιτιών και του χρόνου εξόδου στο βουνό

Συνοψίζοντας τα αίτια και τον χρόνο εξόδου στο βουνό των Αξιωματικών προχωρήσαμε σε κάποια συμπεράσματα τα οποία αναλύονται κατά οργάνωση.

4.2.1. Π.Α.Ο.

Η έξοδος των Αξιωματικών στο βουνό οφείλεται

1. Στην υποκίνηση από τον Αγγλικό παράγοντα³⁹⁹
2. Στη φημολογία ότι στους νομούς Πέλλας και Φλώρινας θα εγκαθίσταντο Βουλγαρικές δυνάμεις κατοχής (Ιούλιος 1943)⁴⁰⁰

Ο χρόνος εξόδου της Π.Α.Ο. στη Δ. Μακεδονία είναι ο Ιούλιος του 1943.

4.2.2. Ε.Λ.Α.Σ.

Η προσχώρηση των Αξιωματικών στον Ε.Λ.Α.Σ. οφείλεται

1. Στη βίαιη Στρατολόγηση⁴⁰¹
2. Στην εθελοντική προσχώρηση:
3. Στη φημολογία ότι στους νομούς Πέλλας και Φλώρινας θα εγκαθίσταντο Βουλγαρικές δυνάμεις κατοχής (Ιούλιος 1943).⁴⁰²
4. Στην υποκίνηση από τον Αγγλικό παράγοντα.⁴⁰³
5. Σε μετακινήσεις στη περιφέρεια Δ. Μακεδονίας με εντολή της Κ.Ε. Ε.Α.Μ.⁴⁰⁴

³⁹⁹ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *Για τον ελληνικό βορρά. Μακεδονία 1941-1944, Αντίσταση και Τραγωδία. Το ανέκδοτο αρχείο-ημερολόγιο του (τότε) Ταγματάρχη Γιάννη Παπαθανασίου*, τόμος 1, Αθήνα 1988, σ. 364.

⁴⁰⁰ Αθανάσιος Φροντιστής, *Π.Α.Ο. Πανελλήνιος Απελευθερωτική Οργάνωση. Ιστορία και προσφορά της εις την Εθνικήν Αντίστασιν 1941-1945*, Εκδόσεις Μ. Τριανταφύλλου Υιοί, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 198.

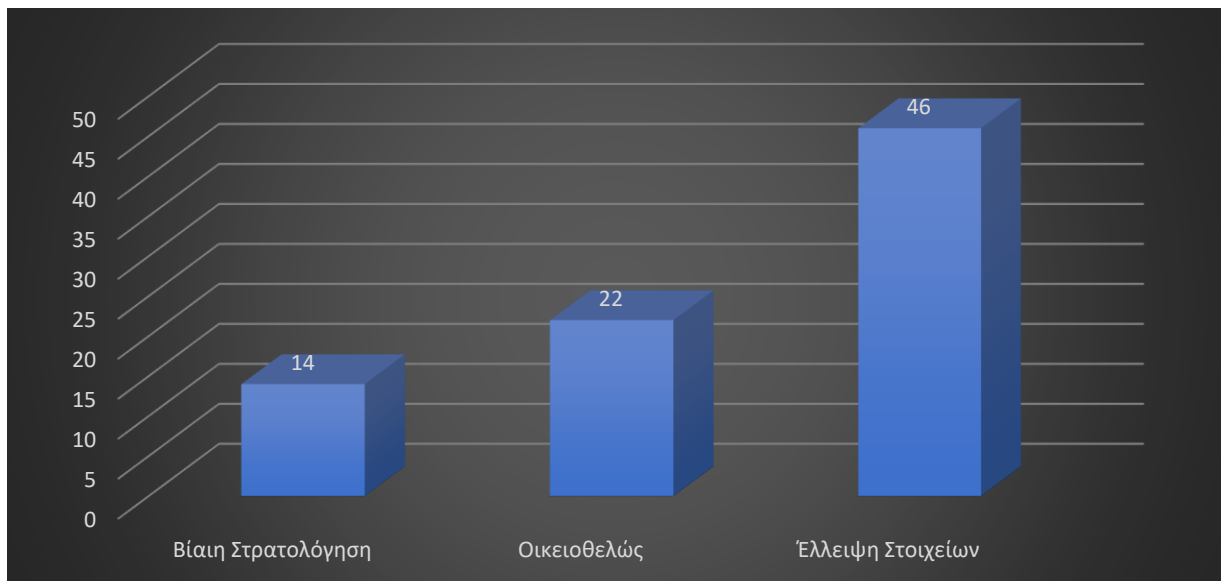
⁴⁰¹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.] ατ. έ. Καρατάσσου Ευστρατίου, Ζαχαρόπουλου Κωνσταντίνου, Νικολούδη Εμμανουήλ.

⁴⁰² Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.] ατ. έ. Αλεξίου Λάμπρου.

⁴⁰³ Hammond N.G.I., *Δυτική Μακεδονία: Αντίσταση και συμμαχική στρατιωτική αποστολή 1943-44*, μετάφρ. Π. Παπαθανασίου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα χ.χ., σ. 26.

⁴⁰⁴ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.] ατ. έ. Βασιλειάδη Δημητρίου.

6. Ως αποτέλεσμα των πολιτικών εξελίξεων (Σύμφωνο «Εθνικών Ομάδων», Συμφωνία της Πλάκας, Συμφωνία της Καζέρτας).⁴⁰⁵

Διάγραμμα 21 Προσχώρηση στον Ε.Λ.Α.Σ.

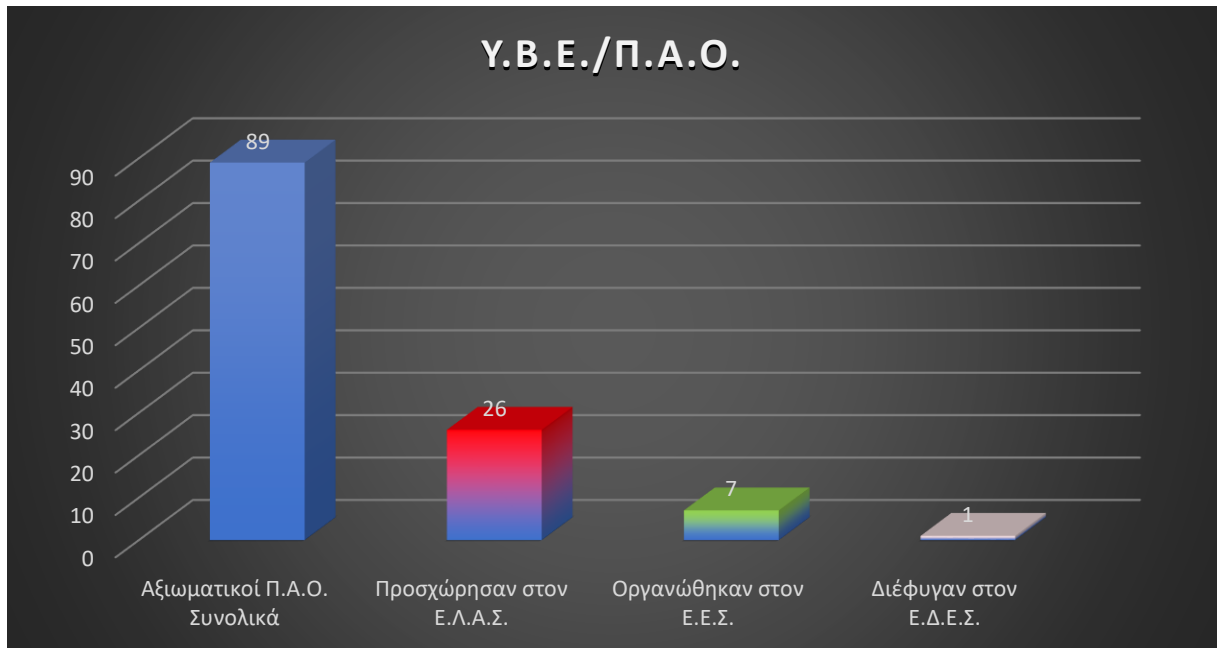
4.2.3. Ε.Κ.Α.

Συγκροτούνται τμήματα το φθινόπωρο του 1942 στα οποία δεν είναι καθολική η συμμετοχή των Αξιωματικών, αλλά συγκροτούνται από μερικούς νεαρούς σε ηλικία και βαθμό Αξιωματικούς, υπό τον Ταγματάρχη Παπαβασιλείου.

⁴⁰⁵ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.] ατ. έ. Κοΐδη Ανδρέα.

4.3. Κατανομή των Αξιωματικών στις Οργανώσεις

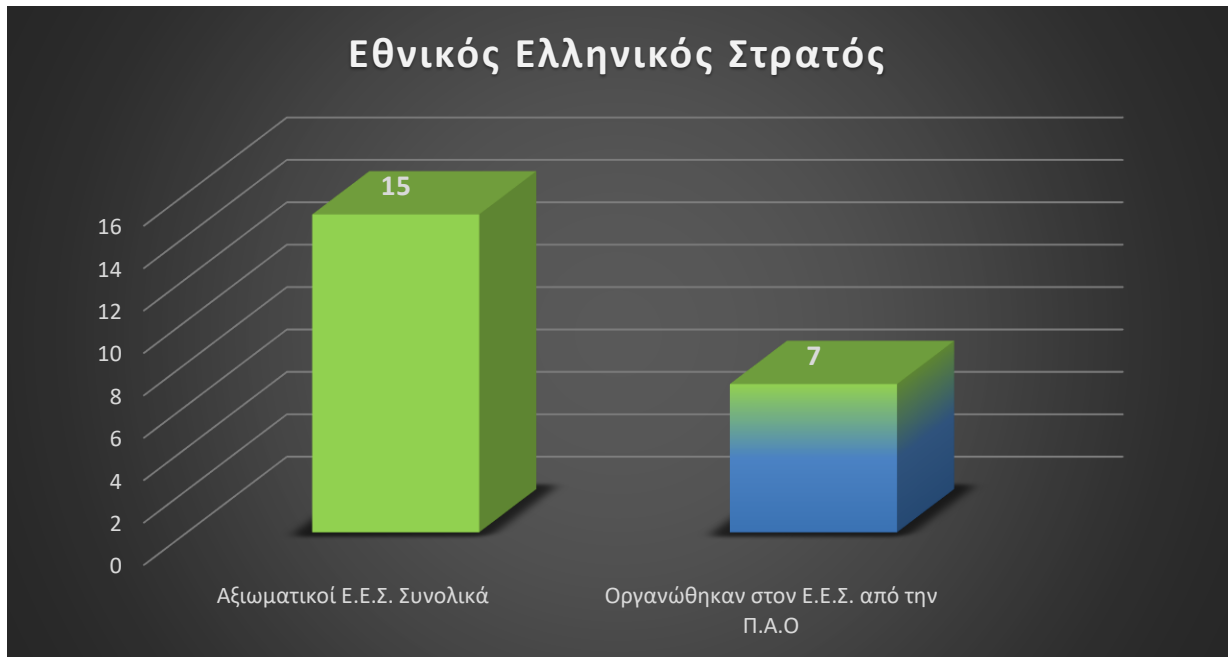
Σε πρώτη ανάλυση εξετάζεται η κατανομή τους στις οργανώσεις σε όλο το διάστημα της Κατοχής. Θα παρατηρήσουμε τα διαγράμματα της κάθε οργάνωσης ξεχωριστά. Τα διαγράμματα διαμορφώνονται ως εξής:

Διάγραμμα 22 Αξιωματικοί Υ.Β.Ε./Π.Α.Ο.

Διάγραμμα 23 Αξιωματικοί Ε.Α.Μ./ Ε.Λ.Α.Σ.

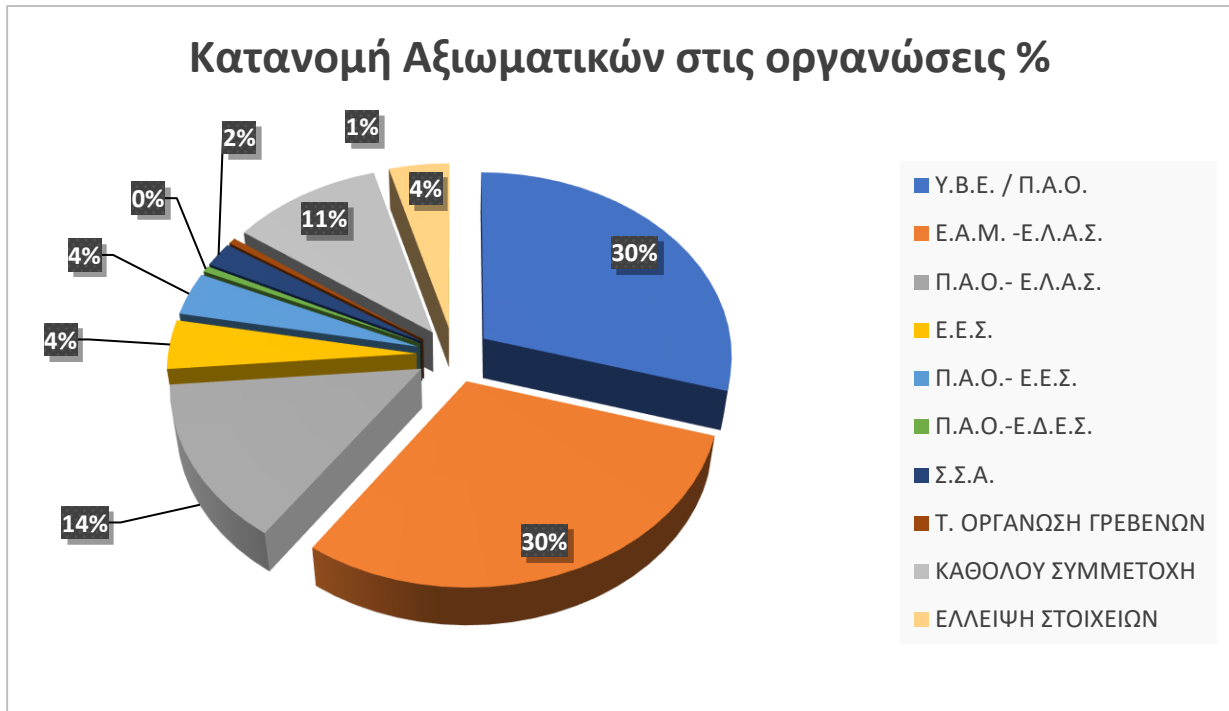

Διάγραμμα 24 Αξιωματικοί Ε.Ε.Σ.

Διάγραμμα 25 Κατανομή Αξιωματικών στις Οργανώσεις

Αναλύοντας τα δεδομένα των πινάκων παρατηρούμε ότι 55 Αξιωματικοί παρουσίασαν δράση μόνο στην Υ.Β.Ε./Π.Α.Ο. Αριθμός που αντιστοιχεί στο 30% του δείγματος. Ίδιος περίπου αριθμός, 56 Αξιωματικοί, δραστηριοποιήθηκαν μόνο στο Ε.Α.Μ./Ε.Λ.Α.Σ. Ομοίως το 30%.

Διάγραμμα 26 Κατανομή Αξιωματικών στις οργανώσεις %

Παρατηρούμε ότι 26 Αξιωματικοί δραστηριοποιήθηκαν αρχικά στην Υ.Β.Ε./Π.Α.Ο. και αργότερα προσχώρησαν στον Ε.Λ.Α.Σ., αριθμός που αντιστοιχεί στο 14%. Δηλαδή στο σύνολο των 186 Αξιωματικών, οι 137 δραστηριοποιούνται στις δύο οργανώσεις Π.Α.Ο. – Ε.Λ.Α.Σ. Ο αριθμός αυτός αντιστοιχεί στο 74% του δείγματος.

Διαπιστώνουμε ότι υπάρχει σχεδόν απόλυτη ισορροπία συμμετοχής των Αξιωματικών στις δύο μεγαλύτερες οργανώσεις της Δυτ. Μακεδονίας.⁴⁰⁶

Επιπλέον παρατηρούμε ότι υπάρχει ένας αριθμός 20 Αξιωματικών ή σε ποσοστό το 11% οι οποίοι παραμένουν αμέτοχοι για λόγους που δεν μπόρεσαν να εξακριβωθούν από την μέχρι τώρα έρευνα. Σε αυτό το ποσοστό πρέπει να προστεθεί και ένα 4% ή αλλιώς 8 Αξιωματικοί για τους οποίους δεν έχουμε επαρκή στοιχεία. Διαπιστώνουμε δηλαδή ότι τουλάχιστον το 15%, 28 Αξιωματικοί, αποτελούν αντικείμενο περεταίρω έρευνας.

Τέλος υπολείπεται ένα 11% το οποίο κατανέμεται σε αυτούς που δραστηριοποιήθηκαν μόνο στον Ε.Ε.Σ. (4%), μεταπήδησαν από την Π.Α.Ο. μετά τη διάλυση της στον Ε.Ε.Σ. (4%) και ένα 3% που δραστηριοποιήθηκε σε άλλες οργανώσεις. Ενώ το ποσοστό μετακίνησης προς τον Ε.Δ.Ε.Σ. είναι μηδενικό, δεδομένου ότι μόνο ένας Αξιωματικός κατέφυγε από την Π.Α.Ο.

⁴⁰⁶ Παρατηρούμε ότι ο συνολικός αριθμός των Αξιωματικών που δραστηριοποιούνται στο Ε.Α.Μ./ Ε.Λ.Α.Σ., μετά την μετακίνηση Αξιωματικών από την Π.Α.Ο. προς τον Ε.Λ.Α.Σ. είναι 82. Ανωτέρω αναφέραμε και αναλύσαμε ότι στον Ε.Λ.Α.Σ. υπηρέτησαν 77 Αξιωματικοί. Η διαφορά αυτή προκύπτει διότι ενώ αρχικά κάποιοι Αξιωματικοί οργανώνονται στο Ε.Α.Μ. πριν την συγκρότηση του Ε.Λ.Α.Σ. (ΙΧ Μεραρχία), αργότερα αποστασιοποιούνται και απομακρύνονται από την οργάνωση.

στον Ε.Δ.Ε.Σ.. Πρόκειται για τον Υπλόγ Αποστολίδη Αθανάσιο, με καταγωγή από την Καστοριά, ιδρυτικό μέλος της Υ.Β.Ε. στην Καστοριά.

4.3.1. Συμμετοχή των Αξιωματικών στον Ε.Λ.Α.Σ.

Ο κύριος όγκος των Αξιωματικών προσχώρησε μετά την υπογραφή του συμφώνου των «Εθνικών Ομάδων», το οποίο χρονικά διαδέχεται την αναδιοργάνωση των Αρχηγείων και Υπαρχηγείων του Ε.Λ.Α.Σ. στη μορφή του τακτικού στρατού, τα οποία αναπτύχθηκαν στην αρχή της παρούσης εργασίας.

Επιπλέον η Συμφωνία της Καζέρτας⁴⁰⁷ με την αναγνώριση του Στρατηγού Σκόμπυ, ως γενικού αρχηγού των ανταρτικών ομάδων και η αναγνώριση του Ε.Λ.Α.Σ. από την Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας του Παπανδρέου ήταν ο τελευταίος και καθοριστικός παράγοντας για την προσχώρηση των Αξιωματικών στον Ε.Λ.Α.Σ. Χαρακτηριστικά ο Ανθλόγος Ανδρέας Κοϊδης σε υπεύθυνη δήλωσή του αναφέρει «ο ΕΛΑΣ ανεγνωρίζετο υπό της Κυβερνήσεως Παπανδρέου. Έκρινα λοιπόν ότι ήμουν υποχρεωμένος να ενισχύσω τον απελευθερωτικόν αγώνα προσχωρώντας εις τον Ε.Λ.Α.Σ», όπως και έπραξε.⁴⁰⁸

Μέσα από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι από τους 82 Αξιωματικούς του Ε.Α.Μ./Ε.Λ.Α.Σ. οι 77 υπηρέτησαν μόνο στον Ε.Λ.Α.Σ. Περίπου δηλαδή το 2/5 των Αξιωματικών που δραστηριοποιήθηκαν στην Δυτ. Μακεδονία. Διαγραμματικά απεικονίζεται όπως παρακάτω:

⁴⁰⁷ Κατόπιν τριήμερης συσκέψεως στην Καζέρτα της Ιταλίας από την 24 έως την 26 Σεπτεμβρίου 1944, υπογράφηκε η «Συμφωνία της Καζέρτας μεταξύ των αντιπροσώπων του Στρατηγείου των Συμμαχικών Δυνάμεων της Μεσογείου, της αγγλικής κυβέρνησης, της ελληνικής κυβέρνησης, του ΕΔΕΣ και του ΕΛΑΣ. Στη σύσκεψη πήραν μέρος ο Άγγλος στρατηγός Ουίλσον, Αρχιστράτηγος των Συμμαχικών Δυνάμεων Μέσης Ανατολής (πρόεδρος της σύσκεψης), ο Άγγλος στρατηγός Σκόμπυ, ο Μακ Μίλαν, Βρετανός υπουργός Μέσης Ανατολής, ο Λήπερ (Άγγλος πρεσβευτής στην Ελλάδα), ο Γ. Παπανδρέου, Πρόεδρος της ελληνικής κυβέρνησης, ο Γ. Ζεύγος, Αλ. Σβώλος, Θ. Τσάτσος και Χρ. Σγουρίτσας, υπουργοί της ελληνικής κυβέρνησης, ο στρατηγός Ναπολέων Ζέρβας, στρατιωτικός αρχηγός του ΕΔΕΣ, και ο στρατηγός Στέφανος Σαράφης, στρατιωτικός αρχηγός του ΕΛΑΣ.

Η Συμφωνία προέβλεπε τα εξής:

- α. Όλες οι αντάρτικες ομάδες που δρούσαν στην Ελλάδα θα υπάγονταν στις διαταγές της Ελληνικής Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας.
- β. Η Κυβέρνηση θα έθετε τις δυνάμεις της στις διαταγές του στρατηγού Σκόμπυ, ο οποίος στο εξής θα αναλάμβανε τη διοίκηση των δυνάμεων στην Ελλάδα.
- γ. Οι αρχηγοί των Ελλήνων ανταρτών θα απαγόρευαν κάθε απόπειρα των μονάδων τους να αναλάβουν την εξουσία.
- δ. Σε ό,τι αφορά την Αθήνα, καμιά ενέργεια δε θα λάμβανε χώρα, εκτός από αυτές που θα ενέκρινε ο Σκόμπυ.
- ε. Τα τάγματα ασφαλείας θεωρούνταν όργανα του εχθρού, χαρακτηρίζονταν ως εχθρικοί σχηματισμοί, εκτός αν παραδίνονταν σύμφωνα με τις διαταγές που θα εκδίδονταν από το Σκόμπυ.
- στ. Όλες οι ελληνικές αντάρτικες δυνάμεις, σύμφωνα με τη δήλωσή τους, θα έθεταν τέρμα στις διαμάχες του παρελθόντος και θα συντόνιζαν τη δράση τους για το καλύτερο συμφέρον του κοινού αγώνα.

⁴⁰⁸ Η Συγκρότηση της ΙΧ Μεραρχίας του Ε.Λ.Α.Σ. παρατίθεται στο Παράρτημα «ΙΓ».

Διάγραμμα 27 Συμμετοχή των Αξιωματικών στον Ε.Λ.Α.Σ.

Στη συνέχεια θα παρατηρήσουμε την κατανομή των βαθμών στο σύνολο των Αξιωματικών του Ε.Λ.Α.Σ. Διαγραμματικά απεικονίζεται όπως παρακάτω:

Διάγραμμα 28 Κατανομή βαθμών στον Ε.Λ.Α.Σ.

Παρατηρούμε ότι η κατανομή είναι η αναμενόμενη. Οι ανώτεροι βαθμοί, Τχης, Ανχης, Σχης, παρουσιάζονται ελάχιστα σε σχέση με τους κατώτερους βαθμούς, Ανθλόγος, Υπλόγος, Λγος.

Είναι απολύτως φυσιολογικό καθόσον ο Ε.Λ.Α.Σ. ακολουθεί τη κλασική δομή του στρατού. Επομένως ο Διοικητής της ΙΧ Μεραρχίας πρέπει να είναι ανώτερος ή ανώτατος Αξιωματικός. Στην προκειμένη περίπτωση είναι ανώτερος, Συνταγματάρχης. Μπορούμε να δικαιολογήσουμε το γεγονός των 4 Συνταγματάρχων, διότι στον βαθμό του Σχη οι Αξιωματικοί ήταν μεγάλοι σε ηλικία, ενώ οι συνθήκες της ζωής του βουνού δεν ήταν εύκολες. Συνεπώς είναι λογική η συνεχής αντικατάσταση. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του πρώτου Διοικητή Σχη Τζιότζιου, ο οποίος αποσύρθηκε για λόγους υγείας σε λιγότερο από δύο μήνες.

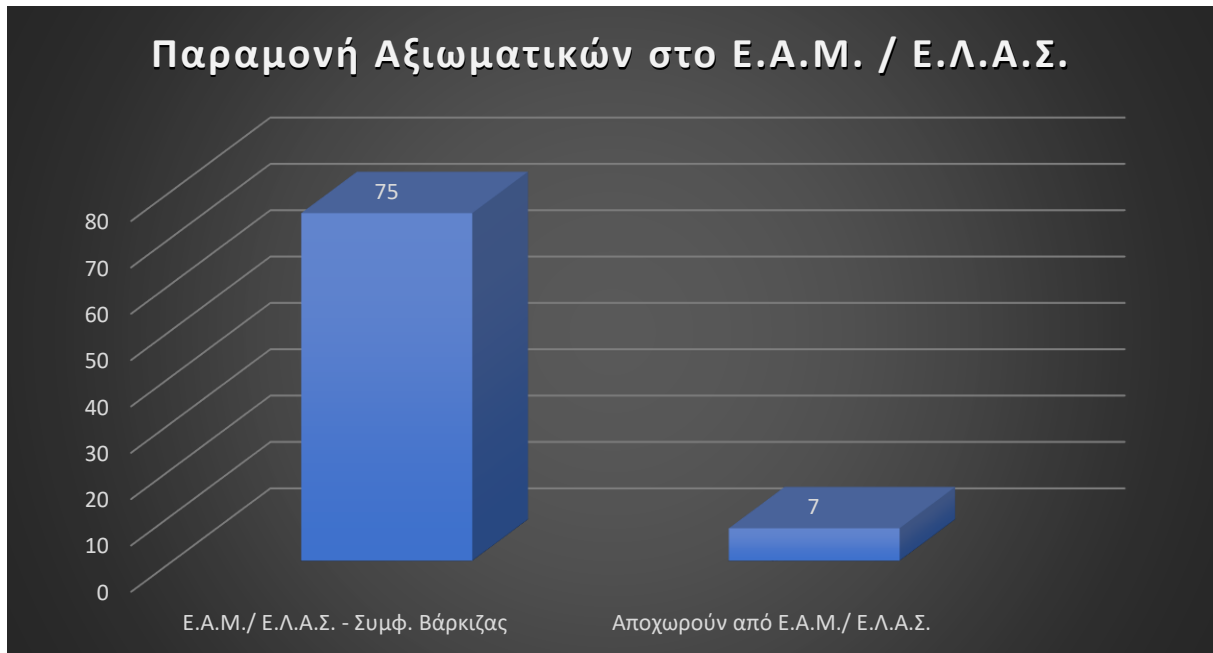
Διάγραμμα 29 Κατανομή βαθμών στον Ε.Λ.Α.Σ. %.

Οι υπόλοιποι Ανώτεροι Αξιωματικοί χρησιμοποιούνται για την επάνδρωση του επιτελείου και την διοίκηση των ταγμάτων. Θέσεις περιορισμένες σε αριθμό και που χρήζουν προηγούμενη εμπειρία.

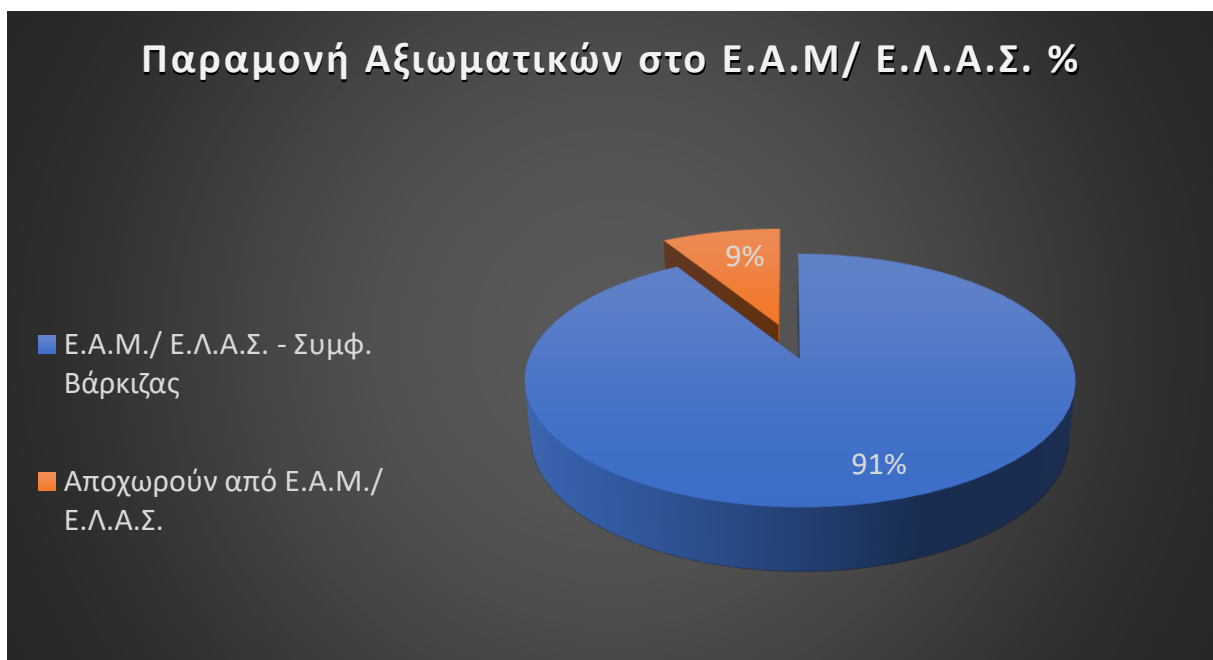
Τέλος ο μεγάλος αριθμός κατώτερων Αξιωματικών είναι απαραίτητος για την διοικητική επάνδρωση των λόχων των ταγμάτων, δεδομένου ότι κάθε τάγμα αποτελείται από 4 λόχους.

4.3.1.1. Παραμονή Αξιωματικών στο Ε.Α.Μ. / Ε.Λ.Α.Σ.

Διαπιστώσαμε ότι από τους 82 Αξιωματικούς του Ε.Α.Μ. / Ε.Λ.Α.Σ. παρέμειναν σε αυτό μέχρι τη συμφωνία της Βάρκιζας οι 75 ενώ οι 7 διέφυγαν. Διαγραμματικά απεικονίζεται

Διάγραμμα 30 Παραμονή Αξιωματικών στο Ε.Α.Μ./ Ε.Λ.Α.Σ.

Διάγραμμα 31 Παραμονή Αξιωματικών στο Ε.Α.Μ./ Ε.Λ.Α.Σ. %

Παρατηρούμε ότι αποχωρεί το 9% δηλαδή 1 στους 10 περίπου. Ο κύριος όγκος των αποχωρήσεων, οι 5 στις 7, έγιναν πριν ακόμη συγκροτηθεί ο Ε.Λ.Α.Σ., από Αξιωματικούς που ήταν στο Ε.Α.Μ. και μετά τα γεγονότα του Αυγερινού και του Μελανθίου αποχώρησαν. Οι δύο αποχωρήσεις από τον Ε.Λ.Α.Σ. ήταν οι δύο πρώτοι Διοικητές της ΙΧ Μεραρχίας οι οποίοι και λόγω ηλικίας επικαλέστηκαν λόγους υγείας και αποχώρησαν ή διέφυγαν. Οι μηδαμινές, σχεδόν αποχωρήσεις ήταν αποτέλεσμα:

1. Της οικειοθελούς προσχώρησης των Αξιωματικών.

2. Του γεγονότος, ότι οι Καπεταναίοι και Πολιτικοί Επίτροποι δεν εμπιστεύονταν τους μόνιμους Αξιωματικούς με αποτέλεσμα να τους παρακολουθούν επί μόνιμου βάσεως.

Σχετικά με την δεύτερη διαπίστωση, ο Ανθστής Αλεξίου Λάμπρος αναφέρει ότι έψαχνε ευκαιρία να φύγει στα τμήματα του Ζέρβα «αλλά τούτο κατέστη αδύνατον διότι παρηκολούθουν πολύ τα μόνιμα στελέχη».⁴⁰⁹

Η φράση αυτή αποτυπώνει την κατάσταση που επικρατεί στον Ε.Λ.Α.Σ. Τα πολιτικά στελέχη και οι καπεταναίοι δεν εμπιστεύονται σε κανένα σχεδόν βαθμό τους μόνιμους Αξιωματικούς.

[...] Εκείνες τις μέρες (τέλη Δεκεμβρίου 1943) ήλθε και ο θρησκευτικός αρχηγός του Ε.Λ.Α.Σ. μητροπολίτης Κοζάνης Ιωακείμ... Ούτος ομιλών περί ημών των μόνιμων αξιωματικών είπε κρυφά ότι σαν να κάνομε (οι Αξιωματικοί) οργανωμένη αντίσταση κατά του Ε.Λ.Α.Σ.⁴¹⁰

Γενικότερα η συμπεριφορά προς το σώμα των Αξιωματικών είναι εξευτελιστική. Ο Υπλγός Νικολούδης αναφέρει στο προσωπικό του ημερολόγιο:

Μόλις συνεκεντρώθημεν όλοι οι αντάρτες του Ε.Λ.Α.Σ. με εχαιρέτουν και με κατεφίλουν λέγοντας «ελάτε μαζί μας, αξιωματικούς μάλιστα της Σχολής Ευελπίδων θέλομε να μας οδηγήσουν κατά των εχθρών μας».

Συνεχίζοντας την αφήγησή του, εμπρός του αρχηγού του λημεριού του Ε.Λ.Α.Σ., Γαρέφη Χρίστου περιγράφει

...με αρπάζει από τη ζωστήρα και ήρχισε να με ωθεί και να σύρει προς εαυτόν με εξευτελιστικά δε λέξεις καταφέρετο κατά του σώματος των αξιωματικών[...] Μας ηρεύνησαν και δεν άφηκαν τίποτα μαζί μας, έφερον απειλητικά χειροπέδες και μία διελκυστίνδα για να μας δέσουν και κατόπιν ήλλαξαν γνώμη και μας έδωκαν να φάμε. Εν συνεχεία ξεχώρισαν εμένα (ήτο νύκτα πλέον), με έσπρωξαν και κάθισα σε ένα ξύλο και πέρασαν αρκετοί αντάρτες και μου έδιδον μια σπρωξιά με την μαγκούρα των με έπτυν και με εξηύριζον ως προδότην, χρυσογαλονά, και ότι ερουφούσα τον ιδρώτα του λαού.⁴¹¹

Χαρακτηριστική είναι και η αναφορά του Ιλχου Καρατάσσου προς την ΙΧ Μεραρχία του Ε.Λ.Α.Σ. με τίτλο «Περί απαλλαγής μου εκ των καθηκόντων του Στρατιωτικού Αρχηγού του Συντάγματος», στην οποία αναφέρει

⁴⁰⁹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.] ατ. έ. Αλεξίου Λάμπρου, αναφορά προς το Υπουργείο Στρατιωτικών της 18 Σεπτεμβρίου 1945.

⁴¹⁰ Γιάννης Πριόβολος, *Αχρους στρατιώτης*, ό.π., σ. 40.

⁴¹¹ Γιάννης Πριόβολος, ό.π., σ. 30.

...Επίσης εξετέθη διότι, παρά τας αυστηρώς απαγορευτικές διαταγάς μου, καπετάνιοι Ταγμάτων ευρίσκονται εις την πόλιν, καθ' ην στιγμήν τα τάγματά των ευρίσκονται εν κινήσει διατάξας δε αυτούς όπως επανέλθουν εις τα τμήματά των, έλαβον διαφορούμενην απάντησιν.

Διά τους λόγους αυτούς παρακαλώ την Σεβαστήν Διοίκησιν της Μεραρχίας όπως με απαλλάξη των καθηκόντων μου. ως στρατιωτικού αρχηγού του Συν/τος διότι κρίνω ότι, έκτος των άλλων συνεπειών, εξετέθη το γόητρον και το κύρος μου έναντι των συναγωνιστών του Συν/τος και με θέσει εις την διάθεσιν της Μεραρχίας,

Οι Αξιωματικοί γενικά φαίνεται ότι δεν έχουν καμία εξουσία πλην του πολεμικού σκέλους. Στην ουσία την διοίκηση ασκούσε το 2^ο Γραφείο της Μεραρχίας. Ούτε ο ίδιος ο Μέραρχος δεν μπορούσε να αποφασίσει μόνος του για θέματα άλλα, πλην του σχεδιασμού των επιχειρήσεων. Ο Νικολούδης καταδεικνύοντας την κατάσταση αυτή αναφέρει

...Ο Μανωλέσσοσ μάλιστα υπέβαλε μακροσκελή αναφορά παραπόνων ότι «απλοί δάσκαλοι είναι διοικηταί ταγμάτων και γω επόπτης Λέσχης Μεραρχίας». Ο μέραρχος, συνταγματάρχης μηχανικού Καραγιάννης... απήντησε σε όλους μας: «Τι μου τα λέτε εμένα αυτά, να τα πείτε στο δεύτερο γραφείο»...

Τα λεγόμενα του Νικολούδη επαληθεύει και ο Ιλχος Καρατάσος στην έκθεση εξέτασης μάρτυρα επί Ε.Δ.Ε. ο οποίος αναφέρει

...ότι υπήρχον δύο ΙΙ Γρ. Το ΙΙα και ΙΙβ και το μεν πρώτον διηύθυνε στρατιωτικά και ασχολείτο με συλλογήν πληροφοριών περί του εχθρού, το δε δεύτερον Πολιτικόν Γραφείον ασχολούμενον με όλα τα πολιτικής φύσεως ζητήματα κ' το οποίο διηύθυνε ο πολιτικός αντιπρόσωπος του Ε.Α.Μ. και εν συνεχεία ο πολιτικός αντιπρόσωπος της Μεραρχίας μετά την κατήργηση αυτού, υπό τας διαταγάς του Καπετάνιου της Μεραρχίας.

Ο Καρατάσος αναφέρει ότι «...Με την παρέλευσιν του χρόνου (1943) ο αγών εγένετο εκ του εμφανούς πλέον κομματικός, οι δε μόνιμοι αξιωματικοί ουδεμίας απήλαινον εμπιστοσύνης». Συνεχίζοντας την εξιστόρηση των γεγονότων στην αναφορά του ο Καρατάσος περιγράφει

Τον Ιανουάριο του 1944 ο ταγμ. του πεζικού Κήφισσας⁴¹² Κων. ανέφερεν εις τον Άγγλον Ταγματάρχην κ. Πρέντις της Αγγλικής συμμαχικής αποστολής ότι η κατάστασις εις την οποίαν είχαν περιέλθει οι μόνικοι αξ/κοι ήτο δεινή...

⁴¹² Ο Τχης Κήφισσας τον Ιούνιο του 1944 αντικαταστάθηκε από ΙΙΙ Γραφείο και Επιτελάρχης, λόγω των συνεχόμενων διενέξεων του με τους πολιτικούς της Μεραρχίας. Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.] ατ. έ Καρατάσσου Ευστρατίου.

4.3.2. Συμμετοχή των Αξιωματικών στην Εθνική και Κοινωνική Άμυνα (Ε.Κ.Α.)

Στους ατομικούς φακέλους που μέχρι τώρα έχουν μελετηθεί, δεν αναφέρεται πουθενά η συμμετοχή Αξιωματικών στην Εθνική και Κοινωνική Άμυνα (Ε.Κ.Α.). Τα στοιχεία λοιπόν που θα παρατεθούν είναι αποτέλεσμα βιβλιογραφικής έρευνας.

Μέσα λοιπόν από τη βιβλιογραφία διαπιστώθηκε ότι συμμετέχουν στην Ε.Κ.Α. 11 Αξιωματικοί της Φρουράς Κοζάνης. Αυτοί είναι οι Τχες Λαλόπουλος Ανδρέας, Χατζής Δημήτριος,⁴¹³ Μάντζιος Λάζαρος, Μαρωνίδης Γεώργιος, Παπαβασιλείου, Πόρτης Μιλτιάδης, οι Υπλγοί Πόρτης Σταύρος, Μπουλογιάννης Κοσμάς και οι Ανθλγοι Ελευθεριάδης Αριστείδης, Ελευθεριάδης Ευστάθιος και Παπαδόπουλος Γεώργιος.

Εικόνα 18 Συμμετοχή Αξιωματικών Φρουράς Κοζάνης στην Ε.Κ.Α.

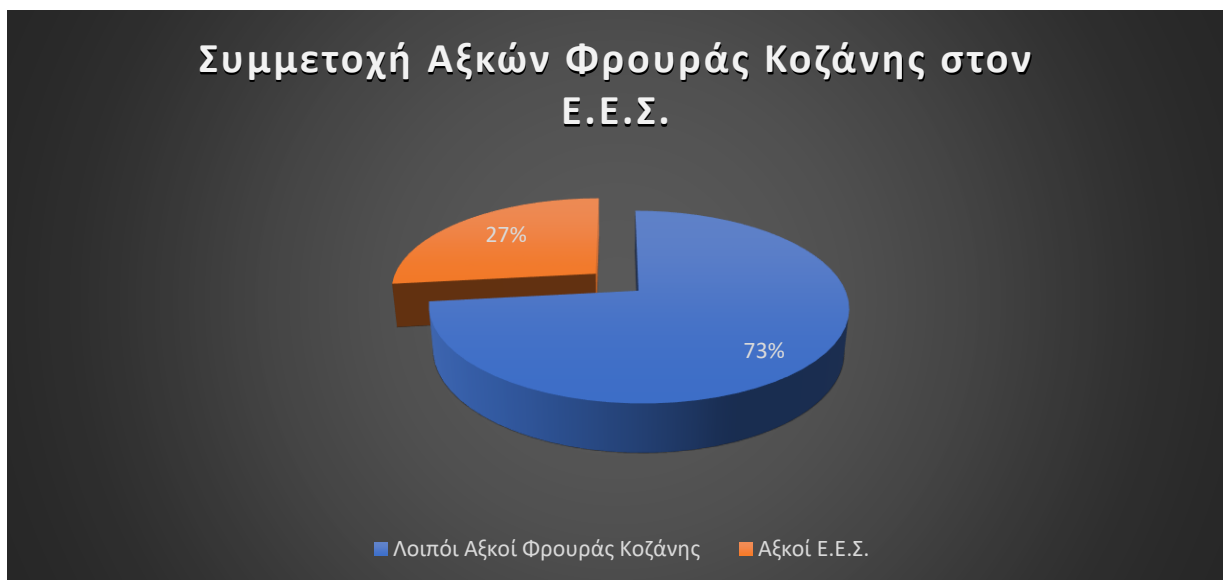
Εξετάζοντας το δείγμα διαγραμματικά σε σχέση με τους Αξιωματικούς της Φρουράς Κοζάνης διαπιστώνουμε ότι σε σύνολο 56 Αξιωματικών, το 20% συμμετέχει και στην Ε.Κ.Α., δηλαδή 1 στους 5 Αξιωματικούς.

Επιπλέον από την μέχρι τώρα έρευνα σχετικά με τη δράση και τη συμμετοχή στα ένοπλα τμήματα, διαπιστώνουμε ότι όλοι οι παραπάνω Αξιωματικοί παρουσίασαν ενεργό ένοπλη δράση ως επικεφαλείς ενόπλων τμημάτων. Τέλος παρατηρούμε ότι όλοι τους ήταν οργανωμένοι στην Υ.Β.Ε. επιβεβαιώνοντας τον ισχυρισμό ότι δρουν ως παρακλάδι της τελευταίας.

⁴¹³ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 87.

4.3.3. Συμμετοχή των Αξιωματικών στον Εθνικό Ελληνικό Στρατό (Ε.Ε.Σ.)

Στον Ε.Ε.Σ. υπηρετούσαν 28 Αξιωματικοί και υπαξιωματικοί (μόνιμοι και έφεδροι).⁴¹⁴ Εντοπίστηκαν οι κάτωθι: Τχες Γεωργαλής Ιωάννης, Μαρωνίδης Γεώργιος (δεν συμπεριλαμβάνεται στους 28 διότι σκοτώθηκε νωρίτερα), Λγοι Δεμίρης Βασίλειος, Ελευθεριάδης Γεώργιος, Ανθλγοι Ιωαννίδης Λεωνίδα, Μίχας Παντελή, Σιδηρόπουλος Παύλος, Καριάκας Χρυσόστομος, Νταβίτης Ιωάννης, Ανθστές Καριάκας Πολύδωρος, Πεχλιβάνης Γ. και οι Υπξκοί Τσιώρης Δημοσθένης, Κώστας Διαμαντής, Γεώργιος Τσανίδης και Αντώνιος Πούλας.

Εικόνα 19 Συμμετοχή Αξκών Φρουράς Κοζάνης στον Ε.Ε.Σ.

Συγκεντρώσαμε ένα σύνολο 15 Αξιωματικών οι οποίοι έδρασαν στον Ε.Ε.Σ. Εξετάζοντάς το δείγμα διαγραμματικά σε σχέση με τους Αξιωματικούς της Φρουράς Κοζάνης διαπιστώνουμε ότι σε σύνολο 56 Αξιωματικών, το 27% συμμετέχει και στον Ε.Ε.Σ., δηλαδή ένας στους 4 Αξιωματικούς περίπου. Πρέπει να επισημάνουμε ότι οι μισοί περίπου, 7 στους 15, ήταν οργανωμένοι στην Π.Α.Ο.

Μετά την αποχώρηση των Αξιωματικών και την μεταφορά τους στην Αθήνα οι οπλαρχηγοί ανέμεναν την 10 Δεκεμβρίου για τον αφοπλισμό.⁴¹⁵ Ο Ιορδανίδης περιγράφει τα γεγονότα που ακολουθούν:

⁴¹⁴ Nicholas Hammond, *ό.π.*, σ. 259 και ΓΕΣ/ΔΙΣ, *ό.π.*, *τομ 5^{ος}*, σ. 316.

⁴¹⁵ Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, η 10 Δεκεμβρίου είχε καθοριστεί από την Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας του Παπανδρέου σαν ημερομηνία αφοπλισμού των ανταρτικών τμημάτων.

...την 20-11-1944 έστειλαν τον στρατηγόν τους της ΙΧ Μεραρχίας Καλαμπαλίκη μετά του καπετάνιου του Καρατσά, οι οποίοι κατήλθον εις το εν Πετρανά αρχηγείον μας, και παρεκάλεσαν τους αρχηγούς μας να υποχωρήσουν, διά να μη χυθή άδικα, το αδελφικόν αίμα. Ευρέθην παρών και δεν θα ξεχάσω μίαν στιχομυθείαν που έγινε μεταξύ ημών και του στρατηγού Καλαμπαλίκη, εις μίαν ευκαιρίαν απομονώσεώς του από τον Καπετάνιον του Καρατσάν. Ερώτησις: «Κύριε στρατηγέ ξέρομεν τα αισθήματά σου και ότι ουδέποτε θα ήθελες το κακόν μας ως Έλλην αξιωματικός, μη ξεχνάς ότι όμως αυτοί είναι κομμουνισταί, και αν καταθέσωμεν τα όπλα θα μας σφάξουν όλους. Απάντησις :- Καλαμπαλίκης. Παιδιά μου, πιστεύετε ότι εγώ ο Καλαμπαλίκης να είμαι κομμουνιστής και να επιδιώκω το κακόν σας; η υποχώρησις σας θα εξυπηρετήση δι' άλλην μίαν φοράν την Πατρίδα μας».

Αυτή η τελευταία επαφή με τον Στρατηγόν Καλαμπαλίκη 20-11-1944 παρέσυρε την ηγεσίαν μας, η οποία πήγε εις Κοζάνην και εντός του Δημαρχιακού Μεγάρου συνεφωνήθη και ωρίσθη η 25-11-1944, ημέραν Σάββατον, ο αφοπλισμός και η παράδοσις του οπλισμού εις τους Άγγλους αντιπροσώπους. Τόποι συγκεντρώσεως ωρίσθησαν τα χωρία, Δρέπανον, Πετρανά και Βαθύλακκος.

Την επομένην της συναντήσεως των αντιπροσώπων μας, Μιχαήλ Αγά και Κολλάρα, με τον Στρατηγόν Καλαμπαλίκη, ειδοποιήθησαν όλα τα τμήματα να εγκαταλείψουν τας θέσεις των και να κατέρχονται εις τα ωρισμένα χωριά προς συγκέντρωσιν και καταγραφήν του οπλισμού των, σύμφωνα με την συμφωνίαν που εγένετο εν Κοζάνη.

Πράγματι η συγκέντρωσις εγένετο και ενώ αναμένομεν την ορισθείσαν ημέραν παραδόσεως του οπλισμού, οι κομμουνισταί, συγκεντρώσαντες μίαν δύναμιν, πλέον των 15.000 ανδρών, προερχομένων από απανταχού της Μακεδονίας, και την 24ην-11-1944, ήτοι μίαν ημέραν ενωρίτερον της καθορισθείσης ημερομηνίας παραδόσεως του οπλισμού των, ημέραν Παρασκευήν και ώραν 6ην πρωϊνήν, και ενώ ημείς αμέριμνοι πλέον εκοιμάμασθε, μας εκύκλωσαν εντός των χωρίων Κοιλάδα, Δρέπανον, Πετρανά, Βαθύλακκος και Ίμερα, βάλλοντες εναντίον μας με όλα τα σύγχρονα πολεμικά μέσα, που διέθετον. Προ της τοιαύτης καταστάσεως καταληφθέντες εξ απροόπτου, ο άπελπις και άνισος εκείνος αγών συνέχισεν όλην την ημέραν και κατά το εσπέρας...

Σύμφωνα πάντα με τον κ. Ιορδανίδη εκτελέστηκαν την επομένη οι κάτωθι:

- 1) Στα Πετρανά, 87, μεταξύ των οποίων οι δικηγόροι Κοζάνης Χαρίσιος Τανής και Αθανάσιος Πολυχρονίδης, ο μεν πρώτος με την σύζυγό του και ο δεύτερος με τον αδελφό του Δημήτριο.
- 2) Στο Βαθύλακκο, 45.
- 3) Στα Ίμερα 72 μεταξύ των οποίων δύο γυναίκες και ο ιερέας του χωριού Πάτερ Ιωάννης.
- 4) Στην Οινόη 165.
- 5) Στο Βέρμιο και στην θέση «Καλύβια Καρέλη», 67 παραδοθέντες μεταξύ των οποίων και ο αείμνηστος Νικόλαος Λεπτουργός, Αγρονόμος Κοζάνης.

Ο Chandler⁴¹⁶ Geoffry, αναφέρει

... το πυρ άρχισε στις 24 Νοεμβρίου και συνεχίστηκε για δυο μέρες με αποτέλεσμα να σκοτωθούν 11 άνδρες του ΕΛΑΣ κι ένας αριθμός του ΕΕΣ να συλληφθεί (η πλειοψηφία παρεδόθη) και το υπόλοιπο να διασκορπισθεί στα βουνά, μεταξύ των οποίων και οι δύο αρχηγοί Μιχαλαγάς και Παντελής. Η κυκλοφορήσασα φήμη ότι από τους παραδοθέντες εκτελέστηκαν 120 δεν επιβεβαιώθηκε, αλλά το προηγούμενο της σφαγής 300 ανδρών της ΕΚΚΑ που παρεδόθησαν, καθιστά πολύ πιθανό ένα παρόμοιο ενδεχόμενο.

⁴¹⁶ Geoffry Chandler, *ό.π.*, σ.30.

4.4. Λόγοι μετακίνησης μεταξύ των Οργανώσεων

Από την μελέτη όλων των διαθέσιμων πηγών διαπιστώθηκε οι οι μετακινήσεις μεταξύ των οργανώσεων οφείλονταν:

- α. Από την Π.Α.Ο. στον Ε.Λ.Α.Σ:
 - 1) Στη βίαιη στρατολόγηση
 - 2) Στη διάλυση της Π.Α.Ο. και στην αδυναμία προσχώρησης σε άλλη οργάνωση
 - 3) Σε επικήρυξη των Αξιωματικών από τους Γερμανούς

- β. Από την Π.Α.Ο. στον Ε.Ε.Σ.:
 - 1) Λόγω διάλυσης της Π.Α.Ο.
 - 2) Λόγω καταγωγής. Διαπιστώθηκε ότι όσοι οργανώθηκαν στον Ε.Ε.Σ. ήταν στην καταγωγή πρόσφυγες ή ξένοι.

Τέλος διαπιστώθηκε ότι όλες οι μετακινήσεις πραγματοποιούνται από την Π.Α.Ο. προς τις άλλες οργανώσεις, με εξαίρεση τη μετακίνηση του Ανθστή Πεχλιβάνη, ο οποίος κατά τις διαπραγματεύσεις συνεργασίας Ε.Ε.Σ. – Ε.Δ.Ε.Σ., προσχώρησε στον Ε.Ε.Σ.

4.5. Πεσόντες – Συλληφθέντες – Εκτελεσθέντες

4.5.1. Πεσόντες

4.5.1.1. Σε μάχη με τους Γερμανούς

1. **Ανθλγός Κατσόγιαννος Στυλιανός**

Οργανωμένος στο Ε.Α.Μ. Σκοτώθηκε σε μάχη με τους Γερμανούς στη Ξηρολίμνη Κοζάνης την 18 Ιουλίου 1943.

2. **Λγος Καραθάνος ή Καραθανάσης**

Υπηρέτησε στον Ε.Λ.Α.Σ. Σκοτώθηκε στις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των Γερμανών στη Λούβρη τον Μάιο του 1943.

4.5.1.2. Σε εμφύλια σύγκρουση

1. **Λγος Βράκας Βασίλειος**

Επικεφαλής Επαρχιακής Επιτροπής ΕΑΜ Βοΐου. Μετά τον Αυγερινό διέφυγε στην Αθήνα. Σκοτώθηκε στο Δεκεμβριανό κίνημα στην Αθήνα ενώ υπηρετούσε στον Τακτικό Στρατό.

2. **Υπλγός Καραγεωργίου Ηρακλής**

Υπηρέτησε στον Ε.Λ.Α.Σ. ως μέλος της Συμμαχικής Στρατιωτικής Αποστολής. Διέφυγε στην Αθήνα το καλοκαίρι του 1944. Σκοτώθηκε στο Δεκεμβριανό κίνημα ενώ υπηρετούσε στην ΙΙΙ Ορεινή Ταξιαρχία του Τακτικού Στρατού.

3. **Ανθστής Δατσέρης Εμμανουήλ**

Σκοτώθηκε στην καταδίωξη του Γκότσε τον Οκτώβριο του 1944.

4.5.1.3. Λοιποί

1. **Ανθλγός Ιωαννίδης Λεωνίδας**

Έχασε τη ζωή του τον Νοέμβριο του 1944 κατά τις διαπραγματεύσεις, ως εκπρόσωπος του Ε.Ε.Σ., με τον Ζέρβα.

4.5.2. Συλληφθέντες

4.5.2.1. Από τις κατοχικές δυνάμεις

1. Τχης Μπομπορίδης Ηλίας

Συνελήφθη από τους Ιταλούς και στάλθηκε σε στρατόπεδο αιχμαλώτων στην Ιταλία, εξαιτίας της εθνικής του δράσης το 1941.

2. Λγος Μανωλέσσος Νικόλαος

Συνελήφθη από τους Γερμανούς και στάλθηκε σε στρατόπεδο συγκέντρωσης στη Γερμανία. Κατά τη μεταφορά του με το τρένο δραπέτευσε και βγήκε στο βουνό.

3. Λγος Ασκαρίδης Χρήστος

Συνελήφθη από τους Γερμανούς τον Απρίλιο του 1942 λόγω συμμετοχής του σε τοπική οργάνωση των Γρεβενών για την αντιμετώπιση της Ρουμανικής Προπαγάνδας. Στάλθηκε αρχικά σε στρατόπεδο συγκεντρώσεως και μετά στην Ιταλία, ως όμηρος.

4.5.2.2. Από τον Ε.Λ.Α.Σ.

1. Ανθλγός Παπαγιαννόπουλος Μιχαήλ

Συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. όπου και υπηρετούσε διότι αρνήθηκε να πολεμήσει κατά του Ζέρβα.

2. Επχος Λαζαρίδης Χρήστος, Ιλχος Μαγνησάλης Διονύσιος, Υπλγός (ΠΖ) Εφραιμίδης Θεόδωρος, Υπλγός Στρατολογίας Δώδος Χαρίλαος, Υπλγός Κατσιμπας, Υπλγός (ΠΖ) Τζουρελλάς Κοσμάς, Ανθλγός Δικαιοσύνης Δάγκας Πέτρος, Ανθλγός (ΠΒ) Ναθαναήλ Αριστείδης, Ανθλγός (ΥΙ) Σαμαράς Κωνσταντίνος

Αξιωματικοί της ΙΧ Μεραρχίας του Ε.Λ.Α.Σ. Συνελήφθησαν την άνοιξη του 1944 διότι οργάνωσαν κίνημα στους κόλπους του Ε.Λ.Α.Σ. με σκοπό να ανατρέψουν την κομμουνιστική ηγεσία. Αρχικά καταδικάστηκαν σε θάνατο αλλά η ποινή τους μετατράπηκε σε φυλάκιση.

11. Της Παναγιωτίδης Δημήτριος, Ανθλγός Παναγιωτόπουλος Ιωάννης

Μέλη της Υ.Β.Ε. Συνελήφθη με τα γεγονότα στον Αυγερινό. Δεν εκτελέστηκαν, αφέθηκαν ελεύθεροι αφού πρώτα κακοποιήθηκαν.

13. Λγος Σακελλαρίδης Αναστάσιος

Οργανωμένος στην Υ.Β.Ε. Συνελήφθη από τον ΕΛΑΣ και κρατείτο στις Νέες Φυλακές ενώ τον Ιανουάριο του 1945 μεταφέρθηκε στις φυλακές Αριδαίας.

14. Της Τσαμπουράς Δημήτριος του Ιωάννη

Την 8 Νοεμβρίου 1944 συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. και κρατείτο μέχρι την 22 Φεβρουαρίου 1945.⁴¹⁷

15. Ανθλγός Κοϊδης Ανδρέας

Τον Σεπτέμβριο του 1944 προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. Την 25 Νοεμβρίου διατάχτηκε να λάβει μέρος στις επιχειρήσεις κατά του Ζέρβα. Αρνήθηκε και συνελήφθη ως αντιδραστικός και φυλακίστηκε στις φυλακές Φλωρίνης μέχρι τις 25 Δεκεμβρίου του 1944.

16. Ανθλγός Γκαντώνας Νικόλαος

Τον Νοέμβριο του 1944 συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. και κρατήθηκε όμηρος μέχρι την υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας

17. Λγος Παπαλαζάρου Παντελής, Υπλγός Πυλαρινός Πέτρος

Συνελήφθησαν από τον Ε.Λ.Α.Σ. τον Νοέμβριο του 1944 και κρατούνταν στις Φυλακές Θεσσαλονίκης.⁴¹⁸

19. Υπολοχαγός Χαρίσης Βίκτωρ

⁴¹⁷ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Τσάμπουρα Δημητρίου.

⁴¹⁸ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κανέλλου Ρήγα. Φημολογούνταν ότι είχε όπλα προοριζόμενα για την Π.Α.Ο. στο σπίτι του. Το διάστημα που κρατείτο στη Θεσσαλονίκη, μετέβηκε τμήμα του Ε.Λ.Α.Σ. σπίτι του και απείλησε τη γυναίκα του για να τους παραδώσει τα όπλα. Δεν βρέθηκε όμως τίποτα.

Τον Νοέμβριο του 1944 συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. και κρατείτο στις φυλακές Θεσσαλονίκης ή Βεροίας.⁴¹⁹

4.5.3. Εκτελεσθέντες

4.5.3.1. Από τις κατοχικές δυνάμεις

1. Υπλγός Σιάπκας Αστέριος

Ήταν οργανωμένος στην Π.Α.Ο. Κατά τη διάρκεια μιας αποστολής, μεταφέροντας ασύρματο από την Μ. Ανατολή στο 27 Σύνταγμα της Π.Α.Ο., προδόθηκε, συνελήφθη από τους Γερμανούς και κατόπιν βασανιστηρίων εκτελέστηκε⁴²⁰ τον Φεβρουάριο του 1943.

4.5.3.2. Από τον Ε.Λ.Α.Σ.

1. Σχης Παπαπέτρου Ιωάννης, Ανθλγός Ελευθεριάδης Αριστείδης

Εκτελέστηκε από τον Ε.Λ.Α.Σ. Κεντρικής Μακεδονίας στο 28 χιλ. της αμαξιτής οδού Σερρών – Κάτω Βροντούς.

3. Ανθλγός Καριάκας Χρυσόστομος, Ανθστής Καριάκας Πολύδωρος και Ανθστής Πεγλιβάνης Γ.

Μέλη του Ε.Ε.Σ. Κοζάνης. Συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. τον Νοέμβριο του 1944. Φυλακίστηκαν και αργότερα εκτελέστηκαν.

6. Υπλγός Κουλούρης Τιμόθεος

Μέλος της ΠΑΟ, συγκρότησε τον πυρήνα του 28 Συντάγματος της Π.Α.Ο. Συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. και εκτελέστηκε στους Μύλους Ταναίων στη Βλάστη.

8. Ανθλγός Κουρουκλής Κων/νος, Εύελπις Ανθλγός Νάστος Αθανάσιος

Μέλη του 27 Συντάγματος της Π.Α.Ο. Συνελήφθησαν από το εφεδρικό Ε.Λ.Α.Σ. στην Ν. Χαλκηδόνα τον Οκτώβριο του 1943 και εκτελέστηκαν.

⁴¹⁹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κανέλλου Ρήγα.

⁴²⁰ Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ. 198.

9. Της Μαρωνίδης Γεώργιος

Στρατιωτικός Διοικητής Ε.Ε.Σ. Κοζάνης. Μετέβηκε στη Θεσσαλονίκη τον Σεπτέμβριο του 1944 με σκοπό να διαπραγματευτεί την παράδοση των τμημάτων του. Στην επιστροφή του έστησε ενέδρα ο Ε.Λ.Α.Σ. και τον εκτέλεσαν με την 16χρονη κόρη του.

10. Ανθλγός Μπάμπας Ιωάννης

Μέλος του 28 Συντάγματος της ΠΑΟ. Εκτελέστηκε από τον Ε.Λ.Α.Σ.

11. Της Παπαβασιλείου Χρίστος

Μέλος της Υ.Β.Ε. με έντονη δράση την περιοχή της Κοζάνης. Εκτελέστηκε από την ΟΠΛΑ στη Θεσσαλονίκη το 1944.

12. Ανθλγός Γερωντίδης Χαράλαμπος

Ανήκε στην Π.Α.Ο. Βερμίου, υπό τον Παπαβασιλείου. Συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. Εκτελέστηκε με άλλους 30 στην Άνω Μηλιά Κατερίνης. Σώθηκε «εκ θαύματος», αφού δέχθηκε σφαίρα στη πλάτη, όχι όμως θανάσιμη και παρέμεινε κρυμμένος στα πτώματα.

13. Εύελπης -Ανθλγός Γρηγορίου Επαμεινώντας

Εκτελέστηκε από τον Ε.Λ.Α.Σ. Σύμφωνα με τον Μόδη⁴²¹ εκτελέστηκε μαζί με τον πατέρα του ενώ πήγαν να ενταχθούν στον Ε.Λ.Α.Σ. Ο Στράτος Κέντρος⁴²², ισχυρίζεται ότι ο Παπαβασιλείου είχε γιάφκα στο χωριό Μπλάτσι (Βλάστη), με υπεύθυνο τον Μακεδονομάχο – Οπλαρχηγό του Παύλου Μελά, Κούντουρα. Ο τελευταίος, σύμφωνα πάντα με τον Κέντρο είχε επαφές με τον Καπετάν Στέφο Γρηγορίου. Για το λόγο αυτό συνελήφθησαν και εκτελέστηκαν.

14. Υπλγός Σιακαβάρας Γεώργιος

Μέλος της Π.Α.Ο. Κοζάνης. Εκτελέστηκε από ΕΛΑΣίτες στο Καρπερό Γρεβενών την 22 Οκτωβρίου του 1943. Ο Παπαθανασίου⁴²³ αναφέρει ότι έφευγαν από την Κοζάνη με τον Τχη (ΜΧ) Λαλόπουλο Ανδρέα για την Ήπειρο, με σκοπό να ενταχθούν στα τμήματα του Ζέρβα. Στην απόπειρά τους αυτή, συνελήφθησαν από ΕΛΑΣίτες. Ο Σιακαβάρας προσπάθησε να αποδράσει στην διαδρομή και τον πυροβόλησαν από πίσω θανάσιμα.

⁴²¹ Γεώργιος Χ. Μόδης, *Καπετάν Στέφος*, ό.π., σ. 10.

⁴²² Στράτος Κέντρος, «Χρονικό της Εθνικής Αντίστασης στη Δυτική Μακεδονία (1941-1944)», στο Νίκος Καλογερόπουλος, ό.π., σ. 307-308.

⁴²³ Παρμενίων Παπαθανασίου, ό.π., σ. 195.

15. Ανθυπολοχαγός Στεφανίδης Δημήτριος

Ήταν οργανωμένος στην Υ.Β.Ε. Μετά τα γεγονότα του Αυγερινού, την άνοιξη του 1943 συνελήφθη και εκτελέστηκε από τον Ε.Λ.Α.Σ.

16. Υπλός Τσένος Παναγιώτης

Ήταν μέλος της οργάνωσης Υ.Β.Ε. και με την κατηγορία αυτή συνελήφθη στις 3 Μαΐου 1943 από τον τμήμα του εφεδρικού Ε.Λ.Α.Σ. Κλεισούρας, στο χωριό Λέχωβο και μεταφέρθηκε στη Βλάστη όπου τρεις μέρες μετά και αφού δικάστηκε από ανταρτοδικείο, καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε.

17. Της Μάντζιος Λάζαρος, Της Πόρτης Μιλτιάδης, Υπλός Μπουλογιάννης Κοσμάς

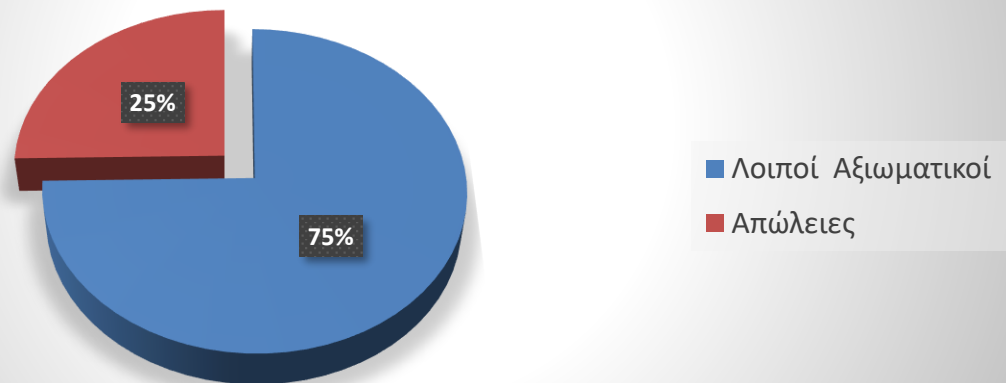
Μέλη της Υ/Β.Ε. συνελήφθησαν τον Απρίλιο του 1943 και καταδικάστηκαν από το ανταρτοδικείο σε θάνατο. Εκτελέστηκαν 14 Απριλίου 1943.

Οφείλουμε να αναφέρουμε ότι στους εκτελεσθέντες θα έπρεπε να συμπεριληφθούν και οι έφεδροι Αξιωματικοί Ζήσης Κωνσταντίνος, Κιουρτσιδάκης Άγγελος, και στους πεσόντες ο Σιδηρόπουλος Θεόδωρος. Δεν συμπεριλαμβάνονται όμως διότι ως έφεδροι δεν υπολογίζονται στο δείγμα, ούτε υπάρχουν ατομικά έγγραφα. Διατέλεσαν αρχηγοί τμημάτων της Π.Α.Ο., συνελήφθησαν, οι δύο πρώτοι στο Μελάνθιο και εκτελέστηκαν, ενώ ο Σιδηρόπουλος σκοτώθηκε στην εμφύλια σύρραξη του Αυγερινού. Η δράση των παρουσιάστηκε ανωτέρω.

4.5.4. Στατιστική Ανάλυση

Ομαδοποιώντας τα παραπάνω στοιχεία παρατηρούμε ότι σε ένα σύνολο 186 Αξιωματικών, με βάση τα μέχρι τώρα στοιχεία που προκύπτουν από τους ατομικούς φακέλους και τη βιβλιογραφία, οι 47 εκτελούνται, σκοτώνονται ή συλλαμβάνονται. Διαγραμματικά αυτό απεικονίζεται:

Ποσοστό απωλειών % σε σχέση με το σύνολο των Αξιωματικών

Διάγραμμα 32 Ποσοστό απωλειών % σε σχέση με το σύνολο των Αξιωματικών

Παρατηρούμε ότι οι 47 αυτοί Αξιωματικοί αποτελούν το 25% του συνόλου, δηλαδή 1 στους 4. Ποσοστό αρκετά υψηλό, αποτυπώνοντας τους κινδύνους που αντιμετώπιζε το σώμα των Αξιωματικών κατά την περίοδο που εξετάζουμε.⁴²⁴

Διάγραμμα 33 Ανάλυση απωλειών

Αναλύοντας το διάγραμμα διακρίνουμε:

⁴²⁴ Όπως έγινε αντιληπτό στου συλληφθέντες δεν υπολογίζονται οι Αξιωματικοί οι οποίοι συλλαμβάνονται και προσχωρούν στον Ε.Λ.Α.Σ.

Συλλήψεις

- α. Τρεις Αξιωματικοί συλλαμβάνονται από τις κατοχικές δυνάμεις
- β. Δεκαοκτώ Αξιωματικοί συλλαμβάνονται, χωρίς να εκτελεστούν από τον Ε.Λ.Α.Σ.

Εκτελέσεις

- α. Δέκα εννέα εκτελέσεις Αξιωματικών από τον Ε.Λ.Α.Σ.
- β. Μία εκτέλεση Αξιωματικών από τις δυνάμεις κατοχή

Νεκροί σε μάχες

- α. Δύο Αξιωματικοί του Ε.Λ.Α.Σ. σε μάχες με τους Γερμανούς
- β. Τρεις Αξιωματικοί σε εμφύλιες συγκρούσεις
- γ. Ένας Αξιωματικός του Ε.Ε.Σ. σε διαπραγματεύσεις με άλλη αντιστασιακή οργάνωση (Ε.Δ.Ε.Σ.).

Παρατηρούμε ότι νεκρούς σε μάχες με τους Γερμανούς παρουσιάζει μόνο ο Ε.Λ.Α.Σ. ενώ οι άλλες οργανώσεις δεν έχουν απώλειες. Μπορούμε να συμπεράνουμε δύο τινά. Το πρώτο αφορά την ενεργό ένοπλη δράση των οργανώσεων, οδηγώντας μας στο συμπέρασμα ότι πλην του Ε.Λ.Α.Σ. οι υπόλοιπες δεν παρουσιάζουν αξιόλογη δράση.

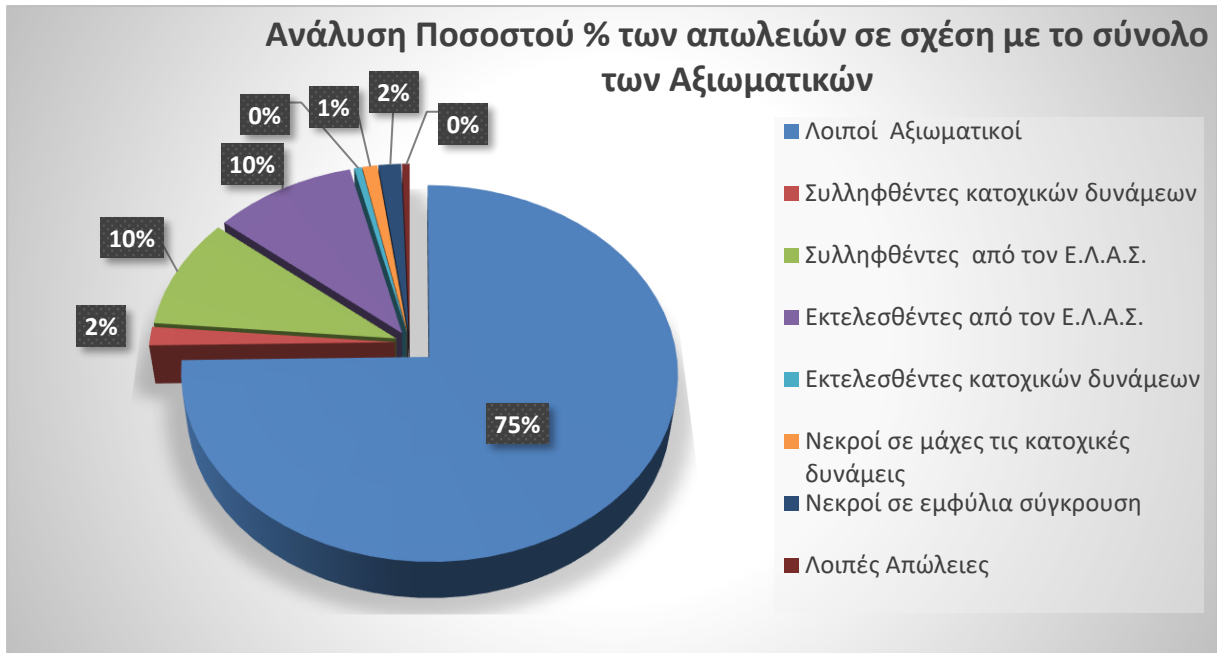
Το δεύτερο αφορά στην επεκτατική πολιτική του Ε.Λ.Α.Σ. και, όπως προκύπτει από τη βιβλιογραφία, την επικράτησή του ως μοναδικής οργανώσεως στη Δ. Μακεδονία, αρνούμενου να συνεργαστεί με άλλες οργανώσεις, πιέζοντάς τες προς την απορρόφησή τους από τον ίδιο και σε αρκετές περιπτώσεις με βίαιους τρόπους.

Στην πραγματικότητα οι δύο εκτιμήσεις τείνουν προς την ίδια κατεύθυνση με σημείο τομής την επικράτηση του Ε.Λ.Α.Σ. ως μόνου και μοναδικού κυρίαρχου.

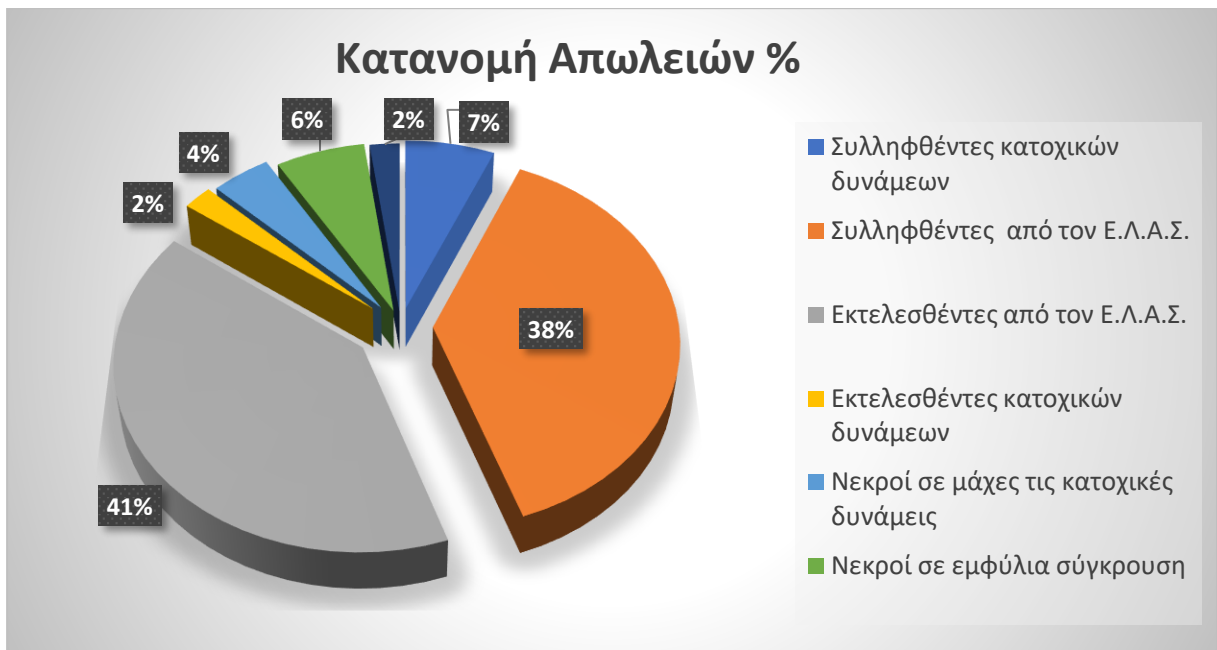
Επιπλέον, παρατηρούμε τρεις απώλειες από εμφύλιες συγκρούσεις. Οι δύο στο δεκεμβριανό κίνημα και μία στη καταδίωξη του Γκότσε. Οι απώλειες στην Αθήνα αφορούν σε Αξιωματικούς που υπηρετούν στον Εθνικό στρατό, ο οποίος ήταν μέλη του Ε.Α.Μ. – Ε.Λ.Α.Σ. και ο μεν πρώτος μετά τα γεγονότα του Αυγερινού και ο δε δεύτερος μετά το κίνημα του Λαζαρίδη, διέφυγαν στην Αθήνα. Ο Ε.Λ.Α.Σ. δεν παρουσιάζει απώλειες στην Αθήνα διότι η ΙΧ Μεραρχία έλαβε ως αποστολή την προσβολή των τμημάτων του Ζέρβα και όχι την ενίσχυση του κινήματος στην Αθήνα.

Τέλος, ο ένας νεκρός σε διαπραγματεύσεις δεν δύναται να αξιολογηθεί.

Ακολουθούν ποσοτικά % διαγράμματα:

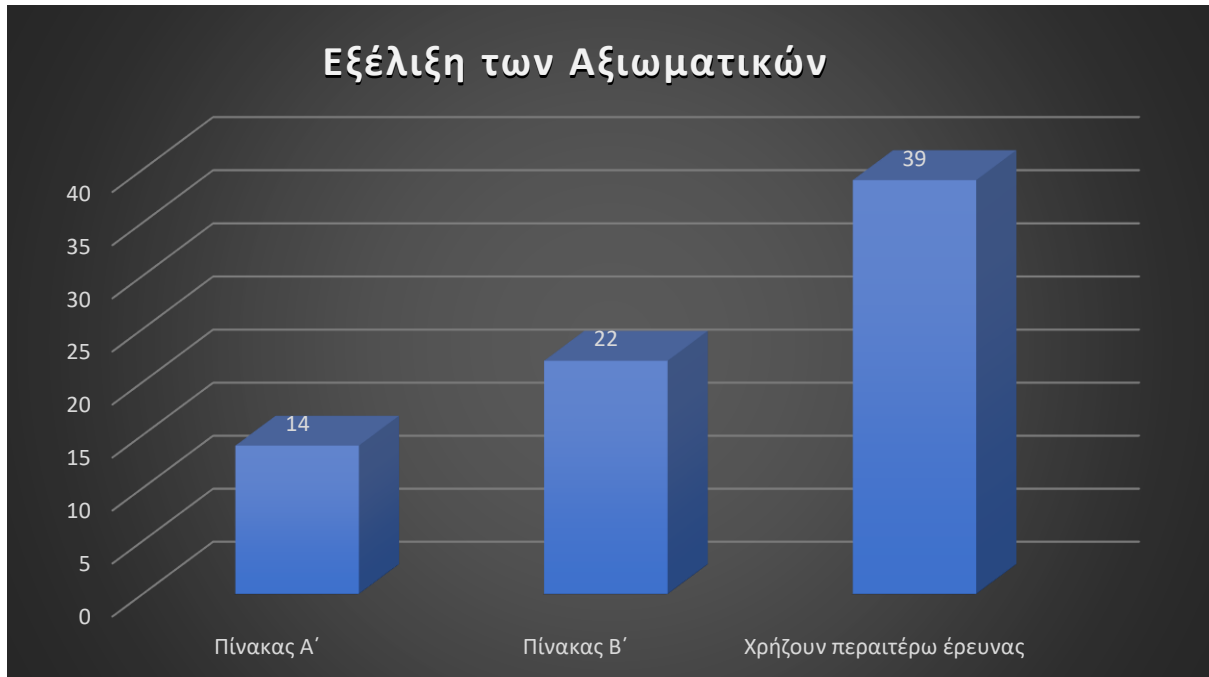
Διάγραμμα 34 Ανάλυση Ποσοστού % των απωλειών σε σχέση με το σύνολο των Αξιωματικών

Διάγραμμα 35 Κατανομή Απωλειών %

4.6. Η εξέλιξη των Αξιωματικών στη μεταβαρκιζιανή περίοδο

Εξετάζοντας την εξέλιξη των 75 Αξιωματικών που υπηρέτησαν στον Ε.Λ.Α.Σ παρατηρούμε:

Διάγραμμα 36 Εξέλιξη Αξιωματικών

Παρατηρούμε ότι από τους 75 Αξιωματικούς οι 22 τέθηκαν στον Πίνακα Β'. Ενώ για 39 Αξιωματικούς δεν έχουμε επαρκή στοιχεία. Για να αποκτήσουμε μια πιο σαφή εικόνα θα το ανάγουμε %.

Διάγραμμα 37 Εξέλιξη Αξιωματικών %

Παρατηρούμε ότι για το σχεδόν 50% δεν έχουμε στοιχεία. Το 30% τίθεται στον Πίνακα Β' και το 20% στον πίνακα Α'. Εξετάζοντας την τύχη αυτών που τέθηκαν στον Πίνακα Β'

Διάγραμμα 38 Τύχη Αξιωματικών Πίνακα Β'

Ποσοτικά % το διάγραμμα διαμορφώνεται ως εξής:

Διάγραμμα 39 Τύχη Αξιωματικών Πίνακα Β' %

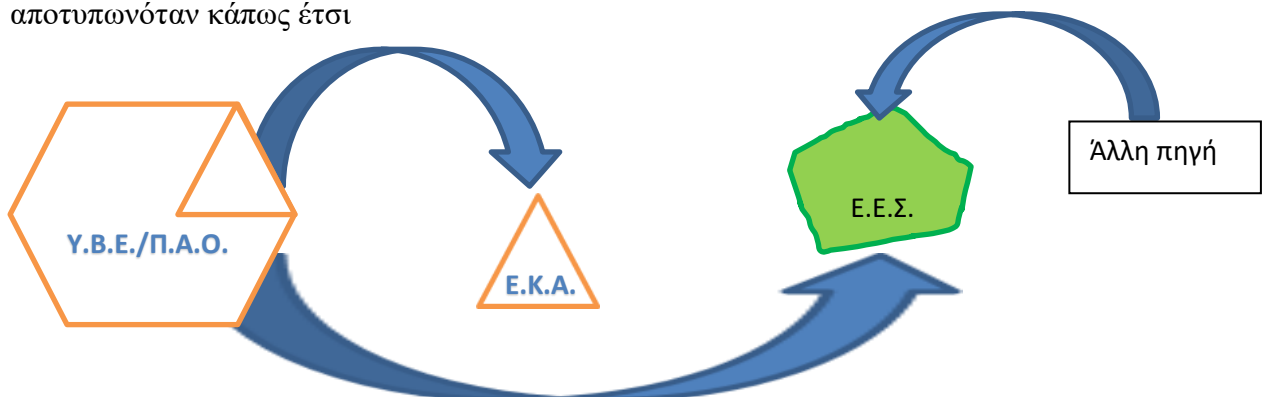
Παρατηρούμε ότι υπάρχει μια σχετική ισορροπία στις επιβαλλόμενες ποινές, με την ποινή της αποτάξεως να προηγείται. Σημαντικό ποσοστό αποκαθίσταται, περίπου ένας στους τρεις. Παρόλα αυτά το δείγμα είναι μικρό και δεν μπορούμε να εξάγουμε συμπεράσματα. Χαρακτηριστικές είναι οι φράσεις που χρησιμοποιούνται κατά την επιβολή των κυρώσεων. Η

απόταξη συνοδεύεται στα ατομικά έγγραφα από φράσεις όπως «λόγω κομμουνιστικής ιδεολογία», «ως αναρχικός», ενώ η εξορία με φράσεις όπως «λόγω κομμουνιστικής συμπεριφοράς».

Συμπεράσματα

1. Δεν καταφέραμε να διευκρινίσουμε πότε τελικά η Υ.Β.Ε. μετασχηματίζεται σε Π.Α.Ο. Γεγονός σημαντικό για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε και την ίδρυση της τοπικής οργάνωσης Ε.Κ.Α. Γνωρίζουμε ότι η Υ.Β.Ε. δεν συμπεριελάμβανε στο καταστατικό της ένοπλη δράση. Αν όντως μετονομάστηκε την άνοιξη του 1943 τότε η υπόθεση που γίνεται για την Ε.Κ.Α. ότι δηλαδή λειτούργησε σαν το μέσο υλοποίησης του ένοπλου αγώνα της Υ.Β.Ε. στην Δ. Μακεδονία είναι βάσιμο. Αν όμως μετασχηματίζεται το καλοκαίρι του 1942 θα πρέπει να αναζητήσουμε αλλού τα αίτια ιδρύσεως της Ε.Κ.Α. Βέβαια η διακήρυξη της Π.Α.Ο. για το ένοπλο τμήμα της, τον Ε.Σ. (Ελληνικός Στρατός) γίνεται το καλοκαίρι του 1943. Μπορεί δηλαδή να αποτελεί η Ε.Κ.Α. ένα ενδιάμεσο σκαλοπάτι για την υλοποίηση των σκοπών της Π.Α.Ο. στη Δυτική Μακεδονία μέχρι συγκροτήσεως επισήμων ενόπλων τμημάτων. Για το λόγο αυτό θα ήταν ίσως ορθότερος ο ισχυρισμός ότι η Ε.Κ.Α. αποτελεί παρακλάδι της Π.Α.Ο.

2. Από τις ποσοτικές αναλύσεις που προηγήθηκαν διαπιστώσαμε ότι οι Αξιωματικοί που συμμετέχουν στην Ε.Κ.Α. ήταν όλοι οργανωμένοι στην Υ.Β.Ε./ Π.Α.Ο. Επιπλέον οι μισοί από τους Αξιωματικούς που ίδρυσαν τον Ε.Ε.Σ. ήταν μέλη της Υ.Β.Ε./Π.Α.Ο. Να επισημάνουμε ότι κανένας από τους Αξιωματικούς της Ε.Κ.Α. δεν συμμετείχε στον Ε.Ε.Σ. Εξετάζοντας λοιπόν τη σχέση των οργάνωσης διαπιστώνουμε ότι η Υ.Β.Ε./Π.Α.Ο. αποτελεί τη δεξαμενή από την οποία αντλούν προσωπικό οι υπόλοιπες οργανώσεις (μην ξεχνάμε άλλωστε ότι από τους 89 Αξιωματικούς της Υ.Β.Ε./Π.Α.Ο. οι 26 προσχώρησαν και στον Ε.Λ.Α.Σ. και ένας στον Ε.Δ.Ε.Σ.). Δεν ευσταθεί ο ισχυρισμός ότι οι οργανώσεις αυτές αποτελούν η μία τη συνέχεια της άλλης, γιατί αν και προέρχονται από τον ίδιο χώρο, αποτελούνται από διαφορετικά πρόσωπα και εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς. Αν το απεικονίζαμε διαγραμματικά θα αποτυπωνόταν κάπως έτσι

Από το διάγραμμα αντιλαμβανόμαστε ότι η Ε.Κ.Α. είναι αναπόσπαστο κομμάτι της Υ.Β.Ε./Π.Α.Ο., συγκροτείται μόνο από Αξιωματικούς της και υπάρχει όσο υπάρχει και η

Υ.Β.Ε. Από την άλλη στον Ε.Ε.Σ. συμμετέχουν 15 Αξιωματικοί, εκ των οποίων οι 8 δεν ήταν στην Υ.Β.Ε. επομένως αποτελεί μια εντελώς ξεχωριστή οργάνωση.

Στην ουσία ο Ε.Ε.Σ. αποτελεί την ανταπόκριση ορισμένων Αξιωματικών στο «κάλεσμα για βοήθεια» των προσφυγικών χωριών των Μπουτζακίων. Οι Αξιωματικοί που συμμετέχουν είναι είτε προσφυγικής καταγωγής⁴²⁵ είτε ξένοι.⁴²⁶ Πρέπει να επισημάνουμε ότι στην κίνηση αυτή των προσφύγων συμμετέχουν και αξιωματικοί. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο Ανθλγός Ιωαννίδης Λεωνίδας ή Λέων ο Πόντιος. Τον Νοέμβριο του 1943 ζητά από την Π.Α.Ο. όπλα για την άμυνα των χωριών, χωρίς όμως να του δοθούν.

3. Ο Αγγλικός παράγοντας είναι καθοριστικός στην εξέλιξη των γεγονότων. Συμμετέχει σε όλες τις πτυχές της ζωής του Ε.Λ.Α.Σ. Τον επανδρώνει με Αξιωματικούς, τον εξοπλίζει, τον εκπαιδεύει, τον χρηματοδοτεί. Επιπλέον παρατηρήσαμε ότι οι Αξιωματικοί στην ουσία έβλεπαν στο πρόσωπο των Άγγλων την νομιμότητα της συμμετοχής τους στον Ε.Λ.Α.Σ., με αποτέλεσμα να τους συμβουλευόμαστε για την παραμονή τους ή όχι καθώς και την στάση που πρέπει να τηρήσουν.

4. Εξετάζοντας τις εκτελέσεις, συλλήψεις και τους πεσόντες, τους οποίους χαρακτηρίσαμε συνολικά ως απώλειες, διαπιστώσαμε ότι από τις 47 απώλειες οι 37 προέρχονται από τον Ε.Λ.Α.Σ. Παρατηρούμε δηλαδή ότι σταδιακά το διακύβευμα αλλάζει. Από την αντίσταση στους Γερμανούς περνάμε σταδιακά στο δίπολο κομμουνισμός – εθνικοφροσύνη, διχάζοντας έτσι και το σώμα των Αξιωματικών.

5. Διαπιστώσαμε ότι οι Αξιωματικοί χρησιμοποιούνται για την επάνδρωση του κρατικού μηχανισμού αλλά σε σχετικά μικρό ποσοστό, ένας στους πέντε, ενώ υπάρχει και μια μερίδα Αξιωματικών, το 20% η οποία δεν φαίνεται να δραστηριοποιείται πουθενά. Δεν συμμετέχει ούτε στον κρατικό μηχανισμό, ούτε σε κάποια οργάνωση, ενώ λαμβάνει το μισθό της. Το ποσοστό αυτό δεν είναι μικρό, 1 στους 5 Αξιωματικούς, ενώ η στάση αυτή προκαλεί και το κοινό αίσθημα.

6. Τέλος, με βάση τα διατιθέμενα αρχεία διαπιστώσαμε ότι 3 στους 10 Αξιωματικούς του Ε.Λ.Α.Σ. τέθηκαν στο Πίνακα Β', δηλαδή εκτός της οργανικής δυνάμεως. Το αποτέλεσμα όμως

⁴²⁵ Πέντε από τους 15. Οι Υπλγός Ελευθεριάδης Γεώργιος, Ανθλγός Ιωαννίδης Λεωνίδας, Ανθλγός Σιδηρόπουλος Παύλος, Ανθλγός Καριάκας Χρυσόστομος και Ανθστής Καριάκας Πολύδωρος.

⁴²⁶ Για 4 από τους 15 δεν γνωρίζουμε την καταγωγή τους.

δεν είναι ενδεικτικό καθότι για τους μισούς δεν έχουμε στοιχεία. Παρόλα αυτά, αν προχωρούσαμε σε κάποιο συμπέρασμα, το μεγαλύτερο ποσοστό, όσων έχουμε στοιχεία, καλείται να απολογηθεί και να αποδείξει ότι δεν παρουσίασε αντεθνική δράση κατά την κατοχή. Από τους τεθέντες, λοιπόν, στον Πίνακα Β' το ένα τρίτο αποκαθίσταται ενώ οι υπόλοιποι στο διάστημα 1946-1950 αποστρατεύονται, αποτάσσονται ή στέλνονται εξορία. Η απόταξη συνοδεύεται στα ατομικά έγγραφα από φράσεις όπως «λόγω κομμουνιστικής ιδεολογία», «ως αναρχικός», ενώ η εξορία με φράσεις όπως «λόγω κομμουνιστικής συμπεριφοράς».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα «Α»

Αρμοδιότης Διοικήσεως Αξιωματικών

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝΒΙΒΛΙΑΚΙΟΣ Δ/ΓΗ Υ.Ε.Α. άριθ. 274/1941.

- 1) Απαντες οι μόνιμοι αξιωματικοί όπουδήποτε και αν ήπηνεκ διαμένωσιν και οι ανδήποτε υπηρεσιαν και αν εκτελοσιν υπάγονται από απόφως τάξεως και πειθαρχίας υπό τας Διαταγάς του ανωτέρου και αρχαιοτέρου τούτων αξιωματικού. Ο αξιωματικός ούτος αναλόγως του βαθμού όν φέρει έχει την ποινικήν αρμοδιότητα την καθοριζομένην υπό των σχετιών άρθρων του Γεν.Καν.Σωμ. & Στρατ. Κατ/των δια τους Διοικητάς Μονάδων ή Δ/ντας Στρατ/ών Κατ/των.
- 2) Ως έτροποποιήθη δια της υπ' αριθ. Ε.Π. 7/1942 Ε.Δ.Υ.Ε.Α.
Ο παρά τη έδρα εκάστου Νομού, πλην των Νομών Αττ/τίας και Θεσ/κης, ανώτερος ή αρχαιότερος μάχιμος αξιωματικός ένασκει την Διοίκησιν των αξιωματικών του Νομού, έχων έναντι των κατωτέρων του και εν ίσοβαθμιά των νεωτέρων του δικαιοδοσίαν και αρμοδιότητα την εκ του Καν.Σωμ. & Στρατ. Κατ/των του Δ/του Μονάδος ή Δ/νου Στρατ. Καταστήματος ή Δ/του Μεγάλης Μονάδος αναλόγως του Βαθμού όν φέρει και μόνον δια ζητήματα τάξεως και πειθαρχίας, εκτός της κυρίας των αξιωματικών υπηρεσίας.-
Ο ανασκών την Διοίκησιν των αξιωματικών του Νομού ουδεμίαν αρμοδιότητα επέμβασης κέντηται εις την έσωτερικήν λειτουργίαν των υφισταμένων στρατιωτικών υπηρεσιών πολλώ δε μάλλον των Πολιτικών τοιούτων εις άς έχουσιν διατεθή αξιωματικοί.-
- 3) Είς τούτον θ' αναφέρωσιν περί παντός παραπτώματος, των αξιωματικών ών προΐστανται και έφ' ών κρίνωσιν την δικαιοδοσίαν των ανεπαρκή, οι εν τη πρώτη παραγράφω της παρούσης καθοριζόμενοι αξιωματικοί και θ' αναφέρωσιν άμελητεί περί πάσης επιβαλλομένης ποινής αυτών.-
- 4) Οι παρά τη έδρα Νομού προΐστάμενοι των αξιωματικών, ποιούντες χρήσιν των δικαιωμάτων των και εντός του πλαισίου της αρμοδιότητός των, θα έξασκώσιν πραγματικήν Διοίκησιν επί των αξιωματικών, όντες υπεύθυνοι άπέναντι του Ύπουργείου δια την πειθαρχίαν, παράστασιν αυτών, μη διστάζοντες να αίτήσωσιν παρ' ήμών την έφαρμογήν του Νόμου περύ Καταστάσεως αξιωματικών κατά παντός αξιωματικού όστις ήθελεν παρεκτραπή και δι' όν ήθελεν κριθή ανεπαρκής συνήθης πειθαρχική ποινή.-
- 5) Έκαστον 10ήμερον εκάστου μηνός οι παρά τη έδρα του Νομού Διοικηταί των αξιωματικών θα μοί υποβάλωσιν άμελητεί (Δ/σιν Προσωπικού Τμήμα Α.) κατάστασιν όνομαστικήν των επιβληθειών ποινών μετά των αίτιολογικών αυτών εις τους αξιωματικούς της δικαιοδοσίας των.
- 6) Είς περιπτώσιν καθ' ήν ο ανώτερος ή αρχαιότερος των εν τινι Νομώ διαμεγόντων αξιωματικών δεν παραμένει εν τη έδρα του Νομού, άλλ' εις κωμόπολιν ή χωρίον ούτος δεν υπάγεται εις τας Διατάξεις της 2 παραγράφου της παρούσης. Είς την περίπτωση ταύτην την Διοίκησιν των εν τω Νομώ Διαμεγόντων αξιωματικών ένασκει ο εν τη έδρα του Νομού ανώτερος ή αρχαιότερος αξιωματικός συμμορφούμενος προς τας παραγράφους 2-6 της παρούσης.-
- 7) Ως έτροποποιήθη υπό της υπ' αριθ. 45/1942 Ε.Δ.Υ.Ε.Α.- "Οπου υφίστανται Στρατιωτικά και υπηρεσία οι αξιωματικοί από απόφως τάξεως και πειθαρχίας εκτός της κυρίας αυτών υπηρεσίας υπάγονται υπό την δικαιοδοσίαν του ανωτέρου ή αρχαιότερου μάχιμου αξιωματικού του διαμενοντος εν τη έδρα της υπηρεσίας ταύτης και υπέχοντος έναντι άπάντων ανεξαιρέτως των εν ενεργεία αξιωματικών θέσιν φρουράρχου.

ΒΙΒΛΙΑΚΙΟΣ Δ/ΓΗ Υ.Ε.Α. υπ' αριθ. 124/1942.-

- 1) Πάς αξιωματικός οιασδήποτε κατηγορίας και όπουδήποτε υπηρετών μετακινούμενος δι' οιαδήποτε αίτιαν οφείλει κατά την ανάρρησιν του και άφιξίν του να παρουσιασθή προς θεώρησιν του Φύλλου του εις τας αρμοδιάς Στρατιωτικας αρχάς, συμφώνως τοις κειανονισμένοις.-
- 2) Αρμοδιαι επί του προκείμενου αρχαί τυγχάνουσιν:
 - α) Εν τη έδρα του Νομού ο Διοικητής των εν τω Νομώ αξιωματικών, συμφώνως προς τας υπ' αριθ. 274/1941 και 45/1942 Ε.Δ.Υ.Ε.Α.
 - β) Εν Αθήναις και Θεσ/κη τά Φρουραρχεία
 - γ) Είς οιονδήποτε άλλο μέρος ο ανώτερος μάχιμος αξιωματικός ο διαμένων εις τό μέρος τούτο.
 - δ) Είς πόλιν κωμόπολιν ή χωρίον εις ό ουδείς αξιωματικός διαμένει ή αρμοδία αρχή της έλληνικής χωρ/κής.
 Απαντες οι ανωτερω από λήφews της παρούσης θα τηρώσιν ειδικόν βιβλίον θεωρήσεως φύλλων.

././././.

- 2 -

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ Δ/ΓΗ Υ.Ε.Α. υπ' αριθ. Ε.Π.7/1942.

- I. Διατεθέντων ήδη διά Διαταγών μου απάντων των αξιωματικών εις διαφόρους υπηρεσίας ή υπ' αριθ. 61/1941 Ε.Δ.Υ.Ε.Α. παύει ισχύουσα. -
- II. Εφεξής ή διάθεσις των αξιωματικών θά γίνεται διά Διαταγών μου προκαλουμένων παρά των αρμοδίων Διευθύνσεων, όπλων και υπηρεσιών του Υπουργείου. -
Πρός τούτο αί Διοικήσεις των κατά Νομούς αξιωματικών άμα τή ληφεί της παρούσης νά συντάξωσιν όνομαστικής καταστάσεις κειχωρισμένως καθ' όπλον ή Σώμα απάντων των αξιωματικών και Ανθ'ίστως των διαμενόντων εις τήν περιφέρειαν των και μή διατεθέντων τυχόν όριστικώς εις υπηρεσίαν τινά μέχρι σήμερον διά Διαταγής μου και άς νά υποβάλωσιν ήμιν.
-
- III. Αί Διοικήσεις των αξιωματικών δύναται ν' αναθέτωσιν υπηρεσίαν εις εκείνους εκ των κατωτέρων αξιωματικών οίτινες καιτοι έχουσιν διατεθειή δι' υπηρεσίαν δέν έντελοϋσιν όμως τοιαύτην διότι δέν άνετέθη αυτοίς εκ μέρους των Αρχών εις άς έχουσιν διατεθειή. Απαραιτήτως όμως πρό πάσης τοιαύτης ενεργείας δέον νά έρχωνται προηγουμένως εις σχετικήν συνεννόησιν μετά των αρχών τούτων, ν' αναφέρωσιν δε και ήμιν σχετικώς αίτούσαι τήν προς διάθεσιν έγκρισιν. -
- IV. Μετά τήν κατάργησιν τής υπ' αριθ. 61/1941 Ε.Δ.Υ.Ε.Α. ή παρεχομένη εις τάς Διοικήσεις αξιωματικών έξουσιοδότησις διά τήν χορήγησιν Φύλλων Πορείας αίρεται. Η άναθεσις υπηρεσίας εις τους αξιωματικούς περί των ή III παράγραφος τής παρούσης θά ενεργείται εις τους τόπους τής ενεστώσης διαμονής των ή έγγύτατα αυτών, απαγορευομένης όπωσδήποτε τής καταβολής διοικητικών έξόδων εις βάρος του προϋπολογισμού του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης. Η χορήγησις Φύλλων Πορείας θά διατάσσητε παρ' ήμών.
- Y.
- VI. Η Δημιουργία των Διοικήσεων των κατά Νομούς αξιωματικών έπεβλήθη υπό τής ανάγκης όπως εξασφαλισθί ή έποπτεία επί των αξιωματικών από άπόψεως τάξεως και πειθαρχίας, τής καταλλήλου χρησιμοποίησεως αυτών εις εργασίας κοινής ωφελείας, τής αμειώτου διατηρήσεως τής θέσεως και του γοήτρου αυτών και του έλέγχου τής άποδόσεως αυτών εις τήν εις ήν ετάχθησαν υπηρεσίαν. Διά τήν επίτευξιν του σκοπου τούτου κρίνομεν άπαραίτητον όπως ή Διοίκησις των αξιωματικών τελεί έν στεγνή έπαφή μετά των άνωτέρων ή αρχαιοτέρων αξιωματικών εκ των διατεθέντων εις υπηρεσίας των πολιτικών αρχών ίνα τηρείται ένήμερος του τρόπου χρησιμοποίησεως αυτών και τής άποδόσεως έν τή υπηρεσία αναφερούσα ήμιν πᾶσαν άποποίησιν ή υπεκφυγήν έκτελέσ εις υπηρεσίας εκ μέρους των αξιωματικών ίνα τό Υπουργείον λαμβάνει τά εκάστοτε ένδεικνυόμενα μέτρα ως επίσης και πᾶσαν τυχόν περίπτωσιν χρησιμοποίησεως αξιωματικών κατά τρόπον άπάδοντα προς τό αξίωμα και τον βαθμόν αυτών, απαγορευομένης οί ασδήποτε πρωτοβουλίας ή αυτοβούλου ενεργείας τής Διοικήσεως των αξιωματικών επί τοιούτων ζητημάτων.
- VII. Τέλος καθιστώ γνωστόν ότι αί Διοικήσεις των αξιωματικών κατ' ούδένα άπολύτως λόγον άποτελοϋσιν όργανώσεσις, άλλ' ή άποστολή αυτών περιορίζεται εις τάς δια τής παρούσης καθοριζόμενας κατευθύνσεις ή δε πρόθεσις μου είναι όπως αυται εύρίσκονται έν συνεχή έπαφή και συνεργασία μετά των πολιτικών κατά τόπους αρχών. Συνεπώς εις ουδεμίαν όργανωσιν ιδιαιτέρας υπηρεσίας διά τήν λειτουργείαν αυτών θά προέλθωσιν άλλα θά προσλαβωσιν ένα ή δύο αξιωματικούς ως βοηθούς και ών τά όνόματα ν' αναφέρωσιν και ήμιν διά τήν έκδοσιν τής σχετικής έγκριτικής Διαταγής.
- VIII. Πᾶσα προγενεστέρα Διαταγή σχετική μέ τάς Διοικήσεις αξιωματικών άντικειμένη προς τό πνεϋμα των δια τής παρούσης καθοριζόμενων καταργείται.

ΑΘΗΝΑΙ τή 29-8-42

Ο
ΥΠΟΥΡΓΟΣ
Γ. ΜΠΑΚΟΣ

Παράρτημα «B»

Ενέργειαι Βουλγαρικής Προπαγάνδας εν Μακεδονία.

-3-

Εν Μακεδονίᾳ ἰδούθη Βουλγαρικὸν Κεντρικὸν Κομιτάτον. Βούλγαροι ἄγχοί καὶ ὀπλίται διερχόντες δι' Ἐδέσης παρέδωκαν εἰς πράκτοράν των, πρὸς διακομὴν δέουσαν ἀσημερίδων, εἰς ἣν ἀναγράφεται ὁ σκοπὸς τοῦ νουθετοῦθέντος κομιτάτου καὶ τρόπος τῆς ἀναγωγῆς του.-

ΦΛΩΡΙΝΑ

α) Ἡ Νομαρχία Φλωρίνης διὰ τῆς ἀπὸ 3-7-41 ἀναφορᾶς πρὸς τὴν Γενικὴν Δ/σιν Μακεδονίας, ἀναφέρει α) ὅτι περιῆλθον εἰς τὰς Βουλγαρικὰς ἀρχὰς καὶ διὰ τούτων εἰς τὰς Γερμανικὰς ὁλοὶ οἱ φάκελλοι καὶ οἱ ὀνομαστικοὶ κατάλογοι τῶν ὀπίστων καὶ ὅς Βουλγάρων χαρακτηριζομένων, οὕτω βάσει τῶν στοιχείων τούτων, θά ζητηθῆ ἡ λειτουργία Βουλγαρικῶν Σχολείων καὶ Ἐκκλησιῶν.-

β) Ὅτι ἀπὸ 10 ἡμερῶν ἔχει ἐγκατασταθῆ κενρὰ τῷ Γερμανικῷ Προσφραγείῳ Φλωρίνης ἀντιπρόσωπος τῆς Βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως ἄγχος (Βεβαίως), γλωσσομαθῆς καὶ ἐξυκνώτατος, ὅστις διαθέτων ἅπαντα τὰ μέσα κινήσεως καὶ δράσεως παρουσιάζεται ὡς βυθμιστῆς τῆς καταστάσεως ἐν τῷ Νομῷ. Διαθέτων αὐτοκίνητον καὶ περιερχόμενος τὰ χωρία συντάσσει διὰ τῶν πρακτῶν καταλόγους, εἰς οὓς ἐκβιαστικῶς ἀπογράφουσι πολλοὶ καὶ οὕτω παρουσιάζεται μέγας ἀριθμὸς Βουλγαροφρόνων.-

Ὁ εἰρημένος ἄγχος κατὰ τὰς περιόδους του εἰς τὰ χωρία συνιστᾷ εἰς αὐστηρὸν τόνον πρὸς τοὺς κατοίκους, ὅπως ὀλακοῦσι καὶ συμμορφῶνται πρὸς τοὺς Ἑλληνικοὺς Νόμους, νά μὴ προβαίνωσιν εἰς ἀνταρσίας, νά δέχωνται τὰς Διαταγὰς Νομάρχου καὶ Ἀστυνομίας κλπ. καὶ ἐν ὀλίγοις ἔχει ἀναλάβει τὴν κηδεμονίαν τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχῶν, ἔναντι τῶν ἀντιδρώντων κατοίκων. Ἡ ἀντίδρασις ὅμως παρά ταῦτα ἐξακολουθεῖ. Ἀναφέρει περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν θά συγκροτηθῆ διοικουέσας Ἐπιτροπὰς τῶν Κοινοτήτων. Ὡσαύτως περὶ τοῦ τρόπου λειτουργίας Σχολείων κλπ.).-

(Ὅρα ἀκριβὲς ἀντίγραφον τῆς ἀνωτέρω ἀναφορᾶς).-

Ἐκτὸν Πρωτοφρονισμὸν
μηνὸς Ἰουλίου 1941 Π. Χ. Φλωρίνης

Παράρτημα «Γ»

Το υποβληθέν υπόμνημα του Αλκιβιάδη Διαμάντη προς τον Κατοχικό Πρωθυπουργό Στρατηγό Τσολάκογλου

Αθήναι τη 25.9.1941

Προς την Α. Ε. τόν Στρατηγόν Γεώργιον Τσολάκογλου Πρόεδρον του
Υπουργικού Συμβουλίου

Ε ν τ α ύ θ α

Εξοχότατε,

Εμψυχούμενος από τήν σφοδράν επιθυμίαν να ίδω ανατέλλουσαν την ηώ μιας περιόδου ειλικρινούς, διαρκούς, σταθεράς και καρποφόρου συνεργασίας μεταξύ του Ελληνικού Κράτους και του Βλαχικού στοιχείου, ανταπεκρίθην με εξαιρετικήν ευχαρίστησιν εις την πρωτοβουλίαν της Υμετέρας Εξοχότητος προς τον σκοπόν και με την ελπίδα να τεθούν στερεαί βάσεις διά μίαν ως ανωτέρω συνεργασίαν.

Κατόπιν των διαμειφθέντων κατά τας δυο συνομιλίας μας 17 και 20 τρέχοντος, με τας οποίας με ετίμησε η Υμετέρα Εξοχότης, εκτιμών επακριβώς ό,τι η Υ. Ε. μου είπε αναφορικώς προς τας δικαίας καί νομίμους διεκδικήσεις του εν Ελλάδι Βλάχικου στοιχείου, υποβάλλω εις την Υ. Ε. τα κάτωθι:

Λαμβάνοντες υπ' όψιν τας άνευ υπολογισμού θυσίας, εις τας όποιας οι εν Ελλάδι και απανταχού Βλάχοι υπεβλήθησαν κατ' αρχάς διά την ίδρυσιν και κατόπιν δια την ανέλιξιν του Ελληνικού Κράτους, καθώς και την αναμφισβήτητον μεγάλην συμβολήν εις αίμα, το όποιον έχυσαν οι Βλάχοι από κοινού με τους Έλληνας προ της Εθνικής Επαναστάσεως του 1821, κατά την επανάστασιν, και μέχρι της σήμερον από του πρωτομάρτυρος Ρήγα Φερραίου, του ήρωος των ηρώων Γεωργάκη Ολυμπίου και τόσων άλλων μεγάλων αρχηγών της Έπανάστασεως Βλάχων, των ηρώων του Ελληνοτουρκικού πολέμου, μέχρι των συγχρόνων Εθνικών Ευεργετών και διανοουμένων Αβέρωφ, Τσσίτσα, Στουρνάρα, Σίνα, Λάμπρου, Κρυστάλλη κλπ.

Λαμβάνοντες υπ' όψιν ότι αι Αθήναι του ιδου μόλις ήτο ένας συνοικισμός 6000 κατοίκων, ήδη δε αριθμεί 1.000.000 περίπου, ενώ αι Βλαχικαί κοινότητες της Μοσχοπόλεως η οποία ηρίθμει κατά το 1750 άνω των 60.000 κατοίκους και ένθα ήγκμασε ένας Ελληνολατινικός πολιτισμός, ο οποίος ακτινοβόλησε πέραν των ορίων της Βαλκανικής, της Σαμαρίνης, η οποία το 1750 ηρίθμει πληθυσμόν πλέον των 30.000 και ήγκμαζε η Ελληνοϊταλική παιδεία, ο πλούτος δε της Κοινότητος και των κατοίκων ήτο ανυπολόγιστος, ως εμφανίζεται και εκ του σωζομένου ήδη Μητροπολιτικού Ναού, Νικολίτσας, Νιζοπόλεως και λοιπών πλείστων άλλων Βλαχικών συνοικισμών, οι οποίοι προ ολίγων ετών ήνθουν, όπως τα ευρίσκει και τα αναφέρει μετά θαυμασμού και εκτιμήσεως ο Πουκεβίλ, πρόξενος εν Ιωαννίνοις της Γαλλίας, ήδη υποφέρουν τας συνέπειας μιας μεγάλης αδικίας και αδελφικής αχαριστίας καταδικασθέντες εις μίαν μαρασμόδη και υποτυπώδη ζωήν.

Λαμβάνοντες υπ' όψιν τας μεγάλας αδικίας, τας διαπραχθείσας συνεχώς υπό των αλληλοδιαδόχων Κυβερνήσεων του Ελληνικού Κράτους εις βάρος του Λατινικού Βλαχικού στοιχείου, το όποιον εθεώρησε κοινούς τους αγώνας εναντίον των Τούρκων εν τη πεποιθήσει ότι εκ μέρους του Ελληνικού Κράτους δεν ήτο δυνατόν ν' αγνοηθούν τα στοιχειώδη δικαιώματά των.

Λαμβάνοντες υπ' όψιν ότι άπασαι αι Κυβερνήσεις ολισθήσασαι εις ένα παράλογον σωβινισμόν, ο οποίος καθίστατο επαχθέστερος από τον υπερβολικόν ζήλον των τοπικών αρχών, επεδίωξαν την εξαφάνισιν του Εθνικού χαρακτήρα του Λατινικού στοιχείου της Πίνδου, Ηπείρου, Θεσσαλίας και Μακεδονίας, μετερχόμενοι μέσα, τα οποία απάδουν προς τον

πολιτισμόν και τας ηθικάς υποχρεώσεις του Ελληνικού Λαού προς το Βλαχικόν στοιχείον, συστηματικώς απέκλεισαν τούτο από την οικονομικήν, ηθικήν και εθνικήν του αποκατάστασιν, τόσον δια των εναντίον των Βλαχικών Σχολείων μέτρων, όσον και κατά την γενομένην απαλλοτρίωσιν των αγροκτημάτων εις την Θεσσαλίαν, Ηπειρον και Μακεδονίαν και των χειμερινών λειβαδιών.

Λαμβάνοντες υπ' όψιν ότι το στοιχειώδες πνεύμα δικαιοσύνης και ηθικής υπαγορεύει επιτακτικώς να τεθή τέρμα εις την τοιαύτην κατάστασιν, και ότι το Λατινικόν στοιχείον της Ελλάδος, το οποίον μέχρι τουδε έδωσε ματαιώς τόσας αποδείξεις νομιμοφροσύνης έναντι του Ελληνικού Κράτους και δεν εγνώρισεν ει μη μόνον επαχθείς υποχρεώσεις, χωρίς να έχη κανέν δικαίωμα.

Λαμβάνοντες υπ' όψιν ότι το Λατινικόν Βλαχικόν στοιχείον Πίνδου, Ηπείρου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, ειλικρινώς συνεργαζόμενον με το Ελληνικόν στοιχείον, δύναται να γίνη ο Ισχυρότερος συνεκτικός κρίκος Ελλάδος - Ρουμανίας και Ρώμης - Βερολίνου και να δημιουργηθή τοιουτοτρόπως διά της αμοιβαίας κατανοήσεως, υποκειμενικής και αντικειμενικής, η δυνατότης καρποφόρου συνεργασίας εις όλους τους τομείς εις το πλαίσιον της Νέας Ευρωπαϊκής τάξεως και υπό την προστασίαν των Δυνάμεων του Άξονος.

Λαμβάνοντες υπ' όψιν ότι διά την πραγματοποίησιν της συνεργασίας ταύτης επιβάλλεται απολύτως η επανόρθωσις εν μέρει των αδικιών του παρελθόντος εις βάρος του Βλαχικού στοιχείου, διά να εδραιωθή η αμοιβαία εμπιστοσύνη, και εν τω πνεύματι της αμοιβαίας κατανοήσεως, το οποίον πρέπει να μας διέπη, επί τη βάσει των ανωτέρω και συμφώνως με όσα καθορίσαμεν προφορικώς με την Εξοχότητά σας, έχω την τιμήν να υπενθυμίσω και γραπτώς την συμφωνίαν μας ταυτήν, ήτις επεκυρώθη προφορικώς διά της υμετέρας ευαρεσκείας και αντιλήψεως επί των κάτωθι διεκδικήσεων, αι οποίαι πιστεύω ότι είναι απαραίτητοι ως απαρχή μιας πραγματικής και ειλικρινούς συνεργασίας.

1.— Οι Νομάρχαι και οι Δήμαρχοι Ηπείρου, Πίνδου, Θεσσαλίας και Μακεδονίας, όπου υπάρχουν εις τας ως άνω περιοχάς αμιγείς συνοικισμοί Βλάχων ή μικτοί τοιούτοι Βλάχων και Ελλήνων, θα διορισθούν από συμφώνου μεταξύ της Ελληνικής Κυβερνήσεως και του κ. Αλκιβιάδου Διαμάντη, υπό την ιδιότητά του ως αντιπροσώπου των Βλαχικών Κοινοτήτων της Πίνδου, Ηπείρου, Θεσσαλίας και Μακεδονίας με την προηγουμένην έγκρισιν των Αρχών Κατοχής, ήτοι των Γερμανών διά την περιοχόν Θεσσαλονίκης και των Ιταλών δια την υπό της Ιταλίας κατεχομένην ζώνην.

2.— Οι Νομάρχαι των ανωτέρω περιοχών θα έχουν εξουσίαν και καθήκοντα Γενικού Διοικητού, ετι δε θα δύνανται να λαμβάνουν μόνοι των τα αναγκαία διοικητικά μέτρα απολύσεως και διορισμού υπαλλήλων πολιτικών και στρατιωτικών, μεταθέσεως αυτών δια τον αποτελεσματικόν έλεγchon της συμφωνίας μας και την ειλικρινή συνεργασίαν με τας Στρατιωτικάς αρχάς Κατοχής. Ούτω θ' αποφευχθούν λυπηραί και εγκληματικά εκδηλώσεις του τελευταίου καιρού, ως και η δράσις ωρισμένων στοιχείων ουχί ανευθύνων, τα οποία υποκινούνται από τους πράκτορας τους εχθρικός διακειμένους προς τον Άξονα ή ωθούνται από ένα κακώς εννοούμενον πατριωτισμόν.

3.— Ο Ιθαγενής πληθυσμός των ως ανωτέρω περιφερειών πρέπει να έχη τα αντίστοιχα σχολεία εις την μητρικήν του γλώσσαν και εκκλησίας, συνεπώς εις τους αμιγείς Λατινικούς - Βλαχικούς συνοικισμούς θα λειτουργούν μόνον Βλαχικά Σχολεία, εις τα χωρία και πόλεις με μικτόν πληθυσμόν, μαθηταί καταγωγής Ελληνικής θα συχνάζουν τα Ελληνικά σχολεία και μαθηταί Βλαχικής καταγωγής τα Βλαχικά σχολεία.

4.— Να δοθή μία προσωρινή πίστωσις αμέσως προ της ελεύσεως του επί θύραις χειμώνας 250.000.000 δραχμών δια την περιοχόν της Πίνδου, ιδίως όπου είχαν την τιμήν να σας εκθέσω, πλην των επιτάξεων και των ζημιών τας οποίας υπέστησαν εκ του πολέμου, αι περιουσίαι των Βλάχων ελεηλατήθησαν και κατεστράφησαν εντελώς υπό του Ελληνικού Στρατού. Εκ μόνης της Σαμαρίνης διηρπάγησαν υπό του Ελληνικού Στρατού και των περίξ χωρίων 3.500 φορτία οικιακών ειδών εξ ερίου και η καταστροφή της κωμοπόλεως συνεπληρώθη διά της πυρπολήσεως

πλείστων οικιών, χωρίς ν' αναφέρω την κατάσταση των χωρίων Δουτσικό, Αβδέλλα, Βρυάζα (Διστράτον κλπ.).

5.— Απόλυτον Ισότητα εις την παροχήν οικονομικών βοηθημάτων, ανάλογον διανομήν σίτου και τροφίμων. Αι τραπεζιτικάί πιστώσεις να χορηγούνται δικαίως, χωρίς να επιδιώκεται, ως εγένετο μέχρι τουδε, η συστηματική πτώχευσις του Βλαχικού στοιχείου. Να παύσουν αι Αρχαί μεροληπτούσαι εις βάρος των Βλάχων εις όλα εν γένει τα ζητήματα και να μη εμφανίζονται πλέον πράξεις ως αι σημειωθείσαι και τελευταίως εν Σιατίστη ένθα, ενώ διετέθησαν 7.000 ημίονοι κατά τον παρελθόντα Ιούλιον δια χωρικούς, ουδέν ζών εδόθη εις τους Βλάχους αγωγείς καί επαγγελματίας, παρ' όλον ότι είχαν επιταχθή υπό του Ελληνικού Κράτους τα ζώα των κατά την διάρκειαν του πολέμου και γνωστού όντος ότι ο μόνος πόρος ζωής δια τους Βλάχους αγωγείς και επαγγελματίας ήσαν τα επιταχθέντα ζώα των.

6.— Να τροποποιηθή ο Νόμος περί Δήμων και Κοινοτήτων, ως και ο Αγροτικός, ώστε οι Βλάχοι ν' αποκτήσουν άνευ διαδικασίας τα αυτά δικαιώματα και τας αυτάς υποχρεώσεις εις τας Κοινοτήτας όπου παραχειμάζουν και να έχουν δικαιώματα μετά των λοιπών κατοίκων επί της Κοινοτήτας και της κοινής βάσεως των Συνεταιρισμών. Να παραχωρηθουν αι χειμερινάί βοσκαί εις τους Βλάχους κτηνοτρόφους και να παύση ο παραγκωνισμός και η μεροληψία των Αρχών εις βάρος των.

7.— Να τιμωρηθούν αυστηρώς οι συκοφάνται και οι υπαίτιοι οίτινες προκάλεσαν τας διώξεις, συλλήψεις, φυλακίσεις, και εκτοπίσεις των Βλάχων κατά την διάρκειαν του Ελληνοϊταλικού πολέμου, ως διακειμένων φιλικώς προς τον Άξονα και να απολυθούν οι υπάλληλοι και τα όργανα της Δημοσίας Ασφαλείας τα οποία διέπραξαν βανδαλισμούς εις βάρος των Βλάχων γερόντων, παιδιών και γυναικών των.

Εξοχώτατε,

Εις στιγμάς εκτάκτως δυσχερείς και ημέρας κρίσιμου καμπής δια την ιστορίαν και το μέλλον της Ελλάδος, αντιμετωπίζουσα η Υμετέρα Εξοχότης με γενναιότητα την πραγματικότητα, έσχετε το θάρρος να διακηρύξετε την αλήθειαν και να στιγματίσετε τα φοβερά λάθη και την εγκληματικήν νοοτροπίαν των κυβερνησάντων εις το παρελθόν. Διατρανώνοντες την ανάγκην ενός υγιούς προσανατολισμού της πολιτικής της Ελλάδος, θέτοντες τέρμα εις ττ λάθη του παρελθόντος, έχετε την ευκαιρίαν και δυνατότητα σήμερα να εξαλείψητε τας αδικίας τας διαπραχθείσας εις βάρος του Βλάχικου στοιχείου, έξασφαλίζοντες ούτω μίαν κοινωνικήν ισορροπίαν και ομόνοιαν εις τας ανωτέρω περιοχάς, ομόνοιαν και συνεργασίαν, αι οποίαι θα έχουν ως αποτέλεσμα την εξασφάλισιν ειρηνικής διαβιώσεως και ευημερίας του τε Βλαχικού και Ελληνικού στοιχείου, προωρισμένων εκ των γεωπολιτικών και γεωοικονομικών συνθηκών να συμπληρώσωσιν αλλήλους και να συζούν.

Αι διαβεβαιώσεις, τας οποίας η Υ.Ε. εν τη υψηλή της σωφροσύνη και εν τη υψηλή κατανοήσει της πραγματικότητας, ευηρεστήθη να μοι ειπή προφορικώς, μοι ενίσχυσαν την ελπίδα και την πεποίθησιν ότι θα δοθή ευμενής και άμεσος πρακτική θέσις εις τας ως άνω δικαιοτάτας διεκδικήσεις, όπως επιβάλλει το δίκαιον και η λογική προς το κοινόν συμφέρον.

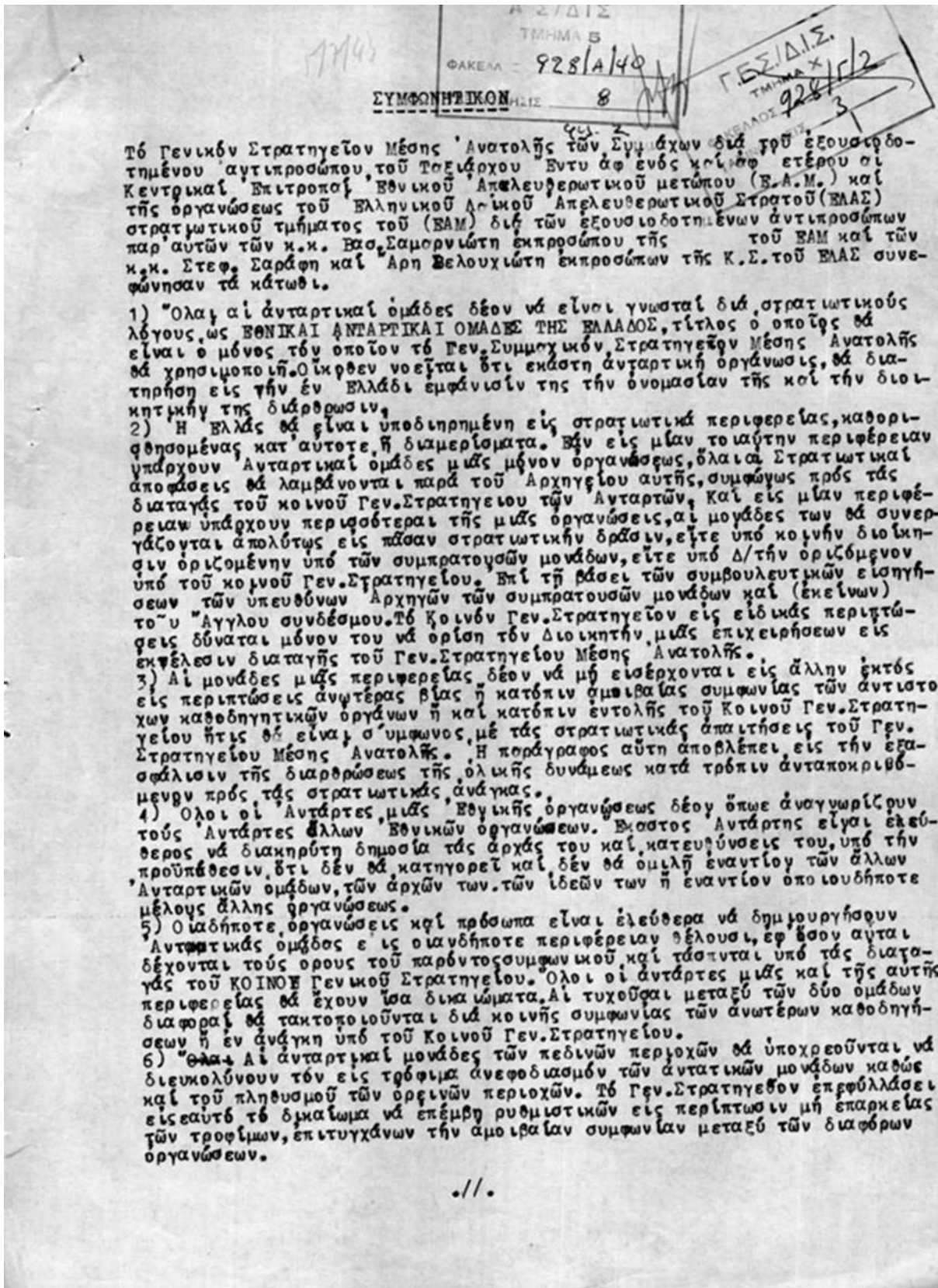
Διατελών με την πεποίθησιν ταύτην, παρακαλώ, Εξοχώτατε, να δεχθήτε την διαβεβαίωσιν της εξαιρέτου προς Υμάς υπολήψεώς μου.

Ο εκπρόσωπος των Βλαχικών Κοινοτήτων της Πίνδου
και του Βλάχικου στοιχείου της Νοτίου Βαλκανικής
Αλκιβιάδης Διαμάντης⁴²⁷

⁴²⁷ Ευάγγελος, Αβέρωφ Τοσίτσας, Η πολιτική του κουστοβλαχικού ζητήματος, 4^η έκδ., Εκδόσεις Αφοί Σταμουλή, Θεσσαλονίκη 2016, σ.97-102.

Παράρτημα «Δ»

Το Σύμφωνο «Εθνικών Ομάδων»

- 2 -

7) Αί άνταρτκαί μονάδες τής περιοχής προσφέρουν έν περιπτώση άγώνος κατά τών κατακτητών τό άνώτατον όριον βοήθειας εις τάς τοιαύτας άλλης όταν προσκαλούνται παρά του ενδιαφερομένου διοικητού ή και αυθορμήτως όταν η κατάσταση τό επιβάλλει. Είς περίπτωσιν γενικωτέρας δράσεως καθορίζομένης υπό του Κοιν. Γεν. Στρατηγείου ή σχετική διαταγή νά καθορίζη και τό ποσοστόν τής δοθησομένης ενισχύσεως.

8) Δέον νά μή γίνονται βαρβαρότητες έναντίον ούδενός παρά τών μελών, οιασδήποτε άνταρτικης ομάδος. Ουδεμία μόνιμος φυλάκισις ή εκτέλεσις επιτρέπεται άνευ δικαίας κρίσεως και άνευ τής τελείας αποδείξεως τών γεγονότων.

9) Οί οιασδήποτε Έλλην Άνταρτης όστις μέχρι τής ήμερομηνίας τής ύπογραφής του παρόντος συμφωνητικού έχει μεταβή εις άλλην ιργάνωσιν νά τήχη άπολύτου άμνηστείας παρά τών κατά τό παρελθόν ήγετών του. Όλοι οί Έλληνες υπήρξαν και είναι άπολύτως ελεύθεροι νά καταταγούν εις Ομάδας τής προσωπικής των άρεσκείας.

10) Τά Στρ/κά είδη τ άποστελόμενα νύν εις Ελλάδα πρέπει νά γίνονται δεκτά ως ενδείξεις από μέρος τών Ηνωμένων Έθνών τής πλήρους κατανοήσεως τών ηρωϊκών και ευγενών προσπαθειών τών γινομένων υπό τών Έλλήνων Συμμάχων προς άντίστασιν και συντριβήν του Άξωνος. Η κατανομή τούτων θά γίγεται παρά του κοινού Ήνικου Στρατηγείου. Τών υλικών τούτων στερείται οιασδήποτε περιοχή του θά τούς όρους του παρόντος συμφωνητικού.

11) Διά τήν καλλιτέραν διεύθυνσιν του όλου άγώνος και τόν συντονισμόν τών ενεργειών συγκροτείται Γεν. Στρατηγείον αποτεύμενον από αντιπροσώπους άνταρτικών μονάδων έχουσών Πανελλαδικήν ή ευρείαν περιφέρειαν/εκταφιν/ καθώς και αντιπρόσωπον του Γεν. Στρατηγείου Μ. Ανατολής τών Συμμάχων. Ανάλογον κοινόν Αρχηγείον δύναται νά συγκροτηθῆ κατά περιοχάς ή και περιφέρειας, ανάλόγως τής δυνάμεως τών διαφόρων ομάδων. Πάσαι αι μικρότερα άνταρτικαί ομάδες δύναται νά αποστέλλουν στρατιωτικούς συνδέσμους εις τό Κοινόν Γεν. Στρατηγείον.

12) Ο ρόλος τών εις τά κοινά Αρχηγεία άποσπασθησομένων Βρετανών ΑΕ/κών Συνδέσμων θά είναι τοιοῦτος ΑΕ/κών Συνδέσμων του Γεν. Στρατηγείου Μ. Ανατολής τών Συμμάχων. Εν περιπτώσει δέ προστριβών μεταξύ τών συμπατριωτών μονάδων, προστριβών οίτινες δυνατόν νά επιρεάσουν στρατιωτικής επιχειρήσεις, ο πλησιέστερος Άγγλος Σύνδεσμος θά λαμβάνη γνώσιν αυτών.

Είς Θεσσαλονίκη βουνά τῆ 5 Ιουλίου, 1943

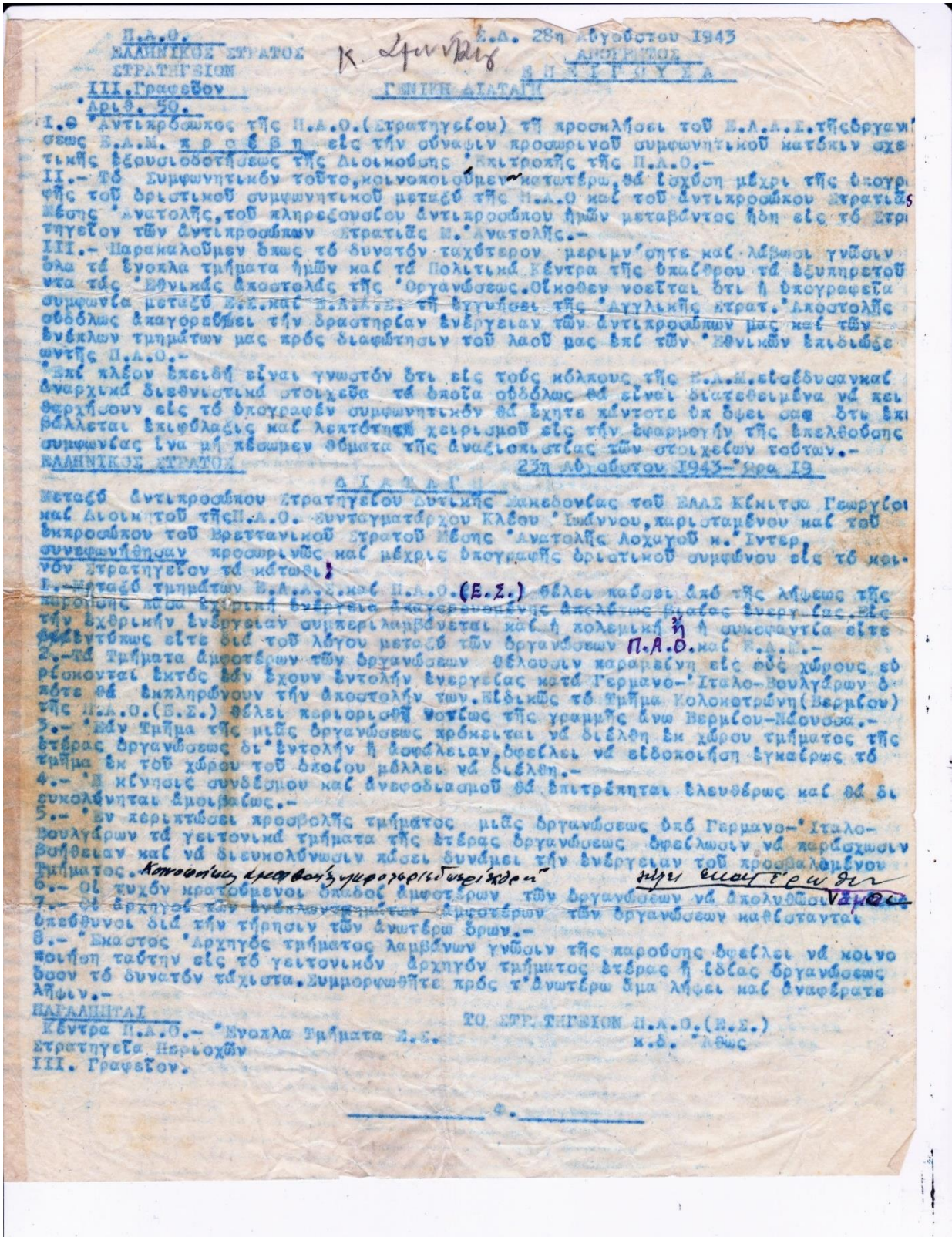
Ο άν/πος του Στρατ. ΒΑ.Α. ο άντ/πος του ΒΑΜ Οί άντ/ποι του ΒΑΑΣ
Εντυ Ηπριγκαιδιέρ Β. Σαμαρνιώτης Σ. Σαράφης - Άρης Βελουχιώτης

Παράρτημα. Οί όροι, οὔτοι, δέον νά δημοσιευθοῦν διά του τύπου θά ραδιοφωνηθούν διά τών σταθμών Καΐρου και Λονδίνου ν αναγνωστοῦν ενώπιον όλων τών άνταρτών."

Παράρτημα «Ε»

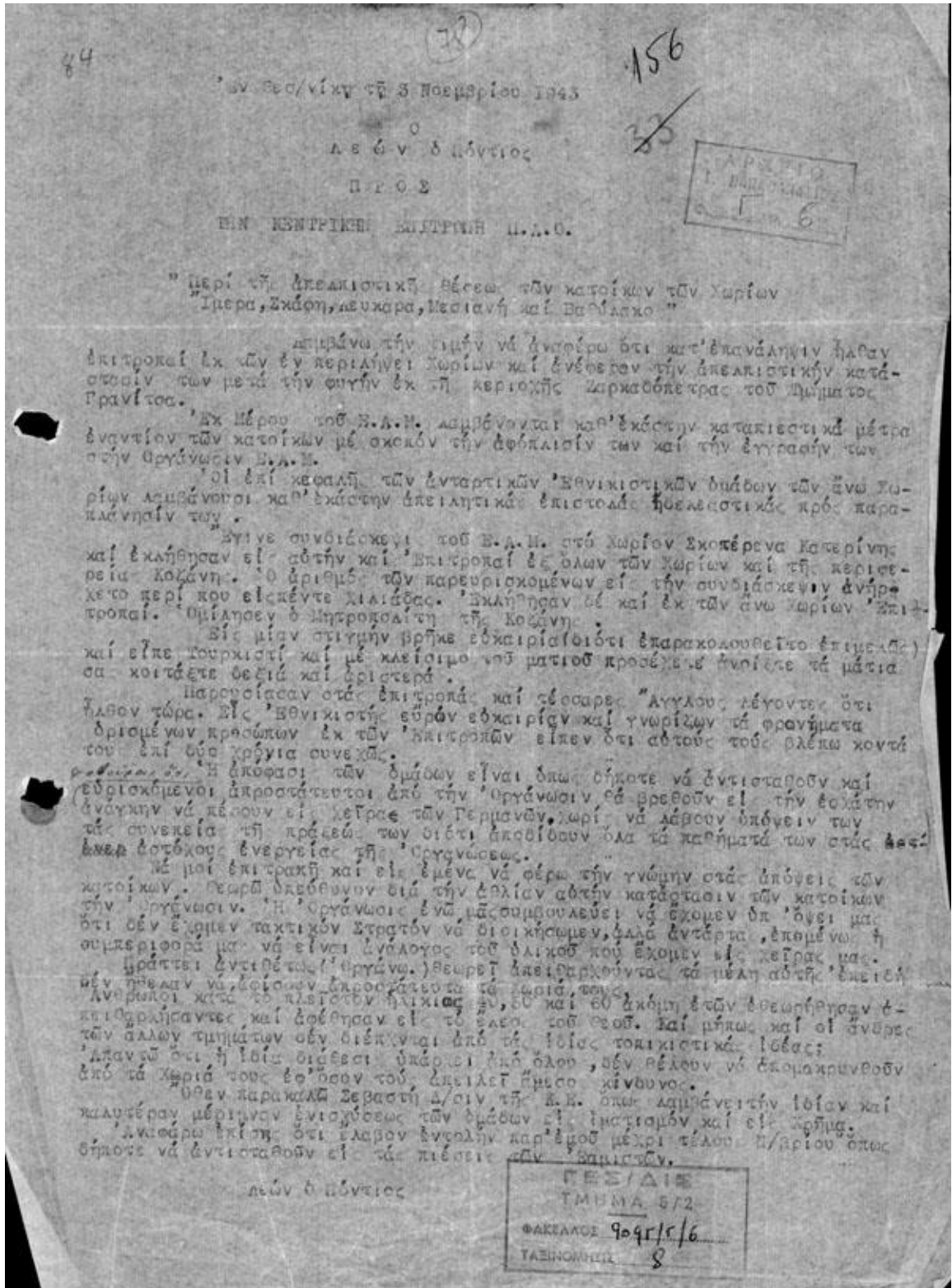
Προσωρινό Συμφωνητικό ΠΑΟ - ΕΛΑΣ⁴²⁸

⁴²⁸ Το κείμενο που παραθέτετε είναι το πρωτότυπο. Για περισσότερες λεπτομέρειες περί του προσωρινού συμφωνητικού και της κατά τον Φλάισερ παραποιήσεώς του βλέπε Χάγκεν Φλάισερ, ὁ.π., σ.125 κ.ε., 131 κ.ε.

Παράρτημα «ΣΤ»

Αναφορά οπλαρχηγού Λέοντος Ποντίου προς την Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωση στις 03/09/1943

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Θ»**Αξιωματικοί Φρουράς Φλώρινας**

Στο τμήμα της Στρατιωτικής Διοίκησης Νομαρχίας Φλώρινας υπάγονται οι κάτωθι Αξιωματικοί:

1. Σχης (ΠΖ) Παπαπέτρου Ιωάννης	20. Υπλγός (ΠΖ) Πυλαρινός Πέτρος
2. Σχης (ΠΖ) Χρυσικός Δημήτριος	21. Υπλγός (ΠΒ) Στυλιάδης Ηλίας
3. Ανχης ε.α. Μπόνης Κωνσταντίνος	22. Υπλγός (ΠΖ) Τσάμης Παύλος
4. Επχος ε.α. Δελαγραμμάτικας Μιχαήλ	23. Υπλγός (ΤΧ) Τσένος Παναγιώτης
5. Επχος Καζίας Σταύρος	24. Υπλγός Χαρίσης Βίκτωρας
6. Επχος Λαζαρίδης Χρήστος	25. Υπλγός (ΠΖ) Λιάνης Κωνσταντίνος
7. Τχης Λυριτζής Γεώργιος	26. Ανθλγός (ΠΖ) Κοΐδης Ανδρέας
8. Τχης (ΠΒ) Βλαχάκης Ι.	27. Ανθλγός Κοζάρης Ευάγγελος
9. Λγος Κοκοτός Στέφανος	28. Ανθλγός Μπέφας Θεόδωρος
10. Λγος (ΠΒ) Ζιώγας Θωμάς	29. Ανθλγός Παπαμιχαήλ Κων/νος
11. Λγος (ΥΙ) Θωμαΐδης Θωμάς	30. Ανθλγός Στεφανίδης Δημήτριος
12. Λγος (ΠΖ) Κικιλίτζας Ευάγγελος	31. Ανθλγός Χρυσοστομίδης Μ.
13. Λγος (ΠΖ) Κορίνας Αναστάσιος	32. Ανθλγός Σακελλάρης Ιωάννης
14. Λγος (ΠΖ) Κουταλίδης Αγαθόνικος	33. Εύελπις Γρηγορίου Επαμεινώνδας
15. Λγος (ΠΖ) Παπαλαζάρου Παντελής	34. Εύελπις Νάστος Αθανάσιος
16. Λγος (ΠΖ) Τζώτζης Αναστάσιος	35. Ανθστής Γιαμπουράς Εμμανουήλ
17. Υπλγός (ΥΙ) Βισού	36. Ανθστής Δατσέρης Εμμανουήλ
18. Υπλγός (ΠΖ) Κανέλλος Ρήγας	37. Ανθστής (ΠΖ) Ηλιάδης Παντελής
19. Υπλγός (ΠΖ) Μήρτσος Ηλίας	38. Ανθστής Χατζηλάμπρου Πέτρος

Από τους ανωτέρω 38 καταγεγραμμένους στην Νομαρχία Φλώρινας, οι κάτωθι ασκούσαν τα καθήκοντα:

- Ανχης ε.α. Μπόνης Κωνσταντίνος** : Νομάρχης Φλώρινας
- Σχης (ΠΖ) Παπαπέτρου Ιωάννης** : Επικεφαλής Αξκών Νομαρχίας Φλώρινας 1941-1943.
- Επχος Καζίας Σταύρος** : α. Από τον Αύγουστο έως Σεπτέμβριο 1941 στη Γενική Επιθεώρηση Μέσης Εκπαιδύσεως ΣΤ' Φλώρινας.

- β. Από τις 25 Σεπτεμβρίου 1941 μέχρι 30 Ιουνίου 1942 διατέθηκε στο Δήμο Φλώρινας.
- Τχης (ΠΒ) Βλαχάκης Ι.** : Διευθυντής στρατολογικού γραφείου 1941 - 42.
- Λγος Κοκοτός Στέφανος** : Διευθυντής στρατολογικού γραφείου 1943.
- Τχης Λυριτζής Γεώργιος** : Επικεφαλής Μητρώου Αρρένων⁴²⁹
- Λγος (ΠΒ) Ζιώγας Θωμάς** : Στο 1ο τμήμα της Νομαρχίας ασχολούμενος με θέματα προσωπικού.
- Λγος (ΠΖ) Κορίννας Αναστάσεως** : Γενικός Επιθεωρητής Εκπαιδύσεως
- Λγος (ΠΖ) Παπαλαζάρου Παντελής** : Επόπτης επισιτισμού Φλώρινας
- Λγος (ΠΖ) Κικιλίτζας Ευάγγελος** : Ταμίας χρηματικής διαχείρισης
- Υπλγός (ΠΖ) Κανέλλος Ρήγας** : Στο γραφείο Πληροφοριών και Λαϊκής διαφωτίσεως
- Υπλγός (ΠΖ) Κοϊδης Ανδρέας** : α. από το 1941 μέχρι αρχές του 1943. στη Στρατιωτική Διοίκηση Αξιωματικών Φλώρινας σε εμπιστευτική υπηρεσία πληροφοριών και προπαγάνδας.
- β. Από τα μέσα Ιανουαρίου 1943 έως Δεκέμβριο του 1943 στην Υπηρεσία Ατομικών Εγγράφων (Γραφείο Μητρώων Φλωρίνης), ως διευθυντής Γραφείου.
- Υπλγός (ΠΖ) Πυλαρινός Πέτρος** : Βοηθός Επισιτισμού Φλώρινας
- Υπλγός (ΠΖ) Τσάμης Παύλος** : Βοηθού Αξιωματικού Πληροφοριών
- Ανθλγός Κοζάρης Ευάγγελος** : Στο γραφείο Πληροφοριών, ως όργανο συλλογής πληροφοριών.
- Ανθλγός Σακελλάρης Ιωάννης** : Στο Στρατολογικό Γραφείο Φλώρινας.
- Ανθστής (ΠΖ) Ηλιάδης Παντελής** : Στο Στρατολογικό Γραφείο Φλώρινας, ως στρατολόγος από 1-11-1941 έως 28-8-1944.

⁴²⁹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κοϊδη Ανδρέα, παρουσιάζεται ως επικεφαλής Μητρώου Αρρένων Φλώρινας το 1944.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Ι»

Αξιωματικοί Φρουράς Καστοριάς

Στο τμήμα της Στρατιωτικής Διοίκησης στην Καστοριά εντοπίστηκαν οι κάτωθι Αξιωματικοί αλλά δεν κατέστη δυνατός ο προσδιορισμός της εργασίας του καθενός:

1. Ανχης ε.α. Λούκαρης Απόστολος
2. Ανχης ε.α. Μεσάικος Ηλίας
3. Ανχης (ΠΖ) ε.α. Μοσχοβίτης
4. Τχης Χωροφυλακής Λάιος Βασίλειος
5. Λγος Γερεουδάκης Ιωάννης
6. Λγος Παπαλαζάρου Ηλίας
7. Λγος (ΥΙ) Σταματίου Σταμάτης
8. Υπλγός Αποστολίδης Αθανάσιος
9. Υπλγός(ΠΖ) Εφραιμίδης Θεόδωρος
10. Υπλγός (ΠΖ) Κουλούρης Τιμόθεος
11. Υπλγός Παπαργυρίου Πέτρος ή Δημήτριος
12. Υπλγός (ΠΒ) Παπατέρπος Αλέξανδρος
13. Ανθλγός Καλοβυρνάς Ιωάννης
14. Ανθλγός (ΥΙ) Κωνσταντινίδης Σπυρίδων
15. Ανθστής (ΠΖ) Μανδαρόπουλος
16. Ανθλγός (ΠΖ) Μπάμπας Ιωάννης
17. Ανθλγός Παπαδιαμαντόπουλος Γεώργιος
18. Ανθστής (ΠΖ) Μπασκάκης Εμμανουήλ ή Βασίλειος
19. Αξκός αεροπορίας Θωμόπουλος Λάζαρος
20. Αξκός αεροπορίας Ζήκος Γρηγόριος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΙΑ»

Αξιωματικοί Φρουράς Κοζάνης

Στο τμήμα της Στρατιωτικής Διοίκησης Κοζάνης υπηρετεί ένα σύνολο 60 περίπου Αξιωματικών.⁴³⁰

Εντοπίστηκαν οι κάτωθι:

1. Σχης ε.α. Γεωργαντάς Χρήστος	26. Λγος (ΜΧ) Νικολαΐδης Νικόλαος
2. Σχης ε.α. Χατζηϊωάννου Ιωάννης	27. Λγος Νταβίτης Ιωάννης
3. Ανχης ε.α. Κερατζόπουλος Γεώργιος	28. Λγος Πάντσας
4. Τχης Γεωργαλής Ιωάννης	29. Λγος (ΠΖ) Σάββας Ιωάννης
5. Τχης Δρακωτός Αντώνιος	30. Λγος (Π) Χωραφόπουλος
6. Τχης Καραθάνος Δημήτριος	31. Υπλγός (ΠΖ) Ελευθεριάδης Γεώργιος
7. Τχης (ΠΖ) Κοντονάσιος Ιωάννης	32. Υπλγός (ΠΖ) Μπουλογιάννης Κοσμάς
8. Τχης (ΜΧ) Λαλόπουλος Ανδρέας	33. Υπλγός (ΠΖ) Πόρτης Σταύρος
9. Τχης (ΠΒ) Μάντζιος Λάζαρος	34. Υπλγός (ΠΖ) Σιακαβάρας Γεώργιος
10. Τχης (ΜΧ) Μαρωνίδης Γεώργιος	35. Υπλγός (Αρχιτεχνίτης) Σιάπκας Αστέριος
11. Τχης (ΠΖ) Παναγιωτίδης Δημήτριος	36. Υπλγός (ΠΖ) Τζουρελλάς Κοσμάς
12. Τχης (ΠΖ) Παπαβασιλείου Χρήστος	37. Ανθλγός Γκαντώνας Νικόλαος
13. Τχης (ΠΖ) Παπαζήσης Μιχαήλ	38. Ανθλγός (ΕΜ) Δεμίρης Γεώργιος
14. Τχης Παπαχρίστου Χρήστος	39. Ανθλγός (ΠΖ) Ελευθεριάδης Ευστάθιος
15. Τχης (ΠΒ) Πόρτης Μιλτιάδης	40. Ανθλγός (ΠΖ) Ελευθεριάδης Αριστείδης
16. Τχης (ΠΖ) Σιακαβάρας Δημήτριος	41. Ανθλγός (ΦΡ) Ιωαννίδης Λεωνίδα
17. Τχης Τσαμπουράς Δημήτριος	42. Ανθλγός (ΠΒ) Κατσόγιαννος Στυλιανός
18. Τχης (ΠΖ) Χατζής Δημήτριος	43. Ανθλγός Κανάβας Ιωάννης
19. Λγος Βράκας Βασίλειος	44. Ανθλγός Π.Δ. Λάτσιος Παναγιώτης
20. Λγος (ΠΒ) Βενέτης Κωνσταντίνος	45. Ανθλγός Μίχος ή Μίχας Παντελής
21. Λγος (ΠΖ) Γερούκης Γρηγόριος	46. Ανθλγός Νούλας Αντώνιος
22. Λγος Γκάτζουρας Βενιζέλος	47. Ανθλγός (ΔΒ) Παναγιωτόπουλος Ιωάννης
23. Λγος (ΠΖ) Δεμίρης Βασίλειος	
24. Λγος Κοτσούρας Στέργιος	
25. Λγος (ΜΧ) Μουμουζιάς Ιωάννης	

⁴³⁰ Σταύρος Θεοδοσιάδης, *ό.π.*, σ. 141. Ο ίδιος ο Λαλόπουλος σε κατάθεσή του σχετικά με τον Λοχαγό Γερούκη αναφέρει ότι υπάγονταν σε αυτόν 60 Αξιωματικοί εκ των οποίων οι 13 ήταν Λοχαγοί.

48. Ανθλγός (ΠΖ) Παπαγιαννόπουλος Μιχαήλ	(σταδιοδρόμησε μετέπειτα ως Αξιωματικός)
49. Ανθλγός (ΠΖ) Παπαδόπουλος Γεώργιος	(σταδιοδρόμησε μετέπειτα ως Αξιωματικός)
50. Ανθλγός Παπαδόπουλος Κωνσταντίνος	
51. Ανθλγός (ΠΖ) Παπαθανασίου Νικόλαος	(σταδιοδρόμησε μετέπειτα ως Αξιωματικός)
52. Ανθλγός Σιδηρόπουλος Παύλος	
53. Υπξκος Διαμαντής Κωνσταντίνος	(σταδιοδρόμησε μετέπειτα ως Αξιωματικός)
54. Υπξκος Πούλας Αντώνιος	
55. Υπξκος Τσανίδης Γεώργιος	
56. Υπξκος Τσιώρης Δημοσθένης	(σταδιοδρόμησε μετέπειτα ως Αξιωματικός)

- Σχης ε.α. Γεωργαντάς Κωνσταντίνος** : Νομάρχης Κοζάνης
- Τχης (ΜΧ) Λαλόπουλος Ανδρέας** : Επικεφαλής Αζκών Νομαρχίας Κοζάνης 1941-1943.
- Τχης (ΠΖ) Χατζής Δημήτριος** : Υποδιοικητής Αζκών Φρουράς Κοζάνης
- Λγος Πάντσας** : Διοικητής Χωροφυλακής Δ. Μακεδονίας
- Τχης (ΠΖ) Παπαζήσης Μιχαήλ** : Έπαρχος Πτολεμαΐδας
- Λγος (ΠΖ) Σάββας Ιωάννης** : Έπαρχος Τσοτυλίου
- Λγος (Π) Χωραφόπουλος** : Έπαρχος Βελβεντού
- Λγος (ΠΒ) Βενέτης Κωνσταντίνος** : Έπαρχος Σιατίστης
- Λγος (ΠΖ) Δεμίρης Βασίλειος** : Έπαρχος Σερβίων

Μετά την προσχώρηση του Τχης (ΜΧ) Λαλόπουλου Ανδρέα στον Ε.Λ.Α.Σ. το 1943, ανέλαβε ανώτερος διοικητής Φρουράς Κοζάνης ο έφεδρος εκ Μονίμων Ανχης (ΠΖ) Μουμτζής Αναστάσιος.⁴³¹

⁴³¹ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ.370. Δεν βρέθηκαν άλλα στοιχεία για το πότε εγκαταστάθηκε στην Κοζάνη καθώς και για τη δράση του.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΙΒ»

Αξιωματικοί Φρουράς Γρεβενών

Στη Φρουρά Γρεβενών εντοπίστηκε ένας αριθμός Αξιωματικών που κατάγονταν ή διέμεναν στα Γρεβενά αλλά δεν κατέστη δυνατός ο προσδιορισμός της εργασίας του καθενός:

1. Αξκός ε.α. Γκαρέτσος Γεώργιος
2. Τχης Μπομπορίδης Ηλίας
3. Λγος Ασκαρίδης Χρήστος
4. Λγος (ΥΙ) Κοκκινίδης Γεώργιος
5. Ίλχος Μαγνησάλης Διονύσιος
6. Υπλγός Ελέγχου Δράκος Ιωάννης
7. Υπλγός (ΠΖ) Μπατίστας Αδαμάντιος
8. Ανθλγός Βρέτζιος Στέργιος
9. Ανθλγός Δικαιοσύνης Δάγκας Πέτρος
10. Ανθστής Μάντζαρης Γρηγόριος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Γ»

Συγκρότηση ΙΧ Μεραρχίας Ε.Λ.Α.Σ.

Στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας έδρασε η **ΙΧ Μεραρχία** αποτελούμενη από τρία Συντάγματα, το 27 στην περιοχή της Κοζάνης, το 28 στην περιοχή Καστοριάς και Φλώρινας και το 53 στην περιοχή των Γρεβενών, συνολικής δυνάμεως 5000 ανδρών.⁴³²

Η ΙΧ Μεραρχία δημιουργήθηκε από την αναδιοργάνωση και μετονομασία του Αρχηγείου της Πίνδου. Πρώτος **Διοικητής της ΙΧ Μεραρχίας** ήταν ο **Σχης (ΠΖ) Τζιότζιος Βασίλειος**, από τον Ιούνιο μέχρι τον Ιούλιο του 1943.⁴³³ Αρχικά η έδρα ήταν στην Ομαλή, μετά στο Ροδοχώρι, στη Βουχωρίνα και τέλος στον Πεντάλοφο.⁴³⁴ Αντικαταστάθηκε από τον **Σχη (ΠΙ) Δημάρατο Σωκράτη**, ο οποίος διετέλεσε Διοικητής από τον Αύγουστο μέχρι τον Οκτώβριο του 1943. Τον Δημάρατο διαδέχθηκε στη Διοίκηση της Μεραρχίας ο **Σχης (ΜΧ) Καραγιάννης Ιωάννης** μέχρι την άνοιξη του 1944, οπότε μετατεθείς ως επιτελής στην Ο.Μ.Μ. αντικαταστάθηκε από τον **Σχη (ΠΖ) Καλαμπαλίκη Ευάγγελο**. Ο Καλαμπαλίκης διετέλεσε Διοικητής μέχρι το Νοέμβριο του 1944. Τον διαδέχθηκε ο **Ανχης (ΠΖ) Βλαχόπουλος Άγγελος**.

Καπετάνιος της ΙΧ Μεραρχίας, σε όλο το διάστημα ήταν ο **Υπλγός (ΠΖ) Τρωιάνος Ιερώνυμος**, περισσότερο γνωστός με το ψευδώνυμο Καρατζάς Αντώνιος.

Στο **Επιτελείο** της ΙΧ υπηρέτησαν οι κάτωθι:

1. **Λγος (ΠΖ) Γερούκης Γρηγόριος** (Φεβ '43). Επί Διοικήσεως του Δημάρατου, διετέλεσε 1^ο Γραφείο μέχρι το Σεπτέμβριο του 1943, χρονολογία στην οποία στάλθηκε στον Ε.Λ.Α.Σ. Θεσσαλίας.

2. **Ανχης (ΠΖ) Βλαχόπουλος Άγγελος**. Αρχικά σαν επιτελής, αργότερα ανέλαβε Επιτελάρχης, μέχρι το Νοέμβριου του 1944 που ανέλαβε Διοικητής.

⁴³² ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944)*, τόμος 4, ανατύπωση 2006, Έκδοση Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998, σ. 404-405.

⁴³³ Ο Κυρατζόπουλος Δημήτριος – Φωτεινός στο βιβλίο του, *Δυτική Μακεδονία. Η Ελεύθερη Ελλάδα της Κατοχής. Απομνημονεύματα Εθνικής Αντίστασης 1940-1944*, Εκδόσεις Κώδικας, Θεσσαλονίκη 2004, σ.430, αναφέρει ότι τοποθετήθηκε σύμβουλος στην ΙΧ Μεραρχία ο απόστρατος Υπλγός Σαράντος Πρωτόπαππας, γνωστό ως Κικίτσας. Ο Δημήτριος Ζυγούρας στο βιβλίο του, *Ένα μεγάλο ταξίδι, Εθνική αντίσταση, εμφύλιο πόλεμος, πολιτική προσφυγιά*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2012, σ. 93, αναφέρει ότι ο Κικίτσας ήταν στρατιωτικός διοικητής της Μεραρχίας.

⁴³⁴ Χρίστος Καλυβάς, *ό.π.*, σ. 83, Βασίλης Παπαστεργίου, «Η Δεκαετία του 1940-1950 στο Ροδοχώρι», στο Νίκος Καλογερόπουλος (επιμ.), *ό.π.*, σ. 99.

3. **Λγος (ΠΒ) Τσουρός Ιωάννης** (Φεβ '43). Διετέλεσε διευθυντής υπηρεσίας επιμελητείας, γι' αυτό ήταν γνωστός με το ψευδώνυμο «Ταμίας της ΙΧ Μεραρχίας» ή «Δίπλας». Διετέλεσε για ένα διάστημα και Επιτελάρχης.
4. **Ανχης (ΜΧ) Ματράκης Αθανάσιος**. Διετέλεσε επί Δημάρατου Επιτελάρχης ΙΧ Μεραρχίας κα την Άνοιξη του 1944 Διοικητής του 53 Σ.Π.
5. **Λγος (ΠΖ) Ματράκας Αθανάσιος**. Επιτελής.
6. **Λγος (ΠΖ) Κήφισσας Κωνσταντίνος** (Θέρος '43). Επί Δημάρατου ήταν Διευθυντής ΙΙ και ΙΙΙ Γραφείου. Το ΙΙΙ Γραφείο το διατήρησε μέχρι τον Ιούλιο του 1944 και στη συνέχεια το παρέδωσε στον Λγο (ΠΖ) Καρμή Κωνσταντίνο.
7. **Τχης Μπέρτας**. Επιτελής
8. **Λγος (ΠΒ) Μπαλλάς Άγγελος**. Επιτελής.
9. **Λγος (ΠΖ) Μανωλέσος Νικόλαος**. Επιτελής και για ένα διάστημα Επιτελάρχης μέχρι το πιθανότερο τις αρχές του 1944.
10. **Λγος (ΠΖ) Καρμής Κων/νος** (Μάιος '44). Τον Ιούλιο του 1944 ανέλαβε από τον Κήφισσα το ΙΙΙ Γραφείο της Μεραρχίας
11. **Λγος Σταθόπουλος Αθανάσιος**. Διετέλεσε διευθυντής διαχείρισεως.
12. **Ανθλγός (ΠΖ) Τόλιος Χρήστος**. Τον Αύγουστο του 1944 διετέλεσε διευθυντής ΙΙ Γραφείου.
13. **Λγος (ΠΖ) Παλάσκας Ιωάννης**. Διετέλεσε Επιτελάρχης.
14. **Υπλγός (ΠΖ) Παπανικολάου Στράτος**. Επιτελής.
15. **Ανθλγός Στρατολογίας Ριζογιάννης Γρηγόριος** (Ιούλιος ' 43). Υπηρέτησε στο τμήμα οικονομικού ελέγχου.
16. **Λγος (ΥΙ) Θωμαΐδης Θωμάς**: Αρχίατρος (1944)
17. **Ανθλγός Ιωαννίδης Θεμιστοκλής**: Δκτης Λόχου Στρατηγείου ΙΧ Μεραρχίας το 1943 και Υπασπιστής του Μεράρχου Καραγιάννη.
18. **Ανθστής (ΠΖ) Αλεξίου Λάμπρος**: Δκτης Λόχου Στρατηγείου ΙΧ Μεραρχίας το 1944.
19. **Υπλγός (ΠΖ) Μπατίστας Αδαμάντιος**: Επιτελής από το Φθινόπωρο του 1943 έως το Φεβρουάριο του 1944.
20. **Εύελπισ Σιδηρόπουλος Θεμιστοκλής**: Επιτελής
21. **Ανθλγός Καραχισαρίδης Μιχαήλ**: Διετέλεσε βοηθός διαχειριστή τροφίμων.
22. **Τχης Λαλόπουλος Ανδρέας**: Εμφανίζεται στη βιβλιογραφία ως Διοικητής Λόχου Μηχανικού ΙΧ Μεραρχίας.

27 Σύνταγμα Ε.Λ.Α.Σ.

Διοικητής: α. **Ανχης (ΠΖ) Καρατζός Απόστολος ή Διονύσιος** από τον Ιούνιο μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1943.

β. **Λγος (ΠΖ) Ζαχαρόπουλος Κωνσταντίνος** από τον Σεπτέμβριο του 1943 έως τον Μάιο του 1944.

γ. **Ιλχος Καρατάσσος Ευστράτιος** από τον Μάιο του 1944 μέχρι τον Νοέμβριο του 1944.

Στο Σύνταγμα υπηρέτησαν οι κάτωθι:

1. **Λγος Καραθάνος ή Καραθανάσης:** Διετέλεσε Δκτης Λόχου του ΙΙ/27 Τάγματος.
2. **Υπλγός Βενιέρης Κίμων.**
3. **Υπλγός (ΠΖ) Νικολούδης Εμμανουήλ:** Διετέλεσε Διοικητής του ΙΙΙ/27 Τάγματος υπό τον Ιλχο Καρατάσσο.
4. **Ανθλγός (ΠΖ) Καλαϊτζής Ανδρέας:** Δκτης Λόχου του ΙΙ/27 Τάγματος.
5. **Ανθλγός Κοκκίδης Ιωάννης⁴³⁵:** Δκτης του 9 Λόχου του ΙΙΙ/27 Τάγματος τον Οκτώβριο – Νοέμβριο του 1944.
6. **Ανθλγός (ΠΖ) Πανάς Μιχαήλ:** Διετέλεσε για ένα διάστημα Διοικητής του ΙΙ/27 Τάγματος.
7. **Ανθλγός (ΠΖ) Τόλιος Χρήστος.**
8. **Ανθστής (ΠΖ) Γιαμπουράς Εμμανουήλ:** Δκτης του 11 Λόχου του ΙΙΙ/27 Τάγματος τον Οκτώβριο – Νοέμβριο του 1944.
9. **Ανθστής Δατσέρης Εμμανουήλ:** Υπηρέτησε στο ΙΙΙ/27 Τάγμα τον Οκτώβριο του 1944.
10. **Ανθστής Μάτζαρης Γρηγόριος:** Διετέλεσε Διοικητής Λόχου του ΙΙ/27 Τάγματος.
11. **Ανθστής Τσιούκρας Μάρκος:** Διετέλεσε για ένα διάστημα Διοικητής του ΙΙ/27 Τάγματος.

28 Σύνταγμα Ε.Λ.Α.Σ.

Διοικητής: α. **Επχος Λαζαρίδης Χρήστος**, από το θέρος του 1943 μέχρι την Άνοιξη του 1944.

β. **Τχης (ΠΖ) Τζανάτος Γεράσιμος**, διαδέχθηκε τον Λαζαρίδη.

⁴³⁵ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 126.

Στο Σύνταγμα υπηρέτησαν οι κάτωθι:

1. **Ανχης (ΠΖ) Μοσχοβίτης:** Δεν γνωρίζουμε τα ακριβή καθήκοντά του.
2. **Λγος (ΠΖ) Βασιλειάδης Δημήτριος:** Από 10 Δεκεμβρίου 1944 μέχρι την Συμφωνία της Βάρκιζας Διοικητής του III/28 Τάγματος.
3. **Υπλγός Στρατολογίας Δώδος Χαρίλαος:** Υπηρέτησε υπό τας διαταγές του Επχου Λαζαρίδη.
4. **Υπλγός (ΠΖ) Εφραιμίδης Θεόδωρος:** Διοικητής II/28 Τάγματος.
5. **Υπλγός (ΠΖ) Λυτρίδης Χριστόδουλος:** Διοικητής του I/28 Τάγματος.
6. **Υπλγός (ΜΧ) Μπολούλης.**
7. **Ανθλγός (ΠΒ) Ναθαναήλ Αριστείδης:** Υπηρέτησε υπό τας διαταγές του Επχου Λαζαρίδη.
8. **Υπλγός (ΠΖ) Τζουρελλάς Κοσμάς:** Υπηρέτησε υπό τας διαταγές του Επχου Λαζαρίδη.
9. **Υπλγός (ΠΖ) Τσάμης Παύλος:** Διοικητής του I/28 Τάγματος.
10. **Ανθλγός Μουτάκης Δημήτριος:** Διετέλεσε υπασπιστής του Συντάγματος
11. **Ανθλγός (ΥΙ) Σαμαράς Κωνσταντίνος:** Πιθανότατα υπηρέτησε υπό τας διαταγές του Επχου Λαζαρίδη.

53 Σύνταγμα Ε.Λ.Α.Σ.

Διοικητής: α. **Ανχης (ΠΖ) Καρατζός Απόστολος ή Διονύσιος** από τον Οκτώβριο του 1943 μέχρι το 1944.

β. **Ανχης (ΜΧ) Ματράκης Αθανάσιος.**⁴³⁶

γ. **Λγος (ΠΖ) Ζαχαρόπουλος Κωνσταντίνος** από τον Ιούλιο μέχρι τον Οκτώβριο του 1944.

Στο Σύνταγμα υπηρέτησαν οι κάτωθι:

1. **Λγος (ΠΖ) Βασιλειάδης Δημήτριος:** Διοικητής του 7^{ου} Λόχου του II/53 Τάγματος από τον Αύγουστο μέχρι το Δεκέμβριο του 1944.
2. **Λγος (ΥΙ) Κοκκινίδης Γεώργιος:** Ιατρός του Συντάγματος.
3. **Ιλγος Μαγνησάλης Διονύσιος.**
4. **Υπλγός Δράκος Ιωάννης:** Επιτελής

⁴³⁶ Χρίστος Καλύβας, *ό.π.*, σ. 85.

5. **Υπλγός (ΠΖ) Μπατίστας Αδαμάντιος:** Διοικητής Τάγματος μέχρι το Φθινόπωρο του 1943 και από τον Μάρτιο του 1944 Διοικητής του III/53 Τάγματος.
6. **Υπλγός (ΠΖ) Νικολούδης Εμμανουήλ:** Διετέλεσε Διοικητής του 6^{ου} Λόχου με Διοικητή Τάγματος τον Υπλό Μπατίστα και Διοικητή Συντάγματος τον Ανχη Καράτζο.
7. **Ανθλγός (ΠΖ) Βρέτζιος Στέργιος:** Διετέλεσε Διοικητής Λόχου του I/53 Τάγματος.
8. **Ανθλγός (Δικαιοσύνης) Δάγκας Πέτρος.**

Απόσπασμα Βερμίου

Συγκροτήθηκε από το 16 Σύνταγμα της Βέροιας και το III/53 Τάγμα τον Φεβρουάριο του 1944. Επικεφαλής ανέλαβε ο μέχρι τότε διοικητής του 53 Συντάγματος **Ανχης (ΠΖ) Καράτζος Απόστολος** ή «Μελάς». ⁴³⁷ Διοικητής του III/53 Τάγματος ήταν ο **Υπλγός (ΠΖ) Μπατίστας Αδαμάντιος**.

Λοιποί Αξιωματικοί

1. **Ανχης ε.α. Λούκαρης Νικόλαος:** Δεν εντοπίστηκαν τα καθήκοντά του.
2. **Τχης (ΠΖ) Παπαζήσης Μιχαήλ:** Προσχώρησε βιαίως στον Ε.Λ.Α.Σ. κατόπιν απαγωγής το 1943.
3. **Λγος (ΜΧ) Νικολαΐδης Νικόλαος:** Υπηρέτησε σαν ασυρματιστής στην ΙΧ Μεραρχία από τον Σεπτέμβριο του 1943 έως την Υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας.
4. **Πλγος Καρβέλλας Βασίλειος:** Δεν εντοπίστηκαν καθήκοντα.
5. **Υπλγός (ΠΖ) Κανέλλος Ρήγας:** Αρχικά στην ΙΧ Μεραρχία και στη συνέχεια στην Ομάδα Μεραρχιών Μακεδονίας (Ο.Μ.Μ.).
6. **Υπλγός Κατσίμπας:** Υπηρέτησε στην ΙΧ Μεραρχία, πιθανόν στο 28 Σύνταγμα υπό του Λαζαρίδη.
7. **Υπλγός (ΠΖ) Μήρτσος Ηλίας:** Προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. το καλοκαίρι του 1944.
8. **Υπλγός (ΠΒ) Στυλιάδης Ηλίας:** Προσχώρησε τον Αύγουστο του 1944.
9. **Υπλγός Ψαλτόπουλος Γαβριήλ:** Δεν εντοπίστηκαν τα καθήκοντά του.
10. **Ανθλγός (ΠΖ) Βίμπλης Λεωνίδας:** Υπηρέτησε στην ΙΧ Μεραρχία από τα μέσα 1943.

⁴³⁷ Σεραφεΐμ Καρασάββας, «Μνήμες από την Εθνική Αντίσταση», στο Νικόλαος Καλογερόπουλος, *ό.π.*, σ. 286.

11. **Ανθλγός (ΠΖ) Θώμος Κων/νος:** Δεν εντοπίστηκαν τα καθήκοντά του.
12. **Ανθλγός (ΠΒ) Κατσόγιαννος Στυλιανός:** Δεν εντοπίστηκαν τα καθήκοντά του.
13. **Ανθλγός Καναβάς Ιωάννης:** Δεν εντοπίστηκαν τα καθήκοντά του.
14. **Ανθλγός (ΠΖ) Κοϊδης Ανδρέας:** Προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. την 6 Σεπτεμβρίου του '44 και υπηρέτησε έως την 10 Νοεμβρίου ως Διοικητής Τμήματος στο Άργος Ορεστικό.
15. **Ανθλγός (ΠΖ) Παπαγιαννόπουλος Μιχαήλ:** Δεν εντοπίστηκαν καθήκοντα.
16. **Ανθλγός Παπαδόπουλος Κωνσταντίνος:** Προσχώρησε βιαίως στον Ε.Λ.Α.Σ.
17. **Ανθλγός Παπαθανασίου Νικόλαος:** Διετέλεσε Δκτης Λόχου της Μεραρχίας.
18. **Ανθστής (ΠΖ) Ηλιάδης Παντελής:** Προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. το καλοκαίρι του 1944.
19. **Ανθστής Χατζηλάμπρου Πέτρος:** Προσχώρησε τον Αύγουστο του 1944.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΙΔ»**Έκθεση Καταλήψεως Φλώρινας Διοικητή 27 Συντάγματος Ε.Λ.Α.Σ.**

Ε.Λ.Α.Σ.

ΙΧ ΜΕΡΑΡΧΙΑ

27ον ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΠΕΖΙΚΟΥ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ

ΚΑΤΑ ΦΛΩΡΙΝΗΣ ΤΗΝ 1-11-44

Αποστολή του Συντάγματος από της αναλήψεως του τομέως της Φλωρίνης ήτο να προσβάλλη κινουμένας φάλαγγας επί της οδού Φλωρίνης - Κορυτσάς και όταν ευνοϊκαί συνθήκαι το επιτρέψουν να επιτεθή και καταλάβη την πόλιν της Φλωρίνης.

Επίσης να απαγορεύση την είσοδον εις το Ελληνικόν έδαφος τμημάτων των αυτονομιστών υπό του Γκότση, εις περίπτωσιν δε εισόδου να αποπλίση ταύτα.

Πράγματι τμήματα του Γκότση, δυνάμεως Τάγματος, ευρίσκοντο εις τα χωρία Αγία Παρασκευή και Πολυπλάτανον, ωρισμένα δε τμήματα είχαν κάμει την εμφάνισιν αυτών μέχρι Μπούφι και Πρώτη.

Αι πληροφορίαί έφερον αυτούς προτιθεμένους να εισέλθουν εις την Φλώριναν μόλις εκκενούτο υπό των Γερμανών. Διά τούτο, το Σύνταγμα ηναγκάσθη να διάθεση το πλείστον των δυνάμεων του δια να αποτρέψη ενδεχομένην κάθοδον αυτών προς Φλώριναν, πράγμα που επέτυχε.

Εις την επιχείρησιν κατά της Φλωρίνης έλαβον μέρος τα κάτωθι τμήματα:

I. ΔΙΑΤΕΘΕΙΜΕΝΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ, α) 1^{ος} Λόχος I/27 Τάγματος με 6 Οπλοπολυβόλα και εν ελαφρόν πολυβόλον, β) 4 ομάδες ΕΠΟΝ με 4 οπλοπολυβόλα, γ) 2 διμοιρίαί του 28^{ου} εφεδρικού Συν/τος άνευ αυτομάτων, δ) 9^{ος} λόχος III/27 Τάγματος με 6 οπλοπολυβόλα ε) 3ος λόχος πολυβόλων με 2 βαρέα πολυβόλα, ένας ομαδικός όλμος και 2 αντιαρματικά τυφέκια. Σύνολον 16 οπλοπολυβόλα, 3 πολυβόλα, ένας ομαδικός όλμος και 331 άνδρες και 2 ατομικοί όλμοι.

II. ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ. Μία διμοιρία από Σκοπιάν του 9^{ου} λόχου προσανατολισμένην εις χωρίον Αρμενοχώριον. Μία διμοιρία 1^{ου} λόχου, 2 διμοιρίαί εφεδρικού ΕΛΑΣ και ομάδες ΕΠΟΝ της Σκοπιάς προσανατολισμένοι δι' επίθεσιν εις το ανατολικόν μέρος της πόλεως όπου είναι ο σιδηροδρομικός σταθμός.

Μία διμοιρία 9^{ου} Λόχου προσανατολισμένη έναντι δυνάμεως 14 Γερμανών ευρισκομένου εις καλύβια Βλασκιλόζα δυτικώς πόλεως. Μία διμοιρία 9^{ου} Λόχου και 2 διμοιρίαί του 1^{ου} Λόχου προσανατολισμένοι δι' επίθεσιν από υψώματα 1215,30—1115 και Τσούπκα. Βάσις πυρός πολυβόλα και όλμοι β. στρατιωτικήν οφρύν της άνω κορυψογραμμής.

III. ΕΚΤΕΛΕΣΙΣ. Από της 29ης Οκτωβρίου δύναμις 15 ανδρών μετά δύο οπλοπολυβόλων και 4 ατομικών αυτομάτων είχαν εισέλθει εντός της πόλεως, την δε νύκτα της 31ης Οκτωβρίου προς την 1ην Νοεμβρίου έτεροι 25 άνδρες μετά 3 οπλοπολυβόλων μετά του διοικητού του 1^{ου} Λόχου συν/στού Πανουργιά.

Τας πρωϊνάς ώρας της 1^{ης} 11-1944 πολλαί ενδείξεις (ανατινάξεις, κάψιμον φυλακίων όδου Κορυτσάς — Φλωρίνης) εδείκνουν προθέσεις εχθρού να εγκαταλείψη την πόλιν. Από πρωϊας μικρά τμήματά μας, τα οποία είχαν φθάσει εις την Ακρόπολιν και έτερα εις την δυτικήν παρυφήν της πόλεως προσπαθήσαντα να εισδύσουν εις το κέντρον της πόλεως απεκρούσθησαν.

Την 10ην πρωϊνήν τα τμήματα Ακροβολιστών εισήλθον από διαφόρους κατευθύνσεις εκ Νότου και Νοτιοδυτικώς αθέατα και ήρχισαν να αναζητούν τας Αντιστάσεις του εχθρού όστις ήτο άριστα οργανωμένος εις έργα ευρισκόμενα εις υποχρεωτικούς δρόμους και σημεία, υπερέχοντα στρατιωτικώς.

Την 12.30' είχαν έλθει εις επαφήν οι στρατιωτικοί αρχηγοί των τμημάτων και απεφάσισαν όπως αρχίσει συνδυασμένη επίθεσις κατά του εχθρού την 14ην ώραν, διότι ο εχθρός είχε αρχίσει να αποσύρεται μεν, ήτο όμως ακόμη πολύ ισχυρός. Υπολογίζεται η δύναμις του κατά την 12ην ώραν εις 590 άνδρας με πολλαύ αυτομάτα, 4 ομαδικούς όλμους και αντιαρματικά ταχυβόλα.

Η έναρξις επεταχύνθη υπό πυρποληθείσης υπό του εχθρού αποθήκης πυρομαχικών, οι κρότοι της οποίας έκαμαν τα τμήματά μας να ανοίξουν πυρά.

Ο εχθρός επετάχυνε μεν την σύμπυξίν του, άλλα ημύνθη σθεναρώς εκ των οργανωμένων του θέσεων.

Η μάχη εκορυφώθη περί την 16ην ώραν ότε τα τμήματά μας βοηθούμενα από πολίτας συνδέσμους και ΕΠΟΝίτας ως και χωροφύλακας έφθασαν εις το κέντρον της πόλεως. Την ιδίαν ώραν έλαβεν μέρος και η βάση πυρός εις την οποίαν υπεδείχθησαν στόχοι της Βορρείου και Β. Α. της πόλεως.

Ο εχθρός συμπυσσομένος διεξεδίκησεν την πόλιν κτίριον προς κτίριον.

Ο ενθουσιασμός των Φλωρινιωτών ήτο μεγάλος. Μικροί και μεγάλοι κουβαλούσαν φυσίγγια εις τα αυτομάτα μας ή υπεδείκνουν δρομολόγια και στόχους εις τα τμήματά μας. Η Ε.Π. και μέρος χωροφυλακής της πόλεως οίτινες ήσαν συναγωνιστές, ανήκοντες από πολλού εις την οργάνωσιν του ΕΛΑΣ επέδειξαν άρίστην μαχητικότητα ίσην προς τα τμήματα του ΕΛΑΣ.

Την 17:30 εισήλθεν εις την μάχην ομάς Άγγλων δι' ενός ταχυβόλου από το ύψωμα 1215,30 λόγω του ότι δεν είχαμε ειδοποιηθή δια της συμμετοχής των και λόγω του

εκκωφαντικού πλαταγίσματος τα τμήματά μας ανέκοψαν προς στιγμὴν τὴν επιθετικότητά των νομίσαντα ὅτι εἶχον κυκλωθῆ ἀπὸ τοῦ εχθροῦ ὅστις εἶχεν συμπτυχθῆ ἀπὸ Βατοχώρι — Κορυφή — Καλύβια.

Ἐν τῷ μεταξύ εσήμαναν οἱ κώδωνες τῆς ἐκκλησίας διετάχθη παύσατε πυρ διαπιστωθέντος ἐν τῷ μεταξύ ὅτι τὰ πυρά ἦταν συμμαχικά.

Ὁ εχθρὸς εἶχεν αποσυρθῆ τελείως καὶ ἡ πόλις ἦτο ἐλευθέρα ἀπὸ τῆς 18ης ὥρας. Ομοίως συμμαχικὸν πυρ/κὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης καὶ τῆς συμπτώξεως τοῦ εχθροῦ ἀπὸ Φλωρίνης πρὸς Καληνίκην ἔβαλλε ἐναντίον των υποχωρούντων εχθρικῶν φαλάγγων.

IV. ΑΠΩΛΕΙΑΙ ΕΚΑΤΕΡΩΘΕΝ. 1) Νεκροὶ τοῦ εχθροῦ 14, τραυματαῖαι ἀνεξακρίβωτοι, αἰχμάλωτοι 18 Γερμανοί, 12 Ἰταλοὶ καὶ 4.500 Βούλγαροι αἰχμάλωτοι ἀοπλοὶ εγκαταλειφθέντες ὑπὸ των Γερμανῶν ἐντὸς τῆς πόλεως ἀπαντας ἐνδεδυμένους στρατιωτικὴν στολήν.

Ἡμέτεραι ἀπώλεια 5 νεκροὶ καὶ 7 τραυματαῖαι μεταξύ των ὁποίων καὶ ὁ διοικητὴς τοῦ III Τάγματος συναγ. Ὑπολ/γός Νικολοῦδης.

V. ΚΑΤΑΝΑΛΩΘΕΝΤΑ ΠΥΡΟΜΑΧΙΚΑ 1) 19 Βλήματα ομαδικοῦ ὄλμου 2) 4300 φυσίγγια πολ/λων 3) 6800 φυσίγγια ὄπλοπ/λων 4) 2800 φυσίγγια Στέν καὶ 2800 ἀτομικῶν τυφεκίων.

VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 1) Εξαιρετικὴ ἐπιθετικὴ ορμὴ των τμημάτων μας εἰς τὴν οφείλεται ἡ εγκατάλειψις τόσου υλικοῦ ὑπὸ τοῦ εχθροῦ.

2) Εἰς τὸ ταχὺ τσάκισμα τοῦ εχθροῦ καὶ τὸ ξερίζωμα των ἀντιστάσεων χωρὶς μεγάλας ἀπώλειες συνέτεινεν ὁ ἐνθουσιασμός καὶ ἡ ἐμψύχωσις των ἀνταρτῶν ἀπὸ τον ἡρωικὸν Λαὸν τῆς Φλώρινας ὅστις κατεφίλει τους ἀντάρτες μας καὶ ἀφοβα τους ὠδήγει στα σπίτια τους ἵνα ἀπὸ κει κτυπήσουν τον ὁργανωμένο εχθρό.

VII. ΛΑΦΥΡΑ I) ομαδικοὶ ὄλμοι 3 II) ἀτομικοὶ ὄλμοι 7 III) Πυροβόλα 5 ἐκ των ὁποίων τα δυο με ὅλα τα εξαρτήματά του IV) υποπολυβόλα 2 V) ὀπλοπολυβόλα 7 VI) πυρομαχικά περὶ τας 130000 φυσίγγια διαφόρων τύπων, 300 βλήματα πυρ/κου, 200 βλήματα ομαδικοῦ ὄλμου, υλικὸν διαβιβάσεων καὶ φαρμακευτικὸν υλικόν.

Αποθήκαι τροφίμων καὶ τρόφιμα εἰς ἐξαιρετικῶς μεγάλας ποσότητας VII) ἐν αυτοκίνητον ἐν καλῇ καταστάσει 2 μοτοσυκλέται καὶ ἀρκετὰ ποδήλατα.

T.T. 309 τῆ 8-11-44

Ο

Διοικητὴς τοῦ Συντάγματος

ΚΑΡΑΤΑΣΟΣ ΣΤΡΑΤΗΣ

Ἰλαρχο

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΙΕ»

Κατάσταση (ονομαστική) του Γενικού Επιτελείου Στρατού με τα ονόματα των Συμμάχων Αξιωματικών Συνδέσμων με τις ελληνικές αντάρτικες ομάδες⁴³⁸

ΠΕΡΙΟΧΑΙ	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟΝ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
<u>Α Σ/ΔΙΣ</u> ΤΜΗΜΑ Β ΦΑΚΕΛΟΣ 928/Α/51 ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΙΣ Β		
ΓΕΝΙΚΟΝ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΙΙΙ/Α		
Α Π Ο Ρ Ρ Η Τ Ο Ν		
ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΣΥΜΜΑΧΟΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΝ ΣΥΝΔΕΣΜΟΝ ΜΕΤ' ΑΝΤΑΡΤΙΚΟΝ ΟΜΑΔΟΝ ΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑ.-		
<u>I. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ</u>		
ΑΚΑΪΑΣ	1. Λοχαγός Ο'ΟΝΤΟΝΡΑ	I
	2. " ΓΚΡΕΥ	I
ΚΑΛΔΙΚΟΝ	3. " ΓΚΙΠΣΟΝ	I
	4. " ΟΥΤΑΚΙΣ	I
	5. Ταγμ. ΑΝΤΡΙΟΥΣ	I
<u>II. ΗΠΕΙΡΟΣ</u>		
ΑΡΤΑΣ-ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	1. 'Ανα/ρχ. ΜΠΑΡΝΕΣ	I
ΑΡΤΑ-ΒΙΛΙΑΤΕΣ	2. " ΤΟΡΡΑΝΣ	I
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	3. Λοχ. ΜΑΣΣΟΝ	I
ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΗΣ	4. " ΡΟΤΖΕΡΣ	I
ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ	5.".....	I Εἶς 'Αμερικανός 'Αξ/κός.
<u>III. ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ</u>		
ΡΟΥΜΕΛΗΣ	1. Ταγμ. ΜΟΥΛΓΚΑΝ	I
ΛΑΜΙΑΣ	2. " ΝΕΒΙΑ	I
ΑΓΡΙΝΙΟΝ	3. " ΚΛΟΥΖ	I
	4. Λοχ. ΧΑΡΤΜΑΪΣΤΕΡ	I
ΑΔΡΙΑΔΟΣ	5.".....	I Εἶς 'Αμερικανός 'Αξ/κός.
<u>IV. ΘΕΣΣΑΛΙΑ</u>		
ΠΗΛΙΟΥ	1. Ταγμ. ΠΑΟΥΣ	I
	2. 'Υπ/γός ΜΠΑΡΝΟΥΣ	I

⁴³⁸ ΓΕΣ/ΔΙΣ, Φ.928/Α/8/52.

- 2 -

ΠΕΡΙΟΧΑΙ	ΟΝΟΜΑΤΕΚΩΝΥΜΟΝ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
----------	----------------	--------------

Υ. ΠΙΝΔΟΣ

Β. ΠΙΝΔΟΥ (ΚΟΖΑΝΗ) ΠΙΝΔΟΥ	1. Ταγμ. ΠΡΕΝΤΙΣ	
	2. " ΧΡΙΣ	

ΥΙ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΠΑΪΚΟΥ	1. Ταγμ. ΤΖΟΝΣΟΝ	
Β. ΒΕΡΜΙΟΥ	2. 'Υπ/γδς ΜΑΚ ΛΗΤΗ	
Δ. ΒΕΡΜΙΟΥ	3. Λοχ. ΚΟΜΙΝΣ	
ΒΕΡΡΟΙΑΣ	4. Ταγμ. ΚΑΛΑΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ	
ΔΡΑΜΑΣ	5. Ταγμ. ΜΙΚΑΘΟΥΕΙΤ	
	6. " ΚΙΤΚΑΪ	
	7. Λοχ. ΡΙΝΤΑ	

ΥΙΙ. ΚΡΗΤΗ

ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	1. Ταγμ. ΡΕΝΤΕΛ	
	2. 'Υπ/γδς ΟΥΑΪΤ	
ΣΥΤΕΙΑΣ	3. Ταγμ. ΜΠΑΡΝΕΣ	
	4. 'Υπολ. ΧΑΟΥΖΜΑΝ	
Δ. ΚΡΗΤΗΣ	5. Λοχ. ΒΑΡΔΟΥΛΑΚΗΣ	
γ'	6. ὑπὸ φρεϊζερ.	

ΥΙΙΙ. ΝΗΣΟΙ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΑΜΟΣ	1. 'Υπ/γδς ΜΙΝΗΣ	

ΙΧ. ΕΠΙΤΑΝΗΣΟΣ

ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	1. 'Υπ/γδς ΠΥΤΕΙΛΑΔΗΣ	
ΖΑΚΥΝΘΟΣ	2. 'Ανθ/γδς ΤΣΙΓΚΟΥΝΗΣ	
	3. 'Υπ/γδς ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΙΣΤ»

Διαταγή της Σ.Σ.Α της 06/11/1943 προς ΙΧ Μεραρχία του Ε.Λ.Α.Σ.⁴³⁹

6-11-43

Πρός την ΙΧ Μεραρχίαν Ε.Λ.Α.Σ.

Υμέτερον Α.Π. 1112

ΓΕΣ/ΔΙΣ
ΦΑΚΕΛΟΣ ΤΜΗΜΑ Χ
ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΙΣ

Α Σ/ΔΙΣ
ΤΜΗΜΑ Β
ΦΑΚΕΛΟΣ 928/Α/9
ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΙΣ 8
Σελ. 2

Η εκδήλσις του Επιτελείου και των τμημάτων της ΙΧ Μεραρχίας ΕΛΑΣ παρακαλούσα τόν Ραδιοφωνικόν του Λονδίνου να αναλάβη τα εκφωνηθέντα τήν 30-31-43 διότι δέν έχουν τήν βασιν ἀληθείας και αποιτούσα όπως σχηματισθῆ τριμελής ανακριτική επιτροπή ἐξ ἀντιπροσώπων τών Ευμεινών Βόνων-Μεγάλης Βρετανίας Αμερικής και Ρωσίας και του ΕΛΑΣ και του ΕΛΒΕ εστάλη 4 του μηνός προς τήν Μέσην Ανατολήν.

Ὡς ἀνώτερος αξιωματικός τῆς Συμμαχικῆς Αποστολῆς ἐν τῇ μακεδονίᾳ ἔχω ρήν τιμὴν νά σᾶς γνωρίσω ὅτι, αἱ ἐπίσημοι ἐκπομπῆ τοῦ Ραδιοσταθμοῦ Κοτρῦν και Λονδίνου βραίζονται ἐπὶ τῇ ἀναφορᾷ τῆς υπευθῆς Συμμαχικῆς Αποστολῆς ἐν τῇ Ἑλλάδι ἣ οποῖα εχει ἀντιπροσώπους εἰς τῖς περιφέρειες τῆς συγρᾶξεως και εχει ἀκολουθήσει και ἀκολουθεῖ τόν ἐμφύλιον πόλεμον. Ὁ αὐτό εἶναι ἀμφίβολον ἀν ἡ εκδήλσις τῆς ΙΧ Μεραρχίας του ΕΛΑΣ θά ἀνατρέψῃ τήν ἀναφοράν τῆς Συμμαχικῆς Αποστολῆς και τήν ἀπόφασιν του Γενικοῦ Στρατηγείου Μέσης Ανατολῆς τών Συμμάχων.

Τώρα βρισκόμαστε εἰς τήν θέσιν ὅτι κατά τῆν ἀπόφασιν του Γενικοῦ Στρατηγείου τῆς Μέσης Ανατολῆς ἡ στρατιωτικὴ οργάνωσις ΕΛΑΣ παρέβη και παραβαίνει τὸ συμφωνητικόν τῆς 6 Ἰουλίου και ἡ Συμμαχικὴ Αποστολὴ δέν εχει βᾶσιν συνεργασίας μετὰ του ΕΛΑΣ. Ἀναφορικῶς προς τήν παρούσαν αὐτὴν κατάστασιν ἔχω τήν τιμὴν νά σᾶς γνωρίσω τὰ εἰς τῆς τηλεγραφήματα τῆς Μέσης Ανατολῆς τὰ οποῖα ἀποβλέπουν γενικῶς προς τὸ ΕΛΑΣ.

(1) Περὶ πολεμοφοδίων.

Μέχρις οτου τὸ Γενικόν Στρατηγεῖον του ΕΛΑΣ στείλῃ ἱκανοποιητικὴν ἀπάντησιν προς τήν ἐπιστολήν και τὸ τελεσίγραφον του Ἀρχιστρατήγου τῆς Μέσης Ανατολῆς και μέχρις οτου παύσῃ τὸ ΕΛΑΣ νά συγκροτῆται προς τὰς στρατιωτικὰς οργανώσεις που παραμένουν εἰς τὸ συμφωνητικόν τῆς 5 Ἰουλίου και μέχρις οτου παύσῃ εἰς ὅλην τήν Ἑλλάδα ὁ ἐμφύλιος πόλεμος-μέχρι τότε υπάρχει ελαχίστη ἐλπίδα νά ἐξουχίσουν οἱ σύμμαχοι νά ρίξουνε πολεμοφόδια εἰς τὰ τμήματα του ΕΛΑΣ. Τὰ υλικά που βρίσκονται εἰς τήν διάθεσιν τῆς Αποστολῆς, ἀπαγορεύεται νά ἐκδοθοῦν εἰς τὸ ΕΛΑΣ. Οἱ αξιωματικοὶ τῆς Αποστολῆς ἐπιτρέπεται νά δώσουνε μόνον ἐπιστημονικὴν συμβουλὴν εἰς τὸ ΕΛΑΣ. Οἱ ὅροι ἐπὶ τοὺς οποῖους οἱ σύμμαχοι μποροῦνε νά ρίξουνε πολεμοφόδια πάλιν εἰς τήν Μακεδονίαν, εἶναι ὑπὸ ἀκέφιν και θά δημοσιευθοῦν ἐπειγόντως.

II. Περὶ χρημάτων.

Υπάρχει σαφὴς ἀπόδειξις ὅτι ὁ χρυσὸς ἐσταλμένος ὑπὸ τών συμμάχων γιά ὠρισμένους σκοπούς εχει ἀντρωθεῖ κάποτε, ὑπὸ του ΕΛΑΣ-ΕΛΜ οὐχὶ ὡς κρέπεται. Βάν οἱ σύμμαχοι δέν εἶναι βέβαιοι ὅτι τὰ χρήματα ἀναλίσκονται προκοντς, υπάρχει σοβαρὸς κίνδυνος ὅτι και μετὰ τήν λήσιν του ἐμφυλίου πολέμου δέν θά χορηγηθοῦν χρήματα οὔτε προς τὰς γενικὰς ἀνάγκας τών Ἀνταρτῶν.

(3) Περὶ πυροπαθῶν και προσφύγων

Ἀναφορικῶς προς τὸ ἀνω τηλεγράφημα-Αὐτὴ ἡ κατάχρησις του χρυσοῦ ἐκ μέρους ἀρχηγῶν του ΕΛΑΣ-ΕΛΜ εἶχε τὸ ἀποτέλεσμα ὅτι ἡ ἐπιβρῆθεια τών πυροπαθῶν και προσφύγων διακόπηκε. Οἱ Σύμμαχοι τᾶρα εἶναι ἐτοιμοὶ νά ἐξαναχίσουνε γιά ἐπιβροθήσουνε τοὺς πυροπαθεῖς και τοὺς προσφύγους ἐπὶ τοὺς εἰς ὅρους.

(4) Τὸ Πεδίον ρίψεως θά εἶναι ὑπὸ τήν διοίκησιν τῆς Συμμαχικῆς Αποστολῆς.

(5) Τὰ χρήματα αὐτὰ θά ἐπιδοθοῦν ὑπὸ τών μελῶν τῆς Συμμαχικῆς Αποστολῆς εἰς τοὺς πυροπαθεῖς και τοὺς πρόσφυγας και δέν θά μεταχειρισθοῦν ὑπὸ του ΕΛΑΣ-ΕΛΜ.

..//.

⁴³⁹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, Φ.928/Α/9/9,10,11, «Διαταγή της Συμμαχικής Στρατιωτικής Αποστολής της 06/11/1943 προς ΙΧ Μεραρχία του Ελληνικού Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΙΖ» - ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Στο Παράρτημα αυτό παρατίθενται τα βιογραφικά σημειώματα των Αξιωματικών που εντοπίστηκαν. Η σύνταξη των βιογραφικών έγινε από τον γράφοντα κατόπιν μελέτης των ατομικών φακέλων, του αρχειακού υλικού και της βιβλιογραφίας. Στους ατομικούς φακέλους δεν υπάρχει πλήρες βιογραφικό αλλά προκύπτει από τα παρατιθέμενα σε αυτούς στοιχεία. Στο μέτρο του δυνατού δεν παραλείπονται ή αποσιωπώνται στοιχεία της περιόδου που εξετάζουμε. Όπου γίνεται χρήση φρασεολογίας των ατομικών φακέλων διατυπώνεται εντός εισαγωγικών.

Αλεξίου Λάμπρος του Βασιλείου, Ανθυπασπιστής (ΠΖ) (ΑΜ:19609)

Γεννήθηκε στο Αρματολικό Τρικάλων το 1902. Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο υπηρέτησε στη Γενική Διαχείριση του 13 Σ.Π.

Κατά τη διάρκεια της κατοχής διέμενε στην Έδεσσα και υπαγόταν στη Στρατιωτική Διοίκηση Αξιωματικών Εδέσσης (1941 – Ιουλ 1943). Την 7 Ιουλίου του 1943 βγήκε στο βουνό και προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. όπου παρέμεινε μέχρι τον Μάρτιο 1945, μη δυνάμενος να δραπετεύσει. Ο ίδιος, σε αναφορά του προς το Υπουργείο Στρατιωτικών το Σεπτέμβριο του 1945, δηλώνει

Η πρόθεσίς μου και ο σκοπός μου ήτο να πλησιάσω προς την Ήπειρον ίνα εις δεδομένην στιγμήν κατορθώσω και υπαχθώ υπό τας διαταγάς τμήματα του Ζέρβα, αλλά τούτο κατέστη αδύνατον διότι παρακολούθουν πολύ τα μόνιμα στελέχη.

Έλαβε μέρος με μάχες κατά των κατακτητών στην περιοχή Περιβολίου – Μηλιάς, Μετσόβου – Βωβούσας – Φούρκας και αλλού. Το 1944 μετά από τραυματισμό του σε μάχη με τους Γερμανούς ως Διοικητής Τάγματος της Χ Μεραρχίας, τοποθετήθηκε Διοικητής Λόχου Στρατηγείου στην ΙΧ Μεραρχία.

Στον νέο Ελληνικό Στρατό τέθηκε στον Πίνακα Β'.⁴⁴⁰ Αποστρατεύτηκε το 1950⁴⁴¹ με τον βαθμό του Υπολοχαγού (Ε.Δ.Υ.Σ. 419/50).

⁴⁴⁰ Με τη συγκρότηση του νέου Ελληνικού Στρατού μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας, όλοι οι Αξιωματικοί καταχωρούνταν σε δύο Πίνακες, τον Α' και τον Β'. Στον Β' καταχωρούνταν όσοι θεωρούνταν ότι παρουσίασαν αντεθνική στάση κατά τη διάρκεια της Κατοχής, με αποτέλεσμα να είναι υπό έρευνα και εξέταση η επανένταξή τους στο σώμα ή η αποστρατεία τους. Στην ουσία τίθονταν εκτός οργανικών θέσεων.

⁴⁴¹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Αλεξίου Λάμπρου.

Αντώνιος Λεωνίδας, Αξιωματικός Π. Δ.

Οργανώθηκε αρχικά στο Ε.Α.Μ. – Ε.Λ.Α.Σ. Μετά την εκδήλωση των προθέσεων του Κ.Κ.Ε. αποχώρησε χωρίς να ενταχθεί σε άλλη οργάνωση, θέλοντας να αποφύγει τη σύγκρουση με τον Ε.Λ.Α.Σ. Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε τη σταδιοδρομία του στο νέο Ελληνικό Στρατό.⁴⁴² Υπό έρευνα.

Αποστολίδης Αθανάσιος του Λαζάρου, Υπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:23314)

Γεννήθηκε στην Καστοριά το 1920. Την 29 Οκτωβρίου 1939 εισήχθη στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων. Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό κατετάγη προσωρινώς στο στρατό ως Ανθυπασιστής πεζικού δυνάμει του αρ. Ι του Α.Ν. 2817/41 και υπηρέτησε στα Έμπεδα Λαρίσης.⁴⁴³ Από τον Μάιο του 1941 μέχρι το Σεπτέμβριο του 1942 διέμενε στην Καστοριά και υπάγονταν στη Στρατιωτική Διοίκηση Καστοριάς.⁴⁴⁴ Ήταν ένα από τα ιδρυτικά μέλη της Υ.Β.Ε. Καστοριάς.⁴⁴⁵

Από τον Σεπτέμβριο του 1942 μέχρι και το Μάρτιο του 1944 υπηρέτησε στη Θεσσαλονίκη στην Ανωτάτη Σχολή Εποπτών Εκπαιδευομένων Αξκών. Στις 4 Απριλίου 1944 βγήκε στο βουνό με τα τμήματα του Ε.Δ.Ε.Σ., όπου και παρέμεινε μέχρι τη συμφωνία της Βάρκιζας. Μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε τη σταδιοδρομία του στον Νέο Ελληνικό Στρατό.

Αποστρατεύθηκε μετά από παραπομπή του στην Ανωτάτη Στρατιωτική Υγειονομική Επιτροπή (Α.Σ.Υ.Ε.), λόγω πάθησης από παλαιότερο τραυματισμό του, η οποία τον τοποθέτησε στον Πίνακα V.⁴⁴⁶ Τελικά τέθηκε σε Πολεμική Διαθεσιμότητα με το Βαθμό του Αντισυνταγματάρχη.

Ασκαρίδης Χρήστος του Αλεξάνδρου, Λοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:18395)

Γεννήθηκε στη Σμύρνη της Μικράς Ασίας την 23 Δεκεμβρίου 1909. Μετά την μικρασιατική καταστροφή εγκαταστάθηκε στην Αθήνα.

Εισήλθε στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (Σ.Σ.Ε.) τον Σεπτέμβριο του 1926 απ' όπου αποφοίτησε ονομασθείς ανθυπολοχαγός πεζικού την 3 Αυγούστου 1930.⁴⁴⁷

⁴⁴² Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ. 186.

⁴⁴³ Προήχθη δυνάμει του Ν.69/44 σε Ανθλόγ την 28/3/1945 και σε Υπλόγ με την Ε.Δ.Υ.Σ. 716/46.

⁴⁴⁴ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Αποστολίδη Αθανασίου.

⁴⁴⁵ Πάνος Κρίκης, *ό.π.*, σ. 228.

⁴⁴⁶ ΕΠ 94669/Φ 62064/1312/5.6.48/ΓΕΣ.

⁴⁴⁷ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Ασκαρίδη Χρήστου.

Το 1935 τέθηκε σε αυτεπάγγελτη αργία συνεπεία Π.Δ. (Ε.Δ.Υ.Σ. υπ' αριθμ. 250/35).

Τον Ιούνιο 1941 τοποθετήθηκε, από την κυβέρνηση Τσολάκογλου Έπαρχος Γρεβενών.⁴⁴⁸ Ήταν ιδρυτικό μέλος μιας τοπικής οργάνωσης των Γρεβενών για την αντιμετώπιση της Ρουμανικής Προπαγάνδας, η οποία έδρασε περίπου έξι μήνες, από τον Σεπτέμβριο 1941 μέχρι τον Μάρτιο 1942.⁴⁴⁹

Τον Μάρτιο του 1942 η οργάνωση έγινε αντιληπτή. Τα μέλη περιορίστηκαν κατ' οίκο ή συνελήφθησαν. Ο Ασκαρίδης στις 26 Απριλίου συνελήφθη και στάλθηκε αρχικά σε στρατόπεδο συγκεντρώσεως και μετά στην Ιταλία,⁴⁵⁰ ως όμηρος.

Μετά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας, δραπέτευσε από το στρατόπεδο συγκέντρωσης, διέφυγε στη Μ. Ανατολή και εντάχθηκε στα εκεί ένοπλα ελληνικά τμήματα.⁴⁵¹

Μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας εντάχθηκε στο νέο Ελληνικό Στρατό και την 1 Ιουλίου μετατέθηκε στη Λαμία, εκτελώντας τα καθήκοντα του Αξκού Πληροφοριών. Το 1946 τέθηκε στο Πίνακα Β'.

Βαλεργάκης, Αξιωματικός

Μέλος της επιτροπής του Ε.Α.Μ. Πτολεμαΐδας.⁴⁵² Δεν υπάρχουν άλλα στοιχεία. Υπό έρευνα.

Βασιλειάδης Δημήτριος του Αντωνίου, Λοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:20193)

Γεννήθηκε στην Αδριανούπολη της Αν. Θράκης το 1911. Αποφοίτησε από την Στρατιωτική Σχολή Υπαξιωματικών της Κέρκυρας το 1930. Το 1936 προήχθη σε Ανθυπολοχαγό.

Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο υπηρέτησε στο 41 ΣΠ, λαμβάνοντας μέρος στις μάχες των οχυρών στη περιοχή του Ρούπελ.

Στην Κατοχή, διέμενε στην Αθήνα και προσπάθησε να φύγει στην Μ. Ανατολή, αλλά δεν το κατάφερε, διότι «εχρειάζοντο χρήματα, και χρήματα πολλά». Μετά από προστριβή με έναν Λοχαγό των Ταγμάτων Ασφαλείας, προσχώρησε στον ΕΛΑΣ και την 11 Αυγούστου 1944 στάλθηκε στην ΙΧ Μεραρχία. Υπηρέτησε ως Διοικητής του 7^{ου} Λόχου του Π/53 Τάγματος

⁴⁴⁸ Χρήστος Δ. Βήττος, *ό.π.*, σ. 93.

⁴⁴⁹ Χρήστος Βήττος, *ό.π.*, σ. 121

⁴⁵⁰ Αθανάσιος Χρυσόχου, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίον 3^ο. Η δράσις της ιταλορουμανικής προπαγάνδας*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1951, σ. 123.

⁴⁵¹ Χρήστος Βήττος, *ό.π.*, σ. 122.

⁴⁵² Αλέκος Σακκαλής, *ό.π.*, σ. 228

μέχρι την 10 Δεκεμβρίου 1944, ημερομηνία στην οποία ανέλαβε διοικητής του III/28 Τάγματος Ε.Λ.Α.Σ. Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας έφυγε από τον ΕΛΑΣ και παρουσιάστηκε στη Διεύθυνση Πεζικού στην Αθήνα. Τέθηκε στον Πίνακα Β΄. Το 1947 τον αποτάζανε για «αντεθνική δράση κατά την παραμονή του στον ΕΛΑΣ», διότι έλαβε μέρος στις επιχειρήσεις κατά του Ζέρβα ως εφεδρεία της Μεραρχίας.⁴⁵³ Ο ίδιος σε αναφορά του προς το Πρωτοβάθμιο Ανακριτικό Συμβούλιο γράφει

[Περί την 20^η Δεκ.] λαμβάνω διαταγήν του Διοικητού του Συντάγματος να παραστώ εις μίαν συγκέντρωσιν των Διοικητών των Ταγμάτων του Συντάγματος. Μετέβην. Κατά την συγκέντρωσιν αυτήν εκοινοποιήθη η απόφασις να κτυπήσομε τον Ε.Δ.Ε.Σ. Όταν πληροφορήθην τούτο ζήτησα τον λόγον και είπον: «Συναγωνισταί, η αποστολή μου έληξε. Παρακαλώ να μοι απαλλάξετε από τη Διοίκησιν του τάγματος διότι κρίνω την ενέργειαν αυτήν στρεφόμενην κατά της συνειδήσεώς μου». Προσεπάθησαν άπαντες ίνα με πείσουν πλην εις την επίμονον άρνησίν μου μου προέταξαν το περίστροφο και μου είπον: «Θα κάμης αυτό που θα διατάξωμε, άλλως σε εκτελούμε ως αντιδραστικόν». Προ της απειλής αυτής ενέδωσα. Πλην κατά την 3ήμερον διάρκεια των επιχειρήσεων ευρισκόμενος πάντοτε ως εφεδρεία του Συντάγματος, ελλείψει εμπιστοσύνης, δεν έλαβα μέρος εις τας επιχειρήσεις και κατά συνέπειαν ούτε εις εμφύλιον πόλεμον έλαβον μέρος ούτε εις αντεθνικό ως μου αποδίδεται η μομφή.

Βενέτης Κωνσταντίνος του Σπυρίδωνος, Λοχαγός (ΠΒ) (ΑΜ:17657)

Διετέλεσε κατά την Κατοχή «Έπαρχος» κοινότητας Σιατίστης, διορισθείς από τον Νομάρχη Κοζάνης Συνταγματάρχη ε.α. Γεωργαντά Κωνσταντίνο, την 20 Ιουνίου 1941.⁴⁵⁴ Υπό έρευνα.

Βενιέρης Κίμων, Υπολοχαγός (ΠΖ)

Ήταν μνημένος στην Π.Α.Ο. Το καλοκαίρι του 1943 επάνδρωνε την ομάδα του Πάικου της Π.Α.Ο. Συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. και προσχώρησε βιαίως με τους υπόλοιπους Αξιωματικούς της ομάδος του. Έδρασε στο 27 και αργότερα στο 28 Σύνταγμα της ΙΧ Μεραρχίας του Ε.Λ.Α.Σ.⁴⁵⁵

⁴⁵³ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Βασιλειάδη Δημητρίου και Γιάννης Πριόβολος, ό.π., σ. 271-277.

⁴⁵⁴ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Βασιλειάδη Δημητρίου.

⁴⁵⁵ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Καρατάσσου Ευστρατίου.

Τα μέσα του 1944 συνελήφθη από τους Γερμανούς.⁴⁵⁶ Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας τέθηκε στον Πίνακα Α' και συνέχισε τη σταδιοδρομία του στον νέο Ελληνικό Στρατό.⁴⁵⁷

Βίμπλης Λεωνίδας, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ)

Ήταν μνημένος στην Π.Α.Ο. Το καλοκαίρι του 1943 επάνδρωνε την ομάδα του Πάικου της Π.Α.Ο. Συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. και προσχώρησε βιαίως με τους υπόλοιπους Αξιωματικούς της ομάδος του. Έδρασε στην ΙΧ Μεραρχία του Ε.Λ.Α.Σ.⁴⁵⁸ Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας τέθηκε στον Πίνακα Α' και συνέχισε τη σταδιοδρομία του στο νέο Ελληνικό Στρατό.⁴⁵⁹

Βισού, Υπολοχαγός (ΥΙ) - Υπίατρος

Καταγόταν από το Νεστράμι (Νεστόριο). Δεν βρέθηκαν στοιχεία στη βιβλιογραφία. Στην Κατοχή υπηρετεί στο Αμύνταιο. Υπό έρευνα.

Βλαχάκης Ι., Ταγματάρχης (ΠΒ)

Παρουσιάζεται ως Διευθυντής Στρατολογίας Φλώρινας τα έτη 1941-1942.⁴⁶⁰ Υπό έρευνα.

Βλαχόπουλος Άγγελος, Αντισυνταγματάρχης (ΠΖ) (ΑΜ:4348)

Γεννήθηκε το 1899 στη Χαλκίδα. Συμμετείχε στον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο με το βαθμό του Αντισυνταγματάρχη.

Στην Κατοχή είχε προσχωρήσει στον ΕΛΑΣ. Αρχικά εργάστηκε στο Επιτελείο της ΙΧ Μεραρχίας, αργότερα ως Επιτελάρχης μέχρι το 1944 και μόλις παραιτήθηκε ο Καλαμπαλίκης ανέλαβε Δκτης ΙΧ Μεραρχίας⁴⁶¹ το Νοέμβριο του 1944. Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας τέθηκε στο Πίνακα Β'.

⁴⁵⁶ Πολυχρόνης Ενεπεκίδης, *ό.π.*, σ.125, 131, 163.

⁴⁵⁷ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 98.

⁴⁵⁸ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Καρατάσσου Ευστρατίου.

⁴⁵⁹ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ.98.

⁴⁶⁰ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Ηλιάδη Παντελή.

⁴⁶¹ Δημήτρης Καΐλας, *Κάτω από τις σημαίες του Λαϊκού Στρατού. Έλληνες μόνιμοι Αξιωματικοί στις τάξεις του Ελληνικού Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού – ΕΛΑΣ*, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2005, σ. 142, 346.

Βογιατζόγλου Απόστολος, Υπολοχαγός (ΠΖ)

Έδρασε με την Π.Α.Ο. στην περιοχή του Βερμίου. Υπό έρευνα.

Βράκας Βασίλειος του Σταύρου, Λοχαγός (ΠΖ)

Γεννήθηκε στο Σκαλοχώρι Βοΐου το 1906. Αποφοίτησε από την Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων ονομασθείς Ανθυπολοχαγός πεζικού την 3 Αυγούστου 1930 (Ε.Δ.Υ.Σ. 256/30).⁴⁶² Ήταν επικεφαλής της Επαρχιακής Επιτροπής του ΕΑΜ στο Βόιο, η οποία ιδρύθηκε περί τις αρχές του Νοεμβρίου 1942.⁴⁶³ Μετά τα γεγονότα του Αυγερινού, διαχώρισε τη θέση του από τον ΕΛΑΣ και έφυγε στην Αθήνα.⁴⁶⁴ Σκοτώθηκε στα Δεκεμβριανά με τον Εθνικό Στρατό.⁴⁶⁵ Δεν βρέθηκαν άλλα στοιχεία στην Υ.Σ.Α.

Βρέτζιος Στέργιος του Δημητρίου, Ανθυπολοχαγός πεζικού (ΠΖ)

Γεννήθηκε στα Γρεβενά το 1919. Αποφοίτησε από τη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (ΣΣΕ) το 1940 με τη κήρυξη του πολέμου και ονομάστηκε Ανθλγός (ΠΖ). Έλαβε μέρος στον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο με το Σύνταγμα Εθελοντών Δωδεκανησίων, το οποίο έδωσε τη μάχη στο χωριό Πέτρες Φλωρίνης.

Τον Ιούνιο του 1943 προσχώρησε στις τάξεις του ΕΛΑΣ.⁴⁶⁶ Αρχικά διετέλεσε εκπαιδευτής εφέδρων στο χ. Μορφή Βοΐου και αργότερα διοικητής Λόχου του Ι/53 Τάγματος.⁴⁶⁷ Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας επέστρεψε στις τάξεις του νέου Ελληνικού Στρατού. Τέθηκε στον Πίνακα Β΄. Το 1947 παραπέμφθηκε σε Δευτεροβάθμιο Ανακριτικό Συμβούλιο με το ερώτημα της απόταξης, «λόγω κομμουνιστικής ιδεολογίας». Το 1949 συνελήφθη και στάλθηκε στη Μακρόνησο. Τέλη 1949 αρχές 1950 αποτάχθηκε από τον στρατό και αφέθηκε πλέον ελεύθερος. Το 1975 εκλέχθηκε Δήμαρχος Γρεβενών ως ανεξάρτητος.

Γερεουδάκης Ιωάννης, Λοχαγός

Καταγόταν από την Κρήτη.⁴⁶⁸ Ιδρυτικό μέλος της Υ.Β.Ε. Καστοριάς.⁴⁶⁹ Υπό έρευνα.

⁴⁶² Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Βράκα Βασιλείου.

⁴⁶³ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 51.

⁴⁶⁴ Τάκης Κωστόπουλος, *Με τους αντάρτες στη Δυτική Μακεδονία. Αναμνήσεις από Κατοχή, Εμφύλιο, Τασκένδη*, Εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2006, σ. 33.

⁴⁶⁵ Τάκης Κωστόπουλος, *ό.π.*, σ. 190 και Κυρατζόπουλος Δημήτριος – Φωτεινός, *ό.π.*, σ. 273.

⁴⁶⁶ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 309-311.

⁴⁶⁷ Γιάννης Πριόβολος, *Άχρους στρατιώτης*, *ό.π.*, σ. 35.

⁴⁶⁸ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 327.

⁴⁶⁹ Πάνος Κρίκης, *ό.π.*, σ. 225.

Γεροντίδης Χαράλαμπος του Κων/νου, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ: 27083)

Γεννήθηκε στο Καπνοχώρι Κοζάνης (Σοφουλάρ) το 1916. Μόνιμος εξ εφέδρων.

Το 1937-38 φοίτησε στη Σχολή Εφέδρων Αξιωματικών στη Σύρο, από όπου αποφοίτησε την 16-11-1938 ονομασθείς Εφ. Ανθλγός.

Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο υπηρέτησε στο ΙΙΙ/2^ο Συνταγμα Πεζικού.

Κατά την Κατοχή οργανώθηκε στην Π.Α.Ο. Κοζάνης, υπαγόμενος από τον Αύγουστο του 1942 έως Σεπτεμβρίου 1943 στο τμήμα του Παπαβασιλείου στο Βέρμιο. Την 25 Σεπτεμβρίου του 1943 συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. όπου κρατήθηκε αιχμάλωτος έως την 18 Δεκεμβρίου 1943 στα Ίμερα. Εκτελέστηκε μαζί με άλλους 30 αιχμαλώτους σε μια σπηλιά στην περιοχή Άνω – Μηλιά Κατερίνης. «Εκ θαύματος όμως διεσώθην». Παρέμεινε κρυμμένος μέσα στα πτώματα με μια σφαίρα στη πλάτη.⁴⁷⁰

Μετά την Συμφωνία της Βάρκιζας σταδιοδρόμησε στον νέο Ελληνικό Στρατό. Μονιμοποιήθηκε 20 Ιανουαρίου 1947 με την 17/42 Ε.Δ.Υ.Σ. Το 1958 έφερε το βαθμό του Ταγματάρχη.⁴⁷¹

Αποστρατεύθηκε με το βαθμό του Αντισυνταγματάρχη το 1967.⁴⁷² Επανήλθε και αποστρατεύθηκε στις 30 -8- 1975 με το βαθμό του Ταξίαρχου (Ε.Δ.Υ.Ε.Θ.Α. 91/75).

Γερούκης Γρηγόριος του Γεωργίου, Λοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:19246)

Καταγόταν από το Καταφύγιο Τρικάλων. Απολάμβανε τη φήμη ενός αδέκαστου και δημοκρατικού αξιωματικού. Εκ φύσεως ενθουσιώδης και γενναίος, γύρισε από το Αλβανικό Μέτωπο δυο φορές τραυματίας. Στις αρχές της κατοχής υπηρετούσε στη Μυτιλήνη, όπου συνελήφθη από τους Γερμανούς για εθνική δράση και τον έστειλαν σε στρατόπεδο συγκεντρώσεως στη Θεσσαλονίκη.

Τέλη του 1942 τον εξόρισαν στην Κοζάνη.⁴⁷³ Κατά την εκεί παραμονή του δεν καθίσταται σαφές αν μυήθηκε στην Π.Α.Ο. Υπάρχουν όμως αναφορές από τον Ταγματάρχη Λαλόπουλο, επικεφαλής Αξιωματικών Φρουράς Κοζάνης, σύμφωνα με τις οποίες

...Εκκινήθη αυθαιρέτως πολλάκις προς Θεσσαλονίκη και ήλθε εις επαφήν με αξιωματικούς ανωτέρους και ανωτάτους όσον αφορά την δημιουργουμένη αντίστασιν (π.χ. με τους Συνταγματάρχας Παπαγεωργίου, Αβδελά κ.λπ.)...

⁴⁷⁰ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Γεροντίδη Χαράλαμπου.

⁴⁷¹ ΓΕΣ/ ΔΙΣ, Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944), τόμος 5, ανατύπωση 2006, Έκδοση Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998, σ. 304.

⁴⁷² Λόγω συμμετοχής του στον Α.Σ.Π.Ι.Δ.Α. με την 192/67 Ε.Δ.Υ.Ε.Θ.Α.

⁴⁷³ Τον Αύγουστο του 1942 αποδέχτηκε την πρόταση του κομμουνιστή κουμπάρου του να μπει στο ΕΑΜ.

Επιπλέον ο ίδιος ο Γερούκης στην απολογία του αναφέρει ότι
 ...Όλα όσα εις εμέ αποδίδονται προεκλήθησαν από τον αντισυνταγματάρχη ήδη
 Καραθάνον, ον έψαξα διότι διετάχθη υπό του Συνταγματάρχου Παπαγεωργίου
 όπως μεταβή εις Σαμαρίναν, ίνα οργανώσει τμήμα αντιστάσεως, δεν μετέβη.⁴⁷⁴

Στις διαβουλεύσεις των Αξιωματικών της Κοζάνης για αρωγή του ΕΑΜ ο Γερούκης ήταν «ο μόνος εκ των υπηρετούντων τότε 13 λοχαγών και 60 εν συνόλω αξιωματικών» της Φρουράς Κοζάνης που ήταν «έτοιμος δια πάσαν θυσίαν προς το Έθνος». Τον Φεβρουάριο του 1943, προσχώρησε στις τάξεις του ΕΛΑΣ. Ήταν ο πρώτος Αξιωματικός Φρουράς Κοζάνης που προσχώρησε αυτοβούλως στον ΕΛΑΣ.⁴⁷⁵ Υπηρέτησε ως Ι Γραφείο της ΙΧ Μεραρχίας υπό τον Σχη (ΙΙΙ) Δημάρατο Σωκράτης, Διοικητή ΙΧ Μεραρχίας. Σύμφωνα με μαρτυρική κατάθεση επί Ε.Δ.Ε. του μόνιμου Επιλοχία Αργυρόπουλου Κων/νου, ο Γερούκης συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. δύο φορές διότι «αντέδρα εις τας αντεθνικάς ενεργείας των ιθυνόντων του ΕΛΑΣ». Λόγω της στάσης του αυτής τον Σεπτέμβριο του 1943 στάλθηκε στον ΕΛΑΣ Θεσσαλίας.⁴⁷⁶ Σύμφωνα με την ίδια πάντα μαρτυρική κατάθεση, ήταν και πληροφοριοδότης του Ε.Δ.Ε.Σ. στον οποίο γνωστοποιούσε τα σχέδια του Ε.Λ.Α.Σ. Γεγονότα που αναφέρει και ο ίδιος ο Γερούκης στην απολογία του.

Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας, τέθηκε στον Πίνακα Β΄. Αποστρατεύτηκε τα τέλη του 1949 ως Ταγματάρχης και εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Κοζάνη. Το 1958 αναγνωρίστηκε ως αγωνιστής της Εθνικής Αντίστασης και προήχθη στον βαθμό του Ταξιάρχου.⁴⁷⁷

Γεωργαλής Ιωάννης, Ταγματάρχης (ΜΧ)

Σύμφωνα με τα σχόλια στο βιβλίο του Πριόβολου,⁴⁷⁸ ο Γεωργαλής φαίνεται ότι διατελεί ένα διάστημα Διοικητής του Ε.Ε.Σ. στην Δ. Μακεδονία. Υπογράφει και ως Διοικητής του Ε.Δ.Ε.Σ. στη Δ. Μακεδονία, με σφραγίδα με την ένδειξη «Εθνικαί Ομάδες Δυτ. Μακεδονίας – Αρχηγείον». Τον Νοέμβριο του 1944 Άγγλοι Αξιωματικοί παρέλαβαν 28 Αξιωματικούς από

⁴⁷⁴ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Γερούκη Γρηγορίου.

⁴⁷⁵ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, «Οι αρχές της Αντίστασης στη Δυτική Μακεδονία (1941-1943)», ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία, Τομέας Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας και Λαογραφίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2000, σ. 73-75.

⁴⁷⁶ Σύμφωνα με τον Δημήτριο Ζαφειρόπουλο, *ό.π.*, σ. 108, μετατέθηκε στο Γενικό Στρατηγείο τον Απρίλιο του 1944.

⁴⁷⁷ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 295-303.

⁴⁷⁸ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 59 - 60.

την έδρα του Ε.Ε.Σ. στα Πετρανά, μεταξύ των οποίων και τον Γεωργαλή, τους μετέφεραν στην Αθήνα. και τους έκλεισαν στις φυλακές Αβέρωφ.⁴⁷⁹ Υπό έρευνα.

Γεωργαντάς Κωνσταντίνος, Συνταγματάρχης (ΠΖ)

Γεννήθηκε το 1887 στην Κρεσταινή Μεσσηνίας. Μόνιμος εξ εφέδρων. Έλαβε μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους. Το 1914 προήχθη σε Ανθλόγ.⁴⁸⁰

Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο διετέλεσε, στο βαθμό του Συνταγματάρχου, αρχηγός πεζικού της XIV και της III Μεραρχίας διακριθείς για το θάρρος του.

Κατά την Κατοχή από τον Μάιο του 1941 έως τον Μάρτιο του 1942 διετέλεσε Νομάρχης Κοζάνης, τοποθετώντας και άλλους Αξιωματικούς Προέδρους Κοινοτήτων στο Νομό Κοζάνης. Τον Ιούλιο το '41 σε ανοιχτή συγκέντρωση στο Τσοτύλι άσκησε δριμεία κριτική στους Γερμανούς.⁴⁸¹ Παρόλα αυτά δεν δέχθηκε να μνηθεί στην ΥΒΕ πιστεύοντας στη νίκη των Γερμανών.⁴⁸² Χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ταγματάρχης (ΜΧ) Λαλόπουλος Ανδρέας στην απολογία του, στο στρατοδικείο Θεσσαλονίκης, ότι όταν ανέφερε τους προβληματισμούς του στον Γεωργαντά για αντίσταση, ο τελευταίος χαρακτήρισε τη σκέψη αυτή «μωρία» καθώς και ότι τέτοια είναι «λογία του πεζοδρομίου».⁴⁸³

Γιαμπουράς Εμμανουήλ, Ανθυπασπιστής

Γεννήθηκε το 1916 στη Νάξο.

Κατά το διάστημα της Κατοχής στάλθηκε με διαταγή του Υ.Ε.Α. στη Φλώρινα για την αντιμετώπιση της Βουλγαρικής Προπαγάνδας. Σύμφωνα με μαρτυρική κατάθεση του Κανέλλου επί ΕΔΕ που διενεργείτο εις βάρος του, ο Γιαμπουράς παρουσιάζετο ως ένα από τα όργανα συλλογής πληροφοριών του δικτύου της Μυστικής Συμμαχικής υπηρεσίας, το οποίο οργάνωσε ο Κανέλλος στη Φλώρινα.⁴⁸⁴

Τον Αύγουστο του 1944 προσχώρησε στον ΕΛΑΣ.

Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε τη σταδιοδρομία του στον νέο Ελληνικό Στρατό.

⁴⁷⁹ ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944), τόμος 5*, Φ.909/Β/9/1-6-1958, Κυριάκος Ιορδανίδης προς ΓΕΣ, ανατύπωση 2006, Έκδοση Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998, σ. 311.

⁴⁸⁰ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ Γεωργαντά Κωνσταντίνου.

⁴⁸¹ Βάιος Καλογρηάς, *Το αντίπαλο δέος. Οι εθνικιστικές οργανώσεις αντίστασης στην κατεχόμενη Μακεδονία (1941-1944)*, ά έκδ, Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2012, σ.155.

⁴⁸² Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 199

⁴⁸³ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, «Οι πρόσφυγες στη Δυτική Μακεδονία (1941-1946)», ανέκδοτη διδακτορική διατριβή, Τομέας Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας και Λαογραφίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2007, σ. 713.

⁴⁸⁴ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ Κανέλλου Ρήγα.

Γκαντώνας Νικόλας του Κωνσταντίνου, Ανθυπολοχαγός

Καταγόταν από την Γαλατινή Κοζάνης. Τα 1936 εισήχθη στην Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων. Το 1939 ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός. Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο υπηρέτησε στα φυλάκια τη γραμμής Μεταξά. Μετά την πτώση της γραμμής των οχυρών διέφυγε με τη διοίκηση του Συντάγματός του στην Αθήνα όπου και επιχείρησε να φύγει στη μέση ανατολή. Την 4^η Αυγούστου 1941 επέστρεψε στη Γαλατινή.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής οργανώθηκε στη ΠΑΟ Κοζάνης. Αποτέλεσε τον σύνδεσμο μεταξύ της διοίκησης της ΠΑΟ στην Κοζάνη και των Αξιωματικών που διέμεναν πέρα του Αλιάκμονα. Έλαβε μέρος στη μάχη του Φαρδύκαμπου. Τον Μάιο του 1944 πήγε ως έμπορος λαδιού στο Στρυμωνικό κόλπο, με μυστική αποστολή να σημειώσει σε χάρτη τα οχυρά που κατασκεύαζαν οι Βούλγαροι για την άμυνα του Σταυρού μέχρι το Στρυμόνα.⁴⁸⁵

Τον Νοέμβριο του 1944 συνελήφθη στην Θεσσαλονίκη από τον Ε.Λ.Α.Σ. Τον Δεκέμβριο μεταφέρθηκε στις φυλακές Αριδαίας. Συγκρατούμενός του ήταν και ο Τχης Τσάμπουρας. Αφέθηκαν ελεύθεροι μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας.⁴⁸⁶

Μετά την Συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε τη σταδιοδρομία του στον νέο Ελληνικό Στρατό.

Γκαρέτσος Γεώργιος, Αξιωματικός ε.α.

Καταγόταν από τα Μέγαρα των Γρεβενών. Δεν φαίνεται να παρουσιάζει ιδιαίτερη δράση. Υπό έρευνα.

Γκάτζουρας Βενιζέλος, Λοχαγός

Αναφέρεται σαν όνομα στη βιβλιογραφία. Δεν υπάρχουν στοιχεία.⁴⁸⁷ Υπό έρευνα.

Γρηγορίου Επαμεινώνδας του Στεφάνου, Εύελπις - Ανθλγός

Γεννήθηκε στη Φλώρινα το 1921, γιος του Μακεδονομάχου Στέφανου Γρηγορίου.

⁴⁸⁵ Αθανάσιος Κ. Γκαντώνας, *ό.π.*, σ. 41-42, 56.

⁴⁸⁶ Αθανάσιος Κ. Γκαντώνας, *ό.π.*, σ.123-124.

⁴⁸⁷ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντιστάσεως, ό.π.*, σ.301.

Εισήλθε στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (ΣΣΕ) το 1939.⁴⁸⁸ Για τον Καπετάν Στέφο και το γιό του Επαμεινώνδα γράφει ο Μόδης:⁴⁸⁹

Κατά της εισβολής των ΓΕΡΜΑΝΩΝ του Απριλίου 1941 αναγκάστηκε ο ΣΤΕΦΟΣ να εγκαταλείψει το σπίτι του και να καταφύγει με την οικογένειά του εις ΑΘΗΝΑΣ. Επέστρεψε τον ΑΥΓΟΥΣΤΟΝ στην ΦΛΩΡΙΝΑ όπου ο ΓΕΡΜΑΝΟΣ Φρούραρχος τον κάλεσε και του επέστησε την προσοχήν διότι με την πρώτην ύποπτον κίνησίν του, του είπε θα ετουφεκίζετο. [...] Τον Νοέμβριο του 1942 οι Γερμανοί τον έπιασαν και τον φυλάκισαν μαζί με άλλους 7 ΕΛΛΗΝΑΣ αρκετές ημέρες. [...] Παίρνει λοιπόν ο ΣΤΕΦΟΣ τον υιόν του ένα παρθενικό παλικάρι 19 ετών μαθητή της Σχολής των Ευελπίδων και φοιτητή τώρα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και 3 ενωμοτάρχας και τραβά για το ΒΛΑΤΣΙ (Βλάστη) γνώριμό του ορεινό χωριό από τα παλιά χρόνια.

Ο Υιός του και οι τρεις άλλοι κατατάσσονται αμέσως στις ανταρτικές ομάδες. Ετοιμάζεται και ο ίδιος. [...] Τον υποδέχθηκαν μετά φανών και λαμπάδων και εθυσίασαν προς τιμήν του το παχύτερο αρνί. Το πρωί όμως την άλλη μέρα τον σκότωσαν με πέτρες και ξύλα!!! Έφριξαν και διαμαρτυρήθηκαν οι χωρικοί που τον ήξευραν από τα παλιά. «Επρόδοσε τον ΜΟΔΗ και τον τουφέκησαν οι Γερμανοί» τους είπαν για να τους καθησυχάσουν..... Την ίδια μέρα κατέσφαξαν και τον υιό του αγγελόμορφο και αγνό παλληκάρι....

Ο Αλέξης Ρόσιος (Υψηλάντης) αναφέρει στο βιβλίο του⁴⁹⁰ ότι τον Στέφο και τον γιό του τους σκότωσε ο Στράτος Κέντρος (Σλομπόντας) με ειδεχθή τρόπο και καυχόταν για την πράξη του αυτή.⁴⁹¹

Δάγκκας Πέτρος, Ανθυπολοχαγός Δικαιοσύνης

Συνελήφθη μαζί με τον Λαζαρίδη ως κινηματίες εντός του Ε.Λ.Α.Σ. την άνοιξη του 1944. Ανήκε στο 53 ΣΠ ΕΛΑΣ. Ο Χρυσοχόου τον αναφέρει ως έφεδρο.⁴⁹² Υπό έρευνα.

⁴⁸⁸ Χρήστος Φωτόπουλος, *Αγώνες και Θυσίες των Ευελπίδων 1912 – 1949*, Εκδόσεις ΣΣΕ, Βάρη 2000, σ.102.

⁴⁸⁹ Γεώργιος Χ. Μόδης, *Καπετάν Στέφος. Ένας ήρωας των εθνικών αγώνων και μάρτυς των αντεθνικών συναγωνιστών*, χ.ε., Θεσσαλονίκη 1948, σ.10.

⁴⁹⁰ Αλέξης Ρόσιος (Υψηλάντης), *Στα φτερά του οράματος. Εθνική Αντίσταση. Διωγμοί μετά τη Βάρκιζα. Εμφύλιος 1946-1949. Πολιτική προσφυγιά, β' έκδ.*, Εκδόσεις Κώδικας, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 99.

⁴⁹¹ Ο Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ. 185 αναφέρει ότι ο Καπετάν Στέφος οργάνωσε τμήμα δικό του αρχικά οργανωμένο στο Ε.Α.Μ. Όταν διαπίστωσε ότι συνεργάζονταν με του Κομιτατζήδες, έφυγε με το τμήμα του και μυήθηκε στην Υ.Β.Ε. Έλαβε μέρος στη μάχη του Φαρδύκαμπου παρουσιάζοντας εξαιρετική δράση.

⁴⁹² Αθανάσιος Χρυσοχόου, *ό.π. Βιβλίο 1^ο*, σ. 91 και Δημήτρης Ζαφειρόπουλος, *ό.π.*, σ. 108.

Δασκαλάκης, Ανθυπασπιστής

Αναφέρεται στον Παπαθανασίου. Δεν βρέθηκαν άλλα στοιχεία.⁴⁹³ Υπό έρευνα.

Δασκαλόπουλος Ιωάννης Λοχαγός

Αναφέρεται σαν όνομα στη βιβλιογραφία. Δεν υπάρχουν στοιχεία. Υπό έρευνα

Δατσέρης Εμμανουήλ, Ανθυπασπιστής

Σύμφωνα με τη μαρτυρική κατάθεση του Κανέλλου επί ΕΔΕ, παρουσιάζετε ως ένα από τα όργανα συλλογής πληροφοριών του δικτύου της Μυστικής Συμμαχικής υπηρεσίας, το οποίο οργάνωσε ο Κανέλλος στη Φλώρινα.⁴⁹⁴

Τον Αύγουστο του 1944 προσχώρησε στον ΕΛΑΣ. Υπηρέτησε στο 27 ΣΠ ΕΛΑΣ. Ο Κωφός αναφέρει ότι σκοτώθηκε στην καταδίωξη του Γκότσε τον Οκτώβριο του 1944.

Δελαγραμμάτικας, Επίλαρχος

Δεν αναφέρεται πουθενά στη βιβλιογραφία. Από έγγραφο στο αρχείο του κ. Παπαπέτρου Αλέξανδρου πληροφορούμαστε ότι κατά την κατοχή διέμενε στο Αμύνταιο.

Δεμίρης Βασίλειος, Λοχαγός (ΠΖ)

Καταγόταν από το Ναζίρι Μεσσηνίας. Την περίοδο της Κατοχής διέμενε στην Κοζάνη. Τον Ιούνιο του 1941 διορίστηκε από τον Τχη (ΜΧ) Λαλόπουλο Ανδρέα, Πρόεδρος της Κοινότητας Σερβίων.⁴⁹⁵ Κατά τον Καλογηρά⁴⁹⁶ ήταν υπεύθυνος για την συγκρότηση ένοπλων ομάδων του ΕΔΕΣ στην περιοχή Κοζάνης.

Διετέλεσε Στρατιωτικός Διοικητής του Εθνικού Ελληνικού Στρατού. Το καλοκαίρι αντικαταστάθηκε στην Αρχηγεία από τον Τχη Μαρωνίδα, ενώ ο ίδιος ανέλαβε τη θέση του υπασπιστή.⁴⁹⁷

Στη συνέχεια στάλθηκε στην Αθήνα για την υπογραφή συμφώνου με τον Ε.Δ.Ε.Σ., ώστε να «καταπολεμήσουν από κοινού τας κομμουνιστικές συμμορίας».⁴⁹⁸

⁴⁹³ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ.422.

⁴⁹⁴ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ Κανέλλου Ρήγα.

⁴⁹⁵ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ.49.

⁴⁹⁶ Βάιος Καλογηράς, *Το αντίπαλο δέος. Οι εθνικιστικές οργανώσεις αντίστασης στην κατεχόμενη Μακεδονία (1941-1944)*, ά έκδ, Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2012, σ.357.

⁴⁹⁷ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 368.

⁴⁹⁸ Πολυχρόνης Ενεπεκίδης, *ό.π.*, σ. 101-102.

Τον Νοέμβριο του 1944 Άγγλοι Αξιωματικοί πήγαν με δύο αυτοκίνητα στο χωριό Πετρανά, όπου ήταν η έδρα της οργάνωσης, παρέλαβαν 28 Αξιωματικούς, μεταξύ των οποίων και τον Δεμίρη, τους μετέφεραν στην Αθήνα. και τους έκλεισαν στις φυλακές Αβέρωφ.⁴⁹⁹

Δεμίρης Γεώργιος, Ανθυπολοχαγός (ΕΜ)

Καταγόταν από την Γαλατινή του Νομού Κοζάνης. Ήταν ένας από τους πρώτους πυρήνες της Πανελληνίας Απελευθερωτικής Οργάνωσης (ΠΑΟ).

Κατετάγη από το 1943 στο ένοπλο τμήμα του Βερμίου υπό τον Παπαβασιλείου.⁵⁰⁰ Έλαβε μέρος στη μάχη του Φαρδύκαμπου (4-6 Μαρτίου 1943).⁵⁰¹ Το καλοκαίρι του 1943 έδρασε πάλι στο Βέρμιο με το τμήμα του Τχη Παπαβασιλείου⁵⁰².

Μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε τη σταδιοδρομία του στο νέο Ελληνικό Στρατό. Το 1958 προήχθη σε Ταγματάρχη.

Δημάρατος Σωκράτης, Συνταγματάρχης (Π)

⁵⁰³

Γεννήθηκε στη Βούρμπιανη Ιωαννίνων το 1891. Διακρίθηκε κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο ως Διοικητής Ταξιαρχίας Ιππικού.

Μυήθηκε στην ΥΒΕ. Τον Ιούλιο του 1943 μετά από παραινήσεις του Άγγλου συνδέσμου N. Hammond (EGGS), ο οποίος προσπαθούσε να προσελκύσει Αξιωματικούς για την στελέχωση του ΕΛΑΣ,⁵⁰⁴ προσχώρησε στον ΕΛΑΣ και ανέλαβε Διοικητής της ΙΧ Μεραρχίας ΕΛΑΣ, (Ιούνιος 1943). Στα μέσα, όμως, Οκτωβρίου του 1943, επικαλούμενος ασθένεια, έλαβε άδεια και αποχώρησε χωρίς ποτέ να επιστρέψει. Πραγματική αιτία όμως ήταν ότι δεν συμφωνούσε με την πολιτική του ΕΑΜ στο πολιτειακό ζήτημα.⁵⁰⁵

Λίγο μετά τον πόλεμο ασχολήθηκε με την πολιτική και εκλέχτηκε βουλευτής Ιωαννίνων το 1952. Χρημάτισε διαδοχικά Υφυπουργός Εθνικής Άμυνας και Στρατιωτικών. Πέθανε το 1966.

⁴⁹⁹ ΓΕΣ/ ΔΙΣ, Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944), τόμος 5, Φ.909/Β/9/1-6-1958, Κυριάκος Ιορδανίδης προς ΓΕΣ, ανατύπωση 2006, Έκδοση Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998, σ. 311.

⁵⁰⁰ Χαράλαμπος Καλλινίκης, *Ελληνική Εθνική Αντίσταση. (Αίμα-Δάκρυ-Νίκη)*, χ.ε., Θεσσαλονίκη 1962, σ.172.

⁵⁰¹ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 287.

⁵⁰² ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *ό.π.*, σ. 304.

⁵⁰³ Ορειχάλκινη προτομή, Καλλιτέχνης Κυριάκος Ρόκος, 1975, Βούρμπιανη Ιωαννίνων.

⁵⁰⁴ N.G.I Hammond, *Δυτική Μακεδονία: Αντίσταση και συμμαχική στρατιωτική αποστολή 1943-44*, μετάφρ. Π. Παπαθανασίου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα χ.χ., σ. 22-23.

⁵⁰⁵ Δημήτρης Καΐλας, *ό.π.*, σ. 131.

Διαμαντής Κωνσταντίνος, Υπαξιωματικός

Το 1944 ήταν στρατιωτικός διοικητής σε ένοπλο τμήμα του Ε.Ε.Σ. στην Κοζάνη.⁵⁰⁶ Υπό έρευνα.

Διαμαντόπουλος Ιωάννης, Αξιωματικός

Μέλος της συμμαχικής αγγλικής στρατιωτικής αποστολής Β.Σ.Α. στη Δ. Μακεδονία.⁵⁰⁷ Τον Οκτώβριο του 1944 στάλθηκε σαν εκπρόσωπος στη Θεσσαλονίκη να διαπραγματευτεί με Γερμανούς Αξιωματικούς συνωμότες την απόβαση των συμμαχικών στρατευμάτων στη Χαλκιδική. Υπό έρευνα.

Δράκος Ιωάννης, Υπολοχαγός Ελέγχου

Υπηρέτησε στο επιτελείο του 53 ΣΠ ΕΛΑΣ.⁵⁰⁸ Υπό έρευνα.

Δρακωτός Αντώνιος, Ταγματάρχης

Κατά την Κατοχή διέμενε στην Κοζάνη.⁵⁰⁹ Δεν υπάρχουν στοιχεία. Υπό έρευνα.

Δώδος Χαρίλαος, Υπολοχαγός Στρατολογίας

Υπηρέτησε στο 28 ΣΠ ΕΛΑΣ. Μέλος της ομάδος Λαζαρίδη, καταδικάστηκε και αυτός. Ο Ζαφειρόπουλος και ο Χρυσόχοου τον αναφέρουν ως έφεδρο. Υπό έρευνα.

Ελευθεριάδης Αριστείδης του Ελευθερίου, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:21571)

Καταγόταν από τον Πόντο. Οι γονείς του πέθαναν κατά την πρώτη εξορία από τον Πόντο γνωστή ως πορεία για το Χαρπούτ. Ο Αριστείδης, με τον αδερφό του Ευστάθιο, έφτασαν ορφανοί στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκαν στο Κλείτο Κοζάνης το 1913.⁵¹⁰

Αποφοίτησε από τη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων και ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός (ΠΖ). Έλαβε μέρος και διακρίθηκε στον Ελληνο-Ιταλικό Πόλεμο στην Αλβανία.⁵¹¹

⁵⁰⁶ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *ό.π.*, σ. 315.

⁵⁰⁷ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 375.

⁵⁰⁸ Δημήτρης Καΐλας, *ό.π.*, σ. 218, 348.

⁵⁰⁹ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 713.

⁵¹⁰ Κων/νος Κωνσταντινίδης, *Στάθης Θ. Κωνσταντινίδης Χασιλάς, Ένας αλλιώτικος καπετάνιος. Η Κατοχή και ο "Εμφύλιος Πόλεμος" στη Δυτική Μακεδονία*, Εκδόσεις Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2010, σ.60.

⁵¹¹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], *ατ. έ. Ελευθεριάδη Αριστείδα*.

Κατά την κατοχή μνήθηκε στην ΥΒΕ από πολύ νωρίς, Σεπτέμβριος 1941. Την άνοιξη του 1942 οργανώθηκε στο τμήμα του Τχη (ΠΖ) Παπαβασιλείου στο Βέρμιο. Τον Σεπτέμβριο του 1944 υπηρετώντας υπό τας διαταγές του Σχη (ΠΖ) Παπαπέτρου Ιωάννη συνελήφθη από τους Βούλγαρους με άλλα 350 αξιωματικούς και οπλίτες, οι οποίοι τους παρέδωσαν στον ΕΛΑΣ. Εκτελέστηκαν από τον ΕΛΑΣ στο 28^ο χιλιόμετρο της αμαξιτής οδού Σέρρες – Κάτω Βροντούς. Τους οπλίτες τους έσφαξαν, τους δε Αξιωματικούς τους σκότωσαν με ρόπαλα.⁵¹²

Ελευθεριάδης Γεώργιος του Ευστρατίου, Υπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:27080)

Γεννήθηκε την 1 Απριλίου 1916 στα Κοτύωρα του Πόντου. Διέμενε στο Μαυροδέντρι Κοζάνης. Μόνιμος εξ εφάδρων.

Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο υπηρέτησε ως Διοικητής Λόχου Όλμων του 53 Σ.Π. Την 28 Οκτωβρίου 1941 συγκρότησε τον Πατριωτικό Στρατιωτικό Σύνδεσμο (ΠΣΣ), ο οποίος αργότερα συγχωνεύθηκε με τον Ε.Σ. της Υ.Β.Ε./Π.Α.Ο. όταν μνήθηκε στην οργάνωση.⁵¹³ Τα έτη 1941 και 1942 υπηρέτησε ως δάσκαλος Σπηλιάς Εορδαίας. Αποστολή είχε να διεισδύσει στο ΕΑΜ ως κατάσκοπος και να δίνει πληροφορίες στην Υ.Β.Ε. Κατάφερε και διείσδυσε στον Ε.Λ.Α.Σ. όπου και παρέμεινε ως κατάσκοπος μέχρι το Πάσχα του 1943, όποτε ανακαλύφθηκε και συνελήφθη στο χωριό Άγιος Χριστόφορος. Δικάστηκε από την ολομέλεια και καταδικάστηκε σε θάνατο. Όμως η μαχητική του ικανότητα και η ευρεία αναγνώρισή του τον γλίτωσαν από την εκτέλεση. Κατόπιν πιέσεων ανέλαβε επικεφαλής 12 δεκαρχιών του Ε.Λ.Α.Σ. Σε μια μεγάλη επιχείρηση του Ε.Λ.Α.Σ. κατάφερε να δραπετεύσει και διέφυγε στη Θεσσαλονίκη την Άνοιξη του 1943.⁵¹⁴

Τον Ιανουάριο του 1944 στο σπίτι του Ελευθεριάδη συστάθηκε η οργάνωση Εθνικός Ελληνικός Στρατός (Ε.Ε.Σ.). Ο ίδιος ήταν ιδρυτικό μέλος και υπαρχηγός της οργάνωσης.⁵¹⁵ Ο Κωνσταντινίδης⁵¹⁶ τον περιγράφει στο βιβλίο του:

Ο Γεώργιος Ελευθεριάδης ήταν από τον Κλείτο. Συγγενική σχέση με τα αδέρφια Στάθη και Αριστείδη Ελευθεριάδη δεν υπήρχε. Πρόκειται για απλή συνωνυμία. Η βιογραφική του διαδρομή παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Δάσκαλος στην αρχή, μόνιμος αξιωματικός μετά, πτυχιούχος της Νομικής αργότερα και για μερικά χρόνια έγκριτος δικηγόρος στη Θεσσαλονίκη. Κατείχε το χάρισμα του καλού αγορητή, με ιδιαίτερες επιδόσεις στους αρχαίους κλασικούς, με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα

⁵¹² Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό. π.*, σ. 893.

⁵¹³ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Ελευθεριάδη Γεωργίου.

⁵¹⁴ Γιάννης Πριόβολος, *ό. π.*, σ. 49-50.

⁵¹⁵ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *ό. π.*, σ. 311-312.

⁵¹⁶ Κων/νος Κωνσταντινίδης, *ό. π.*, σ.158.

κοινά προβλήματα, κάτι που τον ώθησε να ενδιαφερθεί για την πολιτική... Ήξερε, ακόμη, να ελίσσεται με ιδιαίτερη ικανότητα ανάμεσα σε ανθρώπους με διαφορετική πολιτική τοποθέτηση. Αυτά τα χαρίσματα του εξασφάλισαν τη δυνατότητα να έχει πολύπλευρες πληροφορίες.

Τον Νοέμβριο του 1944 Άγγλοι Αξιωματικοί πήγαν με δύο αυτοκίνητα στο χωριό Πετρανά, όπου ήταν η έδρα της οργάνωσης, παρέλαβαν 28 Αξιωματικούς, μεταξύ των οποίων και τον Ελευθεριάδη, τους μετέφεραν στην Αθήνα. και τους έκλεισαν στις φυλακές Αβέρωφ.⁵¹⁷

Για τις υπηρεσίες που παρείχε μονιμοποιήθηκε αναδρομικά την 25 Δεκεμβρίου 1944 με το βαθμό του υπολοχαγού. Και συνέχισε στις τάξεις του νέου Ελληνικού Στρατού. Αποστρατεύθηκε το 1969 με το βαθμό του Λοχαγού.⁵¹⁸

Ελευθεριάδης Ευστάθιος του Ελευθερίου, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ)

Καταγόταν από τον Πόντο. Αδελφός του Αριστείδη Ελευθεριάδη. Απόφοιτος Σχολής Ευελπίδων, ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός πεζικού την 8 Αυγούστου 1940.

Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο υπηρετούσε ως διοικητής Λόχου στο 20 Σ.Π.⁵¹⁹

Διεκδικεί τον τίτλο του πρώτου αντάρτη στο Βέρμιο μαζί με τον Ανθλόγ (ΠΖ) Παπαδόπουλο Γεώργιο. Τον Αύγουστο του 1941 μύηθηκε στην ΥΒΕ. Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους μύησε στο Τσοτύλι τον Υπλόγ (ΠΖ) Μπουλογιάννη Κοσμά και συγκρότησαν τμήμα 19 ανδρών. Ο ίδιος συγκρότησε τμήμα 11 ανδρών στο Βέρμιο που αποτέλεσε τον πυρήνα του 27 αντάρτικου συντάγματος τον Σεπτέμβριο του 1941. Την Άνοιξη του 1942 οργανώθηκε στο ένοπλο τμήμα του Τχη Παπαβασιλείου στο Βέρμιο.

Μετά τα γεγονότα του Αυγερινού και του Μελανθίου διέφυγε μεταμφιεσμένος σαν χωρικός από τη Δυτική Μακεδονία. Υπήρχαν ενδείξεις ότι διέφυγε για Μέση Ανατολή άλλα τελικά εντάχθηκε στα τμήματα του Ζέρβα στην Ήπειρο.⁵²⁰

Μετά την απελευθέρωση πέθανε κατά τη διάρκεια εγχειρήσεως στο στομάχι του. Βασανιζόταν χρόνια από το στομάχι του και ο ίδιος περιγράφει το γεγονός που του προξένησε τη ζημιά που του στοίχισε αργότερα τη ζωή:

⁵¹⁷ ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944), τόμος 5*, Φ.909/Β/9/1-6-1958, Κυριάκος Ιορδανίδης προς ΓΕΣ, ανατύπωση 2006, Έκδοση Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998, σ. 311.

⁵¹⁸ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Ελευθεριάδη Γεωργίου.

⁵¹⁹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Ελευθεριάδη Ευσταθίου.

⁵²⁰ Κων/νος Κωνσταντινίδης, *ό.π.*, σ.201.

Υποφέρω από το στομάχι πολλές φορές με τρομερούς πόνους. Είναι καιρός να σας το πω για ποιαν αιτίαν. Διότι όταν συνελήφθην από τους Γερμανούς αν ενθυμείσθε 4.12.1943 και ενεκλείσθην στις φυλακάς, το αρχείον του τμήματος όπερ εφέρετο προς παράδοσιν ευρίσκετο εις το δέρμα μου και μη ανακαλυφθέν, κατά τας νυκτερινάς ώρας επί μίαν ακριβώς εβδομάδαν διαρκώς έτρωγα το χαρτί για να μη πέση κανένα επίσημον έγγραφον εις τα χέρια του κατακτητού. Ένεκα τούτου και της ασυτίας υπέστη κλονισμόν το στομάχι μου και έκτοτε αισθάνομαι πόνους ενίοτε ανυπόφορους και γι' αυτό δεν παραπονούμαι, έπρεπε για την υπηρεσίαν της πατρίδος περισσότερα.⁵²¹

Εφραιμίδης Θεόδωρος, Υπολοχαγός (ΠΖ)

Καταγόταν από τη Θεσσαλονίκη.⁵²²

Πρωτοστάτησε με το τμήμα του στην κίνηση του Μελανθίου όπου και συνελήφθη από τα τμήματα του ΕΑΜ. Καταδικάστηκε σε θάνατο μαζί με τους Ζήση και Κιουρτσιδάκη αλλά τελικά δεν εκτελέστηκε. Ανακάλεσαν την ποινή της εκτελέσεως επειδή λίγες μέρες πριν είχαν εκτελέσει οι Ιταλοί τον αδελφό του στη Καστοριά.⁵²³ Στη συνέχεια προσχώρησε στον ΕΛΑΣ.

Διατέλεσε Διοικητής του ΙΙ Τάγματος του 28 Συντάγματος ΕΛΑΣ υπό τον Επίλαρχο Λαζαρίδη.

Ήταν μέλος της ομάδος των Αξιωματικών που επαναστάτησαν στις αρχές του 1944 στους κόλπους του ΕΛΑΣ για να ανατρέψουν την Κομμουνιστική Ηγεσία. Δικάστηκε από λαϊκό δικαστήριο και καταδικάστηκε σε θάνατο. Στη δίκη φώναξε

Μου είναι αδιάφορος ο θάνατος. Σκοτώστε με. Δε μπορείτε όμως να φονεύσετε ένα λαό ολόκληρο. Η Ελλάς δεν θα γίνει ποτέ αποικία των Μουζίκων της Μόσχας.⁵²⁴

Ζαχαρόπουλος Κωνσταντίνος του Ζαχαρία, Λοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:18156)

Γεννήθηκε το 1900 στο Λιβάδι Τολοφώνα Φθιώτιδος. Μόνιμος εξ εφέδρων ονομάστηκε «δια διαγωνισμού» ανθυπολοχαγός το 1934. Κατά την Κατοχή, μέχρι το 1942 υπηρετούσε στο

⁵²¹ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 323.

⁵²² Λάμπρος Σαμπάνης, *αναμνήσεις από τη εθνική αντίσταση και τον εμφύλιο*, Εκδόσεις Μαλλιάρης παιδεία, Θεσσαλονίκη 2007, σ. 49.

⁵²³ Λάμπρος Σαμπάνης, *ό.π.*, σ. 49.

⁵²⁴ Χρήστος Καραγιάννης, *Η προδομένη αντίσταση*, Εκδόσεις Εθνικού Συνδέσμου ΕΛΑΣιτών Μακεδονίας – Θράκης 1941-45, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 65.

Υπουργείο Εθνικής Άμυνας. Τον Ιούνιο του 1942 αποσπάστηκε στο χωριό της γυναίκας του Σκοτεινά Κατερίνης, για επισιτιστικούς λόγους, όπου τον Φεβρουάριο του 1943 στρατολογήθηκε βιαίως στον ΕΛΑΣ. Την απαγωγή του περιγράφει σε αναφορά του (5-3-1945) προς τη Στρατιωτική Διοίκηση Θεσσαλονίκης με θέμα «Περί της εις τον ΕΛΑΣ παραμονής μου»⁵²⁵

...Λόγω της παθητικής μου έναντι του αγώνος στάσις μου και των κρίσεών μου κατά του τρόπου διεξαγωγής του, παρακολουθούμενος υπό οπαδών των συνελήφθην μετά του δασάρχου Αυγίκου διαμένοντος εις το ιδίον χωρίον και υπό ομάδος 25 ανταρτών οδηγηθήκαμεν εις χωρίον Μηλιά κατερίνης με σκοπό να μας παρουσιάσουν εις τον αρχηγόν να μας σκοτώσουν, φθάσαντες όμως εκεί και μετά κράτησιν 5 ωρών μας άφησαν ελεύθερους να επιστρέψωμεν εις το χωρίον Σκοτεινά, με την σύστασιν να μη κατηγορούμε την επανάστασιν και να μην εκφέρωμε καμία κρίσιν, διότι το κεφάλι μας δεν εστέκετο καλό.

Πριν προλάβω να συνέλθω... αφίκναιτο εις χωριό ομάς εξ 25 ανδρών και πλέον υπό τον αρχηγόν των Σαράντην Πρωτόπαππαν (Κικίτσαν) οίτινες με παρέλαβον παρά τας διαμαρτυρίας μου ότι ήμην ασθενής και δεν ηδυνάμην να κινούμαι λόγω πολεμικού τραύματος, και των οδυρμών της οικογενείας μου.

...Εις ερώτησή μου, κατά τη διαδρομήν από τη Σκοτεινήν, πού με οδηγούν, μου είπον ότι πηγαίναμε εις το Στρατηγείον, φθάσαντες την νύκτα εις Καταφύγιον Σερβίων.

Τον Απρίλιο του 1943 προσπάθησε εκμεταλλευόμενος τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των Γερμανών να δραπετεύσει, αλλά λόγω στενής παρακολούθησης δεν τα κατάφερε.

...εις αντεκδίκησιν συνελήφθη ολόκληρος η οικογένειά μου και οδηγήθηκε υπό των ανταρτών εις Μεταξά Σερβίων εξαναγκάσαντές με ν' ακολουθήσω και 'γω τα συμπτυσσόμενα τμήματα (προς τα Γρεβενά).

Στα Γρεβενά προσπάθησε να συγκροτήσει τμήμα εθνικοφρόνων «ίνα αντιδράσωμεν» όμως οι ενέργειές του αυτές, λόγω της στενής παρακολουθήσεως έγιναν αντιληπτές με αποτέλεσμα να σταλεί στον Στρατηγείο Δ. Μακεδονίας.

Από τον Σεπτέμβριο του 1943 μέχρι τον Μάιο του 1944 διετέλεσε Διοικητής του 27 Συντάγματος Ε.Λ.Α.Σ. και από τον Ιούλιο μέχρι τον Οκτώβριο του 1944 Διοικητής του 53 Συντάγματος Ε.Λ.Α.Σ. Αφέθηκε ελεύθερος μετά την υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας.

⁵²⁵ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Ζαχαρόπουλου Κωνσταντίνου.

Μετέβηκε στη Θεσσαλονίκη και παρουσιάστηκε στο Φρουραρχείο την 26 Φεβρουαρίου του 1945. Το Συμβούλιο Κρίσεως του ΓΕΣ τον κατάταξε στον Πίνακα Α΄. Συνέχισε την θητεία του στο νέο Ελληνικό Στρατό και το 1954 έφερε το βαθμό του Αντισυνταγματάρχη.⁵²⁶

Ζιώγας Θωμάς του Αποστόλου, Λοχαγός (ΠΒ) (ΑΜ:18621)

Γεννήθηκε 6 Δεκεμβρίου 1909 στη Φλώρινα. Φοίτησε στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (ΣΣΕ) και τον Αύγουστο του 1931 ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός (ΠΒ) δυνάμει της 256/31 Ε.Δ.Υ.Σ.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής διέμενε στη Φλώρινα υπηρετών στην Στρατιωτική Διοίκηση Αξιωματικών Φλώρινας. Οργανώθηκε στους Υ.Β.Ε. Χρησιμοποιήθηκε στην καταπολέμηση της βουλγαρικής προπαγάνδας.⁵²⁷ Το 1943 μετατέθηκε στη Θεσσαλονίκη όπου υπηρέτησε ως υπασπιστής του Συντάγματος Παθητικής Αεράμυνας. Παρόλα αυτά στα ατομικά του έγγραφα υπάρχει βεβαίωση με ημερομηνία 10 Ιουλίου 1946, υπογεγραμμένη από τον Αντισυνταγματάρχη Στρατού Η.Π.Α. Jerome Sparling, ο οποίος βεβαιώνει ότι ο Ζιώγας υπηρέτησε από τον Νοέμβριο του 1943 έως τον Νοέμβριο του 1944 με τις Αμερικανικές δυνάμεις στην Μέση Ανατολή.

Αποστρατεύτηκε το 1950 λόγω προβλημάτων υγείας με το βαθμό του Ταγματάρχη. Το 1967 επανήλθε στις τάξεις του στρατού στο σώμα Υλικού Πολέμου. Τον Μάιο του 1973 απεβίωσε στο 401 ΓΣΝ Αθηνών από αναπνευστική και καρδιακή ανεπάρκεια.

Ζώτος Θεολ. Υπολοχαγός (ΠΖ)

Καταγόταν από την Ήπειρο. Μέλος της βρετανικής συμμαχικής αγγλικής στρατιωτικής αποστολής στον Πεντάλοφο.⁵²⁸ Ο Καρατάσος τον αναφέρει ως μέλος του ΕΛΑΣ.⁵²⁹ Υπό έρευνα.⁵³⁰

⁵²⁶ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ.έ. Ζαχαρόπουλου Κωνσταντίνου και Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ.310-315.

⁵²⁷ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. ε. Ζιώγα Θωμά.

⁵²⁸ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 84, Παρμενίων Παπαθανασίου, *ό.π.*, σ. 64, Νταϊλιάνης Βασίλειος, *ό.π.*, σ. 108.

⁵²⁹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. ε Καρατάσσου Ευστρατίου.

⁵³⁰ Ο Αλέκος Σακκαλής, *ό.π.*, σ. 61, αναφέρει ότι έπεσε με αλεξιπτωτο μαζί με τον Καραγεωργίου Ηρακλή τον Μάιο του 1943.

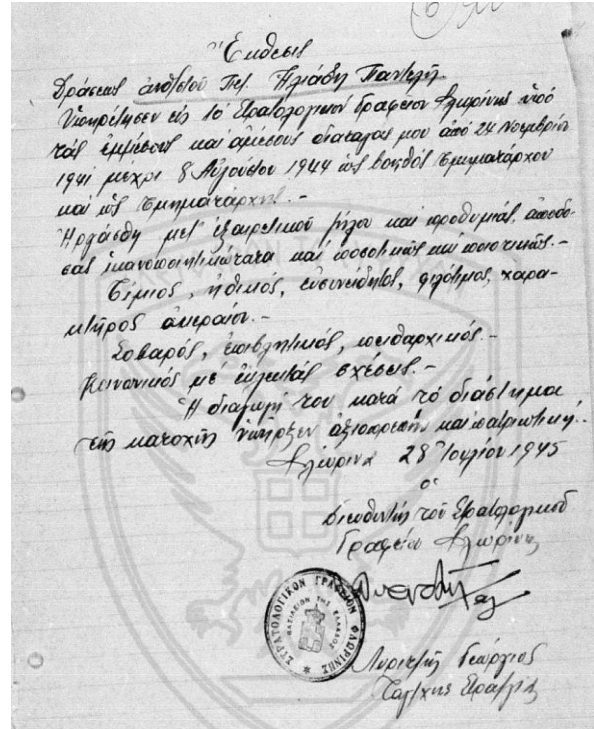
Ηλιάδης Παντελής του Θωμά, Ανθυπασπιστής (ΠΖ)

Γεννήθηκε το 1910 στην Κορυτσά. Μόνιμος εξ εφέδρων, προήχθη σε Μόνιμο Ανθυπασπιστή το 1938.

Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο υπηρετούσε ως Διμοιρίτης Διμοιρίας όλμων στο Λόχο Μηχανημάτων του 22 Συντάγματος Πεζικού.⁵³¹

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής τοποθετήθηκε στην Στρατιωτική Διοίκηση Αξιωματικών Νομαρχίας Φλώρινας, ως στρατολόγος. Μυήθηκε στην ΠΑΟ. Μετά τον Αύγουστο του 1944 προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ.⁵³² Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας επανήλθε στις τάξεις του νέου Ελληνικού Στρατού.

Στις 25 Αυγούστου του 1949, υπηρετούσε ως υποδιοικητής του 611 Τάγματος Πεζικού φέρων τον βαθμό του Ταγματάρχη, οπότε και φονεύθηκε από βλήματα εχθρικού όλμου, «εις θέσιν ΑΝΩΝΥΜΟΥ ύψωμα ΖΕΡΜΑΣ – ΓΡΑΜΜΟΥ. μαχόμενος εναντίων των Κ/Σ».⁵³³

Εικόνα 20 Έκθεση Δράσης Ανθυπασπιστή Ηλιάδη Παντελή κατά την κατοχή

Θωμαΐδης Θωμάς, Λοχαγός (ΥΙ)

Καταγόταν από τη Φλώρινα και ήταν αρχίατρος της ΙΧ Μεραρχίας του Ε.Λ.Α.Σ.⁵³⁴ Κατά το έτη 1942-1943 διέμενε στο Αμύνταιο.⁵³⁵

Θώμος Κων/νος, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ)

Από τα ατομικά έγγραφα του Κανέλλου πληροφορούμαστε ότι διατάχθηκε Ένορκη Διοικητή Εξέταση εις βάρος του εξαιτίας της συμμετοχής του στην ΙΧ Μεραρχία του Ε.Λ.Α.Σ. Υπό έρευνα.

⁵³¹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. ε Ηλιάδη Παντελή.

⁵³² Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. ε. Κανέλλου Ρήγα.

⁵³³ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. ε. Ηλιάδη Παντελή.

⁵³⁴ Δημήτρης Καΐλας, ό.π., σ. 187.

⁵³⁵ Αρχείο κ. Παπαπέτρου Αλέξανδρου.

Ιωαννίδης Θεμιστοκλής του Ιωάννου, Ανθυπολοχαγός (AM:20348)

Γεννήθηκε το 1907 στη Χρυσούπολη Κωνσταντινουπόλεως. Με την ανταλλαγή των πληθυσμών εγκαταστάθηκε στην Έδεσσα. Μόνιμος εξ εφέδρων. Τον Οκτωβρίου του 1940 ονομάστηκε ανθυπολοχαγός.

Κατά την Κατοχή προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. και διετέλεσε Διοικητής Λόχου Στρατηγείου της ΙΧ Μεραρχίας καθώς και Υπασπιστής του Μεράρχου Σχη (ΜΧ) Καραγιάννη.

Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας τέθηκε στον Πίνακα Β΄ και αποστρατεύθηκε «σαν αναρχικός». Επανήλθε το 1947. Τελικά αποστρατεύτηκε το 1960 με τον βαθμό που έφερε, ως Ταγματάρχης.⁵³⁶

Ιωαννίδης Λεωνίδας, Ανθυπολοχαγός - «Λέων ο Πόντιος»

Καταγόταν από τον Βατόλακο Κοζάνης. Μόνιμος εξ εφέδρων. Γνωστός και ως Λέων ο Πόντιος. Κατά την Κατοχή αρχικά οργανώθηκε στην Υ.Β.Ε.-Π.Α.Ο. και υπηρέτησε στο 27 Σύνταγμα.⁵³⁷ Ο Καλογρηάς⁵³⁸ αναφέρει ότι τον Νοέμβριο του 1943 πήγε με τον Μιχάλαγα του οποίου ήταν στρατιωτικός σύμβουλος και εξέφρασαν την επιθυμία να συνεργαστούν με τις δυνάμεις κατοχής στην Κοζάνη για να χτυπήσουν τον Ε.Λ.Α.Σ.

Τον Νοέμβριο του 1943 έστειλε επιστολή στην Κ.Ε. της Π.Α.Ο. ζητώντας όπλα για την οργάνωση τμημάτων στα χωριά Ίμερα, Σκάφη, Λεύκαρα, Μεσιανή και Βαθύλακο, για να αμυνθούν από τις δυνάμεις του Ε.Λ.Α.Σ.⁵³⁹

Η επιστολή του αυτή, ίσως αποτελεί την ύστατη παράκλησή του προς την Π.Α.Ο. για τη συγκρότηση ενόπλων τμημάτων. Προφανώς η Π.Α.Ο. δεν ανταποκρίθηκε στο αίτημά του, λόγω της φύσης του αγώνα, με αποτέλεσμα ο Ιωαννίδης να συνεργαστεί με τον Μιχάλαγα για την προστασία των χωριών.⁵⁴⁰

Τον Ιανουάριο του 1944 ανέλαβε Στρατιωτικός Υποδιοικητής του Ε.Ε.Σ. του οποίου αποτέλεσε και ιδρυτικό μέλος.⁵⁴¹

⁵³⁶ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Ιωαννίδη Θεμιστοκλή.

⁵³⁷ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ.

⁵³⁸ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 296

⁵³⁹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, Φ.909Γ/Γ/6/8, «Αναφορά οπλαρχηγού Λέοντος Ποντίου προς την Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωση στις 03/09/1943».

⁵⁴⁰ Το πλήρες κείμενο της επιστολής παρατίθεται στο Παράρτημα «ΣΤ».

⁵⁴¹ ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944)*, τόμος 5, Φ.909/Β/9/1-6-1958, Κυριάκος Ιορδανίδης προς ΓΕΣ, ανατύπωση 2006, Έκδοση Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998, σ. 311.

Το καλοκαίρι του 1944, έφερε από την Θεσσαλονίκη στην Κοζάνη προκηρύξεις και προπαγανδιστικό υλικό του Ζέρβα για να τα μοιράσει.⁵⁴²

Έχασε τη ζωή του τον Νοέμβριο του 1944 κατά τις διαπραγματεύσεις, ως εκπρόσωπος του Ε.Ε.Σ., με τον Ζέρβα.⁵⁴³

Καζίας Σταύρος του Στεργίου, Επίλαρχος

Γεννήθηκε το 1893 στο Πισοδέρι Φλώρινας. Μόνιμος εξ εφέδρων, προήχθη σε μόνιμο Ανθυπίλαρχο το 1923.⁵⁴⁴ Έλαβε μέρος ως Υπαξιωματικός στον Ευρωπαϊκό Πόλεμο⁵⁴⁵ και στη Μικρασιατική εκστρατεία.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής υπαγόταν στη Στρατιωτική Διοίκηση Αξιωματικών Φλώρινας. Για ένα μήνα περίπου, από 22 Αυγούστου μέχρι 24 Σεπτεμβρίου του 1941 διατέθηκε στο Υπουργείο Παιδείας, στη Γενική Επιθεώρηση Μέσης Εκπαιδευσεως ΣΤ΄ Φλώρινας. Από τις 25 Σεπτεμβρίου 1941 μέχρι 30 Ιουνίου 1942 διατέθηκε στο Δήμο Φλώρινας.

Αποστρατεύτηκε με το βαθμό του Επιλάρχου το 1945.

Καλαϊτζής Ανδρέας, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ)

Κατά την Κατοχή διητέλεσε Δκτης Λόχου του Π/27 ΣΠ Ε.Λ.Α.Σ.⁵⁴⁶ Υπό έρευνα.

Καλαμπαλίκης Ευάγγελος, Συνταγματάρχης (ΠΖ)

Καταγόταν από την Εύβοια.⁵⁴⁷ Ήταν μέλος της Λαϊκής Δημοκρατικής Ένωσης.

Το 1943 προσχώρησε στον ΕΛΑΣ. Ανέλαβε Διοικητής της ΙΧ Μεραρχίας. Ο Geoffrey Chandler⁵⁴⁸ μέλος της Σ.Σ.Α. στη Δυτική Μακεδονία τον περιγράφει

Ήταν ένας κοντός και χαρούμενος άνθρωπος που φορούσε γυαλιά, με εξαιρετική ικανότητα διοικήσεως στρατιωτικών επιχειρήσεων κατά του εχθρού.

Περπατούσε πάνω σε ένα τεντωμένο σχοινί, ανάμεσα στις στρατιωτικές ανάγκες

⁵⁴² Πολυχρόνης Ενεπεκίδης, *ό.π.*, σ. 101-102.

⁵⁴³ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 390.

⁵⁴⁴ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Καζία Σταύρου.

⁵⁴⁵ Ευρωπαϊκός αποκαλούνταν ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.

⁵⁴⁶ Δημήτρης Καΐλας, *ό.π.*, σ. 262.

⁵⁴⁷ Δημήτρης Καΐλας, *ό.π.*, σ. 132.

⁵⁴⁸ Chandler Geoffrey, *Διχασμένη χώρα, μια Αγγλο-Ελληνική τραγωδία*, Εκδόσεις παρατηρητής, έκδοση α΄, μετάφραση Φώτης Κοκαβέσης, Θεσσαλονίκη 2000, σ.59.

της εποχής και τις πολιτικές απειλές της οργάνωσης και του «πολιτικού» καθοδηγητή της Μονάδος του.

Ο Μουμουλίδης Αριστείδης (Σπάρτακος)⁵⁴⁹ αναφέρει ότι συνδύαζε την αυστηρότητα με το χιούμορ. Κάποτε, επιθεώρησε ένα τμήμα του ΕΛΑΣ στην περιοχή της Βλάστης, όπου ήταν εγκατεστημένο ως φυλάκιο. Διαπίστωσε ότι δεν υπήρχαν ούτε χαρακώματα ούτε ατομικά οχύσματα. «Εδώ ομοιάζετε με κοπάδι εκτεθειμένο στον κίνδυνο να γίνει βορά λύκων!», είπε. «Αύριο η ομάδα δεν θα είναι εδώ», του είπε χαμηλόφωνο ο Υψηλάντης που ήταν συνοδό του. «Πολλά είναι να ενδεχόμενα ως την αύριο», απάντησε ο Καλαμπαλίκης, δείχνοντας με αυτόν τον τρόπο το υψηλό αίσθημα ευθύνης και επαγγελματισμού που τον διακατείχε.

Καλοβυρνάς Ιωάννης, Ανθυπολοχαγός

Ιδρυτικό μέλος της Υ.Β.Ε. Καστοριάς.⁵⁵⁰

Καναβάς Ιωάννης, Ανθυπολοχαγός

Ήταν οργανωμένος στην Υ.Β.Ε. Κοζάνης. Έλαβε μέρος στη μάχη του Φαρδύκαμπου.⁵⁵¹ Αργότερα προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. και διετέλεσε Γραφείο Επιχειρήσεων της Ομάδος Μεραρχιών Μακεδονίας (Ο.Μ.Μ.). Υπό έρευνα.

Κανέλλος Ρήγας του Θεοδώρου, Υπολοχαγός (ΠΖ)

Γεννήθηκε στο χωριό Φίλια της επαρχίας Καλαβρύτων το 1911. Αποφοίτησε από τη Σχολή Μονίμων Υπαξιωματικών και τον Ιούλιο του 1936 ονομάστηκε Ανθλγός (ΠΖ).

Στον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο συμμετείχε με το 34 Σύνταγμα Πεζικού.⁵⁵² Τον Μάρτιο του 1942 και ενώ τελούσε σε αναρρωτική άδεια λόγω τραυματισμού του στον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο, το Υ.Ε.Α. ανακάλεσε την άδεια του και τον τοποθέτησε στη Φλώρινα. Ενεγράφη στην Στρατιωτική Διοίκηση Αξιωματικών Νομαρχίας Φλώρινας, στην υπηρεσία αντιβουλγαρικής προπαγάνδας και διετέλεσε και υπασπιστής του Ανώτατου Στρατιωτικού Διοικητή Νομού Φλώρινας, Συνταγματάρχη πεζικού Χρυσικού.⁵⁵³

⁵⁴⁹ Αριστείδης Μουμουλίδης, *Ο φαύλος κύκλος, Απομνημονεύματα οδυνηρών ιστορικών σταθμών 1920-2000*, Εκδόσεις flaccus, Βουδαπέστη 2003, σ. 100.

⁵⁵⁰ Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ. 169.

⁵⁵¹ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 304 και Χρήστος Βήττος, *ό.π.*, σ. 624.

⁵⁵² Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κανέλλου Ρήγα.

⁵⁵³ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κανέλλου Ρήγα.

Τον Απρίλιο του 1944 συνελήφθη από τους Γερμανούς και φυλακίστηκε για 8 ημέρες στη Φλώρινα, ύστερα από υπόδειξη των Βουλγαρικών αρχών, λόγω της δράσης του στη αντιβουλγαρική υπηρεσία όπου υπηρετούσε. Αφέθηκε ελεύθερος διότι διαπιστώθηκε ότι η δράση του στρέφονταν όχι ενάντια των Γερμανών αλλά της Βουλγαρικής προπαγάνδας και του Ε.Α.Μ. Μετά την απελευθέρωσή του, διέφυγε στην Αθήνα με σκοπό την φυγή του στη Μέση Ανατολή. Η αρμόδια όμως υπηρεσία του Υ.Ε.Α. τον διέταξε να επανέλθει στη Φλώρινα για τη συνέχιση της υπηρεσίας που διεξήγαγε, στην οποία και παρέμεινε μέχρι τον Αύγουστο του 1944.⁵⁵⁴

Κατά τα έτη 1943 – 1944 και για διάστημα 7μηνών συνεργάστηκε με μυστική συμμαχική υπηρεσία παρέχοντας πληροφορίες σχετικές με τη δράση των Γερμανών στη Φλώρινα. Τον Αύγουστο του 1944 προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. και υπηρέτησε στο 3^ο Γραφείο επιχειρήσεων της Ομάδος Μεραρχιών Μακεδονίας. Παρέμεινε στον Ε.Λ.Α.Σ. μέχρι την υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας. Ήταν ο μοναδικός Αξιωματικός Φλώρινας που δεν μνήθηκε στην οργάνωση Υ.Β.Ε.⁵⁵⁵ Αργότερα μνήθηκε στην Π.Α.Ο. και σύμφωνα με τη έκθεση εξέτασης Μάρτυρα του Αξιωματικού Ηλιάδη Παντελή διένειμε παράνομο τύπο της Π.Α.Ο. στην Φλώρινα. Αποστρατεύτηκε τον Οκτώβριο του 1960 με το βαθμό του Ταξιάρχου.

Καραγεωργίου Ηρακλής του Παναγιώτη, Υπολοχαγός (ΠΖ)

Γεννήθηκε την 19 Σεπτεμβρίου του 1912 στο Άργος Ορεστικό.⁵⁵⁶ Ήταν γιός Μακεδονομάχου.⁵⁵⁷

Αποφοίτησε από την Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων και ονομάστηκε ανθυπολοχαγός την 19 Αυγούστου 1935. Κατά την Κατοχή ήταν μνημένος από νωρίς στην Υ.Β.Ε. Τον Ιούνιο του 1942 συνελήφθη από τους Γερμανούς λόγω της συμμετοχής του στην οργάνωση. Μετά από 6μηνη κράτηση στη Θεσσαλονίκη και ελλείψει στοιχείων απελευθερώθηκε. Την 29 Δεκέμβριο του 1942 διέφυγε στην Μέση Ανατολή.⁵⁵⁸

Την άνοιξη του 1943⁵⁵⁹ έπεσε με αλεξίπτωτο στο υψίπεδο «Παλιοκρήμνη» του Γράμμου κοντά στον Πεντάλοφο, ως μέλος της Αγγλικής Συμμαχικής Αποστολής, ως σύνδεσμος με το

⁵⁵⁴ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κανέλλου Ρήγα.

⁵⁵⁵ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ.313.

⁵⁵⁶ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Καραγεωργίου Ηρακλή.

⁵⁵⁷ N.G.I Hammond, *ό.π.*, σ. 21-22.

⁵⁵⁸ Παρμενίων Παπαθανασίου, *ό.π.*, σ. 329, Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Καραγεωργίου Ηρακλή.

⁵⁵⁹ Ο Αλέκος Σακκαλής, *ό.π.*, σ. 61, αναφέρει συγκεκριμένα τον Μάιο, μαζί με τον Ζώτο.

Αρχηγείο Μ. Ανατολής, θέση στην οποία παραμένει μέχρι και το 1944.⁵⁶⁰ Αρχές του 1944 ήταν μέλος της ομάδος Λαζαρίδη που στασίασε εντός του Ε.Λ.Α.Σ. αλλά κατόπιν παρεμβάσεως των Άγγλων δεν συνελήφθη.⁵⁶¹ Στο Δεκεμβριανό κίνημα συμμετείχε υπηρετών στην ΙΙΙ Ορεινή Ταξιαρχία του Εθνικού Στρατού, όπου και σκοτώθηκε από τον Ε.Λ.Α.Σ.⁵⁶²

Καραγιάννης Ιωάννης, Συνταγματάρχης (ΜΧ)

Δκτης σχολής Εφέδρων Αξιωματικών, Δκτης ΙΧ Μεραρχίας, τέλος Επιτελάρχης Ο.Μ.Μ.⁵⁶³ Υπό έρευνα.

Καραθάνος Δημήτριος, Ταγματάρχης

Γεννήθηκε την 1 Μαΐου 1899 στη Σαμαρίνα. Αποφοίτησε από την Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων ονομασθείς Ανθυπολοχαγός την 1 Σεπτεμβρίου 1923.⁵⁶⁴

Κατά την κατοχή διέμενε στην Κοζάνη και μνήθηκε στην Υ.Β.Ε.⁵⁶⁵ Σύμφωνα με απόσπασμα της απολογίας του Λοχαγού Γερούκη Γρηγορίου, ο Καραθάνος διετάχθη από τον Σχη Παπαγεωργίου να μεταβεί στη Σαμαρίνα για την οργάνωση τμημάτων, το οποίο και δεν έπραξε.⁵⁶⁶ Δεν βρέθηκαν άλλα στοιχεία. Υπό έρευνα.

Καραθάνος ή Καραθανάσης, Λοχαγός

Καταγόταν από το Βογατσικό. Διατέλεσε διοικητής λόχου του ΙΙ/27 Συντάγματος Ε.Λ.Α.Σ. Σκοτώθηκε στις εκκαθαριστικές των Γερμανών τον Μάιο του 1943 στη Λούβρη.⁵⁶⁷ Δεν βρέθηκαν άλλα στοιχεία. Υπό έρευνα.

Καραμπέρης Στέφανος του Ευαγγέλου, Εύελπις - Ανθυπολοχαγός

Γεννήθηκε στην Κλεισώρεια Βοΐου το 1921. Το 1939 εισήλθε στην Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (ΣΣΕ) και το 1940 με τον βαθμό του Ευέλπιδος – Ανθυπασπιστή πήρε μέρος στον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο.

⁵⁶⁰ Δημήτριος Ζαφειρόπουλος, *ό.π.*, σ.105-106.

⁵⁶¹ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 260.

⁵⁶² Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Καραγεωργίου Ηρακλή.

⁵⁶³ Δημήτρης Καΐλας, *ό.π.*, σ. 132.

⁵⁶⁴ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Καραθάνου Δημητρίου.

⁵⁶⁵ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 713.

⁵⁶⁶ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Γερούκη Γρηγορίου.

⁵⁶⁷ Αλέκος Σακκαλής, *ό.π.*, σ. 63, 244.

Τον Οκτώβριο του 1941 έγινε μέλος της Υ.Β.Ε. και μετά της Π.Α.Ο. Πήρε μέρος στη μάχη του Φαρδύκαμπου και στα γεγονότα του Αυγερινού, απ' όπου κατάφερε να διαφύγει. Τον Οκτώβριο του 1943 έφυγε για την Μ. Ανατολή. Εντάχθηκε στον Ιερό Λόχο και τιμήθηκε με πολλά παράσημα.⁵⁶⁸ Πέθανε σε ηλικία 87 ετών, με τον βαθμό του Υποστρατήγου.

Καρατάσος Ευστράτιος του Ιγνατίου, Ήλαρχος (ΑΜ:19402)

Γεννήθηκε το 1909 στη Μυτιλήνη του Νομού Λέσβου. Φοίτησε στην Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (ΣΣΕ) και τον Αύγουστο του 1934 ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός Ιππικού.⁵⁶⁹

Κατά τη Κατοχή τα πρώτα έτη 1941, 1942 υπηρέτησε στην Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης (Υπουργείο Παιδείας) και στη Στρατιωτική Διοίκηση Θεσσαλονίκης. Το 1943 κατετάγη στο 65^ο Σύνταγμα της ΠΑΟ.⁵⁷⁰ Μετά από προδοσία το Σύνταγμα διαλύθηκε τον Ιούλιο του 1943, οι Αξιωματικοί συνελήφθησαν από τον Ε.Λ.Α.Σ. και υποχρεωτικά προσχώρησαν στα τμήματά του.

Τοποθετήθηκε Διοικητής του 27 Συντάγματος ΕΛΑΣ. Δεν επέδειξε αντεθνική δράση, απεναντίας το Σύνταγμα του εξεδίωξε τις αυτονομιστικές δυνάμεις του Γκότσε, που ήταν εγκατεστημένες στο χωριό Πρώτη της Φλώρινας και με την αναχώρηση των Γερμανών το Νοέμβριο του 1944 σχεδίαζαν να καταλάβουν την Φλώρινα.⁵⁷¹

Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζα τέθηκε στον Πίνακα Α' και συνέχισε τη σταδιοδρομία του στο νέο Ελληνικό Στρατό.

Αποστρατεύθηκε με το βαθμό του Υποστρατήγου το 1967.

Καράτζος Απόστολος ή Διονύσιος, Αντισυνταγματάρχης (ΠΖ) – «Μελάς»

Βλάχικης καταγωγής από την Θεσσαλία. Διατέλεσε το 1943 Διοικητής του 27 Συντάγματος Ε.Λ.Α.Σ. και αργότερα Διοικητής του 53 Συντάγματος Ε.Λ.Α.Σ.⁵⁷² Τον Φεβρουάριο του 1944 ανέλαβε επικεφαλής του αποσπάσματος Βερμίου.

⁵⁶⁸ Στέφανος Καραμπέρης, *ό.π.*, σ. 11-12.

⁵⁶⁹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], *ατ. έ.*, Καρατάσου Ευστρατίου.

⁵⁷⁰ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 434-439.

⁵⁷¹ Βάσος Τσακαλίδης – Χατζηνικολάου, *Ο αγών του βουνού κάτω από το ζυγό του Κ.Κ.Ε.*, Εκδόσεις Ενώσεως Πολεμιστών Αντιστασεως Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη 1947, σ. 30-37.

⁵⁷² Γιάννης Πριόβολος (επιμ.), *ό.π.*, σ. 92 και Δημήτριος Ζαφειρόπουλος, *ό.π.*, σ. 56.

Καραχισαρίδης Μιχαήλ του Βασιλείου, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:21827)

Γεννήθηκε το 1912 στην Κυρακαλή Γρεβενών. Διέμενε στην Έδεσσα και υπαγόταν στην Στρατιωτική Διοίκηση Φρουράς Εδέσσης. Οργανώθηκε αρχικά στην Υ.Β.Ε. και μετά στην Π.Α.Ο.

Τον Ιούλιο του 1943 συνελήφθη μαζί με άλλους Αξιωματικούς της Φρουράς Εδέσσης από τον Ε.Λ.Α.Σ. και αναγκάστηκε να προσχωρήσει σε αυτόν. Παρέμεινε στην έδρα της ΙΧ Μεραρχίας ως βοηθός Διαχειριστή τροφίμων.⁵⁷³ Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας τέθηκε στον Πίνακα Α', συνεχίζοντας τη σταδιοδρομία του στον νέο Ελληνικό Στρατό.

Καρβέλλας Βασίλειος, Ήλαρχος

Ήταν μνημένος στην Π.Α.Ο. Τον Ιούλιο του 1943 ορίστηκε υποδιοικητής του 19 Συντάγματος Νιγρίτας της Π.Α.Ο. Συνελήφθη κατόπιν πλεκτάνης υπό του Ε.Λ.Α.Σ.⁵⁷⁴ Μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας τέθηκε τον Πίνακα Β'. Το 1947 δυνάμει της διαταγής Γ.Ε.Σ. 12398/Α2/ΙΥα/Β.Σ.Τ. 902/7-3-47 αποκαταστάθηκε αναγνωρίζοντας τη δράση του το Γενικό Επιτελείο Στρατού και επαναφέροντάς τον στην ενεργό υπηρεσία, εφόσον και ο ίδιος του επιθυμούσε.⁵⁷⁵ Δεν βρέθηκαν άλλα στοιχεία. Υπό έρευνα.

Καριάκας Χρυσόστομος, Ανθυπολοχαγός

Κατάγονταν από τη Σμύρνη. Αδελφός του Πολύδωρου. Διετέλεσε στρατιωτικός Διοικητής τμήματος στον Ε.Ε.Σ. Εκτελέστηκε μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας στον Πεντάλοφο.⁵⁷⁶

Καριάκας Πολύδωρος, Ανθυπασπιστής

Κατάγονταν από τη Σμύρνη. Αδελφός του Χρυσόστομου. Διετέλεσε στρατιωτικός Διοικητής τμήματος στον Ε.Ε.Σ. Εκτελέστηκε μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας στον Πεντάλοφο.⁵⁷⁷

⁵⁷³ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 126.

⁵⁷⁴ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 253 -254.

⁵⁷⁵ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ., Λαζαρίδη Χρήστου.

⁵⁷⁶ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *ό.π.*, σ. 315, 316. Σύμφωνα με τον Αχιλλέα Τριανταφυλλίδη, «Από τη δράση της Π.Α.Ο. στην Κοζάνη», στο Νίκος Καλογερόπουλος, *ό.π.*, σ. 249, εκτελέστηκε στην Ανθούσα Βοΐου την 15 Δεκεμβρίου 1944.

⁵⁷⁷ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *ό.π.*, σ. 315, 316

Καρμής Κωνσταντίνος του Γεωργίου, Λοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:19415)

Καταγόταν από το Ναύπλιο. Αποφοίτησε από τη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων το 1934 ονομασθείς Ανθυπολοχαγός πεζικού.

Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο υπηρέτησε στην VII Ταξιαρχίας Καραντάγ, στο Φαλακρό Όρος.

Κατά την Κατοχή διέμενε στην Θεσσαλονίκη. Το 1942 διετέλεσε διευθυντής μονοπωλίου Αμυνταίου διατεθείς στην υπηρεσία ταύτην από τον επισιτισμό. Το Φθινόπωρο του 1942 μνήθηκε στην Υ.Β.Ε. Το 1943 ίδρυσε την Επαναστατική Στρατιωτική Οργάνωση (Ε.Σ.Ο.) στη Θεσσαλονίκη. Τον Μάιο του 1944 διέφυγε στη Φλώρινα μετά την πλήρη διάλυση της Ε.Σ.Ο. Οργάνωσε, όπως δηλώνει ο ίδιος, επιχειρήσεις κατά των αυτονομιστών στη Φλώρινα. Προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. Τον Ιούλιο του ίδιου έτους ανέλαβε τη διεύθυνση του ΙΙΙ Γραφείου της ΙΧ Μεραρχίας του Ε.Λ.Α.Σ. από τον Λοχαγό Κήφισσα. Κατά την παραμονή του στον Ε.Λ.Α.Σ. έλαβε μέρος στο στρατοδικείο που δίκασε τον Επίλαρχο Λαζαρίδη για στάση.

Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας τέθηκε στον Πίνακα Β', πέρασε από Ανακριτικό Συμβούλιο το οποίο αποφάνθηκε την απόταξή του για «βαρέα πταίσματα».

Κατσίμπας, Υπολοχαγός

Υπηρέτησε στην ΙΧ Μεραρχία του Ε.Λ.Α.Σ. Ανήκε στην ομάδα Λαζαρίδη, που οργάνωσαν την στάση μέσα στον Ε.Λ.Α.Σ.⁵⁷⁸ Υπό έρευνα.

Κατσόγιαννος Στυλιανός, Ανθυπολοχαγός - «Γιάγκοβας»

Έμενε με την οικογένειά του στη Σιάτιστα, επειδή ο πατέρας του, που ήταν Δασάρχης, υπηρετούσε εκεί. Τελείωσε το Γυμνάσιο Σιατίστης και πέτυχε την εισαγωγή του στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (ΣΣΕ). Ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός Πυροβολικού λίγο πριν τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο στον οποίο συμμετείχε στον Κεντρικό Τομέα του Αλβανικού Μετώπου.

Στην Κατοχή συγκρότησε την πρώτη αντιστασιακή οργάνωση στην περιοχή της Σιατίστης.⁵⁷⁹ Πήρε μέρος στις μάχες της Βίγλας και του Φαρδύκαμπου. Διετέλεσε Στρατιωτικός Διοικητής του Αρχηγείου Βαρνούντος και μέλος του στρατηγείου του Ε.Λ.Α.Σ.

⁵⁷⁸ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 306.

⁵⁷⁹ Κυρατζόπουλος Δημήτριος – Φωτεινός, *ό.π.*, σ. 289.

Μακεδονίας. Σκοτώθηκε σε μάχη με τους Γερμανούς στη Ξηρολίμνη Κοζάνης στις 18 Ιουλίου 1943.⁵⁸⁰

Κερατζόπουλος Γεώργιος, Αντισυνταγματάρχης ε.α.

Καταγόταν από το Σκαλοχώρι Βοΐου. Μετά τα γεγονότα του Αυγερινού έφυγε στη Θεσσαλονίκη.⁵⁸¹ Υπό έρευνα.

Κήφισσας Κωνσταντίνος, Λοχαγός (ΠΖ)

Κατά την Κατοχή διέμενε στη Θεσσαλονίκη. Τον Ιανουάριο μνήθηκε στην Ε.Κ.Κ.Α.⁵⁸² Ο Παπαθανασίου αναφέρει ότι ήταν μνημένος στην Π.Α.Ο. Το θέρος του 1943 προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. ακολουθώντας τον Συνταγματάρχη Ιππικού Δημάρατο Σωκράτη.⁵⁸³ Ανέλαβε τα καθήκοντα του διευθυντή ΙΙ και ΙΙΙ Γραφείου. Το ΙΙ Γραφείο το παρέδωσε αργότερα στον Γλαρχο Καρατάσσο. Τον Ιούνιο του 1944 παρέδωσε και το ΙΙΙ Γραφείο στον Καρμή. Σύμφωνα με την Έκθεση της ΟΜΜ του ΕΛΑΣ» [αχρονολόγητη –ανυπόγραφη] για τη δράση των Άγγλων συνδέσμων Αξιωματικών στον Ε.Λ.Α.Σ. Δυτικής Μακεδονίας, ήταν μέλος της ομάδος Λαζαρίδη που οργάνωσε το κίνημα στους κόλπους του Ε.Λ.Α.Σ.⁵⁸⁴ Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε τη σταδιοδρομία στον νέο Ελληνικό Στρατό, κατατασσόμενος στον Πίνακα Α΄.⁵⁸⁵

Κικιλίτζας Ευάγγελος του Γεωργίου, Λοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:18427)

Γεννήθηκε στην Φλώρινα το 1904. Αποφοίτησε από την ΣΣΕ την 23 Ιουλίου 1930 και ονομάστηκε Ανθλγός (ΠΖ).

Στον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο συμμετείχε με το 28 ΣΠ ως Διοικητής Λόχου πολυβόλων και προτάθηκε για την επ' ανδραγαθία προαγωγή του στο βαθμό του Ταγματάρχη.

Κατά την Κατοχή πρώτος από τους διαμένοντες στην Φλώρινα Αξιωματικούς εκλήθη στη Θεσσαλονίκη και μνήθηκε στην οργάνωση Υ.Β.Ε. από τον Ταγματάρχη Παπαθανασίου Ιωάννη. Καθ' όλη τη διάρκεια της Κατοχής διετέλεσε αρχηγός του Κέντρου αντιστάσεως

⁵⁸⁰ Αλέξης Ρόσιος (Υψηλάντης), *ό.π.*, σ.81.

⁵⁸¹ Τάκης Κωστόπουλος, *ό.π.*, σ. 33,190.

⁵⁸² Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 307.

⁵⁸³ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 766 και N. Hammond, *ό.π.*, σ. 26.

⁵⁸⁴ -, *Κείμενα Εθνικής Αντίστασης*, τόμος 1^{ος}, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1981, σελ. 473

⁵⁸⁵ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Η.Σ.Α.], ατ. έ. Καρατάσσου Ευστρατίου.

Φλώρινας.⁵⁸⁶ Τον Αύγουστο του 1944 έφυγε στη Θεσσαλονίκη. Μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε τη σταδιοδρομία του στο νέο Ελληνικό Στρατό.

Τον Δεκέμβριο του 1949 συνεπεία της 26/50 Ε.Δ.Υ.Σ., αποστρατεύθηκε με το βαθμό του Ταγματάρχου.⁵⁸⁷

Κοζάρης Ευάγγελος Ανθυπολοχαγός

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής διέμενε στο Αμύνταιο⁵⁸⁸ και σύμφωνα με την απολογία του Υπλγού Κανέλλου επί Ε.Δ.Ε. αποτέλεσε μέλος του δικτύου συλλογής πληροφοριών του τελευταίου.⁵⁸⁹

Κοΐδης Ανδρέας του Πέτρου, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ)

Γεννήθηκε το 1913 στο Πισοδέρι του Νομού Φλώρινας. Το 1938 αποφοίτησε από τη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (ΣΣΕ) και ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός (ΠΖ).

Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο υπηρέτησε ως Διοικητής της Α΄ Πυροβολαρχίας του Γ΄ Σώματος Στρατού στην Αλβανία.

Κατά την Κατοχή υπηρετούσε από τον Μάιο του 1941 μέχρι αρχές Ιανουαρίου του 1943. στη Στρατιωτική Διοίκηση Αξιωματικών Φλώρινας σε εμπιστευτική υπηρεσία πληροφοριών και προπαγάνδας.

Από τα μέσα Ιανουαρίου 1943 έως Δεκέμβριο του 1943 στην Υπηρεσία Ατομικών Εγγράφων (Γραφείο Μητρώων Φλωρίνης), ως διευθυντής Γραφείου. Από τον Ιανουάριο του 1944 έως 5 Σεπτεμβρίου 1944 επανήλθε στη Στρατιωτική Διοίκηση Αξιωματικών Φλώρινας, σε εμπιστευτική υπηρεσία.⁵⁹⁰

Την 6 Σεπτέμβριο του 1944 προσχώρησε στον ΕΛΑΣ, λόγω της καταστάσεως που επικρατούσε στη Φλώρινα, εξαιτίας των συλλήψεων και εκτελέσεων από τους Γερμανούς. Πεισμένος λοιπόν ότι μετά τη Συμφωνία του Λιβάνου και του γεγονότος ότι «ο Ε.Λ.Α.Σ. ανεγνωρίζετο υπό της Κυβερνήσεως Παπανδρέου» έκρινε ότι ήταν υποχρεωμένος να ενισχύσει τον απελευθερωτικό αγώνα, όπου και υπηρέτησε μέχρι 10 Νοεμβρίου 1944 ως Διοικητής τμήματος στο Άργος Ορεστικό.⁵⁹¹ Την 10 Νοεμβρίου 1944, μετά την απελευθέρωση της

⁵⁸⁶ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 59.

⁵⁸⁷ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. ε. Τχη (ΠΖ) Κικιλίτζα Ευάγγελου.

⁵⁸⁸ Προσωπικό Αρχείο κ. Αλέξανδρου Παπαπέτρου.

⁵⁸⁹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κανέλλου Ρήγα.

⁵⁹⁰ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κοΐδη Ανδρέα.

⁵⁹¹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κοΐδη Ανδρέα.

Ελλάδος, κρίνοντας ότι έληξε η αποστολή του, παρουσιάστηκε στο Μητρώο Αρρένων Φλωρίνης παραμένοντας όμως στις τάξεις του ΕΛΑΣ.⁵⁹² Την 25 Νοεμβρίου διατάχτηκε να λάβει μέρος στις επιχειρήσεις κατά του Ζέρβα. Αρνήθηκε και συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. ως αντιδραστικός και φυλακίστηκε στις φυλακές Φλωρίνης μέχρι τις 25 Δεκεμβρίου του 1944.⁵⁹³

Μετά τη Συμφωνία τη Βάρκιζας, τέθηκε στον Πίνακα Α΄ και παρέμεινε με τα «οριστικά μόνιμα στελέχη του στρατού Εγκ. 553/45». Αποστρατεύθηκε την 18 Μαΐου 1965 με το βαθμό του Συνταγματάρχη με τη 77/65 Εγκύκλιο Διαταγή Υπουργείου Στρατιωτικών.⁵⁹⁴

Κοκκινίδης Γεώργιος, Λοχαγός (ΥΙ)

Διατέλεσε γιατρός του 53 Συντάγματος του Ε.Λ.Α.Σ.⁵⁹⁵ Υπό έρευνα.

Κοκοτός Στέφανος, Λοχαγός Στρατολογίας

Κατά την διάρκεια της Κατοχής διατέλεσε προϊστάμενος στρατολογικού γραφείου Φλώρινας το 1943.⁵⁹⁶ Υπό έρευνα.

Κοντονάσιος Ιωάννης του Σιδέρη, Ταγματάρχης (ΠΖ)

Καταγόταν από την Περιστερά Βοΐου. Ήταν οργανωμένος στην Υ.Β.Ε. – Π.Α.Ο. και επικεφαλής στην μάχη του Φαρδύκαμπου. Κατά τα γεγονότα του Αυγερινού, διέφυγε τελευταία στιγμή τη σύλληψη.

Κορίνας Αναστάσιος, Λοχαγός (ΠΖ)

Γεννήθηκε στο Μεγάροβο Σερβίας το 1912 και το 1914 η οικογένειά του εγκαταστάθηκε στο Αμύνταιο Φλώρινας. Το 1930 εισήλθε στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (ΣΣΕ) και το 1934 ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός.⁵⁹⁷

Τα δύο πρώτα χρόνια της Κατοχής διέμενε στο Αμύνταιο. Υπαγόταν στην Στρατιωτική Διοίκηση Αξιωματικών Φλώρινας η οποία τον είχε διαθέσει στη Επιθεώρηση Μέσης

⁵⁹² Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κοΐδη Ανδρέα, «Απολογία Κατηγορουμένου»

⁵⁹³ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κοΐδη Ανδρέα, «Πιστοποιητικών», Ελληνική Βασιλική Χωροφυλακή, Διοικήσεις Χωροφυλακής Φλωρίνης, Γραφείον Εθν. Ασφαλείας, Αριθ. Πρωτ. 3/2/1499α, Φλώρινα, 20/10/1951. και «Υπεύθυνη Δήλωση Ανδρέα Κοΐδη» 20 Μαΐου 1948.

⁵⁹⁴ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κοΐδη Ανδρέα.

⁵⁹⁵ Δημήτρης Καΐλας, *ό.π.*, σ. 191.

⁵⁹⁶ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κανέλλου και Ηλιάδη.

⁵⁹⁷ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κορίνα Αναστασίου.

Εκπαίδευσης του Νομού. Ήταν ο πρώτος Αξιωματικός της περιοχής του Αμυνταίου που μνήθηκε στην Υ.Β.Ε.

Τέλη του 1942, με πρόσχημα την παρακολούθηση τραύματός του από τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο, αποσπάστηκε από τη Στρατιωτική Διοίκηση Αξιωματικών Φλώρινας στο Στρατιωτικό Φρουραρχείο Αθηνών⁵⁹⁸ και αρχές 1943 διέφυγε στη Μ. Ανατολή και από το Φεβρουάριο του 1943 έως τον Απρίλιο υπηρέτησε στο 1^ο Τάγμα της ΙΙΙ Ορεινής Ταξιαρχίας (PIMINI), στην Μ. Ανατολή και στην Ιταλία.⁵⁹⁹

Κουλούρης Τιμόθεος, Υπολοχαγός (ΠΖ)

Γόνος Μακεδονομάχων με καταγωγή από το Λέχωβο. Ήταν μνημένος στην Π.Α.Ο. Οργάνωσε ένοπλα τμήματα στην περιοχή της Καστοριάς μαζί με τους έφεδρους Αξιωματικούς Ζήση Κωνσταντίνο και Κιουρτσινιάκη Άγγελο.⁶⁰⁰ Τα τμήματα αυτά σύμφωνα με το Παπαθανασίου συγκρότησαν το 28 Σύνταγμα της Π.Α.Ο. υπό την ηγεσία του Κουλούρη.⁶⁰¹

Συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. και εκτελέστηκε στον Μύλους Ταναίων της Βλάστης.⁶⁰²

Κουρούκλης Κωνσταντίνος, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ)

Δεν βρέθηκαν πολλά στοιχεία. Μνήθηκε στη Π.Α.Ο. και υπηρέτησε στο 27 αντάρτικο Σύνταγμα. Εκτελέστηκε από αντάρτες του εφεδρικού Ε.Λ.Α.Σ. τον Οκτώβριο του 1943 στην Ν. Χαλκηδόνα.⁶⁰³ Υπό έρευνα.

Κουταλίδης Αγαθόνικος του Ιωάννου, Λοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:17946)

Γεννήθηκε το 1898 στην Αργυρούπολη του Πόντου.

Κατετάγη στον Ελληνικό Στρατό το 1920 ως εθελοντής του εξωτερικού. Το 1928 προήχθη σε Ανθυπασπιστή. Συμμετείχε στο κίνημα του 1935 και τέθηκε σε αυτεπάγγελτο αποστρατεία φέρων το βαθμό του Ανθυπολοχαγού.

Στα μέσα της κατοχής, τέλη 1942 μετεγκαταστάθηκε από την Αθήνα στη Φλώρινα για βιοποριστικούς λόγους. Στη Φλώρινα προσπάθησε να συγκροτήσει Εθνικιστική προσφυγική

⁵⁹⁸ Αρχείο Παπαπέτρου Αλέξανδρου, Διοικήσεις Αξιωματικών Φλωρίνης προς τον Σχη Πεζικού κ. Παπαπέτρου Ιωάννη, Αριθ. 674, «Περί αποσπάσεως του Λοχαγού Πεζικού Κορίννα Αναστασίου εις το Φρουραρχείον Αθηνών», Φλώρινα 30 Νοεμβρίου 1942.

⁵⁹⁹ Θεόδωρος Μυλωνάς, *Ενί λόγω Άριστος. Στρατηγός Αναστάσιος Κορίννας*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αμύνταιο 2013, σ.72-75.

⁶⁰⁰ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 196.

⁶⁰¹ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.) *ό.π.*, σ. 312, 324

⁶⁰² Σύμφωνα με τον Παπαθανασίου το σώμα του έμεινε για πολλές μέρες άταφο

⁶⁰³ Παρμενίων Παπαθανασίου, *ό.π.*, σ. 898 και Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ. 202.

οργάνωση και κατόπιν προδοσίας από το Ε.Α.Μ., όπως ο ίδιος καταθέτει, συνελήφθη από τις Γερμανικές αρχές τον Μάρτιο του 1943. Δραπετεύσας από το Φρουραρχείο Φλωρίνης διέφυγε στη Βλάστη, όπου και συνελήφθη από αντάρτες του Ε.Λ.Α.Σ. Προσχώρησε βιαίως στο Ε.Α.Μ. και τοποθετήθηκε στο Αρχηγείο Σιατίστης. Τον Ιούνιο μετατέθηκε στο Γεν. Στρατηγείο του Ε.Λ.Α.Σ. στο Περούλι υπό τον Σαράφη, ως Διευθυντής 1^{ου} Γραφείου και Διοικητής Λόχου Στρατηγείου. Επρόκειτο περί Αξιωματικού με αυξημένο το αίσθημα της ευθύνης, του καθήκοντος και της δικαιοσύνης. Με επιστολή του, το 1942 προς τον Νομάρχη Μπόνη, με τίτλο «Περί της τραγικής καταστάσεως οικογενείας, του εν Ιταλία αιχμαλώτου διατελούντος στρατιώτου», περιγράφει την ιστορία της συζύγου και των τέκνων ενός στρατιώτου και την δεινή τους κατάσταση, απαιτώντας την αποκατάσταση της αδικίας.⁶⁰⁴

Κυριακίδης Σταύρος, Υπολοχαγός

Μόνιμος εξ εφέδρων. Μυήθηκε στην Υ.Β.Ε. Κοζάνης. Έλαβε μέρος στη μάχη του Φαρδύκαμπου. Δεν βρέθηκαν επαρκή στοιχεία. Αποστρατεύτηκε με το βαθμό του Ταξιάρχου.⁶⁰⁵ Υπό έρευνα.

Κωνσταντινίδης Σπυρίδων, Ανθυπολοχαγός (ΥΙ)

Καταγόταν από την Κορησό Καστοριάς. Προήχθη σε ανθυπολοχαγό επ' ανδραγαθίας στον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο, όπου και τραυματίστηκε και έχασε ένα νεφρό και έναν πνεύμονα. Υπό έρευνα.⁶⁰⁶

Λαζαρίδης Χρήστος του Νέστωρα, Επίλαρχος⁶⁰⁷ (ΑΜ:15347)

Γεννήθηκε τον Ιανουάριο του 1898 στο Μελισοχώρι του Νομού Θεσσαλονίκης. Μόνιμος εξ εφέδρων, η σταδιοδρομία του ξεκίνησε από την κατάταξή του ως κληρωτός οπλίτης, προήχθη σε έφεδρο Λοχία και Ανθυπασπιστή. Τον Ιούλιο του 1924 μονιμοποιήθηκε και τον Ιούνιο του 1925 ονομάστηκε ανθυπολοχαγός Ιππικού.

Έλαβε μέρος στην Μικρασιατική Εκστρατεία και συμμετείχε στις μάχες Περγάμου, Σόμα, Κύρη Αγατσι, Κιρεσσού, Προύσας, Καβαλίτσας, Κωνσταντίας – Δορυλαίου και Σαγγαρίου.

⁶⁰⁴ Το πλήρες κείμενο της επιστολής παρατίθεται στο Παράρτημα «Η».

⁶⁰⁵ Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ. 182.

⁶⁰⁶ Προφορική μαρτυρία κ. Άλτα Ευάγγελου.

⁶⁰⁷ Επίλαρχος ονομάζεται ο Ταγματάρχης Ιππικού.

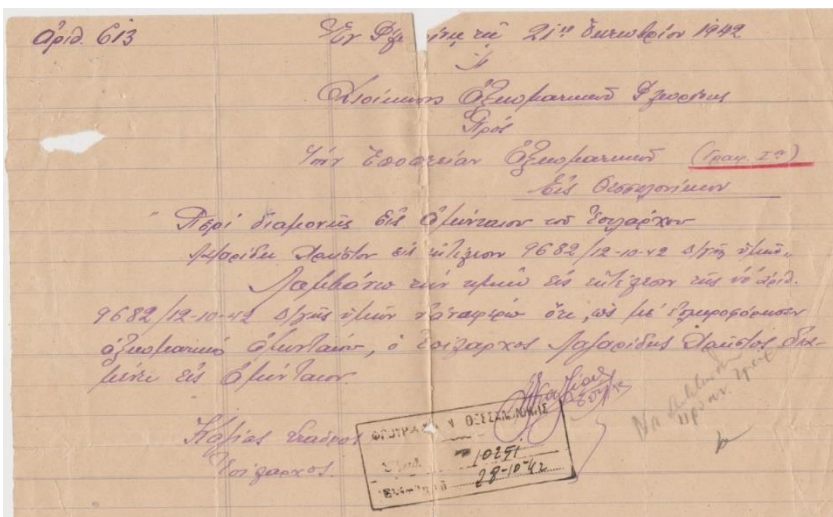
Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο υπηρέτησε στο 3^ο Σύνταγμα Ιππικού και στην XIV Μεραρχία ως Διοικητής Ήλης αρχικά και ως Διοικητής, μετά από προαγωγή, της XIV ομάδος Αναγνωρίσεως.

Το 1942 εγκαταστάθηκε στο Αμύνταιο και μνηθήκε στην Υ.Β.Ε. Το θέρος του 1943 προσχώρησε βιαίως στον Ε.Λ.Α.Σ.⁶⁰⁸ Ανέλαβε τη διοίκηση του 28 Συντάγματος Ε.Λ.Α.Σ. Τον Μάρτιο του 1944 κατηγορήθηκε από τον Καπετάνιο του Συντάγματος, Ηλία Δημάκη, γνωστό ως Γκότσε, ως πράκτορας της Π.Α.Ο. και συνελήφθη μαζί με μια ομάδα Αξιωματικών, οι οποίοι ετοιμάζονταν να ανατρέψουν την Κομμουνιστική Ηγεσία.

Δικάστηκε τον Ιούνιο του 1944 από λαϊκό δικαστήριο και καταδικάστηκε σε θάνατο μαζί με όλη την ομάδα των Αξιωματικών. Καθισμένος στο εδώλιο φώναξε

Επαναστάτησα κατά του Κ.Κ.Ε. διότι αγωνίζεται δια την παράδοση της Μακεδονίας στη Σόφια. Κατηγορώ το Κ.Κ.Ε. διότι μετέβαλε το εθνικό κεφάλαιο της Εθνικής Αντίστασης εις εσχάτην προδοσία. Το Ε.Α.Μ. διοικείται από κοινούς δολοφόνους, από ψευτοπροσωπικότητες, από ομάδα επαγγελματιών της προδοσίας του Κ.Κ.Ε. Σκοτώστε με. Ως αξιωματικός βροντοφωνώ: Η ΕΛΛΑΔΑ ΠΟΤΕ ΔΕΝ ΠΕΘΑΙΝΕΙ.⁶⁰⁹

Τελικά δεν εκτελέστηκαν αλλά μετά από παρέμβαση της συμμαχικής αποστολής μετατράπηκε η ποινή τους σε ισόβια κάθειρξη. Απελευθερώθηκε μετά την υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας.⁶¹⁰

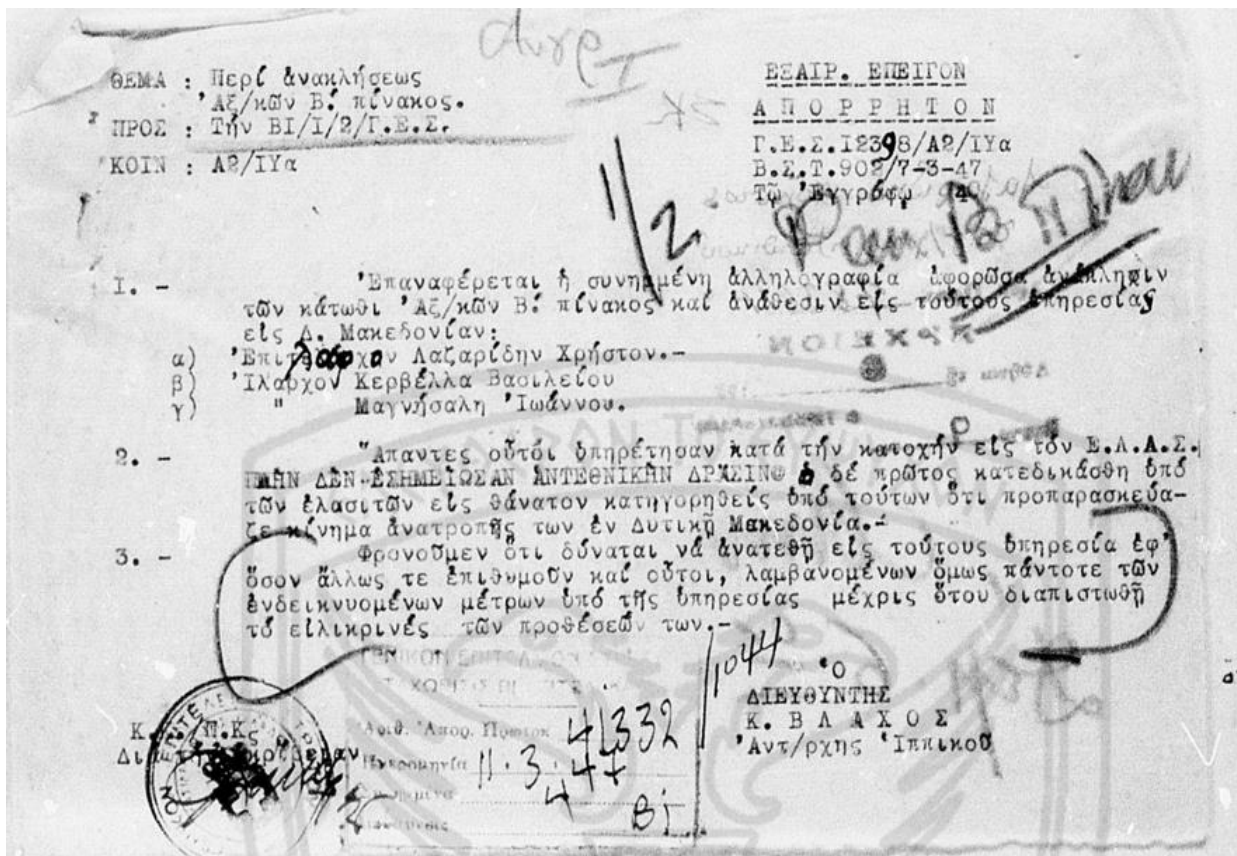
Εικόνα 21 Έγγραφο από το οποίο προκύπτει ότι ο Επίλαρχος Λαζαρίδης το φθινόπωρο του 1942 διέμενε στο Αμύνταιο

Την 7 Απριλίου 1945 τέθηκε στον Πίνακα Β'. Το 1947 δυνάμει της διαταγή Γ.Ε.Σ. 12398/Α2/ΙΥα/Β.Σ.Τ. 902/7-3-47 αποκαταστάθηκε. Αναγνωρίζοντας τη δράση του το Γενικό Επιτελείο Στρατού τον επανέφερε στην ενεργό υπηρεσία, εφόσον και ο ίδιος το επιθυμούσε.

⁶⁰⁸ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 766

⁶⁰⁹ Χρήστος Καραγιάννης, *Η προδομένη αντίστασις*, Εκδόσεις Εθνικού Συνδέσμου ΕΛΑΣιτών Μακεδονίας – Θράκης 1941-45, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 64.

⁶¹⁰ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], *ατ. έ.*, Λαζαρίδη Χρήστου.

Εικόνα 22 Διαταγή ανακλήσεως στην ενεργώ Υπηρεσία των Αξιωματικών Λαζαρίδη και Κερβέλλα

Λαλόπουλος Ανδρέας, Ταγματάρχης (ΜΧ)

Καταγόταν από το Πολυκάστανο Βοΐου. Ήταν επικεφαλής Αξιωματικών Φρουράς Κοζάνης. Τον Οκτώβριο του 1941 μυήθηκε στην οργάνωση Υ.Β.Ε. Τον Φεβρουάριο του 1943 υπό την πίεση του Μητροπολίτου Κοζάνης, Ιωακείμ υπέγραψε μαζί με άλλους οκτώ Αξιωματικούς της Φρουράς Κοζάνης ένα «πρωτόκολλο συνεργασίας» με τον Ε.Λ.Α.Σ. και ανέλαβε επικεφαλής στα τμήματα του Ε.Λ.Α.Σ. Δυτικής Μακεδονίας.⁶¹¹ Έλαβε μέρος στη μάχη του Φαρδύκαμπου σαν επικεφαλής τμήματος. Μετά τα γεγονότα του Αυγερινού διέφυγε στη Θεσσαλονίκη. Τέλη του 1943 επέστρεψε στην Κοζάνη.⁶¹² Αργότερα προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ.

⁶¹¹ Αθανάσιος Χρυσόχοου, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίον 5^ο. Οι Γερμανοί εν Μακεδονία (1941-1944)*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 304-305.

⁶¹² Για τη περίοδο που ακολούθησε μέχρι την απελευθέρωση υπάρχει διχογνωμία σχετικά με το ρόλο που διαδραμάτισε ο Λαλόπουλος. Κατηγορήθηκε για προδοσία από την οργάνωση, υποστηρίζοντας ότι συνεργάστηκε με το ΕΑΜ και ότι σκοπίμως διέλυσε την ΠΑΟ Κοζάνης τον Νοέμβριο του 1943 δίνοντας εντολή στον Παπαβασιλείου να φύγει από το Βέρμιο με το τμήμα του και να πάει στο Κιλκίς και να ενωθεί με το τμήματα Μήτσιου - Τσαμαλούκα.

Λάτσιος Παναγιώτης, Ανθυπολοχαγός Π.Δ.

Βρέθηκε στην βιβλιογραφία, δεν υπάρχουν άλλα στοιχεία, υπό έρευνα.⁶¹³

Λιάνης Κωνσταντίνος, Υπολοχαγός (ΠΖ)

Καταγόταν από την Κλεισούρα Καστοριάς. Διέμενε στο Αμύνταιο. Οργανώθηκε στην Υ.Β.Ε. από πολύ νωρίς. Διέφυγε αργότερα στη Μέση Ανατολή και υπηρέτησε στη ΙΙΙ Ελληνική Ταξιαρχία στη Βόρειο Αφρική. Διετέλεσε υπασπιστής του Διοικητού της Ταξιαρχίας και συμμετείχε στη μάχη κατάληψης της Ιταλικής Πόλεως Ρίμινι.⁶¹⁴ Υπό έρευνα.

Λούκαρης Νικόλαος του Αποστόλου, Αντισυνταγματάρχης ε.α.

Καταγόταν από το χωριό Απόσκεπος Καστοριάς. Δεν γνωρίζουμε πολλά για τη δράση του, πάρα μόνο ότι απήχθη και στρατολογήθηκε βιαίως από τον ΕΛΑΣ το 1944.⁶¹⁵

Λυριτζής Γεώργιος του Θεοδώρου, Ταγματάρχης Στρατολογίας

Γεννήθηκε το 1898 στους Γαργαλιάνους Μεσσηνίας.

Κατά τη διάρκεια της κατοχής εμφανίζεται ως επικεφαλής Μητρώου Αρρένων στη Φλώρινα το 1944.⁶¹⁶ Υπό έρευνα.

Λυτρίδης Χριστόδουλος του Νικολάου, Υπολοχαγός (ΠΖ)

Γεννήθηκε στην Κουβούκλια Προύσας της Μικράς Ασίας το 1908. Μετά την έλευσή του στην Ελλάδα εγκαταστάθηκε στην Έδεσσα. Ήταν μνημένος στην Π.Α.Ο. Προσχώρησε εθελοντικά τον Ε.Λ.Α.Σ. μετά την έξοδό του στο βουνό την 6 Ιουλίου 1943.⁶¹⁷ Διετέλεσε Διοικητής ΙΙ/28 Τάγματος Ε.Λ.Α.Σ.⁶¹⁸ Σύμφωνα με τον Παπαθανασίου εξελίχθηκε σε εκτελεστή του ΕΑΜ.⁶¹⁹ Μετά την απελευθέρωση τέθηκε στον Πίνακα Β' και αργότερα αποτάχθηκε.

⁶¹³ Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ.201.

⁶¹⁴ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 308.

⁶¹⁵ Ο Κίτσος Γιαγγιώργος, *ό.π.*, σ. 34, αφήνει να εννοηθεί ότι βγήκε στο βουνό οικειοθελώς.

⁶¹⁶ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κοΐδη Ανδρέα.

⁶¹⁷ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 166

⁶¹⁸ Δημήτρης Καΐλας, *ό.π.*, σ. 228.

⁶¹⁹ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 166.

Μαγνησάλης Διονύσιος, Άρχος

Υπηρέτησε στο 53 Σύνταγμα Ε.Λ.Α.Σ.⁶²⁰ Συνεργάστηκε με τον Λαζαρίδη στο κίνημα εντός του Ε.Λ.Α.Σ. Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας τέθηκε στον Πίνακα Β΄. Το 1947 δυνάμει της διαταγή Γ.Ε.Σ. 12398/Α2/Υα/Β.Σ.Τ. 902/7-3-47 αποκαταστάθηκε. Αναγνωρίζοντας τη δράση του το Γενικό Επιτελείο Στρατού τον επανέφερε στην ενεργό υπηρεσία, εφόσον και ο ίδιος του επιθυμούσε.⁶²¹ Δεν βρέθηκαν άλλα στοιχεία. Υπό έρευνα.

Μακρυγιάννης, Ανθυπασπιστής

Κατά την κατοχή ήταν στρατιωτικός διοικητής τμήματος του Αρχηγείου Χάδοβας υπό τον Τχη Παπαβασιλείου.⁶²² Υπό έρευνα.

Μάντζαρης Γρηγόριος, Ανθυπασπιστής

Καταγόταν από το χωριό Καλλονή των Γρεβενών. Διετέλεσε Διοικητής Λόχου στο 27^ο Σύνταγμα Ε.Λ.Α.Σ.⁶²³

Μάντζιος Λάζαρος, Ταγματάρχης (ΠΒ) - «Σουλιώτης»

Καταγόταν από την Ήπειρο και διέμενε στον Κρόκο Κοζάνης. Κατά την Κατοχή μυήθηκε στην Υ.Β.Ε. και ταυτόχρονα υποστήριζε και την Εθνική και Κοινωνική Άμυνα (ΕΚΑ), η οποία θεωρούνταν παρακλάδι της Υ.Β.Ε.⁶²⁴ στη Κοζάνη. Ανήκε στην ομάδα των Αξιωματικών οι οποίοι υπό την πίεση του Μητροπολίτου Κοζάνης, Ιωακείμ, τον Φεβρουάριο του 1943 συνεργάστηκαν με τον Ε.Λ.Α.Σ.

Έλαβε μέρος στη Μάχη του Φαρδύκαμπου ως αρχηγός του τμήματος Ε.Λ.Α.Σ. στο Μπούρινο. Ο Χρυσόχου⁶²⁵ αναφέρει ότι την 2^η προς 3^η Απριλίου 1943 συνελήφθη και απήχθη από ομάδα του Ε.Λ.Α.Σ., από τον Κρόκο Κοζάνης. Καταδικάστηκε από ανταρτοδικείο και εκτελέστηκε στις 14 Απριλίου στη Βουχωρίνα Βοΐου.

⁶²⁰ Δημήτρης Καΐλας, *ό.π.*, σ. 194.

⁶²¹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], *ατ. έ.*, Λαζαρίδη Χρήστου.

⁶²² Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ. 201.

⁶²³ Δημήτρης Καΐλας, *ό.π.*, σ. 304. Ο Υπλγός Νικολούδης Εμμανουήλ στην από 10-3-1945 έκθεσή του («Έκθεσις γεγονότων εις τα βουνά...»), στην παράγραφο VIII («Κύρια σημεία δράσεώς μου εις τον ΕΛΑΣ»), τον αναφέρει ως εφ. Ανθλγό.

⁶²⁴ Βάιος Καλογριάς, *ό.π.*, σ. 200,202.

⁶²⁵ Αθανάσιος Χρυσόχου, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίον 1^ο. Η δράσις του Κ.Κ.Ε.*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών σπουδών, Θεσσαλονίκη 1949, σ.45.

Μανωλέσος Νικόλαος, Λοχαγός (ΠΖ)

Κατά την Κατοχή συνελήφθη υπό των Γερμανών και στάλθηκε με τρένο σε στρατόπεδο συγκεντρώσεως στη Γερμανία. Κατάφερε να δραπετεύσει και βγήκε στο βουνό. Προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. Διετέλεσε Επιτελής της ΙΧ Μεραρχίας, Εκπαιδευτής της Σχολής Εφέδρων Αξιωματικών του Γ.Σ. του Ε.Λ.Α.Σ. και αργότερα διοικητής του III/36 τάγματος της XIII Μεραρχίας του Ε.Λ.Α.Σ.⁶²⁶

Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε τη σταδιοδρομία στον νέο Ελληνικό Στρατό, κατατασσόμενος στον Πίνακα Α'.⁶²⁷

Μαρωνίδης Γεώργιος, Ταγματάρχης (ΜΧ)

Καταγόταν από τον Κοκκινοπλό⁶²⁸ και διέμενε στην Κοζάνη. Μυήθηκε στην Υ.Β.Ε. Σύμφωνα με τον Χρυσόχοου⁶²⁹ ήταν ένας εκ των 9 Ταγματάρχων (Λαλόπουλος, Χατζής, Μάντζιος, Κοντονάσιος, Πόρτης, Παπαβασιλείου, Τσάμπουρας και Παναγιωτίδης) που κατόπιν συμφωνίας υπό την πίεση του Μητροπολίτου Κοζάνης Ιωακείμ υπέγραψε το σύμφωνο συνεργασίας με τον Ε.Λ.Α.Σ. και εντάχθηκαν στις τάξεις του. Ανέλαβε το αρχηγείο των Πιερίων. Μετά την άνοιξη του 1944 ανέλαβε στρατιωτικός Διοικητής των τμημάτων του Ε.Ε.Σ. με υπασπιστή τον πρώην αρχηγό Λοχαγό Δεμίρη Βασίλειο. Τον Σεπτέμβριο του 1944 μετέβηκε στη Θεσσαλονίκη με σκοπό να διαπραγματευτεί την παράδοση των τμημάτων του. Στην επιστροφή του έστησε ενέδρα ο Ε.Λ.Α.Σ. και τον εκτέλεσαν με την 16χρονη κόρη του.⁶³⁰

Ματράκας Γεώργιος, Λοχαγός (ΠΖ)

Κατά την Κατοχή μυήθηκε στην Υ.Β.Ε. Εδέσσης αναλαμβάνοντας στρατιωτικός υπεύθυνος. Συνελήφθη από το Ε.Λ.Α.Σ. Κρατήθηκε αιχμάλωτος στα Καλύβια Γιαννακούλια (περιοχή Καϊμακτσαλάν) με άλλους 8 Αξιωματικούς που είχαν εξέλθει στο Πάικο την 7 Ιουλίου. Τελικά προσχώρησε οικειοθελώς στον Ε.Λ.Α.Σ.⁶³¹ Διετέλεσε επιτελής της ΙΧ Μεραρχίας.

⁶²⁶ Δημήτρης Καΐλας, *ό.π.*, σ. 195.

⁶²⁷ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Η.Σ.Α.], ατ. έ. Καρατάσσου Ευστρατίου.

⁶²⁸ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 710.

⁶²⁹ Αθανάσιος Χρυσόχοου, 1^ο Βιβλίο, *ό.π.*, σ. 53.

⁶³⁰ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 368 – 369.

⁶³¹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *ό.π.*, σ. 180.

Ματράκης Αθανάσιος, Αντισυνταγματάρχης (ΜΧ)

Διετέλεσε Επιτελάρχης της ΙΧ Μεραρχίας.⁶³² Την άνοιξη του 1944 διετέλεσε διοικητής του 53 Συντάγματος Ε.Λ.Α.Σ.⁶³³ Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε τη σταδιοδρομία στον νέο Ελληνικό Στρατό, κατατασσόμενος στον Πίνακα Α΄.⁶³⁴

Μεσαίκος Ηλίας, Αντισυνταγματάρχης ε.α.

Έλαβε μέρος στο πρώτο Πανδυτικομακεδονικό συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στα Καστανοχώρια Καστοριάς την 10^η Αυγούστου 1943. Στο συνέδριο εξέφρασε τις αντιρρήσεις του για το λόγο που εκφώνησε ο Κεραμιτζής Μιχάλης (Κεραμιτζίεφ) στα βουλγάρικα, τονίζοντας την διαφορετική εθνικότητα των Σλαβοφώνων.⁶³⁵ Άλλα στοιχεία δεν βρέθηκαν. Υπό έρευνα.

Μήρτσος Ηλίας, Υπολοχαγός (ΠΖ)

Κατά την Κατοχή υπηρετούσε στη Φλώρινα. Μετά τα μέσα του 1944 προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας τέθηκε στον Πίνακα Β΄. Διενεργήθηκε εις βάρος του Ε.Δ.Ε. επί της εξόδου του στον Ε.Λ.Α.Σ. με τη κατηγορία ότι συνεργάστηκε με τον Γκότσε.⁶³⁶

Μίχας Παντελής, Ανθυπολοχαγός

Καταγόταν από τις Σέρρες. Υπηρέτησε στο 27 αντάρτικο Σύνταγμα της Π.Α.Ο. Τον Μάρτιο του 1944 ανέλαβε Στρατιωτικός Διοικητής στον Εθνικό Ελληνικό Στρατό (Ε.Ε.Σ.) στο τμήμα Κοιλιάδος με δύναμη 120 άνδρες και αρχηγό τον Αχιλλέα Τριανταφυλλίδη.⁶³⁷

Μοσχοβίτης, Αντισυνταγματάρχης (ΠΖ)

Τον Μάιο του 1944, έλαβε μέρος στις επιχειρήσεις καταστολής της εξεγέρσεως του Πέγιου, ως επικεφαλής ενός τμήματος του 28 Συντάγματος Ε.Λ.Α.Σ. και του εφεδρικού Ε.Λ.Α.Σ. της περιοχής Νεστορίου.⁶³⁸

⁶³² Δημήτρης Καΐλας, *ό.π.*, σ. 149.

⁶³³ Χρίστος Καλύβας, *ό.π.*, σ. 85.

⁶³⁴ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Η.Σ.Α.], ατ. έ. Καρατάσσου Ευστρατίου.

⁶³⁵ Δημήτρης Ζαφειρόπουλος, *ό.π.*, σ. 49.

⁶³⁶ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Η.Σ.Α.], ατ. έ. Κανέλλου Ρήγα.

⁶³⁷ Κων/νος Κωνσταντινίδης, *ό.π.*, σ.206 και Αχιλλέας Τριανταφυλλίδης, «Από τη δράση της Π.Α.Ο. στην περιοχή Κοζάνης», στο Νίκος Καλογερόπουλος, *ό.π.*, σ. 242.

⁶³⁸ Δημήτρης Ζαφειρόπουλος, *ό.π.*, σ. 69-71.

Μουμουζάς Ιωάννης, Λοχαγός (ΜΧ)

Ιδρυτικό μέλος της Υ.Β.Ε. Κοζάνης.⁶³⁹ Δεν βρέθηκαν άλλα στοιχεία. Υπό έρευνα.

Μουτάκης Δημήτριος, Ανθυπολοχαγός

Διατέλεσε Υπασπιστής του 28 Συντάγματος Ε.Λ.Α.Σ.⁶⁴⁰ Δεν βρέθηκαν άλλα στοιχεία, υπό έρευνα.

Μπαλλάς Άγγελος, Λοχαγός (ΠΒ)

Κατά την Κατοχή προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. όπου διετέλεσε επιτελής της ΙΧ Μεραρχίας.⁶⁴¹ Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε τη σταδιοδρομία στον νέο Ελληνικό Στρατό, κατατασσόμενος στον Πίνακα Α'.⁶⁴²

Μπάμπας Ιωάννης, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ)

Καταγόταν από την Κλεισούρα Καστοριάς.⁶⁴³ Ήταν μέλος των οργανώσεων ΥΒΕ - ΠΑΟ. Υπηρέτησε στο 28 Αντάρτικο Σύνταγμα της Π.Α.Ο.⁶⁴⁴ Εκτελέστηκε από τον Ε.Λ.Α.Σ.

Μπάρμπας Θωμάς, Ταγματάρχης (ΠΖ)

Καταγόταν από τα Κυδώνια Γρεβενών. Ήταν ένας εκ των τεσσάρων ιδρυτικών μελών της οργάνωσης ΥΒΕ. Ανέλαβε, και λόγω καταγωγής, Υπεύθυνος Δ. Μακεδονίας.⁶⁴⁵ Επιπλέον ήταν ένας από τους πιο στενούς συνεργάτες του Σχη Χρυσοχόου. Ίδρυσε την μυστική ομάδα «Κρατερός» το 1943 η οποία συνεργαζόταν με την κατασκοπευτική ομάδα «Ζευς»,⁶⁴⁶ με

⁶³⁹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, ό.π., σ. 301 και Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ), ό.π., σ. 276.

⁶⁴⁰ Δημήτρης Καΐλας, ό.π., σ. 347.

⁶⁴¹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Καρατάσσου Ευστρατίου και Δημήτρης Καΐλας, ό.π., σ. 198 και 346.

⁶⁴² Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Η.Σ.Α.], ατ. έ. Καρατάσσου Ευστρατίου.

⁶⁴³ Αθανάσιος Φροντιστής, ό.π., σ. 207.

⁶⁴⁴ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), ό.π., σ. 870.

⁶⁴⁵ Δημήτρης Χονδροκούκης, *Πολέμαρχοι του Αντισταλισμού*, Εκδόσεις Ισοκράτης, Αθήνα 1993, σ. 15

⁶⁴⁶ Ο «Ζευς» ιδρύθηκε τον Αύγουστο του 1942 και έδρασε μέχρι τον Νοέμβριο του 1944. Ήταν Συμμαχική υπηρεσία πληροφοριών και διαφυγών που συστάθηκε από τον αστυνομικό Γεώργιο Μαργέτη, οποίος εξουσιοδοτήθηκε από την εν Μέση Ανατολή Συμμαχικών Δυνάμεων συμμαχική υπηρεσία I.S.L.O. και στάλθηκε στη Μακεδονία. Μέλη του «Ζευς» μεταξύ άλλων ήταν και ο Ταγματάρχης Θωμάς Μπάρμπας, ως Αρχηγός του Τομέα Επεξεργασίας και πληροφοριών και οργανώσεως πληροφοριακού δικτύου, αλλά και ο Συνταγματάρχης

αποτέλεσμα να αποτελεί το σύνδεσμός του Χρυσοχόου με το «Ζευς».⁶⁴⁷ Τον Σεπτέμβριο του 1943 έφυγε στη Μ. Ανατολή.

Μπασκάκης Εμμανουήλ ή Βασίλειος Ανθυπασπιστής (ΠΖ)

Συγκρότησε στην περιοχή Καστοριάς δικό του τμήμα με το οποίο συνεργάστηκε με το Ε.Α.Μ.⁶⁴⁸ Μετά τα γεγονότα του Μελανθίου στην Καστοριά διέφυγε στην Ήπειρο.⁶⁴⁹

Μπατίστας Αδαμάντιος του Παντελή, Υπολοχαγός (ΠΖ)

Γεννήθηκε στην Δόριζα Τριπόλεως το 1900. Μόνιμος εξ εφέδρων. Κατά την Κατοχή προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. Τουλάχιστον από το φθινόπωρο του 1943 ήταν Διοικητής Τάγματος στο 53 Συντάγματος Ε.Λ.Α.Σ., στην περιοχή των Γρεβενών. Αρνούμενος να χτυπήσει το Ζέρβα τον Οκτώβριο του 1943 εξαφανίστηκε επί 15ηήμερου τουλάχιστον. Αργότερα υπηρέτησε στο επιτελείο της ΙΧ Μεραρχίας και το Μάρτιο του 1944 στάλθηκε από την ΙΧ Μεραρχία για να αναλάβει την Διοίκηση του 3/53 Τάγματος.⁶⁵⁰

Μπέρτας, Ταγματάρχης

Δεν υπάρχουν στοιχεία. Αναφέρεται στη βιβλιογραφία ως επιτελής της ΙΧ Μεραρχίας του Ε.Λ.Α.Σ.⁶⁵¹ Υπό έρευνα.

Μπέφας Θεόδωρος, Ανθυπολοχαγός

Δεν αναφέρεται πουθενά στη βιβλιογραφία. Από έγγραφο στο αρχείο του κ. Παπαπέτρου Αλέξανδρου πληροφορούμαστε ότι κατά την κατοχή διέμενε στο Αμύνταιο.

Μπολούλης, Υπολοχαγός (ΜΧ)

Υπηρέτησε στο 28 Σύνταγμα Ε.Λ.Α.Σ.⁶⁵² Δεν βρέθηκαν άλλα στοιχεία υπό έρευνα.

Χρυσοχόου Αθανάσιος, ως αρχηγός του τομέα πληροφοριών Ηπείρου, Αλβανίας, Σερβίας, Βουλγαρίας. ΓΕΣ/ΔΙΣ, Φ.912/8/Η/1ε, «ατομική αναφορά του Γεωργίου Μαργέτη της 12/02/1949 προς το υπουργείο στρατιωτικών με αίτημα για την αναγνώριση του ως γενικού αρχηγού της Οργανώσεως Πληροφοριών και Διαφυγών "Ζευς"».

⁶⁴⁷ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 165,182,199.

⁶⁴⁸ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 196. Επιπλέον ο Καλογρηάς τον αναφέρει ως Αξιωματικό της χωροφυλακής.

⁶⁴⁹ Κυρατζόπουλος Δημήτριος – Φωτεινός, *ό.π.* σ. 379

⁶⁵⁰ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 84-85, 285-287.

⁶⁵¹ Δημήτριος Ζυγούρας, *ό.π.*, σ. 104.

⁶⁵² Δημήτρης Καΐλας, *ό.π.*, σ. 358.

Μπομπορίδης Ηλίας, Ταγματάρχης

Συνελήφθη υπό των Ιταλών και στάλθηκε σε στρατόπεδο αιχμαλώτων στην Ιταλία, εξαιτίας της εθνικής του δράσης το 1941.⁶⁵³ Δεν βρέθηκαν άλλα στοιχεία. Υπό έρευνα.

Μπόνης Κωνσταντίνος, Αντισυνταγματάρχης (ΠΒ) ε.α.

Κατά την Κατοχή διορίστηκε Νομάρχης Φλώρινας. Μυήθηκε στην Υ.Β.Ε. Υπό έρευνα.

Μπουλογιάννης Κοσμάς, Υπολοχαγός (ΠΖ)

Καταγόταν από το Τσοτύλι. Το 1937 αποφοίτησε πρώτος από την Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (ΣΣΕ) και ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός (ΠΖ).

Κατά την Κατοχή μυήθηκε, τον Οκτώβριο του 1941, στην Υ.Β.Ε. από τον Ανθλόγο (ΠΖ) Ελευθεριάδη Ευστάθιο και συγκρότησε τμήμα 19 ανδρών. Έλαβε μέρος στη Μάχη του Φαρδύκαμπου. Το Μάρτιο του 1943 συγκρότησε ένοπλο τμήμα που αριθμούσε 300 μέλη. Τον Απρίλιο του 1943 συνελήφθη από τον ΕΛΑΣ και μετά από ανταρτοδικείο καταδικάστηκε σε θάνατο μαζί με τους Τχη (ΠΒ) Μάντζιο Λάζαρο, Τχη (ΠΒ) Πόρτη Μιλτιάδη και Ανθυπασπιστή Αγγελόπουλο. Εκτελέστηκε στη Βουχωρίνα Βοΐου την 14^η Απριλίου 1943.

Ναθαναήλ Αριστείδης, Ανθυπολοχαγός (ΠΒ)

Ήταν μνημένος στην Π.Α.Ο. Συνελήφθη στο Πάικο από τον Ε.Λ.Α.Σ υπηρετών στο ένοπλα τμήματα της Π.Α.Ο. υπό τον Υπλόγο Νικολούδη Εμμανουήλ.⁶⁵⁴ Προσχώρησε βιαίως στον Ε.Λ.Α.Σ. στα τμήματα της ΙΧ Μεραρχίας. Συμμετείχε στο κίνημα του Λαζαρίδη και συνελήφθη ως στασιαστής.⁶⁵⁵ Μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας τέθηκε στον Πίνακα Α΄ και συνέχισε τη σταδιοδρομία του στον νέο Ελληνικό στρατό.⁶⁵⁶

Νάστος Αθανάσιος του Αλεξίου, Εύελπις - Ανθυπολοχαγός

Καταγόταν από το Κλειδί Φλώρινας και ήταν γιος του Μακεδονομάχου Αλέξη Νάστου.⁶⁵⁷ Μυήθηκε στην Π.Α.Ο. σαν απλός αντάρτης στο 27 Σύνταγμα.

Εκτελέστηκε από αντάρτες του εφεδρικού ΕΛΑΣ τον Οκτώβριο του 1943 στην Ν. Χαλκηδόνα.

⁶⁵³ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 623.

⁶⁵⁴ Στέφανος Καραμπέρης, *ό.π.*, σ. 46.

⁶⁵⁵ Αθανάσιος Χρυσόχοου, βιβλίο 1^ο, *ό.π.*, σ. 91.

⁶⁵⁶ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 98.

⁶⁵⁷ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 314.

Νικολαΐδης Νικόλαος του Ιωάννη, Λοχαγός (ΜΧ) (ΑΜ:20151)

Γεννήθηκε στη Δαμασκηιά Βοΐου το 1910. Ήταν απόφοιτος της Στρατιωτικής Σχολής Υπαξιωματικών (ειδικότητα τηλεγραφητής). Κατά την περίοδο του Ελληνο-Ιταλικού πολέμου υπηρέτησε με το βαθμό του Υπολοχαγού (ΜΧ) στην VIII Μεραρχία ως διοικητής Λόχου Διαβιβάσεων.

Την άνοιξη του 1943 μνήθηκε στην Π.Α.Ο. Βοΐου. Στις 11 Απριλίου 1943 έλαβε μέρος στη σύγκρουση του Αυγερινού και κατόρθωσε να διαφύγει τη σύλληψη κρυπτόμενος στα δάση.

Από τον Ιούλιο του 1943 υπηρέτησε ως ασυρματιστής της αγγλικής στρατιωτικής αποστολής στην περιφέρεια Βοΐου. Κατόπι πιέσεων του Ε.Λ.Α.Σ. την 1^η Σεπτεμβρίου 1943, αποσπάστηκε στην ΙΧ Μεραρχία του Ε.Λ.Α.Σ. όπου παρέμεινε μέχρι τον Φεβρουάριο του 1945. Μετά την υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας, εντάχθηκε στα οριστικά στελέχη του νέου Ελληνικού Στρατού. Αποστρατεύτηκε το 1953 με το βαθμό του Αντισυνταγματάρχη για λόγους υγείας.⁶⁵⁸

Νικολούδης Εμμανουήλ του Ιωάννου, Υπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:21164)

Γεννήθηκε το 1910 στη Γαλιά Ηρακλείου. Τον Μάρτιο του 1931 κατετάγη ως κληρωτός οπλίτης. Τον Ιούλιο του ίδιου έτους εισήχθη στη Σχολή εφέδρων Αξιωματικών στη Χαλκίδα. Κατόπιν αιτήσεώς του παράμεινε ως μόνιμος Λοχίας στις τάξεις του στρατού, υπηρετών στο 43 Σύνταγμα Πεζικού. Στις 14 Οκτωβρίου του 1935 εισήχθη στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων από όπου αποφοίτησε την 23 Απριλίου 1938 ονομασθείς Ανθυπολοχαγός (ΠΖ).

Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο συμμετείχε ως διοικητής Ε΄ ανεξαρτήτου Λόχου βαρέων πολυβόλων. Την 7 Απριλίου του 1941 μετατέθηκε στο 26 Σύνταγμα πεζικού και έλαβε μέρος στη μάχη των Σωγείων Γρανίτου Δράμας, όπου και συνελήφθη αιχμάλωτος από τους Γερμανούς.

Κατά την κατοχή διέμενε στη Θεσσαλονίκη, όπου υπηρέτησε στη Γενική Διοίκηση Νομαρχιών υπό τον Συνταγματάρχη Χρυσόχου στο τμήμα της αντιβουλγαρικής προπαγάνδας και λαϊκής διαφώτισης.

Το 1942 μνήθηκε στη Π.Α.Ο. Εξήλθε στο Πάικο το θέρος του 1943 ως διοικητής τάγματος των τμημάτων της Π.Α.Ο. Συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. τον Αύγουστο του 1943 και προσχώρησε βιαίως στις τάξεις του. Τοποθετήθηκε αρχικά διοικητής του 6^{ου} Λόχου στο 53 Σύνταγμα Ε.Λ.Α.Σ. με διοικητή τάγματος τον Υπολοχαγό Μπατίστα και Διοικητή Συντάγματος τον Αντισυνταγματάρχη Πεζικού Καρατζό (Μελά). Αργότερα διετέλεσε

⁶⁵⁸ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Η.Σ.Α.], ατ. έ. Νικολαΐδη Νικολάου.

διοικητής του III/27 Συντάγματος του Ε.Λ.Α.Σ. Πρωτοστάτησε στην απελευθέρωση της Φλώρινας την 1 Νοεμβρίου 1944.

Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζα συνέχισε τη σταδιοδρομία του στον νέο Ελληνικό Στρατό. Τέθηκε στον Πίνακα Α΄. Σκοτώθηκε την 26 Δεκεμβρίου 1948, από έκρηξη παγιδευμένης χειροβομβίδας, ενώ υπηρετούσε στο 58 Τάγμα Εθνοφρουράς.

Νούλας Αντώνιος, Ανθυπολοχαγός

Καταγόταν από την Κοζάνη. Κατά την κατοχή έσπευσε εκ των πρώτων να ενταχθεί στην Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωση (Π.Α.Ο.) της περιοχής Κοζάνης. Εργάστηκε για την καταπολέμηση της ρουμανοβουλγαρικής προπαγάνδας της περιοχής καθώς επίσης συνέβαλλε στην συγκρότηση του ενόπλου τμήματος του Χάδοβα. Έλαβε μέρος στην μάχη του Φαρδύκαμπου. Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε τη σταδιοδρομία του στο νέο Ελληνικό Στρατό.

Αποστρατεύτηκε με το βαθμό του Αντισυνταγματάρχη.⁶⁵⁹

Νταβίτης Ιωάννης του Γρηγορίου, Λοχαγός (ΑΜ:20903)

Καταγόταν από την Αγριά Βόλου. Κατά την κατοχή μνήθηκε στην Π.Α.Ο. όπου και παρέμεινε μέχρι την διάλυση της. Στη συνέχεια προσχώρησε στον Ε.Ε.Σ.⁶⁶⁰ ως Στρατιωτικός Διοικητής του τμήματος του Ρυακίου με οπλαρχηγό τον Κυριάκο Ιορδανίδη. Παρέμεινε στην οργάνωση μέχρι τον Νοέμβριο του 1944. Το πρώτο δεκαήμερο του Νοεμβρίου πήγαν Άγγλοι Αξιωματικοί με δύο αυτοκίνητα στα Πετρανά που ήταν η έδρα της Διοίκησης και συνέλαβαν τους 28 Αξιωματικούς και Υπαξιωματικούς της οργάνωσης, μεταξύ των οποίων και τον Νταβίτη και τους μετέφεραν στην Αθήνα, όπου τους έκλεισαν στις Φυλακές Αβέρωφ.⁶⁶¹

⁶⁵⁹ Εφ. *Ελληνική Εθνική Αντίσταση*, αρ. φύλ. 46, 9.1967.

⁶⁶⁰ Αθανάσιος Φροντιστής, *ό. π.*, σ. 208.

⁶⁶¹ ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944)*, τόμος 5, Φ.909/Β/9/1-6-1958, Κυριάκος Ιορδανίδης προς ΓΕΣ, ανατύπωση 2006, Έκδοση Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998, σ. 312-315..

Παλάσκας Ιωάννης του Αθανασίου, Λοχαγός (ΠΖ) - «Σταυραετός»

Γεννήθηκε το 1910 στα Ιωάννινα. Εισήχθη το 1926 στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (ΣΣΕ) από τη οποία αποφοίτησε το 1930 και ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός (ΠΖ). Οργανώθηκε από πολύ νωρίς στο Κ.Κ.Ε.

Κατά την Κατοχή, αρχικά τοποθετήθηκε από την Κ.Ε. του Ε.Λ.Α.Σ. στην Εύβοια. Στην Δ. Μακεδονία και συγκεκριμένα στην ΙΧ Μεραρχία ήρθε κατόπιν εντολής της Κ.Ε. η οποία τον τοποθέτησε Επιτελάρχη στη Μεραρχία.

Μετά την Συμφωνία της Βάρκιζας επέστρεψε στον νέο Ελληνικό Στρατό. Τέθηκε στον Πίνακα Β΄. Το 1946 συνελήφθη και στάλθηκε εξορία στη Νάξο. Την άνοιξη του 1947 στάλθηκε στη Θάσο και κατέληξε τελικά στη Μακρόνησο.⁶⁶²

Παναγιωτίδης Δημήτριος, Ταγματάρχης (ΠΖ)

Καταγόταν από τη Δαμασκηνιά Βοΐου. Μυήθηκε στην Υ.Β.Ε.-Π.Α.Ο. Ήταν ένας από τους 9 Αξιωματικούς της Φρουράς Κοζάνης, οι οποίοι υπό την πίεση του Μητροπολίτη Ιωακείμ υπέγραψαν σύμφωνο συνεργασίας με το Ε.Α.Μ. Έδρασε ως επικεφαλής Υπαρχηγείου Δαμασκηνιάς. Έλαβε μέρος στη μάχη του Φαρδύκαμπου. Συνελήφθη στον Αυγερινό. Δεν εκτελέστηκε, αφέθηκε ελεύθερος αφού πρώτα κακοποιήθηκε. Μετά διέφυγε στη Θεσ/νίκη.⁶⁶³

Παναγιωτόπουλος Ιωάννης, Ανθυπολοχαγός (ΔΒ)

Καταγόταν από τη Ανθούσα Βοΐου. Μόνιμος εξ εφέδρων. Έλαβε μέρος στην μάχη του Φαρδύκαμπου. Συνελήφθη με τα γεγονότα στον Αυγερινό. Δεν εκτελέστηκε, αφέθηκε ελεύθερος αφού πρώτα κακοποιήθηκε βάνουσα από τον «Φίλο Γ», Θωμά Ιωαννίδη.⁶⁶⁴ Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε τη σταδιοδρομία του στο νέο Ελληνικό Στρατό. Αποστρατεύτηκε με το βαθμό του Ταξιάρχου.

Πανάς Μιχαήλ του Σταύρου, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:22670)

Γεννήθηκε το 1919 στο Αιτωλικό Μεσολογγίου. Εισήχθη στην Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων το 1937 και την 29 Οκτωβρίου 1940 αποφοίτησε ονομαζόμενος Ανθυπολοχαγός πεζικού.⁶⁶⁵

⁶⁶² Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 261-263.

⁶⁶³ Στέφανος Καραμπέρης, *ό.π.*, σ. 22.

⁶⁶⁴ Παρμενίων Παπαθανασίου, «Πρωτογενή στοιχεία για τη διάσπαση της Εθνικής Αντίστασης μετά την ένδοξη μάχη του Φαρδύκαμπου», στο Νίκος Καλογερόπουλος, Αρχέλαος Κουτσούρης (επιμ.), *ό.π.*, σ.157-166.

⁶⁶⁵ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Πανά Μιχαήλ.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής μυήθηκε στην Π.Α.Ο. Εδέσσης. Την 6 προς 7 Ιουλίου 1943 βγήκε στο βουνό και προσχώρησε οικειοθελώς στον Ε.Λ.Α.Σ. Διετέλεσε για ένα διάστημα διοικητής του Π/27 Συντάγματος.⁶⁶⁶ Σύμφωνα με το πόρισμα Ενόρκου Διοικητικής Εξετάσεως (Ε.Δ.Ε.) που διενεργήθηκε εις βάρος του, το 1949, υπηρέτησε και ως διοικητής τάγματος της Χ Μεραρχίας του Ε.Λ.Α.Σ.

Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας εντάχθηκε στο νέο Ελληνικό Στρατό. Τέθηκε στον Πίνακα Β'. Το 1949 όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω διενεργήθηκε εις βάρος του Ε.Δ.Ε. για την εξακρίβωση της δράσης του τόσο κατά την κατοχή, όσο και της συμπεριφοράς του στο στράτευμα. Το πόρισμα ήταν απαλλακτικό και αποκαταστάθηκε πλήρως στις τάξεις του στρατού. Το 1968 αποστρατεύθηκε με το βαθμό του Συνταγματάρχη. Το 1975 προσέφυγε στο συμβούλιο κρίσεων για την αποστρατεία του, όπου και προήχθη παμψηφεί σε Ταξίαρχο, διότι η αποστρατεία του ήταν αποτέλεσμα της «αντιθέσεως προς το Δικτατορικό Καθεστώς».⁶⁶⁷

Πάντσας, Λοχαγός

Κατά την Κατοχή διετέλεσε Διοικητής Χωροφυλακής Δ. Μακεδονίας με έδρα την Κοζάνη.⁶⁶⁸ Υπό έρευνα.

Παπαβασιλείου Χρήστος, Ταγματάρχης (ΠΖ)

Καταγόταν από Νυμφασία (Γρανίτσα) Αρκαδίας. Έλαβε μέρος στον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο όπου διακριθείς έχαιρε εκτιμήσεως του κόσμου.

Κατά την Κατοχή, μυήθηκε στην Υ.Β.Ε. και το 1942 ίδρυσε στην Κοζάνη την μυστική οργάνωση «Εθνική και Κοινωνική Άμυνα», Ε.Κ.Α., η οποία αποτέλεσε το παρακλάδι της Υ.Β.Ε. στην Κοζάνη. Ήταν ένας από τους 9 Αξιωματικούς της Φρουράς Κοζάνης, οι οποίοι υπό την πίεση του Μητροπολίτη Ιωακείμ υπέγραψαν σύμφωνο συνεργασίας με το Ε.Α.Μ. Συγκρότησε αρχές του 1943 ένοπλο τμήμα αρχικά 40 ανδρών που στη συνέχεια έφτασε τα 100 άτομα και αποτέλεσε τον πυρήνα του 27 Συντάγματος της Π.Α.Ο. στην περιοχή του Βερμίου.⁶⁶⁹

Το Νοέμβριο του 1943 έλαβε εντολή να μεταφέρει το τμήμα του στη Χαλκιδική όπου θα ενώνονταν με το τμήμα του ενωμοτάρχη Μήτσου και αν δεν το κατάφερνε θα έφευγε στο Κιλκίς.⁶⁷⁰ Κατά την μετακίνηση δεχόταν συνεχής επιθέσεις από τμήματα του ΕΛΑΣ, ενώ πολλές φορές προχωρούσε καταδιωκόμενος. Στη συνέχεια κατόπιν διαφωνίας διέλυσε το

⁶⁶⁶ Δημήτρης Καΐλας, *ό.π.*, σ. 276, και Αλέκος Σακκαλής, *ό.π.*, σ. 64.

⁶⁶⁷ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Πανά Μιχαήλ.

⁶⁶⁸ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 43.

⁶⁶⁹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *ό.π.* σ. 304.

⁶⁷⁰ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.* σ.247-249.

τμήμα του και κατέφυγε στη Θεσσαλονίκη. Βρισκόμενος στην Θεσσαλονίκη το 1944 εκτελέστηκε από την ΟΠΛΑ Θεσσαλονίκης. Είχε το ψευδώνυμο «ΓΡΑΝΙΤΣΑΣ – ΝΥΜΦΑΣΙΩΤΗΣ».

Παπαγιαννόπουλος Μιχαήλ του Δημητρίου, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ)

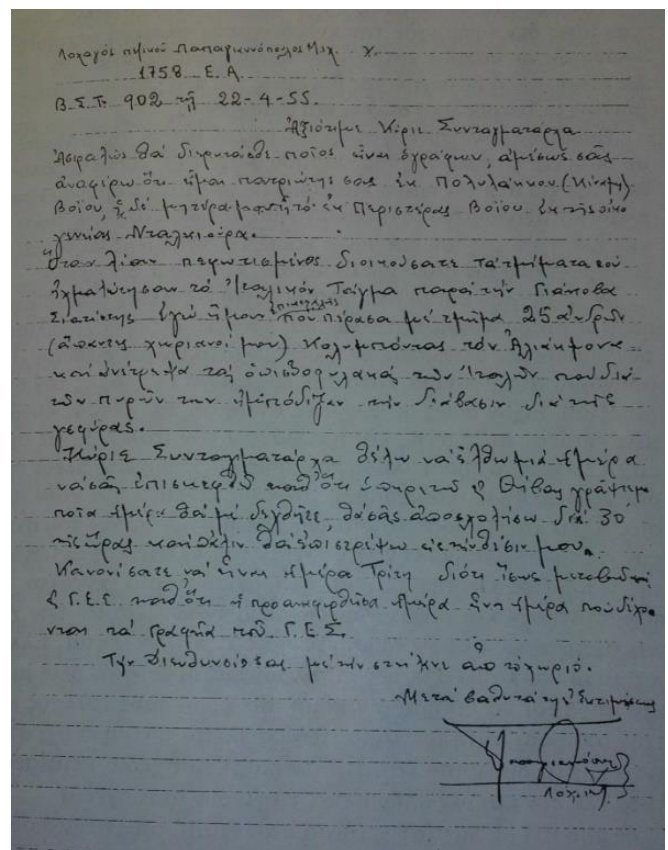
Γεννήθηκε το 1916 στον Πολύλακκο Βοΐου. Αποφοίτησε από το Γυμνάσιο Τσοτυλίου και την παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης.

Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο υπηρέτησε στο 53 Σ.Π. σαν διμοιρίτης.⁶⁷¹ Μόνιμος εξ εφέδρων. Οργανώθηκε στην Υ.Β.Ε. – Π.Α.Ο. και έλαβε μέρος στη μάχη του Φαρδύκαμπου πολεμώντας στην πρώτη γραμμή.⁶⁷² Το 1942 τον πλησίασε το Ε.Α.Μ. Περιγράφει ο ίδιος τα γεγονότα στις ιδίόχειρες σημειώσεις του:

Το Νοέμβριο 1942 έρχεται εκ Τσοτυλίου ο έφεδρος υπολοχαγός πεζικού

Σιδηρόπουλος Γεώργιος, φλογερός πατριώτης, όστις ήλθε κατευθείαν εις το σπίτι μου. Εκεί χωρίς περιστροφές ως νέος φιλελεύθερος με εισάγει εις τα μυστήρια της νέας Φιλικής Εταιρείας, με την διαφοράν μόνον ότι στο όνομα τώρα λεγόταν Ε.Α.Μ. (Εθνικόν Απελευθερωτικόν Μέτωπον).

Τα μάτια του Σιδηρόπουλου δακρύζουν εγώ δε ήμουν ψυχικά έτοιμος να δεχθώ την ιεράν πρότασιν αυτό αποτελούσε καθήκον παντός Έλληνος, με έδωσε και μια μικρά εις μέγεθος εφημερίδαν (παράνομον) και με έδωσε και αποστολήν κατηγήσεως εις την οργάνωσιν και άλλων πατριωτών. Ατυχή Σιδηρόπουλε, τόσον εσύ όσο και εγώ και

Εικόνα 23 Επιστολή του Λγού Παπαγιαννόπουλου Μιχαήλ στον Σχη Κοντονάσιο, επικεφαλής της μάχης του Φαρδύκαμπου.

⁶⁷¹ Χαράλαμπος Καλλινίκης, ό.π. σ. 107.

⁶⁷² Ιωάννης Ζηκόπουλος, «Η μάχη του Φαρδύκαμπου Σιατίστης», Νικόλαος Καλογερόπουλος – Αρχέλαος Κουτσούρης (επίμ.), ό.π., σ.132.

χιλιάδες άλλων Ελλήνων δεν γνωρίζαμε εις τί παγίδαν πέσαμε.

Αργότερα προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. Αρνήθηκε να πολεμήσει εναντίον του Ζέρβα και φυλακίστηκε ως αντιδραστικός.⁶⁷³ Αποστρατεύτηκε με το βαθμό του Ταξίαρχου.

Παπαδιαμαντόπουλος Γεώργιος, Ανθυπολοχαγός

Ιδρυτικό μέλος Υ.Β.Ε. Καστοριάς 1941.⁶⁷⁴ Το 1958 παρουσιάζεται να φέρει το βαθμό του Ταγματάρχη. Υπό έρευνα.

Παπαδόπουλος Γεώργιος, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ)

Καταγόταν από το χωριό Αμύγδαλα Εορδαίας. Μαζί με τον Ελευθεριάδη Ευστράτιο διεκδικούν τον τίτλο του πρώτου αντάρτη στο Βέρμιο και την Εορδαία. Το καλοκαίρι του 1943 υπηρέτησε υπό τις διαταγές του Τχη Παπαβασιλείου στο Βέρμιο, όπου το τμήμα της Π.Α.Ο. Βερμίου αριθμούσε 110 άνδρες.⁶⁷⁵ Τον Ιανουάριο του 1944 χρησιμοποιούνταν από τον Παπαβασιλείου ως σύνδεσμος.⁶⁷⁶ Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε τη σταδιοδρομία του στο νέο Ελληνικό Στρατό. Το 1958 έφερε το βαθμό του Ταγματάρχη. Υπό έρευνα.

Παπαδόπουλος Κωνσταντίνος του Αριστομένη, Ανθυπίλαρχος (ΑΜ:19980)

Γεννήθηκε το 1904 στην Αρήνη Μεσσηνίας. Μόνιμος εξ εφέδρων, κατετάγη στο στράτευμα ως έφεδρος το 1924. Το 1935 προήχθη σε Ανθυπασπιστή ενώ ο Ελληνο-Ιταλικός πόλεμος τον βρήκε Ανθυπίλαρχο.⁶⁷⁷ Το καλοκαίρι του 1941 μνήθηκε στην Υ.Β.Ε. και αργότερα στην Π.Α.Ο. και στάλθηκε στην Κοζάνη στο τμήμα του Παπαβασιλείου.⁶⁷⁸

Το καλοκαίρι του 1943 και ενώ τελούσε σε αποστολή από την Π.Α.Ο. συνελήφθη από το Ε.Λ.Α.Σ. και προσχώρησε στις τάξεις του. Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας επανήλθε στις τάξεις του νέου Ελληνικού Στρατού. Τέθηκε στον Πίνακα Β΄. Το 1947 παραπέμφθηκε σε Ανακριτικό Συμβούλιο με το ερώτημα της αποπομπής λόγω «αντεθνικής δράσης και Κομμουνιστικής συμπεριφοράς», το οποίο αποφάνθηκε παμψηφεί υπέρ της παραμονής του στο στράτευμα.

⁶⁷³ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Παπαγιανόπουλου Μιχαήλ.

⁶⁷⁴ Πάνος Κρίκης, *ό.π.*, σ. 227.

⁶⁷⁵ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *ό.π.*, σ.304.

⁶⁷⁶ Архив на Македонија, *Егејска Македонија во НОБ 1944-1945*, τόμος 1^{ος}, Скопје. 1971, σ. 336.

⁶⁷⁷ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Παπαδόπουλου Κωνσταντίνου.

⁶⁷⁸ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 421-423.

Παπαζήσης Μιχαήλ του Γεράσιμου, Ταγματάρχης (ΠΖ)

Γεννήθηκε στην Καρδίτσα το 1895, βλάχικης καταγωγής. Μόνιμος εξ εφέδρων, κατετάγη στο στρατό το 1916. Υπηρετήσε ως λοχίας και το 1921 προήχθη σε Ανθυπασιτιστή. Έλαβε μέρος στην Μ. Εκστρατεία υπηρετών στο 14^ο Σύνταγμα Πεζικού. Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο έφερε το βαθμό του Ταγματάρχη και πολέμησε ως Διοικητής του ΙΙ Τάγματος του 27 Συντάγματος.⁶⁷⁹

Κατά την Κατοχή διέμενε στην Κοζάνη και από τον Μάιο του 1941 έως τον Ιούνιο του 1943 διετέλεσε Πρόεδρος Κοιν. Πτολεμαΐδας, «Επαρχος». Ο Σχης Χρυσόχου⁶⁸⁰ αναφέρει ότι ήταν συγγενής του Διαμάντη⁶⁸¹ και ότι ο τελευταίος τον πλησίασε προσπαθώντας να τον πείσει ότι οι Γερμανοί θα είναι οι νικητές και ότι έπρεπε να ταχθούν υπέρ των δυνάμεων του Άξονα για το συμφέρον της Ελλάδος.

Κατετάγη στον Ε.Λ.Α.Σ. κατόπιν απαγωγής του από τη Κοζάνη το 1943.⁶⁸² Πήρε μέρος στο Δεκεμβριανό Κίνημα.

Μετά την Συμφωνία της Βάρκιζας τέθηκε στον Πίνακα Β΄. Διεζήχθη εις βάρος του Ένορκος Διοικητική Εξέτασης λόγω συμμετοχής του στο Δεκεμβριανό Κίνημα. Το πόρισμα της ΕΔΕ τον παρέπεμψε σε Ανακριτικό συμβούλιο με το ερώτημα της αποπομπής. Τον Νοέμβριο του 1946 αποτάχθηκε από τον στρατό και πέντε μήνες αργότερα απεβίωσε.

Παπαθανασίου Νικόλαος, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ)

Καταγόταν από το Σκαλοχώρι Βοΐου. Αρχικά μέλος της Υ.Β.Ε. – Π.Α.Ο. και αργότερα Διοικητής Λόχου του Ε.Λ.Α.Σ. Πήρε μέρος στη μάχη του Φαρδύκαμπου, όπου επέδειξε «ιδιαιτέραν δράσιν».⁶⁸³ Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας εντάχθηκε στο νέο Ελληνικό Στρατό.

Το 1948 έπεσε στη μάχη του Μάλι Μάδι⁶⁸⁴ ενάντια στο ΔΣΕ.⁶⁸⁵

⁶⁷⁹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ Παπαζήση Μιχαήλ.

⁶⁸⁰ Αθανάσιος Χρυσόχου, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίον 3^ο. Η δράσις της ιταλορουμάνικης προπαγάνδας*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1951, σ. 42.

⁶⁸¹ Αλκιβιάδης Διαμαντής εκ της Σαμαρίνας Γρεβενών πρωτεργάτης της Ρουμάνικης Προπαγάνδας στην περιοχή των Γρεβενών αλλά και της Θεσσαλίας, συνεργαζόμενος με τους Ιταλούς ίδρυσε το Πριγκιπάτο της Πίνδου και ανακήρυξε τον εαυτό το Πρίγκηψ.

⁶⁸² Αθανάσιος Χρυσόχου, *ό.π.*, σ. 95. Το γεγονός ότι προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. το επιβεβαιώνει και ο Δημήτριος Κυρατζόπουλος – Φωτεινός, *ό.π.* σ. 315μ χωρίς να αναφέρεται σε απαγωγή.

⁶⁸³ Ιωάννης Ζηκόπουλος, *ό.π.*, σ. 132.

⁶⁸⁴ Οι μάχες στο Μάλι - Μάδι, άρχισαν τέλη Αυγούστου με αρχές Σεπτέμβρη του 1948. Ο Εθνικός στρατός κατέλαβε αιφνιδιαστικά όλο το Μάλι - Μάδι και έφτασε πάνω από την Κρυσταλλοπηγή. Πριν ακόμα κατοχυρώσει τις θέσεις του, τα τμήματα του ΔΣΕ, με αντεπιθέσεις ανακατέλαβαν τις μισές περίπου κορυφές του πετρώδους αυτού υψώματος. Τελείωσε ο κύκλος των μαχών εκείνων στις 22 Σεπτεμβρίου 1948, με τη διάλυση του 522 τάγματος του στρατού.

⁶⁸⁵ Τάκης Κωστόπουλος, *ό.π.*, σ. 191.

Παπαϊωάννου, Ανθυπολοχαγός

Αποφοίτησε από τη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων το 1939 ονομασθείς ανθυπολοχαγός πεζικού. Κατά τη Κατοχή μυήθηκε στη Υ.Β.Ε./ Π.Α.Ο. Έλαβε μέρος στη μάχη του Φαρδύκαμπου.⁶⁸⁶ Υπό έρευνα.

Παπαλαζάρου Ηλίας, Λοχαγός

Ιδρυτικό μέλος της Υ.Β.Ε. Καστοριάς.⁶⁸⁷ Στη συνέχεια διέφυγε στη μέση ανατολή και επανήλθε στη Δυτική Μακεδονία ως σύνδεσμος της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας του Γεωργίου Παπανδρέου.⁶⁸⁸ Υπό έρευνα.

Παπαλαζάρου Παντελής του Λάζαρου, Λοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ: 18869)

Γεννήθηκε το 1908 στα Άλωνα Φλώρινας. Ονομάστηκε Ανθλγός (ΠΖ) τον Ιούλιο του 1932.

Συμμετείχε στον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο αρχικά ως Διοικητής Λόχου του 33 Συντάγματος και από τον Φεβρουάριο και μετά, ως διοικητής του ΙΙΙ Τάγματος του 33 Συντάγματος.

Καθ' όλη τη διάρκεια της Κατοχής διέμενε στη Φλώρινα. Εντάχθηκε στην ΠΑΟ και υπηρέτησε στην Στρατιωτική Διοίκηση Αξιωματικών Φλωρίνης (ΣΔΑΦ). Από την ΣΔΑΦ του ανατέθηκαν τα καθήκοντα επισιτισμού των κατοίκων του Νομού.⁶⁸⁹ Τον Αύγουστο του 1944 διέφυγε στη Θεσσαλονίκη.

Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας τέθηκε στον Πίνακα Α'. Αποστρατεύτηκε το 1952 με το βαθμό του Ταγματάρχη, μεταξύ άλλων και «δι' ασυμβίβαστον προς το στρατιωτικό επάγγελμα του Αξ/κου διαγωγή κατά την περίοδο της εχθρικής κατοχής».

⁶⁸⁶ Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ. 190.

⁶⁸⁷ Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ. 111 και Πάνος Κρίκης, *ό.π.*, σ. 227.

⁶⁸⁸ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *ό.π.*, σ. 316.

⁶⁸⁹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ . Παπαλαζάρου Παντελή.

Παπαμιχαήλ Κωνσταντίνος, Ανθυπολοχαγός

Καταγόταν από την Κλεισούρα Καστοριάς. Κατά την Κατοχή διέμενε στο Αμύνταιο.⁶⁹⁰
Υπό έρευνα.

Παπανικολάου Στράτος, Υπολοχαγός (ΠΖ)

Υπηρέτησε στο επιτελείο της ΙΧ Μεραρχίας.⁶⁹¹ Υπό έρευνα.

Παπαπέτρου Ιωάννης του Πέτρου, Συνταγματάρχης (ΠΖ)

Γεννήθηκε το 1898 στο χωριό Ξινό Νερό Αμυνταίου.⁶⁹² Το 1914 εισήχθη στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (ΣΣΕ). Το 1916 τελείωσε τις σπουδές του και ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός (ΠΖ).⁶⁹³

Έλαβε μέρος στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, στην επιχείρηση στη Μεσημβρινή Ρωσία, στην Μικρασιατική Εκστρατεία. Στην τελευταία μάλιστα ως πιλότος.⁶⁹⁴

Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο υπηρετούσε ως Διοικητής του 50 Συντάγματος, Συνταγματάρχης στο βαθμό, διαπρέποντας στα πεδία των μαχών.

Κατά τη Κατοχή μύηθηκε από τον Οκτώβριο του 1941 στην ΥΒΕ. Μετά τη μύησή του, του ανατέθηκε η ευθύνη για ολόκληρη τη Δυτική Μακεδονία, από την κορυφογραμμή Βερμίου – Καϊμακτσαλάν και Δυτικώς. Τα αρχηγεία Κοζάνης, Φλωρίνης, Καστοριάς, Γρεβενών, Αμυνταίου τέθηκαν υπό τις διαταγές του.⁶⁹⁵ Είχε το ψευδώνυμο «ΣΠΑΘΑΡΑΣ».

Τον Σεπτέμβριο του 1944 συνελήφθη από τους Βούλγαρους, οι οποίοι τον παρέδωσαν στον Ε.Λ.Α.Σ. Η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Αντιστασιακών Οργανώσεων 1941-1944, στο βιβλίο⁶⁹⁶ που εξέδωσε περιγράφει τα γεγονότα:

Στις 21.9.1944 περίπου 1300 αντάρτες της ΠΑΟ, υπό τον Συντ/ρχην ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ ΙΩΑΝΝΗ, εισήλθαν στη Βουλγαροκρατούμενη περιοχή,

⁶⁹⁰ Αρχείο κ. Παπαπέτρου Αλέξανδρου.

⁶⁹¹ Δημήτριος Καΐλας, *ό.π.*, σ. 239, 346.

⁶⁹² Εφ. *Νέα Αλήθεια* 30.6.1945 σ. 1

⁶⁹³ Μυλωνάς Θεόδωρος, *Σχης Παπαπέτρου Ιωάννης. Συμμετοχή στους πολεμικούς αγώνες του έθνους και στην Εθνική Αντίσταση 1941-1944*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αμύνταιο 2010, σ.42.

⁶⁹⁴ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Παπαπέτρου Ιωάννη.

⁶⁹⁵ Παρμενίων Παπαθανασίου, *ό.π.*, σ. 310.

⁶⁹⁶ Πανελλήνια Ομοσπονδία Εθνικών Αντιστασιακών Οργανώσεων, *Η Εθνική Αντίσταση των Ελλήνων 1941-1944. Ιστορικές Μαρτυρίες*, χ.ε., Αθήνα 2001, σ. 160-161.

Ανατολικάς του ΣΤΡΥΜΟΝΟΣ ποτ. κατευθυνόμενοι προς ΔΡΑΜΑ, για ενίσχυση των εκεί Εθνικών αντάρτικων τμημάτων της ΕΣΕΑ (Αντώνιος Φωστηρίδης ή Αντών Τσαούς).

Το τελευταίο συγκρότημα, δυνάμεως 560 ανταρτών, που διάβηκε τον Στρυμόνα ποτ. με τον Συντ/χη ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ και έφθασε το πρωί της 22.9.44 στην περιοχή ΜΥΡΙΝΗΣ - ΔΗΜΗΤΡΑΣ Νομού ΣΕΡΡΩΝ, δέχθηκε αιφνιδιαστικά πυρά υπό του Βουλγαρικού στρατού, ο οποίος εγκατέλειπε τα Ελληνικά εδάφη και εσυμπτύσσετο στο εσωτερικό της χώρας του, μετά την αποχώρηση της Βουλγαρίας από τον Άξονα και την προσχώρηση της στους Δυτικούς συμμάχους. Το συγκρότημα ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ ανέκοψε την πορεία του και προσπάθησε να συνεννοηθεί με τον ανώτατο Δ/τήν των στρατιωτικών τμημάτων της περιοχής, με την πεποίθηση ότι αυτός θα είχε σχετικές οδηγίες και διαταγές της κυβερνήσεως του. Ο ανώτατος Βούλγαρος Δ/τής εβεβαίωσε τον ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ ότι ο Βουλγαρικός στρατός ευρίσκετο ήδη εν υποχωρήσει και θα εγκατέλειπε τα Ελληνικά εδάφη εντός της ημέρας, αλλά για λόγους ασφαλείας δεν θα επέτρεπε να παρεμβληθούν ένοπλα τμήματα, στον άξονα της πορείας του. Ο Συντ/χης ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ επέστρεψε στον ανώτατο Βούλγαρο Αξιωματικό και εδέχθη τη δικαιολογία που προέβαλε αυτός και παρέμεινε σε αναμονή. Στη διάρκεια όμως των συνεννοήσεων, ο ανώτατος Βούλγαρος αξ/κος παραβαίνοντας τον λόγο της τιμής του διέταξε να μετακινηθούν κρυφά όλες οι διαθέσιμες υπ' αυτόν δυνάμεις τακτικού Βουλγαρικού Στρατού και ΕΛΑΣ, και να δημιουργήσουν ασφυκτικό κλοιό γύρω από το συγκρότημα ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ, ενώ αξίωσε και την παράδοση του άνευ όρων. Έτσι, και παρά τις εν συνεχεία αντιδράσεις ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ, οι Βούλγαροι επέτυχαν να αιχμαλωτίσουν ένα μεγάλο τμήμα του συγκροτήματος εκ 14 ανδρών μετά του Συν/χου ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ. το οποίο και παρέδωσαν, βάσει προϋπαρχούσης συμφωνίας, όπως απεδείχθη εκ των υστέρων, εις τον Ε.Λ.Α.Σ. ο οποίος εφυλάκισε τους άνδρες τούτους στις φυλακές ΣΕΡΡΩΝ επί 12ήμερο. Από 5.10.44 έως 19.10.44, οι ΕΛΑΣίτες οδήγησαν τους 363 κρατούμενους κατά τμήματα, με Βουλγαρικά στρατιωτικά αυτοκίνητα, στο δρόμο ΣΕΡΡΩΝ-ΒΡΟΝΤΟΥ, όπου τους εξετέλεσαν μαρτυρικά στις εκατέρωθεν χαράδρες.

Παπαργυρίου Πέτρος, Υπολοχαγός

Ιδρυτικό μέλος Υ.Β.Ε. Καστοριάς 1941.⁶⁹⁷ Υπό έρευνα.

Παπασάββας Γεώργιος, Αξιωματικός

Αναφέρθηκε στη βιβλιογραφία σαν όνομα.⁶⁹⁸ Δεν βρέθηκαν άλλα στοιχεία. Υπό έρευνα.

Παπατέρπος Αλέξανδρος του Μέλλιου, Υπολοχαγός (ΠΒ) (ΑΜ:20642)

Γεννήθηκε το 1914 στην Καστοριά. Αποφοίτησε από τη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων την 4 Μαΐου 1937 ονομασθείς ανθυπολοχαγός πυροβολικού. Αποτέλεσε ιδρυτικό μέλος Υ.Β.Ε. Καστοριάς 1941.⁶⁹⁹

Αποστρατεύθηκε το 1963 (Ε.Δ.Υ.Ε.Θ.Α. 196/63).⁷⁰⁰ Υπό έρευνα.

Παπαχρίστου Χρήστος, Ταγματάρχης

Κατά την κατοχή εγκαταστάθηκε στη Κοζάνη. Μυήθηκε στην Υ.Β.Ε. Δεν υπάρχουν άλλα στοιχεία.⁷⁰¹ Υπό έρευνα.

Πεχλιβάνης Γ. Ανθυπασπιστής

Κατά την κατοχή οργανώθηκε στον Ε.Δ.Ε.Σ. Προσχώρησε στον Ε.Ε.Σ. όταν στάλθηκε από τη Θεσσαλονίκη στην Κοζάνη για την αποτυχημένη, όπως αποδείχθηκε, «μετάλλαξη» του Ε.Ε.Σ. σε Ε.Δ.Ε.Σ.⁷⁰² Εκτελέστηκε μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας στον Πεντάλοφο από τον Ε.Λ.Α.Σ.⁷⁰³

Πολυζόπουλος Αστέριος ή Στέργιος, Λοχαγός (ΜΧ)

Το φθινόπωρο του 1941 μετέβηκε με τον Τχη (ΠΖ) Παπαθανασίου Ιωάννη στην Καστοριά με σκοπό την μύηση Αξκών στην Υ.Β.Ε.⁷⁰⁴ Διέφυγε στη συνέχεια στη Μέση

⁶⁹⁷ Πάνος Κρίκης, *ό.π.*, σ. 227

⁶⁹⁸ Κίτσος Γιαγγιώργος, *ό.π.*, σ.220.

⁶⁹⁹ Πάνος Κρίκης, *ό.π.*, σ. 227

⁷⁰⁰ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Παπατέρπου Αλέξανδρου.

⁷⁰¹ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 713.

⁷⁰² Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 367 και Αχιλλέας Τριανταφυλλίδης, *ό.π.*, σ. 244.

⁷⁰³ Σύμφωνα με τον Αχιλλέα Τριανταφυλλίδη, *ό.π.*, σ.249, εκτελέστηκε στην Ανθούσα Βοΐου την 15 Δεκεμβρίου 1944.

⁷⁰⁴ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 196.

Ανατολή.⁷⁰⁵ Τον συναντάμε αργότερα ως μέλος της Συμμαχικής Αγγλικής Στρατιωτικής αποστολής στη Δ. Μακεδονία.⁷⁰⁶

Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε τη σταδιοδρομία του στον νέο Ελληνικό Στρατό, υπηρετών το 1945 στη Θεσσαλονίκη.⁷⁰⁷ Υπό έρευνα.

Πόρτης Μιλτιάδης, Ταγματάρχης (ΠΒ)

Καταγόταν από το χ. Πεντάλοφος Βοΐου.

Έλαβε μέρος στην Μικρασιατική Εκστρατεία ως διοικητής Πυροβολαρχίας. Το 1938 διετέλεσε Νομάρχης Έβρου.⁷⁰⁸ Οργανώθηκε από πολύ νωρίς στην αντίσταση κατά των δυνάμεων Κατοχής.

Διετέλεσε Επιτελάρχης της Αγγλοελληνικής Οργανώσεως που ιδρύθηκε στην Θεσσαλονίκη την 10 Ιουνίου 1941 με Δκτή τον Άγγλο Τχη Τζακ Πρέστον. Το 1942 συνελήφθη από τους Ιταλούς και κλείστηκε στις φυλακές Κονίτσης.⁷⁰⁹ Τον Φεβρουάριο του 1943 υπό την πίεση του Μητροπολίτου Κοζάνης, Ιωακείμ, υπέγραψε μαζί με άλλους 8 Αξιωματικούς της Φρουράς Κοζάνης ένα «πρωτόκολλο συνεργασίας»⁷¹⁰ με τον Ε.Λ.Α.Σ. και ανέλαβε επικεφαλής τμήματος του Ε.Λ.Α.Σ. Δυτικής Μακεδονίας.⁷¹¹ Έλαβε μέρος στη Μάχη του Φαρδύκαμπου ως αρχηγός τμήματος. Μετά τα γεγονότα του Αυγερινού το βράδυ της 5^{ης} προς 6^{ης} Απριλίου συνελήφθη και απήχθη από ομάδα του Ε.Λ.Α.Σ. στον Πεντάλοφο. Καταδικάστηκε από ανταρτοδικείο και εκτελέστηκε στις 14 Απριλίου στη Βουχωρίνα Βοΐου .

Πόρτης Σταύρος, Υπολοχαγός (ΠΖ)

Καταγόταν από το χ. Πεντάλοφος Βοΐου και ήταν αδελφός του Τχη Πόρτη Μιλτιάδη. Κατά την Κατοχή, οργάνωσε την δική του ομάδα στο Βόιο και αρχικά συνεργάστηκε με τον Ε.Λ.Α.Σ. Επειδή δεν ήταν φιλικά προσκείμενος προς την Κομμουνιστική ιδεολογία, μετά το

⁷⁰⁵ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 328.

⁷⁰⁶ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Καρατάσσου Ευστράτιου.

⁷⁰⁷ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 332.

⁷⁰⁸ Ανδρέας Τακαλιός, «Ο Πεντάλοφος και ο Βυθός στην περίοδο 1940-1944», στο Νίκος Καλογερόπουλος (επιμ.), *ό.π.*, σ. 93.

⁷⁰⁹ Ανδρέας Τακαλιός, *ό.π.*, σ. 93.

⁷¹⁰ Ο Βασίλης Νταϊλιάνης, *ό.π.*, σ. 79, το αναφέρει ως «Συμβόλαιο Τιμής».

⁷¹¹ Αθανάσιος Χρυσόχοου, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίον 5^ο. Οι Γερμανοί εν Μακεδονία (1941-1944)*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 304-305.

«πρωτόκολλο συνεργασίας» των Ταγματάρχων με τον Ε.Λ.Α.Σ. τον Φεβρουάριο του 1943 εισχώρησαν στην Π.Α.Ο.⁷¹² Έλαβε μέρος στη μάχη του Φαρδύκαμπου, για την συμμετοχή στην οποία προτάθηκε για τον πολεμικό σταυρό Γ΄ τάξεως.

Μετά την Συμφωνία της Βάρκιζας παρέμεινε στις τάξεις του νέου Ελληνικού Στρατού και το 1961 έφερε το βαθμό του Ταγματάρχη.⁷¹³

Πούλας Αντώνιος, Υπαξιωματικός

Στρατιωτικός Διοικητής του Ε.Ε.Σ. στην περιοχή της Κοζάνης. Το 1958 φέρει το βαθμό του ταγματάρχη.⁷¹⁴ Υπό έρευνα.

Πυλαρινός Πέτρος του Ιωάννη, Υπολοχαγός (ΠΖ)

Γεννήθηκε το 1915 στην Αθήνα. Το 1936 εισήλθε στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (ΣΣΕ) και το 1938 ονομάστηκε Ανθλόγος (ΠΖ). Έλαβε μέρος στον Ελληνο-Ιταλικό Πόλεμο με το 33 Σύνταγμα Πεζικού.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής διέμενε στη Φλώρινα, υπαγόταν στο Στρατιωτικό Τμήμα της Νομαρχίας Φλώρινας και διετέλεσε βοηθός υπευθύνου επισιτισμού Φλώρινας (Λγού (ΠΖ) Παπαλαζάρου Παντελή).

Τον Αύγουστο του 1944, όταν πολλοί Αξικοί από τη Φλώρινα προσχώρησαν στον Ε.Λ.Α.Σ, αυτός διέφυγε στη Θεσσαλονίκη. Την περίοδο της ΕΑΜοκρατίας συνελήφθη και κρατούνταν στις φυλακές Μεγάρου Δρόσου στη Θεσσαλονίκη.

Μετά τη Βάρκιζα παραμένει «εις τα οριστικά μόνιμα εν ενεργεία στελέχη» του στρατού.

Δεν φαίνεται να προσχώρησε σε καμία αντιστασιακή οργάνωση, γεγονός που ενισχύεται και από μια μαρτυρική του κατάθεση σχετικά με την προσχώρηση του Υπλγού (ΠΖ) Κανέλλου στον Ε.Λ.Α.Σ., στη οποία καταθέτει ότι όσοι ήταν στην Π.Α.Ο. μπορούσαν να προσφύγουν στον Ε.Λ.Α.Σ. διότι δεν εκτέθηκαν ανοιχτά απέναντι στον Ε.Λ.Α.Σ. αφού δρούσαν κυρίως μυστικά.⁷¹⁵ Ενώ όσοι εργάστηκαν στην Νομαρχία, πολεμούσαν φανερά τον Κομμουνισμό με αποτέλεσμα να είναι επικηρυγμένοι από τον Ε.Λ.Α.Σ., άρα η φυγή στη Θεσσαλονίκη ήταν η μόνη λύση.⁷¹⁶

⁷¹² Χρυσόχου, Αθανάσιος, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίου 1^ο. Η δράσις του Κ.Κ.Ε.*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών σπουδών, Θεσσαλονίκη 1949, σ. 51.

⁷¹³ Χαράλαμπος Καλλινίκης, *ό.π.*, σ. 44.

⁷¹⁴ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *ό.π.*, σ. 315.

⁷¹⁵ Στη Φλώρινα δεν κατάφεραν να συγκροτηθούν ένοπλα τμήματα.

⁷¹⁶ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Πυλαρινού Πέτρου και Κανέλλου Ρήγα.

Σκοτώθηκε την 20 Σεπτεμβρίου 1948 στο χωριό Αγία Κυριακή Καστοριάς, ενώ υπηρετούσε στο 572 Τάγμα Πεζικού.

Ριζογιάννης Γρηγόριος του Ηλία, Ανθυπολοχαγός Στρατολογίας (AM:22456)

Γεννήθηκε το 1913 στο χωριό Τυμφορηστός Φθιώτιδας. Μυήθηκε στην Π.Α.Ο Εδέσσης και την 6^η Ιουλίου 1943 προσχώρησε οικειοθελώς στον Ε.Λ.Α.Σ. όπου υπηρέτησε στην έδρα της ΙΧ Μεραρχίας στο τμήμα οικονομικού Ελέγχου.⁷¹⁷ Μετά την απελευθέρωση υπήχθη στην κατηγορία των εκτός οργανικών θέσεων (Πίνακας Β΄) και αργότερα τέθηκε σε αυτεπάγγελτο αποστρατεία.

Σάββας Ιωάννης του Γεωργίου, Λοχαγός (ΠΖ) (AM:16168)

Διορίστηκε τον Ιούνιο του 1941 Έπαρχος Τσοτυλίου.⁷¹⁸ Μετά τα γεγονότα του Αυγερινού διέφυγε στη Θεσσαλονίκη. Μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας εντάχθηκε στον νέο Ελληνικό Στρατό. Το 1949 τον συναντάμε Αντισυνταγματάρχη υπηρετών στην Χ Μεραρχία.⁷¹⁹

Σακελλάρης Ιωάννης, Ανθυπολοχαγός Στρατολογίας

Εμφανίζεται στα αρχεία το 1944 να υπηρετεί στο στρατολογικό γραφείο Φλώρινας.⁷²⁰ Υπό έρευνα.

Σακελλαρίδης Αναστάσιος, Λοχαγός (ΠΖ)

Καταγόταν από τον Κορησό Καστοριάς. Ήταν ένα από τα ιδρυτικά μέλη της Υ.Β.Ε.⁷²¹ Διετέλεσε Υπεύθυνος Υ.Β.Ε. Καστοριάς και βοηθός Υπευθύνου Π.Α.Ο. Δυτικής Μακεδονίας, βοηθός του Τχη Μπάρμπα. Εγκαταστάθηκε σαν σύνδεσμος στο Στρατηγείο του Βρετανού Σχη EGGS στην Ελαφίνα του Ολύμπου, από όπου διώχθηκε βιαίως και με απειλές από ΕΛΑΣίτες. Συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. και κρατείτο στις Νέες Φυλακές ενώ τον Ιανουάριο του 1945 μεταφέρθηκε στις φυλακές Αριδαίας. Είχε το ψευδώνυμο «ΧΡΥΣΟΜΑΛΗΣ».⁷²²

⁷¹⁷ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ.121 κ.ε.

⁷¹⁸ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 49, 56.

⁷¹⁹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κικιλίτζα Ευάγγελου.

⁷²⁰ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κοϊδη Ανδρέα.

⁷²¹ Δημήτρης Χονδροκούκης, *ό.π.* σ.15.

⁷²² Παρμενίων Παπαθανασίου, *ό.π.*, σ. 818.

Σαμαράς Κωνσταντίνος, Ανθυπολοχαγός (ΥΙ)

Συνελήφθη την Άνοιξη του 1944 μαζί με τον Λαζαρίδη ως κινηματίας στις τάξεις του Ε.Λ.Α.Σ.⁷²³

Σιακαβάρας Γεώργιος, Υπολοχαγός (ΠΖ)

Γεννήθηκε το 1912 στην Κοζάνη. Μυήθηκε από τους πρώτους στην οργάνωση Υ.Β.Ε. Κοζάνης. Εκτελέστηκε από ΕΛΑΣίτες στο Καρπερό Γρεβενών την 22 Οκτωβρίου του 1943. Ο Παπαθανασίου⁷²⁴ αναφέρει ότι έφευγαν από την Κοζάνη με τον Τχη (ΜΧ) Λαλόπουλο Ανδρέα για την Ήπειρο, με σκοπό να ενταχθούν στα τμήματα του Ζέρβα. Στην απόπειρά τους αυτή, συνελήφθησαν από ΕΛΑΣίτες, οι οποίοι τον εκτέλεσαν αμέσως και κράτησαν τον Λαλόπουλο υπό την απειλή των όπλων στον Ε.Λ.Α.Σ.

Σύμφωνα με την αναφορά του Κυριάκου Ιορδανίδη⁷²⁵ προς το ΓΕΣ⁷²⁶, το 1958, ο Λαλόπουλος πρόδωσε την Π.Α.Ο. και κατέφυγε στον Ε.Λ.Α.Σ. Ο ισχυρισμός ότι έφυγε για το Ζέρβα, πάντα κατά τον Ιορδανίδη, ήταν ψευδής. Αντίθετα είχε συνεννοηθεί με τον Ε.Λ.Α.Σ. και τον περίμεναν συνοδοί ΕΑΜίτες έξω «από τον φόρον Κοζάνης προς Αιανή». Και συνεχίζει στην αναφορά του ο Ιορδανίδης:

Ο αείμνηστος Σιακαβάρας, όταν αντελήφθη την παγίδα Λαλόπουλου ηθέλησε να αντιδράσει, δυστυχώς όμως ήτο πλέον αργά, και όταν καθ' οδόν απειραράθη να δραπετεύσει, επιροβολήθη εκ των όπισθεν και εφονεύθη.

Σιακαβάρας Δημήτριος του Νικολάου, Ταγματάρχης (ΠΖ) (ΑΜ:15757)

Γεννήθηκε το 1893 στην Κοζάνη. Ιδρυτικό μέλος της οργάνωσης ΥΒΕ στην Κοζάνη (Οκτώβριος του 1941) καθώς και μέλος της ηγεσίας του στρατιωτικού τμήματος μαζί με τον Τχη (ΠΖ) Χατζή και Τχη (ΜΧ) Λαλόπουλο Ανδρέα.⁷²⁷ Μετά τα γεγονότα του Αυγερινού (Απρίλιος 1943),

⁷²³ Αθανάσιος Χρυσόχου, *ό.π.*, 1^ο Βιβλίο, σ. 91 και Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.] ατ. έ. Ζαχαρόπουλου Κωνσταντίνου.

⁷²⁴ Παρμενίων Παπαθανασίου, *ό.π.*, σ. 195.

⁷²⁵ Κυριάκος Ιορδανίδης καταγόταν από το Κλείτο Εορδαίας. Οργανώθηκε από νωρίς στην οργάνωση ΥΒΕ. Στη συνέχεια διετέλεσε αρχηγός τμήματος της ΠΑΟ στο Βέρμιο. Τέλος διετέλεσε οπλαρχηγός στον ΕΕΣ.

⁷²⁶ ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944)*, τόμος 5, Φ.909/Β/9/1-6-1958, Κυριάκος Ιορδανίδης προς ΓΕΣ, ανατύπωση 2006, Έκδοση Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998, σ. 320.

⁷²⁷ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 199.

διέφυγε στην Θεσσαλονίκη όπου φαίνεται ότι παρέμεινε μέχρι την υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας.⁷²⁸

Σιάπκας Αστέριος, Υπολοχαγός Αρχιτεχνίτης

Καταγόταν από τη Δαμασκηιά Βοΐου. Οργανώθηκε στην Π.Α.Ο. Κατά τη διάρκεια μιας αποστολής, μεταφέροντας ασύρματο από την Μ. Ανατολή στο 27 Σύνταγμα της Π.Α.Ο., προδόθηκε, συνελήφθη από τους Γερμανούς και κατόπιν βασανιστηρίων εκτελέστηκε⁷²⁹ τον Φεβρουάριο του 1943. Ο Παπαθανασίου⁷³⁰ γράφει για τον Σιάπκα:

Μέτριος στο ανάστημα, γεροδεμένος στο σώμα, με πλατύ μέτωπο, ζωηρά μάτια, αυστηρός στην έκφραση. Όταν τον έβλεπε κανείς αμέσως σχημάτιζε την εντύπωση ότι πρόκειται περί νέου τολμηρού με μεγάλη αποφασιστικότητα. Έλειπε από τον Σιάπκα η σύνεση, έλειπε διότι δεν εύρισκε καμιά θέση μέσα του, επικρατούσαν η τόλμη, η αποφασιστικότητας, η επιμονή, η θέλησις.

Σιδηρόπουλος Θεμιστοκλής, Εύελπις - Ανθυπολοχαγός

Υπηρέτησε στο επιτελείο της ΙΧ Μεραρχίας Ε.Λ.Α.Σ.⁷³¹ Υπό έρευνα.

Σιδηρόπουλος Παύλος, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ)

Καταγόταν από το Κλείτο Εορδαίας. Την Άνοιξη του 1942 μνήθηκε στην Υ.Β.Ε. – Π.Α.Ο. από τα αδέρφια Ελευθεριάδη, Αριστεΐδη και Ευστάθιο, μόνιμοι Αξιωματικοί του στρατού.⁷³² Το Οκτώβριο του 1944 φαίνεται ότι είχε οργανωθεί στον Ε.Ε.Σ. ως επικεφαλής τμήματος.

Παρέμεινε στην οργάνωση μέχρι τον Νοέμβριο του 1944. Το πρώτο δεκαήμερο του Νοεμβρίου πήγαν Άγγλοι Αξιωματικοί με δύο αυτοκίνητα στα Πετρανά που ήταν η έδρα της Διοίκησης και συνέλαβαν τους 28 Αξιωματικούς και Υπαξιωματικούς της οργάνωσης, μεταξύ των οποίων και τον Σιδηρόπουλο, και τους μετέφεραν στην Αθήνα, όπου τους έκλεισαν στις Φυλακές Αβέρωφ.⁷³³ Μετά την Βάρκιζα συνέχισε στις τάξεις του νέου Ελληνικού Στρατού και το 1958 έφερε το βαθμό του Ταγματάρχη.

⁷²⁸ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 56, 204.

⁷²⁹ Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ. 198.

⁷³⁰ Παρμενίων Παπαθανασίου, *ό.π.*, σ. 316.

⁷³¹ Δημήτρης Καΐλας, *ό.π.*, σ. 294. Στη σελίδα 346 αναφέρεται ως Λοχαγός πεζικού.

⁷³² Κων/νος Κωνσταντινίδης, *ό. π.*, σ. 62.

⁷³³ ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *ό.π.*, σ. 312-315.

Σταθόπουλος Αθανάσιος Υπολοχαγός (ΦΡ)

Υπηρέτησε στο επιτελείο της ΙΧ Μεραρχίας ως διευθυντής διαχείρισης.⁷³⁴ Υπό έρευνα.

Σταματίου Σταμάτης, Λοχαγός (ΥΙ)

Ιδρυτικό μέλος Π.Α.Ο. Καστοριάς.⁷³⁵

Στεφανίδης Δημήτριος, Ανθυπολοχαγός

Καταγόταν από το Λέχωβο. Οργανώθηκε στην Υ.Β.Ε. ως επικεφαλής ενόπλου τμήματος.⁷³⁶ Από έγγραφο στο αρχείο του κ. Παπαπέτρου Αλέξανδρου πληροφορούμαστε ότι κατά την κατοχή διέμενε στο Αμύνταιο. Συνελήφθη και εκτελέστηκε από τον Ε.Λ.Α.Σ. την Άνοιξη του 1943, μετά τα γεγονότα του Αυγερινού.⁷³⁷

Στυλιάδης Ηλίας, του Βασιλείου, Υπολοχαγός (ΠΒ)

Γεννήθηκε το 1910 στη Φλώρινα. Μετά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο τον Απρίλιο του 1942 εγκαταστάθηκε στη Φλώρινα, υπηρετών στη Στρατιωτική Διεύθυνση Νομαρχίας Φλώρινας. Αρχικά μύηθηκε στην Π.Α.Ο. και τον Αύγουστο του 1944 προσχώρησε βιαίως στον Ε.Λ.Α.Σ.

Σύμφωνα με την έκθεση εξέτασης κατηγορουμένου του Κανέλλου Ρήγα επί Ε.Δ.Ε., έλαβε μέρος στις επιχειρήσεις του Δεκεμβρίου του 1944 στην Αθήνα, όπου συνελήφθη αιχμάλωτος από τους Άγγλους αλλά κατάφερε και δραπέτευσε. Εις βάρος του διενεργήθηκε προανάκριση και τιμωρήθηκε.⁷³⁸ Ο ίδιος στη απολογία του επί προανακρίσεως που διενεργείται εις βάρος του, περί της προσχωρήσεώς του στον Ε.Λ.Α.Σ., αναφέρει ότι έλαβε μέρος στις επιχειρήσεις στην Αθήνα από την 21η Δεκεμβρίου και δεν μπορούσε να πράξει διαφορετικά διότι διοικούσε μηχανοκίνητο τμήμα και σε αρνητική απάντησή του θα εκτελούνταν.⁷³⁹

Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας τέθηκε στο Πίνακα Β'. Αποκαταστάθηκε και συνέχισε την σταδιοδρομία του στο νέο Ελληνικό Στρατό.

⁷³⁴ Δημήτρης Καΐλας, *ό.π.*, σ. 247,346.

⁷³⁵ Πάνος Κρίκης, *ό.π.*, σ. 227

⁷³⁶ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 328.

⁷³⁷ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 328.

⁷³⁸ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.] ατ. έ. Κανέλλου Ρήγα.

⁷³⁹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.] ατ. έ. Στυλιάδη Ηλία.

Τζανάτος Γεράσιμος, Ταγματάρχης (ΠΖ) (ΑΜ:15901)

Γεννήθηκε το 1893 στο Ληξούρι Κεφαλληνίας.⁷⁴⁰ Δεν γνωρίζουμε πολλά για τη δράση του παρά μόνο ότι από τον Ιούνιο του 1944 ανέλαβε διοικητής του 28 Συντάγματος Ε.Λ.Α.Σ.⁷⁴¹

Τζιότζιος Βασίλειος, Συνταγματάρχης (ΠΖ)

Καταγόταν από τη Θεσσαλία, Βλαχόφωτος.⁷⁴² Απότακτος του 1935.⁷⁴³

Κατά την Κατοχή από το 1942 οργάνωσε ένοπλο αντάρτικο αχρωμάτιστο τμήμα. Σταδιακά τον προσεταιρίστηκε ο Ε.Λ.Α.Σ. ενώ και ο ίδιος προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. τον Απρίλιο ή Μάιο του 1943. Τον Ιούνιο του 1943 έγινε ο πρώτος Διοικητής του Στρατηγείου Δ. Μακεδονίας, ΙΧ Μεραρχίας, με έδρα το Ροδοχώρι.⁷⁴⁴ Σε λιγότερο από δύο μήνες περίπου και ενώ είχε προσβληθεί από ημιπληγία, αντικαταστάθηκε από τον Σχη (ΠΙ) Δημάρατο Σωκράτη.⁷⁴⁵

Τζουρελλάς Κοσμάς, Υπολοχαγός (ΠΖ)

Καταγόταν από το χωριό Πεντάλοφος Βοΐου. Μόνιμος εξ εφέδρων. Μνήθηκε αρχικά στην Υ.Β.Ε. – Π.Α.Ο.⁷⁴⁶ και έλαβε μέρος στην μάχη του Φαρδύκαμπου,⁷⁴⁷ για την οποία προτάθηκε για το μετάλλιο του Πολεμικού σταυρού Γ΄ Τάξεως.

⁷⁴⁰ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.] ατ. έ. Τζανάτου Γεράσιμου.

⁷⁴¹ Δημήτριος Ζαφειρόπουλος, *ό.π.*, σ. 82.

⁷⁴² Δημήτριος Ζαφειρόπουλος, *ό.π.*, σ. 52.

⁷⁴³ Το κίνημα του Μαρτίου του 1935 οργανώθηκε από δυο πολιτικοστρατιωτικούς φορείς και αναπτύχθηκε με την ενθάρρυνση της βενιζελικής ηγεσίας. Σκοπό της είχε να επανέλθει το βενιζελικό κόμμα στην εξουσία. Ήδη από το 1933 ιδρύθηκαν δυο παράλληλες οργανώσεις: η «Ελληνική Στρατιωτική Οργάνωση» (ΕΣΟ), η οποία στελεχωνόταν από τους εν ενεργεία αξιωματικούς, και η «Δημοκρατική Άμυνα», μέλη της οποίας ήταν επί το πλείστον απόστρατοι πλαστηρικοί αξιωματικοί και στελέχη της βενιζελικής παράταξης. Αρχικός σκοπός της ΕΣΟ ήταν η αποτροπή της εγκαθίδρυσης δικτατορίας από τον Κονδύλη και τους φίλους του αξιωματικούς στο στράτευμα, όπως και η εκκαθάριση του στρατεύματος από τους ανίκανους αξιωματικούς όλων των παρατάξεων. Ιδρυτικά μέλη της ΕΣΟ ήταν ο Στέφανος Σαράφης και οι αδελφοί Χριστόδουλος και Ιωάννης Τσιγάντες. Από τη μεριά της η «Δημοκρατική Άμυνα» είχε στόχο τα μέλη της να επανακτήσουν τη θέση τους στο στράτευμα. Πρόεδροι της οργάνωσης ήταν ο Αναστάσιος Παπούλας και ο Στυλιανός Γονατάς, ωστόσο στην ουσία αρχηγός της οργάνωσης ήταν ο Νικόλαος Πλαστήρας, ο οποίος βρισκόταν εξόριστος στη Γαλλία. Με την πρωτοβουλία βενιζελικών πολιτικών και κυρίως του Αλέξανδρου Ζάννα, αυτές οι δυο οργανώσεις συνενώθηκαν, τουλάχιστον τυπικά. Δίχως να λείπουν οι αντιθέσεις μεταξύ των μελών των δυο αυτών οργανώσεων, επικράτησε η άποψη του Βενιζέλου, ο οποίος θεωρούσε ότι το κίνημα πρέπει να βρει την ηθική του θεμελίωση. Έτσι δεν άργησε να βρεθεί ο βασικός ηθικός σκοπός του κινήματος των δυο αυτών συνεργαζόμενων οργανώσεων, που δεν ήταν άλλος από τη μέριμνα της προάσπισης του πολιτεύματος.

⁷⁴⁴ Χρήστος Βήττος, *ό.π.*, σ. 260.

⁷⁴⁵ Βλ. και Αθανάσιος Χρυσόχου, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίου 3^ο. Η δράσις της Ιταλορουμάνικης προπαγάνδας*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών σπουδών, Θεσσαλονίκη 1951, σ. 47-49, 95.

⁷⁴⁶ Σωτήρης Κάσσοσ- Ανδρέας Τακαλιός, *Ένα χωριό στον Εμφύλιο. Ο Πεντάλοφος και ο Βυθός Βοΐου Κοζάνης στον εμφύλιο πόλεμο 1946 – 1949*, Εκδόσεις ΖΗΤΗ, Θεσσαλονίκη 2009, σελ. 20.

⁷⁴⁷ Παρμενίων Παπαθανασίου (επιμ.), *ό.π.*, σ.305.

Αργότερα προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. και συνελήφθη τον Μάρτιο του 1944 μαζί με τον Επίλαρχο Λαζαρίδη, για αντεπαναστατική κίνηση κατά του Ε.Α.Μ. – Ε.Λ.Α.Σ.⁷⁴⁸. Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε στις τάξεις του νέου Ελληνικού Στρατού και το 1952 έφερε το βαθμό του Ταγματάρχη υλικού πολέμου (ΥΠ).

Τζώτζης Αναστάσιος του Δημητρίου, Λοχαγός (ΠΖ)

Γεννήθηκε το 1906 στο Πισοδέρι Φλώρινας. Αποφοίτησε από την Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων και ονομάστηκε το 1931 Ανθυπολοχαγός (ΠΖ).

Ταξιάρχου.⁷⁴⁹

Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο υπηρέτησε στην Ομάδα Μεραρχιών στην περιοχή Σερρών. Από τον Μάιο του 1941 μέχρι τον Αύγουστο του 1944 διέμενε στη Φλώρινα και υπαγόταν στην Στρατιωτική Διοίκηση Αξιωματικών Φλώρινας.

Μυήθηκε από ωρίς στην Υ.Β.Ε. και δούλεψε για την καταπολέμηση της βουλγαρικής προπαγάνδας. Τον Αύγουστο του 1944 διέφυγε στη Θεσσαλονίκη. Αποστρατεύτηκε με το βαθμό του

Τόλιος Χρήστος, Ανθυπολοχαγός (ΠΖ) – «Προμηθέας»

Υπηρέτησε στο 27 Σύνταγμα Ε.Λ.Α.Σ.⁷⁵⁰ Τον Αύγουστο του 1944 τον συναντάμε ως ΙΙ Γραφείο της ΙΧ Μεραρχίας. Υπό έρευνα.

Τρωιάνος Ιερώνυμος του Γερασίμου, Υπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:19873) – «Καρατζάς Αντώνιος»

Γεννήθηκε στο Αργοστόλι Κεφαλληνίας το 1914. Αποφοίτησε την 10 Αυγούστου 1935 από τη Σχολή Ευελπίδων Υπαξιωματικών, ονομασθείς ανθυπολοχαγός πεζικού (Ε.Δ.Υ.Σ. 340/1935).

Το καλοκαίρι του 1943 ανέλαβε Διοικητής Ε.Λ.Α.Σ. Μακεδονίας.⁷⁵¹ Έφερε το ψευδώνυμο «Αντώνιος Καρατζάς». Στη συνέχεια διετέλεσε Καπετάνιος της ΙΧ Μεραρχίας.

⁷⁴⁸ Αθανάσιος Χρυσόχου, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίον 1^ο. Η δράσις του Κ.Κ.Ε.*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών σπουδών, Θεσσαλονίκη 1949, σ. 91.

⁷⁴⁹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Τζώτζη Αναστασίου.

⁷⁵⁰ Δημήτρης Καΐλας, *ό.π.*, σ. 185 και Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 315-316, τον αναφέρει ως Τόλη Χρήστο.

⁷⁵¹ Hammond N.G.L, *ό.π.*, σ. 21

Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας τέθηκε στον Πίνακα Β΄ και αποστρατεύθηκε «ελλείψη ηθικών προσόντων και στρατιωτικού χαρακτήρα». Στάλθηκε εξορία στη Μακρόνησο.⁷⁵²

Τσάμης Παύλος του Λαζάρου, Υπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:20031)

Γεννήθηκε στο Πισοδέρι του νομού Φλώρινας το 1914. Αποφοίτησε από τη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (ΣΣΕ) το 1936 και ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός (ΠΖ).

Έλαβε μέρος στον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο ως διοικητής Λόχου του 32 Συντάγματος αρχικά και διοικητής Λόχου του 27 Συντάγματος αργότερα.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής διέμενε στη Φλώρινα και υπαγόταν στο Στρατιωτικό Τμήμα της Νομαρχίας Φλώρινας εκτελώντας τα καθήκοντα βοηθού Αξιωματικού Πληροφοριών. Μυήθηκε στην Π.Α.Ο. αποτελώντας και μέλος της Διοικούσας Επιτροπής.

Μετά την επικράτηση του Ε.Λ.Α.Σ. στην περιοχή προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. και τον Οκτώβριο του 1944 βρέθηκε διοικητής του «Αποσπάσματος Βιτσίου» του 28^{ου} Συντάγματος Ε.Λ.Α.Σ.

Ο Τσάμης ενήργησε αυτοβούλως για την αντιμετώπιση της αυτονομιστικής δύναμης του Γκότσε. Πέτυχε να αποπλίσει βιαίως ισχυρό τμήμα του Σ.Ν.Ο.Φ. που βιάδιζε προς ενίσχυση του Γκότσε.

Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας επανήλθε στις τάξεις του νέου Ελληνικού Στρατού. Αποστρατεύτηκε το 1966 με το βαθμό του Ταξίαρχου.⁷⁵³ Αναγνωρίστηκε ως αγωνιστής της Εθνικής Αντιστάσεως με το υπ' αριθμ. 473961/17-04-1982 πιστοποιητικό ΔΕΠΑΘΑ/ΓΕΕΘΑ. Απεβίωσε την 3-9-1975.

Τσαμπουράς Δημήτριος του Ιωάννη, Ταγματάρχης (ΠΖ) (ΑΜ:16263)

Γεννήθηκε στην Γαλατινή Κοζάνης το 1901. Απότακτος του '35.

Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο υπηρέτησε στο 33 ΣΠ ως Διοικητής του 6^{ου} Λόχου. Τραυματίστηκε στο ύψωμα 1210 κλεισούρας.

Κατά την Κατοχή αρχικά οργανώθηκε στην Υ.Β.Ε. Στη συνέχεια προσχώρησε στο Ε.Α.Μ.⁷⁵⁴ Τον Ιανουάριο του 1943 ήταν ένα από τα μέλη

⁷⁵² Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Τρωιάνου Ιερώνυμου.

⁷⁵³ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. ε. Τσάμη Παύλου.

⁷⁵⁴ Σύμφωνα με την εισήγηση του Αλέκου Σακκαλή ή Πετρόμπεη, στο συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στο Τσοτούλι την 30 και 31 Αυγούστου 1996, με θέμα «Η δεκαετία 1940-1950 στη Δυτική Μακεδονία», ο Τσαμπουράς από τους πρώτους κιάλας μήνες της Κατοχής οργανώθηκε σε μια αριστερή οργάνωση, που εξελίχθηκε στο

της επιτροπής του Ε.Α.Μ. κατά τις διαπραγματεύσεις με την Υ.Β.Ε. για την ένταξη Αξιωματικών της Φρουράς Κοζάνης στο Ε.Α.Μ προς στελέχωση των ενόπλων τμημάτων.⁷⁵⁵ Σε αντίθεση με τον Καλογρηά και τον Σακκαλή, ο Σταύρος Θεοδοσιάδης αναφέρει στο βιβλίο⁷⁵⁶ του, ότι ο Τσάμπουρας αποτέλεσε τον αντιπρόσωπο των Αξιωματικών της Φρουράς Κοζάνης στο Ε.Α.Μ. Έλαβε μέρος στη μάχη του Φαρδύκαμπου.⁷⁵⁷ Αργότερα διέφυγε στη Θεσσαλονίκη,⁷⁵⁸ πιθανόν μετά τα γεγονότα του Αυγερινού. Στα αρχεία της Υπηρεσίας Στρατιωτικών Αρχείων αναφέρεται ότι υπηρέτησε στον Ε.Δ.Ε.Σ. Την 8 Νοεμβρίου 1944 συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. και κρατείτο μέχρι την 22 Φεβρουαρίου 1945.⁷⁵⁹ Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε στις τάξεις του νέου Ελληνικού Στρατού. Αποστρατεύθηκε την 4 Ιουλίου 1951.⁷⁶⁰

Τσανίδης Γεώργιος, Υπαξιωματικός

Μόνιμος εξ εφέδρων. Διετέλεσε στρατιωτικός διοικητής στον Ε.Ε.Σ. Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας σταδιοδρόμησε στον νέο Ελληνικό στρατό. Το 1958 έφερε το βαθμό του Λοχαγού.⁷⁶¹

Τσένος Παναγιώτης, Υπολοχαγός (ΤΧ)

Καταγόταν από το Λέχωβο Φλωρίνης. Ήταν μέλος της οργάνωσης Υ.Β.Ε. και με την κατηγορία αυτή συνελήφθη στις 3 Μαΐου 1943⁷⁶² από τμήμα του εφεδρικού Ε.Λ.Α.Σ. Κλεισούρας, στο χωριό Λέχωβο και μεταφέρθηκε στη Βλάστη όπου τρεις μέρες μετά και αφού δικάστηκε από ανταρτοδικείο, καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε.⁷⁶³

Ε.Α.Μ. Κοζάνης, Αλέκος Σακκαλής ή Πετρόμπτης, «Λίγα Λόγια για την Αντίσταση στο Νομό μας», στο Νίκος Καλογερόπουλος (επιμ), *Η δεκαετία 1940-1950 στη Δυτική Μακεδονία*, Εκδόσεις Εταιρία Μελετών Άνω Βοΐου, Θεσσαλονίκη, 1998, σ. 187-190. Στο βιβλίο του όμως Αλέκος Σακκαλής, *Μνήμες*, Εκδόσεις Ινστιτούτου βιβλίου και ανάγνωσης, Κοζάνης 1997, σ. 38, αναφέρει ότι ο Τσάμπουρας μύηθηκε στην οργάνωση το 1942.

⁷⁵⁵ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 202.

⁷⁵⁶ Σταύρος Θεοδοσιάδης, *ό.π.*, σ. 158.

⁷⁵⁷ Δημήτρης Ζυγούρας, *ό.π.*, σ.81.

⁷⁵⁸ Αθανάσιος Καλλιανιώτης, *ό.π.*, σ. 710.

⁷⁵⁹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Τσάμπουρα Δημητρίου.

⁷⁶⁰ Λόγω αποδεδειγμένης σωματικής ανικανότητας, Ε.Δ.Υ.Σ. 230/51.

⁷⁶¹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *ό.π.*, σ. 315 και Στάθης Κωνσταντινίδης, *ό.π.*, σ. 206.

⁷⁶² Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ.198.

⁷⁶³ Σπανός Κοσμάς, *Εθνική Αντίσταση. Εμφύλιος Πόλεμος. Αναμνήσεις ενός Καπετάνιου*, Εκδόσεις Φιλολογική – Μπίμπης, Θεσσαλονίκη χ.χ., σ. 39-40.

Τσιώρης Δημοσθένης του Αριστείδου, Επιλοχίας (ΠΖ) (ΑΜ:25240)

Γεννήθηκε στο Λαγκαδά Θεσσαλονίκης. Αποφοίτησε από τη Στρατιωτική Σχολή Υπαξιωματικών Κερκύρας την 15 Οκτωβρίου 1928. Μόνιμος εξ εφέδρων.

Κατά την Κατοχή από την 24 Οκτωβρίου 1942 έως το Δεκέμβριο του 1944 υπηρέτησε, ως αποσπασμένος στη χωροφυλακή υποδιοίκηση Σερβίων. Διετέλεσε στρατιωτικός διοικητής στον Ε.Ε.Σ. Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας σταδιοδρόμησε στον νέο Ελληνικό στρατό. Το 1945 προήχθη κατόπιν προτάσεως από Εφ. Επιλοχίας σε Μον. Ανθυπολοχαγό. Το 1958 έφερε το βαθμό του Ιάρχου.⁷⁶⁴ Αποστρατεύθηκε το 1963 με το βαθμό του Επιλάρχου.⁷⁶⁵

Τσιούκρας Μάρκος, Ανθυπασπιστής

Διετέλεσε Διοικητής λόχου του Π/27 Τάγματος του ΕΛΑΣ.⁷⁶⁶ Δεν βρέθηκαν άλλα στοιχεία. Υπό έρευνα.

Τσούρος Ιωάννης του Κυριάκου, Λοχαγός (ΠΒ) (ΑΜ:1631) – «Δίπλας»

Γεννήθηκε στην Κρήνη (Τσεσμέ) της Μ. Ασίας την 26 Αυγούστου 1906. Μετά την μικρασιατική καταστροφή εγκαταστάθηκε στη Χίο. Το 1924 εισήχθη στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων, απ' όπου αποφοίτησε ονομασθής Ανθυπολοχαγός πυροβολικού την 28 Ιουλίου 1927.

Πήρε μέρος στον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο ως Διοικητής της 5^{ης} Μοίρας Ορειβατικού Πυροβολικού στον κεντρικό τομέα. Τον Φεβρουάριο του 1943 προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ. Ήταν γνωστός ως «Ταμίας ΙΧ Ταξιαρχίας» επειδή διετέλεσε διευθυντής υπηρεσίας επιμελητείας⁷⁶⁷ ή με το ψευδώνυμο «Δίπλας». Διατέλεσε και επιτελάρχης ΙΧ Μεραρχίας. Ο Ζαφειρόπουλος γράφει⁷⁶⁸ ότι ήταν ένας από τους στρατοδίκες στο Στρατοδικείο του Πενταλόφου που καταδίκασε την ομάδα Λαζαρίδη.

Παρέμεινε στον Ε.Λ.Α.Σ. μέχρι τη συμφωνία της Βάρκιζας, οπότε και επανήλθε στον νέο Ελληνικό Στρατό, τεθείς στον Πίνακα Β'. Το 1946 λόγω «κομμουνιστικής συμπεριφοράς» στάλθηκε εξορία στην Ικαρία και την 18 Αυγούστου 1947 πέθανε στον Ευαγγελισμό από ασθένεια που απόκτησε στην εξορία.⁷⁶⁹

⁷⁶⁴ ΓΕΣ/ΔΙΣ, ό.π., σ. 315, Στάθης Κωνσταντινίδης, ό.π., σ. 206 και Δημήτρης Φυλακτός, ό.π., σ. 57.

⁷⁶⁵ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Τσιώρη Δημοσθένη.

⁷⁶⁶ Δημήτρης Καΐλας, ό.π., σ. 310.

⁷⁶⁷ Χρήστος Βήττος, ό.π., σ.283 και Δημήτρης Καΐλας, ό.π., σελ. 186 και Νίκος Αραιοβημάτας, *Η αντίσταση στα Χάσια και η επιμελητεία του ανάρτη δυτικής Μακεδονίας (Ε.Τ.Α.)*, Λάρισα 1988, ό.π., σ.107.

⁷⁶⁸ Δημήτριος Ζαφειρόπουλος, ό.π., σ. 109.

⁷⁶⁹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ Τσούρου Ιωάννη.

Χαρίσης Βίκτωρ του Αθανασίου, Υπολοχαγός

Γεννήθηκε το 1916 στη Δροσοπηγή της Φλώρινας. Κατά την Κατοχή υπηρετούσε στη Στρατιωτική Διοίκηση της Φλώρινας. Τον Νοέμβριο του 1944 συνελήφθη από τον Ε.Λ.Α.Σ. και κρατείτο στις φυλακές Θεσσαλονίκης ή Βεροίας.⁷⁷⁰

Χατζηϊωάννου Ιωάννης του Μάρκου, Συνταγματάρχης (ΜΧ)

Γεννήθηκε στο Βελβεντό Κοζάνης το 1898. Αποφοίτησε από τη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων ονομασθείς ανθυπολοχαγός μηχανικού. Απότακτος του 1935.⁷⁷¹

Το Φθινόπωρο 1942 έγινε μέλος του Ε.Α.Μ. Βελβεντού ενώ αργότερα ανέλαβε γραμματέας της οργάνωσης και αρχηγός του Εφεδρικού Ε.Λ.Α.Σ. Βελβεντού. Τα Θεοφάνια του 1943 ένα τμήμα του μόνιμου Ε.Λ.Α.Σ. πήγε στο Βελβεντό και συναντήθηκε μαζί του για να συνεννοηθούν για τον ανεφοδιασμό σε τρόφιμα. Το Φεβρουάριο του ίδιου έτους προσπάθησε να μνήσει στο Ε.Α.Μ. – Ε.Λ.Α.Σ. τους κατοίκους των Ίμερων. Μετά τα γεγονότα του Αυγερινού αποσύρθηκε και έφυγε στη Θεσ/νίκη.⁷⁷²

Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας επανήλθε στις τάξεις του νέου Ελληνικού Στρατού. Αποστρατεύθηκε την 18 Αυγούστου 1954 με το βαθμό του Συνταγματάρχη.⁷⁷³

Χατζηλάμπρου Πέτρος, Ανθυπασπιστής

Κατά τη διάρκεια της κατοχής υπηρετούσε στη Φλώρινα. Δεν παρουσιάζεται στη βιβλιογραφία να έχει ιδιαίτερη δράση. Τον Αυγούστου του 1944 προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ.⁷⁷⁴ Υπό έρευνα.

Χατζής Δημήτριος του Ιωάννη, Ταγματάρχης (ΠΖ)

Γεννήθηκε το 1896 στο χωριό Κοντσκό (ή Κωντσικόν), την σημερινή Γαλατινή Κοζάνης. Ο πατέρας Ιωάννης Χατζής ήταν ιερέας και δάσκαλος της Γαλατινής με συμμετοχή στον Μακεδονικό Αγώνα. Ήταν πρόεδρος της Επιτροπής Μακεδονικού Αγώνα στο χωριό και είχε προσωπικές σχέσεις με τον καπετάν Τσόντο - Βάρδα.

⁷⁷⁰ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κανέλλου Ρήγα.

⁷⁷¹ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ Χατζηϊωάννου Ιωάννη.

⁷⁷² Δημήτρης Φυλαχτός, *ό.π.*, σ. 40,43, 52, 54.

⁷⁷³ Ε.Δ.Υ.Ε.Θ.Α. 140/54.

⁷⁷⁴ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 107,344.

Σε ηλικία 16 ετών, το 1912 ήταν αγγελιοφόρος του πατέρα του στη Μάχη της Γαλατικής την 4 Νοεμβρίου 1912.⁷⁷⁵ Το 1916 αποφοίτησε από το Διδασκαλείο Θεσσαλονίκης και διορίστηκε δάσκαλος στο χωριό του σε ηλικία 20 ετών.

Επιστρατεύθηκε την 26 Αυγούστου 1917 κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και προήχθη σε Υποδεκανέα το Δεκέμβριο του 1917 και τον Αύγουστο του 1918 σε Λοχία. Έλαβε μέρος στη μάχη της Δοϊράνης. Μετά τη λήξη του πολέμου επιλέχθηκε για τον ουλαμό εφέδρων Αξιωματικών και τον Νοέμβριο του 1918 ονομάστηκε έφεδρος Ανθυπολοχαγός Πεζικού. Σαν Αξιωματικός έλαβε μέρος στην Μικρασιατική Εκστρατεία, με συμμετοχή στις Μάχες του Κάλε Γκρόσο, 1920, του Σαγγαρίου όπου και τραυματισθείς που απονεμήθηκε το Χρυσόν Αριστείον Ανδρείας.

Μετά από δίμηνη αναρρωτική άδεια επέστρεψε στην Μικρά Ασία όπου παρέμεινε μέχρι τις 22 Ιουλίου 1922, οπότε και προήχθη σε έφεδρο Υπολοχαγό. Μονιμοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 1924.

Στον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο συμμετείχε με το βαθμό του Τχη υπηρετώντας στην ΙΧ Μεραρχία. Ήταν ένας των δύο Αξιωματικών που υπέγραψαν το πρωτόκολλο παράδοσης της Κορυτσάς στην Ελλάδα την 22 Νοεμβρίου 1940, το οποίο και συνέταξε ο ίδιος ιδιοχείρως.

Στην Κατοχή δραστηριοποιήθηκε από νωρίς, καθώς ήταν υποδιοικητής φρουράς Νομού Κοζάνης και ένα από τα ιδρυτικά μέλη της Υ.Β.Ε. στην Κοζάνη (Οκτώβριο του 1941). Μαζί με τον Τχη (ΜΧ) Λαλόπουλο και τον Τχη (ΠΖ) Σιακαβάρα Δημήτριο, αποτελούσαν την στρατιωτική ηγεσία της Οργάνωσης.⁷⁷⁶

Τον Φεβρουάριο του 1943, μετά από μεγάλες πιέσεις του Μητροπολίτη Κοζάνης και Σερβίων, Ιωακείμ, ο Τχης (ΜΧ) Λαλόπουλος υπογράφει ως εκπρόσωπος των Αξκών της Φ. Κοζάνης ένα πρωτόκολλο συνεργασίας⁷⁷⁷ με τον Ε.Λ.Α.Σ., με το οποίο ο Τχης (ΠΖ) Χατζής κ.ά. προσχωρούν σαν επικεφαλής στα τμήματα του Ε.Λ.Α.Σ.

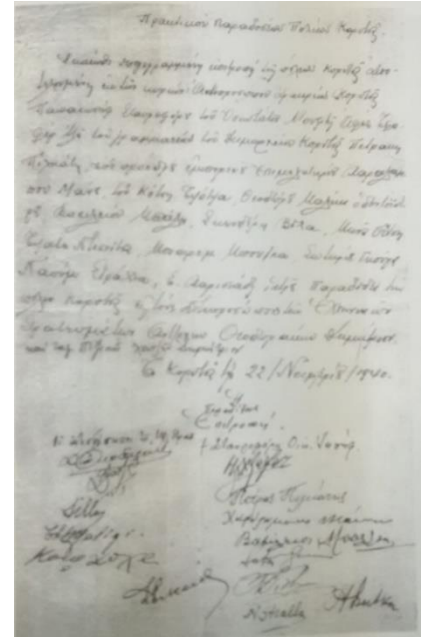
⁷⁷⁵ Παύλος Τσιουμπής, «Ο Συνταγματάρχης Δημήτριος Χατζής», στο *Δυτικομακεδονικά Γράμματα. Περιοδικόν Σύγγραμμα εν απανταχού Δυτικομακεδόνων. Ιστορία – Λαογραφία-Γράμματα-Τέχνη στη Δυτική Μακεδονία* Εκδόσεις Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης, τεύχος Α΄, Κοζάνη 2002, σ. 133.

⁷⁷⁶ Βάιος Καλογρηάς, *ό.π.*, σ. 199.

⁷⁷⁷ Αθανάσιος Χρυσόχοου, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίον 5^ο. Οι Γερμανοί εν Μακεδονία (1941-1944)*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 302-305.

Έλαβε μέρος στη μάχη του Φαρδύκαμπου, 4-6 Μαρτίου 1943. Τον Απρίλιο του 1943 μετά τον Αυγερινό εγκατέλειψε την Κοζάνη και διέφυγε στη Θεσσαλονίκη, όπου και έγινε πράκτορας της Αμερικανικής Κατασκοπευτικής Οργάνωσης OSS.⁷⁷⁸ Μετά τον Νοέμβριο του 1944 στάλθηκε στην Αθήνα προς βοήθεια των Άγγλων.⁷⁷⁹

Μετά την τη συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε τη σταδιοδρομία στο νέο Ελληνικό Στρατό. Το 1945 τέθηκε στο Πίνακα Β΄ και αργότερα αποκαταστάθηκε. Αποστρατεύθηκε με το βαθμό του Ταξίαρχου το Φεβρουάριο του 1949.⁷⁸⁰

Εικόνα 24 Το Πρωτόκολλο παράδοσης της Κορυτσάς

Χρυσικός Δημήτριος του Γεωργίου, Συνταγματάρχης (ΠΖ)

Γεννήθηκε το 1889⁷⁸¹ στη Λάρισα. Διέμενε τουλάχιστον από το 1929 στη Φλώρινα και μέχρι το 1932 ήταν μέλος της οργάνωσης «Παύλος Μελάς».⁷⁸² Ήταν απότακτος του κινήματος του 1933⁷⁸³ με το βαθμό του Ταγματάρχη και μέλος του Επιτελείου της οργάνωσης Εθνική Ένωσις Ελλάς (ΕΕΕ).⁷⁸⁴ Το 1942 έφερε το βαθμό του Αντισυνταγματάρχη. Το 1944 ήταν επικεφαλής των Αξκών της Νομαρχίας Φλώρινας. Δεν εμφανίζεται να συμμετέχει σε κάποια αντιστασιακή οργάνωση.⁷⁸⁵

⁷⁷⁸ Τσιουμπής Παύλος, *ό.π.* σ. 141.

⁷⁷⁹ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 205.

⁷⁸⁰ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Χατζή Δημητρίου.

⁷⁸¹ Αρχείο κ. Παπαπέτρου Αλέξανδρου, Ελληνική Πολιτεία, Νομαρχία Φλώρινας: Αριθ. Πρωτ. 344, «Εκθεσις Εξετάσεως Μάρτυρα ε.α. Ανχη (ΠΖ) Χρυσικού Δημητρίου», (Φλώρινα 30 - 10 - 1942) επί ενόρκου διοικητικής εξετάσεως διαταχθείσας με την υπ' αριθμ. Α.Π. 2275/17-8-42 διαταγή της Γ.Δ. Νομαρχιών Μακεδονίας, Φλώρινα 10 Δεκεμβρίου 1942.

⁷⁸² Αρχείο κ. Παπαπέτρου Αλέξανδρου, *ό.π.*

⁷⁸³ Τα ξημερώματα της 6 Μαρτίου 1933, την επόμενη των Βουλευτικών Εκλογών της 5ης Μαρτίου, εκδηλώθηκε στην Αθήνα Στρατιωτικό Κίνημα με πρωταγωνιστή τον απόστρατο αντιστράτηγο και εκτός ενεργού πολιτικής ζωής από το 1924 Νικόλαο Πλαστήρα, που ανέλαβε αυτοβούλως προασπίζοντας τον "Εθνικό Συνασπισμό" να εμποδίσει το Λαϊκό Κόμμα να σχηματίσει κυβέρνηση. Η Ηνωμένη Αντιπολίτευση, ένας αντιβενιζελικός συνασπισμός με ηγέτη τον Παναγή Τσαλδάρη του Λαϊκού Κόμματος, ήταν η νικήτρια παράταξη των εκλογών της 5ης Μαρτίου.

⁷⁸⁴ Ριζοσπάστης, 22.10-1933, σ. 2.

⁷⁸⁵ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Χρυσικού Δημητρίου και Κανέλλου Ρήγα.

Χρυσοστομίδης, Ανθυπολοχαγός

Δεν αναφέρεται πουθενά στη βιβλιογραφία. Από έγγραφο στο αρχείο του κ. Παπαπέτρου Αλέξανδρου πληροφορούμαστε ότι κατά την κατοχή διέμενε στο Αμύνταιο.

Χρυσοστόμου, Ανθυπασπιστής

Κατά την κατοχή ήταν στρατιωτικός διοικητής τμήματος του Αρχηγείου Χάδοβας της Π.Α.Ο. υπό τον Τχη Παπαβασιλείου.⁷⁸⁶ Υπό έρευνα.

Χωραφόπουλος Συμεών του Κων/νου, Λοχαγός (ΠΒ) (ΑΜ:17766)

Γεννήθηκε το 1906 στο Μαρούσι Αττικής.

Κατά τον Ελληνο-Ιταλικό πολέμησε στο Μακεδονικό μέτωπο και μετά στην Κρήτη, όπου και τραυματίστηκε τον Ιούλιο του 1941.⁷⁸⁷

Κατά την κατοχή διορίστηκε Πρόεδρος Κοιν. Βελβεντού.⁷⁸⁸ Το 1944 διέφυγε στην Μέση Ανατολή και από εκεί στο μέτωπο της Ιταλίας. Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας συνέχισε τη σταδιοδρομία του στο νέο Ελληνικό Στρατό. Αποστρατεύθηκε το 1951 με το βαθμό του Αντισυνταγματάρχη.

Ψαλτόπουλος Γαβριήλ του Αχιλλέα, Υπολοχαγός (ΠΖ) (ΑΜ:21197)

Γεννήθηκε το 1916 στην Αθήνα. Αποφοίτησε από τη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων την 23 Απριλίου 1938, ονομασθείς Ανθυπολοχαγός πεζικού (Ε.Δ.Υ.Σ. 106/38).

Έλαβε μέρος στον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο υπηρετώντας ως Αξιωματικός Πληροφοριών στο 13 Σ.Π.

Κατά την Κατοχή οργανώθηκε από την 5 Αυγούστου 1941 έως 12 Σεπτεμβρίου 1943 στην Υ.Β.Ε. και μετά στην Π.Α.Ο. Γιαννιτσών⁷⁸⁹. Τον Ιούλιο του 1943 προσχώρησε βιαίως τις τάξεις του Ε.Λ.Α.Σ. Μετά τη Βάρκιζα επανήλθε στον νέο Ελληνικό Στρατό. Τέθηκε στον Πίνακα Β΄ και αργότερα αποκαταστάθηκε. Αποστρατεύτηκε το 1963 με τον βαθμό του Συνταγματάρχη.⁷⁹⁰

⁷⁸⁶ Αθανάσιος Φροντιστής, *ό.π.*, σ. 201.

⁷⁸⁷ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Χωραφόπουλου Συμεών.

⁷⁸⁸ Γιάννης Πριόβολος, *ό.π.*, σ. 49.

⁷⁸⁹ Στέφανος Καραμπέρης, *ό.π.*, σ. 40.

⁷⁹⁰ Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Ψαλτόπουλου Γαβριήλ, (Ε.Δ.Υ.Ε.Θ.Α 112/63).

Αρχειακές Πηγές

- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Αλεξίου Λάμπρου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Αποστολίδη Αθανασίου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Ασκαρίδη Χρήστου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Βράκα Βασιλείου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Γεροντίδη Χαράλαμπου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Γερούκη Γρηγορίου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Γεωργαντά Κωνσταντίνου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.), ατ. .έ. Ελευθεριάδη Αριστείδου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.), ατ. .έ. Ελευθεριάδη Γεωργίου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.), ατ. .έ. Ελευθεριάδη Ευσταθίου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Εφραιμίδη Θεόδωρου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Ζαχαρόπουλου Κωνσταντίνου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], άτ. έ. Ζιώγα Θωμά.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Ηλιάδη Παντελή.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Ιωαννίδη Θεμιστοκλή.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Καζία Σταύρου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κανέλλου Ρήγα.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Καραγεωργίου Ηρακλή.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Καραθάνου Δημητρίου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Καρατάσσου Ευστρατίου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Καριάκα Χρυσόστομου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κικιλίτζα Ευάγγελου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κοϊδη Ανδρέα.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Κορίννα Αναστασίου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Λαζαρίδη Χρήστου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Η.Σ.Α.], ατ. έ. Νικολαΐδη Νικολάου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Νικολούδη Εμμανουήλ.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Πανά Μιχαήλ.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Παπαγιαννόπουλου Μιχαήλ
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Παπαδόπουλου Κωνσταντίνου.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Παπαζήση Μιχαήλ.
- Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Παπαλαζάρου Παντελή.

Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Παπαπέτρου Ιωάννη.
 Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Παπατέρπου Αλέξανδρου.
 Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Πυλαρινού Πέτρου
 Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Στυλιάδη Ηλία.
 Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Τζώτζη Αναστασίου.
 Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Τρωϊάνου Ιερώνυμου.
 Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. ε. Τσάμη Παύλου.
 Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Τσάμπουρα Παναγιώτη.
 Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Τσιώρη Δημοσθένη.
 Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Τσούρου Ιωάννη.
 Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Χατζηϊωάννου Ιωάννη
 Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Χατζή Δημητρίου
 Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Χρυσικού Δημητρίου.
 Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Χωραφόπουλος Συμεών
 Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων [Υ.Σ.Α.], ατ. έ. Ψαλτόπουλου Γαβριήλ

Αρχείο Βράκα Ιωάννη, «Κατάσταση Νομού Φλωρίνης, κατά χρονολογικήν σειράν από της καταρρέυσεως του Αλβανικού μετώπου και της επακολουθησάσης εισβολής των Γερμανών και Ιταλών μέχρι σήμερον», Φλώρινα 12 Φεβρουαρίου 1946.

Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, Βουλγαρική Κατοχή στη Μακεδονία και Θράκη, κωδικός αναγνώρισης: αρ. comp. 47, Φ.1.1, «Ελληνική Πολιτεία, Νομαρχία Φλωρίνης, αρ. πρ. 3.000, Αριθ. Εγκ. 32, Προς όλας τας Κοινότητας Νομού Φλωρίνης υπό Γερμανική Κατοχή».

Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, Βουλγαρική Κατοχή στη Μακεδονία και Θράκη, κωδικός αναγνώρισης: αρ. comp. 47, Φ.1.1, «Ενέργειες Βουλγαρικής Προπαγάνδας εν Μακεδονία, Φλώρινα».

Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, Βουλγαρική Κατοχή στη Μακεδονία και Θράκη, κωδικός αναγνώρισης: αρ. comp. 47, Φ.1.1, «Ελληνική Πολιτεία, Νομαρχία Φλωρίνης, αρ. πρ. 3.000, Αριθ. Εγκ. 32, Προς όλας τας Κοινότητας Νομού Φλωρίνης υπό Γερμανική Κατοχή».

Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, Βουλγαρική Κατοχή στη Μακεδονία και Θράκη, κωδικός αναγνώρισης: αρ. comp. 47, Φ.1.1 «Εισηγητικών Σημείωμαν. Δράσις Βουλγαρικής προπαγάνδας εν Μακεδονία γενικώς», Αθήνα, 11 Αυγούστου 1941.

Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, Βουλγαρική Κατοχή στη Μακεδονία και Θράκη, κωδικός αναγνώρισης: αρ. comp. 47, Φ. 1.1 «Εισηγητικών Σημείωμα. Ενέργειαι Βουλγαρικής προπαγάνδας εν Μακεδονία. Εν Καστορία», Έκθεση μηνός Μαΐου 1941, Επάρχου Καστοριάς.

- Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, Βουλγαρική Κατοχή στη Μακεδονία και Θράκη, κωδικός αναγνώρισης: αρ. συμπ. 47, Φ. 1.1 «Εισηγητικόν Σημείωμα. Ενέργειαι Βουλγαρικής προπαγάνδας εν Μακεδονία. Φλώρινα», Δελτίο πληροφοριών μηνός Ιουνίου της Δ.Χ. Φλώρινας, Φλώρινα 3 Ιουλίου 1941.
- Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, Βουλγαρική Κατοχή στη Μακεδονία και Θράκη, κωδικός αναγνώρισης: αρ. συμπ. 47, Φ. 2.3. «Αναχώρησις του βουλγαρικού στρατού από της περιφέρειας Φλωρίνης», Ελληνική Πολιτεία, Διοίκησις Χωροφυλακής Φλωρίνης, Γραφ. Ειδ. Ασφαλείας, Αριθ. Πρωτ. 3/48/2ζ, Φλώρινα 16 Φεβρουαρίου 1944.
- Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης, Βουλγαρική Κατοχή στη Μακεδονία και Θράκη, κωδικός αναγνώρισης: αρ. συμπ. 47, Φ. 2.3. «Αναχώρησις του εν Ιτιά βουλγαρικού στρατού», Ελληνική Πολιτεία, Διοίκησις Χωροφυλακής Φλωρίνης, Γραφ. Ειδ. Ασφαλείας, Αριθ. Πρωτ. 3/48/15ιε, Φλώρινα 24 Απριλίου 1944.
- Αρχείο Παπαπέτρου Αλέξανδρου, «Αρμοδιότης Διοικήσεως Αξιωματικών», Αθήνα 29 Αυγούστου 1942.
- Αρχείο Παπαπέτρου Αλέξανδρου, Διοίκησις Αξιωματικών Φλωρίνης προς τον Συν/ρχην Πεζικού κ. Παπαπέτρου Ιωάννη, Αριθ. 674, «Περί αποσπάσεως του Λοχαγού Πεζικού Κορίνα Αναστασίου εις το Φρουραρχείον Αθηνών», Φλώρινα 30 Νοεμβρίου 1942.
- Αρχείο Παπαπέτρου Αλέξανδρου, Ελληνική Πολιτεία, Νομαρχία Φλώρινας: Αριθ. Πρωτ. 344, «Εκθεσις Εξετάσεως Μάρτυρα ε.α. Ανχη (ΠΖ) Χρυσικού Δημητρίου», (Φλώρινα 30 - 10 - 1942) επί ενόρκου διοικητικής εξετάσεως διαταχθείσας με την υπ' αριθμ. Α.Π. 2275/17-8-42 διαταγή της Γ.Δ. Νομαρχιών Μακεδονίας, Φλώρινα 10 Δεκεμβρίου 1942.
- Αρχείο Παπαπέτρου Αλέξανδρου, Ελληνική Πολιτεία, Νομαρχία Φλώρινας: Αριθ. Πρωτ. 344, «Εκθεσις Εξετάσεως Μάρτυρα ε.α. Ανχη (ΠΖ) Χρυσικού Δημητρίου», (Φλώρινα 30 - 10 - 1942) επί ενόρκου διοικητικής εξετάσεως διαταχθείσας με την υπ' αριθμ. Α.Π. 2275/17-8-42 διαταγή της Γ.Δ. Νομαρχιών Μακεδονίας, Φλώρινα 10 Δεκεμβρίου 1942.
- ΓΕΣ/ΔΙΣ, Φ.909Γ/Γ/6/8, «Αναφορά οπλαρχηγού Λέοντος Ποντίου προς την Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωση στις 03/09/1943».
- ΓΕΣ/ΔΙΣ, Φ.912/8/Η/1α «Ατομική αναφορά του Ταξίαρχου Αθανάσιου Φροντιστή της 27/11/1954 προς τη Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού σχετικά με τη δράση του στην Εθνική Οργάνωση Πληροφοριών "Ζεϋς" όπως επίσης και στις οργανώσεις "ΠΑΟ" και "ΧΕΜΕΛ".
- ΓΕΣ/ΔΙΣ, Φ.912/8/Η/1ε, «ατομική αναφορά του Γεωργίου Μαργέτη της 12/02/1949 προς το υπουργείο στρατιωτικών με αίτημα για την αναγνώριση του, ως γενικού αρχηγού της Οργανώσεως Πληροφοριών και Διαφυγών "Ζεϋς"».
- ΓΕΣ/ΔΙΣ, Φ.918/Γ/5/8, «Πίνακας του Γραφείου ΙΙΙ του Γενικού Επιτελείου Στρατού με την οργάνωση και σύνθεση των Μονάδων του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου - Ελληνικού Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού κατά τον Αύγουστο 1944».
- ΓΕΣ/ΔΙΣ, Φ.918/Δ/14^α-14β/8, «Πίνακας της Διευθύνσεως Ιστορίας Στρατού του Γενικού Επιτελείου Στρατού με τις ημερομηνίες εισόδου και αποχωρήσεως από την Ελλάδα των γερμανικών, ιταλικών και βουλγαρικών στρατευμάτων κατά τα έτη 1941-1944».
- ΓΕΣ/ΔΙΣ, Φ.928/Α/8/52 «Κατάσταση (ονομαστική) του Γενικού Επιτελείου Στρατού με τα ονόματα των συμμάχων αξιωματικών συνδέσμων με τις ελληνικές ανταρτικές ομάδες».

ΓΕΣ/ΔΙΣ, Φ.928/Α/9/9,10,11, «Διαταγή της Συμμαχικής Στρατιωτικής Αποστολής της 06/11/1943 προς ΙΧ Μεραρχία του Ελληνικού Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού».

ΓΕΣ/ΔΙΣ, Φ.928/40/Α/8, «Συμφωνητικόν, Θεσσαλικά Βουνά, 5 Ιουλίου 1943».

Kings College Military Archives GB 0099, EVANS Maj Patrick Hutchinson

Εφημερίδες

Ριζοσπάστης, 22.10.1933, σ. 2.

Εφ. *Ελληνική Εθνική Αντίσταση*, αρ. φύλ. 46, 9.1967.

Εφ. *Νέα Αλήθεια*, 30.6.1945, σ.1

Έργα που αναφέρονται

-, Η Εθνική Αντίσταση των Ελλήνων, 1941-1945, Ιστορικές μαρτυρίες, Εκδόσεις Πανελλήνια Συνομοσπονδία Εθνικών Αντιστασιακών Οργανώσεων, χ.τ. 2001.

-, *Κείμενα Εθνικής Αντιστάσεως, τόμος 1^{ος}*, Εκδόσεις ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ, Αθήνα 1981.

-, Μακεδονία και Θράκη, 1941-1944, Κατοχή – Αντίσταση – Απελευθέρωση, Διεθνές Συνέδριο, Εκδόσεις Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1998.

Αβέρωφ Τοσίτσας Ευάγγελος, Η πολιτική του κουστοβλαχικού ζητήματος, Εκδόσεις Αφοί Σταμουλή, έκδοση 4η, Θεσσαλονίκη 2016.

Ανδρέας Ανδρέου (επιμ.), *Πρακτικά συνεδρίου, Φλώρινα 1912 -2002, Ιστορία και Πολιτισμός*, Εκδόσεις Κεσόπουλος, Φλώρινα 2004.

Αντωνίου Κωνσταντίνος, *Η Σλαβική και κομμουνιστική επιβουλή και η αντίστασις των Μακεδόνων*, χ.ε., Αθήνα 1949.

Αραιοβηματάς Νίκος, *Η αντίσταση στα Χάσια και η επιμελητεία του αντάρτη δυτικής Μακεδονίας (Ε.Τ.Α.)*, Λάρισα 1988.

Архив на Македонија, (1971) *Егејска Македонија во НОБ 1944-1945*, τόμος 1^{ος}, Скопје.

Βαφειάδης Θωμάς, *Ολίγα τινά περί της Πανελληνίου Απελευθερωτικής Οργανώσεως (Π.Α.Ο.), η ηγεσία του Κομμουνιστικού κόμματος Ελλάδος (Κ.Κ.Ε) ως ηγεσία του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ, ο κίνδυνος εκ της κατασκευής υπό των σλαύων κράτους δήθεν Μακεδονικού*, χ.ε., Θεσσαλονίκη 1972.

Βήττος, Χρήστος, *Τα Γρεβενά στην Κατοχή και στο Αντάρτικο. Ιστορική μελέτη δεκαετίας 1940-1950*, Εκδόσεις Art Of Text, Θεσσαλονίκη 2000.

Βουδούρης Πάνος, *Υπό το φως της αλήθειας, Αι οργανώσεις αντιστάσεως Βορείου Ελλάδος*, Εκδόσεις Λεγεώνας Εφεδρικών Πολεμιστικών Οργανώσεων Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη 1948.

Γ.Α.Λ., *Η κατά της Μακεδονίας επιβουλή*, Έκδοσης β', χ.ε., Αθήνα 1966.

- Γασπαρινάτος Σπύρος, *Οι Ελληνικές Κατοχικές κυβερνήσεις, δίκες κατοχικών δοσιλόγων και εγκληματιών πολέμου*, Εκδόσεις Βιβλιοπωλείον της ΕΣΤΙΑΣ, έκδοση β', Αθήνα 2015.
- ΓΕΣ/ΔΕΚΠ, *Ιστορία Ελληνικού Πυροβολικού*, Εκδόσεις Ελληνικός Στρατός Αθήνα 1997.
- ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944), τόμος 2*, ανατύπωση 2006, Έκδοση Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998.
- ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944), τόμος 4*, ανατύπωση 2006, Έκδοση Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998.
- ΓΕΣ/ ΔΙΣ, *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944), τόμος 5*, ανατύπωση 2006, Έκδοση Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1998.
- Chandler Geoffry, *Διχασμένη χώρα, μια Αγγλο-Ελληνική Τραγωδία*, Εκδόσεις Παρατηρητής, επιμέλεια Ιωάννης Κολιόπουλος, έκδ. α', Θεσσαλονίκη 2000.
- Γιαγγιώργος Κίτσος, *Σκιαγράφιση της Εθνικής Αντίστασης στη Φλώρινα*, χ.ε., Αθήνα 1990.
- Γκαντώνας Αθανάσιος, *1940-1950, Πόλεμος – Κατοχή και η Εφιαλτική συνέχεια*, Εκδόσεις Πελασγός, Έκδοση Α', Αθήνα 2014.
- Γρηγοριάδης Σόλων, *Συνοπτική ιστορία της Εθνικής Αντίστασης 1941-44*, Αθήνα 1986.
- Γρηγορίου Θ. Εμμανουήλ, *Το Βουλγαρικό όργιο αίματος στη Δυτική Μακεδονία*, Εκδόσεις Πυρσού, Αθήνα 1947.
- Γυιόκας Παναγιώτης, *Καιροί εθνικής δοκιμασίας*, χ.ε., Θεσσαλονίκη 1982.
- Δασκαλάκης Απόστολος, *Ιστορία της Ελληνικής Χωροφυλακής*, Εκδόσεις Γ. & Α. Τσιβεριώτη, Αθήνα 1973.
- Δραγουμάνος Παναγιώτης, *Η άμυνα της τοποθεσίας του Κλειδίου. (Περιοχής Φλωρίνης την 12^η Απριλίου 1941). Ιστορικά σημειώσεις και ατομικά αναμνήσεις*, χ.ε., Θεσσαλονίκη 1966.
- Δρόσος Ζαχαρίας, *Φαρδύκαμπος, η Δυτική Μακεδονία στ' άρματα, το χρονικό και τα επακόλουθα της μεγάλης μάχης*, χ.ε., Αθήνα 1984.
- Ενεπεκίδης Πολυχρόνης, *Η Ελληνική Αντίστασις, 1941-1944, όπως αποκαλύπτεται από τα μυστικά αρχεία της Βέρμαχτ εις την Ελλάδα, μια νεοελληνική τραγωδία*, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 1964.
- Geoffrey Chandler, *Διχασμένη χώρα, μια Αγγλο-Ελληνική τραγωδία*, Εκδόσεις παρατηρητής, έκδοση α', μετάφραση Φώτης Κοκαβέσης, Θεσσαλονίκη 2000.
- Ζάχος Δημήτριος, *Σημειώσεις για το μάθημα: Δομή και σημασία της επιστημονικής εργασίας στους τομείς δραστηριότητας των εκπαιδευτικών*, Α.Π.Θ. Παιδαγωγική Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Διδασκαλείο «Δημήτρης Γληνός», Θεσσαλονίκη 2010.
- Ζυγούρας Δημήτριος [Παλαιολόγος], *Ένα μεγάλο ταξίδι, Εθνική αντίσταση, εμφύλιος πόλεμος, πολιτική προσφυγιά*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2012.
- Hammond N.G.I., *Δυτική Μακεδονία: Αντίσταση και συμμαχική στρατιωτική αποστολή 1943-44*, μετάφρ. Π. Παπαθανασίου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα χ.χ.

- Hammond N.G.I., *Με τους Αντάρτες 1943-1944*, Εκδόσεις ελληνική ευρωεκδοτική, Αθήνα χ.χ.
- Θεοδοσιάδης Σταύρος, *Η Πίνδος ομιλεί, Η Εθνική Αντίσταση, 1941-1944*, Εκδόσεις Ινστιτούτου βιβλίου και ανάγνωσης, Κοζάνη 2000.
- Καΐλας, Δημήτρης, *Κάτω από τις σημαίες του Λαϊκού Στρατού. Έλληνες μόνιμοι Αξιωματικοί στις τάξεις του Ελληνικού Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού – ΕΛΑΣ*, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2005.
- Καλλιανιώτης, Αθανάσιος, «Οι αρχές της Αντίστασης στη Δυτική Μακεδονία (1941-1943)», ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία, Τομέας Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας και Λαογραφίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2000.
- Καλλιανιώτης, Αθανάσιος, «Οι πρόσφυγες στη Δυτική Μακεδονία (1941-1946)», ανέκδοτη διδακτορική διατριβή, Τομέας Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας και Λαογραφίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2007.
- Καλλινίκης Χαράλαμπος, *Ελληνική Εθνική Αντίσταση. (Αίμα-Δάκρυ-Νίκη)*, (χ.ε.), Θεσσαλονίκη 1962.
- Καλογερόπουλος Νίκος, Κουτσούρης Αρχέλαος (επιμ.), *Η δεκαετία 1940 – 1950 στη Δυτική Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη 1998.
- Καλογρηάς Βάιος, *Το αντίπαλο δέος. Οι εθνικιστικές οργανώσεις αντίστασης στην κατεχόμενη Μακεδονία (1941-1944)*, έκδ. ά, Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2012.
- Καραγιάννης Χρήστος, *Η προδομένη αντίσταση*, Εκδόσεις Εθνικού Συνδέσμου ΕΛΑΣιτών Μακεδονίας – Θράκης 1941-45, Θεσσαλονίκη 1962.
- Καραμπέρης, Στέφανος, *Οι αναμνήσεις μου από την δράσιν μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο. Η διαδρομή μου από το μέτωπο της Αλβανίας προς τη Μ. Ανατολή*, ά έκδ. Εκδόσεις Πελασγός, 2010.
- Καρδάρης Χρήστος, *Η Βουλγαρική προπαγάνδα στη Γερμανοκρατούμενη Μακεδονία. Βουλγαρική Λέσχη Θεσσαλονίκης (1941-1944)*. Εκδόσεις επικαιρότητα, Αθήνα, 1997.
- Κάσσης Σωτήρης - Τακαλιός Ανδρέας, *Ένα χωρίο στον Εμφύλιο. Ο Πεντάλοφος και ο Βυθός Βοΐου Κοζάνης στον εμφύλιο πόλεμο 1946 – 1949*, Εκδόσεις ΖΗΤΗ, Θεσσαλονίκη 2009.
- Κολιόπουλος Ιωάννης, *Ληλασία Φρονημάτων, Η κατοχή και ο εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία, 1941-1944*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2015.
- Κουντουράς Αργύριος, «Αφανείς Ήρωες στην Κοζάνη της κατοχής», στο περιοδικό ΕΛΙΜΕΙΑΚΑ, τεύχος 49, έτος 21, Δεκέμβριος 2002.
- Κουτσούρης Δημήτριος, *Οι Εθνικιστικές Αντιστασιακές Οργανώσεις στην Μακεδονία την περίοδο της Κατοχής (1941-1944): Η περίπτωση της οργάνωσης «Υπερασπισταί Βορείου Ελλάδος» - «Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωσις»*, αδημοσίευτη μεταπτυχιακή διατριβή, Παντείου Πανεπιστημίου, τμήματος πολιτικής επιστήμης και ιστορίας, Αθήνα 2012.

- Κρίκης Πάνος, *Ο Αντιστασιακός αγώνας των Καστοριανών 1941-1944, Συλλογή από άρθρα, μελέτες Εθνικών, Πολιτικών, Κοινωνικών, Ηθοπλαστικών και Τοπικών θεμάτων*, Εκδόσεις Κουλτούρα, Καστοριά 2006.
- Κυρατζόπουλος Δημήτριος – Φωτεινός, *Δυτική Μακεδονία. Η Ελεύθερη Ελλάδα της Κατοχής. Απομνημονεύματα Εθνικής Αντίστασης 1940-1944*, Εκδόσεις Κώδικας, Θεσσαλονίκη 2004.
- Κωνσταντινίδης Κων/νος, Στάθης Θ. Κωνσταντινίδης Χασιλάς, *Ένας αλλιώτικος καπετάνιος. Η Κατοχή και ο "Εμφύλιος Πόλεμος" στη Δυτική Μακεδονία*, Εκδόσεις Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2010.
- Κωνσταντινίδης Σ.Μ., *Η Φλώρινα εις τας φλόγας. Συμβολή εις την ιστορίαν της Δυτικής Μακεδονίας*, Εκδόσεις Εφημερίδος «ΕΘΝΟΣ», Φλώρινα 1957.
- Κωστόπουλος, Τάκης, *Με τους αντάρτες στη Δυτική Μακεδονία. Αναμνήσεις από Κατοχή, Εμφύλιο, Τασκένδη*, Εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2006.
- Κωφός Ευάγγελος, *Η Βαλκανική διάσταση του Μακεδονικού Ζητήματος στα χρόνια της κατοχής και στην αντίσταση*, Εκδόσεις Δωδώνη, 1989
- Μιχαηλίδης Ιάκωβος (επιμ.), *«Εχθρός» εντός των τειχών, όψεις του δωσιλογισμού στην Ελλάδα της Κατοχής*, Εκδόσεις Ελληνική γράμματα, Αθήνα 2006.
- Μόδης Γεώργιος, *Αναμνήσεις*, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2004.
- Μόδης Γεώργιος, *Καπετάν Στέφος. Ένας ήρωας των εθνικών αγώνων και μάρτυς των αντεθνικών συναγωνιστών*, (χ.ε.), Θεσσαλονίκη 1948.
- Μουμουλίδης Αριστείδης, *Ο φαύλος κύκλος, Απομνημονεύματα οδυνηρών ιστορικών σταθμών 1920-2000*, Εκδόσεις flaccus, Βουδαπέστη 2003.
- Μπόνης Κωνσταντίνος, *Η Φλώρινα κατά την Κατοχή, 1941-1944*, χ.ε., Θεσσαλονίκη 1982.
- Μυλωνάς Θεόδωρος, *Ενί λόγω Άριστος. Στρατηγός Αναστάσιος Κορίννας*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αμύνταιο 2013.
- Μυλωνάς Θεόδωρος, *Σχης Παπαπέτρου Ιωάννης. Συμμετοχή στους πολεμικούς αγώνες του έθνους και στην Εθνική Αντίσταση 1941-1944*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αμύνταιο 2010.
- Νταϊλιάνης Βασίλης, *Το αντάρτικο στη Δυτική Μακεδονία. Αυτοβιογραφία. Με τους μαστόρους στο Θεσσαλικό Κάμπο. Στον ελληνοϊταλικό πόλεμο. Στην Εθνική Αντίσταση. Στον Εμφύλιο*, Εκδόσεις Κώδικας, Θεσσαλονίκη 1995.
- Πανελλήνια Ομοσπονδία Εθνικών Αντιστασιακών Οργανώσεων, *Η Εθνική Αντίσταση των Ελλήνων 1941-1944. Ιστορικές Μαρτυρίες*, χ.ε., Αθήνα 2001.
- Παπαγιάννης Σταύρος, *Τα παιδιά της Λύκαινας, οι «επίγονοι» της 5^{ης} Ρωμαϊκής Λεγεώνας κατά την διάρκεια της Κατοχής, (1941-1944)*, Εκδόσεις Σοκόλη, έκδοση Β', Αθήνα 2004.
- Παπαθανασίου Παρμενίων (επιμ.), *Για τον ελληνικό βορρά. Μακεδονία 1941-1944, Αντίσταση και Τραγωδία. Το ανέκδοτο αρχείο-ημερολόγιο του (τότε) Ταγματάρχη Γιάννη Παπαθανασίου, τόμοι 1 και 2*, Αθήνα 1988.

- Πριόβολος, Γιάννης, *Αντιπαραθέσεις και διαμάχες στην Κατεχόμενη Μακεδονία (1941-1944). Μόνιμοι Αξιωματικοί στον ΕΛΑΣ Μακεδονίας*, α' έκδ., Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2013.
- Πριόβολος Γιάννης (επιμ.), *Άχρους στρατιώτης. Ημερολόγιο – Απομνημονεύματα Εμμανουήλ Νικολούδη (υπολοχαγού πεζικού)*, υπό έκδοση, Αθήνα.
- Ρόσιος Αλέξης (Υψηλάντης), *Στα φτερά του οράματος. Εθνική Αντίσταση. Διωγμοί μετά τη Βάρκιζα. Εμφύλιος 1946-1949. Πολιτική προσφυγιά*, β' έκδ., Εκδόσεις Κώδικας, Θεσσαλονίκη 2001.
- Σακκαλής Αλέκος, *Μνήμες*, Εκδόσεις Ινστιτούτου βιβλίου και ανάγνωσης, Κοζάνη 1997.
- Σαμπάνης Λάμπρος, *αναμνήσεις από τη εθνική αντίσταση και τον εμφύλιο*, Εκδόσεις Μαλλiάρης παιδεία, Θεσσαλονίκη 2007.
- Σκαλιδάκης (Ζαν Μαρί) Γιάννης, «Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης (1944), Ένας τύπος επαναστατικής εξουσίας, Πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές παράμετροι», ανέκδοτη διδακτορική διατριβή του τμήματος πολιτικών επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2012.
- Σπανός Κοσμάς, *Εθνική Αντίσταση. Εμφύλιος Πόλεμος. Αναμνήσεις ενός Καπετάνιου*, Εκδόσεις Φιλολογική – Μπίμπης, Θεσσαλονίκη χ.χ.
- Σπηλιωτοπούλου Μαρία –Παπαστρατής Προκόπης (συντ.), *Χρονολόγιο γεγονότων 1940 – 1944, από τα αρχεία του Βρετανικού Υπουργείου των Εξωτερικών Foreign Office 371*, τόμ. Β', Εκδόσεις Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 2004.
- Συνόπουλος Λυκούργος, *Απομνημονεύματα ενός καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957)*, χ.ε., Καστοριά 1998.
- Sfetas Spyridon, *Autonomist Movements of the Slavophones in 1944: The Attitude of the Communist Party of Greece and the Protection of the Greek-Yugoslav Border*, *Balkan Studies*, 36/2 (1995).
- Τσακαλίδης – Χατζηνικολάου Βάσος, *Ο αγών του βουνού κάτω από το ζυγό του Κ.Κ.Ε.*, Εκδόσεις Ενώσεως Πολεμιστών Αντιστάσεως Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη 1947.
- Τσάμης Παύλος, *Η Καλύβα του Παντελή*, χ.ε., Θεσσαλονίκη 1965, (ανέκδοτο).
- Τσιάτας Ανδρέας, *Αναμνήσεις από την Αντίσταση, 1941-1944*, Γρεβενά – Βόιο – Βέρμιο, Εκδόσεις Ζητη, Θεσσαλονίκη 2009.
- Τσιούμης Κωνσταντίνος, *Ιστορία της αντίστασης στη Δυτική Μακεδονία*, χ.ε., χ.τ., χ.χ.
- Τσιουμπής Παύλος, «Ο Συνταγματάρχης Δημήτριος Χατζής», στο *Δυτικομακεδονικά Γράμματα. Περιοδικόν Σύγγραμμα εν απανταχού Δυτικομακεδόνων. Ιστορία – Λαογραφία-Γράμματα-Τέχνη στη Δυτική Μακεδονία*, Εκδόσεις Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης, τεύχος Α', Κοζάνη 2002.
- Τσόγκας Αθανάσιος, Μηλιαράκη Ιωάννα (επιμ.), *Η Πίνδος στον Αγώνα, Πόλεμος – Κατοχή – Ιταλία – Μ. Ανατολή – απελευθέρωσις*, Εκδόσεις συλλόγου Μακεδόνων ομήρων καταδίκων Ιταλίας «Η ΠΙΝΔΟΣ» διαδόχου «ΑΓΓΛΟΕΛΛΗΝΙΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ», Θεσσαλονίκη 1948.

- Τσολάκογλου Γεώργιος, *Απομνημονεύματα*, Εκδόσεις Ακροπόλεως, Αθήνα, 1959
- Φροντιστής Αθανάσιος, *Π.Α.Ο. Πανελλήνιος Απελευθερωτική Οργάνωση. Ιστορία και προσφορά της εις την Εθνικήν Αντίστασιν 1941-1945*, Εκδόσεις Μ. Τριανταφύλλου Υιοι, Θεσσαλονίκη 1977.
- Φυλαχτός Δημήτρης, *Εθνική Αντίσταση, 1941-1944, αναμνήσεις από τα Βελβεντό, χ.ε.*, Αθήνα 1977.
- Φυλαχτός Δημήτρης, *Θυμάται!..., βιογραφικό χρονικό, (1907 ως τα σήμερα), χ.ε., χ.τ.* 1988.
- Woodhouse C.M., *Ο Αγώνας για την Ελλάδα 1941-1949*, μετάφρ. Μπλέτας Μάριος, Εκδόσεις Τουρικής, Αθήνα 2012.
- Woodhouse C.M., *Το μήλο της Έριδος. Η Ελληνική Αντίσταση και η πολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων*, μετάφρ. Μ.Κ., Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 1976.
- Χάγκεν Φλάισερ, *Στέμμα και Σβάστικα, η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης*, τόμ. Β', Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995.
- Χάγκεν Φ. – Σβορώνος Ν. (επιμ.), *Η Ελλάδα 1936-44, Δικτατορία Κατοχή Αντίσταση, Πρακτικά του διεθνούς ιστορικού συνεδρίου*, Εκδόσεις Μορφωτικού Ινστιτούτου ΑΤΕ, έκδοση β', Αθήνα 1989.
- Χατζής Θανάσης, *Η νικηφόρα επανάσταση που χάθηκε, τόμος Α'*, Εκδόσεις Δωρικός, έκδοση β', Αθήνα 1983.
- Χονδροκούκης Δημήτρης, *Πολέμαρχοι του Αντισταλινισμού*, Εκδόσεις Ισοκράτης, Αθήνα 1993.
- Χρυσόχου, Αθανάσιος, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίου 1^ο. Η δράσις του Κ.Κ.Ε.*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών σπουδών, Θεσσαλονίκη 1949.
- Χρυσόχου, Αθανάσιος, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίου 3^ο. Η δράσις της ιταλορουμάνικης προπαγάνδας*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1951.
- Χρυσόχου Αθανάσιος, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Βιβλίου 5^ο. Οι Γερμανοί εν Μακεδονία (1941-1944)*, Εκδόσεις Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1962.